Universidad de Deusto
Biblioteca

Vendit 7 ß 9

Sum adepti Chri. Ern. mele sinu Logices Ern. Wirsung
Sibi aut. attribuit Liberi. Phys. atq; orbis Logices Dialog

Sieue Vienna Emundineri
Crembergis comparatus Vienna
anno M. D LXVI.

Nusqs tuta fides.

Tristibus immiscet tempora laeta Deus.
Es wirdt nit vil dir nutz Bott
Jhn gelerbs vorbrenn alle nott.

Ex libris Jacobi Schuitentneri M D LXXV.

¶ In hoc opere continentur totius phyloso-phie naturalis paraphra ses: hoc ordine digeste.

Octo physicorum Aristotelis: paraphrasis
Quatuor de celo et mundo completorum: paraphrasis.
Duorū de Gñatiõe t Corruptiõe paraphrasis
Quattuor Meteororx cõpletorx: paraphrasis.
Trium de Anima completorum: paraphrasis.
Libri de Sensu et Sensibili: paraphrasis
Libri de Somno et Vigilia: paraphrasis
Libri de Longitudine et Breuitate vite: para phrasis.
Dialogi insuper ad Physicorū: tū facilliū tum difficiliū intelligentiā introductorij: duo.

Introductio Metaphysica.
Dialogi quattuor: ad Metaphysicorū intelligentiam introductorij.

3 3261
Bibliotheca
Provinciae Loyolensis S.I.

Sum Valentini Kugenspiss.
70
Virtus sine adversario marcescit

¶ Antonij Carpētarij Insulensis ad lectores carmen.

Si cure est cuiq; verum deprendere callem:
Quo petitur certo docta minerua gradu.
Hoc rimetur opus/ feruensq; frequensq; reuoluat
Sic desiderij (credite) compos erit.
Arte etenim ingenti pars edocet vna libelli:
Omnia que ꝓprio luna sub orbe tenet.
Atq; hic perpetuus nature attollitur ordo:
Quem tantum cunctis rebus inesse vides.
Ast superexcelsum pars altera ducit ad orbem:
Entiaq; etherei conspicienda chori.
Quorum fallaci vestigia sola sub vmbra:
Non nisi languenti tramite seruat humus.
Tantum igitur iuuenes vobis ascisite lumen:
Quod tutum (ammota nube) recludit iter.
Non labor ingenuos falso deterreat ausus:
Pagina susceptum tersa leuabit onus.

¶ Jacobi Fabri Stapulensis: philosophie paraphrasis ad dignissimū patrē Ambrosiū Camberacum Parisiensis studij Cancellarium.

Bacchum vinitores/ cererē agricolas/ panem agrestesq; deos suarū ab illis potestatē (q̄uis falso) se habere putabāt. Tā to magī dignissime pater/ te philosophārū turba in hac alma Parisiorū academia debet obseruare atq; colere: qui oīb⁹ litterarū studiosis verā vel solus suarū litterarū potestatē facis / et libertate donas gratissima. Ergo amplissime pater nō mihi preter officiū visū est si Aristotelicas Paraphrasis (quas scolasticorū vtilitati parauī: q̄ in Aristotelica Philosophia iniciādi fūt) tuo nōī dicarē/ q̄ pater es et caput oīm hoc ī loco/ tū humane/ tū diuine philosophārtium. vt q̄ tua auctoritate donat⁹/ hoc op⁹ aggressus sū: eadē quoq; auctoritate trāsmittā ad ceteros/ aut tuo relinquam arbitrio sēp latiture aut lucē habituре. Ergo iudicio stentue cadātue tuo. Que tamē tuo nomini dignissime pater dicate sunt: hoc ordine se tibi presentāt cōmendantq; Paraphrases. Vale

Fo. 2.

PROLOGVS in Paraphrasin librorum physicorum Aristotelis.

VM antiquorū philosophorū plurimi/ posteritati sue aliquā suorum laborū frugem reliquere pio benignoq; affectu cogitarint: non vana glorie cupidate illecti ⁊ sine īuidia ꝯdem: quirēdis disciplinis vires animūq; appulerūt. vt laboribus et vigiliis suis partas/ inuētasq; disciplinas nostre instituēde vite apprime necessarias relinquerēt. ¶ Quorū hi quidē tante rei pondus ferre nō valentes succubuere. Hi porro que cōduceret/ pauca repererūt. Aut ad opinionū tenebras demersi/ deuolutiq; fūr. Aut obscuris ambagibus legentiū mentes natura cognoscē di cupidas eluserunt. In dieſq; ob nostri quidē imbecillitatē illudūt: ꝙ illorū obstrusa sensa ⁊ secretā sententiā nostra cognoscēdi nō penetret obtusitas. Hi vero ex sublimibus ⁊ eternis istorū caducorū longo īterualło ⁊ pene inaccessibili ab illis distantiū sciētiam nobis parare curauerūt. Sed infirm⁹ noster admodū intuit⁹ nostris ꝓfundis tenebris ad illos diuinos fulgores omnino deficiēs ebetescit. ¶ Que omnia sūmus Aristoteles pſen- Cōmēdatio tiēs ⁊ diuino bñficio iutus: nostrā sortē miserat⁹/ nostre Aristotelis. litterarie vite ducē sese ꝓbuit. Et nos de ceco ignorātie carcere pie atq; benigne eximit. Constrixitq; sub certo precepto certa ⁊ regula que ad eruditā et beatā vitā necessaria putauit ofa: non lacessīre/ nō inuolure/ nō in opinionū caligine: sed ītegre/ lucide/ certe. ¶ Et eo ordine eaq; facilitate nobis sciētiarū et virtutū viam parefecit vt plane videar ab illo diuino munere nullū excludi voluisse cui quātulūcū⁊ mentis adesset. Muinius id bonū putās quod plurib⁹ cognosceret profuturū. ¶ Etsi om Natural⁹ phi nia eius opera mira breuitate et vtilitate sint referta/ vilosophia deri tamē potest eius naturalis editio plurimū admirāda: in q̄ quidē vel oēs et antiq⁹ et recētiores exuperasse facile cōsentiunt omnes. ¶ Cuius ⁊ nos diuino beneficio confisi non vana similiter glorie cupiditate allecti

Universidad de Deusto
Biblioteca

et sine inuidia: sed solum vtilitatē aliquā afferre cupientes Paraphrasin ordinare suscepim⁹. Ea enī beniuolētia Peripateticos ꝓsequor oēs: et ꝑsertim summū Aristotelē omniū vere Philosophantiū ducē: vt si quid ex illorū disciplinis deprompserim qō vtile/ pulchrū/ sanctumq; putē: id omnib⁹ cōmunicatū esse velim: quo oēs vna mecū ipsorum rapiant amore ipsoꝝ dignaveneratione ꝓsequātur et amēt. Optoq; oēs ita in ipsorum ꝓficere disciplinis vt (que nosipsi ob paruas ingenij vires minus sufficiēter explemus) ad cōmunem omniū vtilitatem expleant ad finēq; perducāt. ¶ Si quos tamē hec nostra scripta iuuabunt: admonuisse velim in hac sacra Philosophia semper Aristotelem aliquid arduū moliri. Et cum de caducis/ ad horāq; transitorijs agat: pariter diuina tractare. Immo vero hanc totā sensibil'nature philosophicam lectionem ad diuina tendere: et ex sensibilib⁹ intelligibilis mundi parare introitum. Qui inuestigationis modus nobis cōnaturalis/ cōgeneusq; (vt ipsi placet) habetur. ¶ Jd preterea animaduertere licet Paripateticos/ opiniones tanq; grandem q perniciem mentis pestē fugere. Ad quā prorsus deuitandam passim suorū dictorum sanā intelligētiam expetunt. Et singula secūdū subiectam materiā volunt esse intelligēda. Et omnia Physica Physice intelligūt: et Metaphysica diuine: et Logicalogice. Volūtq; singula in ꝓprijs locis: et ex ꝓprijs esse disquirēda. Est enim ex proprijs vnaquecq; disciplinarū ratiocinatio. ¶ Et nulla discutiunt nisi duorū cognitione precedēte atq; previa. Primū est quid sit vnūquodq; eorū que discutiēda assumūtur. Secundū que principia prenoscēda sint ad id quod efficere studeant. Que publica intellectus q disciplinarū sunt lumina: et ex aliorū proprioꝝ ꝓncipiorū luminib⁹ nequaq; dinoscēda. Que si dignitates/ ꝓloquia/ cōmune sue scientie existāt: talia sunt vt nos ipsis mēte dissentire nō putent: et q̄ statim ꝓbam⁹ audita. Si suppositiones: plerūq; suboscuriores habētur: vt q̄licūq; declaratione egeāt/ sed nō principioꝝ. Ad que ponūt inductionem viam habere. Est enī inductio taliū immediatarū

Prenotāda.

Opiniones noxie.

Regula

Precognitiones in oī disciplina tradenda necessarie.

propositionū. Preterea indignū putant et a Philoso- q̄ indigna et phie dignitate q̄plurimū alienum in Sophistica expo- vilis sophisti sitione incidere et amica Sophistarū syncathegoremata sequi: vim q; in ipsis vllam facere. Jdq; dānādum ea q̄stātia esse: qua Socrates Euthydemū/ Dionysodorū- q; ꝓditos sophistas dānat. quorū studiū (vt ait) vilissimū est. Et q̄ in eo versanē: ridiculi. Erviciū hoc lōge de restabili⁹ in sapiētia caderet/ quāto studiū hoc diuinius esse debet. Et q̄tra hec alta q̄ sublimia dogmata captiosas orationes texere machinamētaq; sophistica ridiculius esse videē q̄ terrā olim ridiculā simiolā in contēptū deorū peperisse. Sed missa hec faciamus: non sunt enim eiusce rei ammonēdi quos verus allexit philosophicus amor. Jd insuper te latere non debet per totam Aristo- Analogiā in telis philosophiā abditam/ latentēq; esse quandā secre Aristotele tam Analogiam: perinde atq; per totū corpus sparsus/ passim eē diffususq; tact⁹ est. Sine qua (vt sine tactu corpus) nostra sperſā/ q̄ philosophia inaia est/ viteq; expers. Quā (si deus hanc latentiuo michi largiaē gratiā) in cōmētarijs aliquātulū detegā: non quidē omnino. Tāra enī eius virt⁹ est q amplitudo vt id impossibile putē: sed quātum michi concessum fuerit. ¶ Demū ne ego te plus eq̄ in prologo demorer pauc̄is annotatū firma mēte teneto. Notas capitū quibus Ad q̄d vtiles preponūtur prenotioni quid est subseruire. Interiecta notē. q; interī sed raro dignitates atq; positiones. Me siquidem vt plurimum propriū in littera locum obtinent. Et quando ad physicum intellectum procedimus si patentissimū de se non fuerit principium exemplo/ imperfectaq; inductione vt plurimum vtimur aut aliqua Topica persuasione. Cum vero Physica scientia traditur propositionis et assumptionis (quas maiorem et minorem dicim⁹) si per seipsas manifeste esse non debuerint: suas approbationes subnectim⁹. Et vbi vltimo decumbitur principium est: aut principij loco positum: ex principioue cognitū. Ceteraverotua cura/ diligentiaq; adhibita facile teipso deprehendere valebis.

Figura introductionis.

INTRODVCTIO in Phyſicam Paraphraſin.

NATVRA eſt ſubſtantiale principiũ qđ vnicuiq; trãſmutationi ſubiectum eſſe natum eſt: aut trãſmutationis effectiuũ. ¶ Materia eſt natura que vnicuiq; trãſmutationi ſubiecta eſſe nata eſt. ¶ Materia/ſubiectũ/hyle/potẽtia/potẽtia ſubiectiua. ¶ Forma eſt natura tranſmutationũ effectiua. ¶ Forma/ſpecies/terminus/actus primus/ ſubſtantialis. ¶ Principia ſunt que cum non ſint ex aliis neq; ex alterutris: ex ipſis omnia alia fiunt. Omnia alia res naturales omnes. ¶ Res autem naturalis eſt que cõſtat ex naturis. ¶ Rerum naturalium genera ſunt: Elementa/ anima-lia/vegetabilia/mineralia/mixta/ imperfecta. Earum genera vero accidentia (cum eis conueniant) dicuntur ſecundũ naturam. Cumvero diſconueniant: contra et preter naturam ¶ Res naturalis/ totum/ compoſitum/ Corpus ſenſibile/ hoc aliquid.

Materia

Forma.

Res naturalis

Quicq; rerũ naturalium

Que ſcõz naturã accña.

Que ẽter naturam.

Quid res naturalis.

CAVSA eſt ad quã aliquid ſequitur. ¶ Ad eamvero aliqđ ſequitur eſt ex ea/ per eam/ ab ea/ aut eius gratia aliquid fieri ¶ Quodvero ad eã ſequit: effectus nominat. ¶ Cauſa materialis primo ẽ ex qua cũ aliq; fit aliqđ. ¶ Rerũvero naturaliũ materialis materia eſt ex q̃ cum forma fit cõpoſitũ. Secũdo eſt in q̃ aliqđ fit vt in ſubiecto. ¶ Cauſa materialis ſcõo/ in q̃/ ſubiectiua. ¶ Cauſa formalis ẽ per quã res habet eſſe. Cauſa formã dat eſſe rei z eã conſeruat i eſſe. Ipſa nãq; ꝓſente res lis. eſt: z ipſa fugiẽte perit ¶ Rerũvero naturaliũ forma ea eſt q̃ quã res naturales exiſtũt. ¶ Subſtãtia/ accidens. ¶ Cauſa efficiẽs eſt a q̃ aliqđ fit. ¶ Cõſeruãs/ pducẽs/ cõcurrẽs. ¶ Cauſa finalis ẽ gratia cuius aliquid eſt. ¶ Primaria/ſecundaria. ¶ Cauſa ꝓpinqua eſt q̃ particulari noie deſignat: aut inter quã z effectũ haud mlt cã ꝓpinque interiacẽt cauſe. ¶ Remota vero que nomine cõmuni cã remota. deſignatur aut inter quam et effectum multe interiacẽt cauſe. ¶ Cauſa per ſe eſt cum ad aliquid ſuapte natura cã per ſe

Cauſa materialis

Cauſa formalis

Cauſa efficiẽs

Cauſa finalis

a liſ

Causa p accidens.

Casus Fortuna

Causa actu Causa potentia.

Alteratiõis modi sex.

Motꝰ localis diuisio.

Quid mutari per se Quid mutari per accñs.

sit: causalitatis nomine pariter est expressa. ¶ Per accidens autem ea dicatur cũ ad effectum non ordinetur. aut causalitatis nomine minime sit expressa. ¶ Casus/ fortuna/ neutra. ¶ Casus causa est per accidens eorum que raro contingunt et alicuius gratia. ¶ Fortuna vero causa per accidens agentium secundum propositum eorum que raro eueniũt et alicuius gratia. ¶ Fors fortuna. mala fortuna. ¶ Propositum/ Ratio/ voluntas. ¶ Causa in actu est que simul cũ effectu existit. ¶ Causa vero in potẽtia ea dicat̃ q̃ nõ simul cũ effectu existat.

MOTVS est alicuius ĩ aliquo aut acquisitio aut deperditio. ¶ Dicit̃ acquisitio aut deperditio: q̃ diu aliquid rei acquirit̃ aut deperditur. ¶ Acquisitio aut deperditio actus entis in potentia secundũ q̃ in potẽtia. Motus/ mutatio/ transmutatio. ¶ Generatio ẽ substãtialis forme in aliquo acq̃sitio. ¶ Corruptio vero eius deperditio. ¶ Augmentatio est maioris quãtitatis acquisitio. ¶ Diminutio est a maiore quãtitate in quantitatẽ minorem mutatio. ¶ Alteratio est a qualitate aut ad qualitatẽ mutatio. ¶ Contrariũ/ medium/ habitus/ priuatio. ¶ Mutatio scõm locum est ad locum aut circa locum mutatio. ¶ Mutatio secundũ locum/ motus localis/ latio. ¶ Rectus/ circularis/ mixtꝰ siue neuter. ¶ Ad subiectiue mutat̃/ q̃ est mutationis subiectũ. ¶ Ad terminatiue quod (que acquirit̃) forma est. ¶ Cõpletiue vero: totũ mutatiõe acquisitũ. ¶ Quapter forme ad mãtiã / mutatio subiectiua: Ad seipsã/ terminatiua: Ad totũ: mutatio completiua dicit̃. ¶ Ad mutatur per se quod a motu (qui in eo est) mouet̃. ¶ Ad per accidẽs quod non a motu qui in eo est: sed alterius mouetur. ¶ Motus acq̃sitiuus est quo aliquid acquiritur. ¶ Deperditiꝰ quo aliq̃d deperditur. ¶ Naturalis est cum ei natus est conuenire cui inest. ¶ Violẽtus vero qui viscõuenit: atq; ẽtra naturam eius est. ¶ Indifferens qui proprie neq; conuenire neq; disconuenire natus est. ¶ Omnium horum motuum: ex opposito intelligimus quietem.

INFINITVM primo/ nõ finitũ/ nõ Infiniti actu ẽtũ. ¶ Sẽo. ẽtum diuisio trãsitũ habẽs scõsumabile ¶ Magnitudo/ multitudo. ¶ Infinitũ magnitudĩe est q̃ sue magnitudis caret extremis ¶ Infinitũ mltitudĩe q̃ sue q̃dẽ discrete mltitudis caret extremis ¶ Infinitũ scõo/ ifinitũ actu ¶ Tertio est spaciũ (cuiꝰ cũ pars trãstra sit) nondũ totũ est ptrãsitũ. ¶ Quarto est q̃ cũ sit trãsibile/ difficilẽ habet trãsitũ. ¶ Quito ifinitũ est cui sẽp additio/ subtractioue fieri Infiniti possit. ¶ Additio/ subtractio. ¶ Subtractio/ diuisio tẽtia diuisio. idem. ¶ Infinitum quinto/ infinitum potentia.

LOCVS est extrinsecus terminꝰ corpis alterũ cõtinẽtis. ¶ Locꝰ cois est qui multa cõtinet quibꝰ ĩmediatꝰ nõ est munis Locus ꝓprius est terminꝰ corpis cõtinẽtis contẽto ĩmediatus. Terminꝰ/ superficies cõ, ꝓprius caua. Ea vero concaua est/ q̃ est cõtinẽtis interior vltia. ¶ Et ea cõuexa est q̃ est corpis circũdãs extrema ¶ Locus naturalis est in quo res naturales natura q̃escũt. ¶ In eo enĩ natura quiescũt/ ĩ quo cõseruari nate sunt. ¶ Violẽtus in quo res naturaĺ minime natura q̃escit.

Quid locꝰ

Quid locꝰ cõ

Quid locꝰ na turalis

violentus

VACVVM primo est locus non repletus corpore: natus repleri ¶ Cum enĩ inter superficiei latera nõ interiacet corpus: quando interiacere natũ eẽt/ ea superficies vacua diceretur. ¶ Vacuum primo/ vacuũ priuatione. ¶ Vacuum secundo est dimensio omnia intra se corpora non cedendo recipiẽs. ¶ Vacuum secũdo/ spaciũ separatũ. ¶ Tertio est q̃ corpibꝰ immersum plenum non est. ¶ Priuatio/ spacium.

Vacuũ ꝓmo

Vacuũ scõo.

Vacuũ ẽtio

TEMPVS est numerus primi motus secundum prius et posterius. ¶ Primus motus is est qui est primi mobilis. ¶ Mobilia hoc ordine sunt sita. Terra/ aqua/ aer/ ignis/ celum lune/ mercurij/ veneris/ solis/ martis/ iouis/ saturni/ firmamen-

Primꝰ motꝰ

Presens primum/primum/mobile. ¶Presens primo/est impartibile primo. preteritū futuro cōnectens. ¶Presens/nunc/instans Presens secundo. adiacens. ¶Secundo est tempus vtrinq; a dicto impartibili non multū distans ¶Presens/nunc. ¶Preteritum est temporis pars prior: futurum vero pars posterior. ¶Esse in tempore est mensurari tempore. ¶Ea vero mensurantur tempore: quorum tempus vnaratio est. Aut que incipiunt et desinunt in tempore.

¶Ad lectorem.

CANDIDE lector quicunq; ad hanc lectionem accessurus es et cui nostram operam profuturam cupimus: ne mireris si aliquot in locis Aristotelice littere non simus ordinem secuti: sed parum postposita interdum preposuimus. hoc enim cōsulto fecimus: quo omnia et clariora et memoratu prōptiora redderentur. et nos hac de causa vbi Aristoteles in litteris demonstrat: litterarum ordinem mutuauimus aliis litteris vsi. nam grecarum litterarum et latinarum altera et altera series est. Grecā secutus est Aristoteles: Nos latinam potius: quo confusio vitaretur/ esset; intellectui perutor demonstratio: Vati non esse Paraphrastis officium in omnibus autoris seriem sequi et nihil immutare. verum id potius: seruata littere sententia et autoris mente eam modis quibus potest claram et facilem efficere: et omnē quo ad potest amputare confusionis occasionem. ¶Insuper summo conatu studere debes intelligere: quo pacto aliqua subiecto sint vnum: et ratione multa. Nam ex hytus fana intelligentia multa in hac peripatetica philosophia pendent: panditq; id ad sapientiam introitū. habetq; id precipuū vt intellectum nos defendat ne labamur ad ea ponenda que non sunt: nec ad ea neganda que sunt que due extreme sunt i nostra philosophia syrtes: ad quas qui applicant periclitationē in philosophia faciūt: surgūtq; horrenda iurgia Phorcidos Scille latratib⁹ similia. lōge vano garritui ꝑ tranqlle et pacifice phie aptiora: q̄ solū pulchram et pulchrorū contemplationem intendit: nullius maledica/ clamorosa iurgia vitāt/ea Sophistis relinquēs: quibus cedere magis ipsi opere precium est et eos tacēdo superare: ꝑ cum ipso concertando garrula videri. Neq; que sunt alterius artis aut peritie sibi vendicat. sed Logica logicis/ et Mathematica mathematicis/ et diuina metaphysicis relinquit discutiēda: ad omnes iusticiam seruans. Quo fit vt quotiens inciderit sermo an quicq̄ ea potētia que supra naturam est: esse possit: quod nature potentia esse non potest vt infinitum vt vacuum: ius illic nostra naturalis philosophia nullum habet. sed alteri discipline relinquit cognoscēdū. Supponit enim illam pulchram et ammirādam vniuersi ordinationem: que illam summam et stabilissimam optimi nature Opificis quātum potest imitatur. In qua de cora vniuersi ordinatione: ipsi ab ordinatissimo rerum opifice cōcessa: hec philosophia suum locauit fundamētum. Hinc euenit vt qui contra hāc ordinationem quicq̄ sibi admitti petūt: non amplius philosophice agant. Sunt enim extra philosophie bases et fundamenta. neq; a naturali Philosopho potiꝰ id recipiēdum esse censeo ꝑ a Mathematico lineam esse infinitam: quo admisso sua principia et sue cōtemplationes pereunt. ¶Conducet tibi quicūq; es peripatetice philosophie amator: si introductorios dialogos paraphrastice expositioni prelegeris: presertim primum qui precedenti introductioni seruit. Vale.

¶ Jacobi Fabri Stapulēsis in Aristotelis octo Physicos libros Paraphrasis.

PRIMI CAPITIS primi physicorum note.

Principia/elemēta/cause: Principiorū/sūt nota. ¶ Incertius/Ignotius. Notiora nobis/notiora ad nos. ¶ Cōfusiora/compositiora.

PHYSICORVM Aristotelis libri octo. primi libri capita nouē. Primū cap. prohemiū est: quo pacto in libris physicorū ꝓcedendū sit ostendens tres cōtinens cōclusiones. ¶ Prima. Prius naturalis philosophie determinānda sunt principia. Pater. qz ea prius determinānda sunt ex quorū cognitiōe rerū naturalium acquritur noticia. At ex principijs naturalis philosophie: rerū naturaliū acquritur noticia. Quoniā quidē intelligere et scire contigit circa omēs scientias quarū sunt principia/elemēta/aut cause/ex horū cognitione. Arbitrantur enī omnes tunc vnūquodq; cognoscere/cū principia/elementa et causas cognoscant. Sunt igit prius naturalis philosophie determinanda principia. ¶ Secunda ad ipsa principia ab incertioribus natura ꝓcedendū est. ¶ Pater. qz a noticionibus nobis ad minꝰ nota ꝓcedendū est. Incertiora autem natura: nobis sunt noticia certioribus natura. Non enim oportet eadē nobis et natura similiter nota esse. Sunt enī compositiora nobis prius manifesta: simpliciora vero posterius. Ad ipsa igit principia ab incertioribꝰ natura ꝓcedendū est. Et enī ingenita est nobis via ex nobis noticionibus et certioribꝰ: in noticia et certiora natura ꝓcedere. ¶ Tertia. In hac disciplina ab vniuersalioribꝰ ad minus vniuersalia ꝓcedere expediet ¶ Ratio quia a noticionibꝰ ad minus nota ꝓcedēdū est. In disciplinis autē vniuersaliora noticia sunt minꝰ vniuersalibꝰ ¶ Rō qz vniūsale totū est intellectꝰ (cōprehendit enī sub se partes multas) sicut cōpositū: totū est

sensus. Compositi aūt notius est sensui suis partibus. ita et vniuersale notius erit intellectui suis partibus. ¶ Secundo qz vniuersaliora cōfusiora sunt. sue enī diffinitiones que indistincte ꝓportāt: distinguūt et in priuatas diuidūt. Cōpositiora aūt/ nobis sūt notiora ¶ Tertio qz pueri primo omēs homīes cōmuni appellatione vocant patres: et omēs mulieres vocant matres. et cū perficitur in ipsis cognitio/particularibus nominibus eos nuncupāt et distinguūt. Signum est igitur vniuersalia nobis esse noticia. Est igitur in hac disciplina ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia procedendum.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Diuisio/divisibile supposito. ¶ Atomi sunt sensu impartibilia corpora: qualia ī radio solis sed grossiuscula videnē ¶ Homiomerie sunt/que similis nature sunt totūq; similiū partium cōstituūt. ¶ Hippocrates Chius quadrans circulū per lunulas exprimis ꝓcedebat: Geometrie principia retinens. ¶ Lunula enī est figura ex quarta circūferentie/et circūferentia semicirculi. ¶ Antiphon/vero circulum quadrare volens/Geometrie principiū negabat: constituēdo in circulo triāgulū equilaterū. Et deinde supra quodlibet latus trianguli isochelem cōstituēs quousq; vellet vltimi isochelis latꝰ equale esse parti circunferētie

Hippocratis figura.

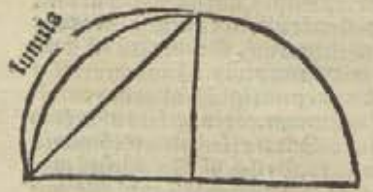

Figura antiphontis.

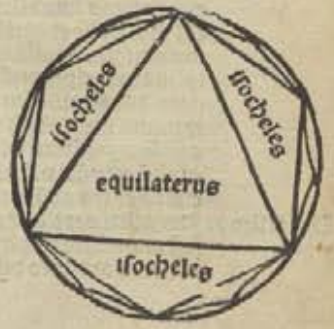

¶ Cōmunis philosophia/metaphysica. ¶ Tantū/pluralitatis excluſiuū. ¶ Unū cōtinuitate/vnū cōtinuum. ¶ Unum impartibile/quod diuidi nō potest. ¶ Unum actu et potētia/vna res naturalis. ¶ Unū actu est cum non est alterius pars. ¶ Potestate vero vnū est:q̄diu est alterius pars. ¶ Potestate/potentia. ¶ Consimiliter multa actu et potestate diffinitantur.

SECVNDVM cap. ꝙtinet duas diuisiones. duas cōcluſiōes. duas rōnes ad p̄mā. tres ad q̄rtā. et remotionē dubij. ¶ Prima diuisio. rerū naturaliū/ 4
autvnū est p̄ncipiū mobile(qđ naturales dixerūt alij ignē/alij aerē/alij aquā) Aut īmobile(qđ dixerūt Permenides et melissꝰ) finitū/aut īfinitū. Aut mlta mobilia/ aut īmobilia/finita aut īfinita
Anaxagoras Democritus qđ dixerūt. Anaxagoras ⁊ Democritus. Anaxagoras qđē infinitas atomos homiomerias ossis:esse p̄ncipia ossis. ⁊ carnis/eē p̄ncipia carnis:⁊ īfinitas nerui/eē p̄ncipia nerui. Democritꝰ ho īfinitas atomos eiusdē generis figura et ordine differentes:esse p̄ncipia rerū ¶ Secūda. si p̄ncipia rerū multa sint finita:aut sunt duo/aut tria/ aut quodā altero certo numero. Et ita de rebꝰ naturalibus vicendū esset ¶ Prima cōclusio. ꝙtra asserētes tantū esse ens īmobile minime physico disputandū est. ¶ Primo q̄ nullius artificis est disputare cōtra eiꝰ p̄ncipia destruētē. vt geometre disputandū non est cōtra destruentē geometrie p̄ncipia. qui autē asserūt tātū esse vnū ens īmobile:destruūt physice p̄ncipia. Negant enī motū esse et entiū multitudinē. Si enī tātū est ⁊ nō multa:ipsum nullius erit p̄ncipium. nō autem erit sui ipsius p̄ncipium. Est enim p̄ncipium alterius cuiusdam aut quozūdam p̄ncipium. cōtra igit̄ ita asserētes minime interest physici disputare/sed alteriꝰ cōmunis artificis dialectici aut metaphysici. ¶ Secūdo nō magis est physici disputare cōtra asserētes tantū esse vnū ens:q̄ cōtra aliā quātūcūq; extraneā oratiōnē. vt cōtra
Heraclitus. Heraclitī oratiōnē nullū hoīem cōtinuo esse id qđ est. sed manifestū est physici nō īteresse cōtra huiusmodi extraneas oratiōes disputare. Neq; igit̄ sua interest cō-

7 travnū tantū esse ens īmobile asserētes disputare ¶ Secūda cōclusio. Similiter physici nō est Rationes Permenidis et Melissi soluere. ¶ Ratio q⁊ nō est physici rationes litigiosas soluere(habet enī p̄pas soluere ⁊ eoz q̄ sua p̄ncipia nō negāt vt geometre rōnē Hippocratis/soluūt nō aūt antiphōtis rōnē) Et rōnes Permenidis et Melissi litigiose sūt. neq; enī syllogizāt et falsū assumūt. Ratio q̄dē Melissi defectuosa magis ē ⁊ minꝰ apparēs Uno tñ incōueniēti dato multa cōsequūtur. Parmenidis vero ratio minus. ⁊ rationē enī ita formabat Melissus. si quid est factū habet p̄ncipiū/igit̄ si nō est q̄d factū/nō habet p̄incipiū. vniuersū aūt nō est factū igit̄ nō habet p̄incipiū. quare neq; finē. est igit̄ infinitū. Et cū non habeat vbi;moueat̄/est īmobile. Parmenides vero suam sic. Quidq̄d est p̄eter ens nō est ens. quod autē non est
8 ens/nihil est. igit̄ quicq̄d est p̄ter ens/ nihil est. Et ens et vnū cōuertūtur. igit̄ tñ vnū ens est. ¶ Tertia cōclusio. nō incōueniēs videbit̄ aliq̄s cōtra tantū vnū esse
9 ens asserentes/disputare ¶ Nā cōmunis philosophia ad hec vi;habēt et dialectica. ¶ Quarta cōclusio. non recte dicūt Parmenides et Melissus tantū vnū esse ens īmmobile:ille finitū/hic vero īfinitū esse dicētes ¶ Primo q⁊ aut capiūt ens vt multiplicit̄ dicat̄ de substātia q̄titate/et q̄litate:quomō si capiēt sīue substātia/q̄titas et qualitas cōtuncta sint sīue abinuicē separata. multa erunt et nō tantū vnū. Aut faciūt ens vninocū/ Et tunc aut solū significat substantiā:aut solū q̄titatē/aut qualitatē vt genus aut vt species: quod si sic multa erūt et non tantū vnū. Et genus enī et species de pluribus p̄dicantur. Aut significat vt individuū. ⁊ tūc illud ens non erit substātia. Nā aut omīa essent vnus homo/aut vnus equꝰ/aut vna aīa numero: que impossibilia sūt. Neq; illō ens erit vnū accidēs. nā ipm eēt sine subiecto:quod esse nequit. Nullū enī accidentiū a substantia separabile est: sed oīa i subiecta substātia esse necesse est. Neq; erit ens illud vnū ex accidēte et substātia constitutū. vt vnū q̄tū vnū quale. Nā multa iam essent et nō tantū vnū. ¶ Secūdo Parmenides dixit ipm eē finitū:⁊ Melissus dixit

Ens eq̄uoce sumi debere

III Conclu:

IIII. Conclu:

ipsum esse infinitū. Non erit igitur illud ens solum substantia. Nam sola substantia neq; finita neq; infinita est. Quantitati enim ratio finiti et infiniti congruit. Nam magnitudo que transiri potest finita est. Quevero trāsiri nequit infinita. Neq; per idem erit vna qualitas: aut vna actio aut passio. Nam qualitates/actiōes et passiones finite aut infinite per accidens dicuntur. Neq; erit illud ens finitum (vt vult Parmenides) aut infinitum (vt Melissus) solum quantitas. Nam esset accidens sine subiecta substantia. Neq; erit vna substantia quanta: nam si est substantia quanta: substantia est et quantitas est. Que si sunt: duo vere sunt que sunt. Erunt igitē multa: et non tantum vnum est. ¶ Tertio vnum multipliciter dicitur. primo vnū continuitate. secūdo ipartibilitate. Tertio. ratiōe que vnā eidēq; rationē habēt. vt merū et vinū. Quarto actu ⁊ potētia. Sed illud ens vnū continuitate nō erit. Nam multa essent. Est enim continuum in infinitum diuisibile. Neq; vnum imparti bilitate. Nā neq; esset finitū quod dicit Parmenides/ neq; infinitum quod dicit Melissus. Impartibile enim neq; finitum neq; infinitū. Neq; tantū erit vnū diffinitione/vt tunica et vestis. Nā inconuenientia sequerenē ad que ꝓducebat Heraclitus: quia boni ⁊ mali/boni et nō boni/hois et equi/quantitatis etq̄litatis/cōtrariorū et cōtradictoriorū/disparatorū/diuersorū generū eadē erit ratio: et de eodē affirmatio et negatio. vt idē erit bonū et non erit bonū. Nam erit non bonū. boni enim ⁊ non boni eadē esset ratio que ipossibilia sunt. Neq; erit vnū actu et potentia. nam statim multa essent: et non tantū vnum ¶ Dubitatio. An totius partes sint ipsū totum? An multe sint et diuerse? ¶ Respondet quālibet partē esse a toto diuersam. Nam si quelibet pars esset toti eadem: quelibet pars cuilibet parti esset eadem. quecūq; enim vni et eidem sunt eadem illa inter se sunt eadem. Omnes tē partes simul/nichil aliud ꝙ ipsū totū sunt. ¶ Quinta cōclusio. posteriores incōueniēter orōnum copulas auferebāt aut eas ī adiectiua verba mutabāt cū ꝓdicarēt accidēs: nevnū cē multa cōcederent, vt Ly-

Quātitatē a substātia distingui.

Quatuor vnius acceptiones.

Heraclitus.

Partes sīl/ totum sunt.

cophron sui⁹q; sequaces dicebāt dūtaxat homo albus Lycophron.
homo ambulās: et nō homo est albus homo est ambulans. Et alij dicebāt homo albatur/homo ambulat: dicere non audentes homo est albus/ homo est ambulās Videbatur enim eis quia verbum est substrahere ēt: non multa esse significare; vnū simpliciter dicere ¶ Quod autē id nō recte faciant: patet. quia vnum subiecto ratione multa est. vt Socrates albus et Musicus subiecto idem est: ratione vero multa. Est enī alia ratio Socratis albi et eiusdem musici. Et vnum continuum est multa: neq; vnum et multa repugnant vt credebāt. Nā vnum subiecto et ratione multa eidē conueniunt: et vnū actu et multa potentia eidem. licet vnum et multa eodē modo/vt vnū actu et multa actu: bene repugnent. Non igitur oportuit eos copulas auferre: et alias orationes accidētalium predicatorum expressorum negare/ne vnū multa esse cōcederent. cū id incōueniēs minime sit.

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Prima Parmenidis ratio. Quicqd est preter ens non est ens. quod autem non est ens nihil est. igitur qd est preter ens nihil est. At ens et vnum conuertuntur. igitur quicquid est preter vnum nihil est. est igitur tantum vnum. Si autem est tantum vnum nō habet locum. igitur ipsum est immobile. ¶ Secunda eius ratio. Si illud vnum diuidi potest: illud non primo vnū est. Nam eius sectio in infinitum abiret: est igitur illud vnum impartibile. ¶ Melissi ratio. Si aliquid est factum: ipsum habet principium. igitur si non est aliquid factum ipsum non habet principium. Ens autem nō est factum. igitur non habet principium. Quod autem nō habet principium: non habet finem. ipsum igitur est infinitū. et quod est infinitū locum non habet. ipsū igitē immobile est. ¶ Ratio Melissi ꝙ ens non sit factum. Quia aut fieret ex ente vel ex non ente: non fiet autem ens ex ente. quia ipsū ens esset priusq; fieret. neq; fiet ex non ente. Nam ex nihilo nihil fit. Non est igitur ens factū ¶ Quod vere est/substātia. ¶ Id habet prin

Parmenidis ratio.

Wellici rō.

cipium tẽporis: cuius aliquod tẽpus sue duratiõis est principiũ. ¶ Et illud principiũ magnitudinis: cuiꝰ aliqua magnitudo est sue extẽsionis principiũ. ¶ Principium magnitudinis/ principium rei.

TERTIVM cap. continet sex conclusiones. ⁊ tres rationes ad tertiam. ¶ Prima conclusio: nõ est difficile rõnes Parmenidis et Melissi soluere. ¶ Patet: quia statim sophistice apparent ⁊ viciose concludẽtes ⁊ falsum assumẽtes. igitur. ¶ Ratio tamẽ Melissi de tertio: est ⁊ minus apparens. Attamẽ vno inconueniẽte dato multa contingunt. ¶ Secũda Parmenidis ratio/ ⁊ viciose cõcludit/ et falsum assumit. Argumentat enĩ sic. quicquid est preter ens/ nõ est ens: qꝫ autẽ nõ est ens/ nihil est. igitur quicquid est preter ens nichil est. ¶ Cum enim ens dicatur multipliciter/ si capit ens pro substantia/ falsum est. Esto enim ⁊ illud ens substantia non sit: esse potest ẽtitas aut qualitas. Et si ens capitur pro accidẽte/ iterum falsum est. Nam quod nõ fuerit accidẽs/ substãtia esse potest. Et cum vltra dicit. ens ⁊ vnum cõuertuntur: esto. igiꝫ quicquid est preter vnum/ nichil est. esto. Cum vero cõcludit: igitur tantum vnũ est: hoc nõ oportet. Nam si solum essent alba: simili modo concludi nõ potest: quicquid est preter Album/ nichil est. posita enĩ sunt sola esse alba. igitur tantum vnum album est: hoc non oportet. Nam cũ assumptum sit verum/ consequens est falsum. Et cum vltra arguẽtur/ est tãtum vnũ: igitur est immobile. (Nam nullus erit locus in quo moueaꝫ) hoc nõ oportet: quia ipsum alterabile esse potest et ptes vt aque: in toto moueri. ¶ Tertia conclusio. Parmenides: ens pro substãtia solum capere nõ potest. ¶ Primo quia de illo ente dicitur accidẽs vt album aut nigrũ aut aliquid aliud. Et tamẽ nichil est album aut nigrum. Nam sola substãtia est: hec autem accidens important/ illud ens nichil erit. ¶ Si dicit album qꝫ vere est significare: tã multa erunt. Nam albũ: quod vere est: et qꝫ ei accidit significabit. ¶ Secundo quia si illud ens sit substantia non

erit magnitudo neq; aliorum accidẽtium vllum. Nam solum erit substantia: ⁊ quod vere est vt homo/ animal/ bipes. (¶ Quod autem vere est: nulli est accidẽs) hoc autem impossibile est. ¶ Tertio. si substantia esset: ipsum esset diffinibile. diffinitio igitur eiꝰ diuersas partes explicabit que vere sunt. non enim accidentia explicabit. Nam accidentia assunt et absunt preter subiecti corruptionem. diffinitio autẽ neq; diffinitionis pars/ abesse potest. Ut si diffiniatur homo esse animal gressibile bipes: neq; possibile est hominẽ non esse animal: neq; non esse gressibile: neq; non esse bipedem. Erunt igitur multa que vere sunt: et non tantum vnum ens: etiam ipsum pro substãtia capiendo. ¶ Quarta conclusio. Parmenides nõ solum ens pro accidente capere potest. ¶ Nã cum esset accidens esset eius subiecta substantia. Impossibile est enim accidens sine subiecta substãtia esse. Et cum solum esset accidens/ non esset subiecta substantia: esset igitur eadẽ subiecta substantia et non esset. qꝫ est impossibile. Non igitur ens capiet Parmenides solum pro accidente. ¶ Quinta conclusio. Non recte soluerunt aliqui Parmenidis rationem/ illud vnum esse imparribile continuum: volentis probare Argumentabatur enim sic Parmenides. Si illud vnum diuidi potest: illud proprie vnum non erit. Nam eius sectio in infinitũ abibit: non est igitur illud vnũ partibile. ¶ Solebat Xenocrates dicens illud esse ex impartibilibus lineis. Et ne concederet vnum quodãmodo esse multa (credebat enim illa esse repugnantia) dicebat quamliber impartibilium linearum esse illud vnum. Et idem esse magnitudinem et non magnitudinem/ diuisibile et non diuisibile: in parem erꝛoꝛẽ Parmenidis relabẽs. Nam inconueniens non est (vt diximus) vnum esse quodammodo multa: vt vnum actu/ multa potentia. Inconueniens tamen est idem esse magnitudo et non magnitudo: partibile et nõ esse partibile. ¶ Sexta ratio Melissi et viciose concludit: et falsum assumit. ¶ Argumẽtatur enim hoc pacto. Si aliquid est factum: ipsum habet principiũ: igitur si non est aliquid factũ: ipsum non

Solum accidens cẽ non posse.

Xenocrates

Rõnis melissi dilutio.

habet principiū:hic autē vicioſe concludit. Nam ex deſtructo antecedente intendit perimere conſequens. Et cum dicit: ſi aliquid eſt factum ipſum habet principiū. Cum principium equiuocum ſit: ſi intelligit ipſum habere principiū temporis hoc non oportet vt momētanea. Si autē intelligit ipſum habere principiū magnitudinis:nec hoc oportet. Sunt enī alterationes et impartibilia:que principium magnitudinis non habent. Et rurſum cum dicit. Si non eſt aliquid factū non habet principiū. Si intelligit tpm non habere principiū tēporis:eſto. Si vero intelligat ipſum nō habere principium magnitudinis:hoc non oportet. Nam et celū et ſol et aſtra principiū ſue magnitudinis habēt. Et cum vltra argumētat. Qđ nō habet pncipiū nō habet finē Si intelligit qđ non habet principiū temporis non habet finem temporis:eſto. Si vero intelligit id non habere finem magnitudinis:hoc non oportet. quod tamē intendit et ex quo ſequeretur ipſum eſſe infinitum. Cū vlterius argumētat Quod eſt infinitū nō habet locum: igitur eſt immobile:hoc non oportet. Nam nichil prohibet partes in ipſo moueri 7 ipſum alterari. Non enī vt alterabile ſit requiritur locus. Dicebant Meliſſum ſequentes:illud vnum/eſſe vnum ſpecie. Sed quomodo homo 7 equus 7 que adinuicē ſunt cōtraria eadē ſpecie ſunt? hec ſane p ſeipſa falſa eſſe deprehēduntur.

QVARTI CAPITIS NOTE.

¶ Segregatio/extractio. Congregatio/ confuſa commixtio. Et eſt confuſa: cum res amplius non appareāt. Ab ijs que ſunt actu:magnitudinis 7 paruitatis determinatio ſumitur.

Opiniones naturaliter loquentium ſex

QVARTVM cap. cōtinet ſex opiniones antiquorum. duas Anaxagore rōnes. quāq; cōcluſiōes Anaxagorā reprobādo. duas ratiōes ad ſecūdā: 7 quattuor ad tertiā ¶ Sex naturaliter loquentiū opiniōes. ¶ Prima eſt ponētiū ignē oim materiale pncipium:et ꝓpter raritatē et dēſitatē formalia. 18

19 ¶ Secunda eſt ponentiū aerē oim materiale pncipiū: et ꝓpter ſuperabundātiā et defectum eē pncipia formalia.

20 ¶ Tertia eſt Anaximādri ponētis vnū corpus ignē vē ſus aerevero rarius/omniū rerū eſſe materiā:et ꝓpter illi infinito corpori inſerta eſſe rerū formas. Anaximan-

21 ¶ Quarta eſt Platonis magnū et paruū cōtraria duo principia rerū naturaliū ponētis:et vnā formā et efficientē ideā. Et in hoc plato ab alijs differt:quia alij vnā ponūt materiā:plato autē plures. Alij ꝓpter ponunt formas:plato materias. Plato

22 ¶ Quinta eſt Empedoclis quattuor elemēta rerū oim materias eſſe ponentis: et ꝓpter immixta/formas.et duo effectiua litē et amicitiā:et res inſeinuicē eſſe cōmixtas/et mundū ſepius generari et ſepi⁹ corrumpi ¶ Sexta eſt Anaxagore infinitas ſimiliares atomos rerū materias ponētis:et ꝓpter immixta formas et vnū efficiēs/diuinū intellectū. Et oēs res in oibus eē adinuicē cōmixtas et confuſas: et eas generari p ſegregationē. Dicit enī intellectū diuinum eas ſegregare et eas facere apparere:q̄ latebant.et eas corrūpi p cōgregationē.et mundū dicit ſēper generari et nūq̄ corrumpi. ¶ Et differt Anaxagoras ab empedocle ¶ Primo quia Empedocles ponit tantū quattuor elementa rerū materias. Anaxagoras vero infinitas ponit rerū materias. ¶ Scōo Empedocles ponit duo effectiua: Anaxagoras autē vnū. ¶ Tertio Empedocles ponit mundū ſepius generari et ſepius corrūpi: Anaxagoras autem mundū ponit ſemper generari et nunq̄ corrumpi. In ceteris conuenīūt. ¶ Due ratiōes Anaxagore. ¶ Prima/qua videmus ex contrarijs contraria fieri. At impoſſibile eſt contrariū in ſuum contrarium abire. ſunt igitur contraria in contrarijs et omnia in omnibus. Empedocles Anaxagoras

¶ Secunda: omne quod fit aut fit ex ente/aut ex nō ente: non autem fit ex non ente. Nam ex nichilo nichil fit Fiet igitur ex ente. Et cum videam⁹ ex quolibet quodlibet fieri: erūt omnia in omnibus et quodlibet in quolibet. Hę ſunt due Anaxagore rationes propter quas credebat quālibet rē eſſe in qualibet: et rerū gnationē nichil aliud eſſe q̄ rerū a cōfuſa cōmixtiōe ſegregationē/

et apparētiā. Et cū interrogabak/cū omnia sint in omnibus:quomodo igit illa nō videnk:Respōdebat ea nō videri ppter nimiā coꝛū paruitatē. Et cū iterū/Cur potius vicēdū sit id os/id caro/id sanguis: cū omnia sint in omnibꝰ:Dicebat quādo plus esset de osse dicebatur os:et quādo superabūdabat caro/dicebak caro:et quādo sāguis/id dicebak sanguis. nichil tamē est purū aut os/aut caro/aut sanguis/aut alioꝛū quicꝙ. ¶ Prima conclusio. Incōuenienter Anaxagoꝛas infinita rerū naturaliū assignauit principia. ¶ Patet:quia tollebat rerū naturaliū scientiā. infinitū enī et magnitudine et multitudine ꝙtū sit:notū eē nō potest. si igitur rerū naturalium infinita essent principia ipse essent ignote. Nā composita cognoscimus/quādo ex quibus ⁊ quot composita sint:cognoscimus. nō igit conuenienter Anaxagoꝛas rerum naturalium infinita assignauit principia ¶ Secūda cōclusio. nō oīa cōmixta sunt in omnibus. ¶ Primo:quia impossibile est animal aut plantā sub ꝙtulacunq; esse magnitudine aut sub ꝙtulacūq; eē paritate:sed determinate sunt quātitatis. Et totiꝰ magnitudo ex partiū magnitudine resultat. (voco enī partes que a seinuicē et a toto separari possūt) Impossibile est igitur omnia in omnibꝰ esse cōmixta:quomodo enim ⁊ homo in milio et equus/et plāta/et que et ꝙta eius caro esse possit infinitis alijs rebꝰ distracta/et quod os et qui nerui et qui arboꝛis fructus? ¶ Secūdo:si ex finita aqua determinate ꝙtitatis carnē segreges et iterum tantā/hoc totiēs facere poteris vt tandē nichil carnis resilduū sit. Nā omne finitū/p determinate ꝙtitatis ablationē tandē cōsumik. quo facto relinquik nō omnia mixta esse in omnibꝰ. ¶ Tertia:nō quodlibet segregabile est a quolibet. ¶ Primo:quia caro magnitudine et paritate determinata est. Quis enim carnis in eo q̄ coꝛpus est infinitā sectionē intelligas:i eo tñ q̄ caro/esse nō potest:sed tandē ex sectione desineret eē caro. ex minima igit carne non est segregabile aliquod coꝛpꝰ. nā cū omne coꝛpus ex coꝛporis substractiōe fiat minoꝛ:eēt caro/minima carne minoꝛ:quod est impossibile. nō

Res naturales determinate sūt quātitatis.

igitur quodlibet a quolibet est segregabile. ¶ Secundo:quia si quodlibet semper esset a quolibet segregabile:in aliquo finito esset infinita caro/et infinitum os. nam per substractionē determinate carnis nunq̄ consumeretur neq; os: imo et quodlibet ꝙtulum cūq; paruū esset/cōtineret infinita. Et impossibile est infinitum finito contineri. igitur non quodlibet segregabile est a quolibet. ¶ Tertio:quia accidentia habitus et colores a substantia subiecta nō sūt segregabilia. nō igitur qlibet a qlibet est segregabile. ponit enī anaxagoꝛas et substantias et accidētia simul mixta. ¶ Quarto:qr incōueniēs est Anaxagoꝛā dicere sapiētissimāmētē cōnari oīa segregare. et (quia infinita sint) nō posse: et id eā latere:nō autē latere Anaxagoꝛā. nō igit qlibet eē in quolibet/⁊ quodlibet semper eē segregabile a quolibet:cōtrā sapientissimā dei ꝓuidentiam attestari debet
27 Anaxagoꝛas. ¶ Quarta. non omne quod fit: ex specie similiaribus fit partibꝰ vt vult Anaxagoꝛas. ¶ Nam lutum non fit ex lutulis:sed terra ⁊ aqua. et latereꝫ nō ex lateribus:sed luto/⁊ domus nō ex domibus sed laterib⁹ et lignis. et aer ex aqua:et aqua ex aere: vt sepiꝰ
28 videmus. ¶ Quinta:minus errauit Empedocles finita ponens rerum naturalium principia ipso Anaxagoꝛa. Nam rerum naturalium posse esse scientiam non auferebat:neq; pleraq; eum incōmoda sequuntur: que sequuntur Anaxagoꝛam.

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Prima:quibꝰ non sunt intrinseca priora principia. ¶ Aliqua fieri ex alterutris est vnū ex altero sua quidē substantia fieri. ¶ Substantia/essentia.

29 Vintum ca. cōtinet vnā conclusionē et duas rationes ad eā. ¶ Conclusio. rerū naturaliū principia sunt contraria. ¶ Primo quia concoꝛditer dixerunt hoc oēs physici qui tantū vnū posuerūt:vt Parmenides ⁊ Melissus: calidū et frigidum (que ignē et

terrã vocabant) principia posuerũt. qui plura et finita vt Plato et Empedocles magnũ/et paruũ/par ⁊ ipar: cõgregationẽ/et segregationẽ: item/et amicitiã: raritatẽ/et densitatẽ. Qui infinita dixerunt rerũ naturaliũ esse principia/similiter. vt Democritꝰ plenũ/et vacuũ/situm/ordinẽ et figurã: q̃ ponebat habere ꝺ̃ria: vt situm sursũ/situ deorsũ/situ anteriorẽ: et posteriorẽ: situm dextrum/⁊ sinistrũ: figurã rectilineã/figurã circularem. Et hoc oẽs antiqui dixerũt: nõ tã ratiõe q̃ veritate coacti.

¶ Differũt tamẽ: q⁹ hi posuerũt posteriora et particularia vt calidũ et frigidũ ꝺ̃ria principia sensũ sequentes. Alij vero priora et vniuersalia: vt magnũ/paruũ/par/impar/cõgregationẽ/segregationẽ/litẽ/amicitiã/raritatẽ et dẽsitatẽ sequentes rationẽ. Nã singulare secũdum sensũ notũ est/vniuersale autẽ scõm rationem. Est enĩ sensus particulariũ/ratio autẽ vniuersaliũ. ¶ Secũdo. Quia ea rerũ naturaliũ assignanda sũt principia que nõ fiunt ex alijs/neq̃ fiunt ex alterutris: sed omnia alia fiunt ex ipsis. p̃ma autẽ ꝺ̃ria nõ fiunt ex alijs neq̃ ex alterutris: sed oĩa alia fiunt ex ipsis. Nã cũ sint p̃ma non fiunt ex alijs: et cũ sint cõtraria non fiunt ex alterutris. Nã contrariũ in sui cõtrariũ substantiã nũq̃ trãsire potest. Qꝫ aũt oĩa fiant ex contrarijs patet/quia res naturales oẽs per generationẽ fiunt: quecũq̃ de contrario in contrariũ. Nã non quodlibet agere ĩ quodlibet: neq̃ quodlibet pati a quolibet natũ est: sed determinatum a determinato et cõtrariũ a cõtrario. vt albũ non fit ex quolibet: non enĩ fit ex musico nisi scõm accidens: sed fit ex nigro aut colorato medio. ⁊ musicũ nõ ex quolibet non musico: sed ex immusico. et domus ordinatio non fit ex qualibet inordinatione: sed ex inordinatione domus. Similiter album non corrumpitur in quodlibet: sed in nigrũ aut mediũ. Neq̃ musicũ corrũpitur in quodlibet: sed in imusicũ. et domꝰ ordinatio non corrũpitur ĩ quodlibet: sed in domꝰ inordinationẽ. ¶ Attamen ex q̃bus cõtrarijs res fiant et in que contraria corrũpant: nos plerũq̃ latet. quia huiusmodi cõtrariorũ non sint nomina imposita. generalia tamẽ oĩbus con-

Principiorũ diffinitio

Omnẽ rẽ naturalẽ fieri ex cõtrarijs.

positis cõuenienter possumus dicere: cõueniẽtia/icõuenientia/ordinatio/inordinatio. Specialia tamẽ nõ sunt vsitata: sed ex cõmunibus circũloqui poterimus. Nam omne conueniẽs ex incõuenĩente fit: et in inconueniens corrumpitur. vt conueniẽtia hominis ex inconueniẽtia fit non qualibet: sed ex hominis incõuenientia. et corrũpitur nõ in quãlibet incõueniẽtiã: sed in hoĩs incõuenientiã. Et ita in ceteris est dicendũ: vbi noĩa desunt.

SEXTI CAPITIS NOTE

¶ Genus/genus trãsmutationis. ¶ Cõtrarietas/duo adinuicẽ cõtraria. ¶ Generis substãtie contraria/trãsmutationis substantialis contraria. ¶ Transmutationes substantiales/generatio/corruptio. ¶ Contraria priora/substãtialia ¶ Posteriora/accidẽtalia ¶ Per se/non in alio. ¶ In: vtroq̃ quinti modo. ¶ Prime in Nantie solutio. Contrariorum principiorũ: subiectũ est principiũ subiectiuũ non essentiale et constitutiuũ.

30 TEXTVM cap. cõtinet q̃tuor cõclusiões quartuor ratiões ad secundã. duas instantias ad tertiam. duas ratiões ad quartã ¶ Prima exclusio. Nõ tãtũ est vnũ rerum naturaliũ principium. ¶ Patet quia rerum naturalium principia sunt contraria. igitur nõ tãtum vnũ est. Nam nichil sibiipsi contrarium est. ¶ Secunda conclusio. Non sunt rerum naturalium infinita contraria principia. ¶ Primo: quia rerum naturaliũ tolleret scientia. ¶ Secundo: quia in vnoquoq̃ genere est vna prima ꝺ̃rietas. contrarietas autẽ duobus extremis claudit. Igit in vnoquoq̃ genere cõtraria sunt finita. Rerum autẽ naturaliũ ꝺ̃ria principia vnius sunt generis. Est enĩ substantia genus quoddã. igit ipa sũt finita ¶ Certio melius ex finitis principijs rerũ naturaliũ generationes/corruptiões/et ceteras transmutationes saluamus: q̃ ex infinitis. vt Empedocles melius ipsa saluabat: ipso Anaragora. igitur potius ponenda sunt finita q̃ infinita. ¶ Quarto: contrariorum quedã sunt priora et quedã posteriora. igit non sunt infinita.

Nam in infinitis neq; prioza neq; posteriora inueniuntur. ¶ Tertia conclusio. ℙreter duo contraria principia: ponendū est tertium principium/eorum subiectū. ¶ Nam sicut contrariū suum contrarium nō efficit: vt caliditas non efficit frigiditatem/ neq; lis amicitiam/ neq; raritas densitatem: ita idem constituere nequeūt. et nulla contraria per se subsistunt. vt caliditas/frigiditas/raritas/densitas. et ita de singulis. est igitur ponēdum tertium principiū: quod modo cū vno vnam rem constituat naturalē: et modo cū altero alterā: et qō eorum cōtrariorū vicissim sit subiectum. ¶ ℙrima instātia. Si principia cōtraria essent in subiecto: principiorum esset principium. Nam subiectū prius et principiū esse videt eorum que in ipso sunt. hoc autē incōueniēs videtur. ¶ Secūda. Substātie nichil est cōtrariū: igit rerū naturaliū (que substātie sunt) principia nō sunt cōtraria. ¶ Respōdet Aristoteles. Si ratio ꝓbans rerū naturaliū principia esse cōtraria/ vera est: illa ℨria esse substātias: alioquin res naturales nō constituerēt. Nā ex nō substātijs nō fit substātia. neq; qō prius est nō substātia: postea vnū est substātia. Et illorū cōtrariorū est aliud principiū subiectiuū: qō vicissim eis subiectū est: et cū ipsis res cōstituit naturales. Et antiq; fere omnes vnā cōem substantiā posuerūt cū cōtrarijs: et qbus oia fierēt. quidā eam posuerūt ignē: alij aerē/ alij aquā/ alij substātiā mediā. Cōtraria vero quidā calidū ⁊ frigidū/ alij magnū et paruū/ alij cōgregationē segregationē/ litē/ amicitiā/ raritatē/ et dēsitatē: et duo posuerūt agētia et vnū patiens. ℙlato autē posuit duo patiētia magnum et paruū: et ideā vnum principiū agēs. ¶ Et vetustissima fuit opinio: rerū naturaliū tria eē principia: subiectū supabundātia et defect⁹. ¶ Quarta cōclusio. Trāsmutationis rei naturalis: tria principia sufficiūt. ¶ ℙrimo q: vnū subiectū sufficit ad patiendū: et duo contraria ad agendū. Si enī duo fuerint subiecta: due erūt cōtrarietates (cuiuslibet enī subiecti trāsmutationis est vna cōtrarietas.) Et sic diuerse generabūtur res naturales. Si autē sint due ℨrietates et subiectū vnū:

Obiectio prima

Obiectio secunda

32

33

cū vnum cōtrariū sufficiat suū corrūpere cōtrariū: ⁊ rei naturalis facere transmutationē. (Nā quicquid habet cōtrariū ab eo corrūpi natū est) altera cōtrarietas erit ociosa. Nō autē ponēda ē pluralitas ociosa. Sufficiūt igit trāsmutationis rei naturalis tria ꝓncipia. ¶ Secūdo vniuscuiusq; generis est vna ℨrietas: q̄ cū subiecto trāsmutationis est sufficiēs. Substātia autē quoddam gen⁹ est: igit substātie ē vna cōtrarietas/ q̄ cū subiecto trāsmutationis substātialis est sufficiēs. trāsmutationis igit rei naturalis (est enī ea substātialis trāsmutatio) tria sufficiūt ꝓncipia: duo scilicet ℨria ⁊ subiectū vnū. ¶ Et differūt illa scōm pri⁹ ⁊ posteri⁹ nō genere. Nā subiectū/ℨrijs pri⁹ est: ⁊ vnū cōtrariorū pri⁹ inest/ ⁊ alterū posteri⁹: et omnes alie cōtrarietates in hāc primam ex substantialē reduci vidētur contrarietatē.

Quomodo ꝓncipia differunt abinuicē tēpore

SEPTIMI CAPITIS NOTE.

¶ Mod⁹ exprimēdi ē simplex qñ extrema sūt incōplexa. ¶ Cōposit⁹/qñ alterū cōplexū est. ¶ ℙriuatio primo: ē forme in subiecto nato/carētia. ¶ Est enī carentia forme in subiecto nato subiectū: forma (quā natū est habere) carēs. ¶ Scōo est forma: qua (aduenīēte altera) materia priuat. ¶ Unum numero/ vnū essentia. Sub alteratiōe: gñatio/corruptio/ ⁊ alij mod⁹ cōpreh̄endunt. ¶ Dignitas. Que eadē rōne dicūt: si vnū cōuenit/ ⁊ alterum cōuenire necesse est. ¶ ℙrincipia p se sunt: q̄ remanētia/rei naturalis cōstituūt essentiā. ¶ ℙrincipia per accidēs/sunt ꝓncipia qvt fiat res naturalis/redruntur: facte tamen non constituūt essentiā. ¶ Res naturalis/hoc aliquid/totū/cōpositū/completū/ens in actu.

34 SEPTIMVM cap. continet duas diuisiones. quattuor conclusiones duas ratiōes ad ꝓmā partē ꝓme. vnū corrolarium/et instātiam ad tertiam. et vnū corrolarium ad quartam. ¶ ℙrima diuisio Duobus modis aliquid fieri exprimimus. ¶ Primo simplici. vt homo fit musicus: ex immusico fit musicus. ¶ Secūdo composito. vt immusicus homo fit mu

sicus ex homine immusico fit musicus. ¶ Secunda di 55
uisio. Duob⁹ modis aliquid fieri modo simplici exprimimus ¶ Primo in recto. vt homo fit musicus. ¶ Secundo in obliquo. vt ex immusico fit musicus. Nam cū aliquid fieri exprimimus nomine permanēris materie et forme: vt plurimum recto vtimur. vt homo fit musicus. Non tamen id semper oportet. Nā dicimus ex ere fit statua. et ex lignis fit domus. et non es fit statua: et ligna fiunt domus. Cum vero nomine non permanentis materie habitu: et priuatione: aut nominibus contrarijs trasmutationem exprimimus: obliquo vtimur. vt ex semine fit equus et ex immusico fit musicus et ex nigro fit albus. Et de modo exprimendi compositio ita dicendum est. et hoc vniuersaliter de trāsmutatione intelligimus. Nam natura communia prius determinānda sunt: deinde circa propria speculandum est. ¶ Prima 56
conclusio. In omni transmutatione aliquid subiicitur: quod vnū numero est ratiōe vero duo ¶ Prima pars patet. primo quia omne quod fit: aut fit simpliciter aut non simpliciter. (fit enī aliquid simpliciter: cum acquiritur substantia. Non simpliciter vero cum acquiritur accidens) sed cum aliquid fit simpliciter aliquid subiicitur. Nam forme que acquiritur subiecta est materia. Subiicitur enim vicissim formis contrarijs. Et etiam cum fit non simpliciter: aliquid subiicitur. Nā non erit accidens quod acquirit: sine subiecto. igitur omni trāsmutationi aliquid subiicitur. ¶ Secundo existimant omnia fieri transfiguratione: appositione: substractiōe: aut alteratione. Transfiguratione quidē vt cū ex fuso ere fit statua. Appositione vt cum quid augetur. Substractione vt cum quid diminuitur. aut cum ex lapide sculpatur Mercurius aut Apollo. Alteratione vt cum aliquid fit album. sed in oīb⁹ his subiicitur materia ex qua fiunt. vt ex transfiguratione statue: corpus augmētationi aut diminutioni: lapis insculptioni Mercurij: et subiectum suū alterationi. igit in omni transmutatione aliquid subiicitur. ¶ Secunda pars q trāsmutatio nis subiectum vnum sit numero: ratiōe vero duo patet

Si vero sit vnum numero superius dictum est alias nō fieret vnū. Sed q ratione duo patet: quia in omni trāsmutatione subiectum: forma (quā natum est habere) caret: et quā quidem facta transmutatione habet. est igit idem et subiectum et priuatio. Et alia est ratio subiecti et priuationis sicut alia est ratio hois et imusici. Nam factis transmutationibus quod subiicitur dicitur subiectū: nō aūt forme (cuius prius) dicitur amplius priuatio: et homo semp dicitur. homo nō autē immusicus. igitur quod subiicitur vnū numero est et ratione duo subiectum et priuatio. ¶ Secunda conclusio. Subiectum 57
et forma rerū naturaliū per se sunt principia. ¶ Patet quia illa per se rerum naturalium sūt principia: que intrinsece eas constituunt: et earum substantiam cōplent et perficiunt. quāliber autē rem naturalem subiectū et forma intrinsece constituunt: et eius substantiam complent et perficiunt. sunt igitur subiectum et forma rerū 58
naturaliū per se principia. ¶ Tertia conclusio. Priuatio et cōtrariorū alterū principia sūt p accidēs. ¶ Patet q: rei naturalis nō complent et perficiūt essentiā. nā facta re naturali: eius priuatio et cōtrariorū alterū non manent. igitur principia sunt per accidens. ¶ Correlarium 59
vnde fit vt rerū naturalium principia sint vt duo: sint vt tria, sint vt cōtraria. Nā duo sunt per se subiectū et forma: tria vero: subiecta natura et duo cōtraria. esse vero contraria prius ostensum est. ¶ Substantia: Sirerū naturalium sunt principia cōtraria: ea adinuicē non agere aut pati impossibile est. non poterit igitur consistere res naturalis. ¶ Respondet i re naturali illa cōtraria nō manere: sed vnū cū subiecto. Sufficit enī q trariorū alterū sua presentia et alterius absentia cū subiecta materia: rem constituere naturalē. ¶ Quarta. Materia se 40
cundam proportionem et Analogiam cognoscibilis est. ¶ Nam sicut esse habet ad statuam et lignum ad lectum q vnum quodq; talium formam habentiū: ita materia ad rem naturalē et hoc aliquid. ¶ Correlarium. 41
Unde materia vnū est: nōvt forma neq; vt hoc aliquid. Nam forma vnū est vt actus: hoc aliquid vnum est vt to

philosophꝰ primus metaphysicus.

tum. Materia vero vnū est vt subiectū. dicere autē quō modo materia et forma et hoc aliquid substantie sint: nō ꝑtinus Physici est manifestare ꝫ Philosophi ꝑmi

OCTAVI CAPITIS NOTE.

¶ Ratio quā subiungebant ad ꝓbādū nō esse multa entia. Nā si multa essent entia: ipsa inter se essent diuersa. et si essent inter se diuersa: essent diuersa ab entibus que autē sunt diuersa ab entibus: esse non possunt. igit̄ non sunt multa. ¶ Fit aliquid ex aliquo per se: quādo ipsū: factū cōstituēs in eo remanet. ¶ Per accidens vero/ cū non manet in facto. ¶ Priuatio scō. ¶ Per se non ens/ quod hoc aliquid non est/ aut ipsum constituē do remanens. ¶ Ens in potentia/ Potentia materia. ¶ Non ens simpliciter: quod nullo modo est ens

Tenet:

OCTAVVM cap. continet vnam conclusionem. ꝛ duas diuisiones ¶ Conclusio. Soluenda est ratio dicētiū nihil posse fieri neq; corrupi. ¶ Qui ita argumentabantur. Si fiat aliquid: Aut fiet ex ente: et hoc non. quia iam est. Esset enim ꝓmus fieret. aut ex non ente: hoc autem nō. Quia ex nichilo nichil fit. nō potest igit̄ aliquid fieri. Et hi statim credebant nō esse multa entia. et ex disputandi imperitia longe a veritate in quandam aliā viā digressi sunt. hec itaq; indissoluta ratio/ posset nos a veritatis ꝓceptiōe distrahere. ¶ Diuisio. Ex ente aut non ente potest itelligi dupliciter aliq̄d fieri. Primo per se. Secundo per accidēs. sicut dicimus medicū medicationis causā esse p se: ꝛ edificatiōis per accidēs. medicꝰ enī in eo q̄ medicus medicat/ per accidēs autē edificat: nā accidit medicum habere edificandi habitū. Nos itaq; dicimꝰ ex ente hoc aliquid per se nō fieri aliq̄d: (aliter redit opinio Anaxagore) sed per accidēs. vt ex quodā animali per se non fit canis/ aut aliud: sed per accidēs. Ita ex nō ente/ vt priuatiōe (q̄ nō est ens per se) non fit per se aliq̄d: sed per accidens. ¶ Secunda diuisio. ens dicit̄ multi-

42

Duplicitᵉr quippiā fit ex altero.

43

Ens multiplicitᵉr fumitur.

44

pliciter. Primo ens in actu. Secundo/ ens in potētia. Quomodo Ex ente i actu/ per se nō fit aliq̄d: sed ex ente in potētia ex ente aut p se bñ fit aliq̄d. Similiē nō ens dicit̄ multiplicit̄. Pri nō ente fit aliquid/ nō ens in actu. Scō/ nō ens i potētia. Ex nō ente quid. in actu/ p se bñ fit aliq̄d: nā ex materia p se fit aliq̄d. Ex nō ente autē in potentia p accidens. nā ex cōpositō. Ex nō ente tamē simpliciter nihil fit: neq; p se neq; p accidens. Ex his distinctionib⁹ (ob quā coacti sunt gñatiōnē et corruptionē negare) omnē soluimꝰ ambiguitatē.

NONI CAPITIS NOTE.

¶ Potentia/ materia. ¶ Diuersa/ multa. ¶ Substātia/ res naturalis. ¶ Appetere/ ad absens inclinari instinctu/ ordinari. ¶ Desideriū/ appetitꝰ/ inclinatio/ īstinctus. ¶ Generari/ vt terminꝰ. ¶ Corrūpi/ vt terminus

Tenet:

NONVM cap. continet quinq; conclusiones. ¶ Prima conclusio.

43 Non recte defendunt aliqui: aliquid fieri simpliciter: Parmenidem approbantes: ¶ Nam cū ipsi approbāt illud Parmenidis: ꝺequid est preter ens/ nihil est. et ens completum intelligant (Nā aliud ens non cognoscunt) et credant quod non sit hoc modo ens/ nihil omnino esset ex quo quidē ente nihil credunt simpliciter fieri. Restat igitur vt dicant ex omnino nō ente aliquid fieri: et materiam ponāt omnino nō esse ens. Ꝺd autem recte defendi non potest. ¶ Scō a. Non ité recte existimāt/ si potētia vna est numero: omnino nō esse diuersa ¶ Nā ꝺrimꝰ ꝺem esse numero potentiā et priuationē illa tamen late iter se differre. Nam potentia/ rei naturalis principium est per se: priuatio vero per accidēs. Est enim materia vt p ꝓuatiōis dif se ens/ et prope substantiam: priuatio vero non. Nā referentiam. naturali sua potētia semp adest: eius vero priuatio nūq; adest ¶ Tertia. non est nostre trinitati eadē Platonis principiorū trinitas. ¶ Nā Plato magnū/ puū/ ꝛ ideā tria posuit rerū naturaliū principia: et magnū et parvum nota materie ponebat: et nō priuationis. Q̄ si eādem materiam itelligebat: erat solū nominū trinitas:

sin vero diuersas: trinitatem sine priuatione ponebat. Priuationē enī desperit q̄ despicienda nō ē. Nā tametsi res naturales ex sua materia sicut ex omnium matre suaq̄ forma subsistat: priuatio tamēvt ad maleficium plerūq̄ contēplantibus occurrit. Nam ab ea ꝓficiscuntur rerū interitus. ¶ Quarta. materia rerū formas appetit. ¶ Patet. nā est bonum quoddā diuinū. optimū. sūme appetibile. sūma abstracta forma: a qua oēs rerū forme ꝓficiscuntur. huic autē diuino bono optimo vnaqueq̄ res ꝗtū potest: ꝗsimillima fieri natura appetit. t et ad hoc sūma illa prouidentia naturale īdidit desideriū. At materia formas a bono optimo oīm absoluta forma manātes recipiendo ei ꝗtū conceditur: bono optimo fit ꝗsimillima. appetit igit materia rerū formas. Appetit enī materia rerū formas vt femina esse virū: et turpe honestū. nō q̄dē q: per se turpis sit sed p accidēs et perfectiōis carentiam. Et forma seipsam nō appetit: quia nihil seipso eget. Neq̄ formā cōtrariā appetit: q: nihil suapte sius appetit corruptionē. ea vero a suo ꝛtrario corrūpitur. neq̄ materiam: q: priusq̄ sit in materia nō est. ¶ Quinta. materia p se neq̄ generat neq̄ corrumpitur. generatur autē et corrūpitur per accidens. ¶ Primū patet. quia quodcūq̄ per se gnatur aut corrumpitur: ei subiici aliquid oportet. qđ aūt ei subiicit materia est. Vocam⁹ enī materiā subiectū vnicuiq̄ primū ex q̄ fit aliquid cū insit nō scōm accīs: qđ si corrūpatur īhoc abibit vltimū. Igit si p se generaret esset anteq̄ generaret: t si corrūperet corrupta erit anteq̄ corrumpatur. est igit per se ingenita atq̄ incorruptibilis ¶ Scōm q̄ per accidēs: patet. q: vicitur generari aut corrūpi ad corruptionē eius quod i ea est. hoc autē est per alterum t per accidēs. igitur. ¶ Quot vero forme multiplices sint: an vna sit a qua forme prodeunt oēs: primi philosophi est. et i illud tēp⁹ id querēdū differatur. De formis aūt physicis et corruptibilib⁹ in his libris intendim⁹: et primū quot nature. t que et quot numero rerū cause. determinandum est. Et in hoc claditur primus physicorum liber.

Ex priuatione. rerū corruptionē. p̄ uenire.

Omnia ad summi boni assimliatiōnē cōtēdere.

Diffinitio materie.

48

49

PRIMI CAPITIS secundi Physicorum note.

¶ Ens habēs naturā. ens naturale. ¶ Secūdū se: q̄ eō uenire nata sunt. ¶ Accidunt. accidentia sunt. ¶ Propter. per. ¶ Priuatio. priuatio secundo.

SECVNDVS liber physicorū cōtinet nouem cap. primum continet vnam diuisionem. vnam differentiā. tres diffinitiones. tres conclusiones. quattuor rationes ad tertiā. ¶ Diuisio. Eorum que sunt. quedam sunt a natura. quedam vero per alias causas. A natura sunt elementa ignis. aer. aqua. terra. animalia. alalium partes. plante. t similia. Per alias causas domus. lectus. indumentū per artem. thesauri inuētio per fortunā. ¶ Differentia. Differūt ea q̄ sunt a natura ab alīs: quia ea q̄ sunt a natura habēt a sua forma principium sui motus t quietis. augmētationis. diminutionis. alterationis. et secūdum locū mutationis. Ea vero que sunt per alias causas. vt per artē domus. lectus. indumentū a forma artis nō habent principiū sui mot⁹ et quietis: sed secundum q̄ ipsa lapidea. lignea. aut terrea fūt. ¶ Prima diffinitio. Ex his nature diffinitio nota esse potest q̄ est. Natura est principiū et causa mouendi et quiescēdi eius in quo est: primū. per se: et nō scōm accidens. Non secundū accidēs dico. Nā medicus eger in se habet sue sanationis principiū medicinā: non tamen est natura. Nā non est in eo primū. et per se: sed scōm accidēs est. et accidit ipsum esse medicū et sanari. Similiter domus. lectus. et alia arte facta: artificiales formas in se habēt. que nō sunt cause que primū t per se insint sed secundū accidēs. quapropter hec dici nequeūt nature.

¶ Secūda. Ens habēs naturā est substātia ex naturis constans. Est enim naturarum vna semper subiectum: alterā vero semper in subiecto est. ¶ Tertia. Secundū Scōm naturā sunt hec et que secundū se his accidūt. vt ignis ram. mot⁹ sursum: neq̄ natura est neq̄ naturā habēs. sed se-

1

2

3

4

5

forme diffini tio.

cludū natura est. Sedm naturā/ꝛ a natura idē. ¶ Prima conclusio. Ridiculū est conari demōstrare naturā esse

Natura esse in physica supponēdū esse/ et principium.

¶ Patet. qz ridiculū est conari/manifesta per imanifesta nota facere: et nō potētis iudicare quid ꝓpter se notum: et quid ꝓpter alterū notū esse debeat. q̄ autē conabitur demōstrare naturā esse/hec ei accidēt. Mā qui ea que p se manifesta sunt nō intelligit/ syllogismū q̄rēs: accidēt ei q̄ ceco nato de colorib⁹ syllogisanti accidūt: voces ipsas audire/ꝛ nichil de rebus ipsis intelligere. Non igit demōstrandū est naturā esse: sed vt p se notū capiendū est. ¶ Sēda cōclusio. Prima vniuersaliz subiecta materia habētiū in seipsis mot⁹ p̄ncipiū: natura ē. 7

¶ Patet nā antiqui solū id credebāt eē naturā/ qđ facta trāsmutatione et facta corruptione semp manet. vt Antyphō quia putrescēte lecto (sivim germinādi accepisset) remanebat lignū ꝛ nō remanebat lectus: ideo lignū dicebat naturā lecti/ ꝛ nō eius formā. Et q̄ credidērūt oīm materiā esse ignē qui factis inesset: ꝛ q̄ idē corruptis remaneret/solū ignē vocabāt naturā. Et q̄ aerē: aerē. Et qui aquā: aquā. Et qui terrā: terram. Et q̄ plures posuerūt materias: plures posuerūt naturas. Et eā solā credebāt perpetuā: et ortus ꝛ interit⁹ immunē. Cetera autē vocabāt qualitates habit⁹/ dispositiōes passiones: quas credebāt infinities fieri et infinities corrupi. Sed quod vere/ facta transmutatione ꝛ facta corruptione semp manet: est p̄ma vniuersaliz subiecta materia habētiū in seipsis mot⁹ principiū. igit ipsa est natura.

¶ Tertia cōclusio. Forma rerū naturaliū/ etiā natura est. ¶ Primo quia sicut se habet forma artis ad artificiale: ita ꝛ ipsa forma ens a natura. Sicut enī lignū priusq̄ artis forma recipiat/ nō lect⁹ actu est: sed sola potentia: habita vero forma/ actu simul lect⁹ est ꝛ res artificialis. ita priusq̄ materia formā ossis aut carnis accipiat nō actu est os aut caro sed solū potentia: sed simul atq̄ forma ossis aut carnis est: ipm os aut caro est. At a forma artis res denominat artificialis. igit et a sua forma denominabit ens a natura. est igitur ipsa forma natura. ¶ Secūdo quod ex materia et forma existit. vt 8

elementū/ animal/ planta/ non natura: sed a natura esse Rem natura dicitur: sed magis a forma q̄ materia esse videtur. Mā lem a forma simul cum forma/ꝛ est et suū nomē recipit neqz prius. potissimū ex Tunc enim sunt singula et dicūtur cum actu ipso sunt. istere. Est igitur forma illi⁹ (cuius est) natura. ¶ Tertio. Antiphon dicebat lignū esse naturam q̄ putrescens regerminaret lignum: ꝛ non formā artis esse naturam/ q̄ nō regerminaret lectum. Sed lignū potius a forma regerminat lignū q̄ a materia. vt homo a forma generat hominem/ et bos bouē. igitur forma est natura: imo ꝛ magis ipsa materia. ¶ Quarto formam artis nō ponim⁹ naturam: quia non sit principium motus ꝛ quietis. At eorum que sunt a natura: forma est principium motus ꝛ quietis/ generationis/ corruptionis/ et reliquarū mutationū. Et vnaqueqz res q̄ fit/ nomē sumit potius ab eo quo pergit: et non ab eo vnde venit. vt a fabro dicit fieri scāmum/ non lignū. ꝛ cum aqua vertitur in aerem/ dicitur fieri aer nō aqua. ꝛ denoīatur ens a natura/ non sicut medicatio a medico: sed sicut sanatio: q̄ est ad sanitatem. Est igit forma eius (cuius est) natura: ꝛ poti⁹ natura ipsa materia. Et quia forma dicit quodāmodo et de forma principio p se: et de eius priuatione. (Mā eius priuatio ꝛ cōtrariū quodāmodo species est) ideo natura etiā quodāmodo dicitur de priuatione. Sed quomodo circa generationē erit forma/ ꝛ eius contraria priuatio: postea determinandum est. A forma precipuam vim agendi pengis ipsa materia. dere. Forma artis natura nō ē.

SECVNDI CAPITIS NOTE.

¶ Mathematicus/ q̄ quadriuiū consecut⁹ est. ¶ Quadriuium/ Musica/ Arithmetica/ Geometria/ Astronomia. ¶ Lōgitudines: plana/ solida/ linee/ supficies/ corpora. ¶ Magnitudines figuras et similia: cogitatione et intellectu a re naturali/ materia et motu abstrahere: ē ea/ rē naturalē materiā et motū nō cōsiderādo cōsidera re: curāqz an rei sint naturalis: an sint in subiecta materia: An cū motu sint nec ne relinq̄re. ¶ Poeta/ Homerus. ¶ Abstrahere/ abstrūgere/ separare. Architectonica/ ars principalis. ¶ Gubernator/ auriga.

SECVNDVM caput cõtinet duas cõueniẽtias. tres differẽtias. vnã questionẽ. vnã cõclusionẽ. et quinq rationes ad illã. ¶ Que cõuentientie. ¶ Primo cõueniũt Physicus et Mathematicus q̃ vterq; puncta longitudines plana t̃ solida cõsiderãt. ¶ Secundo conueniunt Physicus et Mathematicus vt Astrologus: qui p̃opius ad Physicã accedere videtur: quia Astrologus de ijs que mouẽtur cõsiderat: de magnitudine et figura. vt q̃ terra/ celum sol/ mundus sperica sint: que considerat et Physicus. ¶ Tres differentie. differunt primo quia Physicus et Mathematicus/ hec eodẽ modo nõ considerant Nã Physicus magnitudines t̃ figuras considerat. vt termini sunt rei naturalis/ et coniuncta materie: t̃ intentio eius est omnia ad motum referre: Mathematicus autem ea a re naturali/ materia t̃ motu/ cogitatione t̃ intellectu abstrahit Neq; idcirco arbitrandũ est abstrahentiũ esse mendacium. Nam huius magnitudines et figure et cetera accidẽtia/ a materia t̃ subiecta substãtia reipla separari nõ possint: cogitatione tamẽ et intellectu possunt. et hec laetuerunt Platonẽ ideas introducentẽ: quas non modo cogitatione et intellectu sed re ipsa a materia seiungebat faciebat enĩ Physicã magis Mathematicalabstractam/ cũ eaminus abstracta sit. ¶ Secũdo. quia Physicus t̃ Mathematicus nõ eodem modo diffiniunt. Nã Physicus diffinit sumendo nola/ materiã formã t̃ motum importãtia. vt os quod materiã et formã ossis habeat: et caro t̃ homo. t̃ vt diffinitur simitas/ cũ dicit est nasi cauitas. Nã nasi/ eius materiã: cauitas vo/ eius formã explicat. Sed Mathematicus cũ diffinit par ipar/ lineã/ figuram/ curuũ/ rectum/ et reliq̃ huiusmodi (q̃ cõsiderat) non sumit nola materiam et motũ importãtia: Abstrahit enĩ ab ijs cogitatiõe t̃ intellectu. ¶ Tertio quia Physicus et mathematicus vt Musicus Perspectiuus t̃ Astrologus (q̃ ppius ad Physicã accedere videnĩ) nõ eodẽ modo demõstrant. q̃ Musicus/ Perspectiuus/ et Astronomus demõstrationes ab Arithmetica

Quõ abstrahit mathematicus.

q̃ differenter diffiniunt physicus et mathematicus.

et Geometria accipiunt: Physicus vero non: sed a materia motu et ijs q̃ rem naturalem cõsequũtur nõ tamẽ oĩno eodẽ modo Musica Perspectiua et Astronomia: vt Arithmetica t̃ Geometria demonstrant. Nam Geometria de linea: vt mathematica est demõstrat. Perspectiua vero de linea Mathematica nõ vt Mathematica (nam cogitatione atq; intellectu a motu eã non separat: sed vt Physica (mutuat enim a Physica motũ) ex Geometria demonstrat. ¶ Questio. qm̃ cõsideratio Physica est vt de simo: et natura de duobus dicatur vt de materia et de forma An vtriusq; sit Physica cõsideratio? ¶ Conclusio. vtriusq; nature et materie et forme est Physica cõsideratio. ¶ Prima ratio. Si ad antiquos respicias/ vt Democritum et Empedoclẽ/ inuenies eos de materia amplissimã fecisse determinationem: hic de quattuor elementis: ille vero de Atomis et de forma in parte determinasse. vt Democritus de figuris et Empedocles de lite et amicitia. ¶ Secũda ars nature imitatrix est t̃ emula. Ars autẽ materiam et formã ad aliquẽ finem considerat. vt Medicus coleram/ et flegma et ceteros humores in quorũ tontemperamento et suarum qualitatum proportione cõsistit: sanitas. Et edificator ligna/ t̃ lateres (que sunt materia domus) t̃ domus formam considerat. Igitur est physici vtramq; naturam considerare. ¶ Tertia. eiusdem scientie est finem t̃ media in finem ordinata considerare. Forma autem materie finis est. Nam cum continue mota sit: forma (vt id gratia cuius mouebatur) assecuta/ quiescit: t̃ formã (vt dictum est) est maxime natura. igitur cuius est considerare formam/ eiusdem est et considerare materiam. Est enim forma vltimum quoddã/ et id gratia cuius est materia/ et verisimile Poeta mortem (quia vltimum sit) finem et gratia cuius orti sumus appellat/ volens nõ omne vltimũ esse finem: sed vltimũ t̃ prestantius. ¶ Quarta. artium factiuarum quedam suam materiam simpliciter facit. vt ars laterum factiua: Alia disponit vt que volando aut partes distrahendo formam inducit: Alia rebus factis vtitur (nos enim quodãmodo sumus om-

Forma materie finis.

Artium mechanicarum diuersitas.

nium finis) (sed finis vt in morali philosophia dictū est duplex est) que ideo vsualis ⁊ architectonica nominat. Et hec est cognoscitiua ⁊ alijs preceptiua. cognoscit enī gubernator qualis forme remo eē debeat/ et ꝑcipit alij qui formā remonis habet iducere. vt q̄ (quo ligno ⁊ q̄li remo formādus sit) cognoscit. igit̄ ℙhysicus materiā et formam habet considerare. vt enī factiue ad operandum se habent: ita speculatiue ad cognoscendū se habere videtur. ¶Quinta. materia ad aliquid refertur/ad formam: est enim forme materia. igitur eiusdem est materiam ⁊ formam cōsiderare. Qui enim eorum que adinuicem referuntur vnum considerat: et alterū considerabit. ¶Et si queratur vsquequo ℙhysicus rerū formas considerat? Vsquequo materie cōiuncte generāt/ corrumpunt/augmentant minuunt. Ex materia enim homo et sol hominē generat/ que vero separate ⁊ a materia sētēcte forme sunt/non ℙhysici: sed ℙhilosophie prime considerario est.

Quas formas cōsideret physicus ℙhilosophia prima: methaphyſica.

TERTII CAPITIS NOTE.

¶Modi causarū/genera causarū ¶Ultima causa est/ qua habita nulla vlterior relinquit̄ querenda. ¶Universales cause sunt/ quas vniuersalibus nominibus exprimimus. ¶Particulares/ q̄s particularib⁹. ¶Ita et vniuersales effect⁹/quos vniuersalibus nominib⁹ exprimimus. ⁊ particulares/ quos particularibus. ¶Ratio/diffinitio.

TERTIVM cap. continet quinq̄ conclusiones. q̄ttuor modos causarum post primā: tres diuisiones post quintam. vnam differentiā et duo documēta. ¶Prima cōclusio. determinādū est de causis. ¶Nā hec disciplina scieadi gratia instituta est Scire aut̄ maxime arbitramur vnūquodq̄ cū causam primā ꝓpter quā res est/ cognoscim⁹. determinādę sunt igit̄ cause rerū naturaliū/ gn̄ationis corruptiōis ⁊ ceterarum physicarū mutationum: vt eas cognoscamus.

Quid materia.

¶Quattuor modi causarū. ℙrimo modo/causa est ex 14

qua fit aliq̄d cū instt. et materia dicit: vt es/materia est statue: ⁊ ārgētū/materia fialē: ⁊ merallū ⁊ eorū genera

Quid forma

¶Scōo. causa est forma aut rō (vt dyapasō est/q̄ ex dupla ꝓportiōe/vt duoꝝ ad vnū: nascit ḡcētꝰ) rōnis partes et genera. ¶Tertio. est a qua aliq̄d fit: et dicit efficiens. vt principiū a quo morꝰ et q̄etis/et q̄ dat ꝑsiliū/⁊ parter filij/facies facti/⁊ cōmutās ꝑmutatiue cause sūt ef ficientes.

Quid efficiens.

¶Quarto. est gratia cuiꝰ aliq̄d fit: et dicit finis. vt ambulatiōis finis est sanitas. Cū enī q̄rimꝰ/gratia cuiꝰ quis ambulat? Respōdemꝰ/vt sanet: arbitrantes ambulatiōis finē reddere. Est enī sanitas finis/non modo ambulatiōis: sed ⁊ maciei/purgatiōis/et potionis hīs indigētibꝰ (q̄ media ordinata in finē dicunt) et oīm instrumētorū/q̄ instaurande sanitatis gratia sunt.

Quid finis.

15 ¶Scōa cōclusio. Uniꝰ eiusdēq̄ plures causas per se eē contingit. ¶Nā eree statue/es causa est p̄ se pariter et plures causa statuefactoris. nō tamē eodē modo. Nā es/p se causa est sas per se vt materia: statue vero factor/ p se causa est vt efficiens

Eiusdem esse

16 ¶Tertia. possūt et cause sibimuicē eē cause ¶Nā ambulatio/causa est sanitatis: et sanitas/causa ambulationis. nō tamē eodē mō. Nā ambulatio/sanitat̄ causa est vt efficiens: sanitas vero/ambulationis vt finis. Efficit enī ābulatio sanitatē: et sanitat̄ gratia/ipa plerūq̄ ambulatio est.

17 ¶Quarta. Interdum eadē causa/cōtrariorum est effectuum. ¶Nam idem aliquādo ꝓsens causa est vnius/absens vero: alteri⁹. Gubernator enim/sua ꝓsentia causa est salutis nauis: qui idem absens/causa est periclitationis.

Cōtrariorū effectuū itersdū eandē eē causam

18 ¶Quinta. omnes cause/in dictos quattuor concidūt modos. ¶Hec i singulis scientiis videre ꝓmptū est. Littere enim dictionum/dictiones orationum/suppositiones argumentationum materia vasorum partes totius: elementa ignis aer/aqua/terra mixtorum: sub materia comprehenduntur. Compositio/diffinitio/forma: sub forma. Medicale/semen/medicus/consilium vans/faciens/et commutans/sub efficiente. Bonū/aut quod videtur bonum (nichil enī hic differt esse bonū et videri bonū) sub fine. Manifestū est igit̄ omnes causas in dictos q̄ttuor coincidere modos.

Quattuor causarū genera sufficere.

¶ Prima diuisio. Causarū quedā est ppinquior: et que 19
dā remotior. vt sanitatis causa ppinquior est Medic⁹:
remotior/ artifex. Et dyapason causa ppinquior/ duplū
remotior/ numerus ¶ Secūda. causarū quedā est per se: 20
et quedā per accidēs. Statue enī causa per se est statue
factor: per accidēs vero/ Polyclet⁹/ homo/ aīal/ album/
muscū. Accidit enī polycletū/ et hoīem et aīal et albū
et muscū: habitū habere quo efficiat statuā. Et earum
causarū quedā est ppinquior: et quedā remotior. ¶ Ter- 21
tia. causarū quedā sūt actuales vero potentia. vt edifi-
cans edificationis causa est actu: edificator vero/ causa
potētia. ¶ Et has causas qñq; cōplexe et qñq; incōple-
xe exprimim⁹. cōplexe: vt polyclet⁹ statue factor/ statue
causa est. Incōplexe: vt polyclet⁹ est causa statue. ¶ Et
dicta causarū mēbra deseinuicē formant. vt an causa
particularis aut vniuersalis per se sit/ an per accidens/
actu an potētia/ cōplexe an incōplexe expressa. ¶ Diffe- 22
rentia. Differunt cause actu et potentia. Nā cause actu
simul sunt cū suis effectibus: et simul cū illis eē desinūt.
vt hic medicās est: si eius medicatio est. et hic edificans
est: si eius edificatio est. Cum autē non amplius fuerit
eius medicatio: neq; hic medicās est. et cū nō fuerit edi
ficatio: neq; hic edificās. Cause vero potentia: nō simul
cum effectibus sunt/ neq; cū ipsis esse desinūt. vt edifica
torē non simul cū domo esse oportet/ neq; (desinente do
mo) desinere. ¶ Primū documētū. Querēda est in sin- 23
gul' causarū gnib⁹ vltima causa. vt cur hic edificat? q:
edificator est. cur edificator? q: edificādi habitū habet
Hec autē vltima causa ē vltra quā nulla vlterior: superest
querēda. ¶ Secūm. Assignāde sūt vniuersaliū effectuū 24
vniuersales cause: et ptculariū/ ptculares: et actualiū
actuales: et potētialiū/ potētiales. vt statue assignāda ē
causa/ statuefactor. et hui⁹ statue/ hic statuefactor: et sta
tuefactiōis/ statuā facies: et statue ptīc/ statuefactor.

Que habitudo causarū actu ad suos effectus

Que habitudo causarum potentia ad suos effect⁹.

Quid vltima causa

QVARTI CAPITIS NOTE.

¶ Causa indeterminata/ est causa que in aliquē effectū non ordinatur.

QVARTVM cap. cōtinet vnā conclu- 25
sionē. tres opiniōes cū
solutionib⁹ duarū rationū prime/ et impro
batione secunde. ¶ Conclusio. casus et for- Conclu:
tune/ physica determinatio est ¶ Mā casus
et fortuna cause sūt/ a qb⁹ multa fieri dicunt. Causarū
aut̄ taliū/ physica determinatio est. igit̄ et casus et for-
tune. ¶ Prima opinio est dicentiū nichil fieri a casu et 26
fortuna. ¶ Primo: q: oīm effectuū/ videmus causam
determinatā esse. vt si quis it in forū/ et inuenit debito-
rem/ quē inuenire nō intēdebat: ipsius rei causa deter-
minata/ est debitoris venīdi ad forum voluntas: pari
ter et repertoris/ in forū veniendi voluntas. nō igit̄ fit
aliquid a casu/ aut fortuna. Nam casus et fortuna cause
essent indeterminate. ¶ Secundo. Antiqui/ rerū natu-
raliū causas perquirentes: casus et fortune oīno nō mer-
minerunt. nichil igitur sunt casus et fortuna. Unde ni-
chil a casu et fortuna fieri continget. ¶ Solutio. Mul
ta fiunt a casu et fortuna. et licet illas causas in effectus
determinatos referre possimus. vt volūtas eūdi in fo-
rū/ causa determinata est emēdi aut negociandi: nō ta-
men causa est determinata inuentionis reperti. Qui au-
tem antiqui casus et fortune non meminerint/ hoc non
arguit auctoritatē: verū eo⁹ potius insufficientē deter-
minationē. quod et falsum est. Nam et si Empedocles
casum et fortunā nō ponat esse litē/ amicitiā/ ignem ae-
rē/ aquā/ terrā: dicit tamen in mūdi origine ignem/ ae-
rē/ aquam/ terram in loca (in quibus sunt) casu incidis
se/ et aliter sepius cadere: et multas aīaliū partes a casu
et fortuna fieri. ¶ Secunda opinio est dicentiū omnia 27
a casu et fortuna fieri/ et fortunā volvere celū: et eo mo-
tu omniū rerū trahere ordinem. ¶ Sed hec inconueni
enter dicunt. ¶ Primo: q: videm⁹ aīalia et plantas a
determinata causa pcedere. vt hominē ex homine/ et ex
semine oliue: oliuā/ et vnāquāq; reliquarū plantarum
ex suo determinato semine: et nō esse a fortuna. minus
igitur erit et celum/ et eius motus/ et diuiniora illa su-
periora corpa (q̄ sēper eodē tenore cōstantissime perse-

Primo ratiōnis solutio

Secūde rōnis solutio

Quia a casu et fortuna fieri dicentiū reprobatio.

Fortunā ic-
ta ne-
candā esse.

uerant a fortuna. ¶ Secundo: quia in inferioribꝰ plerꝙ minime lo- raqꝫ a fortuna fieri cōplorantꝰ: in celo vero nūꝫ quicꝫ aut casu aut fortuna fieri ꝓspicimꝰ: sed certo tenore immutabili ordine constātissime omnia illic pseuerare videnꝫ. male igiꝫ fortune sedē/ celū posuerūt: cum plura deberent percipi in celo fieri a fortuna/ q̄ fiant in his inferioribus. at potius fortunā/ in inferioribus locare debuissent. ¶ Tertia opinio est dicētiū fortunā esse quid diuinū/ et felicissimū supra humanā mentē: et cuius humanus intellectus non sit capax: quā plurimi mortalium vt numen coluerunt. ¶ Hanc opinionē hoc in loco non reprobat Aristoteles. 28

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Ea que fiunt a casu/ aut a fortuna: effectus casuales/ aut fortuiti. ¶ Offendit/ inuenit. ¶ Infinita/ numero indeterminata. ¶ Sicut boni cōsecutio: ita et mali fuga bona dicꝫ. ⁊ sicut incōmodi assecutio: mala ita boni habiti perditio/ aut quasi ad manū ꝓsentis frustratio/ mala.

T. Diuisio

QVINTVM cap. cōtinet quinqꝫ diuisiones. duas diffinitiones et tres conclusiones post quartā. vnū corrolarium ad secūdam diffinitionē. vnū ad pmā cōclusionē. et vnum ad secundā ¶ Prima diuisio. Eorū que fiunt/ quedā semper consimiliter fiūt/ alia frequenter/ Alia vero raroque neqꝫ sēper neqꝫ frequenter fiūt. In ijs q̄ sēp cōsimiliter fiūt/ nullꝰ fortunā locat: Neqꝫ in ijs q̄ frequēter. Aiūt enī q̄ a fortuna euenīūt/ raro cōtingere eē oīa. Et hinc (q̄ raro euenīāt) oīa dicere solēt a fortuna. et ipsi/ vt et nos fortunā eē aliq̄d (a quo pleraqꝫ fieri cognoscimus) supponunt. ¶ Scōa diuisio: eorū q̄ fiunt/ quedā fiunt ꝓpter hoc/ alia vero nō. Hec enī sunt propter hoc quecunqꝫ a natura/ intellectu aut voluntate facta/ vt prosequanꝫ/ fugiantue digna sunt. ¶ Tertia: eorū q̄ fiunt: q̄dā fiūt ab agente scōm p- positū/ quedā vero nō. ¶ Quarta: causarū q̄dā ē p se: vt dom⁹ causa p se/ ars edificatiua. Alia vero per accidēs: 29

II

Que dicunꝫ fieri ꝓpter hoc

III

30

31

IIII

32

vt albū ⁊ Musicū. Et causam p accidēs oportet esse fortunam. Nā causa per se finita et determinata est: p- accidens vero/ incerta ⁊ indeterminata. Fortuna autē causa est incerta et indeterminata. et vni infinita accidere possunt. ¶ Prima diffinitio/ hec sunt a casu aut fortuna que raro et per accidens fiunt ⁊ que ꝓpter hoc sunt aut fortuna Et quando a casu/ ⁊ quando a fortuna: horū differētia fiant. 33 Que a casu

poslea determinabitur. vt venit quis in villam/ nō quidem vt debitorem inueniat: debitorem offendit: debitā pecuniam reportat: reportatio huiusmodi pecunie a casu aut fortuna fit. Nam taliter raro euenit ⁊ p accidēs. nō enī reportandi gratia in villā erat: ⁊ est eorū q̄ propter hoc sunt. Si enī frequēter eueret hmōi reportatio: aut reportandi intentione locū adijsset: hec neqꝫ a casu neqꝫ a fortuna facta fuisset. Secunda diffinitio. Fortuna est causa per accidens secundum propositum / extra 34 Fortune diffinitio.

semp et frequenter/ et eorū que propter hoc sūt. ¶ Corrolarium quapropter circa idem ⁊ intellectus et fortuna sunt. Nam propositum sine intellectu non est ¶ Prima cōclusio. Infinite cause esse possunt a quibus (quod fit a fortuna) fiat. ¶ Nam infinita sunt que ad idem accidere possūt. Pecunie enī reportatio accidere potest: aut quia quis amici videndi gratia aliquē locum adeat/ aut quia prosequatur fugientem/ aut fugiat ꝓsequētem aut quia spectacula videre desideratiet sic de innumeris aliis. ¶ Corrolarium. vnde merito fortuna infiniti esse videtur: et homini immanifesta. Nam infinitis et causis accidere potest: que ad rei (que a fortuna fit) non ordinātur exitum. ¶ Secunda conclusio. quodāmodo rectevidetur nihil a fortuna fieri: et quodāmodo a fortuna aliquid fieri etiam rectevidetur. ¶ Nam per se nihil fit a fortuna. Si enim solum essent cause per se (vt domificatoꝛ per se causa est domꝰ) nihil fieret a fortuna. At vero per accidens recte videtur aliquid a fortuna fieri. causas autem per accidens dictum est numero esse infinitas. ¶ Corrolariū q̄propter quodāmodo recte dici videꝫ fortunam carere ratione. Nā ratio solum eorum est que semp aut frequenter fiunt. fortuna 35 Fortune vlsna est causa per accidens secundum propositum extra finitio.

36 I Conclusio.

Eundē effectū ex multis causis fortuitis fieri posse.

37

II Corrolario

Per se nihil fortuna fit

38

59

autē nō eorū est: sed que raro. ¶ Tertia cōclusio. fortu 40
narū altera causa est per accides ꝓpinquior: altera ve
ro remotior. ¶ Nā sicut aliarū causarū efficientiū/ alia
est ꝓpinquior vt Polycletus statue: et alia remotior
vt homo. ita et fortunarū esse videtur. sunt enī efficien-
tes cause: vt cum egroto sanitatis cause sint tonsio/ ven
tus/ et estus et nihil horū sanitatis gratia suscipit: ꝓ
pinquior causa estus: et deinde ventus: et remotior est tō
sio. Quia tamē infinite hmōi per accidēs cause esse pos
sunt: si assignāde sunt que ꝓpinquiores/ et que remotio
res statuēde aliquot et figende sunt: alioquin que prio-
res: et que remotiores assignare non possis. ¶ Quinta 41
diuisio. Fortunarū q̄dam est bona/ qua bonū aliq̄d cō
tingit. Alia vero mala qua aliquod contingit incōmo-
dum. Que quidem fortuna: si circa bona excellentē ma
gnitudinem habentia cōtigerit: eufortuniū et fons for-
tuna dicit. Si vero circa excellētia mala/ difortunium.
vt si quis debuisset magnū bonum accipere: vt et quod
ad manus erat quod non accipit sed quo frustrat male
ei contingit: acsi bonū tam habitum q̄diuisset. Nam id
quod ꝓpe est/ nihil/ distare videtur. Unde eufortuniū
et difortuniū/ inconstāo/ et incertum est. Nā ois fortu-
na/ inconstans et incerta. vt que nunq̄ semp et frequē
ter: sed que raro et inopinate contingit.

Quid bona fortuna.
Quid mala

SEXTI CAPITIS NOTE

¶ Actio hois secūdum electionem operatio. ¶ Actio
ꝓpria. ¶ Eupraxia/ bona hois scōm electionē opatio
¶ Tripes/ trium pedum sedes. ꝓprior/ principalior/
ad suos effectꝰ pfectior. ¶ Frustra/ incassum/ in vanū/
temere. ¶ Casus per se vanum.

SEXTVM cap. cōtinet quinq̄ cōclusio
nes. duas rationes. vnum
corrolarium ad secūdam. duas ratiōes ad
tertiā. et vnū corrolariū ad quintā. ¶ Pri 42
ma cōclusio. Casus et fortuna differūt. Nā
casus in plus est: fortuna vero in minus. Quicquid enī
fortuna fit/ casu fit: nō autē omne quod casu fit/ fit et for

Casus et fortune discrimen.

tuna. ¶ Secūda/ fortuna solū est eorū circa que est actio. 43
¶ Primo quia fortuna est eorū que volūtate et cōsilio
regunt. Nā agētiū scōm ꝓpositū. hec aūt sūt circa que
versat actio. ¶ Secūdo q̄ fortunatos dicere solem⁹ felī
ces: et fortuna prope felicitatem esse videt. felicitas au-
tem solum est eorum circa que est actio. Est enī bona se
cundū electionem operatio. signū ē igit et fortunā solū
circa ea versari circa q̄ ē actio ¶ Corrolariū. Hīn fit vt
inanimata/ belue/ ac infantes nihil a fortuna faciant: nec
fortunata: aut infortunata nisi scōm similitudinē dicā-
tur. Nam hec oīa: nulla/ cōsilio et electione agunt. Si
militudine autē dicunt et fortunata et infortunata. quē
admodū ¶ Protarcus lapides eos fortunatos dicebat:
qui aris extruēdis aptant/ qui colunt et venerant. In
fortunatos autē q̄ illis iūctissimi humistrati pedibꝰ cō
45 culcant/ possunt et hec a fortuna multa pati. ¶ Tertiā
casus/ et inanimatis et alalibꝰ rōne exptibus conuenire
potest. ¶ Primo q̄ si tripes aptus ad sedendū cadat:
id casu fit. Non enī vt apta sedes fieret/ cecidit: sed vt in
loco quiesceret. Et si equꝰ furto sublatus/ bibendi vel
derio fontē petat: et in manus dñi incidat: a casu salua
tus est. casus igit et inanimatis et alalibꝰ rōne experti
bus cōuenire potest ¶ Secūdo fieri frustra est tā inani
matorū q̄ alatorū/ et rōnis exptium. Fit enī aliq̄d frus
tra cū ad finem ordinat: quē nō consequit. vt si quis et
bi in fundum stomachi descēdendi gratia ambulat/ et
cibus nō descēdat: hec ambulatio frustra fit et vana est.
Si enī quis diceret se frustra balneasse: quia sol non de
fecit/ ridēdus esset. nō enī ideo se (vt sol deficeret) balnea
bat. igit signū est et casum esse inalatorū et alatorum et
rōnis exptium. videnī enī frustra et casus solū in hoc
differre: quia quod frustra fit (ad quē ordinatur) nō cō
sequitur effectum. casus autem consequitur: sed nō ad
quem ordinat. vt si ceciderit lapis et cadendo ledit pre
tereuntem: id casu fit. non enim eius gratia ceciderat.
46 ¶ Quarta conclusio fortuna et casus in genus efficien
tis cause reducuntur. ¶ Nam nature et voluntati accō
modantur: que cause sunt efficientes. vt natura cecidit

Fortunā solis hominibus conuenire
Inanimata et bruta nihil a fortuna agere.
Protarchus
Casus et bruta et inanimata ꝓpetit
Tertie que conclusionis solutio.
Casus.
IIII. conclusio

lapis/qui casu vulnerat pretereuntem. ⁊ voluntate fodiens Socrates: reperit thesaurum. reducunt igit casus et fortuna in causas efficientes. huiusmodi ñ causarū multitudo indeterminata est. ¶ Quinta. casus et fortuna cause posteriores sunt natura et voluntate. ¶ Nam natura et voluntas/ cause sūt p se. casus vero ⁊ fortuna per accidēs. At vero semp priora sunt ea que per se sūt: his que per accidēs dicunt. Sunt igit natura et voluntas cause pores: casus ño et fortuna posteriores. ¶ Co relarium. Quare non conuenienter fortunam causam celi assignauerūt. Nam cum causa esset/esset per accidēs. esset igitur causa celi natura et voluntate et similib⁹ posterior: quod statim per se absurdum esse deprehendit.

V. conclu: 47

Fortunā celi causā esse nō posse. 48

SEPTIMI CAPITIS NOTE

¶ Mouens/agens. Prima mouentia Physica: mota sunt terminatiue ⁊ per accidens. primū autē mouens Metaphysicum omnino non.

SEPTIMVM cap. cōtinet duas cōclusiones et tres rationes ad primam partem secūde. ¶ Prima cōclusio. Sufficienter videtur esse assignata ḡttuor causarū genera. ¶ Nā tot assignanda erant quot (vt casus queramus) inuenimus questiua. Quattuor autē inuenīūtur questiua: ex quo/ per quid/ a quo/ ⁊ cuius gratia. vt si queras/ ex quo res sit naturalis: ex materia. cur corrūpitur: quia est ex materia. materiā respondes. ¶ Et si in mathematicis queras per quid est rectum? per medium non discrepare ab extremis. Cur sit rectum? quia mediū nō discrepat ab extremis. Respondes formam. Si vero queras/ a quibus Thebanorum spoliatum est templum? a Phocēsibus. Cur Thebani Phocensibus bellum intulerunt? quia eorum templum spoliauerunt: causam efficientem. respondes. Si vltra queras cuius gratia Persarū rex Grecis bellū indixit? vt dominaret. Cur Grecos vebelauit? vt dominaret. respōdes finem. Et similiter de reliquis causis omnibus queras. Sufficienter igitur assignata fuerunt quattuor causarum genera. ¶ Secunda. Physicus omne genus cause habet cōsiderare: parit̄ et per quodlibet habet demonstrare. ¶ Q̄ vero sice esse considerationis quia tres cause/ forma efficiens et finis in idem coincidūt. homo enim ratione forme hominem generat/ que quidem operationum efficiens est/ ⁊ que sunt eius gratia. At Physicus formam (que natura est) habet considerare: igitur et efficientem et finem illi coincidentem. et habet (vt prius dictum est) materiam cōsiderare. habet igitur Physicus omne genus cause materiam/ formam/ efficientem/ ⁊ finem considerare. ¶ Secundo quedam sunt mouentia non mota/ que physice non sunt cōsiderationis. Alia vero mouentia mota/ et hec physice sunt considerationis. Unde philosophie considerationis tripartita est. Est enim partium vna que immobilia cōsiderat/ vt Metaphysica ⁊ partim Mathematica. Alia/ mobilia sed incorruptibilia vt Astronomia. Tertia/ mobilia ⁊ corruptibilia/ que Physica nominatur. habet igitur Physicus efficientes causas considerare/ et materiam/ ⁊ formam: que sint coincidit. vt dictum est. quare et quattuor genera causarum. ¶ Tertio. Physici est cōsiderare generationes/ et in quo fiūt: et hoc est materiam considerare. et quid sint: et hoc est considerare formam: ⁊ a quo sint: et est considerare mouens: non dico mouens omnino immobile et omnium primum (nam hoc non est physice considerationis) sed quod mouetur et mouet. et quia natura propter aliquid est: habet etiam finem considerare. habet igitur physicus quattuor causarum genera considerare. ¶ Q̄ vero per omne genus cause demonstret patet. quia cū omne genus cause cōsideret/ eas ad questa habet respondere et per eas facere manifesta. quia si queratur ex quo? materiam respondere habet/ quid? formā. a quo? efficientem. ⁊ gratia cuius? finē. ¶ Q̄ si responder causas que sint vt frequēter: cōcludit qō est vt frequenter. dignius enim est sicvt vnūquodq; vt materia ipsa patitur/ fiat. igit physici est per omne genus cause demonstrare.

T. conclu: 49

Quot sunt causarū que sitiua.

1. forma

2 ca efficiens.

3. finis.

Omne causa est. H.

Mouentium diuisio.

Trifida philosophie diuisio.

OCTAVI CAPITIS NOTE.

¶ Par/ rationabile/consentaneū idoneū ¶ Area/ cā pi planicies. ¶ Contundere conterere. ¶ Absoluere/ perficere ¶ Id natura intendere dicit/ quod non impe dita ꝓduceret. itidem dicit et illius gratia agere/ quod non impedita consequeretur: et quo habito quiesceret. ¶ Portenta/ mōstra. ¶ Mōstrum/ est nature peccatū. ¶ Id nature peccatū est/ quod natura nō impedita ali ter ꝓduxisset. ¶ Citigene/ oliuiperie frutices quorum priora sunt oliue/ ⁊ posteriora vitis. ¶ Priora/ patres priores. ¶ Deliberare ratione inquirere.

OCTAVVM cap. continet duas con clusiones. tria Empedo clis dicta ad primā. sex rationes ad secūdā. tres instantias cum earum solutionibus. ¶ Prima conclusio. ¶ Par est natură ali cuius gratia agere ostendere: ⁊ vnde in rebus naturalibus pendeat necessitas. ¶ Nam natură alicuius gra tia agere prius a nobis positum est: quod pleriscꝫ anti quorum nō videtur. Nā qui calidum ⁊ frigidum prin cipia posuerunt/ dixerunt res non alicuius gratia fieri: sed quia materiale principium tale sit/ vt ex eo rem fieri necesse sit: ⁊ materiam et necessitatem idem dicebant.

Empedoclis et anaxagore sententia.

¶ Empedocles vero qui preter materiam/ litem et ami citiam efficientes causas posuit: ⁊ Anaxagoras/ qui pre ter materiales Homoeos/ efficientem intellectum: primo dixerunt res non alicui⁹ gratia fieri: sed sicut pluit Ju piter/ non vt increscat triticū i orto/ neqꝫ perdat i area sed si augmētat/ hoc accidit: si putrescat ⁊ perdat/ hoc etiam accidit. ¶ Secō dixerunt pluuiā de necessitate cadere et sursū ductā/ de necessitate congelari: et de ne cessitate redire in aquam nō alicuius gratia: ita ⁊ alia bus anteriores dentes acutos/ martilares latos/ nō qui dem ciborum diuidendorū ⁊ contūdendorū gratia: sed ex materie necessitate. Similiter ꝙ relique animalium partes ita site sint: vt ad ipsorum opera apte iaceant: ⁊ vt ipsa alia saluari possint/ hoc a casu euenire. ¶ Ter

tio dixit Empedocles si huiusmodi partes situ non ha beāt (vt opera faciāt) cōuenienter: alia illa interire vt
52 boutgene (dicebat) quorū priora erāt viri. ¶ Secōa con clusio: non ea q̄ a natura eueniūt/ a casu eueniūt: vt vult Empedocles: sed alicui⁹ gratia. ¶ Primo qꝫ quecūqꝫ
NB a natura eueniūt semp eodē modo aut frequēter fiunt. quecūqꝫ vero a casu fiūt/ nō semp eodēmodo aut frequē ter fiūt. vt i hieme frequēter pluit: et ideo id natura esse dicit. raro fit ¶ Cauma/ ideo id a casu euenire sub Canevt frequēter fit ¶ Cauma/ ideo id natura est: raro vero pluit ideo id a casu fieri putāt. Non igitur ea q̄ a natura eue niunt a casu eueniūt. q̄ cū casu nō eueniant ꝓpter aliq̄d igitur erūt. id enī ipsi cōcedunt aut a casu aut ꝓpter ali quid esse. ¶ Secō quorūcūqꝫ est finis quo semp aliquo habito quiescūt: et que id antecedunt eius gratia facta esse videnī. At res naturales semp mouenī quousqꝫ vt nate sunt fieri facte sint: quo facto quiescūt. Vnū quod- qꝫ enī sicut agitur/ sic natū est esse: ⁊ sicut natum est esse/ sic agitur (nisi supuenerit impedimētum) igitur que id antecedūt: eius gratia fiūt. ¶ Tertio si natura extrue ret domū/ non aliter ꝙ nunc ab arte extructa est: eā face ret. et si ars efficeret aial/ nō aliter ipsum faceret ꝙ nūc ipsum natura factū est. Ars enim antecedētia ꝓpter se quentia et finem faceret. igitur et natura. Eadem enim in arte et natura antecederent et sequerenī. ¶ Quarto ars aliquādo perficit/ que natura nequit absoluere. vt medicina. et quedam imitatur natură. vt ars que ima gines fingit: ⁊ que antecedunt/ sequentiū gratia facit. igitur ⁊ natura (quā ars adiuuat aut imitatur) que an
10 tecedunt ꝓpter sequentia et finē agit. ¶ Quinto que dam aial ia (queneqꝫ arte neqꝫ cōsilio regunt) alicuius gratia agere cognoscim⁹ manifestissime. vt araneas te xere telas/ et formicas grana congregare/ et trundines nidos ponere/ et plantas fructuum gratia folia produ cere/ et radices deorsum alimenti attrahēdi gratia por rigere: agit igitur natura ꝓpter finem. ¶ Sexto du- plex est natura materia atqꝫ forma. materie autem finis est forma. est igitur natura alicuius gratia. ¶ Prima

Pulchra natura ordinatio.

Nature ⁊ artis affinitas in operādo.

Nature diuiso.

Prima obiectio.

instantia. Si natura propter finem ageret/ nunq̃ vebe ret peccatum committere. vt producere monstrum: at videmus eam plerumq; edere monstra. non igitur gratia alicuius agit. ¶ Respondet q̃uis natura aliqua pec cata vt monstra committat: non tamen idcirco sequitur

Eius solutio

eam non propter finem agere. Nã et ars/ q̃ alicuius gratia agit interdum peccata committit. vt Grammaticus non recte scribit/ et Medicus non recte potionem minis trat: et sicut in artibus finis intenditur et quod non attingitur peccatum est in finem: ita in naturalibus finis intenditur/ et cum mõstrum edatur peccatum in finem committitur. Nam natura neq; mõstrum producere intendit/ neq; illius gratia agit. impedita tamẽ a suo fine

Secũda obiectio.

monstrum edit. ¶ Secunda/ si natura alicuius gratia ager et non videretur vnũ bouigenas (vt vult Empedocles) producere: quorũ priora sunt viri et posteriora bouis/ non enim ad aliquem finem videtur eos natura pro

Eius solutio

ducere/ non agit igitur natura alicui⁹ gratia. ¶ Respõ det primo si talia monstra ederentur: natura esset impedita/ et aliquod principium eius (vt semen) corruptum Nam animalia non statim fiunt: sed oportet molle semẽ primum disponi/ quod si corruptũ/ deficiens/ aut exube rans fuerit plerumq; contingere solet mõstrum. ¶ Se cundo Empedocles bouigenas confinxit: debuisset enĩ potius in plãtis huiusmodi portenta confingere/ vt vitigenas oliuiperias. Nam plante minus propter finem q̃ animalia agere videntur/ que tamen ausus confingere non est/ que si fierent: fierent (vt dictum est) quemadmodum cetera monstra aut semine deficiẽte/ aut exuberante/ aut corrupto. ¶ Tertio Empedocles reliquit nomen nature dicendo aliquid a natura fieri. Fiunt enim a natura quecũq; ab intrinseco principio continue mota in aliquem finẽ tendunt: quẽ semper eundem non impedita attingũt/ et non mouenẽ indifferẽter a quolibet neq; indifferẽter in quodlibet tendũt/ et tamẽ cum casus aut fortuna ait ea fieri: tollit ea a natura fieri. Fieri enĩ nequit vt casus et fortuna q̃ neq; determinata sunt: sed infinitorũ neq; ad determinata sed infinita: simul cũ na

tura eõueniant que t determinati est/ t ad determinatũ semp (nisi impedita fuerit) ꝓcedit. Hec vero cum sint et indeterminatorũ/ t ad indeterminata/ nõ semper/ neq; frequẽter: sed per raro procedãt. ¶ Tertia instãtia. Natura nõ deliberat. nõ igitur agit ꝓpter finẽ. ¶ Respondet nõ oportere si nõ deliberet: ipsam nõ agere ꝓpter finem. Nã t artifex semp alicui⁹ gr̃a agit non aut̃ semp deliberat: ad agendũ igit alicui⁹ gr̃a nõ req̃rit delibe ratio t sicut ars semp ꝓpter finẽ agit/ ita et natura ei⁹ Exẽplar t quã ars imitat̃ semp ꝓpter finem agit. Inter artẽ tamẽ t naturã hoc ẽ differe videt: q̃ ars extra opus est/ natura vero intra. Intellige igit nauifactiuam in li gno/ t nauem efficere. eodẽ modo ars hec: sicut natura operaretur t huic q̃similima est natura. Similiter cũ medicus seipsum sanat/ hec ars nature est q̃ simillima: et vt hec: eodẽ modo natura operatur.

Natura ars imitatur.

Tertia obiectio.

Eius solutio

Natura est arbi exemplar et simulacrum.

Inter artem et naturam differen

NONI CAP. NOTE

¶ Necessitatẽ simpl̃r/ ab aliq̃ esse intelligim⁹ quo existẽte/ alia vt sint necesse ẽ. ¶ Necessitas dr̃ ex suppõne ab aliquo/ ẽ qb̃ esse/ altero existẽte necesse ẽ. ¶ Fastigiũ/ sũmitas. ¶ Intritũ/ cementũ. ¶ Premissis existẽtibus/ premissis veris. ¶ Conclusio sit/ conclusio sit vera.

53 NONVM cap. cõtinet tres ꝛclusiones t duo corrclaria. ¶ Primacõclusio, videdũ est vnde in reb⁹ naturalib⁹ pẽ deat necessitas/ t an ea simpl̃r/ an ex suppositione sit. ¶ Nam aliqui existimauerunt totam in rebus naturalibus necessitatẽ ex materia et motibus materie prouenire: quẽadmodum si existimarent parietum/ lapides necessario deorsum esse: quia grauiores/ et lateres supra necessario: q; leuiores/ t ligna necessario tenere fastigium: quia leuissima. videndum igitur est an ne sit ita: aut aliunde pẽdeat. ¶ Secunda. in

54 rebus naturalibus necessitas simpliciter/ non ex materia prouenit: sed ex suppositione. ¶ Nã non propterea q̃ materia est rem naturalem stabilem esse necesse est: sed cum queuis res sit naturalis materia vt sit necesse est.

Conclusio I

Conclusio II

Si enim queras propter quid oporteat aliquam rem naturalē/vt ignem esse: non sane respōderes/quia materia est. At vero si queras/propter quid vt sit materia necesse est: bene respondes/q; ignis est. ⁊ hec necessitas cōsimiliter in artificialib⁹ sese habet. vt si sint intritum ligna/et lapides: nō propter ea statim est domus. At si domus est saluat et protegit: vt sit intritum/ligna et lapides necesse est. Et si sit ferrū/aut quod vsum ferri obtineat: nō propter ea necesse est esse serrā. At ferrū/aut quod ferri vsum obtineat (ꝓpterea q; serra sit) statim vt sit necesse est. Si enī queras ꝓpter quid esse serram necesse est nō bene propterea q; ferrū aut quod ferri vsum obtineat sit: respōdes. ecōtra tamen optime respōdeas ferrū aut quod ei⁹ vsum obtineat (ꝓpterea quod serra sit) necesse sit esse. ¶ Tertia necessitas simpliciter in rebus naturalibus a forma et fine est. ¶ Nā forma ⁊ fine existēte (est enī forma in reb⁹ naturalib⁹ finis) materia et motus materie vt sint aut fuerint necesse est. materia autē existēte et ei⁹ motib⁹: nō protin⁹ vt sit res naturalis necesse est. Et hec necessitas similitudinē quandā habet ad necessarium in disciplinis: q; sicut si forma sit: et strarem in di eius dispositiones esse necesse est. at cōtra existētib⁹: nō sciplinis cō- oportet vt ea forma sit. Ita in disciplinis ꝑmissis existē- uenientia. tibus (vt que demonst. at triangulū tres. duob⁹ rectis equales habere) vt sit cōclusio necesse est. ⁊ ꝑmissis necessarijs vt cōclusio necessaria sit oportet: sed ꝙclusione existēte: nō propterea ꝑmissas esse necesse est: nec cōclusione necessaria/ꝑmissas eē necessarias oportet. ¶ Hoc tamen in rebus et disciplinis primo interest ꝙ he necessitates e diuerso sumūtur. Nam in rebus posterioub⁹ existentibus/precedētia vt sint necesse est: non autem cōtra. In disciplinis vero prioribus existentib⁹ posteriora esse necesse est. Nam premissis existentib⁹ est conclusio/non autem contra oportet. ¶ Secundo quia in rebus he necessitates/priora et posteriora sunt actionis. In disciplinis vero ratiocinationis. Et sicut necessitas in rebus naturalibus a forma est: ita et in artificialib⁹ est a fine vt si sit domus: protin⁹ vt si sint intritū/ligna/

Que necessitas a materia ꝓueniat.

111

Que necessitas a forma et fine sumit

Necessitatis rerū ad necessarium

Utriusq; differentia.

et lapides necesse est. at non cōtra oportet. ⁊ si sit a pluuijs nimbus et ventis defensio et domus ligna et lapides sunt. que si sint/ non idcirco talem defensionem esse oportet. Et si sit serra aut ligni sectio: et ferrum aut q̄ eius vsum obtineat protinus est. At contra nō oportet quare manifestū est/et in naturalibus ⁊ artificialibus/

56 necessitatē simpliciter a fine esse querendā. ¶ Primū corrolarium. quare cum vtraq; natura a Physico sit cōsideranda: magis tamē forma et finis. Nam ab ea in rebus naturalib⁹ pendet omnis necessitas: et similiter in artificialibus forma et finis maxime spectāda sunt. sic tamē vt materia (que vt talis forma et finis consequantur necessaria est) nō negligat. ¶ Secundū corrolariū Quapropter et Physicus et artifex a forma et fine potissimū suas diffinitiones ducunt. Ducunt enim ab his que sue considerationis precipua sunt. Et si artifex finē diffinit ⁊ materiā non exprimat/eam facile intelligim⁹. vt quid opus domus? defensio a pluuijs/nimbus et vētis: statim intelligas ligna et lapides in edificium erecta: q̄ (si sit huiusmodi defensio) vt sint necesse ē. Quid medicine opus? Sanitatis introductio: protinus intelligas medicamēta que (si sit introducta sanitas) vt sint aut p̄cesserint necesse est. Quid opus serre? ligni sectio/ statim intelligas ferrum et dētes que (si sit ligni sectio) vt sint necesse est. Idcirco si opus serre ita diffinias est ligni sectio que ferro dentato/ aut quod eius obtineat officium completur: completam operis serre exprimis diffinitionem/⁊ finem et materiam aperte ponis. Et in hoc finit secundus Physicorum.

Per que potissimū diffinit physicus

PRIMI CAP. tertij Physicorum note.

¶ Hec sunt actu/que presentialiter existunt. ¶ Hec vero potentia/que nōdum presentialiter sunt ¶ Hec sunt ad aliquid/que in comparatione ad aliud consideramus. vt actus/potentia/motus/mobile. sunt enim ad hoc sua indita nomina. ¶ Excessus/acquisitio. ¶ Defectus/deperditio. ¶ Commune/commune vniuocum. ¶ Priuatio/priuatio secundo.

TERTIVS liber Physicorum cō tinet octo cap. Primū cōtinet duas cōclusiones. duas rōnes ad secundū. ⁊ quinq; diuisiones. vnum corrclariū ad vltimam. ¶ Prima cō- clusio. Oportet Physicū motum non ignorare ¶ Nam Physica/de natura scientia est. at naturam vt diffinita est (ignorato motu) ignorare necesse est. diffinita est enim esse principium motus et quietis eius in quo est per se et non secūdum accidens. oportet igitur Physicū motum nō ignorare. ¶ Secunda conclusio. eodem modo de consequentibus motum vt infinito/loco/vacuo/et tēpore ad Physicum icumbit determinatio. ¶ Primo. Nam motus primo occurrit esse continuus. cōtinuum autem infinito diffinimus. Dicimus enim id esse continuum quod in infinitum diuisibile est: et nullum contingit sine loco et (vt existimauerūt) vacuo et tempore esse motum. Ad Physicum igitur infiniti/loci/vacui/ ⁊ tēporis incūbit determinatio. ¶ Secundo dictū est que omnibus erunt communia prius determinanda eē: deinde ꝓpria. Est enim de ꝓpriis speculatio ea (que de cōmunibus est) determinanda posterior. At motus infinitum/locus et (vt putant) vacuum/⁊ tempus omnib⁹ reb⁹ naturalibus cōmunia sunt. ea igitur in libris physicis determinanda sunt. ¶ Prima diuisio quedā sunt actu/ quedā vero sunt potentia. ¶ Scōa eorum q̄ sunt actu quoddam est substantia/quoddam q̄tum/quoddā ad aliquid/quoddā quale: ⁊ ita de ceteris predicamentis ¶ Tertia. eorum que sunt ad aliquid/quedam dicūtur secundū excessum/ quedam vero secundū defectum/ quedā secundū motiuū et mobile. Est enim motiuū mobilis motiuum: ⁊ mobile a motiuo mobile. ¶ Quarta eorū que mutant/ quedam mutātur secundū substātiā/ quedā scōm quātitatē/quedā secundū qualitatē ⁊ quedam secundū locum. ¶ Unde fit vt eosdem sint motus quot sūt res scōm quas fit mot⁹: quib⁹ nō est res cōmune nomē/sicut neq; decē ꝓdicamētis Nō enī erit motus

Diffinitio cō tinui.

preter res ad quas fit mot⁹ et ea que dicta sunt: extra q̄ 7 nichil est. ¶ Multa. in vnoq; horū quidā est mot⁹ pfectior/aliusvero ꝑfectior. In substantia/forma et priuatio. In quātitate/quātitas ꝓfecta et ꝑfecta. In q̄litate albedo/nigredo. In loci mutatiōe/sursū/deorsū.

8 ¶ Corrclariū. Quare mot⁹ tot sūt species/ād et entis. diuisio enī scōm vnūquodq; genus. Quot sunt spēs motus.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Ut generabile/vt corruptibile/vt in potētia cōtinue generatiōis/corruptiōis. ¶ Scōm q⁹ huiusmodi/scōm q⁹ in potētia. ¶ Ut/inq̄tū/scōm qđ. ¶ Idem subiecto/idē essentia. ¶ Visibile/potens videri.

¶ Coordinationes Pytagore sunt he.

¶ Coordinatio positiuorū		¶ Coordinatio ꝓpriuoꝝ	
Impar	Rectum	Par	Curuum
Finitū	Quadratū	Infinitū	alka ꝓte lōgi⁹
Dextrū	Intellect⁹	Sinistrū	Opinio
Masculū	Unū	Femininū	Multa
Quietū	Lumen	Mōtū	Tenebre

Mouens/mouens completum. ¶ Quiescere/est nō moueri/quando/et vbi/quid moueri natum est. ¶ Quies priuatio motus in subiecto/quando/et vbi moueri natum est. In subiecto/quando/et vbi moueri natum est in subiecto nato.

SECVNDVM cap. continet vnam diffinitionem. vnā instantiā. quattuor cōclusiones. vnum corrclarium ad primam. vnum ad tertiam. duas rationes/et vnum corrclarium ad quartam. 9 ¶ Diffinitio. Motus est actus entis in potentia/secundum q̄ huiusmodi. vt generatio actus est generabilis/inq̄tum generabile. et corruptio/actus corruptibilis/inq̄tum corruptibile. et augmentatio/actus augmentabilis inq̄tū augmentabile. et diminutio/actus diminuibilis/inq̄tū diminuibile. Et augmētatiōi/⁊ diminutiōi nō est nomē cōmune impositū. et alteratio/act⁹ est alterabilis/inq̄tum alterabile. et loci mutatio/act⁹

Diffinitionis mot⁹ declaratio.

loco mutabilis/ vt est loco mutabile. Et dixi huiusmodi actum entis in potētia/ vt in potentia est: eē motum. Mā cū edificabile mouek/ actu edificak: et aliqd edificatōs: potētia relinqtur: et hic motꝰ/ edificatio dicik. ⁊ ita cū aliqd mouek/ in singulis est pcipere actū scōpletū: aliqd sēp potestaꝫ habentē. sicut cū est doctrinatio: medicatio/ volutatio/ saltatio/ adolescentia/ senectꝰ: aliquid eorū actu est/ et aliqd potētia remanet. ¶ Instantia. Si motꝰ eēt actus entis in potētia (vt dictū est) idē simul esset actu/ ⁊ ī potētia: qđ videk inconueniēs. ¶ Respōdet idē nō esse simul ī actu et potētia scōm idem: licet bene scōm diuersa: nec hoc inconueniēs. vt idē nō sik est actu calidū/ et potentia calidū: sed simul bñ est actu calidū/ et potētia frigidū. sicut multe res naturales abinuicē agūt et patiunk: sed nō simul/ aut nō scōm idem. Nec inconueniēs est oē mouēs physicū simul mouere et mouerī: agere et pati scōm diuersa. Et crediderūt aliq/ omne mouēs moueri: quod verū nō est. Est enī quoddā mouētiū īmobile: licet hoc ⁊ credi possit de ijs mouētibꝰ q̄ potentiā et formā in se habēt. Sed de ijs/ alias quid verū sit: fiet manifestū. ¶ Prima cōclusio. scōm q̄ hutuismodi referri debet/ nō ad id qđ habek/ sed ad id qđ nondū habek: sed adhuc habendū est. ¶ Mā statue factio/ nō dicik actus entis secundū q̄ es. Jam enī es actu habek: sed dicik actus entis secundū q̄ in potētia ad statuā: que quidē nondū habek/ sed adhuc remanet habēda. ¶ Correlariū. quapropter/ q̄uis es et es in potentia statua/ vnum numero sint: rattone tamē sūt diuersa. Nam si eadē ratiōe essent/ actus entis in q̄tū es: esset motus entis: quēadmodū actus entis/ vt ī potētia statua: est motus entis. quod dictum est esse falsum. Nec ideirco quia es/ et es in potentia statua/ idē sint: credēdū est ea nō esse diuersa. nā potēs sanari/ et potēs egrotari/ subiecto idē sūt: que tñ late rōne differūt. Mā si diuersas nō haberent ratiōes/ idē: et sanū/ ⁊ egrum simul eē posset: que contraria sunt. quorū enī potentie nulla ratiōe differunt: nec eorum actus different. Similiter idē est/ et color et visibile. color tamē et visibile/ ratiōe differunt/

Contra diffinitionē motus: instātia. Eius solutio

atq; diuersas habent rationes: ita et similiter es/ ⁊ po-
12 tentia statua. ¶ Secunda conclusio. cum res solum in potentia est/ aut solū in actu/ nō mouetur. Nam res tūc mouetur/ cum ea est actus entis in potētia: vt dictū est/ nec⁹ prius nec⁹ posterius. At cū res/ sit solum in potentia: in ea nondū est huiusmodi actus: nec similiter cum solum sit in actu. Solet enī vnūquodq; mobile/ interdū moueri/ et interdū non moueri. vt domificabile (cū nōdū ligna/ lapides/ et cetera talia/ ab artifice mota sint) non mouek. Cū vero actu operak et eius operationis aliqd in potentia relinquitur/ domificabile mouetur: et talis motus/ domificatio nuncupak. Cū vero est cōpletus actus/ ⁊ est domꝰ: ipm (vt huiusmodi) nō amplius mouetur. et ita in singulis. cū igīt solum sit in potē-
13 tia/ aut solum in actu: non mouek. ¶ Tertia. non recte diffinierunt motū Pythagorici/ dicētes motū esse alteritatē/ inequalitatem/ et non ens. ¶ Mā si sit alteritas/ aut inequalitas: non plus idcirco oportet esse motū/ q̄ ex suis oppositis. Similiter si quid non est ens/ nō protinus sequitur esse motū. non possunt igīt per hec recte motū diffinire. Et certe aliter q̄ dictū ē/ difficile est motū diffinire. Et ponebāt motū eē non ens: quia videbak eis motum eē aliquid indeterminatū. et ponebant ipsum in coordinatione priuatiuorū: quorū nullū est (vt vocebant) vt hoc aliquid/ aut q̄rū/ aut aliquod aliorum predicamentorū. Nos vero dicimus motū esse quid indeterminatū: non qz sit pura priuatio. nā non omne dicimus actu determinatū/ et cōpletum/ aut purā potentiā/ et priuationē: sed est aliquid quod est partim actu/ et partim potentia: quomodo dicimus motū esse quid indeterminatū. videk enī oīs motus esse actꝰ imperfectus. ¶ Correlariū: quapropter nimirū si quid sit mo-
14 tus/ difficile fuerit inuenire. Nam nec⁹ simpliciter est actus/ nec⁹ simpliciter potentia: sed vt dictū est: eorum est que partim sunt actus/ et partim potentia: qui q̄uis sit vt diffinitꝰ est: difficile est tamē ipsū videre. ¶ Quarta. omne ens naturale mouens/ mobile est: et eius īmobilitas quies est ¶ Primo. quia quicquid potestatem

Nature mōtus per artis operationē explicatio

Diffinitio motꝰ a Pythagoricis data.

Pythagoricorū de motu: sentētia.

Quid sit mobile.

habet vt moueat/mobile est:et eius immobilitas/quies est.quibuscunq; enim inest motus/quotiens nō mouentur:quiescere dicuntur. omne ens autem naturale mouens/potestatem habet vt moueatur.Est enim ex actu et potentia.Ex actu enim agit:potentia autem patitur.igitur omne ens naturale mouens/mobile est:et eius immobilitas/quies est. ¶ Secundo. res naturales actu agunt:agendo igitur/simul et patiuntur.Erit igitur omnis res naturalis mouens/mobilis:et eius immobilitas/quies. ¶ Corrolarium: vnde fit vt iterū recte diffiniatur motus/vt sit actus mobilis inq̄tū mobile est:vt cum res naturales actu agunt/est intelligenda vna species/vt substantia q̄ritas/ aut qualitas act⁹ continue effectiua in eo quod mouetur (sicut actu homo/ex potētia facit hominem) qui quidem actus q̄diu continue acquiritur:actus est mobilis inq̄tum mobile et motus.

Quid sit immobilitas

Secūda motus diffinitio

16

TERTII CAPITIS NOTE

A. Athene. T. Thebas Linea/spacium interceptum inter Thebe et Athenas.

A • Athe. — In hoc. — T • Thebe.

TERTIVM cap. continet tres questiones.tres cōclusiones. tres rationes ad primam.tres instātias ad tertiam/et earum solutiones. ¶ Prima questio/i quo est motus subiective? 17
¶ Prima conclusio:motus subiective est in mobili. ¶ Primo: quia est actus mobilis:vt dictum est. ¶ Secundo in eo est actus qui motus est: cuius prius erat potentia. Est enī motus act⁹/entis in potentia. At vero ipsius mobile prius erat potentia.est igit motus subiective in mobili ¶ Secūda questio/ an motiui et mobilis idē sit act⁹? 18 19
¶ Secunda conclusio.motiui et mobilis idē est actus 10
¶ Nā illoz̄ est idē act⁹:quoz̄ vnū/actū ꝓducit/et alterum eudem recipit. Motiuum autem actum producit/ et mobile eundem recipit. Est enim motiuum mobilis

II Corol: In hoc.

motiuū t mobile a motiuo mobile. igit motiui t mobilis idē est act⁹. Et licet actus ille re ipsa sit vnus: est tamen ratione et cōsideratione duo. sicut idem est spaciū ascensus et descensus:ratione tamen duo. Nā act⁹ ille vt est a motiuo/dicit actio:vt vero i mobili/dicit passio

21 ¶ Tertio q̄stio/An actio et passio diuersi sint actus: 22 quoz̄ vn⁹ i agente sit/et alter in patiente. ¶ Tertia cōclusio. Actio et passio nō sunt diuersi actus. ¶ Nā aut vterq; in agente/aut vterq; in patiente/aut actio in agēte et passio in patiente/aut cōtra actio in patiente t passio in agente locarek.nō vterq; in agente locabit/ Nam omne mouēs moueret aut habēs motū nō moueret:et ipsum patiens t mobile nūq̄ moueret. sine motu enim nō moueret.que sūt impossibilia. Nec vterq; immobili q; omē mobile moueret.vt si ds disciplinaret/q; haberet vtrūq; actū actionē doctionē t passionē disciplinationē:simul doceret t doceret: quod statim ridiculum apparet. Et idē duobus motib⁹ ad eundē terminū moueret:quod esse nequit. Neq; erit actio in agēte/t passio in patiente. quia sicut omne patiens moueret:t omne agens moueret. haberet enī vtrūq; actū in potentia scōm q̄ in potentia. Et min⁹ locabit actio in patiente t passio in agente. alioquin omne patiens ageret t omne agens pateret cum contra sit:aut nominibus abuteremur. Actio igitur et passio non sunt diuersi actus:sed vnus vt dictum est:ratione tamen diuersi. ¶ Prima instantia. actionis et passionis diuersa sunt opera et effectus. est enim actionis effectus/actum:t effectus passionis/passum. sunt igitur diuersi actus t nō vnus. ¶ Solutio. vt actio et passio vnus sunt actus numero:et ratione duo:ita actum et passum vnum sunt numero: ratione duo. ¶ Secunda instantia. inconueniens est duorum specie differentium agentis t patientis esse vnum et eundē actū:igit actio et passio minime sūt vnus idēq; act⁹ ¶ Solutio. nō est inconueniēs duoz̄ spē differentiū/ vnius vt ab hoc et alterius vt in hoc:esse vnū et eūdem actum/Est enim actus ille agētis/vt ab hoc:et est patiētis/vt in hoc. Non rō eius ratio vtrinq; est vna sicut tu

III Corol: Actionem et passionē/nō esse reipsa diuersos act⁹

Prima obiectio.

Eius solutio

Secūda obiectio.

Eius solutio

Universidad de Deusto
Biblioteca

nice et vestio: sed sicut via de Thebis ad Athenas/ et de Athenis ad Thebas: vt prius dictum est. ¶ Tertia instantia. Si actio et passio/ essent idē actus/ doctio et disciplina essent idem: hoc autē esse nequit. ¶ Primo qz omne discens doceret/ et omne patiens ageret. Nam discēs omne: in se haberet doctionē: et omne patiēs actionem. Secundo/ quia si doctio esset disciplina: et actio esset passio. docere esset discere/ et agere esset pati: que statim absurda videntur. Non erunt igitur idem actus/ actio/ et passio ¶ Solutio. doctio/ est disciplina/ et actio est passio. Neqz idcirco omne discens docet/ neqz omne patiens agit. Nam non dicit quis docere/ quia doctionem habeat/ sed quia ad hoc est doctio. Ita neqz dd agere dicitur/ qz in hoc sit actio: sed quia ab hoc est actio. Non tamen proprie actionem eādem passioni dicim⁹: sed potius q̄ actio et passio vnus sint actus: quiquidem quia est huius in hoc et huius ab hoc: ratione alterum est. Neqz oportet si doctio disciplina sit/ et actio sit passio: idem esse docere et discere: agere et pati. Sicut si idē spacium eademqz distantia. sit de Thebis ad Athenas et de Athenis ad Thebas: idem esse distare de Athenis ad Thebas/ et distare de Thebis ad Athenas. Ille enim qui distat a Thebis ad Athenas: non distat de Athenis ad Thebas. Et ita sufficiēter dictum videtur quid sit motus: ex cuius generali diffinitione facile est suarum specierum diffinitiones trahere. vt q̄ generatio/ sit actus generabilis/ vt generabile est. et ita de corruptione/ augmentatione/ diminutione/ alteratione/ secundum locum mutatione/ domificatione/ medicatione/ et singulis alijs.

Tertia obiectio.

Eius solutio

QVARTI CAPITIS NOTE

¶ Numer⁹ quadratus est/ qui descriptus quattuor latera habet equalia. Et idem est/ qui ex ductu alicui⁹ numeri in seipsum resultat. ¶ Arithmeticus gnomo/ est numerus qui numero quadrato circūpositus/ quadratum relinquit.

Quadrati totales.

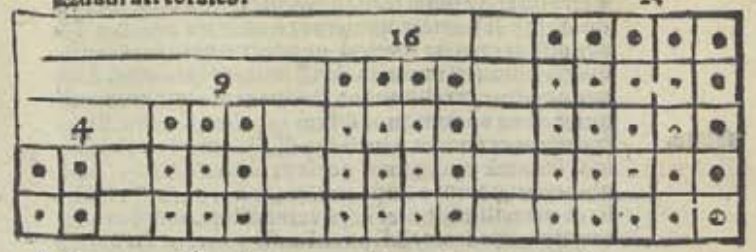

nota paruorū quadratorum/ ●. nota circūpositorum Gnomonū/ 1. 4. 9. 16. parui quadrati/ 3. 5. 7. 9. circumpositi Gnomones/ q̄ paruis quadratis additi magnos constituunt quadratos.

¶ Sensibile/ res naturalis. ¶ Magnitudo sensibilis/ rei naturalis magnitudo.

QVARTVM cap. continet vnam conclusionem. duas rationes ad eam. quinqz/ infinitum ponētiū antiquorum: opiniones. sex/ quas ipsi assignabant: infiniti proprietates. sex rōnes infinitum esse p̄bātes. et quinqz modos infiniti ¶ Conclusio de infinito Physica determinatio est. ¶ Primo qz de magnitudine/ motu/ et tempore Physica determinatio est: que aut finita aut infinita/ necesse est esse. nō tñ omne quod est: finitū/ aut infinitū est: vt punctū et qualitates que neqz finita neqz infinita sūt. igit de infinito Physica determinatio est. ¶ Scōo qz q̄ de naturalib⁹ sciam tradere curauerūt Pythagoras/ Plato/ Anaximander/ Democritus/ Anaxagoras et plurimi alioru: omnes de infinito mentionē fecerūt. signū est igit de infinito Physicā determinationē esse. ¶ Quinqz Antiquorum opiniones. ¶ Prima est Pythagore infinitum principium per se ponentis vt subiectum/ solum par numerum. Primo q̄ in equalia semper sectionem recipit/ nō autem impar: sed cum primū sit impar: claudit

ꝛ terminal/vt hmõi sectionẽ recipere nõ possit. Secundo/quia par numer⁹/numero vt quadrato additus sẽper mutat numeri speciem. quadratis vero suis consequẽter adiuncti impares nunq̃ mutant speciem: sed sẽper quadratos relinquunt. Hac de causa impares gnomonas vocant: quod solum in rebus sensibilib⁹ infra celum et terram ponebant. ¶ Secunda est Platonis/ infinitũ principium per se vt subiectum ponẽtis/ꝛ numerum parem ꝛ imparem/magnũ et paruũ/ꝛ sẽsibilium ꝛ intelligibiliũ: et nihil extra celum ponebat neq̃ corpus/neq̃ ideam. Ideas enĩ nusq̃ ponebat. Et differt a Pythagora. Primo q̃ ponit infinitũ esse imparẽ numerũ. Scõo/q̃ in rebus intelligibilib⁹. Tertio/q̃ nihil sit extra celũ: quorum opposita dicebat Pythagoras. ¶ Tertia est Anaximãdri ꝛ aliquorum aliorũ/infinitũ vt accidens ponentium/Aliqui esse in igne/vt in subiecto. Aliqui in aere. Anaximãder vero in corpore densiori igne: subtiliori vero aere posuit. ¶ Quarta est Democriti infinitas atomos ponentis/ ex quibus adinuicem iunctis/ infinitũ magnitudine conflatur: ex quo ola fierent: neq̃ posuit quodlibet fieri ex q̃libet. Nã pmas atomos et prima rerũ principia ex scinuicem fieri non posse: dixit. ¶ Quinta est Anaxagore infinitas similares atomos ponentis et omnia esse in omnibus et ola fieri ex omnibus: diuino intellectu omnia ab omnibus segregãte. ¶ Qui vero principia rerũ naturaliũ et numero ꝛ magnitudie finita posuerũt: nullũ locũ infinito in reb⁹ sẽsibilib⁹ reliq̃rũt. Nõ enĩ in pncipijs reliq̃rũt. nã ea/ et numero ꝛ magnitudie finita faciũt. Neq̃ ĩ ijs q̃ ex pncipijs sunt. Nã quicquid ex ijs (que numero ꝛ magnitudine finita sunt) constitit: finitũ esse necesse est. ¶ Sex infiniti quas antiqui ipsi attribuebant ꝓprietates. Q̃ esset principium. ingenitum. incorruptibile. omnia continens. omnia gubernans: ꝛ quoddam diuinum (vt dicebat Anaximander) ꝛ numen immortale/ Que rationabiliter staturo infinito dicere videtur. Nã quicquid est/ aut principium/aut ex pncipio est. infiniti autem non est principium: cum ipsum ponendum es-

Plato. 25

Anaximander. 26

Democrit⁹. 27

Anaxagoras. 28

Infiniti ab antiquis assignate ꝓprietates sex. 29

set infinitum. ꝛ cum non haberet a quo generari posset neq̃ corrũpi (nam haberet principium) ipsum esset incorruptibile atq̃ ingenitum. extra quod cum nihil esse posset: contineret omnia. quod cum esset principium ingenitum/incorruptibile/omnia continens iure videtur gubernare debere genita/ corruptibilia/et ex eo principiata. esset igitur diuinum quoddam ꝛ vt numen (vt dicebat Anaximander) habendum. ¶ Sex rationes q̃ Rationũ ĩfinitum sit ¶ Prima: tempus est. igitur et infinitum. nitũ esse cõtẽ Nam tempus immensum est ꝛ quod percurri nequit. dẽtũ: prima ¶ Secunda: magnitudo est. igitur et infinitum. Nam Secũda. magnitudo/infinitam partitionem (vt ponit Atithmeticus) recipit ¶ Tertia: perpetue sunt generationes. et Tertia. hoc esse nequit nisi infinita sit quedam materia: ex qua q̃libet generatio partẽ suã accipiat/ alioquin aliq̃n casure cessarent rerum generationes. est igitur infinitum ¶ Quarta/ omne corpus finitũ semper ad aliud corpus Quarta. terminatum est. necesse est igitur esse infinitum. Nam corpora claudendo/ non erit pertingere ad finem et terminum ¶ Quinta: intellectus numerum intelligit infiQuinta. nitum et magnitudinem infinitam. Intelligit enim extra celum esse spacium infinitum/ quod infinitum corpo et infinitos mundos recipere potest. quod si potest/ iam recepit. Nam cum sit supra temp⁹/ esset eternum: modo in eternis simul sunt esse et posse esse. Et cur etiam potius illic q̃ hic esset vacuum? est igitur ĩfinitum. Nam intellectus/ intelligendo non deficit ¶ Sexta eos qui nõ Sexta. ponunt infinitũ multa incõmoda sequunt. Nã discipline Mathematice tollunt infinita numero progressio/ et infinita magnitudinũ et rẽporũ diminutio. ponendũ est igit infinitũ. His argumẽtis statuerevolũt infinitũ. et q̃us cõcedẽtes ĩfinitũ/ grauissime sequãtur q̃stiões an videlicet vspiã sit ĩfinitũ? an substãtia sit an accidẽs Physici tũ q̃stio est/ an sit magnitudo sensibilis infinita. ad quod rite cognoscendum/ ponendi sunt modi infiniti. ¶ Quinq̃ modi infiniti. ¶ Infinitum primo est Quinq̃ modi infiniti
31 q̃ nõ potest pterãsiri q̃admodũ vox dicit inuisibilis q: non sit nata videri. ¶ Scõo infinitũ est quãtum transi-

tum habens: sed incōsummabilē. ¶ Tertio transitū habens nōdū totū prāsitū. Quarto trāsitū habēs/ sed trā situ difficilē ¶ Quito. est cui semp additio/ substractio ve/ aut vtrū p fieri potest.

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Actu infinitum infinitū scō. ¶ Corpora sēsibilia simplicia/ Elementa: ignis/ aer/ aqua/ terra. Composita: animalia vegetabilia/ minerabilia/ mixta impfecta/ ¶ Motus/ motus localis. ¶ Fulciat/ sustineat. ¶ Bitatur/ sustinegatur/ apodietur. ¶ Idem/ similis.

QVINTVM cap. continet duas conclusiones. tres rationes ad primam et sex ad secundam. ¶ Prima 32 conclusio. non est ponendū actu infinitum a sensibilibus separatum ¶ Primo: quia aut esset substantia/ et tunc impartibile erit. Omne enim partibile/ aut magnitudo/ aut multitudo est. Si autē est impartibile: nō erit infinitū: nisi quēadmodū punctū et vox inuisibilis. de quo infiniti modo nō agit hic: neq; de eo ipsi intendunt. Agimus enī (et idem ipsi intēdūt) de infinito trāsitum sed incōsūmabilem habēte. aut accidens esset: et tunc nō esset principium: sed potiꝰ id cui inesset. ¶ Secundo. infinitum passio est magnitudinis et numeri et magnitudinis. separata vero a sensibilibꝰ neq; magnitudinē/ neq; numerum (qui ex magnitudinis sectione consurgat) habent. neq; igitur eis conuenit infinitū. quibus enim subiectum nō cōuenit: neq; eius passio conueniet vnq;. ¶ Tertio: quia si tale infinitū/ substantia esset: cū esset principium: ipsū esset simplex. aut ergo partibile esset: et tunc quelibet pars eius/ esset infinita: sicut quelibet aeris/ est aer: hoc aūt impossibile. Nam idem plura infinita esse ipossibile est. Aut erit impartibile. et tūc relinquit solum infinitum vt pūctꝰ. ponendū igitur esset accidens: quod (vt dictum est) esse nequit. Nā nō esset (vt ipsi volunt) principiū. patet igit Pythagoricos male ipsum ponere substantiā partibilem. Hec tamen questio/ an sit huiusmodi infinitū sepa-

ratum/ aut in Mathematicis aut intelligibilibꝰ omnino magnitudinū et dimensionum expertibꝰ: Physica non est: sed ea qua queritur: an sit corpus sensibile actu
33 infinitum. ¶ Secūda conclusio non est corpus sensibile neq; numerus actu infinitus. ¶ Prima ratio q: omne corpꝰ superficie clausum est. nullū autē infinitū claudi potest. igitur nullū corpus sensibile infinitum est: immo neq; intelligibile ē vt mathematicū. Sed q neq; numerus infinitꝰ sit/ patet: quia omnis numerus numerabilis est. quod autē numerabile est pcurri et transiri potest. Nullus igitur numerus infinitus est. nā infinitū neq; pcurri neq; trāsiri potest: et he rationes cōmunes sūt: que sequūtur autē physice. ¶ Secūda ratio. Si esset aliquod corpus sensibile actu infinitū aut simplex esset/ aut compositū. Non compositū: quia cum sit ex multitudine finitis: si illa sint et magnitudine finita: totum erit finitum. quod enī ex multitudine et magnitudine finitis cōstat: vt finitū sit/ necesse est. Aut ergo eorū alterum/ ex quibus est infinitū esset/ et alterabile: ita hoc autem ē nequit: quia ea ꝓportionata esse oportet: modo cū eorum quodlibet vim habeat: infiniti vis esset infinita: et finitorū finita: quod ideo statim destruet finita vt si ignis sit finitus: aer vero infinitꝰ ꝑcucurrq; etiam equalis ignis equalem aerem potētia superaret et vim suam duplaret: nichilo secius/ aer infinitus ignem finitū extingueret/ nō igitur erit sensibile compositū infinitū: ex altero infinito et ceteris finitis constans. Neq; erit ex omnibꝰ infinitis. Nam vnū infinitum esset et omnia occuparet. Nullus igitur alijs relinquitur occupandi locus/ aut omnia simul occupabūt. hec autē impossibilia. Neq; corpus sensibile infinitū: simplex erit. Nā sensibilia simplicia corpora: adinuicē cōtraria sunt. Est enī ignis calidus et siccus/ aer humidꝰ et calidus/ aqua frigida et humida/ terra sicca et frigida. Si igitur vnum esset infinitum: alia statim consumeret et corrumperet. Neq; est (vt Anaximāder credidit) corpus simplex medium infinitum: ex quo omnia fiant. Primo quia eedē (que de alijs sensibilibꝰ) prohibēt rationes. si vim agēdi habet: alia consumit omnia/ et nullus ceteris (quem

Infinitum actu esse non posse.

Anaximandrum refutat.

occupare possint) relinquit locus. ¶ Secdo. quia vnū quodq; resolui videm⁹ in ea ex quib⁹ cōponit. vt igneā in ignē/aerea in aerem/aquea in aquā/ & terrea in terrā Nichil autē in illud corpus resolut cōpertū est: sed oīa in ignē aerē/aquā/aut terrā: resolui vident. Non igitur tale ponēdum est: ex quo oīa fierēt. ¶ Tertio. q; si dicāt tale corpus simplex/vim nullā habere: qua cetera absūmat. igit neq; ex eo fient oīa /neq; in ipsum corrūpētur. Fiunt enī sensibilia ex cōtrarijs/ & in sua corrūpunt contraria. Quapropter cū finita sint elemēta/ & cōcordi proportione ligata: nō sane Heraclit⁹ audiētes territurus cōminabat aliquādo futurū/ vt oīa ignis fierēt: vt omnia ad suam recurrāt originē. Facietat enim Heraclit⁹ ignē omniū principiū. vt Anaximāder igni/ aeriq; corpus mediū. ¶ Tertia ratio: q; omne corp⁹ sensibile/alicubi esse natū est/et cuilibet assignādus est proprius locus. et totius rei sensibilis et eius partis/idē est naturalis locus. vt totius ignis et sintille ignis/ et totius terre et glebe terre. Si vero illud infinitū ponatur similiū partium/ quomodo erit in loco naturali? cū omnē occupet locū/et eius vna partiū in vno loco sit & altera in altero. mouebit igitur semper. Nā res naturalis omnis: extra locū non phibita/ad suū locū mouetur. Vt cū infinitum sit/et extra se locū nō habeat: non mouebit. stabit igitur et semp. hec autē impossibilia. Si autē sit dissimiliū partiū/iam nō est vnū sensibile corp⁹: sed plura vt sexāgētia. Aut ergo erit ex finitis partib⁹ et numero et magnitudine/ hoc autē nō. Nā ex talib⁹ nō nisi finitū oriri potest. aut vna infinita est/ et cetere finite/neq; hoc quidem: esset enim infinitū similiū partiū: quod paulo ante esse non posse mōstratū est. quod cū esset simplex/ alijs sēsibilibus simplicibus cōtrariaretur corpozib⁹/ et ea statim corrūperet. Et tāto minus plures/ aut omnes: infinite esse possunt. Aut erunt omnes magnitudine finite/ multitudine vero infinite. sic autē infiniti erunt loci. Quodlibet enī corpus simplex/ diuersum locū habet. essent autē illa infinita infinitum constituentia/ simplicia. cum oporteat infinitū (si sit) ipsum esse principiū Hoc autem impossibile est. Q; si finiti sunt loci: et locata finita erunt. Oportet enim corpus et locū simul esse/ vt neq; corpus maius sit loco: alioquin esset corp⁹ sine loco. Neq; locum corpore maiorem: sin minus/ vacuum aliquid relinquet. Neq; recte sentit Anaxagoras illud infinitū immobile esse: q; seipsum fulciat/ & seipso nitat: improbatur: quia non habeat a quo contineri possit. ¶ Primo. nam quod immobile esset tale sensibile corpus/ hoc nō natura sua esset: sed vi quadam et quia infinitū esset. vt terra mobilis est. et si esset infinita/non idcirco natura immobilis esset: nam natura mobilis est: liceret tamen dicere seipsam fulcire et seipsa niti. Reddēda igit esset ab Anaxagora alia causa: cur huiusmodi sensibile corpus/esset immobile ¶ Secundo. quia querendū est ab Anaxagora an infiniti partes finite fulciant se & immobiles sint? Nō enim poterūt ea ratione (qua dicebat) se fulcire et imobiles esse: quia nō habeant a quo cōtineri possint: sūt enī finite. Q; si mobiles sint/ & totū mobile erit. Sensibiliū enim simpliciū corpozū: vt partes mobiles sūt/ & totū. & partes & toti⁹ idē est locus. vt si ignis scintilla mobilis est/et tot⁹ ignis. & vnius scintille ignis et totius ignis idem est locus. Et si gleba terre mobilis est: et tota terra mobilis est. et idē vni⁹ glebe terre & totius terre/ locus est ¶ Quarta ratio. omne corpus sensibile/leue est aut graue: et omne leue fertur sursum: & omne graue/deorsum. Vt si esset infinitū/ neq; esset leue neq; graue: non enī erit totū leue & graue. Nam opposita sunt. Neq; totum leue: nam totum sursum ferretur/ neq; totum graue: nam totū ferretur deorsum. Neq; mediū leue/ et medium graue: quo pacto enim infinitum meditabitur: quod a principio medio & fine careat? non igitur si esset infinitum: corpus esset sensibile. ¶ Quinta ratio omne corpus sensibile in loco est. Atqui infinitum corpus est sensibile/ infinitum igitur in loco est. Atomnis in loco est locus: sursum/deorsum/ante/post/dextrorsum/aut sinistrorsum est. Sūt enim hec: sursum/deorsum/ ante/post/ dextrum/ et sinistrum: differentie positionum/ non solum a nobis sed natura determinate. erunt igitur eedē differentie positionū in infinito/hoc autem esse nequit: quia in solis finitis natura: sursū/deorsum/ ante/ post/

Heraclitī sentētia.

Corpus infinitum/neq; graue neq; leue/esse posse.

Corpus infinitū/itidē sensibile.

dextrum et sinistrum licet intueri. nō erit igitur tale infinitum/ corpus sensibile. ¶ Sexta. omne corpus sensibile est in loco. quicquid autē est in loco terminatū est. Est enim locus terminus/ igitur quicquid est in loco: finitum est. Nam infinitū termino contineri nequit/ non est igitur infinitū sensibile corpus: nō enim erit in aliquo loco aut sursum/ aut deorsum aut aliquo alio. Si autē non est in aliquo loco/ in nullo loco est. sicut si infinitū non est aliqua quātitas: vt bicubitū/ tricubitū/ aut aliqua aliarum: ipsum nulla est quātitas.

SEXTI CAP. NOTE.

¶ Infinitū potentia/ infinitū quinto. ¶ Agon/ ludus/ certamē. ¶ Olympia/ certamina olim in honorem Jouis/ in Olympo monte celebrata. ¶ Partes ꝓportionales sunt/ que ad suum totū semper similē retinent ꝓportionem/ vt duplam/ triplam/ quadruplā/ et ita de ceteris. ¶ Partes ꝓportionales/ partes eiusdem rationis/ partes eiusdem ꝓportionis.

SEXTVM cap. continet tres diuisiones. et quas conuenientias post se 34
cundam. ¶ Prima diuisio. Infinitū esse dupliciter intelligi potest. vno modo esse infinitū actu: quomodo dictum est infinitum non esse. Alio modo esse infinitum potentia: quomodo bene est infinitū. Nam omnino nō esse infinitum/ multa incōmoda sequūtur. ¶ Primo: tempus/ principium et finē habere: et esse ex impartibilibus constitutum. ¶ Secundo: magnitudines nō esse diuisibiles in magnitudines. ¶ Tertio: numerum non esse infinitum augmentabilem: quę quidē incōmoda/ posito infinito in potētia cessant. Nam cum ponit magnitudo nō esse infinita actu: sed infinita potentia: vt diuisione facile est cognoscere magnitudines diuisibiles esse. Imagnitudines: et interimere impartibiles lineas. Et cū ponitur multitudo infinita non actu: sed potentia. vt appositione: statim saluatur numerum in infinitū augeri posse. ¶ Secūda 35
diuisio: dupliciter aliquid potest esse in potentia. Primo modo sic in potētia vt completum illius cōsequi possit

Incōueniētia q̄ sequūt tollētes omnino infinitū.

Bifariā aliquid dici in potentia.

actum. quomodo es nondum formatum: est in potentia statua. Secundo modo sic in potentia: vt nunq̄ completum consequi possit actum: sed semper sit in fieri: ita vt cum aliquid eius fit actu/ eiusdem aliquid relinquatur in potentia. vt dies/ et agon/ et Olympia. Hec enim in fieri semper cōsistunt. que cum aliquid habeant actus: alterius sunt in potentia: quomodo dicimus infinitū potentia diuisionis et infinitum potētia appositionis: q̄ semper fieri possit diuisio/ et semper potentia relinquatur facienda/ et semper fieri possit additio/ et semper relinquātur addenda. Non autem infinitum potentia diuisionis primo: ita vt infinita actu diuisio facta esse possit. Nam cum magnitudo/ diuisibilis non sit in non magnitudines: infinita actu diuisa/ infinitam actu constituissent magnitudinem. quod esse nequit. ¶ Prima cō 36
uenientia. conueniunt infinitum in potentia in successiuis. vt tempore et hominibus/ et infinitum potentia in permanentibus: quia vtrumq̄ est in continue accipiendo vnum post alterum: sic vt nunq̄ accipiendo alterum deficere possimus. et sunt semper in fieri. vt dies et agō/ 37
generatio et corruptio. ¶ Differunt tamen quia in successiuis vt tempore: prius acceptum non manet cum posteriore. In permanētibus autem/ vt magnitudine prius acceptum: bene manet cum posteriore. ¶ Secunda 38
conueniunt infinitum diuisione et infinitum appositione. Nam ex magnitudinis diuisione accrescit multitudo: et infinitum appositione. quantum enim magnitudini distrahimus: tātum numerose multitudini adiicimus. Ediuerso tamen sibi mutuo respondent. Nam ilud distrahēdo: hoc autē semper apponēdo: fit. ¶ Ter 39
tia diuisio. vno modo intelligitur infinitum diuisione sumendo semper partes alicuius determinate quātitatis: quomodo non est infinitum diuisione. Nam omnis magnitudo finita est. omne autem finitum/ per determinate quantitatis ablationem/ tandem absumitur. Alio modo sumendo partes non quidem alicuius precise et determinate quantitatis: sed bene eiusdē rationis (quas partes proportionales vocant) et hoc modo est infinitū diuisione. et tales partes sumēdo nunq̄ a diuisione de-

Q̄ infinita actu diuisio facta esse nō possit.

Bifariā infinitum diuisionem fieri posse.

ſcimus. Et ita de infinito appoſitione. nam vt ſumẽdo partes non aliquius determinate magnitudinis/ſed p portiõales/nunq̃ diuiſioni materia deeſt: ita quoq; ne q̃ appoſitioni. Hoc tamen intereſt. quia diuidendo quãtalibet magnitudine minorem facere poſſumus: apponendo autem quãtalibet maiorem facere non poſſum⁹. Nam vt Phyſici aiunt/non eſt corpus celo maius/nec q̃ eſſe poteſt. Et ſi quãtalibet magnitudine/eſſet appoſita maior infinitũ actu eſſe oportereꝛ. quod eſſe nequit: ſed eſt infinitum appoſitione (vt dictum eſt) ediuerſo infinito diuiſione reſpondens. quãta enim quãtitatẽ diuidendo detrahis: hec ꝛ tanta/ creſcenti ex diuiſione multitudini apponis. Propter hec Plato duo infinita fecit: magnũ et paruum. Magnum quidem/quia apponẽdo videtur in infinitũ excreſcere. Paruum vero/q̃ magnitudo diuidẽdo videtur in infinitũ minui. Que licet dicat rerum principia: non tamen illis vtitur. Nam vtitur principijs numeris: in quib⁹ nullũ locat infinitum. Non enim in numeris poſuit infinitũ diuiſione/ quia omnes in vnitatem reſoluũtur: qua nichil min⁹ eſt. Nec q̃ in ipſis poſuit infinitũ ſecundũ augmentum: cum ad denarium vſq; numeros ſolum augeri putet.

Platonis de infinito ſententia.

SEPTIMI CAP. NOTE.

¶ Quãtitatẽ/ determinatã quãtitatẽ. ¶ Semper eſſet extra accipere/ ſi extra quaſcunq̃ quãtitates acceptas/ ſemper alie ab ipſis relinquãtur accipiende.

SEPTIMVM cap. continet tres cõcluſiones. duo corꝛelaria ad p̃mã. ꝛ vnũ ad ſcãm. ¶ Prima concluſio. nõ recte diffinierũt infinitũ/ipm eſſe dicẽtes: extra q̃s accipere nichil ẽ. At potius dicẽdũ eẽt / cuius eſt ſemp aliq̃d extra accipere. ¶ Prima ps patet: qꝛ hec diffinitio cõuenit toti ꝛ perfecto: q̃ finita ſũt. Nã id totũ et pfectũ dicim⁹/ cui nichil deeſt: neq; eſt eius aliq̃d extra accipere. vt totũ ꝛ pfectũ hominẽ totã ꝛ perfectã arcã. totũ enĩ/ꝛ pfectũ aut oĩno eadẽ ſunt: aut parũ inter ſe differũt. Non enĩ extra vniuerſũ/ẽ accipere aliq̃d: cꝛũ finitũ ſit. Non igit recte diffinitũ eſt infinitum/q̃ ſit quod extra nichl eſt accipere. Secundũ patet. nã annulos conſueuerũt dicere infiniti: Annuli/ ad hos: q̃ voluendo extra partẽ captã/ ſemp ſit aliã accipere finitũ ꝛuenire. Signũ eſt igitur/ infinitũ potius dici debere id extra cuius quod ſemp eſt aliquid extra accipere. Hoc tamẽ infiniti: et huiuſmodi annulorũ intereſt/ q̃ infiniti ſemper eſt ſcrimen. aliud accipere: nunq̃ p̃tius acceptũ repetendo. nõ autẽ annulorũ. Nã p̃eaccepte partes/ iteratis repetitionibus. ¶ Primũ corꝛelariũ. Quapropter recte poterit diffiniri infinitũ: vt dicaẽ eẽ/ cuius q̃titatẽ accipiẽtib⁹/ ſemp ſit extra aliq̃d accipere. ¶ Scõs vnde ſit vt Parmenides/ totũ vniuerſũ vnũ eſſe et finitũ/ recti⁹ opinat⁹ ſit Meliſſo: ip̃m vnũ et infinitũ eſſe dicente. Nã quomodo/ cũ ſit cui⁹ ſemp eſt aliquid extra accipere: vnũ erit? Et quomodo infinitũ toti continuabile? cũ non omne illum quidẽ/ omni tmo continuet. ¶ Secunda cõcluſio. non recte dicunt/ infinitũ omnia cõtinere/ ꝛ in ſe omnia habere: ꝓpter ſimilitudinẽ quã ad totũ habet et perfectum ¶ Nam potius rationẽ habet partis/ vt materie et imperfecti. Nam vt materia/ potẽtia eſt: et non act⁹. Ita infinitũ/ ſolũ potẽtia eſt: et diuiſiõe/ et appoſitiõe: et nõ infinitũ actu. et ſi totũ eſt infinitũ/ hoc non eſt ſecundum ſe: ſed ſecundum alterũ. vt diuiſiõe/ aut appoſitiõe. que q̃dẽ nõ continet: ſed potius a toto continet. ꝛvt materia q̃ ſpẽs extra habitas accipiat/ ignota eſt: ita infinitũ vt infinitũ/ ignotũ eſt. Habet igit infinitũ potius rõnẽ partis/ ꝛ imperfecti. quapropter nõ recte dixiſſe videnẽ ꝓpter toti⁹ ſimilitudinẽ/ ꝛ perfecti: ipo ola contineri. ¶ Corꝛelariũ. vnde ſit etiã vt Plato q̃ magnũ et paruum/ infinita ponebat et vt materias: incõueniẽter dixiſſet ea ola cõtinere. Nã incõueniẽs eſſet ipſa intelligibilia/ que perfectiſſima et determinatiſſima ſũt: cõtinere. Ignotũ enĩ et ideterminatũ/ cõtinere et determinare nequit. ¶ Tertia cõcluſio. nõ ſine ratiõe euenit magnitudini/ ſcõm paruitatẽ/ in infinitũ abire: ſcõm autẽ nẽ/ in infinitum exceſſũ/ appoſitiõe in infinitũ abire nõ poſſe. Et ecõtra tũ minui: ſed in numeris ad minimũ deuenire/ ad maximũ vero deuenõſẽp creſceniri nõ poſſe. ¶ Nã materia ſub magnitudine clauſa re poſſe ſe cũ ea ſemp preſtat diuiſibilẽ. Atvero/ ſcõm exceſſum

Infiniti ſecũdum antiquos diffinitio.

Vtriuſq; diffinitiõis antiqui falſitas.

Magnitudinem C.

non abit in infinitū. Mā quātacūq; magnitudo sensibil' esse potest: tāta est actu. Nō enim maior celo esse potest. Itaq; magnitudinē secādo/nō occurrit minimū: adijcendo tamen peruenitur ad maximū. Quod vero in numeris cōtra in infinitū augeri: ſ3 multe. Mā binarius/a duobus denominatur vnitatib⁹ nō sēp decrescere posse. et ternarius/a tribus. et ita de reliquis. At vero vnitas quecūq; sit/ipartibilis est scōm numerū. vt vnus homo vnus est homo/et nō multi homines. et numer⁹/ in vnitates secatur. ad minimū igit/in numeris secando deuenitur: apponēdo tamē/semper relinquitur potentia maior. Mā ex partiū magnitudinis decisiōe/ semp crescit: nō quidē/ qz sit huiusmodi infinitas actu/sed potētia et semper fieri: sicut tempus et numerus temporis. Et q̄uis infinitū potētia/et motui/et magnitudini et tēpori conueniat: nō tamē intelligi debet/ vt quedā natura illis existēs: sed magnitudo suapte natura/ hoc modo infinita esse videtur. et per eā mot⁹/ generatio/ corruptio/ alteratio: quia illi cōiuncti sunt: et temp⁹/ per motum. Hec tamen posterius euadent manifestiora.

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Intrinsecus/terminus corporis: superficies cōuexa.

OCTAVVM cap. continet ser rationū primū capitis solutiones.

Prime rationis solutio. ¶ Prime rationis solutio. tēpus et motus infinita sunt potentia. et semper i fieri/ posteriore cum priori non manente. et q̄uis illas partes cogitatiōe capiamus: simul tamen non permanent. 46

Secunde solutio. ¶ Secunde solutio. magnitudo/ nec actu diuisione infinita/ neq; intelligentia in infinitū aucta est: sed vt dictū est potentia infinita.

Tertie solutio. ¶ Tertie solutio. nōvt generationes et corruptiōes aliquādo casure nō deficiant/ ponenda est materia actu infinita. Mā quā portiūculā materie vnā in corruptiōe deponit: alterā/ eandē in generatiōe assumit.

Quarte solutio. ¶ Quarte. falsū est/ omne corpus finitū: ad aliud corpus esse terminatū. Est enī aliquid /suo intrinseco termino/et finitū/et terminatū. Unde aliud est aliquid finiri/et ab alio tangi. qui enī dicūt omne corpus finitū/ad aliquid finiri: volūt intelligere ad aliqd quod tīm tangat. quod nō oportet. Mā vt finiatur satis est (vt dictū est) tīm sua superficie terminari.

¶ Quinte solutio. Quinte solute. huiusmodi intelligētie/ credere incōuenies est. Nonnullos enī ideirco si cogitatiōe atq; intellectu rei excessū/ aut defectū apprehēdo: protinus est rei excessus aut defect⁹. vt si te extra vrbem cogitatione et intellectu effingo: et te ad celū vsq;/ magnitudine excrescere: non primo extra vrbem existis/ et capitis vertice celum cōcutis: sed solū tantus eris q̄tus prius exiteras. Mā esse res/ a nostra cogitatione z intellectu non pendēt. Ita neq; huiusmodi spacium: quod extra celum cogitatu effingunt. Cum enim quis aliquid cogitat/ si ita sit vt cogitat: accidit.

Sexte solutio. ¶ Sexte. non ponere infinitum actu/ nulla incōmoda sequuntur. Nec Matheseos aufert considerationē. Mātio. mathematici/ nec infinito actu/ in suis demonstrationibus egent: nec vtunt. sed q̄tacūq; volūt q̄titate finita. Neq; curāt/ an talis alicubi/ et alicui insit: sed eā quātācunq; volunt/ suis demonstratiōib⁹ aptā: cogitatione effingūt. ¶ Ex his pspicue esse possunt/ rationū superius positarū/ et similiū: solutiones. et quomodo infinitū in materiam/ et causam materialē potius reducendū sit: q̄ in aliarū causarum vllam. Quapropter satis inconuenienter semper ab ipsis dictum apparet. Infinitum continere et terminare. cum forme potius sit continere et terminare.

Tertij Physicorū finis.

PRIMI CAPITIS QVARTI PHYSICORVM NOTE

¶ Quomodo? an perse/ an in alio subsistens? ¶ Materiã loci/ que res sit locus. ¶ Hermolaus/ scandule/ imbricamenta aq; edium: et sunt scandule vt asserculi/ quibus domus integunt. imbricamenta vero/ shilicidia. ¶ Alia natura alterius nature et rationis res. ¶ Elementũ/ id simplex quod rei constituit essentiam.

QVARTVS liber Physicorũ continet decẽ et quattuor capita. Primũ caput. duas cõclusiões/ duas rationes ad primã/ duas ad secundam. quattuor rationes/ locum esse probantes/ et sex ipsũ non esse contendẽtes ¶ Prima ẽclusio. de loco/ si est/ quomodo/ et quid est/ Physica cõsideratio est

¶ Primo. quia omnes Physici/ res naturales existimauerunt esse in loco. Nam quia viderunt ea que non sunt/ vt Hircoceruus et Sphynx/ nusq; esse: crediderunt oia q̃ sũt oportere i loco esse. ¶ Secũdo. quia de motu Physica determinatio est. At motus rebus naturalibus cõmunissimus et primus/ motus est qui secundũ locum dicitur: qui sine loci cognitione deprehendi non potest. Est igitur de loco physica consideratio. ¶ Secũda. Consideratio de loco ardua/ atq; difficilis est. Primo. quia ex proprietatibus loco conuenientibus/ nõ facile est naturam eius (vt paulo post ostendetur) apprehendere. ¶ Secundo. quia ab antiquis/ nichil nobis certum (quod in queste rei cognitionem ducat) relictũ est. determinauerunt quidẽ et de loco: sed oĩa dubitata atq; ppleta relinquentes nichil exquisite perquisierũt

quattuor rationũ locum esse, pbantiũ/ prima.

¶ Quattuor rationes loci esse probantes. ¶ Prima. corpora sibi inuicẽ succedunt: vt vbi prius erat aer/ modo sit aqua. At in quo ita sibi succedunt/ locus est: vtrius q; successiue receptaculũ. Sicut volium successiue diuersos liquores recipiens. Est igitur locus. et non modo est: sed et est a quolibet eorum: que alternatim suscipit/ alterũ ¶ Scõa vnũquodq; Physicorũ corporũ nõ phibitũ/ in suũ locũ fertur. vt ignis sursũ/ terra et grauia deorsũ: in quo lata cõseruantur. Est igit loc⁹: et non modo est: verũ vim quandã locatorũ cõseruatricem retinet. Cuius differẽtie sunt sursũ/ deorsũ/ ãte/ post/ dextrũ et sinistrũ. Que aliquando ad nos relatione facta sumũt. vt quod mihi sursum est: si scandulas conscendero/ fit sursum. et quod deorsum: si eliuũ descẽdero/ fit sursum. et quod ante: me ad oppositũ verso: fit post. et quod mihi est dextrum: si me vertero fiet sinistrum. Sed hec in natura non sic sunt/ sed determinata est differẽtia. vt sursum natura/ ad quod leuia (vt ignis) ferri nata sunt. et deorsum/ ad quod grauia (vt terra) natura feruntur. Q̃ hec in natura et nobis non similiter sint/ ostendunt Mathematica. que cum omniũ confessione/ in loco non sint: ea tamen ad nos et dextra et sinistra/ cogitatione effingim⁹. ¶ Tertia. antiqui vacuum posuerũt/ in quod corpora reciperentur/ et quod locum nũcupabant: quẽ locum tunc dicebant vacuum cum corpore priuaretur. Signum est igitur locum esse. ¶ Quarta. etiã auctoritate vetustissimi Poete locum esse: cõfirmatum est. Inquit enim Hesiodus peruetustus Poeta primũ fuisse Chaos rerũ omniũ receptaculum et locum/ qui videl opinionẽ secutus: quã et altorũ multi: omnia alicubi et in loco esse. Qui si esset locus (vt Hesiodo visum est) mirabilis loci potentia/ que omniũ prima est: et q̃ nõ existẽte/ vt nulla alia sint: necesse est. ipso vero existẽte: nõ idcirco sint alia. Posuit enĩ Chaos (priusq; res cetere essent) primũ. ¶ Sex rationes locũ esse tollẽtes ¶ Pria q; locus nõ sit videtur primo. Quia aut locus esset corpus aut alia a corpore natura. Non corpus: quia cum locus et locatum simul sint/ et locatum in loco recipiat: duo corpora simul essent: qd̃ est impossibile. Neq; alia a corpe natura. nã tres dimẽsiones habere/ soli corpori ppriũ est. At vero locus tres dimẽsiones habet: lõgitudinis/ latitudinis/ et pfunditatis particeps. Nõ ẽ igit alia a corpe natura ¶ Secõ si ponas locũ corpis receptaculum: cadẽ ratiõe et superficiei et linee/ et pũcti ponas locum

Secũdo.

Locorũ differentie.

Tertio.

Quarto.

Sex rõnum locũ nõ esse cõtentiũ/ prima.

Secunda.

cum. Par enim / eadē ratio est. Sicut enī vbi prius erat aqua / postea ponēs esse aerem: etiam vbi prius aqueus superficies / linee / et puncta: et postea illic aeris superficies linee ꝛ puncta. sed puncti nō est assignādus locus: nullā enī dimēsionē habet. igitur neq; corporis neq; alicuius aliorum.

Tertia. ¶ Tertio / quicquid est / aut est elementū / aut ex elementis: quod erverum est / ꝛ de corporeis / ꝛ incorporeis. Nam corporeorū corporea sūt elementa ꝛ incorporeorū incorporea. At locus neq; elementum neq; ex elemētis est. Nō enī incorporeorum: neq; ex incorporeis et intellectualibus elemētis nulla pdit magnitudo. Nec corpus. nam esset corpora in se recipiens: quod esse nequit

Quarto. ¶ Quarto / qui locum ponunt: causam locato faciunt. Sed neq; materia / neq; species / neq; efficiens / neq; eius finis esse videtur. dicant quā velint. Nō est igit ponēdus

Quinta locus. ¶ Quinto / effica p / ꝛ vigorem suū retinet Zenonis ratio. Si enī posueris locum esse aliquid: sic dictū refellet Zeno. Quicquid aliquid est / in loco est. locum autē aīs esse aliquid. igitur locus in loco est. qui alter locus eadē ratiōe in loco est. ꝛ hoc in infinitū abiret: quod est

Sexta. impossibile. nihil igitur est locus. ¶ Sexto qui ponūt locum: omne corpus ponūt in loco esse / pariter et in omni loco corpus. De rebus igit que augētur ꝛ crescunt / ītū additur corporis tantūdem addere ꝛ loci oportereret: et pariter cū corpore locum crescere. Nā neq; maior neq; minor corpore locus debet esse. quod facile non est videre / quin potius videtur impossibile. Sane igit nō videtur locum esse.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Time⁹ / liber a Platōe / aī Timeo loco Pythagoreo sic inscriptus. Res / res naturalis.

Quid locus cōmunis. SECVNDVM cap. continet vnā diuisionē. duas de loco opiniones. vnā conclusionē. et sex ad eam rationes. ¶ Diuisio. Quidā est locus cōmunis / q̄ plura continet corpora. vt aliquid est in celo quia in igne. illic vero quia in aere: in aere / qz in terra. Alius est proprius in quo locatū primo inest. vt locus

6 nihil preter te immediate continens. ¶ Due de loco opiQuid locus p
niones. Prima est / dicentiū locum esse formā. Quia forprius.
ma est que terminat immo est primus rei terminus. Et locus est primus locati terminus: erit igitur locus forma.
¶ Secunda / est dicentium locū esse materiā: quia locus videtur esse distātia magnitudinis: quequidē materia est que a magnitudine altera est contēta terminis ꝛ speciebus / ꝛ que de se finita nō est: a cuius sphera si remoueant species ꝛ termini: nihil pter materiam informē interminā et magnitudinis spaciū relinquit. ¶ Et huius opinionis fuit Plato solus / quid esset locus dicere aggressus. Dicit enī in Timeo materiā / receptaculum ꝛ locum esse idē: ꝛ in dogmatibus que Agrapha nuncupant receptiuū / et locum idē. Et hec ꝛ similia de loco dicta difficilē faciunt eius determinationē. ¶ Conclu- Locū sui lo
7 sio / neq; locus species est: neq; materia. ¶ Primo: quia cati partem
materia et forma a re nō separant, locus autē separat. aut acerubi prius fuit aer nunc est aqua: ꝛ sepe cōtra. quēadmo dēa esse non
dum prius dictū est. igit locus neq; species neq; materia posse.
est. Quapropter etiam neq; locus sui locati pars / neq; habitus / neq; passio erit: est enī separabilis ab ipso toto. ¶ Secūdo locus persimilis est vasi vt cado cōtinenti. vas aut eorū q̄ cōtinet nihil ē / idē neq; locus locati. Nō est igit locus / aut eius species / aut materia. ¶ Et (si a
3 pposito licet digredi) mirabile ē q̄m (q̄s Platonēos dicebat rerū species) nō diceret esse i loco: cū diceret eos materia vt magno et paruo participatiuos: ꝛ materiā in Thimeo dicat esse locum ¶ Tertio quia res in
suos locos feruntur. In suam autem speciem aut materiam nulla res fertur: habēt enī eam intra se. igitur locus neq; species neq; materia est. ¶ Quarto / sursum et deorsum differētie sunt locorum. Nō autem speciei aut materie. igit locus neq; species neq; materia est. ¶ Quinto: si dicas locum speciem aut materiam esse: mouebit
5 loci / et locus in loco erit. Transmutant enī simul cū re et species et materia. et vbi res ipse sunt: ibi pariter assūt: hec autem absurda ¶ Sexto: si locus esset species: cū ex aere fit aqua / perdit⁹ esset locus / pariter et corruptus: nam corrupta est species. hoc autem non oportet:

quia potest aqua in eodem loco in quo prius aer fuerat (vt ipsi cōcedunt) esse. Non est igitur locus/species.

TERTII CAPITIS NOTE

¶ In secundo: ex ¶ Primo/secundū se/idem ¶ Idem esset in seipso primo per accidēs/ cum aliquid primum in ipso esset: in quo etiam primū inesset ¶ Maxima. datis duobus quorū primo: secundū primo inest: quicqd secundo primum inerit aut per se aut per accidens: inerit et primo.

Octo modi quibus aliqd est in altero.

TERTIVM cap. cōtinet octo modos quibus aliquid est in altero: vnam questionē. solutionem. vnam cōclusionem. tres rationes ad cā. t obiectionis Zenonis solutionem. ¶ Octo modi esse in altero. ¶ Primo aliquid dicitur esse in altero/vt pars in toto quēadmodū digitus i manu. ¶ Secūo vt totū i partibus/Non enī preter ptes/torum esse potest. ¶ Tertio/vt species in genere: vt homo in aīali. ¶ Quarto: sicut genus in specie: t superius in inferiori. vt aīal in homine. ¶ Quinto. sicut accidens in subiecto t forma in materia. vt sanitas i calidis/frigidis/humidis/t siccis ¶ Sexto sicut in efficiente vt grecorum gubernatio in grecorum rege. ¶ Septimo vt in fine. quēadmodū diximus omnia in optimo/vt in felicitate esse collocanda ¶ Octauo sicut in loco/scōm cuius similitudinem aliquid est in vase. Et hic modus hoc in loco maxime est ꝓprius. ¶ Questio vtrum aliquid sit in seipso. ¶ Solutio. Aliqd esse in seipso/bifariam intelligi potest. Primo modo. vt sit in seipso primo: cū ipsum et quodlibet sui in eo est: quo modo nichil in seipso est ¶ Secundovt sit in seipso per alterū: vt quia partes in ipso sunt: quo modo aliquid bene est in seipso secundum locutionem (quā Synecdochen vocant) quia eius pars sit in ipso: quēadmodū aliquid dicit albū q: pars eius vt corpus est album. Jā enim album est/cuius superficiei coniuncta est albedo. et aliquis dicitur sciens/ꝙ aīa eius sit sciens: a parte/sumpta denominatione. ¶ Conclusio. nichil est in seipso primo. Primo. q: nihil est in seipso (vt

Quid synecdoche.

Quæstio

Solutio

Zenonis

Quomodo

vinū in seipso/t āphora in seipsa) vt pars i toto. neq; vt totū in ptibus. neq; scōm aliorū modorū vllū. Aſ autē amphora vini/dicak in amphora esse: hoc est denoiatione facta a pte. quēadmodū diximus albedinē/esse i corpore. quia in superficie sit: et sciam in homine/quia sit i anima: t non q: idem sit in seipso primo. ¶ Secundo/ quicquid recipitur in re altera recipitur. Sūt enim rationes diuerse eius quod in aliq̄ est. et eius in quo aliquid est. At vero vinū/est vinū/ et amphora/est amphora. Nō igitur vinū/recipik in vino: vt hmōi. neq; amphora in amphora. hec enim adeo discrepant/vt vinum esse amphoram/t amphorā esse vinum: quorum rationes inter se discrepant et sunt diuerse. Et he rationes/ꝓbant aliquid non esse in seipso primo et per se. ¶ Tertio. ꝙ idem non sit in seipso per accidens primo: vt amphora in seipsa primo per accidens/vt per vinum: patet. quia duo corpora simul essent vt vinum t amphora/quod esse nequit. non igitur erit idem in seipso primo et secundum accidens. ¶ Obiectionis zenonis solutio. ¶ Ex dictis zenonis/obiectionem soluere difficile non est. Cum enim ita surgit: quicquid aliquid est in loco est: Falsum est. Aſ si contendit locum/in aliquo esse: concedimus. sed ex hoc non cōficitur locum esse in loco. neq; locus est in hoc oportere abire in infinitum: quia concesserim locū loco. esse in aliquo vt accidens et passio: t sicut sanitas in calidis et frigidis. Dictū est etiā satis locum esse neq; materiam neq; formam.

QVARTI CAPITIS NOVE

¶ Locus/locus proprius. ¶ Primū/immediatum. ¶ Primum/neq; maius neq; minus. ¶ Latio/secūdū locum mutatio. Spacium dimensio corporibus recipiendo nō cedens. ¶ Quecunq; res naturales omnes.

QVARTVM cap. continet septē loci positiones. duas cōclusiones. tres diuisiones post primam. duas rationes ad secundam. diffinitionem loci et eius declarationē. ¶ Septem positiōes

¶ Prima. locum/eam rem (cuius est locus) continere. 13
Secunda. rei quā cōtinet nihil esse. Tertia. pmū esse locato ⁊ neq; maiorem neq; minorem. Quarta. a corpore locato esse separabilē. Quinta. nō esse locatū sine loco; neq; locum cui desit locarum. Sexta. quecunq; sunt i loco: aut sursū aut deorsū esse. Septima. vnūquodq; Phy sicalium corporum/in proprīū locū natura ferri: ⁊ in eo quiescere natū esse. ¶ His itaq; suppositionibus positis (que omnibus qui intelligentia vigeant recipiende sunt) talem loci diffinitionem quaremus qua oppositā diluantur argumenta: et qua que loco infint/queue nō insint/cognoscamus. ¶ Prima cōclusio motus localis 15
Motū localē antiquos in loci inquisitionē induxisse. in inquisitionē loci homines pmouit. ¶ Sane si nullus motus localis fuisset: nullus locū pquisisset. Arbitrati sūt enim omnes celum in loco esse oportere qvelocissimo motu feratur. Signū est igit motū/ nos in loci pquisitionē mouisse. Et tria augmētatio/diminutio/⁊ latio ad huiusmodi inquisitioem mouerunt. Nā res aucta maiorem locū (q̄ prius) occupat: et diminuta minorem. et quod fertur: cōtinue alterū. ¶ Prima diuisio. 14
Eorum que loco mouentur: quedam per se mouentur/⁊ hec ad loci cognitionem perduxerunt. Alia vero p accidens: que minime ad perquisitionē loci necessaria sūt. 15
¶ Secunda diuisio. eorum que mouentur: quedā vnū actu sunt: quedam potentia. ¶ Tertia. eorum que per 16
accidens mouent: quedā separata nata sunt per se mouere: vt totius partes et clauus in naui. Alia vero non: vt scientia/albedo et alia accidētia. Et hec que actu sūt et per se mouent in cognitionē loci vtilia fuerunt: nō autem alia. ¶ Secunda conclusio/ extremū cōtinētis: ipsum locatum ambiens locus est: nō autem totum contiTi Concl. nens ¶ Primo. quia eius solius extremi gratia: aliqd 17
esse in loco dicitur. vt cur eo in celo? quia in aere. cur in aere? q: i eius extremo te circunquaq; ambiente. Continet enī te tale extremū/neq; tui aliquid est/⁊ tibi primū est neq; maius neq; minus et quod abs te separari potest. Si enī tibi cōtinuū esset: nō esses in eo vt in loco. Nam cum aliquid est in continuo/ est potius vt in toto: vt oculus in capite/⁊ manus in brachio: ad cuius quidē

motionem pars ipsa mouet. vt vinum in cypho et vinū in cado. At vero celum et aer et tota cōtinentia/nō sunt prima neq; maiora neq; minora locatis: non igitur sunt loca. ¶ Secūdo locum esse oportere materiā/formam/ spacium/ aut corporis cōtinentis extremū: horum quatuor alterū omnes cōcedunt. At ipsum esse nō posse materiam aut formā/iam ostēsum est. Et q; spacium non sit videtur: primo quia cuiuslibet rei vt aeris aut aque infiniti essent loci per se. Nam cū aqua fuerit in vase: qua ratione cōcedas totum esse in loco et vas/et aquam vasis/ et quālibet aque partem in loco per se esse cōcedas oportet: et in cuiuslibet rei locis per se abire i infinitū quod omnes cum z enone negare certum est. Nō igitur locus erit huiusmodi spaciū. ¶ Secūdo. si cōcedas huiusmodi spacium cum cōtento (vt cum vase) simul transmutari cum recipiatur in spacio ⁊ nouo loco: erit locus in loco. quod si non cōcedas simul transmutari/accidit idem: omnē locum esse in loco et semper minorē locum esse maioris loci partē. que absurdissima reputant omnes. Fieri igit nequit vt locus huiusmodi spaciū existat. Manifestum igitur est cum locus neq; materia/neq; forma neq; spacium esse possit: vt terminus et extremū corporis cōtinentis relictus sit. Q; locus spaciū separatū esse nō possit

Q; vero cōtendunt locum esse materiam/quia materie sit diuersas formas inse recipere vt albedinē/ nigredinē et similia que in ea quiescunt: hoc locum non arguit esse materiā. Nā vtraq; et locus et quod recipit seiuncta manēt. Non autem vtraq; et materia ⁊ quod recipit seiuncta atq; separata (vt diximus) manent ⁊ cōseruantur. Solutio rōnis pbantis locū esse materiam.

¶ Q; arguūt esse formā q: locus terminꝰ est et cōtinens: ita et forma terminꝰ est ⁊ cōtinēs. Hoc statim diluit: q: locus cōtenti terminꝰ est extrinsecus et cōtinens extrinsecū: forma vero eius terminus est intrinsecus ⁊ cōtinens intrinsecum. Solutio rōnis pbantis locū esse formam.

¶ Q; etiam nitūtur pbare esse spaciū. Quia cum ex vase fundit liquor et aliud subintrat corpus semper inter vasis latera manet idē spaciū preter subeūtis corpora: quod quidē nullo subeūte corpore maneret. Id nos spacium et vacuū natura esse posse negamus. imo vero Solutio rōnis pbantis locū esse spacium.

ne sit: semper nos videre simulatq; vnum corpus aliquē locum exit: eundē aliud subire. Sumunt enim ij qui ita arguunt id quod probare habeant: huiusmodi tamē de loco apparentie eius cognitionem reddiderunt difficilem. ¶ Diffinitio. Locus est corporis continentis terminus/ & extremū immobile primū. ¶ Est enim locus per similis vasi. Hoc tamē interesse videf/ quod vas per se defertur et mouetur: non autem locus. At de se et natura sua immobilis permanet. Cū enim aliquid in altero est qđ defertur/ vt nauis in flumine ipsam de ferente: verisimilius eam intus/ vt in vase esse dicas: q̄ in loco. ¶ Quas propter locus vt vas immobile est. et vas vt locus mobilis. Existimauerūt enim vltimum celi conuexum locum sursum: quo versus/ leuia omnia ferūtur. et terram locum deorsum: quā versus/ omnia ferūtur grauia: quia immobilia sunt. Ex quo quidem locū esse planū quoddam et superficiem apparet: et vt vas continentē. Sed non recte putant. Nam conuexa superficies/ locus non est: sed que circūdans simul cum contenti extremo sit: et que eidem contigua ipsum tangat.

Diffinitio loci. 18

QVINTI CAP. NOTE.

¶ Corpus celeste/ totum quod mundo sensibili supereminet. Ether/ ignis.

QVINTVM cap. cōtinet tres conclusiones. sex rationū/ locū nō esse contendentiū solutiones. ¶ Prima cōclusio. terra/ aqua/ aer/ ignis in loco sunt: corpus autē celeste nō amplius in loco est. Nam omne corpus: extra quod alterū corpus est ipsū continens: in loco est. extra quod vero nichil est: in loco nō est. At extra terrā/ aquā/ aerē/ et ignē alterū corp⁹ est/ eorū quodlibet cōtinēs: extra vero corpus celeste nichil est. Est igit terra/ aqua/ aer/ ignis/ in loco: corpus vero celeste/ non amplius in loco est ¶ Unde globi spherecq; celestes citra globū vltimū circulo torquētur: et semper secundū se totas in eodē loco pmanent: scōm vero suas partes locū egrediūtur et mutant: quēadmodū si partē aque in totā aquā rotari intelligas. Ea vero que nō circulo agunt sed deferūtur: scōm se et suas partes totum mutāt locū: vt leuia et rara si deorsum sunt: sursū ferunt nō phibita: et grauia et dēsa deorsum. ¶ Secūda cōclusio vniuersum/ scōm se totū in loco non est: sed scōm varias eius partes/ in loco varie existit. ¶ Nā extra vniuersum nichil ē: extra eni omne et totū qđ esse possit: vniuersū autē omne et totū est. vniuersum igit scōm se totū in loco nō est. ¶ Q; vero varie secundū eius varias partes in loco existat/ hoc ideo ē quia quedā eius partes actu in loco sūt: vt que seiūcta et separata a circūdantib⁹ tanactu in loco. gunt: quedā potentia vt que toti cōtinua a cōtinente circūquaq; tangi nequeūt: separata vero possunt. quedā ploco se vt que actu in loco existunt/ auctū/ et diminutū. quedā p vero per accidēs: vt accidētia/ aia: celeste corpus: quod se in loco. ab eius parte et inferioribus globis (qui circulo torquē tur) i loco esse denolantur. Varie igitur vniuersum/ secūdam varias eius partes actu/ potētia/ per se/ p accidēs: co. in loco existit. ¶ Tertia conclusio. Celeste corpus (cuius extra alia corpora sit ea cōtinens) non tamē scōm se totum eorū locus esse potest. ¶ Nā locus/ corpis cōtinentis extremū est imobile: erit igit nō totū celeste corpus sed extremū ei⁹: corpus et tērū circūquaq; tāgēs/ locus. ¶ Est eni terra in extremo circūdātis aq̄ vt in loco sita/ Aqua in extremo aeris/ Aer in extremo etheris/ Ether vero in extremo tangente et contiguo celestis corporis: corpus autē celeste nō amplius in loco est. ¶ Sex rationum locū nō esse cōtendentiū solutiones. ¶ Prime solutio. Locus nō est corpus/ neq; ei tres cōpetūt dimensiones Est enim (vt dictum est) terminus/ planum/ et superficies quedā. Unde fit vt non cōficiatur ideirco q; locus est: duo corpora simul esse/ ne q; vt spaciū et dimensionem lōgitudinis/ latitudinis/ et pfunditatis capacē cōcedere cogamur. ¶ Secūde. Puncto/ linee/ superficiei per se nō est locus vt dictū est: sicut neq; aliorū accidentiū. Neq; eadem (vt corporum a loco circūquaq; cōtentorū) militat ratio. ¶ Tertie. locus est elemētorū et corporeorū. Non quidem quia ex ipsis essentia constet/ neq; corpus sit: sed quia elemtorū ē corporeorum extremū quoddā/ et termin⁹ sit. Unde rōnabiliter corpora naturalia i se

Quō celi sūt in loco. 19

I Concl. 20

II Concl. 21

III Concl. 22

Prime rōnis loci non esse. pbantis solutio.

Secunde.

Tertie.

inuicem natura sita sunt. vt terra ī aqua/aqua in aere/ et aer in ethere:que adinuicem cognata sunt corpora vt in seinuicem cōseruentur. et se tangunt mediāte loco et suis extremis vt adinuicē agant et patiantur. Est enim aqua vt potentia/aer vt forma et actus: ⁊ aqua potētia aer est:sed hoc alias diligētiꝰ exequemur. ¶Quarte. locus locati efficiens est vt cōseruans et vt finis. Illius enim gratia mouetur cum extra fuerit: atq; locus locatum conseruat. ¶Quinte. locus non est in aliquo vt in loco:sed vt numerus in finito/⁊ terminꝰ in eo cuius est terminus. Non enim omne quod est/in loco est:sed corpus sensibile. ¶Sexte. nō omne corpus dicimus in loco esse. Nam celeste corpus aut eius vltimū globum in loco esse negamus: ꝙuis omne sensibile corpus in loco esse concedamus. Neq; aucto corpore locū augeri oportet. Est enim terminus cui per se augeri non conuenit. Continens tamen corpus aucto aut diminuto corpore: aliquādo dēfatur/aut rarescit. ¶Hec itaq; de loco/an sit/et quid sit: abundanter dicta sufficiant.

Quarte.

Quinte

Sexte.

SEXTI CAPITIS NOTE.

Vacuum equitur. Vacuū

¶Vtres/vasa quedam ex pellibus animalium consuta vt capiarū:⁊ quecūq; in animali continentur vt stomachus et vesice.

SEXTVM cap. continet duas conclusiones: et ītruor rationes vacuum esse contendentes. ¶Prima conclusio. Consequens de vacuo (vt de loco) Physica determinatio est. ¶Nam locus et vacuum apud antiquos eandem habuerunt fidē atq; incredulitatem. Putauerunt enim idē subiecto:spaciū locum/et vacuū esse: ratione vero differre et plura esse. Nam spacium cum est corpore plenum vocāt locum: cū vero corpore vacat/appellant vacuum. Idcirco Physica consideratio (vt de loco) erit videre an sit quomodo et quid sit vacuum. ¶Secunda cōclusio. Peccat Anaxagoras/ volens vacuum nō esse ostendere. Argumentabitur enī sic:vtres inflati fortiter resistunt: quos vulgus putat inanes ⁊ vacuos. Est igitur aer aliquid (que

26

Antiquorū de vacuo sententia.

24

Prima rō anaxagore.

vacua videntur) replens:non est igitur vacuum. ¶Ite clepsydre obturato superiore ore per iferiora foramina aquam non admittunt:⁊ hoc est/quia aer aliquid est intus resistens: qui nisi egressum habeat aqua subire nequit. igitur vacuum nichil est. ¶His enim rationibus bene contendit aerem esse aliquid: sed ad datum problema non arguit. Nam ostendere habet non esse spacium actu a corporibus separatum/ aut non esse omnibus (vt vult Democritus et Leucippus) insertum/aut supra celum:ipsum et terram ambiens vt vult Lictiensis zeno. ¶Quattuor rationes/vacuum esse contendentes. Prima. Motus localis est. est igitur vacuum. Nā si res per vacuum non moueatur/per plenum moueatur necesse est. corpus igitur locatum/per corpus mouebitur ⁊ duo corpora simul erūt:quod est impossibile. Nam si duo: et plura duobus simul erunt et in paruo corpore simul erit et maximum. Nam plura parua vnū magnum constituunt/ et in eodem simul plura equalia et inequalia. ¶Hac ratione victus Melissus ꝙ nichil nisi in vacuo moueri queat: nolens concedere vacuum nichil posse moueri dixit. Et consimilem formant de augmentatione rationem:quia oportet alimentum recipi aut in pleno aut in vacuo. ¶Secunda. dolia tantum vini recipiūt/vino in vtribus receptoꝝ:quātum sine vtribus reciperent. Est igitur in vino vacuum vbi se huiusmodi vtres recipiāt. ¶Tertia. vas cineribus plenum tantūdem aque recipit:quārum idem vacuum. Est igitur vacuum in quo aqua excipiatur. ¶Quarta. sine vacuo corpora a seinuicem dissecta et discontinuata esse nō possunt. Liunt enim Pythagorici discretionis omnium rerum causam: esse vacuum et a celo in omnia inspirari: et primum numeros et numerorum vanitates dissungere et discriminari. Est igitur vacuum. ¶Hę sunt rationes vacuum esse contendentes. Postea quid nomine vacui intelligendum est:perquirendū.

Rationū vacuū esse pbātiū Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

SEPTIMI CAP. NOTE.

¶Priuatū corpore/non repletū corpore/natū repleri.
¶Circuli/orbes/sphere/globi.

SEPTIMVM cap. cõtinet tres conclusiones. duas rationes ad secundã. et quattuor rationum vacuũ esse contendẽtiũ solutiones. ¶ Prima cõclusio. Nõ recte diffinierũt vacuũ/dicentes ipsum esse id in quo nichil est. Nam punctũ est in quo nichil est: non autem est vacuũ. Credebãt enim hi omne quod est: esse corpus et omne corpus alicubi esse. Et hinc fieri vbi nõ esset corpus nichil esse: et vacuũ esse. ¶ Secũda. Neq; recte diffinitur: q̃ sit in quo nullum graue est aut leue. ¶ Hanc diffinitionẽ syllogismo perquirunt hoc pacto. Omne corp9 est tãgibile: et omne tãgibile est graue aut leue: est igit omne corpus aut leue aut graue. Sed hoc incõuenienter. ¶ Primo quia punctũ esset vacuũ consequitur. Nullum enĩ in eo graue est aut leue. ¶ Secundo. quia si quid corpore colorato aut sonoro grauitatis et leuitatis expers sit repletũ: id vacuũ non dicãt haud secus q̃ si quid corpore celesti (quod neq; graue esse neq; leue postea ostẽdem9) repletũ sit: cui tamẽ assignata diffinitio cõpeteret. Nõ recte igit ea diffinitione vacuũ diffinitũ est. ¶ Tertia. Itẽ neq; hoc pacto (vacuũ est in quo non est hoc aliq̃d neq; substãtia corporea vlla) ipm recte diffinitur. ¶ Nã ipsis cõcedẽtib9 hec diffinitio materie cõpetit: et vacuũ dicũt esse materiã. At qui materia a corporib9 separari nõ potest: vacuũ autẽ petunt a corporib9 esse separabile. Fieri igit nequit vt ex hac diffinitione nõ incurrãt contradictionẽ. Recti9 ergo diffinierunt vacuũ/dicẽtes. Vacuũ esse locũ priuatũ corpore. Locũ enĩ et vacuũ sola ratione seiũxerũt: putãtes idẽ cũ corpus exciperet locũ dici debere: cũ vero corpe deficeret idẽ esse vacuũ: sed q̃ nõ sit huiusmodi dimẽsiũ spaciũ rerũ locus/ iã ostẽsum ẽ. Et de hoc/ et q̃ neq; aliis modis ponẽdũ sit vacuũ lati9 futura ẽ disputatio. ¶ Hũc vero rõnes vacuũ esse cõtẽdẽtes diluam9. ¶ Prime solutionis rõnis/ vacuũ esse prosbantis. Vt sit mot9/ vacuo nõ est opus. Et corpora alterarivide mus que vt alterent loco nõ egent. Et ideo iusta obiurgatione arguit Melissus: qui (q̃ non esset vacuũ) nichil posse moueri dicebat. Neq; quidẽ vt sit mot9 localis vacuo opus est. Possunt enim corpora sibi mutuo succe-

Prima vacui diffinitio 26

Secunda. 27

Tertia. 28

Recta vacui diffinitio. 29

Solutio prime rõnis/ vacuũ esse prosbantis.

dere: possunt et circuli locũ nõ mutãdo/ in seipsis mouere: et partes aque/ in aqua rotari. et alia humida in suis locis ipsa nõ egreditia/ vertigine torqueri. Nõ igit q̃ sit vacuũ/ q̃ sit mot9 localis/ efficere possunt. Q; vero de augmentatiõe insultãt: si augmẽtationẽ accipiant p quolibet magnitudinis incremẽto/ et diminutionẽ pro quolibet diminumẽto/ rarefactionẽ et densationẽ sub se continent. Quorũ rarefactio/ nullo subesite corpore fieri potest: sed alteratiõe. vt cũ ex aqua fiat aer. et dẽsatio per subtilitũ corporũ egressũ. vt cũ quippiã exprimit: a q̃ aer aut aqua exprimit. Unde fit/ vt vacuo nõ sit op9 tali augmentatiõi aut diminutioni: ne corpora se pene trẽt atq; plura sit sedeãt. Si vero augmẽtationẽ viuentiũ (q̃ fit alimẽto suscepto) intelligãt: neq; id qdẽ oportet. Si enĩ corpora se penetrarẽt et alimẽti dimẽsiones et resilui corporis simul essẽt: nequaq̃ mai9 redderetur corp9/ neq; si in vacuo reciperenf. sed de hoc ali9 determinandi loc9. ¶ Secũde et tertie. Q; arguũt de dolis et cinerib9, he rones se ipediũt: et se falsas pdentes in auctores retorquenf. Si enĩ dolia q̃tis vtrib9 etvas plenũ cinerib9 min9 vacui habeãt/ q̃ si vtres et cineres non cõtineãt (hoc enĩ p se manifestũ est) et tantũdẽ aut vini aut aque recipiãt/ ac si vtres nõ haberẽt aut cineres: recta rõne effectũ est/ vt vinũ et vtres/ aqua et cineres: se penetrẽt et plura corpora simul existãt. quod tãtopere moliunf defendere esse nõ posse. ¶ Quarte: negam9 corpora interstite vacuo esse dirempta. Neq; Pythagoricorũ testimoniũ recipimus.

Sese et tertie solutio

Quarte solutio.

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Pond9/ grauitas. ¶ Eque velocia et eq̃ tarda sũt/ q̃ eodẽ tpe idẽ aut eq̃lia pcurrũt spacia. ¶ Id veroveloci9: q9 eodẽ tpe (modo cetera paria sint) mai9 percurrit spaciũ. ¶ Id tardi9/ q9 eq̃li tpe ptransit minus.

OCTAVVM cap. cõtinet vnã cõclusionẽ: et octo rationes ad eã. ¶ Cõclusio. Non est vacuũ priuatũ quoddã corpore. ¶ Primo. Quia qui ralevacuũ introduxerũt: id (vt causa motuũ esset) fecerũt

50

et potissimū motus localis. Hoc autē non oportet. Nā
¶ Cause motꝰ localis rerū materialiū. oēs res naturales/determinatas suorū motuū causas spectatas habēt: vt corpora simplicia/suorū motuū sum et deorsū causas habēt suas formas. Non igit introducendū est huiuscemodi vacuū priuatū: vt motuū assignemus causas. ¶ Secūdo. si huiuscemodi vacuo corpus statuas cā esse nō potest vt sursū feratur neq; vt deorsū. differentiā enī nullā habet aut nature diuersita tem. ād ꝙtum est ex vacuo/aut vbiq; feretur/aut nusq;. vbiq; autē ipossibile est. Non igitur assignandū est tale vacuum vt motuum causa existat. At potius oppositū eius (quod efficere volunt) asserem⁹. si vacuum est (vt volunt) motus localis nō est. potius enī vt motū locā lem interimerent/adducere debuerunt: ꝙ (vt ratiōe mō stratū est) ipsū efficerēt. ¶ Tertio. si esset tale vacuū/ in locis actu in infinitū abirēt. Nā sicut ivacuo/erit totū: et totꝰ partes. quēadmodū et de spacio prꝰ dictū est. ¶ Quarto. Omnis motus/aut naturalis est/aut violē tus. At invacuo/nichil secundū naturā moueri natum est. Primo. Quia non est differentia qua potius huc ꝙ illuc feratur. Secūdo. quia motus scōm naturam/ aut sursū est aut deorsū. vacuū aūt est vt infinitū: i quo neq; sursū neq; deorsū assignari queāt. Tertio. Quia vt nul lius differentias assignare nō possis: ita neq; vacui. est enī vacuū/vt priuatio quedā. Sūt autē loci mutatiōes natura distincte. quare et ea ad q̄ ferunt/natura distin cta. igit neq; preter naturā/et violente. Est enī motus se cundū naturā prior: violentus vero/posterior. Cuicūq; enī motꝰ prior natꝰ cōuenire non est: neq; eidē/posterior cōuenire natꝰ est. Qui igitur tale statuunt vacuū/ oēm interimūt motū: non modo naturalem/sed et violentū. ¶ Quito. videmꝰ. piecta moueri/pjciente non tangen te. Et hoc (vt aliqui volūt) q: diuisū velocissime recipi o cat/et pellendo succedit. Aut q: corpꝰ pariter pulsum/ vt aer (qui ad motū aptior est) ipsū continue pellit. At vacuo existēte/neutra potest esse harū causarum/ vt pi iecta moueantur. quare si volumꝰ saluare motus: neces se est interimere vacuū. ¶ Sexto. In vacuo nullꝰ assi gnare possit causam: cur quod mouet hic potius quie-

scat ꝙ alibi vbicūq;. Quare vnūquodq; qđ mouet/ aut vbiq; natū est quiescere et vbiq; ferri/ aut tollendū est vacuū. Res autē vbiq; natas quiescere/ et vbiq; natas ferri/manifestū est impossibile. Confectū est igit vacuū (quo de agimus) nō ee et de natura tolli debere. ¶ Se ptimo duas causas cognoscim⁹/ quib⁹ mobilia velociꝰ et tardiꝰ mouent. Prima est mediorū (per que mouet) raritudine et dēsitate/ inequalitas. Medio enī rariore mobile velocius (modo cetera paria sint) ꝙ dēsiore mo uetur. Vt aere ꝙ aqua/et aqua ꝙ ceno aut terra. Et cau sa in promptu est. quia rarius mediū et subtiliꝰ/ minꝰ resistit et impedit quod fertur: densius vero et grossiꝰ/ magis. Secūda causa est ponderū aut leuitatū inequa litas. corpꝰ enī leuiꝰ aut grauius corpore minꝰ aut leui aut graui (modo cetera paria sint) velociꝰ fertur. Que vt liquidiꝰ appareāt sit A mobile. B dēsius mediū (vt aqua) quo fertur A. C Tēpus in quo fertur. D equale mediū subtiliꝰ vt aer. E Tempꝰ quo mobile. A medio subtiliore. D fertur. A mobile: tardius fertur per B ꝙ D scōm exigētiā densitatis et resistentie. vt si B duplo densiꝰ et duplo resistēs: D vero duplo rariꝰ et minꝰ resi stens: A per B duplo tardiꝰ mouebit: et tempus C du plū ad E. Et semꝙ ꝙto densiꝰ t magis resistēs medium: tanto tardius mouebit. contra vero ꝙto subtiliꝰ et mi nus resistens: tāto velociꝰ. His itaq; positis sic deduci mus ratione. Quanto corpus mediū magis resistit: tā to tardius. et ꝙto minꝰ resistens fuerit: tāto mobile mo uebit velociꝰ. Et que pportio excedētis medij ad exces sum: talis tēporis ad tēpus. et qualis tēporis ad tēpus et spacij ad spaciū. Ut enī spaciū ad spaciū/ tēpus ad tē pus/et motus ad motū. Q; si nulla pportio excedentis et excessi inuenirī queat: neq; pfecto tēporis ad tēpus ī uenitur vlla. At vero pleni ad vacuū nulla est pportio: vt neq; nichili ad numerū/ et linee ad punctū. Diuidit enim excellens omē/in excessū/ et id quo excedat. Si qđ igit mouerek/nūc in pleno/nunc in vacuo: neq; tēporis ad tēpus esset vlla pportio. At vero oīs tēporis ad om ne tēpus est pportio. Mouebit igit invacuo in nō tēpo re. hoc autē ipossibile. ¶ Octauo sit A mobile. B alte-

¶ Cause velocitatis aut tarditatꝫ mobilium.

A mobile
B spa. duplo dēsiꝰ. C tēpꝰ motꝰ A ī B.
D spa. duplo ra. E tēpꝰ mobile. A ī D.

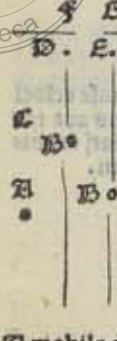

A mobile in C. B mobile in D et E. C vacuum D spa. triplo dē. E spaciū triplo rari⁹. F tp̄s mot⁹ B in D. G tp̄s mo. A in C ⁊ B in C

rū et oīno equale. C vacuū. D tantū plenū. Et moueāt mobilia A B si possibile est: A in vacuo et B in pleno. Si dicas A mobile moueri in C in tempore: hoc statim ostendo ipossibile. Primo. qz ois tēporis ad tēpus ꝓportio est. et que tēporis ad tēpus ꝓportio: eadē spaciꝫ ad spaciū. vt si dupla/dupla: si tripla/tripla: et queuis sit alia. Erit igit ꝓportio vacui ad plenū: quod eē neqt. Secūdo. si ꝓportio vlla sit vt exēpli causa tripla (quācunqz aliā posueris idēvaluerit) effingo E spaciū plenū equale spacio D triplo subtilius atqz triplo minus resistens: per quod moueāt B. triplo mouebit velociꝰ per E ꝙ D. quare et tēpus D triplū tempori E: et equaliter equalia mobilia per equalia spacia/alterū vacuū/ et alterū plenū/mouebunt. Et nōmodo hoc incōmodi seqtur: sed ervacui et pleni C et E ad D plenū eadē erit ꝓportio: que manifesta iposs. bilia sunt. Igit mouebit in non tēpore: qō cū iterū sit ipossibile/relinquit ipsum in E moueri nō posse. Cōfectū est igit ꝓpter qō ponebāt vacuū (ponebāt enī ꝓpter motū locale) propter id neqz poni debere neqz esse posse.

NONI CAPITIS NOTE

¶ Dimensiones se penetrarēt: si eundē situm in scinuicē habētes: quicqd occupat vna/occuparet et reliqua. ¶ Cubus/est corpus equā longitudini latitudinē et ꝓfunditatē retinens: qualia sunt que tesserarū figuram habent. ¶ Cyathus/vasculū potorium ¶ Dimensus/dimensio.

ONVM cap. cōtinet duas ꝛclusiōes. tres rōnes ad primā. tres ad scōam. ⁊ xuthi rōnis solutionē. ¶ Prima ꝛclusio. vacuū vt separatū spaciū ⁊ dimēsio minime est. ¶ Pri⁹ enī nō eē hmōi separatū spaciū diximus. et idcirco recte dictū vacuū ꝙ rei (ꝙ qua capi possit) nomen vacuū sit et inane. Jd tn adhuc Dimensionū his nitimur ostēdere ratiōib⁹. ¶ Prima. dimensiōes penetrationē se penetrare nequeūt: vt corpus/corpus alterū. vt si ponem non posnas cubū in aqua: tantūdē aque cedere cubo liquido se esse perspicimus: et ita si ipsum in aere locas: ꝗus hoc vsq

31

adeo sensui manifestū nō sit. Et hoc est ne dimēsiones ⁊ corpora se penetrent. Igitur et eidem cubo in separato vacuo sito/tātūdem dimensionis vacui cedere oportet. alioquin dimēsiones et corpora se penetrant. ¶ Si due dimēsiones et duo corpora se penetrant: cur se non penetrēt tria/quattuor/imo et omnia? par eadēqz militat ratio. que sunt impossibilia. ¶ Si forte dicas corpus penetrare posse vacuum/quia nihil sit tale vacuū: hoc nos ipsi vloumus: et nomē vacuum et natura/et re subiecta vacuū ⁊ iane bene reputam⁹. ¶ Si dixeris corpora posse penetrare vacuū/quia neqz graue neqz leue vacuū est: subterfugiū est. Hā ꝗus intelligas ligneū cubū caliditate/frigiditate/grauitate/leuitate/et ceteris accidētibus (remanente dimensione) spoliatum: tantundē aq occupabit. atqz cum ceteris accidentibus: et tātundem aque ei cessurum est. Occupat enī locum non quidē qz calidum frigidum/graue/aut leue: sed quia tanti (qui relictus ponitur) dimensus. Sed quo differet tum cub⁹ et cubi dimensio a tanto spaciꝫ quod cōfingunt? ¶ Secunda. si esset hmōi spacium/⁊ in se recepta cōseruaret: nō opus esset altero extrinsecus circūdante: qō th oīb⁹ naturē entib⁹ cōplorarū est eē. ¶ Si nō saluet/qd eo nature opus est? Non enim vt locus sit. Nam alium/natura rebus prouidit locum. neqz vt saluet neqz ob aliud dc ꝑesse videtur. Non est igitur tale vacuum vt separatum spacium in rebus locandum. ¶ Tertia. tactu corpora in mūdo decernuntur. vt aer/vt aqua. sed vacuum nusqꝫ apparet/neqz in aere/neqz in aqua: etiam si pisces ferret esset/ne sentirēt quidem. Exulat igitur huiusmodi vacuum a natura explosum: et quod nusqꝫ comparere audeat. ¶ Secunda conclusio. item neqz vacuū corporibus immersum/ponēdū est ¶ Existimauerunt enī aliqui propter rarū ⁊ densū (que ex corporis cōpressione/et compressi iterata ampliatione percipiūtur) oportere esse quedam minutula vacua: que ervacuū corpori⁹ b⁹ imersū dicebant. quod nisi esset (vt xuthus dicebat) oporteret totū mūdū turbari ⁊ fluctuare aliqū rarefacto aut semꝫ ex equali vt aeris Cyatho equale vt tātundē aque generari: aut nunqꝫ quicqꝫ aut rarefieri aut ꝛdēsa

32

xuthi de vacuo sententia.

ri. Sedq nō oporteat huiusmodi vacuū esse his paucis ostendimus. Nam ipsum primo spacium esse separatū rationes eedē (q superius facte sunt) vetāt. Neq; erit vacuum nō separatum. ¶ Primo quia huiusmodi vacuum ponunt vt causa motus sit: causa autem motus esse nō posset nisi sursum. Est enim (vt aiunt) raritatis et leuitatis causa/que solum sursū ferūt: vt ignem ocyssime ferri sursum (q rarissimus et leuissimus sit) credunt. Atvero vt saluent huiusmodi motum non oportet ponere ipsum. Nam dicant cur graue mouetur deorsū? si dicant natura et id de leuibus dici poterit/ non ponendo vacuum. ¶ Secundo. quia tale vacuū moueret corpora quib⁹ esse imersū: vtutres corpore clausi corpus ipsum fundo aque perlutū: sursum euehunt. mouereK igitur vacuū et vacuo altero reciperek. Sed quo ferri potest: et quomodo in loco recipi potest. ¶ Tertio. si ponūt ipsū per se moueri: oporteret eius motum esse velocissimū: imo nulli motui velocitate cōparabilē. quod esse nequit. Sed esto dicas ipsum non per se moueri: de corporibus que ab ipso moueri dicunt idem accidere contingit. Nam aut ipsorum plenum (cum moueātur) in pleno recipitur. hocaūt esse nequit vt et ipsi cōcedūt Nā corpora se penetrarent. RecipiK igiK semp in vacuo quod nullam ei prebet mouendi resistētiam. Et nichil refert an eorū vacuū in pleno vacuoue recipiatur: quia nihil ei resistere potest. Perinde igiK erit acsi corpora ponas in vacuo moueri. At vero ostensum est corp⁹ in vacuo non posse moueri: aut moueri in non tēpore. Nō est igitur huiusmodi vacuū vllū corporib⁹ immersū in natura ponendū. ¶ Xuthi ratiōis solutio. Soluēda est igitur eorum ratio qua vincunK astruere vacuū corporibus imersum et qua quidem volunt si nō sit vacuū neq; esse raritatem aut densitatem: aut oportere celum turbari et fluctuare vno corpore rarefacto aut cōdensato: aut semp ex equali equale generari vt ex equali aqua/ equalem aerē: et ex equali aere semp aquā equalē: quorum oppositā manifesta cōspiciuntur. vt ex aqua plus aeris fieri. ¶ Dicim⁹ nō esse talevacuū et tamē raritatem et densitatē esse neq; idcirco celum turbari et fluXuthi rationis solutio

35

ctuare oportere neq; semp ex tāto et equali rātū q equale generari. Nā cōtrariorū calidi et frigidi et aliorum eadem est materia: q quidē quod prius est potētia postea fit actu. Neq; alia est frigidi et calidi materia re ipsa sed vna numero ratione vero duo. Similiter eadem est materia rari et densi magni et parui. vt cum ex aere fit aqua. nec aliud dcq; essentia ipsa accipit materia: sed fit actu quod erat potētia ex magna dimēsione paruā accipiēs. Aliquādo cōtra ex parua in amplitudinē surgēs. vt cū ex aqua fiat aer: aut cū maioris molis aer in minorem recidit: aut ex minori in ampliorē iterū exurgit Est enim materia adverūq; in potētia sicut ex calido fit frigida et ex frigido fit calida q aliqn ex magis calido minus calida q ex minus calido iterū magis calida: q ad omnia ista sit in potentia que successiue fiat actu qō prius erat potētia. Similiter si intelligas circuli circūferentiam que continue in orbē artior fiat centrū versus decūbens: eedem sunt ptes deuexe et que intra illū ambitū continentur. Ita eadem continue materia sub amplo et paruo. Item sicut scintille nō est accipere magnitudinē sine caliditate et candore. Sic neq; est accipere materie partem que non extendaK rarefacto corpore q que non densetur et coartetur corpore densato. quia sicut alijs affectionibus eadem materia est: sic et rarefactioni et condensationi q vtriq; (quēadmodū ceteris) est potentia. ¶ Ex his/ ad id quod obijciunt prompta patet responsio: neq; statuendū esse vacuū vt sit leue. Nā leue et molle rarū cōsequūtur: quod statuimus sine vacuo. et graue et durū consequūtur densum. non tamen semper oportet vt quicquid grauius fuerit durius sit. Hoc enī in ferro et plūbo cognoscim⁹ discrepare. q leuitas sursū est motiua et grauitas deorsū. mollicies vero et duricies passiones sunt potius alterationis effectiue et non secundū locū motionis. Nos ergo motū sursum et deorsū q eorū causas saluamus ita dicētes. Introducentes vero vacuū solū motus sursum et eorū causā (sed apparēter quidē) saluabant. Et hec de vacuo abundantius dicta sufficiant.

Graue et durū cōsequūtur densum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Tempore tractatus
Aucto⁹/s. et vtilissimus.

DECIMI CAPITIS NOTE

¶ Id alterū mēsurat/quod aliquotiēs sumptū/ aut excedit aut equat. ¶ Nunc primo. ¶ Totius celi cōuersio/intelligitur cum motus ipsius ab eodem puncto in eundem punctum fuerit regrediens.

DECIMVM cap. continet tres rationes/ tempus non esse contendentes. quattuor de tempore/antiquorum opiniones. secunde/ tertie ⁊ quarte. reprobatiōes. ¶ Tres ratio- 34
Rōnū tpōnō esse probantiū prima.
nes ꝙ tēpus non sit ¶ Prima. quod constat ex ijs que non sunt: non est. tēpus autē cōstat ex preterito et futuro/ que nō sunt. Nā preteritū/ iam factū abijt: futurū vero nōdū est. igitur tempus nō est. ¶ Secūda. omni cōposito existente/ vt oēs aut alique eius partes existāt necesse est: nulla autē partiū temporis (vt dictū est) existit. igitur neq; tempus existit. esset enī temp⁹ cōpositū. Et esto nūc sit: nūc tamen temporis nō est pars. Nā pars est/ q̄ totū mēsurat: nūc autē tēpus mēsurare nequit/ vt neq; plūcrus lineā/ nō ergo temporis erit pars. Nō enī tēpus
Secunda.
Tertia.
ex nūc cōpositū esse videt. ¶ Tertia. si tēpus est/ cū nunc temporis nō sit pars: est tēporis terminus. videt enim preteritū et futurū determinare. hoc autē videt eē nō posse: quia aut cōtinue eēt alterū ⁊ alterū nūc: aut sēp vnū idēq; manens. Non cōtinue alterū et alterū: q: aut prius maneret cū posteriori. hoc autē nō. Nam plura instātia/ simul eē nō possunt. imo neq; plures tēporis ptes: nisi forte alterā vt plus/ alterā vt min⁹ continētē intelligas. Corrumperetur ergo nūc prius: qđ nō minus impossibile est/ q: nō corrūperetur ī seipso. esset enī simul et nō esset. Neq; in tpe sequēte. nā ptes haberet. Neq; in altero nūc: q: vnū nūc nō simul est cū altero/ vt neq; pūct⁹ cū pūcto: sed inf q̄libet duo/ ē tēp⁹ interiacēs: ī q̄ quidē sūt alia nūc inumerā: cū quibus oporteret simul ipsū nūc prius manere. Neq; semp et nūc vnū idēq; ma-
Nō semp idē nūc esse.
nens. Primo. quia nullius diuisibilis finiti (cuiusmodi aliquod esset assignabile tēpus) tm vn⁹ terminus est Nūc autē est terminus. ¶ Scdo. q: nullū cōtinuū vno

termino cōtentū esse potest: tēpus aūt esset cōtinuum. Tertio. quia ea que facta sunt ante annum millesimū/ simul essent cū his que sunt hodie. Nam in vno eodēq; nūc: que statim īpossibilia videntur. non igitur est tempus. ¶ Quattuor de tempore opiniones. Prima ē dicentium/ tempus esse celi motū. ¶ Secunda est dicētiū tēpus esse circulum/ spherāq; celestem/ hac ratione moti ꝙ tēpus cōtineat omnia: circulus aūt spheraq; celestis omnia continet. non intelligentes res aliter tempore/ et aliter circulo/ et sphera contineri. Poterāt enī in oppositū illius facilius duci/ videntes quālibet partē tēporis vt preteritū et futurū esse tēp⁹: nō aūt circulū et sphērā. neq; quālibet ptē circuli/ sphereq; circulū esse/ ⁊ sphērā. Et si plures circuli sint et sphere: plura simul eē tēpora. Sed hoc certe stultius est ꝙ vt (q̄ dicit īpossibilia) cōsiderationem (vt rebellantur) requirat. ¶ Tertia est dicentium/ tempus esse totius celi conuersionē. Sed quomō: cū die existente et nocte existente/ tempus nō esset. non enim aut die aut nocte existente/ est tot⁹ celi ꝛuersio. ¶ Quarta est dicentium tempus esse motui idem. Aut quod non recte dicāt/ facile est perpēdere. ¶ Primo. q: motus sūt diuersi: tēpus vero oīm vnū: ⁊ motus solū in ijs sunt quorū sūt mot⁹: tēpus vero vbiq; ⁊ rebus oībus adest. ¶ Secūdo. quia simul motū/ motu velociorem/ et motū motu tardiorē: assignas. non autē tēpus tēpore velocius aut tardius assignare potes. ¶ Tertio. motus velox et tardus/ tempore diffiniunt. Est enī motus velox/ q̄ mobile in pauco tpe multū ptrāsit. Tard⁹ vero/ quo qdē mobile in multo tpe ptransit. parū tempus aūt (adiūgesi iubet aut velox aut tardū) tpe nō diffinias. Nō est igit tēpus aut motui aut mutationi idē Nichil enī hic inter motū et mutationē ī tereſſe ponim⁹

Tertia.
Quarta.

VNDECIMI CAPITIS NOTE

¶ Motus motus localis/ latio. ¶ Nūc primo/ mobile vt id qđ est ad tēp⁹ relatū. ¶ Scdo tēporis/ imptibilis termin⁹ ¶ Numer⁹ pmo/ numer⁹ q̄ numeram⁹/ numer⁹ numerans vt ratio. 1. 3. 4. 5. 6. ¶ Secundo/ numer⁹ numeratus/ Res numerate.

UNDECIMVM cap. continet duas conclusiones. duas rationes ad primã. diffinitionẽ temporis. declarationem. Et triũ rationũ/ tempus non esse contendentium solutiones. 36

¶ Prima conclusio. tempus aut aliquid motus est/ aut sine motu non est. ¶ Primo. nã cũ intelligẽtis motum non capimus/ neq; tempus capimus: quẽadmodũ accidit nobis dormientibus. Cũ enĩ expgiscimur nunc primũ: posterioꝛi nunc iungimus: acsi nullũ inrercessisset mediũ quia motũ interiacentem non percipim⁹. qõ (vt fabule tradunt) accidit Heroibus qui aliquot secula in sardo dormierunt. Signum est igitur aut tempus aliquid motus esse/ aut sine motu non esse. eã nempe simul aut percipimus aut nos simul latent: et temporis sensus cum motus sensu semp coniunctus est. ¶ Secũdo. si scõm coꝛp⁹ omnino q̃escam⁹/ et adoꝛtis tenebris omni officio sẽsus vacemus: solum aĩo motũ aliquẽ cõtemplãtes ꝓtinus occurrit et tempus: imo cum nobis cogitantibus occurrat tempus ꝓtotinus sese animo offert et mot⁹. Quare non mõ tẽpus sine motu nõ est: sed motus aut aliquid motus esse videt. vt qõ a motu seiũgi separariq; non possit. ¶ Secunda conclusio. motus est continuus: simul et tempus cõtinuum. ¶ Mã qõ loco mouetur/ ex quodã mouetur in aliquid: spacio quodam et interuallo medio: et simul cũ magnitudine ꝛtinua attenditur. Est igitur motus (vt spaciũ et mediũ interuallum) ꝛtinuus: qui cum sit continus/ et temp⁹ aliquid ipsius motus cõtinuum erit. videtur enĩ tempus: ꝓius et posterius esse in motu. Unde sicut in magnitudine et spacio/ aliquid est ꝓiu⁹/ et aliquid posterius: ita ꝛ i motu/ aliquid ꝓius est/ et aliquid posterius. Id enĩ motus ꝓius est/ quod magnitudinis respõdet ꝓiori: ꝛ posteri⁹/ quod posteriori. At hoc interest: q: magnitudinis ꝓius et posterius fixa qermanẽt. motus vero ꝓius aboletur/ posterioꝛe succedẽte. Et ꝓius et posterius in motu ꝛ motus idẽ sunt: rõnes autẽ diuerse ¶ Ex his diffinitionem temporis elicimus: q̃ tẽpus sit numerus motus secundum ꝓius et posterius. ¶ Tunc enĩ temp⁹

Tempus nationem motui cõiũgi.

Motum ꝛ tẽpus cõtinuũ esse.

Quid tẽpus 38

intelligimus/ cum in motu duo extrema animo constituam⁹: hoc ꝓius/ illud posteri⁹. inter q̃ mediũ apprehẽdimus: cuius pars ꝓioꝛ atq; pars posterioꝛ mẽte cõcipitur. ꝛ illud est tẽpus. Est enĩ nũc tẽporis terminus et hoc quidẽ suppositio est. Potest et nũc vnũ in apprehẽsionem tẽporis ducere: cũ ipsum vt finis ꝛ exitus vnius sit capim⁹: ꝛ initiũ alteri⁹. Ex hoc enĩ ꝓioꝛis ꝛ posterioris sensus elicit. Mã ꝓius id erit/ cuius nũc exitus fuerit. id posterius/ cuius nũc ponet initiũ. At vero q̃ tempus recte dicat numerus signũ. q: rõne tẽporis plus et min⁹ motui attribuim⁹. Hec autẽ soli numero cõpetũt. Est igit recte dictũ tẽpus esse numer⁹. ¶ Bifariã tamẽ dicit numerus. ¶ Primo. qua quicq̃ numerat ratio. ¶ Scõo. quod numerat: et res ipse numerate. Tẽpus autẽ/ nũerus est q̃ numerat/ ꝛ res ipse nũerate. ¶ Triũ rationũ/ tẽpus nõ esse cõtendẽtiũ: solutiões. ¶ Prime et secunde: tẽpus ꝛ tẽporis partes sũt quõ mot⁹ ꝛ mot⁹ partes. ꝛ sicut mot⁹ cõtinue alt⁹ ꝛ alius: ꝛ tẽpus. ¶ Tertie. ipsum nũc qõ defert/ ipm mobile ẽ: qõ ideo nũc appello q̃ ipm motui cõparatũ sese habeat vt pũct⁹ ad lineam: nichil sua entitate suaq; essentia successionis retinẽs. ꝛ hoc quidẽ ꝓius ꝛ posteri⁹ mẽsurat tẽpus. Et est cõtinue vt idẽ qua vnũquodq; ẽ idipsum qõ est et est vt nõ: quẽadmodũ punctũ quod defert vt lapis aut aliud quicq̃: semp idipsum qõ ẽ idẽ est: rõne vero alterũ. sicut nitũtur Sophiste ostẽdere/ Coꝛiscũ alterũ esse ĩ domo/ et alterũ in theatro. Et in ipso quidẽ nũc vt fert cognoscimus ꝓius ꝛ posteri⁹ ꝛ ex ei⁹ numero conflat tẽpus. Quod enĩ mutabile ẽ scõm ꝓi⁹ ꝛ posteri⁹/ ipm nũc est. Et mot⁹ ꝓpter id qõ mouet est ꝛ loci mutatio ꝓpter id quod fert. Et si nõ sit tẽpus/ neq; nũc est: ꝛ si nõ est nũc/ neq; tẽpus. Sũc enĩ hec simul: vt si nõ sit loci mutatio/ neq; qõ fertur. Et ipm nũc quod fert vt numeri vnitas est que cõtinue cogitatione ꝛ intellectu/ alia: numerũ cõstituit: tẽporis numero coꝛrespõdẽs. Nũc vero capim⁹ et alio modo vt qõ sit tẽporis extremũ ꝛ termin⁹. Unde dictũ est vt magnitudo cõtinua est: et secundũ locũ mutatioꝛis qua ꝛ tẽpus habet vt sit ꝛtinuũ. Et sicut magnitudinis punctũ terminat et cõtinuat vt vni⁹ finis et al-

39

40

Duplex numerus.

Rationũ tẽpus nõ esse ꝛtẽdẽtiũ/ solutiones.

terius principiū: ita et nunc quodāmodo terminat tempus: ⁊ nūc vno vt duob⁹ vtimur. numerus hic tamē/ tē pus nō est. Nā mobile staret ⁊ quiesceret: sed numerus prioris ⁊ posterioris/ mot⁹ inter duo nūc ꝓstitutus: ille est tēpus ¶ Unde fit vt nulla tēporis pars/ euadat ipm nūc: vt neq; linee pars/ euadit punctū. Neq; tempus/ in nunc ⁊ momēta/ vt neq; linea/ in pūcta: sed tēpus/ in tē pora/ vt linea l lineas (que eius sunt partes) diuiditur.

Analogia tē poris ad numerum.

Et ipsum tēpus/ numero quo numeram⁹ maximā gerit similitudinē: q̄uis sit numerus qui numerat. Nā sicut idē numerus plurīū vt hominū/ equorū/ ⁊ canū quo ea numeram⁹ esse potest: ita ⁊ tēpus idē plurīū motuū numerus. Sed ꝙ tēpus sit numerus prioris ⁊ posterioris motus ꝙq; continuum/ plus equo dictū videtur.

DVODECIMI CAP. NOTE

¶ Id dicim⁹ esse in motu/ quod partes partib⁹ motus habet respōdētes: vt actū actui/ atq; potētie; potētiā.

DVODECIMVM cap. ꝛtinet se ptē conclusiones. tres rōnes ad quartā. vnū correlariū ad sextā. quattuor ad septimā. ¶ Prima cōclusio. tēporis/ quodāmodo ē minimū/ quodāmodo vero nō est. Nā numeroꝝ minim⁹ est/ pualitas/ ⁊ numeri minimū: ipsa vnitas. Tempus autē descriptū est esse numerus. Igit tēporis vt numer⁹ est: minimū/ aut duo aut vnū: est. Est igitur tēporis quodāmodo minimū. At vero cū (vt dictū est) tēpus sit cōtinuū/ et cōtinuoꝝ: vt linee nō sit minimū. (Semp enī diuisibilis linea est) tēporis/ vt cōtinuū est: nō est tēpus minimū. ¶ Unde ratione nō caret/ cur tēpus/ multū/ ⁊ paucum/ longū/ et breue/ ⁊ nō velox: ꝓprie dicat/ atq; tardū Nā vtriusq; quātitatis/ et discrete/ ⁊ cōtinue: cōditionē retinet. Ut igitur numerū esse cōsideram⁹/ ipm ⁊ multū et paucū dicim⁹. vt vero cōtinuū est/ longū et breue. Et cū nullus numerus/ ꝓprie velox dicat atq; tardus: ipsū tēpus neq; velox ꝓprie dicim⁹ neq; tardū. ¶ Secunda cōclusio. omniū simul existētiū et vbiq;/ est idem tēpus: ꝓprius tamē tēporis ⁊ posteri⁹ nō idē. ¶ Nam oīa simul

41

42

existētia ⁊ vbi ꝓ mēsurat. vt numerus idē/ centū/ homines/ et cētū equos: quorū alter ē numer⁹ cētū hominū/ ⁊ alter cētū equorū. Et tēpus ē numer⁹/ nō numerās/ sed q̄ numerat secūdū pri⁹ ⁊ posteri⁹: cui⁹ vna pars ꝓpus iā facta ē: aliter a vero futura ē. Uñ oportet semp ꝓpus alterū esse a posteriori. ¶ Tertia cōclusio. Sicut eūdē ⁊ consimilē motū redire contingit: ita ⁊ idē tēpus. ¶ Redeūt enī cōsimilia cōmotiones suas/ ver/ estas/ autūn⁹/ ⁊ hyēs/ quē admodū consimiles mot⁹. Est enī tēpus/ numer⁹ ex priori ⁊ posteriori mot⁹: sumpt⁹ ¶ Quarta. nō solū motum/ tpe metimur: sed ⁊ cōtra/ motu metimur et tēpus. ¶ Primo. Nā tēpus mēsurat motū. ē enī numer⁹ motus: ⁊ dicim⁹ tēpus multū aut paucū/ ī quo mult⁹ mot⁹ aut paucus facer⁹ ē: tēpus hoc pacto mēsurātes. Scōo. q; idē in nūerabilib⁹ accidit. Nā denario numero/ decē equos apprehēdo: et ex denario equorū/ denariū numerum mēte cōcipio: denario/ decē equos mēsurāo: et decē equis ediuerso denariū. nimirū igit et id videri accidere tēpori et motui. ¶ Tertio. mot⁹ comitat magnitudinem: et motū/ tēpus. Merito igitur sic sese habet tēpus ad motū: vt ad magnitudinē/ mot⁹. Ut magnitudo mēsurat motū ⁊ mot⁹ magnitudinē. Nā ꝓfectionē dicim⁹ multā q; via est multa: ⁊ ediuerso viā multā: q; ꝓfectio multa ē. Debita igit rōne ꝓuenit/ vt ⁊ tēpus motū mēsuret: et ediuerso a motu remetiat. ¶ Quīta. res esse in tpe/ ē eas mēsurari tpe. Nā tēp⁹ est mēsura mot⁹/ et ei⁹ qō mouet: quē admodū cubitus alicui⁹ magnitudinis/ magnitudinē mēsurat Ceteras igit res q̄ sūt ī tpe/ mēsurat tēpus: ⁊ eas ee in tpe: ē eas mēsurari tpe. ¶ Bifariā enī pōt aliq̄d esse ī tpe. ¶ Primo. q; tūc sit/ cū tēpus ipsū ē. Sed putare hoc modo quodcūq; ee in tpe/ nichil aliud ē q̄ ī putes celū ee in milio: q; tūc sit celū cū milio est: ⁊ oēs res in oīb⁹. et aliq̄d esse in motu ⁊ loco: q; tūc sit/ cū mot⁹ ⁊ locus est. ¶ Scōo. q; sit in tpevt in numero. Et hoc diducit. q; hoc est aut vt pars/ aut passio. vt vnitas/ par/ impar in numero. Aut vt in cōtinēte er mēsurante: quē admodū res dicimus esse/ cōtineri et mēsurari a loco Cetere igitur res/ cū non dicītur esse in tpe: q; tūc sint/ cū sit tempus. (Nam nichil ꝓprie hoc modo

Quid res ee in tēpore.

in tẽpore esse dicas.) Neq; sint i eo vt ptes ⁊ passiones. Relinquit igit eas esse in tpe vt in numero/ continẽte/ et mẽsurãte. Res igit esse in tẽpore/ est eas mẽsurari tẽpore. Cõsequit tamẽ cũ aliq̃d sit in tẽpore: tũc ipm esse/ cũ tẽpus est. ⁊ cũ aliquid est in loco: tũc ipm esse/ cũ locus est. sed ꝓpter ea ipm esse/ aut in tẽpore/ aut in loco accidit. ¶ Sexta cõclusio. Res q̃ sunt in tẽpore/ patiũtur in tẽpore: ⁊ tẽpus videt per se esse causa corruptionis. ¶ Nã cõsueuerũt (vt videm⁹) res i tẽpore tabescere/putrescere/cõsenescere omnes: oblitione multa delere: quorũ nichil ꝑter tẽpus /causam afferre possumus. Est enĩ numerus mot⁹. motus autẽ disturbat: et alterũ esse facit id qõ prius erat. At nichil nouũ oritur videm⁹: cui⁹ nullã causam ꝑter tẽpus afferre possim⁹. Res igit que sũt in tẽpore/ patiũtur in tpe: ⁊ tẽpus/ corruptiõis causa esse videt. ¶ Corrclariũ. Unde fit vt ĩmortalia at q̃ ꝑpetua/ in tẽpore nõ esse dicãtur. Neq; enĩ cõtinẽtur/ neq; mẽsurãtur a tẽpore/ neq; quicq̃ patiũtur in tẽpore: vt que neq; tabescũt neq; senescũt: quod iterũ signũ ẽ ea nõ esse in tẽpore. ¶ Septima cõclusio. tẽpus mẽsura est quietis. ¶ Nã tẽpus mẽsurat motũ quies autẽ/ priuatio motus est. Mensurat igit tẽpus et quietẽ. Eadẽ enĩ habit⁹ ⁊ priuationis mẽsura est. ¶ Unde sicut motũ dicere solemus esse in tẽpore/ ⁊ quãtus sit assignare: ita et quietẽ esse in tẽpore ⁊ quãta sit assignare. motũ tamẽ ꝑ se/ et quietẽ ꝑ accidẽs. Tantã enĩ quietẽ dixeris/ quãt⁹ esset mot⁹: si tũ mobile cõtinue motũ fuisset. Utq; quãt⁹ (qui alibi exercet) motus. Neq; idcirco tamẽ ꝑprie dixeris quietẽ (q⁹ sit in tẽpore) eã esse in motu. Nã nõ idẽ est. ¶ Primũ corrclariũ. vnde fit vt tẽpus/ qõ mouet ⁊ quiescẽs vt talia sunt: mẽsuret. Est enĩ (vt dictũ est) mẽsura mot⁹ ⁊ quietis. q̃/ quãta ipsa sint cognoscim⁹. Nõ tamẽ oĩno ĩmobile quiescit: sed priuatũ motu/ aptũ natum moueri. ¶ Secũdũ corrclariũ. vnde etiã quod mouetur: essentia ipsa nõ mẽsurat tẽpus. Nã quãtitatẽ nõ habet: sed eius mot⁹ quãti sint mẽsurat. ¶ Tertiũ corrclariũ. Quapropter iterũ ea q̃ neq; mouent neq; quiescunt: in tẽpore nõ sunt. Nã tempus solũ mot⁹ quietisq; mensura habet. ¶ Quartũ. fit etiã/ vt ea q̃ nunq̃ aliter

VI Conch:

Tẽpus causa corruptionis.

47

Eterna non sunt in tpe.

48

VII Conch:

Tẽpus mensura quietis per accidẽs.

49

50

51

52

53

se habere possunt: nõ sunt in tẽpore. ¶ Unde quedã sũt que nunq̃ aliter se habere possunt. vt diametrũ esse incõmẽsurabilẽ coste. Quedã vero nunq̃ esse possunt. vt diametrũ esse cõmẽsurabilẽ. Et hec in tẽpore nõ sunt. vt q̃ a tẽpore/ vt eterna claudi nõ possint. Alia vero aliquãdo sunt: ⁊ eadẽ aliquãdo nõ sunt. vt Homerus/ in ꝑterito fuit: q̃d modo nõ est. et aliq̃d futurũ est/ qõ nũc nõ est. et talia ⁊ quecũq; aliquãdo cũ nõ sint oriũtur/ ⁊ orta interẽũt: esse dicim⁹ in tẽpore. vt qõ eorũ esse excedat ⁊ superet: ⁊ quorũ sint gñationes et corruptiones.

DECIMITERTII CAP. NOTE.

¶ Termin⁹/ impartibile ¶ Dirimẽs/ diuidẽs. ¶ Dirutũ/ destructũ. ¶ Iliũ/ Troianũ ꝑpugnaculũ/ Regia ꝑriami. ¶ Atomũ/ impartibile ¶ Modo/ nup. ¶ Olĩm/ pridẽ. ¶ Caries/ putredo. ¶ Situs/ vetustas.

DECIMVMTERTIVM cap. continet duos modos nũc/ q̃d tũc/ quid iã/ modo/ olim/ repẽte. duo ve tẽpore dicta et vnã cõclusionẽ. ¶ Ex hũc duob⁹ modis dicimus.

54 ¶ Primo nũc termin⁹ est (vt ꝑi⁹ dictũ est) ꝑteritũ/ futurum cõtinuãs: et oĩno rẽporis termin⁹ vt huius finis: Nũc primo isti⁹ vero vt ꝓncipiũ. vt pũcta in linea. ¶ Sed hoc intermodo. est. Nã pũct⁹ manet: nũc autẽ nõ. ⁊ vt pũct⁹/ lineã. Mathematicã dirimẽs. vt dirimẽs/ vnus subiecto est: rõne et cogitatione/ duo. ⁊ vt cõiungẽs/ vn⁹ vtroq; modo: ita et nũc in tpe. ¶ Secõ. nũc est tẽpus/ nõ longe a ꝑdicto nũc sed in nũc vtrinq; iacẽs. vt quãdo venit? (q⁹ hodie venit) nũc sed aq; significatione. dicere solemus. Et quãdo veniet? (q⁹ hodie veniet) nũc significatione. veniet dicim⁹. At vero si q̃ritur quãdo dirutũ est Iliũ? quãdo factũ ẽ diluuiũ? nõ nũc respõdim⁹: q⁹ ea ab Atomo nobis adiacẽte/ plurimũ remota sũt. ¶ Tũc/ tẽpus importat/ ad certũ ĩmptibile in ꝑterito aut futuro relatũ. vt nũc Troia diruta ẽ: cũ Troes admiserũt equũ ligneũ. Tũc factũ est diluuiũ: cũ fuit cõiunctio põderosorũ. ¶ Et si q̃ras/ cũ omne tẽpus sit finitũ: an aliquãdo deficiet? vt ne vllũ q̃dẽ postea sit futurũ. ¶ Respõsio in ꝓptu est. si semꝑ est futurus mot⁹: ⁊ tẽpus. ⁊ si al⁹ et

55

Universidad de Deusto Biblioteca
Biblioteca Facult. Philosophiae Provinciae Leydensis S.I.

Analogia p lineã circulare. ex q̃ Aristoteles lapsus ẽ de mũdi eternitate

alius motꝰ: ⁊ aliud atq; aliud tẽpus. ⁊ si idẽ motꝰ: ⁊ idẽ tẽpus. Si vero aliquãdo cadet motꝰ: ⁊ tẽpus casurũ ẽ. At vero ipm nũc videt ostẽdere tẽpus nunq; casurũ: qõ sese habere videt vt pũctus in circulo vt semp sit principiũ ⁊ finis. Nõ autẽ pricipiũ põt esse ⁊ finis: nisi prior tẽpori succedat alterũ. Nã eiusdẽ esse principiũ/ pasfuerat enĩ de riter ⁊ finis: pugnãtia sunt. videt igitur potiꝰ tẽpus nũ tẽpore phi- q̃ casurũ: quin semp reliquũ futurũ ve sit vltũ. ¶ Jam 56

losophãdũ p tẽpus ꝓpinquũ ante aut post: p̃senti. Etymo (qõ nobis adiacet) significat. Ut quando ꝓfectꝰ es? (qz in p̃terito: nostro p̃senti ꝓpinquo. p̃fectus es) respõdemus. Quando ꝓficisceris? (qz in ꝓpinquo futuro p̃senti ibis) respõdemus: iam. Nõ autẽ sic dicimꝰ Jlũ iam diruit: qz ei⁹ destructio lõge a nostro p̃senti abiit. ¶ Modo/ tẽporis 57

linẽ rectam nõ autẽ p lineã circularem.

Jam

Modo

p̃tereriti pars est: cũ a p̃senti parũ distet. vt quãdo venisti? modo dicim⁹/ cũ id p̃teritũ parũ a nũc adiacẽ-t Etymo semotũ sit. ¶ Olim: tẽpus ipoꝛtat/ quod distet/ atq; 58

Olim

Repente.

a nostra memoria sit remotũ. ¶ Repẽte (quod subito ⁊ ob paruitatẽ pene insensibile ẽ) tẽpus ipoꝛtat. ¶ Duo 59 60

Simonides

victa antiquoꝝ de tẽpore. ¶ Primũ ẽ Simonidis. docebat enĩ Simonides/ tẽpus esse sapientissimũ: qz rpis beneficio/ oĩa discunt/ et iueniũtur scibilia. ¶ Scõm ẽ

Paro pythagoricus.

Paronis Pythagorici. Docebat enĩ Pythagoricus Paro/ tẽpus idocile esse ⁊ stultissimũ: q̃ oĩa obliuione deleant in tpe. ¶ Cõclusio. recti⁹ Pythagoricus Paro/ Simonide dixisse videt. ¶ Nã tẽpus/ potiꝰ causa p se corruptionis/ q̃ rerũ ortꝰ esse videt. mutatio enĩ oĩs/ a natura remotiua est. tẽpus autẽ numerus motus est. Videmus enĩ cariem/ situm/ obliuionesq; fieri: quarum causam nescimꝰ nisi tempus afferre. Cõtra autẽ nichil oritur: cuius nõ sit altera causam afferre: actũ/ artem/ naturam/ autorem/ aut quidvis aliud. Est igit potius (vt Paro sentiebat) tẽpus causam esse obliuionis/ ⁊ scietie interitus: q̃ econtra sentiẽdum. Sed quid sit tempus/ nunc/ tunc/ iam/ modo olim/ repẽte/ abunde dictum est. 61

T. Gonel:

DECIMIQVARTICAP. NO.

¶ Regularis motꝰ est/ qui cõtinue equali tẽpore: eãlia acq̃rit spacia. ¶ Spaciũ/ forma/ q̃litas/ q̃litas/ localis

mutatio/ atq; motis ꝺ spaciũ. ¶ Subiectũ/ terminꝰ motus. ¶ Sab alia/ intelligẽtia cõprehẽdimꝰ. ¶ Gradariꝰ/ triãguliꝰ triũ inequaliũ laterũ. ¶ Gradariꝰ/ Scalenus.

DECIMVMQVARTVM cap. cõtinet quinq; coclusiões. duas rationes ad primã. et quattuoꝝ q̃stiones. vnã in 62 tantiã ad vltimã/ et eiꝰ solutionẽ. ¶ Prima conclusio. oẽm motũ/ oẽmq; mutationẽ/ fieri i tpe necesse est. Primo. quia in omni motu et mutatione inuenimus velocius et tardius. est igit oĩs motus et mutatio in tpe. Velocius enĩ id dicimꝰ/ qõ cõtinue mutarũ se cundũ eandẽ speciẽ motꝰ et motu quidẽ regulari: minori tpe transit in subiectũ. vt patis duobꝰ deoꝝsũ latis/ regulariter eodem spacio motis: id velocius est/ qõ in minori tẽpore spacia cõficit/ prãsit et absolvit. Et ita datis duobꝰ circulariter motis ¶ Scõo. i oĩ motu/ est priꝰ et posteriꝰ: priꝰ aũt et posteriꝰ dicũt/ collatione facta ad nũc ipartibile nobis adiacẽs: scõm eiꝰ aut distãtiã aut appropiquationẽ. Est enĩ nũc p̃teriti ⁊ futuri terminꝰ. est igit oĩs motꝰ oĩsq; mutatio in tpe. Interest tñ/ inter priꝰ et posteriꝰ p̃teriti: et futuri priꝰ et posteriꝰ. Nã p̃teriti/ id dicit priꝰ/ qõ a p̃senti nũc est remotiꝰ. et id p̃teriti posteriꝰ/ qõ p̃seti ipartibili est ꝓpinquiꝰ. Cõtra vero fit in futuro. nã id ꝓpius est futuri/ qõ est p̃senti ipartibili ꝓpinquius. id vero posteriꝰ/ quod ab eodẽ est remotius.

63 ¶ Quattuoꝝ q̃stiões. ¶ Prima. cur tẽpꝰ ẽt in celo/ in
64 terra/ in mari ⁊ q̃busli bet aliis rebꝰ ponim⁹? ¶ Scõa.
65 Quomodo se tẽpus habeat ad animã? ¶ Tertia. Utrũ
66 tẽpus sine aĩo esse possit? ¶ Quarta. Qualis motꝰ tẽ-
67 pus numerꝰ sit: an cuusliber? ¶ Scõa cõclusio. Tẽpꝰ i celo/ terra/ mari et ceteris sensibilibꝰ/ ponẽdũ est ¶ Nã oĩa hec mobilia sunt. sunt enĩ in loco. At tẽpus: motus passio aut effectio quedã (que numerus est) existit. Sũt enĩ motus et tẽpus simul: ita vt actus actui: ⁊ potentia potentie: respondeat. bene igit hec oĩa in tẽpore esse dicimus. ¶ Tertia. Si non sit aĩa vlla: consequens est vt
68 nõ sit tẽpus. ¶ Nã si nõ sit numerãs: neq; numeratũ vllũ erit. Atvero si nõ sit aĩa/ nullũ relinquit numerans.

II. Gonel:

III. Gonel:

Quid enī ꝑter aīam aut aīe portionē intellectū: numerat: igīt si nō sit aīa/ non erit numeratū. Dicit qui si nō sit numeratū/ nō erit tēp⁹. Est enī tēp⁹ numer⁹/ q̄ (vt dictū est) numerat. At forte cui tēporis ratio accidit nichil ꝓhibet sine aīa existere. Est enī mot⁹ pri⁹ ⁊ posteri⁹ (vt numerabilia sūt) tēp⁹. ¶ Quarta. Tēp⁹ no oīs mot⁹: sz primi mot⁹ numer⁹ est. ¶ Nā tēp⁹/ oīm motuū mēsura esse videt. Prim⁹ aut mot⁹ merito alioꝝ metrū et mēsura ponēd⁹ est. Est igīt tēp⁹/ ꝑmi mot⁹ numer⁹. ¶ Quinta. Prim⁹ mot⁹ delatio est quē circulo sphereq̄ accōmodamus. ¶ Nā is mot⁹ maxime regularis ꝓcipit: cui⁹ numerus nunq̄ in incertū est: sed cōstantissime omni euo ꝓseuerās. generatio autē corruptio/ augmētatio/ diminutio nō plane regulares: neq̄ scōm rectū latus: q̄ non semp ꝓseuerat. Jure igīt delatio (q̄ toti circulo sphereq̄ accōmodata est) prim⁹ mot⁹ dicit: et ei⁹ tēp⁹ eē quod oīa metiat. Et certe nō lōge a⁹ eritate sentiebāt/ dicentes tēpus esse celi motū/ q̄ alios mot⁹ mēsurat oēs. Ob hoc enī vsu tritū est dici solere res humanas trahi ī circulo: et oīa q̄ mouēt/ generāt ⁊ corrūpunt q̄ oīa in tēpore/ ꝑncipiū atq̄ finē accipiāt: q̄ circul⁹ q̄dā esse videtur. Est etenī circularis orbicularisq̄ mot⁹ numer⁹. In ijs enī q̄ mēsurant/ mensura ꝓspicit: vt extra quā nichil cadat. ¶ Instātia. Cuuslibet mot⁹ numerū dicim⁹ eē tēpus. Quod enī generat: generat in tēpore. qō corrūpitur: in tēpore corrūpit. et qō auget/ diminuit/ alterat/ et fert. Ast ali⁹ videt esse numer⁹ ei⁹ qō generat: et ali⁹ eius qō corrūpit. et ita de ceteris. Non igīt erit tēpus vnū: et vniuscuiuspiā mot⁹. ¶ Respōdet idē esse tēpus oīm dictorū. vt. 7. hoīm et. 7. equorū numerus idē. 7. eos numerans. q̄uis. 7. hoīes et septē equi diuersi sint. Sicut triāgul⁹ equilaterus et gradarius/ diuersi sunt: et eundē ipsorū esse numerū. sicut eqlateri et gradarij/ eadē figure ratio est. Nō enī cuuslibet motus tēp⁹/ est intrinsecus numerus: sed ꝑmi (vt dictū est) alioquī simul duo tria/ et quodlibet simul haberi possent equalia tempora. Hāc ob causā/ mot⁹ ceteri et tēpus secōdum sunt: hi multi/ tēpus vnū/ qr numerus idē vbiq̄ existēs et oīnīū simul existentiū. imo et tempus/ cetera mensurat: et circularē ipsū motū: et tēpus finitū ꝑ finito metimur. vt horā/ minuto. Cōplectitur enī hora/ suam mensurā: sexaginta minuta. et diē/ horis et minutis: et mensem/ diebus. Sed hactenꝰ de tēpore dictū/ ꝓ pollicitatiōe nostra: sufficiat.

Quarti phȳsicorū finis.

PRIMI CAPITIS quinti Phȳsicorum note.

¶ Thorax/ pectus. ¶ Mars pars scōm dimēsionē/ ꝙ quātitatiua. ¶ Tēdit mot⁹ in spēm/ sicut qō parti actu partiq̄ potētia est in totū actū. ¶ Europa/ regiōis nomē. ¶ Subiectū affirmatiōe mōstratū. ¶ Et est affirmatiōe mōstratū cū affirmatiōis nōe/ pariter cōpositū explicam⁹/ et terminū. ¶ Nō subiectū simplicit/ negatione mōstratū cōpositō nō manēte. ¶ Nō subiectum scōm q̄d negatiōe mōstratū/ cōpositō quidē aut cōpleta substātia manēte. ¶ Generatio scōm q̄d/ generatio secundū accidēs/ scōm accidēs mutatio. ¶ Mot⁹/ de subiecto in subiectū muratio/ accidētalis muratio.

1 QVINTVS liber Phȳsicorū continet sex cap. Primum cap. ꝓtinet q̄ttuor diuisiones. et tres conclusiones. vnā ad tertiā diuisionē. duas ad q̄rtā. et duas rōnes ad scōam cōclusionē. ¶ Prima diuisio. Eorū q̄ transmutant: quedā trāsmutant ꝑ accidens/ quēadmodū ꝑ accidens dicimus Musicū ambulare: qr id (cui accidit eē Musicū) ābulet. Alia trāsmutant secūdū partē. vt cū hō dicat sanari/ qr ei⁹ ocul⁹ sanetur/ aut ei⁹ thorax. Alia vero ꝑ se: vt q̄ neq̄ ꝑ accidēs/ neq̄ secūdū partē trāsmutant. Et hec diuersa sūt scōm diuersas trāsmutatiōes. vt alterū ē augmētabile/ diminuibile/ alterabile/ sanabile/ calefactibile. Et ita mouentiū dicimus qōdā ꝑ accidēs. vt medic⁹ edificat: qōdā scōm partē. vt homo ꝓcutit qr ei⁹ man⁹ ꝓcutiat. et quoddā ꝑ se: vt medic⁹ sanat. ¶ Scōa diuisio. Ea q̄ (cū q̄d ꝑ se trāsmutatur) reperiunt: quinq̄ sunt. quod mouet ꝑ se/ qō per se mouetur/ tempus in quo mouet/ termin⁹ vnde ñt

2

motꝰ/et id in quod cõtinue tẽdit motꝰ. vt cũ lignũ calefiat/inuenimꝰ mouens calefaciẽs: qõ mouet/lignũ. tẽpus motus: horã/minutã. terminũ vnde fit motus/ frigidũ. id quo tẽdit motꝰ caliduꝫ. et nõ est motꝰ in specie caliditate/in quã tẽdit: sicut neq; motꝰ localis in loco. Neq; enĩ ea mouet neq; mouet: sed (vt iã prĩdẽ dictũ ẽ) est in mobili vt in ligno. Et mutationes/potius ab eo q̃ pgunt/denoiant: q̃ ab eo vndeueniãt. vt generatio que est a non esse/et tẽdit in esse/nomen capit ab esse: et corruptio que est ab esse/et intẽdit in non esse nomẽ capit a non esse. ¶ Et sic ãras: an passiões/albedo/nigredo/ et similes sint motus? forte q̃ nõ: sed albatio/denigratio: motus vt sint necesse est. Et terminorũ motꝰ/ q̃dã consimiliter est scõm accidẽs: vt cũ dicit albescẽs/ intelligit quidẽ scõm partẽ: vt cũ quid mutet scõm albedinẽ: terminũ assignemꝰ colorẽ. Albedo enĩ/colorꝭ pars est. Et cũ quẽ dicimꝰ pficisci in Europã q; pficiscat Athenas. Athene enĩ sũt Europe pars. Et horũ motuũ termini p se sunt albedo/ Athene non intellectio/color/ Europa. Et de ijs q̃ p accidẽs mutant/ determinatio relinquit: q; p accidẽs/mutatiões infinite et indeterminate sũt scõm q̃s qõliber in qõlibet mutari possit: et que nullo certo ꝓcepto claudi possunt. De ijs vero q̃ per se sunt/ futura determinatio est. vt que sint finite et determinate. Sũt enĩ de contrario in contrariũ aut medium/aut iter terminos contradictorios: vt facile inductione cognoscere possis. Neq; hisce quodlibet transmutatur in quodlibet: sed determinatum/in determinatum. vt contrarium et conueniens/in suum inconueniens. Nec mireris si dixerim de contrario in contrarium: cũ aliquãdo mutetur in mediũ/aut a medio in extremam. Nã medium vtriq; extremo comparatum: vim/naturam q̃ cõtrarij obtinet: quem admodũ in fidibus/ medie chorde/ vltimis comparate: graues apparent. eedem vero/primis comparate/ acute apparent et tinnule. ita fuscum/albo comparatum: nigrum. nigro vero/prorinus apparet album. proinde nos medio vt contrario vtimur. ¶ Tertia diuisio. oẽm mutationẽ esse oportet/aut de subiecto in subiectum/de subiecto in non subiectũ/ de non subiecto in subiectũ/ aut de nõ subiecto in nõ subiectũ. Subtectũ voco affirmatiõe mõstratũ. vt albũ/ nigrũ. ¶ Prima cõclusio. solũ scõm tria date diuisionis mẽbra/ trãsmutationes sumũtur ¶ Nã trãsmutatiões sũt inter terminos ꝟrios aut ꝟdictorios Hoc ãt solũ erit qũ trãsmutabũ de subiecto in subiectũ. vt de albo/in nigrũ. Aut de subiecto in nõ subiectũ. vt de aqua/in nõ aquã. Aut de non subiecto in subiectũ: vt de nõ aqua/in aquã. De nõ subiecto in nõ subiectũ/nichil proprie et per se mutari dicit: qr ne q̃ contraria ne q̃ cõtradictoria sunt. Solũ igit secundũ tria date diuisionis membra/ transmutationes sumuntur. Et mutatio illa que est de non subiecto simpliciter in subiectũ/ generatio ẽ. ⁊ que est de subiecto in non subiectum simpliciter/corruptio. Est et generatio scõm qd/ et corruptio secundũ quid. vt cum ex non subiecto secundum quid in subiectum/aut ex subiecto in nõ subiectum secundũ quid: transmutatio fit. vt ex non albo/in album. ex albo/in non album. ¶ Quarta diuisio. Qõ nõ ẽ triplicit dicit. ¶ Prio/falsũ. et id circa cõpositionẽ ⁊ diuisionẽ ẽ. ¶ Scõo. qõ nõ est hoc aliqd et si potẽtia existat. ¶ Tertio. nõ ens scõm qd. vt nõ albũ nõ musicũ. vñ nõ ens pino ⁊ scõo: hoc loco nõ moueri dicunt. ¶ Scõa cõclusio. gnatio pariter ⁊ corruptio/nõ sũt motus. ¶ Primo. qr qõ nõ est: nõ mouetur. qõ aũt gnatur nõ ẽ. Et si enĩ qõ scõm qd generatur sit: nõ tn id (qõ simplicit gnatur) est. igit generatio non est motꝰ. Et cũ solũ motus cõtrarijt motui/ aut motui: quieo/ ⁊ corruptio cõtrarijt gnationi: corruptio nõ est motus Nõ sunt igit gnatio piter ⁊ corruptio motus. ¶ Scõo. omne qõ mouet in loco est. qõ aũt gnat: in loco nõ est. Nã qõ nõ est/in loco nõ est. quod igit gnat nõ mouet. nõ est igit gnatio motꝰ: quare neq; ei contraria corruptio motꝰ est ¶ Tertia cõclusio. omnis motus est de subiecto in subiectum. ¶ Patet. nã omnis motꝰ mutatio ẽ: ⁊ oĩs mutatio est de subiecto in subiectũ/ de subiecto in nõ subiectũ/aut de nõ subiecto in subiectũ. Igitur oĩs motus est de subiecto in subiectum/ de subiecto in non subiectum/ aut de nõ subiecto in subiectum: sed nullus motus est de subiecto in non subiectũ: est enĩ hec

mutatio/corruptio. Neq; de nõ subiecto in subiectũ. nã hec mutatio / gñatio est. Igit ois motꝰ ẽ de subiecto in subiectũ. Subiecta enĩ diximꝰ affirmatiõe mõstrata: ẽ traria/media: sub quibus et ptiuatiua cõprehendimus vt album/nigrũ/flauum/fuscum silens et nudum.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Substantia/cõpleta substantia. ¶ Scõm aliqõ ptedicamẽtũ intelligimus esse motũ/quãdo quicq̃ a ptdicamẽti ratione sine rei ipsius in eo facta depditione: vel dere non potest. Et cum predicamenti rationẽ/ sine sui mutatione/ reiq; predicamenti acceptione nõ valet assumere. Sic tracq̃ cũ scõm aliquod predicamẽtũ est motꝰ: et res/et predicamẽti ratio cõuenit. ¶ Argumẽtum/ augmẽtatio. ¶ Decrementũ/diminutio. ¶ Subcõtrarietate/ mediorũ discrepantiã et ptiuationem cõprehendimus. ¶ Simpliciter cõtrariũ (vt simpliciter album) quod nichil sui contrarij habet ammixtum.

Quare secundũ substãtiã nullꝰ sit motus.

SECVNDVM cap. ẽtinet q̃ttuor: cõclusiões. duas rões ad tertiã vnã istãtiã ad q̃rtã. et tres modos impossibilis. ¶ Prima cõclusio. Secundũ substãtiã nullus est motꝰ ¶ Nã motus / est de subiecto in subiectũ mutatio. vt de ctrario in cõtrariũ. Nullum autẽ entiũ substantie cõtrarium est. secundũ igit substãtiam non est motus. ¶ Scõa. secundũ relationẽ nõ est motus. Nã ea que dicunt ad aliquid/ de suo statu decidũt/ nulla in ipsis mutatione facta. vt duobus existẽtibus albis que ideo similia sunt: primo mutato in cõtrariũ aut mediũ/scõm a similitudie decidit (qõ ddẽ prius erat simile) nulla in ipso facta mutatione. At vero id ijs secundum que est motus esse nequit. vt a suo statu sine mutatione decidant. Secundũ igit relationẽ nõ est motꝰ: sed si que in ea reperiatur mutatio/ hec scõm accidens est. ¶ Tertia. Actionis et passionis nõ est motus ¶ Primo. quia motus non est motus: imo neq; mutatio/ vllius mutatio. vt generationis/ nõ est generatio. ẽ ita de ceteris. igit neq; actiõis. ẽ passiõis ẽ motꝰ. Estenĩ moure sub agere/ at; moueri sub pati ẽtinet ¶ Scõo.

Actionis et passionis nõ esse.

dupliciter intelligi potõ motũ esse motꝰ. ¶ Primo vt subiecti. Secundo vt termini: sed impossibile est motũ esse motus vt subiecti. Primo. q: subiectũ/ res alia a motu est. vt cum homo ex albo fit niger: ẽ ex calido frigidus: res alia/ diuersa q̃ est subiectum homo/ et motus nigre factio et frigefactio. vt accidentia q̃ illi subiecto hereãt Scõo. quia si motus subiectũ esset motus: subiectũ igit esset et quietis. Nã motus et quies ptiuatiua sunt: que semp circa idẽ fieri nata sũt. esset igit motꝰ q̃ res et scõm idẽ moueret et quiesceret. hoc autẽ impossibile. vt si ponas mutationem subiectũ mutationis. vt gñationẽ/ corruptionis: ptinꝰ cũ quid fit/ mox corrũpit. Tertio. q: cũ omni motui/ subisci aliquid oporteat: si subiectũ motus ponis esse motũ: iterũ illi motui/ subiectũ motũ esse oporet/ ẽ illi alterũ: quod stari euadet in infinitũ: vnde nichil cõtinget moueri, hoc aũt impossibile. Sed vnam materiã motuũ subiectã cõstituere oportet et que se ptes set mouenti eius operationis receptiua: vt corpus alterabile/ vt anima. Quarto id est subiectũ motus quod mouetur: sed motus nõ mouetur ne; mutatio mutat. vt generatio nõ generat: sed res a motibꝰ ẽ mutationibus alia. Quinto. doctrinario/ subiectũ nõ est doctrinationis/ neq; generatio: gñatiõis. imo et cũ sint tres mutationũ species/ quãritatio mutatio. alteratio. et latio: que est secundũ locum mutatio: nõ videmꝰ aliquã earũ esse alterius subiectũ: neq; scõm alterã mutari nisi secũdũ accidens. vt cũ (qui disciplinat) sanat. nõ est igitur motꝰ vt subiecti motũ esse ponendũ. Sed q̃ neq; ponẽdum sit motũ esse motus vt termini. pater primo. quia si motus esset motus vt termini/ cũ aliquid moueretur nũq̃ quiesceret. vt si q̃s egrotaret/ illiꝰ egrorationis eẽt motus terminꝰ vt sanatio. et iterũ illius alter motꝰ terminus. At res motas/ contingit interdũ quiescere. igit motus nõ est ponẽdus esse motus vt terminꝰ. Secũdo. ẽ q: motus est ex quodã in quoddã: vt determinato in determinatũ. et sic oporteret semp idem secundũ opposita cõtinue mutari. vt ex sanitate i egritudinẽ: et ex egritudine iterũ in sanitatẽ. et ex recordatione/ in obliuionẽ: et iterũ ex obliuione in recordationẽ. hoc aũt mani

festū est nō oportere. sed aliquādo mutat ex oblīone in sciam. Tertio. si motus est motus vt termin⁹ / ⁊ mutationis mutatio: hoc in infinitū euadit. quare nō habitur alicui⁹ rei prima mutatio / neq; vltima. imo neq; aliquid erit mutabile. nō est igit ponēdus mot⁹ esse mot⁹ 11
vt termini et mutatiōis mutatio. ¶ Quarta. scōm ꝯtitatē / qualitatē / ⁊ vbi est motus ¶ Nā scōm substātiam / ad aliq̄d / actionē / passionē (de quādo / situ / et habitu vt de relatione ⁊ ad aliquid dicerē) nō est motus. relinq̄tur igit / solū scōm predicta tria genera: ꝯtitatē / qualitatē / ⁊ vbi esse motū. Et ratio / cur secūdū ipsa sit mot⁹ / est: q; secūdū ipsa / ⁊ trāria ad motū sufficiēta repiunt: et motui scōm ꝯtitatē nō est cōe nomē positū: sed cum qui est ad quātitatē pfectā ac ampliorē / augmētū nūcupamus. cū vero qui est ad impfectā ⁊ q̄ in minorē tēdit ꝯtitatē / decremētū. Et motui secundū q̄litatē alludit cōmune nomē alteratio. Et vocam⁹ hoc in loco q̄litatē / nō quomodo differētias substātiales q̄litates dicimus / sed vt sunt passiones et passibiles q̄litates. Secundum / locū mutatio nole ꝓprio (q̄ ipsā vocem⁹) caret: sed vocem⁹ eā latiōnē q̄uis iproprie. Nā ea ꝓprie ferri dicūtur: q̄ mota / seipsa sistere circa terminū nō possunt q̄lia sunt in qia. ¶ Instātia. quedā alteratio est de min⁹ albo / in magis albū. hec autē nō videt cē de cōtrario in cōtrariū. Nō igit recte dictū est / motū esse oportere de ⁊trario i cōtrariū ¶ Ñder huiusmodi motum / non esse de simpliciter cōtrario in cōtrariū: sed de cōtrario tamē nō simplici in cōtrariū. nā minus (vt minus albū) est cōtrario pmixtius: magis vero (vt magis album) quod min⁹ nigredinis ꝓticeps fuerit. ¶ Tres modi immobilis. 12
¶ Primo. immobile est quod nullo modo potest moueri. quēadmodū sonū / inuisibilē dicimus: quia nullo modo possit videri. Secō, imobile / difficile mobile / aut quod tarde incipiat moueri. quod et dicimus grauiter / seroq; mobile. Tertio. quod non mouetur: quādo / vbi / et quomodo moueri natum est. Et id quiescere dicim⁹. quies enī est mot⁹ (quādo vbi et quomodo moueri natū est) in corpore priuatio.

Secūdū que predicamēta fit mot⁹ ⁊ secūdū que nō

Instantia

Tres modi immobilis.

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Primo / proprio / imediato ¶ Ultima / termini / ⁊ magnitudinū limites. Termini / punctus / linea / superficies / nunc / momentū. ¶ Habitum / adhibitum / proximū / cōtiguum / arrihguum.

TERTIVM cap. cōtinet octo diffinitiones. duas conclusiones. et vnū corrolariū. ¶ Prima diffinitio. Simul secundū locū esse dicunt / que sunt in eodē loco primo. Separata vero secundū locū / que cumq; sunt in altero et altero ¶ Secunda. tāgentia sūt quorum vltima sūt simul. ¶ Tertia. medium est: ī quod natura continue mutans ꝯ in extremum prius attingere natum est. Et tale medium contrariorum / et non contradictoriorum est: quia contradictoriorum non est medium. Et tribus ad minimū constat: media scilicet ipsa consistentie natura ⁊ duobus extremis quibus ipsum hīc inde respondet. ¶ Quarta. Continue mutans est / cum nichil temporis in quo fit motus: neq; rei (qua fit transitus motus) intermittitur. vt cum ima ⁊ precipua chorda (quam hypaten dicunt) sonat: possibile est vt statim nichil temporis pretermittendo / vltima respondeat. qui mot⁹ ꝯ quis interpolis non videatur: quia tamen rei qua fit transitus / aliquid intermissum est: non omnino iugis est ⁊ cōtinuus. Solet tamē dici tatis plerumq; (cum nichil temporis licet rei (qua fit transitus) panicissimum pretermittatur) esse continuus. ¶ Quinta. contraria secundum locum sunt contraria: que secūdum rectitudinē plurimū distant. ¶ Sexta. Consequēter sunt / que cum vnum sit post alterum / inter ea non intercedit eiusdem rationis medium. vt linea / linee consequēs est: inter ꝯ nulla alia interiacet linea: et vnitas vnitari / et dom⁹ domui. et nichil prohibet esse alterius nature medium. vt vnitas vnitati consequeter est: ꝯ quis interſint atq; interiaceant duo. ¶ Septima. habita sūt que (cū se cōsequenter habeant) se tangunt. ¶ Octaua. cōtinua sūt que cū se tangāt: eorum vltima sūt vnū. Fieri enī nequit: vt cōtinua sint: q̄ rū sūt duo distincta atq; Quid cōtinuum

Universidad de Deusto Biblioteca

diuersa extrema. ideo quod arte sit cōtinuū: vt glutinio cōtactu vt clauo. aut adnascētia vt plāta plāte incerta: p̄pzie continuū nō est. ¶ P̄zima cōclusio. consequenter se habere cōmunius est q̄ se tāgere. Nam quecūq; se tangunt cōsequēter se habent: nō aūt quecunq; consequēter se habent/se tangūt. nā cōsequēter se habere in numeris reperitur/in quib⁹ non est tactus. ¶ Secūda rursus eadem ratione se tangens/ generalius cōtinuo est. ¶ Rā si quid cōtinuū est: p̄ tinus vt se tangat cōsequens est. nō tamē cōtra fit quod tangens est p̄otinus sit et cōtinuū. Si enī oltima sint vnū: vt sint simul opoꝛtet: non autē si simul sint ea p̄otin⁹ sūt vnum. ¶ Coꝛrelariū. vnde fit vt punctū ab vnitate discrepet. nam pūcta se tangere possunt: vnitate autē nō tangūt. ꝛ iter pūcta semp linea intercipit. Inter vnitates autē aliquid intercipi nō necesse est. imo et neq; quidē inter vnitatem ꝛ dualitatē nequaq̄ q̄cq̄ intercipit. Sed hacten⁹q̄ sint simul/que tangentia/quid mediū quid cōtinue mutans que cōtraria/que consequenter/que habita/et que continua satis dictum est.

Punctū ab vnitate discrepare.

QVARTI CAPITIS NOTE

¶ Species indiuidua/specialissima ¶ Spēs diuidua/ subalterna. ¶ Habit⁹ forma. ¶ Continuū: intētionem dimēsionē et successionem complectitur.

QVARTVM cap. continet tres mot⁹ vnius acceptiōes. quatuoꝛ cōclusiones. ꝛ tria coꝛrelaria ¶ Tres motus vnius acceptiōes. ¶ Vnū motum multipliciter dicimus sicut et vnū. P̄zimo vn⁹ motus genere dicuntur/ qui secundum idē p̄dicamentū sumūtur. vt oīa augmenta ꝛ decrementa/ vnus motus genere dicunt: q; scōm ꝑfectionis p̄dicamētū sumūtur. et oēs adinuicē alteratiōes/ vnus motus genere: q; sint scōm q̄litatē sūpte. et oēs adinuicē loci mutationes: q; sumant secūdūvbi. Sed augmētū et alteratio: diuersi genere sūt motus. similiter alteratio et loci mutatio. ¶ Scōo. vn⁹ motus specie et sunt motus qui eiusdem speciei indiuidue sunt. vt albefactio et albefa-

Mot⁹ vnus genere

Mot⁹ vn⁹ specie.

ctio: nigrefactio et nigrefactio. Omnis enī albefactio/ omni albefactioni specie eadē est: ꝛ omnis nigrefactio/ omni nigrefactioni. Sed albefactio et nigrefactio/ motus sunt specie diuersi. At vero q; specierū quedā est indiuidua/ q̄ in alias species diuisionē nō recipit: ꝛ altera diuidua/ q̄ ī alias species diuisionē admittit. Ideo motus scōm illas sumpti: eandē naturā seruāt ꝛ retinēt. vt qui secundū speciē diuiduā sumank/ ijdem specie nō simpliciter: sed diuidua dicantur. Sed q̄ret aliq⁹/ an semp mot⁹ eiusdē mobilis et q̄ sunt ab eodē termino ꝛ eundē terminū/ ijdē sint specie? Nō opoꝛtet. Nā cōtingeret motum circularē et rectū/ volutationē ꝛ ambulationē/ motus esse: specie eosdē. Nā contingit idē de eodē termino in eundē terminū: nūc giro/ nūc recto tramite trāsferri. et eundē ab aliquo et eodē termino alterū eundē terminum nūc volutatione/ nūc ambulatione cōsequi. Tertio dicit vnus motus numero/ qui et dicit simplr vnus: ad cuius quidē vnitatē numero/ tria reꝙrūtur. mobile numero vnū. vt vnus homo/ vna plāta/ hoc aurū. vna numero forma scōm quā est mot⁹. vt linea vna/ coloꝛ vnus/ loci mutatio vna. ꝛ vnū numero tēpus: qō quidē est/ cū motus tēpus iuge/ cōtinuūq; est: sicvt nulla ipsi⁹ mot⁹ intercipiat quies. Q; si horū triū aliqō defecerit: mot⁹ nō simpliciter suā seruat vnitatē. Ut si Coꝛiscus et Callias simul ophthalmia (que oculoꝛū infirmitas est) sanētur/ Sanatio Coꝛisci et Callie nō est vna simpliciter: quia subiectū vnū numero non est. Et si Coꝛiscus simul ambulet et albefiat: tametsi mobile numero sit vnū ꝛ tēpus numero vnū: nō tamē ambulatio et albefactio vn⁹ numero sunt mot⁹: nisi secūdū accidēs. Nā albefactionis ꝛ ambulationis nō est forma numero vna. Et si Socrates in hoc tpe sanetur/ post qō desinat aliquo tpe sanari: et iterū alio tēpoꝛe sanetur: Socratis sanationes nō vnus sunt motus. Nā tempus vnū numero (vt quod intermedia quiete iterlaxatū sit) nō est. Unde dicere p̄ma et secunda eandem numero esse Socratis sanationem: nichil aliud est/ q̄ dicere coꝛruptū idē numero posse reuerti. quod si impossibile est: et eandē quoq; Socratis p̄mā ꝛ secundam/ vnam numero esse sanationē im-

Mot⁹ vnus numero

possibile ē. Dubitāt quomodo subiectū motꝰ oporteat esse numero vnū? cū naturalia corpa fluxa sint ⁊ labēti ona. Et quō vna numero sanitas viuiculo et vesperi? cū neq; eiꝰ subiectū quidē vnū maneat. Sed satis hic dictū sit si actꝰ ⁊ motꝰ vnus/⁊ habitꝰ erit vnus. nō autē ꝯtra esse oporteat habitu existēte vno: ⁊ motū esse vnū. Potest enī habitꝰ esse acqsitꝰ/mobili interim iterpausante et quiescēte. Et nichil rationi dissentaneū ē: habitꝰ eosdem mane et vesperi esse. actꝰ autē et opationes nō esse easdē: nisi q̄ iuncte cōtinue defluāt. Amplius dicere quō corporū substātie eedē sint ⁊ nichilominꝰ cōtinue/occidue/et defluēa nostro ꝓposito ē alienū. ¶ Prima conclusio. oīs motus vnus/cōtinuus ē: et oīs q̄ cōtinuus ē/idē vnus est. Nā oīs motus cōtinuus est: vt q̄ secabilis ⁊ diuisibilis sit. Et fieri neqt: vt q̄libet motꝰ cuilibet motui sit ꝯtinuus. Sic neq; vt q̄libet corpus/cuilibet corpori vniat: sed ea/quorū extrema sunt vnū. Et hec eadē sūt natura. Verū enī quedā extremis carēt: vt vnitates que ideo vnite et cōtinuate esse nō possunt. Alie vero extrema possidēt: sed q̄ diuersa sint ⁊ equoca appellatiōe/extrema dicanē. vt linea/extrema habet: et ambulatio/habet extrema: sed appellatione equiuoca. ideo linea ⁊ ambulatio vniri/cōtinuariq; nō possunt: vt quorū extrema vnū esse nō possint. Velinēt̄ igit omnē motū vnū esse cōtinuū: ⁊ omnē cōtinuū esse vnū. Nā si subiecta diuersa essent: neq; motꝰ cēt ꝯtinuus. Diuersorū enī et discretorū mobiliū motus/continuari impossibile est: ⁊ si forma vnū nō esset neq; extrema vnū essent: vt q̄ diuersa natura/equiuoca appellatione dicerēt̄ extrema. Q̄si etiā non adesset temporis vnitas: neq; iterū cōtinuus esset. Fieri enī nequit vt motꝰ (intercepta quiete) adinuicem cōtinuentur: imo diuersi sunt motus ⁊ nō vnus.

Motus vnꝰ continuus/et contra

25

Motꝰ consequentis aut cōtigui.

¶ Secūda. cū motus neq; specie neq; genere cōueniūt: solū aut consequentes aut habiti esse possunt. Nā eiusdem specie nō sint: eiusdem nature nō erunt. quare cōtinui nō erunt. Eorum enī extrema vnū facere non poterunt. Sed nichil prohibet eos esse cōsequentes et attiguos. vt si quis ambulando febrire incipiat febritio ambulationi consequēs et attigua est. ¶ Tertia. veriꝰ

26

27

motus vnus appelletur siue genere/specie aut simpliciter: cum cōsummatus/perfectusq; fuerit. ¶ Nam perfectus motus est qui ad finem ⁊ absolutionē suam peruenit. Imperfectus vero qui non peruenit. Et vero vnum de rotis et pfectis iustius afferrur. Igitur et motus (cū consummatus/completusq; fuerit) verius vnus dicetur Erit tamen motus vnus (etsi imperfectus sit) modo sit

Motꝰ vnus perfectus.

28 continuus. ¶ Quarta. rectius et motus vnus dicetur qui regularis habetur: eo qui habeatur irregularis. ¶ Nam illa irregularitas: vt deformitas quedam/ipsum quodāmodo deformiter videtur: et differre videtur vt magis ⁊ minus. Et certe in omni motu/augmētatione/diminutiōe/alteratiōe/et latione: tam circulo q̄ scōm rectum contingit regularitas et irregularitas: que quidē regularitas est in equis tēporibus continue eadem mouendi velocitas. Irregularitas vero/cum eadem nō sit velocitas. Et hec irregularitas aliquādo ex magnitudinis irregularitate nascitur. Fieri enim nequit/vt in magnitudine obliqua et difformi: seruetur motus equalitas. Aliquandovero nō ex magnitudine neq; ex tēpore sed ex sola ipsius motus inequali velocitate. ¶ Primūdū nō mutacōrclarū. Unde ītelligere promptum est/velocitatem re speciem. et tarditatem non esse motus species: aut differentias.

Motꝰ regularis habetur. IIII. Gnel:

Velor ⁊ tarditas.

29

Nam omnibus motibꝰ etiam iis qui eiusdem sunt speciei: cōueniunt. ¶ Secundū. quapropter neq; gravitate maiore et minore eorum que in eundem locum feruntur/leuitate: neq; leuitate: speciei discrimen et differentiam conclusimus. Nam terre ad terram/maior et minor grauitas: et ignis ad ignem/maior et minor leuitas: que specie non discordant. ¶ Tertium. Unde iterum luciditus euadit: motus specie diuersos/ cōtinuos esse non posse. et si habiti attigui esse cōcessi sint. Nam omnis motus continuus/regularis esse potest: motus autem specie discrepātes/regulares adinuicem esse non possunt. quomodo enim vnius velocitas alterius velocitati respōdeat? vt alterationis et ambulationis? Nō sunt igitur vnus motus continuus.

Neq; grauitate/leuitate

30

31

Alegina spōs nō sine nāra q̄ nō spēm nō solū.

QVINTI CAP. NOTE Quodam/quodam subiecto.

QVINTVN cap. continet vnā quintu
membrē questionē. quat
tuor exclusiones. tres rationes ad secundā.
et duas ad tertiā. ¶Questio. Utrū motus 32
qui est ex aliquo cōtrarietur motui qui est
in idē. vt qui est ex sanitate: ei qui est in sanitatē. vt eiusdem generatio et corruptio/ aut qui sunt ex ctrariis terminis. vt motꝰ qui est ex sanitate: motui qui est ex egritudine/ aut qui sunt in cōtrarios terminos. vt motꝰ qui est in sanitatē: ei qui est in egritudinē/ aut qui est ex cōtrario: ei qui est in contrariū. vt motus qui est ex sanitate: ei qui est in egritudinē/ aut motus qui est ex ctrario in contrariū: ei qui est ex cōtrario in contrariū. vt motꝰ qui est ex sanitate in egritudinem: ei cōtrariē/ qui ē ex egritudine in sanitatē. Nō enim sunt alij modi secundū 35
quos sumere possis motuū contraria. ¶Prima cōclusio. motus qui est ex cōtrario/ ei qui est in contrariū: nō est cōtrarius. ¶Nam vnus idēq; motꝰ est/ qui est ex cōtrario/ et qui est in contrariū: vt idē motus est/ qui ē ex sanitate/ et qui est in egritudinē. Nichil autē sibiipsi cōtrariū. motus igitur qui est ex cōtrario: ei qui est in contrariū/ nō est cōtrarius. ¶Secūda. neq; oportet motꝰ 34
qui sunt ex contrarijs esse cōtrarios. ¶Primo. qz contingit motus q̄ sunt ex contrarijs/ eosdē esse et similes. Cōtingit enī ex cōtrarijs/ mutari in extrema/ pariter et media. Nō igitur illos oportet esse cōtrarios. ¶Secūdo. quia in cōtraria mutari/ potior videtur cōtrarietatis causa: ꝙ ex cōtrarijs mutari. Nā hic dimittūtur cōtraria: illic vero accipiūtur. Non igitur oportebit motus qui sunt ex cōtrarijs esse cōtrarios. ¶Tertio. vnus quisq; motuū potius dicit ab eo quo pergit/ ꝙ ab eo vnde venit. igit nō denominādi erūt motꝰ cōtrarij: qz sunt ex cōtrarijs. imo potiꝰ/ qz sunt in cōtraria. Unde fit: vt potiꝰ contrarij motꝰ vocātur/ qui sunt in cōtrarios ter- 39
Motꝰ maximē cōtrarij. minos. ¶Tertia cōclusio. maxime motꝰ cōtrarij sunt/ qui ex ctrarijs terminis ī cōtrarios terminos euadūt.
¶Primo. quia qui secundū plures sumūtur cōtrarietates/ magis cōtrarij videtur. Quācunq; enī contrarietatis causam habebūt ij qui secūdū pauciores sumunt:

habebūt illi eandē et adhuc altrā. motus autē qui ex cōtrarijs terminis in cōtrarios terminos euadūt/ secūdum plures sumūtur cōtrarietates. Nā ij motꝰ ex quibusdam terminis sunt ī terminos subiecto eodē (ꝓhoc enī mutatio vt generatio et corruptio a motu differt) et vtrisq; vtrisq; sunt cōtrarij. Sūt igitur motꝰ a contrarijs terminis in cōtrarios terminos/ maxime adinuicē contrarij. Et licet motꝰ a cōtrarios terminos ⁊ motꝰ a contrarijs terminis in cōtrarios terminos/ contingat esse eosdē: contingit etiā interdū nō esse eosdē. Possunt enī esse ad cōtrarios terminos. non ex cōtrarijs terminis. ¶Secūdo. inductiue hoc idē licet intueri. Nā sanatio nem ⁊ egrotationē motꝰ maxime putamꝰ cōtrarios: et motꝰ q̄ a deorsum fit sursū: et qui a sursum fiat deorsū: et ita in ceteris qui ex ctrarijs terminis in ctrarios recidūt terminos. vt ante/ post/ dextrū/ et sinistrū. Est igitur manifestū eos motꝰ maxime esse ctrarios. Quod in contrariū est ⁊ nō ex quodā subiecto. vt cū nō ex quodā aliq̄d mutat in albū: nō ꝓprie motꝰ est. Et enī motꝰ ex quodā in quoddā mutatio: sed potiꝰ mutatio. Et in quibus nō est cōtrariū: mutatio q̄ est ex ipso ei q̄ est in ipsū quodāmodo cōtraria ē. Nā rōne cōtraria est: vt ḡnatio 36
corruptiōi ⁊ acceptio remotioni. ¶Quarta. ctrariorū Motꝰ secun- medijū habentiū motꝰ qui fiūt ex cōtrario in medijū ⁊ ex dū quid con medio in cōtrariū/ quodāmodo sunt cōtrarij. ¶Nā metrarij. dio ad extrema/ vt cōtrario vtimur. Cū enī q̄d ex nigro mutat in fuscū: mutat vt ex nigro in albū. et cū ex fusco in nigrū: vt ex albo in nigrū: et cū quid ex albo mutat in fuscū: mutatur vt ex albo in nigrū. Cū vero contra ex fusco in albū: vt ex nigro ī albū fit mutatio. Mediū enī ad vtrūq; quodāmodo dicit extremorū oppositū. Sūt igitur huiusmodi motus quodāmodo cōtrarij.

SEXTI CAP. NOTE

¶Quies/ in subiecto motꝰ ꝓuatio. ¶Stat/ manet/ q̄escit. ¶Statꝰ/ mānsio/ q̄es. ¶Naturale dr/ qđ solitā naturę seriē seruat. ¶Innaturale/ qđ nō. ¶Innaturale violētū/ ꝓter naturā. ¶Dies Cretici/ dies ad morbi ostēsionē aut depulsionē natura ordinati q̄ et iudiciarij.

I. Cond:

Cui motui opponitur quies.

Motus motui simpliciter opponit

Ne fiat processus sunt duo termini

II. Cond:

Quies quieti opponitur

III. Cond:

IIII. Cond:

SEXTVM cap. cõtinet quinq; conclusiones. duas rationes ad quintã et quattuo: questiones cũ earũ solutionibus.

75 ¶Prima cõclusio. quies/motui terminiv̄de motꝰ ⁊ non motui termini quo tẽdit ⁊ pficiscitur opponit. ¶Manifestũ est enĩ motui/motũ et quietẽ opponi. sed motũ motui simpliciter/⁊ vt contrarium cõtrario: quietẽ vero/vt ptuationẽ habitui. Sed q̃ quies motui termini vnde motꝰ: et nõ motui termini quo pergit opponit/patet. q; mobile mouetur vt quiescat in termino quo pergit. Nichil autẽ in suũ cõtrariũ aut oppositũ pergit. non igit opponit quies motui termini quo ꝓficiscit ⁊ pergit. Et motuũ solũ sũt duo termini termin⁹ vnde motꝰ ⁊ termin⁹ q̃ tẽdit ⁊ ꝓficiscit. ⁊ quies alicui motui opponit. Reliquit igit eã esse oppositã motui termini vnde venit motꝰ. Non enĩ aliorũ terminorũ motib⁹ opponi posset. vt motui q̃ ẽ in sanitatẽ/ nõ opponit quies i sanitate: sed quies i sanitate/ opponitur motui i egritudinẽ: ⁊ nõ motui alteriꝰ termini/vt motui i albedinẽ. ¶Secũda cõclusio. nõ modo quies motui opponit/sed interdũ q̃es q̃eti opposita est. ¶Quietem motui opponi ẽ manifestũ. quietẽ vero quieti itidẽ esse oppositã hinc liquet. Dictũ est motꝰ a cõtrarijs terminis i ⁊trarios terminos cẽ ⁊trarios. vt q̃ ex sanitate in egritudinẽ ẽ: ei q̃ ẽ ex egritudine i sanitatẽ. igit et in illis termis q̃etes sũt oppsite. Si enĩ ratiõs termiorũ motꝰ fũt ⁊trariũ eisdẽ q̃etes cõtrarias nõ esset cõsequentes cẽ videt. ¶Tertia. Earũ mutationũ q̃ nõ sunt de quo dã in quod dã: mutatio q̃ ẽ ex termio ei opposita est q̃ i ipsũ euadit terminũ. ¶Quõ id sit tã dictũ ẽ. vt gñatio/corruptioni: ⁊ positioni/ablatio. ¶Quarta. tali in terminũ mutationi itidẽ quodãmõ opposita ẽ ĩmutatio in termio a q̃/mutationis. ¶Mã sicut eĩ motiuꝰ ⁊ q̃etibus oppositis: ita ⁊ ĩmutationibꝰ (q̃ motꝰ nõ sũt) ⁊ immutationibꝰ eĩs opp̃ositis cẽ videt. motib⁹ autẽ q̃etes termini vñ motꝰ opponũtur ⁊ nõ termini q̃ pficiscunt. Ita erit igit i huiusmodi mutationib⁹ ⁊ oppositis immutationib⁹. vt mutationi i terminũ opposita sit ĩmutatio i termino a q̃ mutationis vt mutationi q̃ est i esse:

41 immutatio que est in non esse/opposita est. ¶Quinta. talis opposita immutatio/quies non est. ¶Primo. qz sicut sua mutatio se habet vt sit motus: ita ea vt sit quies. Manifestum est autẽ: suam mutationem oppositam non esse motum: neq; igitur ea ĩmutatio q̃es est. ¶Secundo. omnis quies motui opponitur. huiusmodi autem ĩmutatio/quies est: motui igitur opponit. Hoc aũt falsũ est. Aut generatio et corruptio sũt motꝰ: qõ nõ secus falsũ est. non igit huiusmodi immutatio quies est.

V. Cond:

42 ¶Prima qstio. Cur sicut motuũ scõm locũ q̃dã est naturalꝫ et alter violẽtꝰ: itidẽ et q̃etũ: nõ sic̃ est in gñatiõe et corruptiõe/augmẽtatiõe et diminutiõe et alteratiõe videt enĩ et gñatio et corruptio/vtraq; secundũ naturã esse: sicut iuuenescere et senescere/scõm naturã sunt. Et augmẽtatio et diminutio vtraq;: et alteratiões oppositę scõm naturã sũt. vt sanatio ⁊ egrotatio: albatio ⁊ denigratio. Horũ enĩ alterũ/altero nõ magis scõm naturã est.

Questio. 1.

¶Soluit dices motꝰ penes naturale et violentũ ꝑ̃ptos eẽ ꝓrios: sic̃ et q̃etes. Et sicut hi in motib⁹ secũdũ locũ inueniũt vt videre ꝓpositũ est: ita est q̃dã generatio naturalis/q̃ fato et nature seruata serie euenit. Et quedã ꝑter naturã ⁊ violẽta. ⁊ corruptio naturalꝫ ⁊ q̃dã corruptio violẽta ipi opposita: ⁊ q̃ ꝑter fatũ ⁊ nature serie eueniat. Et q̃dã augmẽtatio naturalis q̃ nature seruat ordinẽ. et q̃dã violẽta vt messis tritice illis ꝓcox ĩmaturũq; ⁊ ante tpus incremẽtũ: cũ suscepto alimẽto subito lõgã porrigit ⁊ pubescit in segetẽ. Et q̃dã alteratio: vt sanatio naturalꝫ ẽ vt q̃ nat Cretic̃is dieb⁹. Quedã vero innaturalꝫ vt q̃ Creticos dies ꝑuenat: eosdẽue seq̃t.

Resp̃nsio

¶Vnde sit vt gñatio/gñatiõi cõtraria sit: ⁊ corruptio/corruptiõi. vt corruptio q̃ scõm naturã est ⁊ que dulcis nosciꝫ: ei que violẽta et tristis dicit/q̃dãmodo cõtraria est. et augmẽtatio/augmẽtationi. et ita in ceteris. Neq; hic modꝰ inuestigãdi contrarietatẽ aliꝰ est ab eo quẽ supra pbauimus. vt ignis motus sursũ naturalis/ ⁊trarius est eiusdẽ motui deorsũ violẽto et cõtra naturã: qui sũt motꝰ ꝓriorũ ĩminorũ i ꝓrios ĩminos. Contrariant enĩ loc⁹ sursũ et loc⁹ deorsũ. Itidẽ et de terra et ceteris dicas. et ignis motui sursũ oppsita ẽ violẽta q̃es imo

Crisis dies est

et deorsū:q̄ est q̄es i termio vnde motꝰ ꝛ in ēmino a q̄.et ignis deti naturali sursū/oppoſita ē q̄es inaturalꝫ deorsūt:q̄ motuū oppoſitorū ꝛ in ēminis oppoſitꝫ q̄etes sūt Unde pſpicuū ē vasit naturalē motū/etusdē motui violēto cē ōriū:et q̄tē violētā:etusdē motui naturali. dico enī etusdē.nā nihil phibet motū vni naturalē/eūdē aut sīlem alteri cē violētū. vt motꝰ sursū i igni naturalis:est terre violērꝫ:q̄ cōtrarū nō sūt.et ita de q̄te intelligas.

Questio.2. ¶Scō a q̄stio.vtrū cū graue ꝓtinue sursū ferak stet:? et si deſcat ꝛ stet/cū hoc violēte sit:cur nō velociꝰ semp ferak:? cū oē qđ ferk/cū violēte ster/velociꝰ ferri deberevideak.cuiꝰ tn oppoſitū videk.ḡre deſcēs videk nō deſcēs. 43

Respōdet ¶Respōdet nō oīno stare ꝛ deſcere.stat tn parti cū ferk et hoc violēte/sicut motꝰ violēꝰ est.neq; idcirco cōſiteri oporteat/velociꝰ murari debere. Nā dūtaxat verū est oē qđ ferk violēte stās postremo velociꝰ moueri cū natura ferak. 44

Questio.3. ¶Tertia q̄stio.cū q̄es i termino a q̄ motꝰ venit/ oppoſita sit motui inde ꝓficiscēti: et qñ mobile mouek/ partē motꝰ/ptēq; q̄etis illiꝰ habeat:quō igit nō sīl erūt oppoſita:aut nō est q̄es i ēmino vnde motꝰ et (vt dictū ē) oppoſita:?

Respōsio. ¶Respōdet.nō scōm idē moueri/ et secūdū idē adhuc manere et stare. Nā si motū actu/et ptiorē respicis (vt cū lapis deorsū ferak) q̄tē illiꝰ pōtē non haber. Si vero ad motū attēdis/q̄ futurꝰ nōdū actu est sed potētia/mobile stare adhuc appḡhēdis:sed statꝰ ille et q̄es et pars ea motꝰ nō sīl sūt:etsi motꝰ pars alia simꝫ cū q̄te illa existat. Unde fit vt motꝰ motui vt motꝰ sursū motui deorsum magis euadat oppoſitꝰ ꝙ quies motui Nā motꝰ illi neq; scōm totū neq; scōam partes aliquas se ieodē admittūt.id ā admittūt motꝰ et q̄es. 45

Questio.4. ¶Quarta q̄stio. An motꝰ ignis sursū q̄ est scōm naturā/ ꝓtrariatur motui ignis deorsū:q̄ est ꝓter naturam:? aut motui terre deorsū/q̄ etiā est scōm naturā:sed nō eodē modo:?

Responsio ¶Respōdet.ignis motū sursū/q̄ est secūdū naturā ciusdē motui deorsū:q̄ est ꝓter naturā ꝓprie cōtrariari. et ita in ceteris oppoſitis. Sed hacten⁹/ qui motꝰ vnus/ et que q̄es vna/qui motus contrarij/ que quies motui/ et quies quieti oppoſita sit:satis dictum videtur.

¶Quinti Physicorū finis.

PRIMI CAPITIS sexti Physicorum note

¶Coalitū/concretū/cōstitutū/cōpoſitū. ¶Scōm/super. ¶Momentū/mutatū eē/in motu ipartibile: vt pūctus in linea:et instans in tpe.

EXTVS Physicorū decē capita continet. Primum: vnā conclusionē.et tres rōnes ad eā. et vnū corelariū ad ꝑmā rationem.

¶Cōclusio. Nullū cōtinuū/ex ipartibilibꝰ est cōpoſitū. ¶Primo.q: si aliqđ cōtinuū/ vt linea esset ex ipartibilibꝰ/ vt pūctis cōpoſitū:aut illa insecabilia pūcta/esset adinuicē cōtinua/ attīgūā/ aut consequētia. Aliꝰ enī modꝰ/vt cōtinuū et lineā cōstituāt:nec fingi nō potest. Adinuicē autē continua nō erūt. Nam cōtinua sunt quorū vltima sunt vnū. Impartibiliū autē nō est vltimū:cū oē vltimū/ diuisū/ distinctūq; sit ab eo cuius est vltimū. Neq; per idē erūt se tangētia.nā se tāgentia sunt/quorū vltima sūt simul.ipsorū autē nō sunt vltima. Sed esto:dicas se tangant.tangit igit/ aut ps partē/aut pars totū/aut totū totū. Nō pars partē/aut pars totū.nā insecrile partē haberet et partibile esset. Cōſitearis igit oportet:vt totū tāgat totū/atq; totū simul cū toto esse.quod esse neqt. Nā oē cōtinuū partes extra se habet.vt hāc hoc situ:illā vero/illo.qđ manifeste cernit in linea.pūcta autē se tāgentia/extra se nō essent ſitū vllū habētia:et magnitudinē nullā attolleret. Neq; cosequēter erūt.nā cōsequēter esse ea diffinita sūt inter q̄/cū vnū sit post alterū:nullū eorū gēris itercedat mediū. At vero inter q̄libet duo pūcta interiacet lōgitudo et linea.et inter quelibet duo nunc/tempus. et in qualiber linea/assignanda sunt pūcta. Inter quecunq; igitur assignaueris pūcta/interiacēt in continuo puncta.vnde fit vt illa adinuicē nō sint cōsequētia. Et sic ex diffinitionibus continui/attigui/et consequentis (si recte et bene intellecre et posite sint) effectū est nullū cōtinuū esse ex ipartibilibus cōpoſitū. Qđ enī de linea dictum est:de reliquis continuis intelligas.vt superficiē

Impartibilia i cōtinuo nō esse adiuicē cōtinua.

Neq; se tāgētia

Neq; cōsequēter se habentia.

nō esse ex lineis: corp⁹ ex superficieb⁹: neq; tēpus/ ex impartibilib⁹ instantib⁹ et momētis. ¶ Correlariū. vnde perpalā fit/ vt oē continuū/ in semp diuisibilia diuisibile euadat. Quid continuum.

Mā si in impartibilia resoluak/ cūvnū quodq; in ūs ex quib⁹ est/ resoluak: erat ex ipartibilib⁹ cōpositum: qō mō ostensū est esse nō posse. Ex hoc itaq; sic nectim⁹ argumentū. Oē continuū/ partibile est/ aut ipartibile. Nō ipartibile. q: ex diffinitiōe continuū esse non posset. erit igit partibile. et tūc aut tale partibile in partibilia secak/ aut in ipartibilia. Nō autē (vt dictū est) i ipartibilia. Mā ex ipartibilib⁹ coalitū/ et cōpositū eēt. secak igit semp in partibilia. oē igit cōtinuū diuisibile euadit in sēper diuisibilia. ¶ Scōo. si cōtinuum vt magnitudo eēt ex ipartibilib⁹ ꝓpositū: et mot⁹ (q supra eā ñeret) eēt ex ipartibilib⁹ cōposit⁹. ¶ Mā (vt alias est dictū) vt magnitudo diuidit: pariter et mot⁹ et tēp⁹. et vt magnitudo cōtinua: ita ea cōtinua esse videnk. Si igit magnitudo in ipartia diuidak: ita cōsentaneū/ et motū

g d. a et tēpus in ipartia diuidi. Quod adhucvt liquido magis cōstet. Sit a b c magnitudo/ ex trib⁹ ipartibilib⁹ a

e. b b c cōposita. Et motus d e f/ super eā factus. g vero ipsū mobile. dico motū d e f/ ex trib⁹ ipartibilibus d e f: esse

f. c cōpositū. Mā si d/ partē mot⁹ factā in a/ cōtendis eē diuisibilē: et a oportebit esse diuisibile: et partes habere/ q̄bus partibus/ partes motus d respōdeāt. Et ita de e in b/ et f in c. quod statim posito aduersatur. Positum est enim a/ impartibile et b et c. Si igitur magnitudo esset ex impartibilibus composita: et motus super eam factus/ esset ex impartibilibus compositus. hoc autem impossibile: quia rem moueri motu non presente/ impossibile est. Itidem et motu presente secundum aliquā partē moueri necesse est. et q̄s est motus/ sic taliterq; ipsum mobile moueāt. Si igitur d mot⁹ sup ipartibile a fuerit ipartibilis: et ipsū g mobile: sup a idiuisibilit̄ et ipartibiliter mouek. quod esse non potest: quia rē q̄ aliq̄ moueruar simul moueri et motā eē quo mouek: ipossibile ē. vt ipossibile est/ Thebas simul, pficisci/ et pfectū eē Thebas. hoc autē accideret mobili g super a motu d presēte: et simul moueri in a et motum esse. Alioquin si dicis

prius g moueri in a q̄ pmotū esset: a facio diuiduū et ptibile. At vero si cū Epicuro cōtēdis g moueri sup magnitudinē a b c: nō tamē sup a neq; b neq; c/ sed scōm a motum est et b et c: erit igit d ex momētis et nō ex motib⁹ cōpositus et aliquid: alterum pertrāsiuit qō nūq; erat pertransiens. et aliquid est pertrāsitū: quod nūq; pträsibatur. et multa pretereritavera/ quorū nulla fuerunt presentia. Mā secundū a aliquādo nō est verū q̄ ptransitur/ neq; secundū b/ neq; secundū c: est enī ptransitū. Et si dicant omne aut moueri aut quiescere oportere: cū g mobile in a b et c nō moueak: in a/ b et c quiescet. quare aliquid cōtinue moueur et quiescit et d/ e/ f quietes. Q̄ si dicant impartibilia d/ e/ f esse motus: continget presente motu nichil moueri sed quiescere. Porro si effugiū querentes dixerint d/ e/ f neq; quietes neq; motus iterum sequetur motum esse ex nō motibus. Et cū motus et tēpus cōsimiliter diuidank: tēpus esse ex nūc imptibilib⁹. Hec ꝓfecto incōmoda sequūtur eos qui cōtinuum ex impartibilib⁹ cū Epicuro defendere volunt esse compositū. ¶ Tertio quia si cōtinuū ex imptibilib⁹ eēt conflatū: et tēp⁹ ex imptibilib⁹ cōflari oporteret. Mā si g super a ferri putas in ptibili tpe: i minori tēpore ex diffinitiōe eq̄ velocis pcurret minus. Est enī eque velox qō in equali tēpore eq̄le pträsit spaciū. Et velocius quod in minori tēpore pträsit equale. Et tardius/ qō in equali pträsit min⁹. aut cōtinget idē seipso esse velocius. Q̄ si in minori tēpore pträsit min⁹: erit a partibile. In impartibili enī nō maius aut minue assignari potest. Nō igit mouebik in a in ptibili tēpore: sed in nunc et imptibili quodā. quo dato ablata est motuum velocitas atq; tarditas q̄ q̄ se manifestissime constant. Mā in Atomo et imptibili nichil veloci⁹ aut tardius moueri vel effingi pōt. Nō est igit cōtinuū ex imptibilibus cōpositū. Quid eque velox. Quid velocius. Quid tardius.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Signū/ pūctū/ ista⁹ in tpe/ momētū in motu. ¶ Infinitū scōm magnitudinē/ infinitū scōo ¶ Infinitū scōm diuisionē infinitū q̄nto. ¶ Hemiolū est cū maius cōtinet min⁹ et ūsq; minor⁊ dimidiū ¶ Hemiolū/ sesqualterū

SECVNDVM cap. continet sex cōclusiones. Institiā Zenonis post quartā. ⁊ vnū correlariū post sextā. ¶ Prīa cōclusio. mobile velociꝰ in eq̄li tpe/maius ptrāsit spaciū. ¶ Jam liquet magnitudinē/ semp i magnitudies esse secabilem. Pariter et est ostensum/ nullū cōtinuū ex imptibilibus esse cōpactum. Omnis aūt magnitudo cōtinua est. vnde fit iterū vt ex imptibilibus et Atomis cōpacta/ cōtactq̄ non euadat. Sit igit a mobile velocius. b tardius. c d spacium ⁊ magnitudo. e f tēpus per cursus a p spacium c d. Arguit sic. a mobile velocius pertransit spaciū c d totū in tēpore e f. et b mobile tardius non ptransit idē in eodē tēpore e f. Alioquin esset eque velox. neq̄ maiꝰ Nam esset velocius. Deficit igit in eodē tēpore in magnitudine c d citra d vt in signo g. pertrāsit igit velociꝰ in equali tpe maius. ¶ Secunda cōclusio. Mobile velocius/ in minori tempore pertransit maius. ¶ Diuido magnitudinē c d inter g d in signo h. Et arguo a velocius mobile ptrāsit magnitudinē c d in tempore e f ptrāsit igitur c h minorē magnitudinē in minori tēpore: tēpore e f. In equali enī nō ptransit. nā esset seipso tardiꝰ Neq̄ in maiore: qz seipso esset velociꝰ. Sit igit tempus illud minus e i. Tūc sic a mobile velociꝰ in minori tempore e i pertrāsit magnitudinē c h. Et b tardius mobile in toto tempore e f solū ptrāsit magnitudinē c g. ptrāsit igit mobile velocius in minori tēpore: vt ei spacium maius. Est enī c h spaciū maius spacio c g. Nā c h totū c g aūt eiꝰ pars. ¶ Tertia. Mobile velocius in minore tempore spaciū pcurrit equale. ¶ Tametsi hāc velocioris diffinitionē posuerimꝰ: ex dictis tamē manifesta iterū abire potest. Nā a mobile velocius in minori tempore c i pcurrit c h spaciū maius. Adhuc in minori igit vt tēpore e k pcurrit c g spacium minus. Quod quidem c g spacium minus percurrit b mobile tardius in toto tempore e f. pcurrit igitur mobile velocius in minori tēpore equale. Item necesse est mobile velocius aut in eq̄li tempore aut minori aut pluri equā magnitudinē cū tardiore decurrere. nō in equali. Nā eque velocia essent

ex eque velocīū diffinitione. quod hypothesi aduersat posite. Neq̄ in pluri. nā id quidē tardiꝰ est. relinquitur igit in minori. ¶ Quarta. vt magnitudo cōtinua ē: ita tēpus ⁊tinuū. ⁊ vt magnitudo semp diuisibilis: ita q̄q̄ tēpus semp diuisibile. ⁊ vt mobile tardiꝰ: semp magnitudinē secat: ita velociꝰ: tempus. ¶ Nā magnitudinem comitat motꝰ: motū autē/ tēpus. Et sicut in oī magnitudine contingit moueri: et in omni tēpore. Et quicq̄d cōtingit moueri: contingit et velocius et tardius moueri intelligere. Et in omni tpe intelligere velocius et tardius. Sit igit vt prius a mobile velocius. b tardius. c d magnitudo. e f tempus. Et percurrat a mobile velociꝰ/ magnitudinē c d in toto tēpore e f. Quia velocius equali tēpore pcurrit maius. b mobile tardius in eodē tempore pcurrit minus et magnitudinis partem vt c g. et mobile tardius eo in eodē tempore/ minus. vt c h. ⁊ adhuc tardius minus. vt magnitudinē c i. quā diuido signo i. Et sī intelligis tardius: iterū minꝰ abibit. vt magnitudinē c k: quā signo k diuisam intelligimus. Et ita sī semper tardius intelligigere pergis: semper magnitudinē c d diuides. et diuisibilem ex mobili tardiore intelliges. Item quia a mobile velocius in tempore e f pcurrit c d: velocius eo in minori tempore vt e l (qō signo l diuido) eandem percurret magnitudinē. et adhuc velocius in minori tempore vt e m eandem. Et ita semper vt velocius fuerit in minori tempore eandē magnitudinē abibit: atq̄ minus tēpus secabis: vt magnitudinem per tardius mobile secabas. Perspicuum est igitur vt magnitudo continua est: ita tempus esse cōtinuū. Et vt magnitudo semp diuisibilis: et tempus. Et vt mobile tardius semp magnitudinē secat/ ita tempus mobile velocius. Et hac sectiones quasi ediuerso sibi respondere et intelligi oportere. Ensuero vt mobile tardius in eq̄li tempore/ minorem pcurrit magnitudinē: ita et velocius in minori tēpore/ magnitudinē pcurrit eqnalē. Est ⁊ alius modus/ quo consimiliter diuidanē magnitudo et tēpus vno eodēq̄ mobili: vt cū mobile a magnitudinem c d in toto tempore e f/ totā absoluat. Idē mobile a i minori tempore vt e l. minorem magnitudinē vt c g absol-

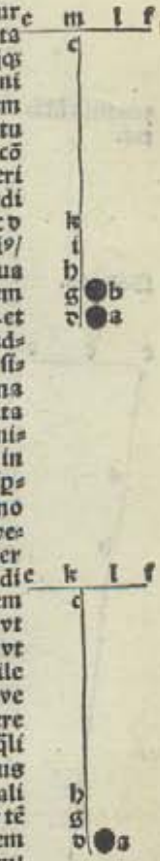

Universidad de Deusto
Biblioteca

uet. et in minori tẽpore vt e k. adhuc magnitudinem vt
c h minorẽ. ⁊ hoc pacto semp ꝑsimiliter vtrũq; diuiden
do/ptendoq; (vt voles) ꝓcedes. est igiꝫ tam satis mani
festũ vt magnitudo semp diuidua est: et tẽpus. et si tem
pus diuiduũ: itidem et magnitudinem diuidua eẽ opor
tere. ¶ Instantia Zenonis. Sed insurgit Zenovolens
magnitudinẽ nõ in semp ptibilia esse ptibilẽ ostẽdere.
Si magnitudo (ꝙt) in semp diuisibilia ptibilis abeat /
⁊ si quicq̃ sup eã moueri ponaꝫ: ipsum infinita transire
oportebit/et infinita secũ tangere. essent enim in ea non
modo infinite sed infinities partes infinite. ⁊ hoc in tẽ
pore finito. hoc autẽ impossibile est. non est igitur in fẽ
per diuisibilia secabilis magnitudo ¶ Responsio. Ma
gnitudinem esse infinitã similiter et tempus/ bifariam
dicitur. Primo. secundũ magnitudinẽ. vt si nullũ finẽ
extremaq; habeant: quomodo neq; magnitudo neq; tẽ
pus infinitũ est vllum. Sc̃o modo. secundũ diuisionẽ.
quo modo/⁊ magnitudinẽ et tempus: infinitum esse di
cimus. Et talia infinita transiri possunt: et infinita secu
sum tangi. Infinita autem secundũ magnitudinẽ/neq;
transiri/neq; tangi omnia. Infinita enĩ secundũ diuisio
nem actu finita sunt: extrema ⁊ finem habentia. Et cum
contendit illa infinita transiri ⁊ tangi omnia/in tempo
re finito: dicimus vtrũq; magnitudine finitum: ⁊ vtrũq;
diuisione infinitũ. ⁊ quo pacto vnũ finitum: et alterum
finitum. et quomodo vnũ infinitum et alterũ. Et ideo
in magnitudinis extremis finite: ĩfinita diuisione ⁊ po
tentia transeuntur et tãguntur in tempore extremis fi
nito: quod identidem est in temporibus diuisione ⁊ po
testate infinitis illa hoc pacto infinita ptransiri. Si igi
tur contendisset zeno de infinito magnitudine: sua ra
tio robur et pondus (modo falsũ non assumeret) habe
reviderẽtur. quod paucis ostendemus. ¶ Quinta con
clusio. magnitudo hoc pacto ĩfinita/tempore finito per
curri non potest. ¶ Sit a magnitudo ĩfinita/que tẽpo
re finito c d (si fieri potest) percurratur. sumo magnitu
dinis infinite partem finitam quãcũq;/ vt a b: que in tẽ
pore et minore c d percurritur. Sit igitur tempus c e.
manifestum est c e temporis finiti partem: totiens et fi-

zenonis ĩstã-
tia.

Solutio.

V. Euclidis

7

nito quidem numero replicari posse aut equalẽ: vt totũ
tempus c d mẽsuret. totidẽ igiꝫ infinitt equales partes
a b in tempore c d finito abierunt: que cum sint ⁊ nume
ro et magnitudine finite: totum pertransitum est finitũ
Et si transitur totum a: ⁊ totum a erit finitum: cuius po
situm est oppositum. Nec refert si eam magnitudinem
non regulariter percurri posueris. Nam velocitatis
tantule partis cuiuscunq; ad acceptam partem erit ali-
qua proportio et temporis ad tempus: quare et spacij
ad spacium. Et semper cum partes accepte/adinuicẽ ha
bebunt proportionem: singule finite erunt. et numero
etiam finite. quare et totum pertransitum abibit finitũ
¶ Sexta conclusio. Itidem neq; tempore infinito per-
curritur magnitudo finita. ¶ Consimili vt precedens
pateat argumẽto. Si magnitudo finita a b tempus infi-
nitum c. a tẽpore infinito seco partẽ finitam c d. in qua
percurrit per aliqua magnitudinis finite a b: quesit a
e. Manifestum est a e partem magnitudinis finite/toti
ens ⁊ numero quidem finito replicari posse. vt magni-
tudinẽ a b finitã mẽsuret: aut equãdo aut superãdo ni-
chil refert. q̃re in tot tẽporis c equis partib⁹ parti fi-
nite c d: tota abibitur pertransita magnitudo. q̃ cũ sint
numero et magnitudine finite: ⁊ totũ tempus trãsitus
erit finitũ: q̃re si trãsitur in toto c: et totũ c erit finitum:
cui⁹ cõcederet opposituꝫ. Et de motu/ aut difformi aut
irregulari idẽ valuerit argumẽtũ ¶ Corrolariũ. Unde
terũ altera ratiõe ostẽdere nobis ꝓptũ est: magnitu
dinẽ ex Atomis et imptibilibus cõstitui non posse. hoc
enĩ supioribus satis dilucet rationib⁹. Attamẽ hac ad-
huc ostẽdere possum⁹ ratiõe. In omni tpe/ velocius et
tardius/res moueri ꝛtingit. ⁊ veloci⁹ in equali tpe plus
cõficere spacij ostensũ est. vt duplũ aut Hemiolium. Sit
igitur magnitudo a b c (si possibile est) ex tribus Ato-
mis cõflata: supra quã moueãtur duo mobilia d veloci⁹ a
secũdũ Hemiolũ/et e tardius. vt cũ mobile d. velocius b
trãsit tria spertia a/ b/c in tribus temporibus imptib⁹ c
f/g/h (magnitudini enĩ diuisione respõdet ⁊ tẽpus) e
duo ipertia transeat/consequens est vt e mobile tardi⁹:
c residuã eius (quã trãsiuit) magnitudinis dimidietatẽ

8

9

a
e
b
f g h
d

in temporis (quo transiuit a b magnitudinē) parte media ꝓficiat. quod enī in aliquo tempore transit totū: in temporis dimidio transit dimidium. hoc aūt esse nō potest/ nisi temporis partiatur Atom⁹. Mā esse nō potest in vno Atomo neq; in duobus Atomis. Atomū autem partiri impossibile est. Mō est igiť magnitudo aut continuū vllū ex Atomis et imptibilibus cōstitutum.

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Nunc/nunc primo.

TERTIVM cap. q uinq; conclusiones et tres rationes ad ārtam

¶ Prima cōclusio. In omni tempore nunc nō scōm alterū: sed per se et primū imptibile esse necesse est. ¶ Modos nunc prius claros reddidim⁹. Sed hic adhuc oportunū videť esse: huiusmodi nunc imptibile esse in tēpore ostendere. Mā finis ꝑteriti est id/ ante qō nichil futuri habeatur. Quo pacto futuri aliquid habeať p̄iusq; atq; preteritū finitū

a c d b
f

sit? Et initiū futuri id in quo preteriti nichil relinquať. Mā quomodo post futuri initiū: preteriti aliquid manear? hoc autē nūc dicimus vtriusq; terminū. Est igiť nūc in tēpore quiddā imptibile. ¶ Scōa cōclusio. Idē est nūc vtriusq; temporib⁹ vltimū: preterito/ vt finis: futuro/ vt initiū. Mā si duo diuersa et abiūcta ponerenť: se tangere nō possent/ quia sunt imptia et quorū nō sūt vltima satis autem mōstratū est supra: imptia se tāgere nō posse: neq; vnū alteri consequenter esse: quia imptia continuū nō attollūt. et cū tēpus sit cōtinuū/ inter illa eiusdē nature cōtinuū intercipi oportet: qō nō nisi temp⁹ esse potest. At cū post presens inductū nichil preteriti habeatur/ antevero nichil futuri. illud igiť tempus interstes in Atomo erit. Et cū omne tēpus (vt ostensum est) ptibile sit: ipsū erit ptibile. quare et Atomus ptibilis. Imo vero tale temp⁹/ cū neq; preteritū sit aliquid/ neq; futurū nichil nisi simplex et imptibile nunc esse potest/ quod si diuidať/ preteritū erit in futuro: et futurū i preterito. imo et ipsius nūc/ hoc erit/ preteritum: illud vero futurū: et in eodē nūc/ plurima simul esse cōspicientur/

Quis finis preteriti.

Idē nūc preteriti et futuri esse vltimū

que si impossibilia sunt (sunt naq;) nō erūt diuersa nūc: tēporis extrema/ hoc ꝑteriti finis/ illud initiū futuri: sed vnū idēq; numero. ¶ Tercia. i ipo nūc ipartibili nichil moueri cōtingit. ¶ Mā cōtingeret in ipo velotⁿ et tardius moueri. Sit igiť magnitudo a b. tardⁱ vero mobile d. velocius e. et f. nūc imptibile. et d mobile tardius pertrāseat magnitudinis partē a c in Atomo tempis f. si fuerit possibile. Et mobile velociⁿ eandē a c. magnitudinis ꝑtē i minore (q̄ sit nūc) mora absoluet. partiť igiť f nūc imptibile. quod est impossibile. ¶ Quarta. Itē neq; in nūc contigit dq̄ dq̄scere. ¶ Primo. Mā aliq̄d dq̄scere dicim⁹/ cū non mouebť quādo/ vbi et quomodo moueri natū est. in nūc aūtē ostēsum est/ nichil moueri cōtigere. Neq; igiť i nūc/ quicq̄ cōtinget et quiescere. ¶ Secūdo potest mobile toto tempe ꝑterito moueri: et toto futuro quiescere. nullⁿ id negabit. At qui si in Atomo dq̄sceret in illo eodē simul et mouereť. Mā si i toto ꝑterito mouebitur: et i quolibet ꝑteriti/ in quo moueri natū est mouebiť. Si igitur natū eēt quiescere in Atomo: et i eodē natū moueri esset: mouereť igitur in nūc Atomo/ preteritū finiēte. Et cū in toto futuro dq̄sceret: i quolibet futuri (in quo dq̄scere natū esset) quiesceret. igiť et in nūc/ futurū ipm i initiāte: dq̄sceret. Quiesceret igiť in eodē nūc simul et mouereť. Est enī nūc idē/ vtrozūq; tēpoꝝ vltimū huⁱ⁹ vt finis/ illius vero (quēadmodū dictū est) vt initiū ¶ Tercio. aliq̄d quiescere putam⁹: cū p̄ius et posterius cōsimiliter scōm se et suas ptes sese habeat. In nūc vero/ neq; priⁿ/ neq; posteriⁿ est. In nūc igiť/ nichil dq̄scere ponendū est. ¶ Quita. oīne qō mouebť: vt diuisibile sit necesse est. Mā oīs motus/ ex quodā in quoddā est. et cū mobile in eo (in quod mutarū est) oīno existit: nō amplius mouetur. Et cum oīno in eo est (ex quo mutatū est scōm se et partes omnes) nondū mouetur. quod enī cōsimiliter se habet secundū se et partes oēs/ nō mutatur. omne igitur quod mouetur/ diuisibile est. quod quidē (cū mouetur) partim i vno termino: partim in altero est. Nam nō omnino in vtroq;/ neq; omnino in neutro est. vt cū ex albo fit fuscum et non nigrū. Nō enim necesse est/ quod moueatur: in alterutro esse extremorū.

Quicq̄d mouetur est diuisibile.

QVARTI CAP. NOTE

¶ Id totū mouetur/ quod et ipsum et eius ꝗlibet partiū mouetur ¶ Pars/pars secundū diuisionē sumpta.

Duplex motus diuisio.

QVARTVM cap. cōtinet duas cōclusiones. ⁊ tres ad secundam partē p:me rōnes. ¶ Prima cōclusio motꝰ bifariā diuisionem recipit: penes tēpus scilicet/ ⁊ penes eiꝰ (qū mouet) partes. ¶ Penes autē tēpus hoc ideo est: quia lōgior motus/ lōgiore tēpore: breuior vero/ tēpore breuiori semp perfinitur. et vt tēpus pariter sectionē recipit. At vero ꝙ partibilitate mobilis itidē parti ak: patet primo. Sit a b mobile/ quod totū moueatur. ipsū diuido in c: ⁊ totus motꝰ eius sit d e. qz totū mobile a b mouetur/ et eiꝰ pars a c mouetur. habet igitur (ꝙ moueatur) motū. qui sit d f ⁊ eiꝰ ps altera c b etiā mouebit: ⁊ motū habebit/ qui sit f e. ⁊ quācūqꝫ aliā assignaueris eā moueri oportebit: alioquin nō totū mouebitur. neqꝫ alterā alteriꝰ motu moueri possibile erit. Est igitur totꝰ motꝰ d e in toto mobili a b. Et pars motꝰ d f/ i ꝑte mobilis a c. ⁊ pars altera motꝰ f e/ in ꝑte altera mobilis c b: vt liḉdo ꝓcipias motū partiū mobilis ꝓportionabilitate partiri. ¶ Secūdo. oīs motꝰ alicuiꝰ/ ẽ totꝰ: ꝙ ⁊ idē plurium totꝰ esse nō potest d e igitur alicuiꝰ ẽ totꝰ. ⁊ positꝰ ẽ totꝰ esse mobilis a b. Nō est igitur totꝰ a c/ aut totꝰ c b. ꝓtes enī sunt vtrāq: ⁊ idē motꝰ pluriū esset totꝰ. neqꝫ ꝓ idē alteriꝰ partiū vltius: totus. erit igitur totꝰ motꝰ d e totiꝰ mobilis a b: ⁊ partes eius partibꝰ mobilis a b: toti motꝰ respōdētes. Et certe perrectū cē videtur/ vt totū totiꝰ existit: ⁊ partes partiū esse: partes. ¶ Tertio. quia cū totus motꝰ d e/ sit totius mobilis a b: cū diuidē mobile ī partes a c ⁊ c b ⁊ quascunqꝫ alias libuerit. Si partes motꝰ/ mobilis partibus equātur: cōfectū est quod volumꝰ: motū scilicet mobilis partitione partiri. Si vero motꝰ deficit/ ita vt liceat mobilis partē extra accipere motū nullū habētē vt a g: cū totū mobile a b positū sit moueri: et pars eiꝰ a g mouebitur: que motū nō habet. mouebitur igitur aliḉd sine motu: quod est impossibile. Si vero dixeris motū mobilis partes superare: itavt aliqua pars eiꝰ vt h e/ extra mobilis partes cadat. Erit igitur motꝰ h e sine mobili. non enī erit in altero mobili: cū totus motꝰ d e/ positus sit esse vnus. At vero si totꝰ motꝰ sit vnus: ⁊ mobile esse vnū (vt iam cognitū est) necesse est. ꝙ si impossibilia sūt/ perspicuū qualit motū non modo tēporis sed ⁊ partitione mobilis partiri. Et ꝙuis ⁊ quod mouetur et motꝰ et tēpus et plera ꝙ alia diuisiones correspōdētes habeāt: vt vniꝰ diuisionē reliqua omnia sequātur. nō tamē omnia hec cōsimiliter diuidūtur: sed quātitas vt magnitudo/ et tēpus per se diuidūtur. quod mouet sue magnitudinis diuisione. ⁊ affectiones ⁊ ꝙlitates per accidēs qz simul ijs accidūt quibus ea (que per se sunt diuisibilia) insunt. ¶ Secūda cōclusio. nō modo vt tēpus: motꝰ diuisibilis: imo ecōtra retroagitur/ vt motꝰ diuisibilis/ et tēpus diuisibile esse oporteat: et vt motꝰ diuisibilis et qū mouetur. ¶ Sit a motꝰ b tēpus. diuido motū per medium. Motus mediū est in minori tēpore ꝙ totus motꝰ a. Iterū mediū sumo mediū aliud: quod erit in minori tēpore vt manifestū ē. et semp hoc modo. vnde fit motū: vt motus/ ita et tēpus diuidi oportere. Sit iterū a totꝰ motus c. c vero quod mouetur. medietas motꝰ/ minoris est ꝙ c. et iterū mediū medietas minoris erit. et ita semp procedēdo vt quācunqꝫ motus partē accipias: eius qū mouetur pārti correspōdeat. vt pars mota a v: parti eiꝰ quod mouetur c d. Et pars a e: parti c e. Et a f: c f. et ita quācunqꝫ aliā acceperis. Ita (vt prędemonstratū est) vt nunꝙ partes motus: eius quod mouetur deficiāt partibus. aut quod mouetur aliqua parte motum excedat: sed vt totū totī et partes partiū existunt. vt igitur motus diuiditur/ et quod mouetur diuisibile esse oportet. Et consimiliter mōstrari posset spaciū esse diuisibile. et id secundum quod est motus. et ex vnius (vt quod mouetur) diuisione/ omniū aliorum diuisiones perspicere. vno enī diuiso: cetera vt diuidātur necesse est. Et vt vnū finitum vt actu: et cetera finita esse oportet. Et vt vnum infinitū vt potestate/ et diuisione in semper diuisibilia/ et cetera: consimili modo esse et infinita. Si enī alio modo/ et alia alio modo.

QVINTI CAP. NOTE

¶ Quod mutat/ mobile. ¶ In aliqd/terminū aliquē. ¶ Mutatio scōm cōtradictionē/generatio/corruptio. ¶ Mutatū/mutatū scōm finem/mutatū esse cōpletum. ¶ Mutatum esse secundū principium/ mutatum esse in completū et imperfectum. ¶ Magnitudo spacium.

QVINTVM cap. cōtinet tres conclusiones. et tria corrolaria

Primū prime. secundū secūde. et tertiū tertie. ¶ Prima conclusio. Omne quod mutat/ cū primū mutatū est: i eo (quo pficiscebat) termino est. ¶ Nā omne quod mutat/ ex quodā in aliquid mutatur. Et quod mutat/ a termino vnde mutat ad quē deficit. ⁊ cū mutatū est/ defecit. Ut enī mutari/ ad deficere se habere videtur: ita ⁊ mutatū esse/ ad defecisse. Tūc sic vt in mutatione scōm cōtradictionē cōperim⁹: equū est in ceteris mutationib⁹ ita se se habere intelligere. Nā similē est et in ceteris. At vero cū quid generat/ cū primū ex nō ente in ens mutatū est: ipsum est ⁊ est ens. igit ita se habere/ in ceteris est intelligendū. erit igitur omne quod mutatur/ cū primū mutatū est: in eo (ad quē pficiscebatur) termino. ¶ Itē quod mutatur/ cū primū mutatū est: aut est in termino vnde pficiscebatur/ aut in vtroq; medio: horū triū vnū esse oportet. At vero nō erit i termino vnde pficiscebat. Nā mutatū esse/ ē ab eo termino defecisse. Neq; alicubi in medio/ vt in c. cū mutatū sit in b. Nam cū mutatio cōtinua sit: quod mutatū est tū cum mutatū est/ ad id moueretur in quo mutatū est. hoc autē ipossibile. relinquitur igitur quod mutatur/ cū primū mutatū est: i eo esse termino ad quē profectū est. ¶ Corrolariū. Unde fit vt omne genitū/ cū primū genitū est: sit. ⁊ omne corruptū/ cum primū corruptū est: nō sit. et omne auctū/ cū primū auctū est: sit auctū. vt bicubitū/ tricubitū: et ita vtercunq; mutationib⁹ oībus. Hoc tamē/ i mutatione scōm cōtradictionē: clarī⁹ quodāmodo elucet. ¶ Scōa conclusio. in q̄ res i primo mutata est: Atomū ⁊ ipartibile esse mutatū esse. necesse est. ¶ Nō terminū mot⁹: sed more Atomū intelligimus. Si id igitur in quo res primo mutata est/ partibile sit: esto ipsum a b. quod partiat in signo c vt pars prior sit a/c/ posterior vero c b. aut res primo mutata est in a: aut in c b: aut in toto a b. Non in a: quia cū posita sit esse primum mutata in a b: et a c prius existat/ erit prius primo. qđ esse nequit. In eo enī primo dicim⁹ aliquid mutatū: in quo/ cū nō scōm alterū nichil eo sit pius: quid dicitur in quo sit res itidē mutata. Nec i c b. quia mutatū esset primo mutata in a b scōm alterū. Neq; in toto a b. quia iterū mutatū esset in a c parte ei⁹ prior: atq; esset prius primo. Non erit igit id i quo res primū mutata est/ partibile. relinquit igitur ipsum Atomū esse ⁊ ipartibile. ¶ Corrolarium. vnde manifestū est/ qđ primū genitū est: i Atomo eē genitū. et quod primo corruptū ē: in Atomo esse corruptū. ⁊ ita i ceteris mutationib⁹ intellige factū. Attamē cōcipe mutatū. Id scōm finē: in quo res ꝓsecuta est cōpletū finē et actū. Id vero scōm principiū: priusq; res suū finē nacta sit cōpletū. Et nos mutatū esse scōm finē primū esse et secundū Atomū impartibile sumimo do oſtēdim⁹: de eo quod est secundū principiū nūc agēdum est. ¶ Tertia conclusio. secundū rei principiū: nullū mutatū primū dādum est. ¶ Nā si dabitur vllū: sit primo mutatū secundum principiū in a b. manifestū est a b instans in q̄ Atomū (vt mōstratum est) et ipartibile esse. Aut ergo a res scōm prius Atom⁹ est vnde mot⁹: ⁊ hoc autē esse nō potest. Nā sucipiū sit primo mutatum esse/ est ab eo termino defecisse. Erit igitur ipartibile alterum. quod cū ponas in quo primo mutatū est: erit Atomo vnde motus proximū et attiguū. et nunc in tēpore sibiniuicē proxima: quod esse nequit. Si vero dixeris a b impartibile ⁊ non proximū Atomo vnde motus: ⁊ tamē esse in quo primo mutatū est. tunc sic. Inter primū impartibile et a b est tēpus mediū: in quo sūt innumera nūc alia/ ⁊ in quo dicis mobile nunq̄ prius fuisse mutatū. quicuit igitur cōtinue in toto itercepto tempore. et a b (in quo dicis ipsum esse primū mutatum) finis est quietis: quod esse nequit. Aut in quolibet nūc intermedio moueb⁹. quod nō minus ipossibile est. Non igitur erit a b ipartibile. Sed esto dicas ipsū partibile. diuido ipsum per mediū in signo c. Aut mutatū est i a c

Duplex mutatum.

Quādo aliquid dicitur

Quid mutatum esse.

Mobile i instanti primo

I. Corch.

II. Corch.

I. Corch.

II. Corch.

priori parte. Aut in cd. Aut in toto a d. Si in a c. mutatum est/ cū sit prius a d. primū mutatū nō est i a d. Eliquin dabitur prius primo. Si solū in cd. non est primū mutatū in a d nisi scōm alterū. Et iterū de c d vt a d, procedo. Si das in neutro: neq; i toto a d mutatū est. ⁊ si in toto a d: ⁊ in a c prius mutatū ē. quod esse nō potest. Neq; dici poterit aliquādo deuenīēdū esse ad id in q̄ primo mutatū ē/ et dare p̄mū mutatū. Nā diuisiones in infinitū protuūt. Nā detur pars a c. eā diuido i signo e. et argumētabor ipsū prius esse mutatū in a e pte priori. ārē nō est primo mutatū in a c. Et si dederis a e in quo p̄mū sit mutatū: diuido a e i signo f. ⁊ statim ostēdo prius mutatū esse i priori pte af. ⁊ abibo hoc pacto a versus in infinitū diuidēdo: ⁊ ostēdēdo pri⁹ mutatū eē. Sans igiē arbitror demōstratū, ꝓpositū scōm rei p̄ncipiū nullū mutatū primū iueniri posse. ¶ Corrclariū. Quo fit vt eius q̄ mutak/ tp̄is in q̄ mutak/ et ei⁹ scōm q̄ mutak: nō sit dabile p̄mū. In mutatione enī q̄libet/ tria reperiūtur: q̄ mutak/ tēpus/ ⁊ id scōm q̄ mutak. vt hō/ hora/ albedo: ārū duo q̄ mutak/ ⁊ tēpus scōm se sūt dīsibilia. tertiū autē nō semp sed īterdū scōm accidēs: vt q; ds q̄ secūdū se diuisibilia sūt/ accidat. Et q: de tpe ⁊ magnitudine sīle ē: sit magnitudo a b ⁊ moueak mobile ex a in c. Si a c sit ipartibile: erit imptibile ipartibili cōiunctū. Si partibile: ergo pars erat in a c. in q̄ mobile p̄us mouebak. ⁊ iterū i illa parte (si eā seceo) aliq̄d erat p̄us in quo mouebak. Et quia diuidēdo/ nūq̄ sectio defectura est: hīc fit vt neq; ei⁹ q̄ mutatur/ neq; tēporis/ imo neq; spacij ⁊ dispositionis scōm quā fiat mot⁹: primum dari possit. Sed hec adhuc clariora ex sequētib⁹ euasura sūt

a
c
b

22

SEXTI CAP. NOTE

¶ Mutatur/ mouetur. ¶ Infinite/ ifinitics. ¶ Ex quodam/ quodam termino.

SEXTVM cap. cōtinet quattuor conclusiones. duas rōnes ad primā. duas ad secundā ⁊ vnū corrclariū. Duas ad tertiā et vnum corrclariū. et vnū corrclariū ad quartā. ¶ Prima cōclusio.

25

in quo tēpore mobile mutak: et in eius q̄libet parte ipsum mutari necesse est ¶ Primo. q: aliquid mutari in tpe dupliciter dicit. vno modo vt primo. et est cū in eo et in ei⁹ parte qualibet mutatur. Scōo modo scōm alterū et non primo/ cū nō i qualibet partiū: sed solū secundū ei⁹ partiū determinatā aliquā mutatur. vt cū quid i anno mutari dicimus: quia in die mutetur. Ex diffinitiōe igitur manifestū est in quo tēpore primo: mobile mutatur: et in eius qualibet parte mutari. ¶ Secundo. capio tempus a b/ i quo primo moueatur mobile d. Et tēpus a b diuido in signo c. Est enim tempus omne / vel i infinitum diuisibile. Aut igitur mobile d in a c moueatur et similiter in c b. (Si in neutra partium moueak: et in toto tempore a b quieſcit. Nam in toto moueri et in eius partium nulla impossibile est) aut in altera partium solū. si solū in altera/ nō mouebitur in a b primo/ sed secundū alterū: cuius oppositū est concessū. Mouebitur igitur in vtraq;. et ita de quibuslibet alijs prib⁹ argumentabor. in quo igiē tempore primo mobile mutatur: et in eius qualibet parte mutatur. Et hec nō modo in qualibet parte mobile moueri ostēdit: at (si apertius explicetur conclusionis vis) in qualibet parte primo moueri. Nam si que dabitur in qua non primo moueatur: mutabitur secundum alterum. et partem signabo date partis in qua mobile mouebitur vt f b et alteram date partis partem in qua mobile non mouebitur vt c f/ quia c f pars est temporis a b (Quicquid est enim partis pars: et vt totius pars existat necesse est) et mobile d non mutatur in c f: non mutatur igitur in to-
24 to a b primo. quod est concessi oppositum. ¶ Secunda conclusio. omne quod mutatur: prius vt mutatum sit necesse est. Primo. sint a b mobilia eque velocia: quorum a moueatur in magnitudine c d in toto tempore e f. b vero in spacio g h in medio temporis: vt e i. b in medietate e i est mutatum. Igitur et a eque velox mobile. Et quia hunc in modum assignari potest mobile semper tempus per medium partiens: erit et a in medietatis medietate mutatum: et in media medietatis. quare omne quod mutatur: prius mu-

b f c a
d

f i e
c g
d a b

tatū cē necesse ē. ¶ Scō. q: cū a i toto tpe e f moueak: et oē tēpus in duo equa ptibile sit quorū medū extremū est nūc (hoc enī positū est tēporis extremū) in nūc illo medio mutatū est. Mā in ipso fert ī possibile est. ḡre t iterū in nunc medietatis medio mutatū est. Et q: hunc in modū, pcedēdo/nūq; deficit diuisio: aut diuisiōis vltimū darek et tēpus minimū: qō esse neq:. in q̄libet igit nunc medio pri⁹ est mutatū. ¶ Correlariū. vnde fit vt illud qō mutak/infinite mutatū sit. Mā oē qō mouek/cū nō paulsat et deficit: aut moueri/aut mutatū esse necesse est. In quolibet autē nūc tēporis/mor⁹ non paulsat aut interdeficit. Igit in quolibet taliū nūc: aut mouek aut mutatū est. non aūt mouek. q: in nūc nichil moueri cōtingit. In quolibet igit mutatū est. Igit si ea nūc sint infinita (sūt equidē) clarū euadit/mobile ī infinitū mutatū esse oportere. ¶ Tertia cōclusio. nō modo omē qō mouek/prius mutatū esse oportet: sed t ante oē mutatū vt res pri⁹ moueak est necesse. ¶ Primo. q: cū omē qō mouek/ex quodā in quoddā moueak. sit igit a mobile: qō quidē moueak ex b in c/cū igit est in b et mutatum est in c: aut est in eodē nūc/aut alio et alio. Nō in eodē. Mā simul idē/ad aliquē terminū mouerek/et in eodē ef set termino. Est igit in b in nūc vno: et mutatū in c in altero Et cū inter q̄libet duo nunc/sit tēp⁹ interstes: mouetur igit a mobile p̄tuq̄ sit in c mutatū. Et quodcūq; mutatū alterū videris (cū sēper tēpus inter ipsū et primū sit interceptū) eodē tesēper vrgebo argumento Nō enī afferre poteris nūc in q̄ mutatū sit: nunc primo continuetū. Mā essent nūc sibinuicē proxima. Neq; mutatum est in primo. Mā mutatū esse/est ab eo defecisse. t finis motus exist. ¶ Secundo. Id idē in magnitudine (quia manifestior eius continuitas est) perq̄ exploratum habek. vt si a mobile mutatū est in c aut b c impartibile est: hoc autē nō: Nam impartibile/ipartibili continuetū esset. Est igit partibile: et magnitudinē intercepta esse oportet. quare prius mouebak mobile. Que cū in infinitū b versus partibilis sit: sequk mobile in infinitū ante moueri. ¶ Correlariū. vnde fit vt ante oē mutatū/res in infinitū ante moueak. Hoc argumēto p̄ceden

Oē qō mutatur infinite mutatū esse

25

26

27

te quodcūq; dek mutatū: manifestū est. Et intellige hoc in oī motu et mutatiōe (q̄ etiā ink terminos statuik contradictorios) eandē seruare veritatē. ¶ Quarta. q̄cd mutak: vt pri⁹ in infinitū mutek necesse est et quicquid mutatū est: vt pri⁹ in infinitū mutatū sit ittidē oportet. ¶ Eadē cū precedentib⁹ demōstratio est ex hoc q: ipartibile/impartibili proximū/cōiūctūq; esse non potest. et q: magnitudo sectionē recipiēdo abit in infinitum. quēadmodū numeri qui in infinitū augenk/et linee q̄ diminuuntur in infinitū. ¶ Correlariū. Manifestum itaq; est oē qō fit: pri⁹ factū esse: et q̄cd factū est/prius fieri. et q̄cd fit: pri⁹ fieri. et q̄cd factū est: pri⁹ factū esse oportere. Et ita de corruptiōe/et ceteris motibus intelligas. vt quicd corrūpik: aliquaten⁹ pri⁹ corruptū est. et q̄cd corruptū: pri⁹ corrūpik. Ut cū dico q̄cd fit prius factū eē: nō intelligo idipsū qō fit pri⁹ factū eē et prius eē: sed ei⁹ aliq̄d. vt cū fiat dom⁹: eius fundamentum aut fūdamenti aliq̄d/prius factū esse. Et horū oīm ratio sepius adducta est quia omnis magnitudo et omne tēpus/in semp diuisibilia secenk. neq; secundū prius dari possit in quo primo aliq̄d fiat aut factū sit: corrumpatur aut corruptū sit.

28

SEPTIMI CAPITIS NOTE

¶ Infinitū/scō. ¶ Ois/totus.

29

30

SEPTIMVM cap. cōtinet duas conclusiones. vnū correlariū ad primā/et duas ad secundā. ¶ Prima conclusio. Impossibile est vt tpe infinito magnitudo transeak finita: sēper aliud magnitudinis sumēdo et in oī tpe totā magnitudinem absoluendo. ¶ Sit d mobile cōtinue equevelox: quod cōtinue ferak in magnitudine finita a b in tpe infinito c. Sumo partē finitā tpis c vt c f. ī tpe c f mobile d pertrāsit aliq̄d magnitudinis a b. Sit illō a e. Et q: d mobile ponitur eque velox in equalibus tēporibus c f cōtinue equalia a e pertransibit spacia. At vero q: pars a e aliquoties et finite quidē sumpta mensurat totam magnitudinem a b: in tot igitur tēporibus tempori c f

a
e d
c
b f

equalib⁹:tota percurrit magnitudo a b. At illa sunt finita et multitudine et magnitudine:q̄re si in toto tpe c totā pcurri ponas magnitudinē c:finitū erit:qđ est positi oppositū. Neq; refert etiā an motu irregulari ferat nūc velociꝰ nunc tardiꝰ. quia in tpe c ꝑtrālibit aliquid spacij a b qđ aliquotiēs sumptū mensurat spaciū a b. Et si tardiꝰ duplo (quālibet aliā posueris ꝓportionem idē subit indiciū) movebit in duplo tpe trālitꝰ t equale et ita cōtinue scām ꝓportionē tarditatis spaciū sēp pⁿ accepto spacio absolvet eālē: et in tpe scām ꝓportionē tpis c f maiore. q̄ cū (vt spacij partes) erūt ⁊ multitudine et magnitudine finita:⁊ totū erit finitū. Et nichil refert hec multitudine finita magnitudine eē inēqliaꝝ si nitū totū efficiāt. ¶ Corrolariū. Unde fit vt tpe infinito 51
Tpe infinito nichil moueri neq; ꝺesce re
nichil ꝺescere:ita neq; generari aut corrūpi contingat. Hoc ex cōclusiōe est manifestū. nā si tpe infinito natum moueri nō est finitū spaciū trāseūdo: neq; quiescere. Est enī ꝺes/morꝰ ꝓuatio:qđ ervbi mobile moueri natum est. gnatio autē et corruptio magnitudinis sunt finite. Et hoc certe qō modo mōstratū est et cōtra magnitudinē infinitā tēpore finito ꝑcurri nō posse:aliaꝰ prⁱ⁹ a nobis demōstratū est. ¶ Scōa. tēpore finito mobile infi- 52
II Conclu:
nitū magnitudinē nequaq; ptransibit:quare neq; in ea quiescet. ¶ Nichil refert an magnitudinē infinitā aut finitā aut altero ēmino tantū finitā intelligas. Capio mobilis infiniti partē finitā:q̄ i aliq̄ pte tpis aliq̄d magnitudinis absolvet. et pars illa tpis (cū tēpⁿ sit finitū) aliquotiēs sūpta et numero quidē finito totū tēpⁿ mensurat quare in tot partib⁹ tot equales prⁱ⁹ sūpte / partimobil ꝑtes trālibūt. et totū qō trānsiuit / finitū est. vt qō ex finitis et multitudie et magnitudie ꝑflatū sit. Et idē valuerit si posueris ipsū mobile infinitū inequaliter diformiterq; moueri. Nō igit tpe finito / mobile infinitū / magnitudinem vltam pertransibit aut in ea quiescet. ¶ Corrolariū primū. Unde tēpore finito mobile infini 53
tū / spaciū nō absolvet finitū pariter neq; infinitū. Eadē enī (que est posita) demōstratio est. ¶ Secundū. Manifestum ite est vt tempore finito nullus motus esse possit 54
infinitus. Nā si esset infinitⁱ⁹: et magnitudinē abiret infi-

nitā. Si aūt id ꝑ impossibile est: et motū esse infinitum. Est enī ꝓs eadēq; ratio et magnitudinis ⁊ motus. Et q̄modo iterū cū oīs loci muratio i loco sit: esse possit infinita?

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Srare / est ad quietem tendere. ¶ Srare / sisti.

OCTAVVM cap. cōtinet octo ꝓclusiones. duas rōnes ad secūdā. ⁊. i. instātiā zenonis post vltimā. ¶ Pⁿma cōclusio. omne qō stat: cū stat / vt moueat necesse est. ¶ Nā omne natū moueri quā- 55
Cū mobile stat / mouet.
I Conclu:
do / vbi et quomodo: aut mouetur aut quiescit. quod autem stat nō quiescit. Nā nichil quiescens in quiētē trā- 56
Quod stat tē
II Conclu:
quillitatē tendit. mouet igit omne tale. ¶ Scōa cōclusio. quicquid stat in tēpore stat ¶ Primo. quia q̄cquid stat (vt dictū est) movet. et quicq̄d movet in tēpore movetur. igit quicq̄d stat: in tēpore stat. ¶ Scōo. q: q̄cq̄d stat: velocius aut tardius stare posse dicimus. velocius autē ⁊ tardiꝰ solū in tpe esse possūt. igit q̄cq̄d stat: in tē- 57
tempore moetur.
III Conclu:
pore stat. ¶ Tertia. In quo primo stat: in qualibet eiꝰ parte stare necesse est. Hoc (vt de eo quod in aliquo primo movet) demōstrarē tēpus dividendo. Nā quicq̄d stat movet. quicquid autē in aliquo p̄mo movet: in q̄libet eiꝰ pte movet. igit quicq̄d in aliq̄ p̄mo stat: ⁊ in eiꝰ 58
IIII Conclu:
qualibet parte stabit: par enī eadēq; ratio. ¶ Quarta. In quo stet: primū dabile nō est. ¶ Nā in quo moueat demōstratū est primū dari nō posse: quia quicq̄d dabit sēp restat prius accipiendū: cū tēpⁿ sit i finitū pribile: 59
V Conclu:
igit neq; in quo stetur dabitur primū ¶ Quinta. In quo res primo quiescat: nullum tempus dabile est. ¶ Nam in Atomo et imptibili nichil moueri contingit. igitur neq; quiescere. Est enī quiescere: nō moueri quādo / vbi et quomodo quid moueri natū ē. Et quod quiescit nūc (vt prius) sese habet. Hoc aūtē esse nequit nisi interual- Quid ꝺesce re.
lo inter duo minima cōstituto. ⁊ id est tempus. in q̄ igit 40
VI Conclu:
primo res quiescit tēpus esse necesse est. ¶ Sexta. In 41
quo primo res quiescit: et in eius qualibet pte quiescat ¶ Eadē vt prior de tēpore manifestatio ē ¶ Septima. vnde fit etiam. vt in quo res quiescat: primū assignabi
VII Conclus

le nō sit. ¶ Ratio p̄cedēt̄ib⁹ eadē est. q̄ sicut quod mo-
u eā/in tēpore mouea:ita q̄cūq; quieſcit/ in tpe quieſcit.
Et ſicut magnitudinis nō eſt p̄imū: neq; tēporis. neq;
vlli⁹ cōtinui.ſed omne tale(vt iā ſatis dictū putam⁹) in
infinitū partibile eſt. ¶ Octaua.quod aliquod ſpaciū 42
aliquo tēpore p̄rio pertrāſit:penes aliq̄d illi⁹ſpacij p̄i-
mū eſſe i aliquo mot⁹ tpe nō poteſt. ¶ Nā ſi eſſet penes
aliquid ſpacij p̄imū in aliquo tēpore motus: ipſum et
eius quelibet pars penes illud eſſent ſpacij in eodē tem
pore. nō igit̄ mouereā ſed quieſceret. Id enī quieſcere
arbitramur/quod in altero nūc/idē ſecūm ſe et ſuas par
tes:continue occupat. Nā omne quod mouea: et in tem
pore et ex quodā i quoddā mouea: vt ſimul ad aliquid
moueri et q̄ motū eſſe nequeat. Nō erit igit̄ quod moue
tur/in aliquo tēpore mot⁹/penes aliq̄d ſpacij . Eteni ſi
aliquo tēpore motus penes aliquid ſpacij eſſet:cū omne
temp⁹ p̄tibile ſit: et in p̄ori pte illius tp̄is penes illō
ſpacij eēt et in poſteriori parte. quod cū ſimiliter ſeſe
et p̄ius et poſteri⁹ haberet: cōſequit̄ iterū ipſū quieſce
re.ſed ſolo nūc/eſt penes aliquid ſpacij manens in quo
tamen neq; mouea neq; quieſcat. In nūc tēporis extre-
mo/quicq̄ neq; moueri neq; quieſcere poteſt. Neq; quia
(q̄ in nūc ſit) ſeq̄tur ipſū nō moueri:idcirco ſequit̄ ip̄m
q̄ſcere.nā q̄ nō mouea: ipſū idcirco quieſcere accidit.
Obiectio ze nonis. ¶ Inſtātia. Sed q̄ nichil moueri contingat talē para-
logiſmū inducit zeno. quod ſpaciū ſibi equale cōtinue
obtinet:quieſcit. At quod videtur moueri :ſēp ſibi ẋti-
nue eq̄le ſpaciū obtinet. Igit̄ q̄ videā moueri(vt ſagit
ta) cōtinue q̄ſcit. ¶ Hui⁹ palogiſmi zenonis/ ex p̄cedē
ti cōcluſione ſolutio pua ē. Nō oportet enī/vt q̄cūq; ſibi
ſpaciū equale obtinet:q̄eſcat. Nā q̄ ferrur (vt dictū ē)
id in Atomo (in quo nichil moueri neq; quieſcere natū
eſt) obtinet. Neq; id verū eſt/q̄ mouea:cōtinue ſibi eq̄-
le ſpacium obtinere. Imo in ſolis nunc et imptibilibus
id dixim⁹ accidere:et in nullo motus tempore ſpacium
ſibi occupare equale. Si igit̄ ẋtinue occuparet equale/
nūc adinuicē eſſent coniuncta: et tēpus ex imptibilib⁹
compoſitum euaderet. Hoc autē impoſſibile eſt: quēad
modū et de alia magnitudine quacunq;.

Eius ſolutio

NONI CAPITIS NOTE

¶ Falſa deſcriptio/Argumētatio pſeudographa.

43 NONVM cap. ẋtinet.ſex zenonis ra-
tiones/q̄ nō ſit motus aut
mutatio.et earū ſolutiones. ¶ Sex rōes q̄ nō ſit mot⁹ aut mutatio. Quatuor p̄i-
me ſunt zenonis.q̄ olim antiquis difficul
tatem ſolutionis ingerebāt. ¶ Prima inquit zeno. Si
quicq̄ moueat/ipſū p̄ius/ſpacij dimidiū cōficere neceſ
ſe eſt. Atqui in ſpacio quolibet/ infinita ſunt dimidia.
Infinita autē trāſire impoſſibile eſt. igit̄ et quicq̄ moue
ri. ¶ Hui⁹ rōnis/ex p̄cedēt̄ib⁹ haberi poteſt manife-
ſta dilutio. Nā ſicut infinita dimidia/potētia cōcedim⁹
ita quoq;/ẋ infinita potentia trāſiri poſſe/ nō negamus
¶ Secunda. ſi quicq̄ moueat velociſſime motū aſſeq̄
aliquādo valeret tardiſſime motum. at vero velociſſime
motū tardiſſime motū aſſequeat nunq̄. nō igit̄ moueat
quicq̄. Et q̄ velociſſimū/nūq̄ aſſequat tardiſſimum: ita
palam ſit. Sit a velociſſimū. b tardiſſimū. c d ſpaciū. in
cuius ſpacij termino c locet a et in medio b: vt b dimi
dio ſpacio antecedat. ẋ ſcipiāt a et b ſimul d verſus mo
ueri. Cū a puenerit in ſignū mediū: iam b ab eodem re
ceſſit (ſi ipſum moueri poſſibile eſt) et eſt p̄cedens in
alio quopiam ſigno. ad quod cū peruenīat a:iterū b re
ceſſit ẋ in alio ſigno antecedit. ẋ ita ſemp fiet vt pari ra-
tione tardiſſimū ranq̄ fugiens (ne aſſequi vnq̄ poſſit)
velociſſimū illudat. Et hanc rationē zeno inflata bucca
ẋ ore Tragico/ Achillem perſonat ¶ Sed diluitur. Ve-
locisſimū tardiſſimo aliquādo ẋiungitur. neq; eſt (vt ze
no ſuſpicat) ſemp tardiſſimū: ſignū reliquiſſe in aliquo
alio p̄cedens: cū velociſſimū ad ſignū peruenerit. Nā
tamen ſi a i equali tempore plura ſpacia potētia nō per-
trāſeat q̄ b: pertrāſit tamē maiora. vt ſi duplo velocius
duplum/ſi triplo: triplū. Unde fit vt in aliquo ſpacij ſi-
gno: ipſa aliquādo ẋiunctū iri oporteat. Et hec a p̄ma
ratione differt q̄ in ea zeno ſpaciū partit̄ in dimidia: et
infinitis potentia: vt infinitis actu vtik. et hinc ſua co-
gnoſcitur pēdere ſolutio. In hac vero falſā opponit mo

Sex rationes motum non eſſe cōtēden tes.

Prima

Eius ſolutio

Secunda

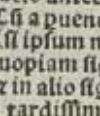

Eius ſolutio

tuū ꝓportionē et ex motuū vera in spaciꝭ ꝓportione
Tertia hec diluit ratio: et zenonis (vrvocat) Achilles. ¶ Tertia. quicḋ spaciū sibi equale obtinet: ḋescit. Atqui sagitta/que ocyssime ferri videt: cōtinue spaciū sibi equale obtinet. sagitta igitur illa et quecūꝫ ferri videt/ eadem ratione quiescūt. ¶ Pauloante huiꝰ patefacta est
Quarta. responsio. ¶ Quarta si possibile est (inqt zeno) qōcūꝫ moueri: sint tres magnitudies a a/b b/c c/ꝛ magnitudine ꝛ velocitate pares: directe alia supra aliā iacentes. ꝛ

a a a cōtinue moueaꝭ ad dextram: et simul bb cōtranitaꝭ versus leuā/ꝛ c c quiescat et immobilis ꝓseueret. accidet eodē tēpore eadē et equalia spacia a moūete et ḋescēte esse ptrāsita. Nā quo tēpore vt d e: spaciū c c ab a a moūente pertrāsitū est: eodē tēpore ꝛ b b equale spaciū pertrāsitū est a c c spacio quiescente. Et nō modo hoc incōmodi sequaꝭ: sed idē tēpꝰ sibi ꝑpsi esse duplū. Nam esto inqt aaa directe supra ccc: et bbb forcis in dextera vt b primū subvltimo sit a. Et cōtra nitantur modo predicto aaa et bbb: quiescente et immobili perseuerante ccc cū a primū stat cū medio c: a primū stat cū b primo. ꝛ in eodē tpe evt d f: aaa ptrāsit dimidiū ccc: ꝛ totū bbb duplū/dimidio ccc. At vero idē mobile/in medio tēporis trāsit dimidiū: et in duplo tēpore trāsit duplū. effectum est igitur vt qr a a a in tēpore d f trāsit dimidiū: ipsū sit dimidiū. et qr trāsit in eodē duplū: ipsū sit duplū. ꝛ ipsū
Eius solutio ad seipsū esse duplū. ¶ Hec argutia statim dissolubilis est. Nā equale spacium/in equali tēpore a moūete et ḋescente pertrāsitū esse nō posse: et idē in dimidio tēporis abire spaciū dimidiū: et in duplo tēpore duplū intelligūtur spacia (q̄ pertrāseūtur) oīno ꝓsimili modo se habētibus. Applicat autē zeno ea ad spacia alterū quiescēs et alterū motū. vnde in falsā (hanc ob causā) incidit de
Quinta. scriptionē. neꝫ reputanda sunt (vt ea adducit atqꝫ applicat) incōmoda. ¶ Quinta. de mutatione secūdū cōtradictionē adducit. Si aliquid mutari possit de cōtradictorio in ꝛtradictorū/vt de nō albo in albū: in neutro extremorū existit. quare neꝫ erit albū neꝫ nō albū. et inter cōtradictoria dabitur mediū: qđ est impossibile.
Eius solutio Nō erit igitur talis mutatio vlla. ¶ Cū quippiā muta

tur de nō albo in albū esto in neutro extremorū simpliciter existat: neꝫ simpliciter et scōm totū sit nō album neꝫ simpliciter albū: ex hoc nō idcirco sequitur nō esse albū neꝫ nō albū: imo semper alterum cōtradictorioꝝ verificabit. nā cū plꝰ ptiū habebit nō albū/dicet nō albū: etsi nō oīno sit nō albū/neꝫ oīno albū. ¶ Sexta. de
Sexta orbiculari motu. Si quid orbiculari motu (inqt) moueri posuerit: accidit ipsū simul et eodē tpe et moueri et ḋescere. Nā ipsū ex posito moueri cōcedes: et tm cū sit cōtinue scōm se totū i eodē spacio nō mouebit. ḋescet igit ꝛ simul. ūre nichil circulo ꝛ sphera moueri continget.
Eius solutio ¶ Falsū ē circulū spheraꝫ (cū i circulo aut sphera moueꝫ) simul ꝛ ḋescere. Nā tametsi cōtinue eēt i eadē superficie et spacio: sue tm partes cōtinue spaciū demutāt: et in altero existūt. vt a b interioris circuli pars que ē cū a b exterioris: interiori circulo c versus moto nō amplioꝝ cū a b iacebit: sed cū b c vt a sit simul cū b aut alia q̄cunqꝫ pte. vt a b alijs correspōdeāt signis. Neꝫ id plane verū ē sēp totū circulū i eodē spacio eē. imo si notas ꝛ signa aspexerimꝰ ꝓtinue in altero toto spacio et circulo essevi debimꝰ. vt ꝓmota a vsqꝫ b: circulus interior a d est in spacio ꝛ circulo b e: q̄ pus erat in circulo a d. At vero a d circulꝰ ꝛ b e diuersi sunt ꝛ nō idem: nisi forte vt homo ꝛ hō musicꝰ. Nō tgf efficē possit vt simul ḋescat ꝛ moueaꝭ neꝫ ḋdē vt moueaꝭ scōm ptes: quiescat vero scōm totū

DECIMI CAPITIS NOTE

¶ Perfecta/cōueniēs/apta. ¶ Infinitū/infinitū secūdo. ¶ Mutari terminatiue.

DECIMVM cap. continet duas conclusiones, quatuor rationes ad primā. ¶ Prima cōclusio. Impartibile nō nisi scōm accidēs mutari cōtingit. ¶ Indiuisibile voco/quod secundū quātitatē est impartibile. vt punctū. quod quidē dico nō ꝑ se mutari posse sed ꝑ accidēs. quēadmodū sedentē in naui ad motū nauis moueri dicimꝰ: et moto corpore: eius ptē vt alam ꝑ accidens moueri. Ita ꝛ punctū ꝑ accidēs moueꝭ ad motū oiꝰ cui accidit. Est et aliꝰ ptium

J. Cordi

Impartibile per se non mouetur.

motus qui secundū mobilis quātitatis ptes attēditur quo de nō intelligim⁹. Mā ij prīū mot⁹ inter se alij sunt et plerūq; lōge differētes et a toti⁹ motu: quod liquidissime cernit in sphera. Mā sphere partium circa ei⁹ cardines et polos est lenta motus tarditas: circa vero diuisorem circulum ediuerso celer volucritas. Sed vt qō dixim⁹ manifesti⁹ euadat: tales adducimus rationes.

¶ Prima. quia si imptibile mutaretur generaret/ corrūperet/ alteraret/ aut scōm spaciū ferretur. (Mō enim secundū augmentū aut decrementū mutaret: cui nulla vel fingi potest magnitudo) mutet igit imptibile si possibile est ex a c in c b in tempore d. Aut ipsū i tempore d erit in c b: t tunc ipsum mutatum erit. t continget ipsū moueri vbi iam mutatum est. Aut est in a c: t tūc accidet ipsum quiescere. t non moueri, positū est enim ante motū ipsum esseiu a c. Aut partim in a c et c b locabis: quod iterum nō valebis. q: quod impartibile posuisti iam faceres partibile. nō igitur imparribile mutabit.

d
a
c
b

¶ Scōa. modus quo ipsū moueri effingas, primus est acsi tempus ex nūc indiuiduis cōstaret. At cū in quolibet mutatū esset: mot⁹ ex momētis cōflatus euaderet t non ante omne mutatū: anteiret mot⁹ et magnitudo: ex insecabilibus esset et multa talia sequerenť incōmoda. Hec autē impossibilia. Mō igit mutabit imparrtibile.

Impartibile secūdū locū nō mouet

¶ Tertia. q; secūdū locū nō moueat. Mā quicqd in spacio fertur: vt prius se minus et equale q; malus abeat necesse est. Mō autem minus se prius abibit imptibile. Nam imptibili minus esse impossibile est. Relinquitur igit vt sibi equale. q̄re si cōficit super lineā motū: pūctū pūcto cōiūctū/ primūq; est: t linea ex imptibilibus cōposita abibit. Esset enī imptibile cōtinue sibi equali cōiunctū. hoc autē impossibile: quare et imptibile per se moueri. ¶ Quarta. cū imptibile in tpe pertrāsiret sibi equale: cū omne tēpus diuisibile sit et minus minori tē pore abeat: in medietate illi⁹ tēporis abibit minus. dabitur igit imptibili ei equali minus t qō imptibile est ptietur vt et tēpus: aut iterū relabimur in hoc vt nō in tpe: sed i nūc Atomo et imptibili moueri agitariq; possit. Datum igtur ē ipsum per se haud q̄q; moueri posse.

45 ¶ Secūda. nulla mutationū infinita est. ¶ Nam quod Nulla mutatio infinitis t inetur terminis: infinitū nō est. Dis autē mutatio actu infinitis/ certis limitib⁹ et terminis contēta est. q̄ fationis nita. enī t corruptionis termini sūt esse t nō esse/ Augmēti: vniuscuiusq; scōm ,ppriā ei⁹ naturā pfecta magnitudo/ diminutionis: huic opposito modo facta distractio/ alterationis: t raria aut q̄ cōtrariorū functionē retinēt et q̄ quodāmodo sunt cōtraria/ t mot⁹ scōm locū plerūq; termini cōtrarij vt sursū t deorsū. Sed hoc nō in omnib⁹/ vim eandē retinet: vt in ijs q̄ circulo aguntur. Manc tamē mutationē et finitā esse/ hac vsi rōne ostēdim⁹. qō impossibile ē esse motū/ t moueri ipossibile est. vt quod secūm esse nō potest: ipossibile ē secari. t quod ipossibile est factū esse: ipossibile est fieri. Atqui motus infinitus: factū esse nō potest. nullus igit infinit⁹. Et si celestiū corporum/ magnitudinē motuū spectas: statim finitos esse apprehendis. Si vero ad tēpus: cū decursa magnitudine semp similes regenerētur: intelligis in infinitum in tempore abire. Fieri etiā potest/ vt post generationē sit augmētatio: post quā alteratio: post quā iterū generatio aut (quā voles) alia mutatio. et ita semper vt semper sit motus. Mō tamen ,ppter id erit vnus et infinit⁹ motus. Nam ex tam varijs nichil vnū conflatur. Sed (qui tempus ifinitum sibi aptet et quē tota temporis series trahat) nullus nisi circularis esse potest. Et de hoc hactenus dictum sufficiat.

Sexti Physicorum finis.

PRIMI CAP. septimi Physicorum note.

¶ Mausus quiescens.

SEPTIMVS Physicorum cōtinet quinq; cap. Primum cōtinet duas cōclusiones, duas rationes ad primā. et duas ad secundā. ¶ Prima conclusio. Omne Quicqd mouetur quod mouet/ vt ab alio moueatur neuetur/ ab alio esse est. ¶ Primo. q: cū aliqd ab extero mouet. trinseco moueat/ t mouēdi principiū extra ipsum cognoscitur: manifestū est ab alio moueri.

k

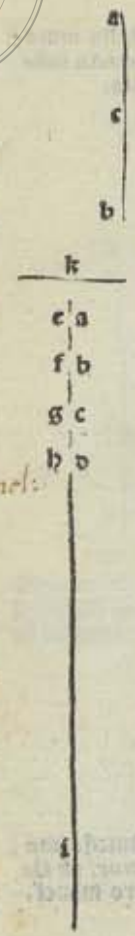

Cum vero ab extrinseco nō moueat/ vim intra se latentem ꝛ motiuā retinet: a qua et ipsum mouetur. Putare enī aliquid a seipso moueri qz nullū exteri⁹ mouēs appareat: pinde est atqz si putes (si a c mouet c b ꝛ id te lateat) a b a seipso moueri: imo et c b a seipso. Omne igit quod mouetur vt ab altero moueatur necesse est. ¶ Secūdo. mōstratū est omne qō mouet partibile esse oportere. Si igit quicqz taliū a seipso moueret: et totū a seipso ꝛ partes a seipsis mouerētur. Q; si a seipsis mouerē tur: vna quiescēte alterā quiescere nō esset necesse. Atvero permanifestū est vna parte mobilis vt a c quiescēte: ꝛ c b quiescere: imo et a b. Alioquin cū moueat positū sit a seipso hoc ē a se primū moueri: a c simul staret ꝛ moueretur quod est ipossibile. Omne igitur quod mouet ab alio moueri necesse est. quod enī a seipso mouetur: nullo pacto altero pausante ipsum quiescere necesse est. Q; si pausat altero pausante (vt de toto euenit pausante parte) ab altero moueri est necesse. Et hec ratio de motu secundū locum potissimū sumpta est. ¶ Secūda conclusio. Cū ab exteriore mouēte mobile quodcūqz moueat: qō mouēs ab altero mouēte itidē moueat: hoc in infinitū abire impossibile est. ¶ Primo. quia quicquid tra mouebitur: in loco esse necesse est. In locis autē nō abitur in infinitū. Stabitur igitur tandē in aliquo: quod quidem ab exteriore mouēte nō amplius mouebit. ¶ Secundo. si hunc in modū abitur in infinitum: sit igitur a motū ab exteriore mouente b. et b quidē a c ꝛ c ab ipso d. et hoc pacto in infinitum euadat. quia simul sunt mouens ꝛ quod mouet: cum mouebitur a mouebit b. ꝛ cū mouebitur b: pariter ꝛ c. erit igitur simul motus a ꝛ b et c ꝛ vniuscuiusqz reliquorū. Sit igitur e motus a. et f mot⁹ b. ꝛ g motus c. ꝛ h motus ipsius d. ꝛ sit k tempus motus a. quia e motus a determinatus ꝛ finitus est vt mobile a: et tēpus k finitum erit. et in eodē tempore moueantur a et b et c et vnumquodqz reliquorum: in k igitur tempore finito simul cum a: ꝛ b ꝛ c et vnūquodqz reliquorum mouebuntur. Accidit igitur a b c d mobilia infinita: motu e f g h i in finito tempore k moueri. quo enim tempore a mouetur: ꝛ reliqua omnia consequēter

se habentia (que infinita sunt) moueri cōcessa sunt. Hoc autem impossibile. Et nichil refert An motus a equalis sit An maior aut minor motu b. et ita deinceps. nā semper abibit infinit⁹. Neqz valeat si dixeris primo proba- Remotio latum esse infinitum magnitudine finito tempore moueri tētis cauillis. non posse: non autem numero et multitudine infinita: hic autem de multitudine infinitis agitur que finito tē pore moueri nullum putabitur incōmodum. Nos certe idē putamus incōmodum. Nā cum ea que hoc pacto mouerētur molē corpus habeant: cōtigua sunt et se tāgunt omnia ꝛ et magnitudinē infinitam attollunt attiguam. Quare idē fuerit acsi intellexeris vnam ex a b c d continuam magnitudinē conflatā: ꝛ eam motu infinito et tempore quidē finito moueri. quod est adductum impossibile. Nō igitur hoc erat possibile. Nā possibili concesso nullū accidit impossibile. Item ex nichil refert tales motus vnum motum genere/ aut specie/ aut numero efficere. Genere quidem vnum efficerēt si alicuius vnius generis essent. vt substātie vt quantitatis. et vnum specie si in ea que eiusdem sunt speciei euaderent. vnum vero numero si mobile numero idem et id secundū quod fit motus et tempus numero idem.

SECVNDI CAP. NOTE

¶ Primū/ proximū. ¶ Motus/ motus accidētalis.

SECVNDVM cap. cōtinet vnā cōclusionem et eius ꝓbationem. ¶ Cōclusio. Primū mouēs nō vt gratia Proxīe mo- Generi. cuius sed vnde mot⁹: simul est cū moto. ¶ Siuēs simul cū mul ea dico inter que nullum intercipitur memoto existit. dium. Et certe id omni proximo mouenti et moto communeest/ Quod patet. quia mot⁹ tres sunt species secundum quantitatē: que augmentum et decrementū dicit/ secundū qualitatē vt alteratio: ꝛ secūm locū que est latio et secundū locum muratio. At inter augēs ꝓmū et auctum nichil interiacet. fit enī aliquo adueniēte. Neqz inter minuēs ꝛ diminutū. nam fit alicuius substractione. Neqz inter ꝓme alterans ꝛ alteratū quod in singulis speciebus facile est intueri. Ea quippe que alterationi

apta veniūt/sensibilia fūt: sonus/silentiū/albedo/nigredo/dulcedo/amaritudo/caliditas frigiditas humiditas/siccitas/lenitas/grauitas/mollities/purities/raritas/densitas/horū media/ et cetera similia quorū sensus existit. ⁊ secundū hec corpus a corpore differre dicere solem⁹. At omniū talium agētia ꝓxima tāgunt passa. vt proxime sonās sonorū/colorans coloratū/dulcorās aut amaricās/dulcoratū aut amaricatū: ⁊ ita in ceteris. Et quot modis inaīa patiūtur: tot modis et aīata pati reperiunt. At hoc nō cōuertitur. Patiūtur nāq; et altera aut aīata scōm sensum: nō autē inaīa et sensus expertia. Ītē secundū sensibiles passiones/ fiunt alterationes. At cū quid scōm ipsas patiat: videm⁹ ois adiuicē ꝓtigua. vt aerē ad visibile corp⁹: qō terminat ad lumē. ⁊ lumē ad visum. Et ita de audibili gustabili/et tāgibili. ē igit ꝓxime alterās omne: simul cum ipso alterato. de latione et scōm locū mutatione vt ꝓxime mouēs simul cum moto existat idē euenit. Nā si a principio intrinseco moueatur: hoc statim notū est: cū inter ipsum ⁊ motū nullū queat assignari mediū. Si autē ab extrinseco ꝑncipio: aut pellit/trahitur/vehit/ aut ī giro torq̄tur. Ad horū enī q̄tuor vllū pulsionē/ tractionē/ vectionē/ vertiginē: et ceteros ab extrinseco mot⁹ factos reducim⁹ oēs. At vero ꝓxime pellēs/trahens/vehens/aut vertigine torquēs: simul ē cū pulso tracto/vecto/aut vertigine acto: vt inter ipsa ꝓxime pellētia ⁊ pulsa/ trahentia ⁊ tracta nullū hiet īterceptū mediū. Est enī pulsio ipsius mobilis ab se abiecto. cui⁹ species sunt impulsio: cū mouēs/ moto non deficit. et expulsio: cum eidē deficiat. et protractio: cū velocior mot⁹ est q̄ nature lati cōpetat. Tractio/ oppositio fit modo. Est enim ad se aut ꝓpinquū alterū: factus motus cum trahens a tracto nō sit separatū. cuius species sunt inspiratio/respiratio/cōgregatio/ et similes. quēadmodum expiratio/aspiratio/sputio segregatio que sub pulsione cōtinētur. Uectio aliquādo motus est per accidens vt cum ad motū vehētis in ipso aut supra ipsum feratur: aliquando fit pellēdo: aliquando trahendo: et aliquando vertigine torquendo. vt in tribus alijs motibus vectionē reperire queas. Uertigo vero ex pulsu componitur et tractu. Est enim cum mouēs hanc partē pellit illam vero trahit. manifestū est igitur ꝓxime mouens simul esse cum moto.

Quid pulsio.
Quid impulsio.
Quid expulsio.
Quid tractio.
Tractionis species
Quid vertigo.

TERTII CAP. NOTE

¶ Figure/secundū dimēsionē: forme vero/scōm figurarū trāslationē et habitudinē sumūtur. ¶ Materia/materia ex qua et denoīationis subiectū. ¶ Eneus/ereus/

¶ Pyramis/figura corporea: cuius inferior est superficies: a qua oēs laterales ⁊ ambientes superficies vna aut plures ad eundē pūctum sursū sūt erecte. q̄ quidem punctus Pyramidis/vertex et conus dicit. Superficies vero lāma (a qua omnes alie erigunt) Pyramidis basis nūcupatur. ¶ Corporea pulchritudo/est debita mēsurarum cōmensuratio. ¶ Turpitudo vero/contra: corū inelegans et incōcinna cōmensuratio. ¶ Incōcinna/natura incōueniens ac indebita. ¶ Perfunctio officium.

Quid Pyramis.
Uertex pyramidis.
Basis pyramidis.

TERTIVM cap. cōtinet quattuor conclusiōes. tres rationes ad ꝓmā. duas ad secundā. et duas ad tertiā.

4 ¶ Prima cōclusio. In formis/figuris/earū acceptionib⁹ atq; priuationib⁹/non cōsistit alteratio. ¶ Primo. q: videm⁹ alterata vt rarefacta et terratio. calefacta/candē seruare figurā: ⁊ eā deperdere nulla re acquisita: vt sola partiū detractione aut sola alicui⁹ deperditione. ¶ Scōo. quod alteratū est/materie nomen ꝓprie retinere videm⁹. vt si sit eos calefactū/ frigefactū aut humefactū: semper eos noīam⁹. quod vero figuratū est/ posteaq̄ figurā acceperit: vt eos statue/ Pyramidis aut lecti: nō ampli⁹ materie nomē retinere solet: sed aut statua/aut Pyramis/aut lectus dicat/ aut statua enea/ Pyramis enea/aut lectus eneus. Nō est igitur scōm figuras alteratio. ¶ Tertio. Incōueniens est dicere/ res ꝓiusq̄ existāt: alterari: vt cū ꝓficiuntur quēadmodū cū homo gñatur. At res ipse simul cum ꝓficiūtur (vt cū domus tectū sumit aut lateres) formā et figurā accipiunt. Nō igitur/ scōm formas et figuras est alteratio: quare neq; scōm earū acceptiones/aut priuationes. ¶ Scōa. vel animi nō neq; in corporis habitib⁹ neq; animi: ꝓpie alterationē est alteratio.

Alterata nō mēmaterie seruant.
Figurata nomen materie mutant.

Scōm figuras nō est alteratio.

locqueris. ¶ Nã corporei habitꝰ in quadã proportione consistunt aut disproportione. vt sanitas in calidorũ/ frigidorũ/ humidorũ/ et siccorum ꝓportione quadã et temperamento. Egritudo vero in eorũ disproportione. Sic est ꝛ de pulchritudine et turpitudine. Atque sic in proportione consistunt ꝛ disproportione secundũ adaliquid sumũtur. scõm autem adaliquid dictũ est non esse motũ. quare neq; erit alteratio. Itidẽ ꝛ animi habitus: vt virtutes et vicia/ secundũ proportionẽ aut discrepantiam sumunt. Est enim virtus/ in mediocritate et equalitate quadã locata. Vicia vero/ in dissonãtia et inequalitate (vt in supabundãtia aut defectu) sita sunt. Itẽ qõ perficit aut ꝑficitur nõ idcirco ꝓprie alterari dicas: vt neq; domũ cui fundamẽtũ iacit aut q̃ itegrit alterari dicis. neq; circulũ dicis alterari qz fiat ꝝmaxie natura potest maxime ꝛ pfectissime circulus. At virtutes potiꝰ sunt pfectiones vt ghiationes quedã. ꝛ vicia earũ labes et corruptele. nõ igitur in corporis habitibꝰ aut animi: ꝓprie alteratio locãda est. Q; vero virtꝰ animi sit impassibilitas quedã: malicia vero passibilitas ei ꝛtraria. q; qz ois virtꝰ moralis circa delectationes ac tristicias et alias animi ꝑturbationes moderãdas versẽt aut actu/ aut memoria/ aut spe: indaginis est alterius discipline.

III Secũdũ habitus intellectiuos nõ est alteratio.

¶ Tertia intellectiue ptis habitꝰ alterationes nõ sunt 6
¶ Primo. qz intellectiue partis habitꝰ vt sciẽtia scõm adaliquid sumi videtur. ¶ Scõo. vniuersalia ex quibus sciẽtie nascũtur: ex particularibꝰ experiẽtia notis colligũtur. ꝛ actus ij q̃ ad intellectũ ꝓtinẽt nullo motu nullaq; alteratione egẽt: vt qui tẽporali pfunctione nõ parentur. Quietudine enĩ ꝛ residẽtia alia scieus fit et prudens. Huius signũ est. dormiẽs/ ebrius/ egrotans/ ifans et senex qui ob motũ ꝑturbationẽ ab vsu sciẽtie impediũtur: quibꝰ cessantibꝰ vt ĩ quiete quodãmodo ꝛ residẽtia ad sciẽtie contẽplationẽ euehunt apti. Et ꝝ̃ quis extante/ fluenteq; tẽpore intelligamus et contẽplemur: propterea arbitrandũ non est nos intelligere aut contẽplari in tẽpore. Simile enim esset acsi dicamꝰ aspectionem et tactũ fieri in tẽpore: cum etiã singulo quoq; momento (nullo temporis interueniẽte beneficio) res ipse

Motus/ sciẽtie acqsitionem ipedit.

Intellectiones nõ fieri in tẽpore.

se tangãt. manifestũ est igit̃ habituũ intellectiue partis
7 animi nõ esse alterationes. ¶ Quarta solum secundũ sen- VIII Gra.
sibiles qualitates ꝓprie sumẽda alteratio est. ¶ Nam ꝓpria sumaneq; secundũ habitus nec per idẽ scõm dispositiões et tur alteratio potẽtias: neq; scõm formas et figuras ꝓprie sumũtur alterationes. relinquũtur igitur solum sumende secũdũ qualitates sensibiles.

QVARTI CAPITIS NOTE

¶ Circulus orbis/ sphera. ¶ Uniuoca/ que eiusdẽ sunt nature. ¶ Equiuoca/ q̃ sunt diuerse. ¶ Equiuoca/ Homonima. ¶ Proxima/ que in eodẽ ghe sũt proximo et quasi similia. ¶ Susceptiuũ quod/ est quod nõ alterius ratione recipit. ¶ Quouero quod alterius ratione medianteq; altero suscipit.

QVARTVM cap. continet vnã questionem. duas cõclusiones. duas ratiões et quatuor cõparabiliũ conditiones post primã. vniꝰ q̃stionis solutionẽ post scõam ¶ Questio. An
8 omnis motus omni motui penes velox et tardũ cõparã-
9 dus existat? ¶ Prima conclusio. non omnis motꝰ omni motui comparabilis existit. ¶ Primo. quia si omqz eq̃ tẽpore omni comparabilis est: vt equevelox dicatur quod mouẽtur eẽ in equali tpe mouentur: erit motus circularis alicui motui recto eq̃lis: ꝛ alicꝫ maior/ ꝛ alicꝫ minor. hoc aũt eẽ nõ põt. Quomõ enĩ erit circulꝰ recte eq̃lis? ¶ Scõo. qz si eq̃velox dicat quod in equali tpe mouetur cum in eq̃li tempore aliquid feratur ꝛ aliq̃d alterek: erit quedam alteratio loci mutationi eq̃lis. quod si ita esset: ꝛ passio equalis esset spacio et longitudini: ꝛ hec maior/ hec vero minor. hoc autẽ esse non potest vt neq; recte circulꝰ equalis. quare neq; alteratio loci mutationi comparabilis. Neq; valet si dixeris qõ circulo mouek velocius aut tardiꝰ moueri oportere: eo qõ scõm rectũ fertur: qz si velociꝰ aut tardiꝰ. ergo et equaliter vt si b circulo torqueatur in tpe a. et c recto feratur in parte a: et idcirco dixeris motum b velocitate minorem: c vero maiorem. Nos vero dicimus motũ circularẽ neq; velociorẽ/ neq;

Lineā rectū circulari nō posse cōparari.

tardiorē/maiorē/aut minorē recto. Nā oporteret circulū et rectū eē cōparabilia scōm mai⁹/minus/et equale. Est enī id veloci⁹/qō in eq̄li tpe spaciū pcurrit mai⁹: et id tardi⁹:qō in eq̄li ptransit min⁹. Et circularis mot⁹ spaciū/circul⁹ est:et recti rectū. At qui crederet mot⁹ eē eq̄ veloces/q̄ eq̄li tpe absoluanť/velociores qui minori/tardiores qui maiori:nihil aliud est ꝙ si credas tēte ambulantē eque velociter aut veloci⁹ currēte moueri. imo et currentē tardi⁹:si pluri tēpore currat. ¶ Cōparabiliū quattuor ꝓditiōes. ¶ Prima. oīa non equoca sūt cōparabilia. vt augmētatio augmentatiōi/ diminutio diminutiōi/albefactio albefactiōi:et ita in ceteris. Nō autē equoca:vt vinū nō est stilo acuti⁹:aut in fidib⁹ postrema Chorda. quia acuties in vino et acuties in stilo et chorda equoca est. et magis alteratio et loci mutatio. Unde fit vt si vini acuties nō dicať penetratu velocior aut tardior acumine stili:multo min⁹ dicē alteratio velocior aut tardior loci mutatiōe. Et si dicas: cadē ratio est acuti in vino et stilo vt qō sensum penetrat: et multi in tpe/circulo/et recto. Dicim⁹ hoc falsū eē:q̄ eē equiuocā q̄uis noīa sint eadē. ¶ Scōa. cōparabilia debent eē eiusdē nature aut subproximo gñe contēra. vt equus et canis genere,prima sunt:et vox et aq̄ nō sunt gñe,prima. ideo nō cōparabilia. Tertia. q̄ nō differant susceptiuo vt quo et qō. vt dulcedo i melle nullo medio suscipiť:dulcedo vero harmonie mediāte voce in susceptiuo recipiť:ideo cōparabilia nō sūt. Sūt itē et homonyma. ¶ Quarta. cōparatiōes faciēde sunt scōm spēm indiuiduā et nō scōm eā q̄ diuidua est. vt colorati diuiditur in albū et nigrū. idcirco nō bene cōparabim⁹ albū nigro scōm colorati. neq̄ rite assignabim⁹ an albū sit nigro magis colorati. ¶ Scōa cōclusio. vt mot⁹ eq̄ veloces dicanť:nō sufficit eos eodē tpe fieri. ¶ Nā alteratio et scōm locū mutatio/eque veloces dicerenť:pariter et motus circularis et rectus:qō est inconueniens. Nō igit vt eodē tempore fiāt sufficit vt dicanť equales ¶ Et si q̄ras:cur nō cōparenť? an quia alteratio genꝰ est aut loci mutatio aut tēpus? Dicim⁹ tēpus:semp idē specie esse:et eundē specie eius partes copulantē Etc.

Cōparabiliū conditiones q̄ttuor

Obiectio

Solutio

Questio

Responsio

mū. sed alterationē et loci mutationē longe genere diuersa esse. imo et ipsa diuersa esse genera:q̄ cōparatiōibus non apta esse dixim⁹. Et species habet alteratio: albefactionē/nigrefactionē/et huiusmodi ceteras secūdū qualitatū sensibiliū species. Et loci mutatio species habet scōm terminos/diuersas:vt sunt mot⁹ sursū et deorsū/secundū spacia vt circularē et rectū/ et scōm instrumenta mot⁹ exequēdi:vt ambulationē secundū pedes/ volatū secundū alas/et similes. Et licet genus vnū sit: in eo tamē multa latent etiā equiuoca:quorū hec valde distantia sunt:hec vero similitudine proxima:ita vt (cū equoca sint) non peripiank. Et (vt sūmarie multa cōplectamur) hec eque velocia sūt / q̄ in equali tpe mouētur ¶ Diffinitio eq̄ scōm eq̄lē magnitudinē/scōm idē spē indifferēs/et moue velocium tū specie indifferētē. Hinc ꝓspicere licet q̄ generatiōes eque veloces dicātur/vt ee que in equali tempore/equali magnitudine/et scōm idē specie indiuisibile (vt homo et equus) fiunt. Ita et corruptiōes/et augmentationes et diminutiones. Et alterationes eque veloces: que in equali tempore secundum eandē specie indiuidua passionem (que neq̄ magis sit neq̄ minus sed equaliter) existūt. vt eorū q̄ i equali tēpore equaliter albescūt aut sanank. ¶ Et si direris scōm qualitatē sumi similitudo:et scōm qualitatem equalitas. Nō igitur alterationes que sunt secundum qualitatem dicentur equaliter veloces aut equaliter esse. ¶ Dicimus cum eas eque veloces dicamus:nos ad tempus inter cetera respicere:et cum eas neq̄ magis neq̄ minus: sed equaliter esse numerum respicimus. Et ita que loci mutationes eque veloces sint intelligas:per que et protinam que velociores et que tardiores secundū vnūquodq̄ mutationum genus sint mutationes/facile cognoscas. ¶ Instantia

Solutio.

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Mouet/mouet scōm locū. ¶ Medietas mobilis/est mobile subduplū. ¶ Nō mouentiū et mobiliū moles quāte sint respicienda sunt:sed mouentiū et mobiliū potentie. ¶ Mediū/ dimidium

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVINTVM cap. cõtinet septẽ ꝓparationũ mouẽtiũ et mobiliũ regulas. ¶ Pria regula. si aliqꝺ mouẽs moueat aliqꝺ mobile aliq̃nto tpe ⁊ aliq̃nto spacio idẽ mouẽs aut eq̃le mouebit mobile medietatẽ ꝑ duplũ spaciũ i eq̃li tpe. ¶ Sit a mouẽs. b mobile. c spaciũ. d tps. manifestũ ẽ ex dictis mouet aliꝺ aliq̃ vi superãte mouet aliq̃nto tpe ⁊ spacio. vñ ex analogia: regula euadere põt vel ꝑ manifestissima. ¶ Scda. si potẽtia mouẽs moueat mobile aliq̃nto tpe ⁊ aliq̃nto spacio: potẽtia eadem aut ei data eq̃lis mouebit mobile medietatẽ per idẽ spaciũ i tpis medietate. ¶ Tertia. si potẽtia mouẽs moueat mobile aliq̃nto tpe ⁊ aliq̃nto spacio: eadẽ potẽtia aut ei data eq̃lis mouebit idẽ mobile ꝑ spaciũ medietatẽ i medio tpe. ¶ Quarta. si virtꝰ mouẽs qꝺcũq; moueat mobile aliq̃nto tpe ⁊ aliq̃nto spacio media virtꝰ mobile medietatẽ eodẽ spacio mouebit ⁊ i eodem tpe. ¶ Harũ oĩm cã ẽ par eadẽq; Analogia. ¶ Quinta. si virtꝰ moueat mobile aliq̃nto tpe ⁊ aliq̃nto spacio: nõ necesse est cãdẽ virtutẽ aut datã eq̃lẽ mouere duplũ mobile ꝑ dimidiũ spaciũ i eodẽ tpe: aut ꝑ eq̃le in duplo tpe. Sit a virtꝰ motiua. b mobile. qꝺ moueat spacio c. in tpe d. ⁊ l duplũ/ mobile b nõ oportet virtutẽ a etiã oĩno l mobile duplũ movere posse. Nã accidit l mobile vi motricẽ a superare. ¶ Sexta. si virtꝰ mouẽs moueat aliqꝺ mobile aliq̃nto tpe et aliq̃nto spacio nõ oportebit virtutẽ medietatẽ idẽ mouere mobile ꝑ dimidium spaciũ i eodẽ tpe aut ꝑ idem spaciũ in duplo tpe. Alioqn si dnãgita sit hoĩes mouerẽt nauẽ: ⁊ tingeret ⁊ vnusquẽcũq; solũ movere nauẽ. Et ex hoc deꝓhendit calũnie zenonis solutio. Argumẽtabat enĩ sic. Si (inqt) modi⁹ milij cadẽs i terrã sonaret: et illi⁹ medietas medietas ⁊ iterũ illi⁹ medietas: ⁊ ita i infinitũ vt minutissima milij ꝑs sonũ ederet. qꝺ est ipossibile ¶ Nõ oportet (qꝺ ꝛ

no ꝓficere itẽdit) si modi⁹ milij aut milliũ cadẽs d sonũ faciat: et medietatẽ sonũ efficere. Nã forte ita erit atq; extenuata ei⁹ ỿt⁹ fuerit: vt medij resistẽtiã nõ superet: et aerẽ nõ dimidiat. neq; cadat. Et ꝓuis pars illa in toto vna cũ reliqs totiꝰ partibus moueret: nõ tñ et actu et ꝑ se mouebat. vt numerus mouẽtiũ nauem et vnꝰ in illo numero. ¶ Septima. si due ỿrutes motiue moueãt aliq̃ mobilia aliquãto tpe ⁊ aliq̃nto spacio: ỿt⁹ ex illis collecta mouebit mobile ex mobilib⁹ collectũ ꝑ idẽ spaciũ et i eodẽ tpe. ¶ Ex analogia (vt cetere) cognita est. Et has ꝓparatiõis mouentiũ ad mobilia regulas applicam⁹ cõsiderãs ad augmẽtationẽ/ diminutionẽ/ alterationẽ/ et reliqs motibꝰ hũc in modũ. Si augmentãs/ diminuẽs/ aut alterãs: augmẽtat/ minuit/ aut qꝺcũq; alterat aliquanto tẽpore/ aliquanta quãtitate/ aut qualitate: idẽ augmentat/ minuit/ aut alterat. duplex dimidiũ in eodẽ tpe. Et idẽ augmentabit/ minuet/ aut alterabit medium in tẽporis medietate. Et dimidia mutatiõe in tẽporis medietate. Et media virtus augens / minuens/ aut alterans: medium auctum/ minutum/ aut alteratũ in eodem tempore reddit. Et non est necesse ipsã posse in ipsius duplum in duplo tempore. Neq; virtutis augẽtis/ minuẽtis aut alterantis medietatem posse in toto. Et si duo mouẽt duovt augmẽtando: et virtus augmentans collecta: duorum ꝯgregatum eodẽ tempore mouebit et virtus diminuens et alterans consiliter. ¶ Et de his hactenus dictum sit sufficienter.

¶ Septimi ℙhysicorũ finis.

PRIMI CAPITIS octaui Physicorum note.

¶ Asseuerant/affirmant. ¶ Perēne ꝑpetuū/perpetuū/quod principio fineq; careat. Principium ⁊ finis durationis. ¶ Vel/etiam.

OCTAVUS Liber Physicorū cōtinet decem cap. Primū cap. vnā q̄stionē. quattuor antiq;rū de motus perpetuitte opiniões. duas cōclusiones et quattuor rationes ad ꝑmā ¶ Questio. An factꝰ sit motꝰ vt ante ipsū nullꝰ oīno ꝑcesserit? an deficiet vt nec vllꝰ q̄dē postea sit futurus? an neq; hoc pacto factꝰ sit vnq̄. nūq̄ue casurus: sed sēp fuerit sēpq; sit futurus vt quidā imortale et sine quiete et vtvita q̄dā oībus rebus natura cōstāt ibꝰ. ¶ Quattuor antiq;rū de hac re opiniões. ¶ Prima est ponētiū infinitos mūdos: quorū quidā cōtinue occidāt/alij vero cōtinue oriātur qui (quia credūt huiusmodi rerū ortus et obitꝰ sine generatione et corruptione fieri nō posse: quare neq; sine motu) motū asseuerāt esse perpetuū. ¶ Secūda ē ponentiū vnū esse mūdū: sed eū perpetuū esse asserentium.

Quattuor antiquorum de mūdi perpetuitate opiniones

anaxagoras ¶ Tertia/est Anaxagore mundū esse genitū ponētis/et motū incepisse: atq; motū neq; mūdū postea interiturā esse. Aiebat enī omnia infinito euo in Chao et confusione delituisse et quieuisse: que diuina mēs aliq̄n incepit segregare/et tūc quoq; mundū et motū incepisse.

Empedocles ¶ Quarta est Empedoclis qui mundū interpollationibus ponit generari et corrūpi. generari quidē/cū lis segreget et diuidat. corrūpi/cū amicitia congreget atq; vniat. Ponit enī litē segregando vnū multa facere: et amicitiā/cōgregando multa facere vnū. Et interuallis medijs (cū neq; lis separet/neq; amicitia congreget) oīa quiescere. Et he sunt opiniones naturaliter loquentiū/et qui motū esse cōfessi sunt. Qui motū nō admiserunt/de hac questione (quod nobis vtile sit) nichil meminerunt. Et certe huius questionis inquisitio nō modo vtilis est ad nature explorationē: sed et ad eam Philosophie ꝓtē q̄ ꝑmū rerū exordiū ⁊ templa tat ꝑmū toti⁹

nature ꝓncipē. ¶ Prima cōclusio. Motꝰ nō incepit ita vt ante ipsum nullus precesserit motus. ¶ Primo. motus est actus mobilis vt mobile est. quēadmodū ptius ostēsū est. si q̄n igitur factus est motus: et res mobiles (quecūq; fuerit ille) ꝑcessisse necesse ē quod vel sine motus diffinitione ꝓcedas. vt si que futura sit alteratio: et alterabile ꝓtiacere necesse est. Et si loci mutatio: loco mutabile. Et si combustio: et cōbustiuū ⁊ combustibile. Aut ergo res ipse mobiles ꝑpetue fuerūt antecedentes aut aliquādo genite. si genite: ergo motus eas ꝑcessit/per quē in lucē sunt edite. Motus igit quē assignabas nō erat primꝰ. Aſ si dixeris res eas eternas atq; ꝑpetuas anteisse: et hoc certe incōmodū videtur: ⁊ (vt a sciētibus dicatur) indignū. Nō igitur motus videtur factꝰ vt nullus ante ipsū antecesserit motꝰ. ¶ Sēo. q: si motiuū ⁊ mobile eterna fuerint: cū hoc moueri posset: illō vero semp mouere: seculis eternis id mobile quieuit et motiuū ipsū nō mouit: factū aliq̄n primū mouēs. Erat igitur causa quietis aliqua. est enī quies/motus priuatio. At vero esse nequit causa quietis vlla/sine motu ꝓtio. Nō igitur vobis primū motum: quāmo omnē motū ꝓceder motus prior. Aſ si dixeris virtutē illā motiuā/ad oppositā posse: vt sciētia ⁊trariorū est et non vt ignis qui rātū calefacit ⁊ nō frigefacit. id dictū parum pondus habere videtur. Nā videm⁹ quecūq; possibilis sunt/mouere et moueri: se cōsimiliter habētia ⁊ prima semp mouere et moueri. Essent enī talia: quare potius alterū semp moueret/et alterū moueretur. Et si ante nō moueret vnū/neq; alterū mouerek: nō sēp in eadē dispositione faerūt/et nunc cū mouet alterū/et alterū mouek. demutatū igitur videtur vnum aut alterū: ⁊ prior incepisset motus eo quē tu ponis primū. vt si hoc nunc est duplū cū ante nō esset duplū: aut ipsū aut ad qđ dicitur duplum/mutatū esse videk. ¶ Tertio. consensus phōrū (vno Platone scilicet excepto qui in Timeo tempus cū celo genitū asserit) est tēpus esse perpetuū. Democritꝰ enī/volēs ostēdere oīa facta esse impossibile esse: ita argumentak. Tempus ꝑpetuū est. igik vt oīa facta sint impossibile est. At si tempus est ꝑpetuū: ⁊ mo-

T. Cornel.

Cauilli exclusio.

tū esse perpetuū oportet. Est enī tēpus (vt ex p̄cedētib⁹ cognitū est) numer⁹ mot⁹ scōm pri⁹ et posteri⁹. Et motus/passio q̄dā et affectio esse videt. Nō est igit modo q̄ dictus est/factus. ¶ Quarto. si dixeris cū Platone tēpus factū et incepisse: eū tēpus sine nūc fcepisse intelligi nō possit. nūc aut omne mediū sit vt vni⁹ finis et alteri⁹ principiū: vt tēpus nūc illud (quodcunq; dederis) p̄cessisse ꝓfitearis oportet. Et ita sēp ꝓcedas vt tēp⁹ sese offerat penne atq; penū. Qui si tēpus pēne est: et mot⁹ perē nis erit atq; ꝓperu⁹. Est enī temp⁹ (vt superi⁹ dictū est) numerus et passio quedā mot⁹. ¶ Scōa. mot⁹ vt ne⁊ fact⁹ incepit: ita quoq; nec⁊ interitur⁹ est vnū vt ne vll⁹ seq̄tur. ¶ Nā quēadmodū q̄ motus ortū cōtentur cogūt ꝓcedere motū: motu primo priorē: ita et qui desitu rum putāt cōcedere oportebit motū citimo atq; postremo motu posteriorē. quia aut eo corrupto res ipe simul corrūpūt aut manēt supstites. si corrūpūt: cū nichil i nichilū corrūpat abibūt i alterū. Hoc āt cē nequ nisi comitāte motu. Erit igit is. mot⁹ citimo et postremo motu (q̄ posit⁹ est) posterior. Si manent supstites: ūsdē que de motus inceptione posita fūt: vrgēdū est argumētis.

7

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Minor mūdus/homo ⁊ in eius similitudiē vnūq̄q; animal. ¶ Minor mūdus/Microcosmus ¶ Maior mundus vniuersū. ¶ Maior mūdus Macrocosmus.

Anaxagore et Empedocl̄is ꝓbatio.

8

SECVNDVM cap. continet vnā conclusionem. duas rōnes ad eam. tres rōnes nō esse motū perpetuū ꝓbantes. et earū solutiones. ¶ Conclusio. Et Anaxagoras et Empedocles haud cōueniēter mundū esse factū assereret vident. ¶ Primo. quia in nature explanatiōe id sūmopere obseruandū est ne q̄d sine rōne ꝓbet: et ne id causa sumatur: quod causa esse nō possit. Hoc aut in sua ipsa assertione Anaxagoras ⁊ Empedocles nō obseruant: q̄n potius sua dicta figmēto similiora vident. Inq̄t enī Anaxagoras mentē illā infinitis seculis abstinuisse et postea operatā fuisse: sempeq; in futurū operaturā: neq; cām vllā adhibuit. Sic

enī mentē illā infinitis seculis ociosā/ torpentēq; faciebat. Et Empedocles asserit aduenīente lite mundū gñari et aduenīēte amicitia interire: et id cōpluribus alternatisq; vicib⁹ fieri et interpollatim quiescere. Neq; cām amnīolē adducere cur hunc in modū alternētur vices nunc ortus/ nūc obit⁹/ nūc quietis. Debuit saltem Empedocles inducere. Amiciti a est que homines congregat. Inimicitia autem seiūgit ⁊ segregat. Fugiūt nāq; abinuicē inimici q̄re et inuniuerso sic erit. Et huius id insufficiēs fit: visus tamē rationē sequi fuisset. Quoquidē et Democrit⁹ faciebat et eorū que facta erūt causas inquirebat. Eternorū vero et eorū que semp sunt nō amplius volebat nos rationem inq̄rere. quod in pte recte in parte vero insufficienter volebat. Nā triangulū ānguloꝰ tres duobus rectis habere equales eternū est: ⁊ huius cām inquirimus et cām habet principia perpetua. et horum quidē principiorum non amplius causa vlla est. ¶ Secundo. quia nichil in vniuersa natura est qđ aut ratione aut ordine careat. et natura omnibus que natura constant ordinationis causa esse videtur: et semper vnifōrmis similiq; perseuerans ordine nature tenor non aliquando quidem sic: aliquando vero non procedat. vt semp ignis ad superna conscensus: grauium vero motus semper ad ima. At vero Anaxagoras assertio nesua q̄ infinito tempore res quieuerint et postea moueri ceperint: omnem tollit ordinationem. Infinite autem quietis ad motum (quem postea ponit infinitum futurum) nulla ordinatio est. Neq; reddi ratio potest vlla cur tunc factum/cur non prius. ¶ Unde etiam vt Empedoclis dictum minus irrationale videatur. Nam ponit mundum generari/ deinde interire/ et interpollatim medīs interuallis quiescere/ et iterum nasci/ ac oriri: vbi videtur seruatus nature ordo et tenor. Non tamen sufficienter (vt diximus) nulla vsus ratione id astruxit. ¶ Tres rationes motū non esse ꝑpetuum ꝓbantes: pariter et earum solutiōes. ¶ Prima. Omnis motus nō est de quodā in quoddā vt de contrario in contrariū motum infinitū um cōtendens: ēi possibile est: igit nullus motus infinit⁹ ⁊ ꝑpetuus est.

Pulchra mūdi ordinatio.

9

Tres rationes

¶ Secunda videm⁹ es que nunq̄ agitata fuerūt oīno neq̄ secundū se neq̄ suas ptes vt ignis/aer/aqua/ terra insīa pariter ꝛ aīata post hmōi quietē posse incipere motū. quid igitur ꝓhibebit et mundi motū itidē inci pi potuisse? ¶ Tertia. Animalia mouētur post sūmam quietudinē/nullo impulsore. Nō enī vt moueantur e⁹ trinsecū quicq̄ afferre oportet. quid igitur mundū post summā illā (quā Anaxagoras astruit) quietē motū inci pere ꝓhibet? Si id in minore mundo inspicimus: cur nō liceat et in maiori inspicere? Et hec ratio fortiꝰ ꝓsua dere videt. nō tñ has rationes diluere difficile erit.

Prime solutio.

¶ Prime solutio. dicimꝰ nullū motū qui ex cōtrario i suū est cōtrariū/ꝓperem atq̄ peuū esse: sed omnē talem cōtrarijs clausū et terminatū. et non semp numero esse posse vnū et cōtinuū. vt neq̄ idē numero sonꝰ quē Chor da primo icta reddit: et quē secūdo icta. Omnē enī mo tū de quodā esse in quoddā: vt de cōtrario in cōtrariū/ sensibiliū motibꝰ applicari debet. Est enim ꝓter hos alius quidā motꝰ/quē nichil vetabit semp esse vnū ꝛ eū dem/ꝛtinuū/iugem/et perpetuū. vt amplius ex sequē tibus fiat manifestū.

Secūde solutio.

¶ Secūde. nō est incōueniens ea q̄ nūq̄ agitata fuerunt/inchoare motū. De inanimis ve ro nichil mirari dignū est sīve excitenk a quiete/extrin secum motorem habeant appositū: quo absente/q̄escūt ꝛ hoc natura sacra quiete. si violenta fuerit quies: extri seco motū vetante absente/ꝓtinus mouerentur. Et hec ratio videtur querere cām cur aut nō semper quiescant/ aut semper moueantur: sed hoc aliunde fiet exploratū. De animatis autem/ maiorem affert difficultatem: de quibus nūc dicendum est.

Tertie solutio.

¶ Tertie. dicimus animal/ nūq̄ sine naturali motu esse. habet enī semp in se naturalē motū/et nōvnū solū/sed forte multos: quorū ipsum totū aīal/causa non est: sed est intra se deliteſcens omni um horū causa. Et idcirco aīal nō ex oīs motus quiete nullo extrinseco administrāte mouetur: sed ex q̄re mo tus/qui secundū locū est. cuius causa q̄nq̄ cōtingit ab extrinseco: q̄nq̄ ab intrinseco ꝛ a motibus (qui plures sunt) interius/nūc intellectū/nūc appetitū mouentibꝰ. Et certe ostēdit sonꝰ/multos in aīali interiores esse mo

tus: cū eius partes exteriores/ moueri nō videātur. que aliquo inexistente/iterū experrecta surgunt. Ex minori igitur mundi similitudine/non conficias maioris mūdi motū post quietem incepisse. Sed de ijs adhuc ex sequē tibus aliquid apparebit manifestum.

TERTII CAP. NOTE

¶ Immobile pmo. ¶ Locus ꝓprius/locus naturalis. ¶ Aliq̄/res naturales alique. ¶ Caprificus/ silueſtris ficus oīa quibus innascitur loca dissindens ac rūpēs.

TERTIVM cap. vnā diuisionē. tres cō clusiones. duas rōnes ad oprimā. tres ad secūdā. vnum correlariū ad tertiam. ¶ Diuisio. Necesse ē omnia entia aut semp moueri/ aut quiescere/ aut īmobi- lia esse/aut aliqua semp moueri/quiescere/ aut īmobilia esse. Aut omnia aliquādo moueri/ aliquādo quiescere/ aut immobilia esse. Aut aliqua aliquando moueri/ali- quando quiescere/aut aliquādo immobilia esse. Et hec discutere vtilitatem ad ea (que pauloante dicta sunt) af ferri: pariter ꝛ ad presentis operis rursus dubitatorum solutionē et totius absolutionē et completionē. ¶ Pri ma cōclusio. non oīa semper mouenk. ¶ Aiunt enī qui hec astruunt oīa semp moueri: sed motū illum latere sen sum/ neq̄ quo motus semp moueātur determinārt. sed id falsum esse monstratur. ¶ Primo quia natura est prin cipium quietis vt et motꝰ. Ita igitur dicēres principiū negant Physicū. falsum igitur dicūt oīa semp moueri. ¶ Secō. non oīa semp generātur/ aut corrūpūtur/ au- gmētank/ aut diminuūtur/ neq̄ cōtinuātur auctio et di- minutio: sed semp inter auctionē ꝛ diminutionē medīū interiacere oportet. vt si tot gutte aut innascēs caprifi- cus lapidē cauēt: non oportet quālibet guttā lapidē ca- uare et in toto tēpore ꝓcedēte guttā aut caprificū aliqd lapidis abscindere: sed tot cauant simul et nō quelibet. vt tot homines simul trahūt atq̄ mouēt nauē et nō qui libet. Ita ꝛ in auctione ꝛ diminutione. Neq̄ oīa semper alterantur. Primo qꝛ q̄uis id quod alterak in infinitū partiatur: nō idcirco vniuersa tēporis serie alterationē

Diuisio qua drimēbris.

Nō oīa sem- per augeri aut minui.

Nō oīa sem- per alterari.

trahi oportet. Nã pleraq; alterationes veloces et in toto subiecto assecutas vt congelationes perspectas habemus. Secũdo eger in tẽpore sanatur: quẽ postea ꝯ cõualuit ꝛ eo cõpleto tẽpore manifeste a sanatione quiescere perspicim⁹. Est enĩ sanatio vt alteratio. Tertio alteratio est inter terminos cõtrarios. claudit igitur ꝛ nõ infinitũ ꝓcedit. Quarto. videmus lapides tãto tẽpore manẽtes neq; duriores neq; molliores fieri. Signũ igitur est non omnia semp alterari. Et certe qui putat oĩa semper alterari in nimis manifestis errat. Neq; dicere possunt oĩa semp ferri. Primo. quia perridiculũ est credere mõtes et saxa semp deorsum ferri: et ea videri semper in terra manere: ꝛ id nos latere. Secũdo. ignis aer/ aq̃/ terra et pleraq; aliorũ in suis ꝓprijs locis existũt. At vero vnũquodq; in suo ꝓprio loco natura quiescit aut ex eo violẽte detruditur. quiescũt igitur talia ĩ suis proprijs locis. Nõ igitur omnia semp moueri est assruẽ dum. ¶ Secũda conclusio. Nõ omnia semp quiescunt. ¶ Primo. q; quedã moueri sensu vel ꝓspectissima sũt: et hoc illustrius manifestiusq; est ꝙ vt rationẽ reꝙrat. Querere ꝓfecto rationẽ vbi sensus fidẽ faciat: quedam intellect⁹ infirmitas est. ¶ Secũdo. quia q̃ dubitat motum esse nõ modo in Physica: sed alia qualibet sciẽtia trahit errorẽ. q; oẽs quodãmodo motu vtũtur. ¶ Tertio. quia sicut importunitates ad Mathematica principia nichil ad Mathematicũ pertinẽt ita quoq; neq; ea que sunt ad motũ esse ad Physicũ spectat. est enĩ Physica suppositio. et natura principiũ esse motus prius posita est. Ex ijs enĩ intelligis nõ omnia semper quiescere et ne hoc quidẽ modo: sed neq; oĩa semp ĩmobilia perseuerare posse. ¶ Tertia. nõ aliqua semp mouẽtur ꝛ aliqua semp quiescũt. ¶ Quia res nõ semp generãtur aut corrũpũtur: sed simul atq; genite sunt nõ ampli⁹ generãtur. ꝛ fui interit⁹ finis est et termin⁹. ꝛ certe mutationes sunt gñationes quedã ꝛ corruptiones. Que augentur certũ est nõ semp augeri posse/ et que minuũtur non semp minui/ ꝛ que alterantur nõ semper alterari/ ꝛ que ferũtur nõ semper ferũtur. nã in suis locis natura quiescunt. et extra vt moueãtur violẽtus exigitur mot⁹: qui

Nõ oĩa sẽp loco ferri

M. Concl:

Nõ oĩa semper q̃escere.

III Concl:

non semper perseuerat. et cõsimiliter ostẽdas ea nõ semper quiescere vt que aliquãdo oriantur/ aliquãdo occidant/ incrementũ sumant/ atq; decrementum. ¶ Correlarium. vnde fit exploratum aliqua aliquando moueri et aliqua aliquando quiescere.

QVARTI CAP. NOTE

¶ Sistere/ quietare. ¶ Mot⁹ violẽtus est qui fit a prĩcipio extrinseco non cõferente vim passo. ¶ Non conferente vim passo/ ꝑncipio nõ agẽte intrinseco. ¶ Violẽtus/ preter nacurã. ¶ Discretũ/ diuisum/ aliud. ¶ Potentia primo/ potentia remota. ¶ Potentia secũdo/ potentia ꝓpinqua et precipua. ¶ Sphera pila lusoria.

QVARTVM cap. continet tres diuisiones ꝛ duas ꝛclusiones. ¶ Prima diuisio. Eorũ q̃ mouenk quedam secũm se mouenk/ quedã secũm partẽ/ et quedã per accidẽs. Ita ꝛ eorũ que mouẽt. et quid vnũquodq; eorũ sit: prius dictũ est. ¶ Secũda. eorũ que a seipsis mouenk q̃dã a seipsis mouẽtur: q̃ post quietẽ sis mouenk. motũ iniciare ꝛ inchoatũ citra terminũ sistere nullo extrinseco aduenĩẽte q̃unt vt alata. Aliavero ab alio: q̃ id nõ possũt vt inalata. ¶ Tertia. eorũ iterũ q̃ ꝑ se mouẽtur quedã natura mouenk q̃ a ꝑncipio qõ ĩ ipsis ẽ mouẽtur vt alata a seipsis ꝛ a ꝑncipio qõ ĩ ipsis ẽ mouenk. ꝛ grue deorsũ. Alia vero vi ꝛ ꝓter naturã. vt aliquãdo alata et alatorũ ptes ꝛ terra sursũ. ¶ Prima ꝛclusio. In omni motu discretũ diuisũq; ẽ qõ mouek et qõ mouet. ¶ Nã in ijs q̃ vi ꝛ ꝓter naturã mouẽtur statĩ id manifestũ est. mouẽtur enĩ ab extrinseco agitatore. In ijs vero q̃ secũdũ naturã (vt ĩ alatib⁹ q̃ a seipsis mouenk) etiã id deprehendik. Nã mororem habẽt alam int⁹ latẽtẽ vt nauta est intra nauẽ ipsam gubernãs et dirigẽs. De animis autem cũ natura ferantur difficultas affertur. Nã nõ videntur ab extrinseco moueri. Mouerẽtur enĩ vi quadã et ꝓter naturã potius. Neq; a se vt alata. Primo. q; a se ĩalata a seipsis moueri alatorũ ẽ ꝓprijs. Secũdo. q; q̃ a seipsis mouenk seipsis nõ mouent quietare queũt citra terminũ. vt q̃ ãbulat: vt vult et vbi uentur. vult põt nõ ambulare. inalata vero nõ. Tertio. q; q̃ a se

Concl:

ipsis mouenť: ad oppositas ptes seipsis ferūtur. vt aĉta nūc ante/nūc post/nūc sursū/ nūc deorsum/ nūcin dexterū/nuncin sinistrū natura ferunť. Non autē inaīa: vt ignis. solū enī natura sursū et nō deorsum ferť. Sed ijs nimirū nō obstātib⁹: inanimotū discreta ⁊ diuisa sūt et mouēs ⁊ qō mouet. vt eorū pars vna ē mouēs ⁊ altera mota ⁊ patiēs. Et licet extrinseco egeant cū ipsa etiā natura ferank: eorū tamē ipsis ītrinsecū pncipiū vim mouendi ꝑbet ac ꝑstat. Nō tamē (vt rite ꝓbatū est) idcirco a seipsis moueri dicenť. Sed hec adhuc clariora diluci

Inaīata ab altero mouēt tur.

dioraq; euasura sūt. ¶ Scōa. inaīata ab alio mouenť: et alterū atq; alterum mouēs ⁊ motū est. ¶ Nā mouēs aut est ꝓter naturā vt ferreus vectis ⁊ natura grauis quippiā sursum leuās. aut mouēs natura vt actu calidū natura mouēs atq; calefaciēs qō ē potētia calidū. et ita secundū quārū ⁊ vbi. Nā quicqd actu causa est: naturalem vim habet mouēdi ea q̄ potestate talia sūt: q̄le quod mouet actu ē. Cū vero inaīatorū mouēs ꝓter naturā fuerit: manifestū est ea ab alio moueri ⁊ alterū ⁊ alterū esse mouēs et motū. Q̄ si scōm naturā: itidē. nā mouēs erit act⁹: faciēs mobile actu esse aut quantū aut q̄le aut vbi: q̄le ipsum potētia erat. Verūtamē duob⁹ modis dicitur aliqd esse in potētia. Pzimo aliqd est sic in potentia nō quidem vt operek non impeditū: sed adhuc actu egens. quomodo dicim⁹ terrā esse in potētia sursum aut quia ꝑter naturā sustolli/ sursumq; ferri possit aut ī ea generari leuitas. quēadmodū ⁊ ipsa aer potētia ē: ⁊ sicut nondū sciēs potētia est: cōsiderās. Alio modo ita in potētia vt substracto ipedimēto ꝓtin⁹ operek. quēad modū sciens (modo ipedimentū non sit vllū) cōsiderat: et actu calidū calefacit. et hoc pacto inaīata sunt in potentia vt in sua loca ferātur: quotiēs iaceant extra. et in quāto et quali similiter se habet. Et est resistēs et impediens quodāmodo vt mouēs/et quodāmodo vt nō. Nā mouet per accidēs et nō per se vt cū demolitur colūna/ quod illi suppositū erat deorsum ruit. ⁊ dolū qō superposito lapide sub aqua detinetur: amoto/ illo sursū emicat atq; emergit/ et sphera lusoria repcusso/ pariete: ab eo vt resistente per accidens mouetur. Sed ex hīs satis

Bifariā aliquid esse in potentia.

esse clarum arbitramur inanima semper ab alio moueri et alterū atq; alterum esse mouens et motum.

QVINTI CAP. NOTE

¶ Mutatio vniuoca' est cum mobile ad cōsimilē actus mouētis actū mouetur. ¶ Seipsum mouens/cōpletum mouens ab intrinseco motum.

21 QVINTVM cap. cōtinet vnā diuisionē. quinq; cōclusiones. et duas rōnes ad pzimā. ¶ Diuisio. Mouētium quoddā est mouēs tātū ⁊ nō motū ab altero. Et id pzimū ⁊ per se mouēs dicitur. Mouētiū diuisio.

Alterū est mouēs quidē ab altero motū. et eorū quoddam est ꝓpinquius vt quod ē pzimo ūmediati⁹: ⁊ qōdā remoti⁹. verbi causa. vt si hō mouet manū et hō nō amplius ab alio moueak/ ⁊ man⁹ mouet baculū ⁊ baculus lapidē. Hō mouēs pzimū ⁊ ꝓpter se vicerek ⁊ man⁹ ⁊ baculus mouētia scōm alterū: hoc vltimū ⁊ remoti⁹/ illud

22 vero ꝓpinqui⁹. ¶ Pzia ꝛclusio. pmū mouēs posteriorib⁹ magis mouet. ¶ Pzio. q: pmū mouēs posteriora mouet: nō autē posteriora pmū. ¶ Scōo. q: posteriora sine pmo (vt a q̄vim suā mouēdi recipiāt) mouere nō possunt. pmū autē sine posteriorib⁹ mouere potest. Est igit manifestū pzimū mouens posteriorib⁹ magis mouere.

23 ¶ Scōa. oīs mouētib⁹ q̄buscūq; necesse est ad aliqō pzimū decūbere ī q̄ fiat stat⁹. ¶ Nā aut decūbit ad pzimū: aut ꝓcedit in ūfinitū. Nā infinitorū nō est pmū. At eis in infinito vero in ūfinitū ꝓcedere ipossibile ē. decūbit igit ad pzimū ꝓcedi nō

24 qō quidē cū nō ampli⁹ ab alio moueak (q: pmū) in posse. eo stak. ¶ Tertia. pzimū mouens aut ūmobile pseuerat aut a seipso mouek. ¶ Omne enī qō mouet: aut moueri aut nō moueri necesse ē. Si nō mouek: ūmobile. Si autem mouek: aut a se aut ab alio moueak oportet non ab

25 alio nā (vt dictū est) pmū nō esset. Relinqtur igit vt a se moueak. ¶ Quarta pzimū mouēs ūmobile est ¶ Quia quod mouetur aut per se mouek aut per accidēs. Si dicas per accidēs nec; idcirco moueri oportet. Et si scōm accidēs moueretur nō esset necesse moueri. q̄re nec; aliquid aliorū. hoc autē falsum. Nā motū semp esse opor-

Pzimū mouens physicas cum ūmobile esse.

tere prius cõstructũ est. Si das primũ per se moueri: ne
q; hoc quidẽ. Primo nã q̃ p se mouetur ab alio move
ri prius monstratũ est. erit igit̃ mouẽs et nõ motũ neq;
a se neq; ab alio. Nec inuerito aliquid tale existit q̃ mo
uet et nõ mouetur. Quia cũ in aliquo coniũcta reperiã-
tur et vnũ ab altero seiunctũ reperiatur: et alterũ ab al-
tero. Mouere autẽ ⁊ moueri simul cõiuncta reperiũtur
in baculo: ⁊ moueri seiunctũ a mouere vt in lapide. Me-
rito igitur inuenitur et mouere seiunctũ a moueri. quã-
re hec tria erũt: mouẽs tantũ/ mouens et motũ simul/ et
motum tantũ. Hanc ob causam intellectũ Anaxagoras
posuit immobilẽ et separatũ: qui fons/ origo/ principiũ
q; motuũ effectiuũ esset et qui reb⁹ oĩbus esset. Secun
do. q: aut eodẽ motu se moueret ⁊ moueretur vt augẽs
augeretur/ minuẽs minueret/ calefaciẽs calefieret/ do-
cens doceretur sanãs sanaretur/ ferẽs ferretur/ quo ni-
chil ineptius. Aut alio motu mouet ⁊ alio mouet. Sed
quomodo augmẽtans alteratur/ aut alterãs fertur/ nõ
enĩ se sed alterũ moueret ⁊ augmẽtaret: et ipsum quoq;
ab altero moueretur vt ab alterãte ⁊ ferẽte ⁊ hoc abiret
in infinitũ. Nec valet dicas moueri vsq; ad aliqua ⁊ de-
inde reflecti ⁊ recip:rocari. Nã oporteret ipsũ a superio-
re alterãte et ferẽte alterari et ferri. Priora enĩ a poste-
ribus nõ mouentur. Et cũ illud superius atq; prius mo-
uens hoc pacto iterũ moueretur: abiretur in infinitum.
Est igitur primũ mouẽs immobile. Tertio. quia omne
motiuũ esset mobile. vt omne sanans sanabile/ et edifi-
cans edificabile/ hoc autem irrationabile. Quarto. cõ-
cessum est mobile partibile esse oportere. si igitur pri-
mũ mouens moueatur a se (nam ab alio nõ mouebitur.
quia primũ non esset) aut totum mouebit totũ/ aut to-
tum partem aut pars totum/ aut pars partem. Non to-
tum mouebit totum/ Nam aut hoc esset (vt preostẽsum
est) secundũ eundem motũ: et tunc idẽ sanaret ⁊ sanare-
tur/ doceret et doceretur/ ferret et ferretur/ et ita in sin-
gulis. aut secundũ vnum moueret ⁊ secundũ alterũ mo
ueretur: quod etiam esse non posse monstratum est/ hoc
enim abiret in infinitũ. Item quod mouet est actus q̃
mouetur est in potentia. Si igitur totum a seipso toto

Cauillatio-nis solutio.

Quadrimẽ-bris ptitio.

moueret: eodẽ respectu ⁊ actu ⁊ potẽtia eẽ diceret. Est
enĩ q̃ mouet actu tale q̃le mobile potẽtia est. vt q̃ ge-
nerat: actu spẽm habet. ⁊ q̃ calefacit actu calidũ est. ⁊
hoc vbi mutatio vniuoca ẽ. Et ita idẽ ⁊ eõm idẽ erit ea
lidũ et nõ calidũ: ⁊ ita ĩ ceteris. Neq; totũ: partẽ move
bit. nã si totũ partẽ moueret: partẽ haberet ĩmotũ/ et al
terã motã. q̃re pars ĩmota poti⁹ dicẽda/ asserẽda q; ẽ pri
mũ mouẽs et nõ totũ. et pars mota a seipa moueretur.
nã a toto: q̃ nup tãtopere eẽ nõ posse mõstratũ est. Ne
q; pars partẽ eadẽ ratione. Aſ si dicis partes illas vim
mouẽdi recip:rocã habere et cõtra pati: vt quẽadmodũ
vna alterã moueat ita et econtra fiat. hoc nichil prosit.
Primo. ibi nichil primũ mouens: vt quorũ quodlibet
ab altero moueatur: et quorum nullum prius ratione
mouendi potius habeat q̃ sequens et posterius. Secũ-
do. quia primum mouens non contingit moueri nisi a
seipso contingat. ab altero igitur quocunq; mouebit
eõm accidens. quare et bene ĩmobile permanet. Ter-
tio. non necesse est mouẽs cũ mouet cõtra moueri: alio-
quin et calefaciens sẽper calefacit et sanans sanatur: et
ita dessimilib⁹ q̃ plurimis: q̃ aliquãdo prius ꝑ absonis
adducta sunt. Sed primũ mouens (vt sepi⁹ dictum est)
aut ĩmobile perseverat: aut a seipso mouek. Neq; pars
totũ mouebit. Nã pars ea potius primũ mouens dicẽ-
da esset. atq; in eũ relabemur errorem: vt eam ab se mo
ueri cõcedere cogamur. ¶ Quinta conclusio. Necesse est
seipsũ mouẽs cõstitutũ esse ex pte mouẽte ĩmobili: et
parte mota non mouẽte. Nã quicquid mouek: ab alio
moueri necesse est. erit igit̃ aliquid ipsi⁹ seipsũ mouentis
et non ipsũ totũ mouẽs: quod mouebit: et cũ se non mo
ueat (moueret enĩ non ab alio) mouebit alterũ: quod
quidẽ nõ se mouebit. neq; prius acceptũ mouẽs cõtra
mouebit. ꝑpter ea (que superius adducta sunt) incõmo
da. Erit igit̃ aliquid ipsius seipsũ mouẽtis et pars ali-
qua mouens ĩmobilis: et aliqua mota quidẽ et non mo
uens. Et non modo hec requirunturi sed et sufficere vi-
dentur. Esto enĩ a mouens ĩmobile. b motum nõ mo
uens. c mouens et motum. mouens quidem b: et motũ
ab a. ex quib⁹ intelligo a b c cõpositũ seipsum et cõple-

Ratio ducẽs ad ipossibile

Cauillatio-nis q̃futatio

V. Concl.

b a

c

tum mouēs. Si substrahas a: resīduū c b non est se mouens. Nā c mouēs posteriꝰ nō mouebit sine priori. Et si substrahis c: relictū ꝓpositū a b seipsū mouet. Nā a mouebit b mobile. Nō modo igit requiruntur hmōi mouens et motū: sed et ea vt aliquid se mouere dicak sufficiūt et sūt vt cōtactū habētia: alterū in altero diuersū/ distinctūq; situ nō habētia. et ex ipis cōstitutū/ seipsum mouēs dicik: nō quidē q; ipsū totū se moueat et ipsum a seipso toto moueak: sed quia intra se aliqd mouēs et aliqd ab eo motū habeat: q; ꝓtactu et situ īdistincta/ in

Questio. diuisaq; sunt. Sed dubitabis an diuisis a b: pars resi-

Responsio. dua a moueat resīduā partē b. Nichil ꝓhibet sic esse si pars residua ad resīduā partē eandē vim/ mouēdiq; ꝓportionē seruet: quā et totū ad totū. Si non: nichil incō modi resīduū non mouere resīduum.

SEXTI CAPITIS NOTE.

¶ Simplicik immobilia/ q; neq; p se neq; p accidēs mouēri nata sunt.

SEXTVM cap. continet tres conclusiones. tres rōnes ad primā. et tres ad secūdam. ¶ Prima conclusio. Quōdā eē mouēs īmobile ab oī mutatione alienū et p se et p accidēs: aliorū motuum ꝓpetuū et eternū necesse est ¶ Primo. q; sēper motum eē oportet: et nūq; (vt victū est) deficere. Est igik primū mouēs īmobile/ ꝓpetuū atq; eternū: qō hmōi motꝰ causa sit. Et q̄rere an quicqd fuerit eternum moueat tm̄ et non moueak: nō est ꝓsenti attinēs ratiōi. et an tm̄ vnum an plura sint mouēcia simplicik īmobilia/ ꝓpetua atq; eterna: sed de his insequētibꝰ. ¶ Secō. mouētiū īmobiliū qdā sūt q; qnq; sunt et qnq; nō: et q; p accidēs mouentur. vt animaliū et aliarū sensibiliū rerū mortices forme. At sic nō oē mouēs esse potest. et causā aliquā eorū (que hūc in modū aliqn̄ sūt et aliqn̄ non sūt) esse oportet: que nō aliqn̄ sit et aliqn̄ non sit: sed que eterna aliarū ꝓinceps et verū ꝓncipiū existat. Hec autē quecūq; fuerit: primū mouēs īmobile ab oī mutatiōe alienū t p se et p accidēs perenne atq; eternū erit. Hec valet si qs

T. Conclu.

Unū est mouens immobile

27

Mouētiū immobilium diuersitas

Obiectio.

dixerit ipsū ꝓmū mouēs (qō mutationū et mouentiū deficientiū statuik causa) impartibile esse. quod tamet si non generek/ corrūpatur/ aut mutek: quia tamē ipartibile: sine mutatiōe accidet ipsū aliquādo esse et aliqn̄ non esse. Concedimus ipsū neq; generari/ neq; corrūpi/ neq; alia qualiber mutatiōe affici. Nā oē seipsū mouēs molē habere necesse est et esse partibile. et ipsū primum mouens molis et diuisibilitatis expers est. sed idcirco non cōcedā ipsum sine mutatiōe aliquādo esse et aliquādo nō esse: neq; necessitas vlla est: qui ꝓtꝰ oppositū constat. Nā quomodo ōim q; aliquando sūt et aliqn̄ non sunt: causa esset? ¶ Tertio. videmꝰ alia generari et alia corrūpi: et hoc cōtinue. At ꝓpetua hec rerū series et continuatio huiusmodi: principium habet stabile et eternū. Nā principia (que cū ipsis vna oriunk. atq; vna cū ipsis occidūt) huiusmodi eterne serici causa esse non possunt. sed (vt diximus) causa extra hec oīa est: perpetua/ semp stabilis et eterna omniū rerū causa. ¶ Secunda conclusio. id primū mouēs sēper īmobile ꝓsequens et eternū: vnū est. ¶ Primo. quia vnus est primꝰ motus/ cōtinuus et eternus. is igitur qui et eū intēperat motoꝝ primus est: vnus et eternꝰ. Et satiꝰ quidē est hoc pacto existimare vnū primū nature principem. In natura enī meliꝰ respicimus esse finitū: et pluribꝰ finit melius vnū: si ipsū satis/ sufficiēsq; fuerit. Est igitur id primū mouēs sēp īmobile et eternū: vnū. ¶ Secō. motus diuersi non sūt cōtinui etsi cōsequntes. At si nūc mouēs vnū: primū motū cieret et aliquādo mouēs alterū: motus esset diuersi solū cōsequētes et non cōtinui. Erit enī vnus cōtinuꝰ: qñ ab vno mouēte et vniꝰ nature motus fuerit. igik cū primꝰ motꝰ vnus sit cōtinuus et eternus: et primū eius mouēs vnū erit et eternum. ¶ Tertio. quia cū nō oīa sēper moueātur neq; oīa sēper quiescant: verū aliq; aliqn̄ moueank et qnq; quiescāt: vt habentia advtrūq; potentiā/ et aliqua semp moueantur. et q̄cqd mouek ab alio moueri sit necesse: tādē deueniemus ad vnū primū mouēs īmobile: qō quidē neq; a se neq; ab alio mouebik: et qō primo motui aptabik: et futurū alijs motibus causa. Nec animalia eos (qui mo-

Solutio.

Q. vnū est ꝓmū mouens

M. Gal.

28

Solutio obiectionis.

tū perennē et perpetuū esse negant) mouere vllaten⁹ ve bent: que se ex sūma quiete videnk seipsis in motū excitare. Nā id prius dirim⁹ verū non eē sed solū esse vnum motū (vt qui scōm locū est) quo alalia spōte sua et a seipsis mouenk. Ceteros autē augmentū/decrementū/alterationē/spirationē et hmōi nō a se et sua sponte exercent: sed modo naturali vt p̄sente cibo non nutriri ⁊ augeri non possunt etiā si velint. et talib⁹ motib⁹ mouenk quādo quiescūt ab eo: quo ea a seipsis moueri dicunk. ⁊ is plane continuus nō est. Nā interdū dormiunt alalia dū coq̄tur/digeriturq3 alimentū. et tūc a motu illo q̄escūt. quo quidē alimēto digesto et dispersō expergiscuntur et surgunt: et sepe ab ijs que extra sunt excitank ad mouendū. Et oim taliū que a seipsis mouenk : primum mouens mouetur et sibipsi causa mouēdi est per accidens tamē. Nā mutāte corpore locū: et qō in eo est principiū mouēdi/locū saltē scōz accidēs mutare necesse est Quare sit vt si immortal⁹ eternusq3 (vt dictū est) haberi debeat motus: vnū sit primum mouēs oīno immobile.

M.C. Primū mobile vnū esse debere

¶ Tertia. si primū mouēs immortale/sēpiternūq3 habetur: et qō primo ab eo mouek immortale/sēpiternūq3 haberi necesse est. ¶ Nam si sempiternū nō esset sed aliud et aliud mobile agitaret: fieri nō posset vt eius motus vnus et continuus esset cum mobile non esset vnum. sic enim primū illud ac summum semper sui simile manēs eodem motu mouebit. et ab eo immediate motum: alia mouebit: que ad loca contraria et ad diuersas species et formas mouens varie ad ea se habebit/nūc ad quiescens/nunc ad motum/genitum/corruptum. vnde iterum perspecta habetur causa cur non omnia semp moueantur/nec omnia semp quiescāt sed aliqua semp moueantur vt que moueantur a primo simpliciter. Est enī semper idem et sui simile continue manens et primum quod ab eo imediate mouetur. et quedā mouētur a pncipio non simpliciter imobili sed moto: et ꝓpter id aliquādo mouenk et aliquādo quiescūt.

29

SEPTIMI CAPITIS NOTE

¶ Cōcretio/cōgregatio. ¶ Secretio/disgregatio.

30 SEPTIMVM cap. cōtinet tres conclusiones et quattuor rōnes ad secundā. ¶ Prima cōclusio. null⁹ mot⁹ p̄ter motū secundū locū vnus continuus/et eternus esse potest ¶ Manifestū est eni essevnū motū primū qui (q: primū mouens semp continue mouet) continuus erit et eternus: sed eū esse motū scōm locū hinc sumik argumētū. Q: augmētatio ⁊ trarijs cōtinek: nā alimētū priusq̄ argumētatio pficiak/cōplementūq̄ sit assecuta: dissimile et cōtrariū est. Ita et diminutio et alteratio. et vt sit alteratio alterante egemus: quod nunc ꝓpinquius nūc vero remotius existit. Cū itaq̄ scōm tria sint mot⁹: q̄titatē augmētatio/diminutio: qualitatem alteratio: et vbi motus secundū locū: qui et loci mutatio dicik: et ostensum sit nec augmentationē/diminutionē/nec alterationē motum primū esse posse: relinquik igitur motū scōm locum esse primum. ¶ Secunda. motus secundum locum primus est motuū et tēpore et natura et perfectione. ¶ Tempus tēpore et re quidē q: eterna nō eternis tempore sunt priora. hic natura alijs autem eternus est: ceteri autē nō eterni. Natura: q: sine prio: est. alijs constitui potest: alij autē sine ipso minime. Generatio enim (vt placet Democrito) nichil aliud est q̄ secretio: et corruptio cōcretio: que aut motus secundū locū fūt/aut sine eo nō fūt. Et augmētatio nō fit sine delatione cibi ⁊ pot⁹ aut ptiū scōz locū demutatiōe. Et diminutio augmētationē hz pozē. Et alteratio (vt dictū ē) eget alterāte qō q̄dē alterabili (motu scōz locū facto) aptak applicaturq̄. Statuūt⁹ ꝓncipia alterationū oīz vt caliditat⁹/frigiditat⁹/molliciei/duriciei/leuitat⁹ ⁊ gūitat⁹/raritatē ⁊ dēsitatē: q̄ sine motu locali nō eueniūt. ¶ Perfectiōe ꝙo. Cetis pfectiorē statuim⁹ p̄ filo q: pfectissimis corpꝰ aptak. Scdo q: natura ab ipfect⁹ ad pfecta ꝓcedere ꝓpozatū hēm⁹. mot⁹ alt scōz locū nō stati alalib⁹ post ea q̄ i luce edita sūt ꝙuenit: sz ipi tā adult⁹ ⁊ pfect⁹. Generāt ei ꝓus/augēt/⁊ alterank/⁊ vltio icedūt ⁊ ꝓgrediūk Et idē nec plātis nec oīb⁹ alalib⁹: sz pfectis cōuenit. Et si dicas ꝓus dicebas motū scōm locū primū: nunc vero affers postremū. Dicim⁹ ipm i reb⁹ nalalib⁹ singlis po

Motus localis eternum esse

Motus localis ceteris ꝓfectione prior est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sterioꝛē:et oꝛtum ꝛ gñationē ipsū ꝛ ceteꝛos motꝰ alios augmētationē/diminutionē/alterationē/ et coꝛruptionē p̄cedere:sed est alius vniuersi sc̄m locū motꝰ q̄ gñationis ꝛ aliorū motuū causa est quē dixim⁹ esse p̄imū. Ex quo tibi iterū lucide liquet (cū gñatio p̄imꝰ motuū esse nō possit/tū quia oporteret oīa esse gñabilia/ tū qꝛ aliū habet pꝛiorē vt cām) nullū cōsequētē eā p̄mū motū esse posse. vt augmētationē/diminutionē/alterationem et coꝛruptionē. Sūt enī ij gñationē cōsequētes et ea posteꝛiores. Tertio. quia q̄ motu locali mouenť :m inimū a sua substātia/naturaq; decidūt. nō autē sic est de augmentatione cū qua pariter auctū substantiū accipit/diminutione cū q̄ substātiam perdit/alteratiōe q̄ plerūq; res a suo esse demutanť. Quaꝛto iscē motus:nomē motus sibi vendicat solus:vt cū quid ferať ipsū simpliciteꝛ moueri dicim⁹. C Ūvero augeť/minuiť/alterať:specialiꝰ noīe aut noīe motus cū addito vtimuꝛ. Et quod seipsū mouet solū se illo motu mouet. signū est igiť ipsū ceteꝛis p̄stare et dignitatē et p̄fectionē et p̄stabilitatē quandā habere C Tertia. nullus motus nullaq; mutatio p̄ter eam quę secundū locum est: cōtinua est et perpetua. C Hec euidens iā pene facta est: sed hec paulo q̄ p̄ima cōmunioꝛ est:et eadē est ratio:qꝛ oīs alia mutatio terminis aꝛceꝛtur ꝛ claudiť oppositis. vt gñatio a nō ente in ens,pcumbit.ecōtꝛa coꝛruptio. Augmētatio et diminutio magnitudine/ꝛ paꝛuitate/q̄titate p̄fecta/ et imp̄fecta claudunť. Alteratiōes cōtꝛaꝛiꝰ affectionibus/passionibusq;.nulla igiť mutationū alia ꝛtinua et perpetua est. Unde cū motus q̄ sunt in cōtꝛaꝛia cōtꝛaꝛiꝰ sint:adiuicē cōtinuaꝛi vniꝛiq; non possūt sed mutans in vno cōtꝛaꝛioꝛū q̄escit. ita et mutatio et imutatio opponūtur et generatio et coꝛruptio et p̄ticularis gñatio et p̄ticularis coꝛruptio. Si enī cōtinuaꝛenť/vniꝛenturq; simul idē motibꝰ cōtꝛaꝛiꝰ moueꝛi diceꝛeť et oppositis mutationibꝰ mutaꝛi. vt albescens nigꝛescere/innascens coꝛrūpi et ita in ceteꝛis. Et nō modo ij motus nō continuantur atq; vniūtuꝛ:sed inteꝛ eos tempus intercipitur mediū. vt manifeste in oꝛtu/obituq; deprehendiť. Incōueniens enī est vt oꝛtū cōtinuo (nullo iteꝛiecto tēpoꝛe)

Solus motꝰ localis p̄petuus est ꝛ cōtinuus.

inteꝛeat et in alīs mutationibꝰ cōsimile ꝛepiaꝛ. Physicū enī est in oībꝰ seꝛe cōsimiliteꝛ habeꝛe. Et si opposueꝛis.motus cōtꝛaꝛiaꝛ quieti:igiť motus nō cōtꝛaꝛiaꝛ motui. Nā idē esset pluꝛibus cōtꝛaꝛius. Pꝛōpta ꝛespōsio est vno modo motū cōtꝛaꝛiaꝛi quieti vt habitū p̄uationi et alio modo motui vt contꝛaꝛiū cōtꝛaꝛio et habitū habitui, Id autē incōmodum non est.

OCTAVI CAPITIS NOTE

C Utꝛoꝛsus/ad alteꝛam paꝛtē/ad latus alteꝛū. C Cū mobile ab vno teꝛmino ad alteꝛū teꝛminum vno motu moueatuꝛ a quoq; dem vltimo teꝛmino iteꝛū ꝛecuꝛꝛat ad p̄imū: p̄imus hoꝛū motuū diꝛectus nūcupatuꝛ et secūdus ꝛesiliens et ꝛeflexus. C Pꝛimum teꝛminū/p̄imum aut consimilem.

OCTAVVM cap.cōtinet vnā cōclusionē. ꝛ quinq; ꝛōnes q̄ motus ediuerso facti vt diꝛectus et ꝛeflexus nō sint vnus. C Cōclusio.nō oīs scōm locū motus:sed solū ille (q̄ circulaꝛis dicit) ꝓpetuus esse potest. C Nā oēs motus secundū locum aut sumūtuꝛ secūdū ꝛectū/aut scōm circulū/aut mixtum vꝛsecundū spaciū quod sinū/ꝛectitudinēq; ꝓticipeꝛ:sed motus secundū ꝛectū fūpti cōtinuaꝛi et perpetuaꝛi nō possunt. Nā cū nulla ꝛecta linea secundū quā fiant sit infinita:ꝛeflectunť ꝛesiliuntq; (si cōtinuaꝛi debeant) ad sua initia. Atqui qui ita ꝛeflectunť et ꝛesiliunt/vt a sūmis deoꝛsū/et a dexteꝛis sinistꝛoꝛsū/ab ante ꝛetꝛoꝛsū (Sūt enī he cōtꝛaꝛietates motuū) motus sunt contꝛaꝛij. Non igiť cōtinuabuntuꝛ. quid enī motus vnus et continuus sit p̄ius diffinitum est:ad quē numeꝛo tꝛia mobile/foꝛma/et tēpus numeꝛo vnū ꝛequiꝛunť. Cōtꝛaꝛia autē specie diꝛ- Tria ad moscoꝛdant quevnū numeꝛo neutiꝛ efficeꝛe possūt. Aſ ve tum vnū ꝛecꝛo motus qui hoc pacto ediuerso sumuntuꝛ vt qui ab a ꝛuntuꝛ. in b et qui a b in a sint cōtꝛaꝛij:hinc indiciū/notaq; sumituꝛ:quia si mobilia que illis feꝛuntuꝛ sibi obuient ī spacio:stant/pausant/et se impediūt donec eoꝛū vnū alteꝛū secū ꝛapiat:vt qui se coꝛrūpant qꝰ contꝛaꝛioꝛū est p̄opꝛiū. Nō autē sic est de motu qui est altꝛoꝛsus et ila

Solus motꝰ T Con

tus:et eo qui sursū est:hi nāꝫ nō pugnāt. Signū igitur est eos ediuerso(vt dictū est)sumūtur esse cōtrarios. q̄ motꝰ secundū rectū cū cōtinuari et ꝓpetuari nō possint neꝫ motus secundū mixtū qui planevnus nō sunt. Potius enī id motui simplici(qui ervnus et continuus sua natura est(cōuenire posseviderur. Relinquit igitur solū eū q̄ circularis est cōtinuū et perperē esse posse. ¶Et iterū motꝰ ediuerso sūptos nō esse cōtinuos(ꝙ mobile ꝓiusꝙ reflectatur et resiliat quiescere oporteat)ostenditur. quia in quolibet motu vno tria sunt:principium/mediū/finis. mediū quidē subiectovnū:ratiōe duo qō et potentia existit. principiū vero et finis motus finiti (vt linee finite extrema puncta)actu existunt. Quicq̄d mouetur/fertur q̄ in quo loco adest et a quo abest: duo motus habens actu extrema:in eo: interstite tempore quiescit. Alioqn nūc et instāria essent sibinuicē ꝓxima At vero omne quod fertur aliquo vnde remeat et resilit vt ab a in b et iterū a b in a:duo habet i a b:actu motuum extrema et initia: aut idē momentū est motꝰ a b vt finis:et motus b a vt principiū et solū potentia quod impossibile est nā sunt diuerse nature, quiescit igit̄ mobile in loco vnde resilit et reflectit ꝓiusꝙ resiliat ⁊ reflectatur. Et id nō solū verū habeꝫ in motu secundū rectū facto:sed et in motu secūdū circulū facto: si ei:usvlla fieret reflectio aut̄ resilitio. ¶Sz id dubitationē alicui forsitam affert. Sint a b/⁊ c d magnitudines eq̄les. f et g mobilia equalia. Et fiꝫ pūcto e medio equaliter moueatur versus b recurrēs in e:sicut g a signo c in d. Cū f et g sint equalia mobilia et equalit̄ mota: si staret et quiesceret f aliquo tēpore in b:g ꝓius peruenier ad d q̄ f in e. Nā e b repetitū equale est c d. Nō igitur duo sūt nūc et instāria in quoꝝ vno sit vnius motꝰ finis:⁊ in alio resilientis et reflexi ort̄ꝰ Et q̄mō etiā cū f in b et g in h simul ꝓueniant et assint:g potius ab h nullo tpe iterpolli recedit q̄ f a b? ¶Nō cōcedimus f g mobilia esse equalia et in equali tpe mouerī: f a b e in b recurrēs in e:et g a signo c in d:quia (vt dictū est) f quiesceri b ꝓiusꝙ resiliat et recurrat ad e:nō autem g in h aut alio q̄ q̄ pūcto medio in quo solo momento potentia g per se

Mobile ꝓiusꝙ resiliat quiescit.

uerat et persistit:quod huius vt ꝓincipiū:illius vero vt finis sit. f autē in b in duobus actu momentis ꝑdurans existit: vno vt motꝰ e b fine et termino/et altero vt motꝰ b e principio. Et ita per id quod est esse actu et potentia hanc diluimꝰ dubitationē quēadmodū ꝓius eā zenonis de infinitis medūs spacijs que (vt inquiebat) nō cōtingebat ptransire. ¶Unde fit vt momenta actu:ꝓiori et posteriori motus et passionis adhibēda sint et tēporis signa diuidēda. Nā omni instāti ꝓpriū est vt sit duo ratione:huius finis/illius vero vt principium. quitaꝙ ea nō diuidet i calefactiōis et frigefactionis litio sed factet vnū potētia huiꝰ finis illius vt principiū: diuisionē facit ⁊tinuo aptā. q̄ ꝙ ea diuidit et diuersa facit vt duobꝰ actu respōdeāt: intercipit tp̄us et mobile interq̄escit: q̄mō fieri dictū est ꝓiusꝙ mobile reflectaꝫ ⁊ resiliat ¶Tertio. idē oīdiꝫ motū directū ⁊ reflexū nō eē vnū motū. Nō secundū rectū vno motu ad aliquē terminctū reflexum nū ferē: ꝓius aut̄ ad eū ꝓueniat ad cūdē ferebaꝫ: imo stante principio motus ferebaꝫ. Si igiꝫ vnꝰ eēt motꝰ q̄ ē sursū et resiliēs deorsū: simulatq̄ aliq̄d ferreꝫ sursū ferreꝫ et deorsū: si reflecti et resilire deberet. quod de se absurdū ridiculāq̄ apparet. ¶Quarto illoꝝ motuū diuersesūt q̄etes. Est enī alia q̄es motꝰ a in b ⁊ q̄es motꝰ cti et reflexi b in a. Sūt igiꝫ et diuersi motꝰ ⁊ nō vnꝰ: inꝫ q̄s ⁊ tp̄us diuersesunt/ et q̄s intercipiunꝫ media. ¶Quinto cū aliq̄d ex albo fit nigrū et iterū ex nigro fit albū: illa albefactio et nigrefactio nō sunt vnius motus neq̄ eoꝝ idē tempꝰ. Tē pꝰ enī cōtinuū cōtinuoꝝ est. motꝰ autē ij sūt ꝓntes. ūre neq̄ tp̄is idēvltimū. Quo pacto enī ⁊ cōtrariorū vt albedis ⁊ nigredis idēvltimū eē possit: apparet igiꝫ motū directū ⁊ reflexū nō eē vnū: isz pori inꝫ eos tp̄o cadē mediū

Motū directi.

Motus directi.

Quieres.

NONICAPITIS NOTE

¶Physiologi:physici.

MONVM cap. continet duas cōclusiones. quinq̄ rationes ad secundam. ¶Prima conclusio. Ad motū circularē esse vnū/cōtinuū/et perpetuum allata nō accidūt incomoda. ¶Cū quis

1. Concl.

quod eo agitatur motu: nō fertur motibus oppositis: neq; vniuersaliter verū est motus ab a in b et a b in a: esse contrarios: sed solum id de rectis verū habeķ. Sūt enī secundū locū cōtraria: que secundū rectitudinē plurium distant. vnde hoc non verabit motus hos secundū circulū esse continuos. Tū q; resilitione reflexioneq; nō distrahitur. Mā que resiliunt et reflectūķ exitū actu habent: et actu alterius principium, vt eodē assint: et ab eodē mox fine actu: principioq; habito absint. Id autē in motu secundū circulū nō reptas. Mā semp ē ab eodē in idē. neq; exitū neq; ortūvllū actu habens: vt neq; circulus punctū habet actuvllū: sed omnē potētia: et q idē vnius sit pro exitu alterius vero p ortu. In recto autē id nō ita est: cū semp sit ex aliquo in aliud. sed sicut in recta suoq; spacio extrema actu cōperta habenť: ita ť i eo motu. ¶ Unde hec explorata pmanifestaq; cognoscunť motus secundū semicirculū/aut maiorē/aut minorē circuli portionē factos: esse non posse ꝓtinuos ť ꝓpetuos. atq; solū scōm circulū esse perfectū. Solus enī is ē qui principio finē copulet. ť nullos a circulari ꝓtingere esse perpetuos. neq; id physiologos sane asseruisse oīa semper moueri: cū nō circulo moueri posse viderēt omnia: plane si quidē cōfitenť quedā oriri/quedā interire/quedā augeri/minui/alterascere/et nō agi circulo ¶ Secūda lationū prima est circularis ¶ Primo. q; oīs latio aut est recta aut circularis aut mixta. at latio circularis prior est recta/q; simplicior ť pfectior vt que sit interminata/ sine resilitione aliq; incorruptibilis/et infinitā serie trahens. nō autē recta q; terminos actu habet/ que resilit plerūq;/motus cōtinēs cōtrarios/corruptibilis/et finite seriei si in linea fiat recta que finita sit in recta autem infinita: non fiet vlla. Quandoquidem nichil fit: quod factū esse impossibile est. infinitū autē ptrāsire impossibile est. Q; si circularis prior est recta: et mixta ex recta atq; circulari. nam latio recta ea (que mixta est) prior existit: vt simplicia ex ijs cōposito priora sunt. ¶ Secūdo. eterna priora sunt non perpetuis. Atqui circularis latio eterna est: cetere autē nō/sed statū finēq; habent. est igitur circularis latio alijs lationibus prior. ¶ Ter

Circularis lationū ē prima.

tio. in motu recto determinatū est principiū/mediū/et finis. ť dari potest determinate vbi incipiat qua transeat/et quo desinat. Hec autē in motu circulari determinata nō sunt: sed vnūquodq; principiū est/medium/et finis vt semper is motus in principio esse videatur. Non enim aliquid eorū vnum vt principiū potius ꝙ alterum quodlibet posueris: et quiescere eius mobile quodāmodo ꝓputaķ vt quod in eodē loco maneat. ¶ Quarto. mēsura prior est mensurato. Mā primo mēsuramus: et primum in vnoquoq; genere metrū et mensura aliorū est. motus autē circularis aliorū mensura est. Est igitur prior alijs. ¶ Quinto. motus regularis prior est irregulari. Circularis autem motus talis euadit: alū vero nō. Mā alij motꝰ si naturales sint: in principio tardiꝰ excitātur et ꝙto fini viciniores: velociores existūt. Violenti econuerso. Circulares vero neq; in ꝓncipio neq; in fine euariant. Est igitur circularis prior. Et certe omnes antiq; Empedocles/Democritus Anaxagoras/Plato: motū secundū locum dixerunt esse priorē. Ut empedocles dixit litem segregare et amicitiā cōgregare. Et Democritus ex Atomis per segregationē omnia gigni. Et Anaxagoras intellectū a Chao segregātem. Plato animā mouentē cui primum motum attribuit: motū secūdum locum. Ex his liquet/primū motum esse secundū locum sed quis is est: declaratum est paulo ante.

Motꝰ regularis ē prior irregulari. Motꝰ naturales in principio tardiores esse/infine vero velociores.

DECIMI CAP. NOTE

¶ Primus motor/primū simpliciter mouens. ¶ Infinitum secundo. ¶ Prestare/ superare/ prestantius esse. ¶ Centrum / punctus a quo omnes recte ducte ad circunferentiam sunt equales.

37 DECIMVM cap. continet duas conclusiones. vnā questionem. ť duo correlaria post primā. ¶ Prima conclusio. primum motorem impartibilem/ incorporeumq; esse oportet. ¶ Mā Primꝰ motor si corporeū magnitudinemq; haberet: aut ea finita/aut infinita esset. Non infinita. finita igitur Deinceps: aut lis ť incorporis eius mouendi finita/ aut infinita. Si finitā dederis reus est.

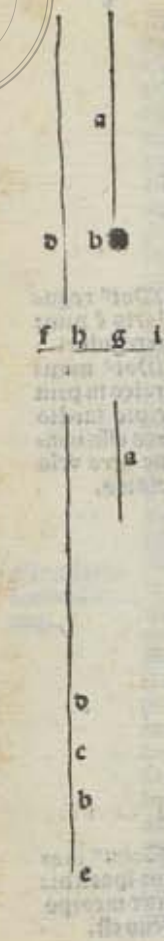

non mouebit tẽpore infinito. Finitum enim tempore in finito mouere impossibile est. quod adhuc ostendo. Sit a mouens finitum. b mobile. c tempus infinitum. quia a/vis ẽ finire: afferri potest maius quod sit d. Aut ergo d diutius mouebit b. q̃ ipsum a virtute inferius atq; inualidius: hoc autem non. quia tempore infinito nichil est diutius/ aut a solum mouet tẽpore finito. Aut d quãto a eque mouet/hoc iterum non quia maiorvis minori equari non potest. Non igitur eius vis finita est. Si dixeris eam infinitam: neq; hoc quidem. Nam in magnitudine plus clausum potẽtie: in equali tempore plus facit. vt plus calozis hꝫbẽs plus calefacit/ plus dulcozis itidem plus dulcozis inducit. Et ita in singulis mouentibus: necesse igitur esset a cozpore finito vim infinitam habente ipsum mobile pari et plus quidem q̃ a finito. Nam plus potẽtie retinet: quod si sic esset/nullum esset tempus in quo pateretur quod est impossibile. Q; si mouebit tẽpore finito. Sit potentia infinita e. tempus in quo f. Et potẽtia finita a. tempus in quo mouet g. Procedam / maiorem potẽtiam accipiens finitam alteram: quouisq; excellã aut equem determinatũ atq; ad id incõmodi perducãt potẽtia infinita et finita eq̃liter q̃ equali tẽpore moueãt: aut finitam mouendo: potẽtia prestare infinita. quod est impossibile. Et etiã distrahendo eã si voluero deficere faciam. mouebit igitur in nõ tẽpore. Nam accepta potẽtia finita e b aliquãta tẽpore mouet quod sit f i. Capio e c magnitudinẽ duplam q̃ duplã cõtinẽtem virtutẽ. (Id enim supponim⁹ vt minor magnitudo alicuius est virtutis et maiorẽ virtutem esse maioris) que in medio tempore mouebit vt f g. Et iterũ sumpta dupla potentia vt ea in temporis f g dimidio vt f h mouebit. Et ita semper accepta maiore potentia in minori tempore mouebit. Nam semper eadem est proportio. Accepta igitur potentia infinita: que omnem potẽtiam finitam excellit mouebit in non tempore. Est enim infinita potentia vt magnitudo et multitudo omne finitum excellens: et que ad finitum nullam gerit proportionem. Manifestum igitur est eam potẽtiam in magnitudine finita nõ esse infinitam. Itẽ magnitudinis finito

accepta aliqua parte (quãtulacunq; sit) potentie finite magnitudinẽ mensurabit: et potẽtia finita potentiã infinitã. quod permanifestũ est impossibile. Primũ igit motorẽ qui ideficienti euo/perpetuaq; serie mouet: imparribilẽ/incozporeũq; esse necesse est. ¶ Questio. quomodo quedã que a se nõ mouentur vt proiecta continue moueãtur suo actore nõ tangente: sed abiecto q̃ cessante. Diverunt simulatq; pellẽ proiectũ: q̃ pelli proximũ cozpus. vt aerẽ/ qui cõtinue ipsum proiectũ moueat: sed eandem in aere quo modo et a quo moueatur: transferunt difficultatem. Q; si direrint a proximo: hoc abibit in infinitũ q̃ impossibile. Neq; quidem primũ mouens ad ꝓiectum sese habet vt lapis magneticus ad ferrum: quod ab eo vim mouendi mutuat. Nã simul magnes de medio tollitur aut occulitur ferri/vis illa mouendi cessat et vanescit. Non autem primo pellente deficiẽte: proiecti vis mouẽdi deficit. ¶ Ideo dici poterit primũ mouens non modo proximũ cozpus vt aerem aut aquã mouere sed ei ipsivim quandam mouendi imprimere. Que quidẽ primo mouente deficiente non simul vanescit: sed aliq̃diu perdurat et mouet. Alioquin simulatq; primũ mouẽs quiesceret et ꝓiectum ꝓcumberet. vt ferrũ statĩ absente magnete. Neq; quidẽ sufficeret vt quidã volũt velox/citaq; (ne vacuum fiat) cozporis succedentis reciprocatio/subsecutioq;. Alioqn vno cozpore iacto oporteret et omnia moueri. ¶ Primũ corrolarium. vnde fit Proiectoꝝ vt huiusmodi ꝓiectoꝝ motus nõ plane cõtinui sint. vt motꝰ nõ omnino esse conquiũ a vsq; sint successiue mouẽtibꝰ: q̃ attactu ipsa mouentur: q̃ regulares nõ sint. Est enĩ ĩ principio preceps: et in fine remissus q̃ lentus: vi ipressa pedetẽtim languescente et moriẽte. Naturales vero econtrario: initio pigri/ in exitu veroveloces. ¶ Secũm. vnde iterũ recte euenit: primũ motorẽ incozporeũ esse q̃ immobilẽ. Nam si moueretur ab alio: consequeretur ipsum mobile. et aliquã do deficere posset. Et si cozporeũ (vt aer aut aq̃ ꝓiecta) sequẽs tãgeret. At cũ ponitur incozporeus q̃ immobilis: nõ oportebit simul ipm mutari: sed semꝑ vnꝰ/idẽq; immutabilis/infatigabilis manẽs: motũ intemperabit et influet mobili: et quidẽ semper ꝑ simillimũ q̃ regularẽ.

¶ Secunda conclusio. Primus motor sedem habet in circulo: motu (qui dictus est) velocissimo et eterno: interato. ¶ Nam sedem habet aut in centro aut circulo. Primū motorem in Sunt enim ea principia. non in centro. nā ocyssime moueuntur ea: que finittima et proxima sunt mouenti. rapidissimus autem motus is: quo mundus cōuertitur. Illic igitur et primus motor eternus. ¶ Si igitur sit primus motus: q primus motor semper idem cōsimiliter se habens: omni magnitudinis mole carens: immutabilis: infatigabilis: infinito tēpore sempiternum motum intemperans dictum est abundantius.

Paraphrasis Octo Phy sicorum Aristotelis finis.

IACOBI F. STAPVLENSIS IN QVATTVOR L. DE CELO ET MVNDO ARISTOTELIS PARAPHRASIS.

PRIMI CAP. primi de celo et mundo note.

¶ Celū circulare corp⁹ naturalib⁹ corpib⁹ supemineꝫ. ¶ Mūd⁹ ē naturaliū corporū ꝛ eorū (q̄ his supeminēt) oim vniuersitas. ¶ Vniuersitas: collectio: aggregatio. ¶ Mūdus: vniuersū. ¶ Olquaꝫ: vndiq; oikariā: scōm longū: latū: ꝛ pfundū: ¶ Tria q̄bus Pythagorici (vt nonnulli volūt) deo sacrificabāt: Ignis: Tus: Oratio.

LIBER de celo ꝛ mūdo q̄ttuor ꝓtinet partiales. Primꝰ duodecim cap. Primū tres ꝛclusiōes. q̄ttuor diffinitiones post primā. et tres rōnes adscōam. ¶ Pria ꝛclusio. Scientia de natura circa corpa: magnitudines horū passiones: motꝰ ꝛ pncipia maxie versatur. Nā scientia de natura eorū ē q̄ scōm naturā dicunt: ꝛ q̄ a natura cōstant. Que autē a natura cōstāt hec sūt corpora ꝛ magnitudines: eorū passiones et motꝰ: hec vero corpa ꝛ magnitudines habēnia: ꝛ q̄bus corpa ꝛ magnitudines insūt. Et hec postremo q̄ (q̄bꝰ corpora ꝛ magnitudines insūt) pncipia sūt. Nō ab re igit scientia de natura circa corpa: magnitudines: horū passiones motꝰ ꝛ pncipia maxime versabit. Sūt enī fere hec (q̄ a natura cōstāt) oia. ¶ Quattuor diffinitiones. ¶ Pria. cōtinuū est q̄ diuisibile ē in semp diuisibilia. ¶ Scōa. linea est q̄ scōm vnū solū: vt lōgitudinē diuisibilis ē. ¶ Tertia. superficies q̄ scōm duo lōgitudinē ꝛ latitudinē. ¶ Quarta. Corpꝰ q̄ scōm oniā ꝛ diuisibile ē. Est enī diuisibile scōm tria lōgitudinē: latitudinē ꝛ pfundū. Et ꝓter hec tria nulla relinqtur magnitudo ꝛ magnitudinē secādi iterualla. Fit itaq; recte. vt q̄ corpꝰ scōm

Ju.ternario oīa perfecta cōsistere.

ria diuisibile sit: dictū sit corpus secūdū oīa ⁊ omniq̄ esse diuisibile. ¶ Sexta cōclusio. corpus/magnitudinū perfecta existit. ¶ Primo q̄dē q; Pythagorici omne/ torū/rēq; pfectā oēm trib⁹ determinatā: pncipio/ medio/ et fine esse volebāt. Et q̄ sic determinata eēt eandē esse ⁊ perfectā/trinitatēq; oibus ī reb⁹a natura esse cōspectā. Hinc q̄q; fieri vt tāq̄ naturā sequētes et legē ab ea edocti: deo sacrificādo co numero arcq; ternario vtamur. Et hinc itē fieri vt naturā insecvolētes in rerū appellationib⁹ duo appellem⁹ ambo. de trib⁹ autē pmū afferam⁹ omne. At corpus/magnitudo trib⁹ determinata hūc in modū esse videt. erit igitur pfecta. ¶ Sexto totū ⁊ pfectū idē sūt neq; speciei discrimē patiūtur: sed rōnis modiq; dicēdi. At corpus tota est magnitudo ⁊ oīs. Est enī solū corpus/magnitudo trib⁹ determinata: q̄ oēs sūt et omniq̄; omnifariāq; (vt dictū est) ptibile. Planū vero solū duob⁹ determinat ⁊ linea vno. neq; omniq̄; sectionē recipiūt ⁊ sunt cōtinue: sed vt numerū magnitudinū interuallorū: sortiūtur. Est igit corpus magnitudinū pfecta. ¶ Tertio. hec magnitudo pfecta est cui nichil deficit: ⁊ q̄ ī aliā nullā trāsit. Sola autē magnitudinū corpus est huiusmodi. nā tres dimēsiones habet dimensiones autē plures trib⁹ nō sūt. Neq; altera relinq̄tur vlla: in quā trāseat. Linea autē trāsit in superficiē: ⁊ superficies ī corpus. trāsit⁹ autē ob defectū est. igit corpus magnitudinū perfecta ē. Et nō modo id: imo vero magnitudinū preter ipsū perfecta ē nulla. Nā qb⁹ pfectū est vt deficiat impossibile ē: sed oīno/ omnifariāq; est. ¶ Tertia. vniuersam pfectū esse necesse est. ¶ Nā vnūqōq; particulariū corporū pfectū est: omnes enī dimēsiones habet. q̄ tactu vnūquodq; ad primū: vniuersū cōstituūt vnū: cuius ea ipsa sunt partes. Est igit vniuersū pfectū: vtpote quod omniū aliorū cōplectat pfectiones: dictū nō abre vniuersum q̄ oīa in ipso versent, quod quidē an finitum sit an infinitū: postea futura est discussio.

SECVNDI CAP. NOTE

¶ Physica corpa/res sensibiles. ¶ Mediū/terra/medium mūdi. ¶ Ad vers⁹. ¶ Corpa simplicia/celū/ignis/

aer/aq̄/terra. ¶ Mixta/animalia/vegetabilia/mineralia mixta/imperfecta. ¶ Mot⁹/mot⁹ secūdū locū. ¶ Elemēta/ignis/aer/aqua/terra.

SECVNDVM cap. continet q̄ttuor suppōnes. vnā conclusionē. ⁊ q̄nq; rōnes. ¶ Quartuor suppōnes. ¶ Prima. oīa physica corpa secundū seipsa ad loca mobilia eē. Nā habēt in seipsis naturā q̄ est mot⁹ pncipū. ¶ Secūda. oēm motū secūdū locū (quā lationē nūcupam⁹) aut rectū/aut circularē/aut mixtū esse. quorū duo rect⁹ et circularis simplices sūt. Nec merito quidē. Nā scōm simplices sumūt magnitudines. Et rectū eē q̄ est a medio aut ad mediū. Aut vero est a medio motū rectū sursū esse. ⁊ qui est ad mediū: motū rectū deorsū. Et motū circularē eū esse dicimus q̄ est circa mediū. ¶ Tertia. oēm simplicē lationē eē et rectā sursū/et rectā deorsū/et circularē circa mediū. Sicut enī corp⁹ pfectū in trib⁹ q̄ sistit (quēadmodū paulo añ dictū est) ita quoq; et ei⁹ mot⁹ in trib⁹ euadēt cōsūmati. ¶ Quarta. corpora simpliciū vt ignis/ aeris/ aque/ terre/ mot⁹ eē simplices et cōpositorū mixtos. ea tñ accidit scōm pdominās moueri. Sūt enim simplicia corpora quorū scōm locū natura mouēdi solūvnū pncipiū est. Cōposita quorū sunt plura. ¶ Cōclo. Preter q̄ttuor corpora simplicia q̄ recto motu natura ferūt, est aliud corpus simplex: qō suapte natura circulari motu agit. ¶ Primo. q; oīs mot⁹ simplex corpori debetur simplici; mot⁹ autē circularis est mot⁹ simplex. corpori igit debeт simplici et nō alicui q̄ttuor simpliciū corporū q̄ motu recto natura ferūt. Nā simpliciū corporū. vt secundū locū natura ferant solū vnū presto est pncipium debeт igit alteri corpori simplici. Est igit preт q̄ttuor simplicia corpora q̄ recto motu natura ferūt aliud corpus qō suapte natura circulo agat. ¶ Secūdo. cuiuslibet corporis simplicis vn⁹ est scōm naturā mot⁹ ⁊ tm̄ vnus. et mot⁹ q̄ est preт naturā contrari⁹ est et q̄ est scōm naturam. et tantū vnus vni ꝯriat. Et manifestū est motū circularē esse. Tūc sic. motus aliq̄s est circularis. est igit alicui⁹ corporis simplicis. Mot⁹ enim simplex simplici

Quid mot⁹ rectus.

Quid circularis

Quid corpora simplicia.

Quid item composita.

Conclus.

Quinq; suppositiones

debeꝯ corpi. At nō est alicui⁹ ꝗttuor elementorū. ignis aeris/aq̄/aut terre. Nā aut ipsi scōm naturā ꝙueniret. hoc autē nō. Nā eorū qōlibet alterū habet scōm naturā. Ignis et aer motū sursū scōm rectū. Aqua et terra motū deorsū. Et vni⁹ corporis simplicis vn⁹ est scōm naturā motus ꝛ tantū vnus. Neq; pꝛeter naturā. Nā ꝛerarius esset ei q̄ eis scōm naturā cōuenit. Et vero cuiusli⁹ bet eorū motui scōm naturā contrariaꝯ rect⁹ et alius a circulari. vt motui ignis et aeris sursū/ eorūdē motus deorsū. et motui aq̄ et terre deorsū qui scōm naturā est: motus aque aut terre sursū. Nō igit̄ motus circularis contrariatur motui scōm naturā alicuius quattuor elementorū. Nā tātū vn⁹ vni motui positus est contrarius Cōuenit igit̄ corpori simplici alteri a ꝗttuor elemētis et cū nō cōueniat eidē ꝓter naturā. Nā cōtrari⁹ eēt motui eiusdē q̄ esset scōm naturā: q̄ nō nisi circularis esset. Cōfectū est igit̄ vt eidē cōperat scōm naturā: et pꝛeter corpora simplicia motu recto lata esse alterū simplex: qō suapte natura motu torqueaꝯ circulari. ¶ Tertio consentaneū eē videꝯ motū natura pꝛiorē corporis esse

Quare circulus linea recta sit pfectior.

natura pꝛioris. motus autē circularis recto natura pꝛior est. Fit enī scōm circulū: rectus aūt scōm rectā. et circulus (vt qui sit vbiq; vn⁹. et cui addi nō possit q̄cū) pꝛior ꝛ pfectior recta dinoscit: q̄ nō vbiq; vna: et cui (vt lubet) additio fiat. Perfectiora autē natura pꝛora. Est igitur circularis mot⁹ corporis pꝛioris et pfectioris: q̄ ḡb⁹ natura competat rectus. Hoc aūt esse oportet alterū a ꝗttuor elemētis: q̄ secundū rectā natura ferunt. Ignis et aer sursū: aqua et terra deorsū. Neq; q̄dē mixtorū erit. Nā dirim⁹ ea moueri scōm pꝛdominās elementū. Pꝛeter igit̄ ꝗttuor corpora simplicia: q̄ recto motu natura ferunt: est aliꝰ corp⁹ simplex quod suapte natura circulari motu agitetur. Undeñ vt sit q̄dā pꝛior et diuinior corpora substātia ijs (q̄ nos circūstāt) substātijs nunc sursū/ nūc deorsum latis. ¶ Quarto. oīs mot⁹ simplex aut est scōm naturā aut pꝛeter naturā. et quod vni pꝛet naturā cōuenit vt igni ferri deorsū: alteri scōm naturā cōuenit. Ut terre q̄ scōm naturā fertur in imū. Et certū est motū circularē scōm naturā nulli ꝗttuor elemen-

torū conuenire. Si igitur ipsis cōpeteret hoc esset pter naturā. q̄re et alteri scōm naturā cōueniret. Ponendū igit̄ est pter ea corp⁹ alterū simplex: cui circularis motus scōm naturā cōperat. ¶ Quito. mot⁹ circularis vn⁹ cōtinu⁹ et perpetu⁹ (vt in Physicis ostensū est) habeꝯ. Cōuenit igitur alicui scōm naturā. Irrationabile pfecto statī apparet motū iugē/ sēper continuū et sēpiternū esse pter naturā. Nā que pꝛeter naturā ervioléta sūt/ citissime natura ꝙspiciunt. Et vero qō sēper circūferi ignis esse nō potest: qō ꝑplurimis visū est. Nā igni circulatio pter naturā cōpeteret. cū ei scōm naturā is competat: q̄ est a medio secundū rectā. q̄re sēpitern⁹ esse nō posset. pꝛeter igit̄ ꝗttuor corpa simplicia q̄ recto motu natura ferunt: est aliud corp⁹ simplex: qō suapte natura circulari motu agaꝯ: tanto nobiliorē naturā gerens quāto a sēnibil⁹ semotū/ sepatūq; est illis supeminens

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Corpus simplex qō circūfertur/ celū.

TERTIVM cap. cōtinet duas ꝛcōnes. vnū corrclariū ad pmā. et quattuor ratiōes ad scōam. ¶ Pꝛima ꝛcō Corp⁹ simplex qō circūagi/ circūq; ferri dictū est: neq; graue neq; leue est/ ¶ Nā id graue dicim⁹: qō ad medīū ferri natū est. Nā leue/ qō natū est ferri a medio. Grauissimū: qō oīb⁹ substat deorsū latis. Leuissimū vero: quod oībus superfertur sursum latis. Et si q̄d sursū aut deorsū ferꝯ: vt leuitatē aut grauitatē aut vtrāq; habeat necesse est. Tūc ita nectim⁹ argumentū. Oē graue aut leue ferꝯ ad medīū aut a medio. At corp⁹ qō circūagit̄ et circūferꝯ neq; ferꝯ ad medium neq; a medio. Nā aut id scōm naturā esset aut pter naturā. Nō scōm naturā. nā ei scōm naturā circūferri conuenit et vni⁹ corporis simplicis tantū vn⁹ est scōm naturā motus. Neq; id q̄dē pter naturā. quia si deorsū pꝛet naturā ferreꝯ: cū mot⁹ pꝛeter naturā motui scōm naturā cōtrarieꝯ: et motui deorsū cōtrari⁹ sit mot⁹ q̄ euolat in sublime ei conueniret scōm naturā in sublime ferri: qō modo monstratū est esse nō posse. Et ita si sursū pꝛe-

ter naturā ferret ei conueniret scōm naturā deorsū ferri. nō est igit tale corp⁹ aut leue aut graue. ¶ Correla-
rīū. vnde fit vt nevna quidē ei⁹ ptīū grauis sit aut lenis
Nā corpoū simpliciū idē est mot⁹ tot⁹ et partis. vt to-
tius terre et glebule terre. Eadē enī in toto et partib⁹ ra-
tio est. Āt totū ipsū non graue est aut leue vt dictum
est. igitur neq; eius partiū vlla. et si qua partiū detra-
cta esset (si id possibile concesseris) neq; sursum neq; de-
orsum ferretur. nam (vt de toto dictum est) neq; natura
II. Cōcl: neq; preter naturam id fieri posset. ¶ Secunda. itidē
rationi consentaneū videtur: ipsum ingenitum atq; in-
corruptibile esse non augmentum / non detrimentum
sustinens. neq; alterationem vt sensibilia ipsa sustinent
¶ Primo. quia generatio et corruptio iter contraria
existunt. Āt quicquid fit: fit ex contrario. Et quicquid
corrumpitur: in contrarium corrumpit. Atqui illi cir-
cumacto corpori nichil est cōtrarium. Circulationi enī
nullus (vt postea perpalam euasurum est) contrarius
est motus. Est igit ingenitū t incorruptibile. idq; recte
factū esse videt: ipsū a cōtrarijs secretū semotūq; esse / vt
futurū sit ppes / ingenitū et incorruptibile: sed q; neq; au
gmētabile neq; diminuibile sit hoc ideo est. q; augmen
Celū eo ā p̄-
rario fit aliq aduenīēte: intrīseco ipsī materie aliquo re
mo libro dis-
soluto. Et diminutio aliquo intrinseco recedēte. Āt ta-
finitū est / nō le corpus neq; materiā habet talē: ex qua fiat: neq; ab
hȳe materiā. eo fit resolutio vlla. fit enī per cōtrariū. igit neq; augmē
rabile neq; diminuibile est. ¶ Si neq; generabile / neq;
corruptibile / augmētabile aut diminuibile est: neq; (vt
sensibilia: elemēta / ā alia / plante et similia) alterabile
est. Nā alterationes in illos mot⁹ ordinātē: vt i ipis sēsibi
lib⁹ p̄mptū est intueri. Est igit id circūlatū corp⁹ inge-
nitū / incorruptibile inaugmentabile / diminuibile / par
ter ialterabile t ipassibile: vt corp⁹ sēpiternū et oīm p̄mū
¶ Scdo. q; oēs hoīes t greci t barbari et qcūq; de deo
extimationē habuerūt aliquā: ipsi sedē et locū attribue
rūt celō / qđ p̄bauimus circūagi et circūferri. signū est
igit ipsū eē penne / ingenitū t incorruptibile vt īmortali t
incorruptibili: īmortale et incorruptibile esset aptatū.
¶ Tertio. q; ex ijs q̄ ex p̄terito tēpore successione q̄dā

posteris memoria, p̄dita sūt: nichil vissonū / nichil mu-
tatū de ipso cōperim⁹: neq; scōm ei⁹ ptēs vllā. hoc iterum
ignū est et fidē facit: ipsū ingenitū et incorruptibile esse
¶ Quarto. Antiq; ipsū etheraut sēpiterno tpe currens
et sūma loca occupās nūcupauerūt: quēadmodū et alio
rū cōplures hoc nr̄o euo ponim⁹. neq; enī semel neq; bis
putare oportet sz infinities: ad nos easdē aduenisse opi-
niones. Anaxagoras autē hoc nōie male vsus ethera
pro igne ponebat.

duplex ethe-
ris significa
tio.

QVARTI CAPITIS NOTE

¶ Circul⁹ / celū ¶ Horiōes. b occidēs. c meridies. d p̄i
mū mobile. e firmamentū. f saturni: g Iouis: h martis: i
solis: k veneris: l mercurij: m lune hemispheria: n septē
trio. ¶ Hemispheria / dimidie sphere.

17 QVARTVM cap. continet sex con-
clusiones. ¶ Prima I Cōcl.
Motui circulari motus rectus minime
abit contrarius. Nā motui recto vt mo
tui sursū ꝺrio ē alio mot⁹ rect⁹: et eorū lo
ca adiuicē sūt ꝺria. Sūt enī sursū et deorsū: motuū diffe
rētie et ꝺrietates. igit mot⁹ circularis motui recto mi-
nime est contrarius. Posit⁹ est enī tantū vnus mot⁹ vni
motui abire contrarius.

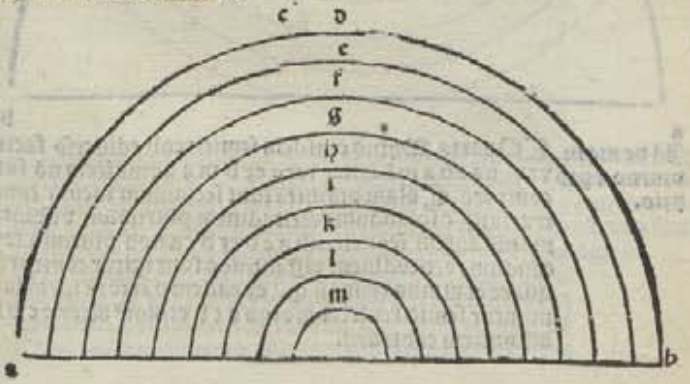

Motus diurni nō sunt cōtrarij nec ꝓ ꝓprio ꝓprijs

¶ Secunda motus diuersorum semicirculorum ab eisdem signis versus eadem: vt ab a versus b non sunt adinuicem contrarij. ¶ Hābit infiniti esse possunt. Et qua ratione vnum vni contrarium posueris: et reliquorum quēlibet. At tantum vnus vni ponitur contrarius. non igitur sunt contrarij. ¶ Tertia. motus itidem diuersorum semicirculorum opposito modo facti: vt de a in b et de b in a adinuicem non sunt contrarij. ¶ Eadem cū superiori ratione. Nam hi infiniti esse possunt. nec idē subit iudicium cum motu recto qui est de a in b: motui recto de b in a contrario. Nam hi recti: determinati/finitiq; sunt. Circulares autem (vt dictum est) indeterminati: infinitiq; esse possunt.

18

19

Ad de motu diurno et ꝓprio.

¶ Quarta. Motus eiusdem semicirculi ediuerso facti vt vnus ab a in b: alter vero ex b in a adinuicem nō sūt contrarij. ¶ Nam diffinita sunt secundum locum contraria. Que secundum rectitudinem plurimum distant. motus autem semicirculi a c b et b c a non plurimū secundum rectitudinem distant. non sunt igitur contrarij quare et minus erunt ij qui ex eadem parte in idem sumuntur semicirculi (vt motus a c b et motꝰ alter a c b) adinuicem contrarij.

20

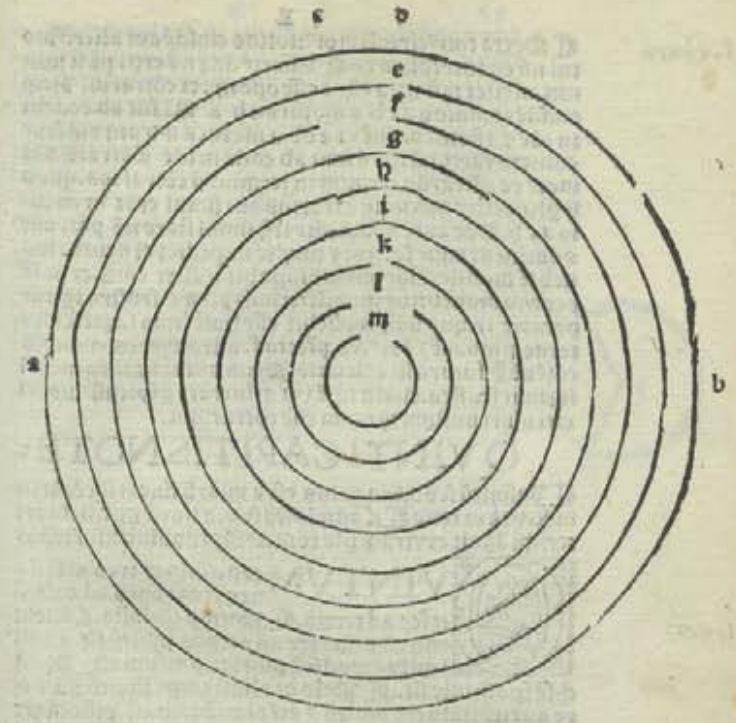

21 ¶ Quinta motꝰ eiusdē circuli scōm eius diuersos semi. At motus diuersi circulos sūpti. ꝛtrarij nō sunt. ¶ Hā si sumātur hocpa urnus et nocto motꝰ ab a in b: qui est a c b: et motus qui est a b in a cturuus id est b n a ꝛtrarij esse nequeūt. vnꝰ enī et cōtinuus esse est duo semi pūt. Motꝰ autē cōtrarij in cōtrarios abeunt terminos diurni. Nec cōtrarij erūt sūpti ab a in b a c b et ab a in b a n b Sunt enī ab eodē in idē et nō secūdū rectitudinis distātiā sūpti. Motus autē cōtrarij ex contrarijs terminis in terminos secūdū rectitudinis distātiā abeūt cōtrarios

¶ Sexta toti⁹ circuli mot⁹: totius eiusdē aut alteri⁹ motui nō euadit cōtrarius. ¶ Alteri⁹ q̄dē nō erit. nā si infiniti esset: et infinitis eūdē esse oporteret cōtrariū. Neq; eiusdē vt motus a c b a motui a c b a. Nā fūt ab eodem in idē ⁊ ꝛsimiles/ aut vt a c b a motui a n b a: q̄ videtur ediuero facti. nā iterū sunt ab eodē in idē. Cōtrarij aūt mot⁹ ex cōtrarijs termini in terminos cōtrarios. quos si ꝓtinaciter defendis ⁊trarios aut simul erūt in circulo a c b. Hoc autē nō. nā cōtrarij simul stare nō pñt. aut aduenient eque fortes: ⁊ tunc se impediēt et neutro mouebīt mobile. Aut vñabīt superabit: ⁊ alter eorū. et sic sē per vno mouebitur mobile: et nūq̄ altero. frustra igitur ponitur is quo nūq̄ mouebīt esse huic (quo iugīt sempiterneq; mouet) ꝓri⁹. vt ꝓfecto frustra esset calciamētū cui⁹nūq̄ futura sit calciatio. Deus aūt et natura nichil faciunt frustra. euasit igīt (vt arbitror) ꝓspicuū motui circulari nullum motum esse cōtrarium.

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Infinitū scdo. Angulus est a duarū linearū cōtactu inēcepta extēsio ¶ Cadit linea sup̄a lineā ꝓpēdicularit er/ qñ āguli ervtraq; pte cōtact⁹ sūpti: adiuicē sūt eq̄les

QVINTVM cap. cōtinet tres ꝛclusiones tres rōnes ad primā et sex ad tertiā. ¶ Prima cōclusio. Cōueniens est disserere an corpus infinitū sit aliqō (quēadmodū ꝓplurimis visum est) An id q̄dē ipossibile sit. ¶ Pro q: aliqō corp⁹ infinitū statuere aut nō statuere multū a ꝛtēplatiōe vēritat̄ distat: q̄ ꝛt nō parū imo in toto sic esse aut non esse: ad veritatē pci piēdā videt differre. Expedit igīt an sit an nō sit corp⁹ infinitū aliqō disq̄rere ¶ Secō. q: infinitū eē ⁊ infinitū nō eē: ē ⁊ fuit ꝓncipiū ꝯdicēdi pene ⁊ disserēdi. olb⁹ et oīm qui de vniuersa determinauerūt natura. et adhuc erit: nisi ꝓsto/ ꝓspectaq; veritate. est igīt discutere cōueniēs. ¶ Tertio id certe in natura discutiendū est: qō idiscussū multos circa nature principia aggenerat errores: q̄ enī parū a veritate disgredit: tandē plus decies milies a vēritate discedēs fiet alien⁹. vt q̄ minimā asserit magnitudinē: maximā. Mathematicarū cōtēplationū aufert partē. Et quod in principio est modicum: in fine euadit vel ꝯmaximū. Verum id an sit infinitū/ an non sit/ indiscussū: multos in phia relinquit errores. Habet enī infinitū principij rōnem. Conueniens est itaq; discutere. an corpus infinitum sit aliqō (vt dixerūt) an hoc quidē impossibile sit

24 ¶ Secunda. nullū corpus neq; simplex neq; ꝛpositum statuendū est infinitū ¶ Compositū q̄dem q: quod magnitudine et multitudine finitis constat cōpositū/ finitū est/ Tantū enī est: ex quātis et ipsū est compositū. Et compositum omne: ex magnitudine et multitudine finitis: euadit compositū (vt paulolatius ostendemus) Est igitur cōpositum omne finitum. Quod vero nō sit sēsibile simplex infinitū: ex quo compositum cōstitui possit paulo post fiet manifestum: prius id de corpore primo: circulo agitato esse non posse ostēdentes. ¶ Tertia. nullū corpus circulariter motū: infinitū esse

25 potest. ¶ Primo. q: infinite erunt linee a centro egredientes/ et in centro angulum constituentes/ et earum infinita distantia/ Finitarū enī semper distātia finita est. infinitarū vero infinita. dicto infinitā q: nulla vnā intercipi magnitudo possit: semp ꝓtitatē accipiendo que lineas assequatur et tangat. q⁹ si distantia earum adinuicem est infinita: ipsū corpus circūferi/ circūuoluiq; non potest. Nā infinitū pertrāsiri nullo pacto potest. Et prius ostensum est aliquod corpus circulariter moueri: idq; de celo sensu explorarū habemus Non est igitur quod circunferatur corpus infinitū. Et certe quēadmodū numerū dicerem⁹ infinitū: q⁹ quocūq; acceptō: maior superat accipiendus: vt non sit maximus. Ita et illa intercapedo et duarū linearū distātia (q⁹ semp inter eas (quacūq; accepta) superat magnitudo maior accipienda: vt non sit maxima) recte posita ē infinita. ¶ Secūdo. si a tēpore finito tēpus auferas finitū: reliquū finitū est. Et si tempus/ motus habet principium: et motus et que fertur magnitudo. Consimiliter enī hec vt finita aut infinita sint sese habere: ostensū

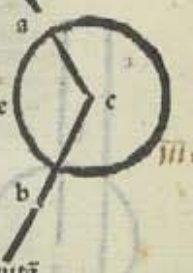

est. Atqui omne tempus quo circulo voluik corpꝰ quod et celum vicimus: finitū est. igik et motus ꝛ q̄ ferk magnitudo vt finita sint necesse ē: ꝛ tps qō ferk ꝛ motꝰ ꝛ magnitudo parik habeāt p̄ncipiū. Sed vt manifestius huiusce rei p̄cipiam⁹ incōmodū. sit c b d corpus circulo (quēadmodū celū videmus) agitatum infinitū: si possibile est. a cuius cētro a: egrediak linea: c versus infinita. sitq; extra centrum e b d f equidistans/ quiescens et pariter infinita quia corpus c b d circulo agitatum suū perficit motū: abscindit lineam e b d f aliquo tempore motus. At quia totum tēpus quo complet motū: finitū est/ vt sensu vel q̄ cognitissimū est: tēpus quo abscindet/ pertransibit ꝛ lineā e b d f infinitā / a tpe finito abscissum finitū est. abik igik infinitū tempore finito quod est impossibile. Si igitur ipsū infinitū esse et mūdus infinitus nullo pacto circunferri/ circumq; volui posset: cuius op positum per se cognitum est. ¶ Tertio. si magnitudo iuxta magnitudinē lata fuerit: he eodē tempore se absoluunt. que si in contrariū late fuerīt: velocius. alterave ro quiescente: et altera equali velocitate vt cū cōtranitāk tardius . Si igik corpus circulo actū esset infinitū: tempore finito abiret finitū circulū circa centrū descriptū. quia toto tpe motꝰ abirek absoluerek igik ab eodē i eodē tēpore: infinitum scz a finito et tempore finito: qō in physicis impossibile esse demōstratū est. Et nichil refert an infinitū moueri et finitū quiescere intelligas. aut finitū moueri: infinitū vt q̄escēs aut cōtralatū. ¶ Quarto. lineā cuiꝰ est finis et terminus: infinitā esse impossibile est. et superficiē/ ꝛ corpus. At omne figuratū vt sphera/ circulus tetragonus finem habet et terminū: quod enī determinatur: nulq̄ neq; sphera/ circulus/ tetragonꝰ aut aliquid ꝛaliū (vt neq; pedale) infinitū esse potest. Aſ si nō potest circulus vllus esse infinitus: neq; quod circulariter agitatur. Nā circularis motus is est qui secūdū circulū (vt dictū est) sumik. Corpus igitur circulo agitatū infinitū esse non potest

¶ Quinto a cētro circuli c intelligak ex vtraq; parte infinita linea a b quiescēs. Intelligaturq; itidē altera quiescēs supra a b infinitā/ ꝛ supra centrū c vt in signo g cadēs: q̄ sit d e. Intelligak rursus tertia linea e f sursū erecta/ secans continue d e ad circularis corporis motū: e versus mota. Tūc sic. corpus circulare suū motū absoluere ꝛ cōplere nequit: nisi linea e f alio ꝛ alio lineā rectā d e secādo: vt prius in h/ deinde in i/ hinc in signo k totā rectam absoluat. At hoc īpossibile ē tēpore finito. Nō igik corpus circulariter motū: suū cōplet motū tēpore finito qō falsū est. Aut spacū secundū rectum infinitū abibik. qō iterū īpossibile est. Nō igitur corpus circulariter motū infinitū esse potest. ¶ Sexto tēpus quo (quod circulariter fertur) circūvoluitur: finitū est. igitur et magnitudo pertrāsita. Sūt enī equalia: ita vt medietati tēporis medietas respōdeat trāsiti ꝛ totū toti. qō igik circūfertur infinitū esse nō posse: ex his q̄manifestissimū cuasit.

SEXTI CAP. NOTE

¶ Grauitas cōmēsurata intelligitur: quādo scōm eq̄les magnitudinis ptes ꝛtinue eq̄lis grauitas sumik. ¶ In cōmēsurata: quādo inceq̄les eq̄liū magnitudinis partiū sumūtur grauitates. Ita ꝛ de leuitate intelligas.

SEXTVM cap. cōtinet duas ꝛclusiones. et duas rationes ad p̄imam.

¶ Prima cōclusio. Nullū corpꝰ sensibile simpler: infinitū est. ¶ Hoc nup demōstrādū relictū erat: qō ostēdim⁹. ¶ Primo. q: nullū corpus aut a medio aut ad mediū latū: infinitū est. Omne autē sensibile simpler aut la medio aut ad mediū latū ē. nullū tale igitur infinitū. Aſ vero nullū corpꝰ a medio aut ad mediū latū infinitū sit: hinc liq̄t. q: lationes a medio et ad mediū adinuicē cōtrarie sūt: ꝛrie vero in ꝛria abeūt loca. Et si ꝛtrariorū vnū determinatū ē: determinatū erit ꝛ reliquū. At ꝛtrariorū vnū vt mediū determinatū est: q̄ vnūquodq; grauiū ferak. Nō enī ꝛtingit medio lōgius ptrāsire. Igik ꝛ reliquū determinatū ē. Nulla igitur rale infinitū. determinatis enī extremis: q̄cp̄ infinitū esse īpossibile est. Aſ si extrema sint determinata:

a media determinata esse necesse ē. Alioquin determinatis
e extremis itercluſū interceptūq; esset īfinitū. et īfinit⁹ in
f medio mor⁹ cōtingeret. qō ipossibile est. ¶ Secō. q: cū
g omne sensibile simplex leue sit aut graue: si aliqō tale in
h finitū ponas/ infinitā aut leuitatē aut grauitatē habere
i cōcedas oportet. Qō sic ostēdo. Sit a graue aliqō corp⁹
k simplex infinitū si possibile ē: b graue finitū. Et a capio
l grauitatē finitā quālibet vt scōm magnitudinē a e: q: sit finita ⁊ grauitas b finita: totiēs poterit sumi vt totā
m grauitatē corporis b finiti mensuret. Vt exēpli causa sit
n b decupla sumo decē partes īniti a: parti a e eqles que
o equā cum b retinebūt grauitatē/ ⁊ cū semp sumēdo partes tātas non cōtingat deficere: a infinitā cōtinebit grauitatē: quod erat ostēdendū. Neq; refert illas grauitates cōmēsuratas esse aut incōmēsuratas: itidē accidet quod volum⁹. Q; si iterū posueris grauitat; finite: alia subibis incōmoda: finiti et infiniti equā esse grauitatē: immo et finiti maiorē. Nam videm⁹ in finitis in maiori magnitudine: maiorē geri grauitatē. vt ī dupla duplā/ et ita deinceps. si itaq; sit finita: sit dupla magnitudini b. sumo b et c duplā finitā equā seruātem grauitatē q⁹ si sumis b d corpus finitū: maiorē corpore infinito retinebit grauitatē. esset igit infinita grauitas. Et cōsimiliter in infinito leui infinita leuitas. Vt vero infinitam aut leuitatem aut grauitatē esse impossibile est: quia cū grauitas aliquanto tempore et aliquāto mouet spacio: dupla idem eodē spacio mouet in tempore subduplo et ita semper vt quēadmodum grauitas crescat/ decrescat tēpus et minus fiat. Et cū omni ꝓportione grauitas infinita finite grauitatis vim superet motricem: oporteatq; mobile mouentiū virtutum excellentias et ꝓportiones sequi: ꝓfecto in nō tēpore aut minimo (nullū autē minimū) mouebit: vt q; oēm mouēdi ꝓportionē exced ēs: nulla ꝓportione moueat: qō ipossibile ē. Nulla siquidē infiniti ad finitū ꝓportio ē. Q; si cōtēdas in tpe moueris accidet grauitatē finitā ⁊ īfinitā eqli tēpore mouere qō est ipossibile Esto enī grauitas īfinita q: b finita. q: vtra q; in tpe mouet/ adinuicē mouēdi ꝓportionē habent: vt sit a dupla (quicūq; aliā dederis idē valeat) sumo b ⁊ c

duple grauitatis ad b: que duplā mouēdi ad b seruat ꝓportionē. eqliter igit cū a mouebit. q; cūq; enī ad idē cū dē seruāt ꝓportionē: illa vt equalē inter se habēāt necesse est: ⁊ non modo hoc: verū si b d finitā grauitatē sumeres: b d finita mouēdi virt⁹: īfinitā a mouēdi virtutē excederet ⁊ in minori tpe moueret/ q; si ipossibilia sūt manifestū est infinitū sensibile corpus esse nō posse. Sed id mentē in dubiū trahere posset: an plures sint mūdi: an mūdus vn⁹ infinit⁹. Nā ipsum aut finitū esse aut īfinitū
27 necesse est. ¶ Secūda cōclusio. Mūdus nō est infinit⁹. M. Concl.
¶ Juxta ea q; ꝓi⁹ allata sūt: ꝓpta est hui⁹ rei demonstratio. ¶ Nā aut esset similiariū partiū/ aut dissimiliū. Nō similiariū. Nī omne tale/ simplex ē: cui debet vnus mor⁹ aut circularis aut rect⁹. Modo vero ostēsum ē. nullū neq; circulo neq; recto actū: esse posse īfinitū. nō ē igit similiariū partiū. Neq; quidē dissimiliū. Nam aut esset ex specie īfinitis aut finitis: nō infinitis. Nā simplices mor⁹ specie finiti sunt. igit et simplicia corpa speciei diserimē habētia: finita sūt. Cuiuslibet enī corpis simplicis vn⁹ est mor⁹ simplex. neq; ex finitis erit. nā aut eorum oīa/ aut eorū vnū: infinitū esse oporteret. vt ignē/ aerē aquā/ aut terrā. hoc autē esse nō pōt. Nō. q: aut leuitas aut grauitas daret īfinita: q; īfinita dari nō posse mōstratū est. Secō. q: loca oporteret eē infinita. Tertio. q: mor⁹ essent īfiniti: ⁊ neq; ferrētur sursū neq; deorsum. Quod enī factū esse nō cōtingit: ipossibile est fieri. ⁊ ī quali ⁊ quāto et vbi. Vt qō factū esse nō pōt albū: vt albefiat ipossibile ē. Et qō cubitale factū esse nō contingit: ipossibile est cubitale fieri. et quod ipossibile ē peruenire in Egyptū: ꝓficisci in Egyptū haudquaq; valebit vnq;. Itaq; quod sursum aut deorsum esse nō potest: sursum aut deorsū feretur nunq;. Quarto quia aut tale infinitum moueretur secundū naturam aut preter naturam. Si preter naturam: ergo alius esset locus: in quē secundum naturā ferretur. Hoc autem impossibile. mūdus igitur infinitus esse non potest.

SEPTIMI CAP. NOTE

¶ Pati/ moueri.

SEPTIMVM cap. ptinet ad tuor cō clusiones. ⁊ vnū correlariū post quartā. ¶ Prima conclusio. Infinitū a finito pati ipossibile est. ¶ Sit a mobile infinitū: quod patiaꝫ (si fieri potest) ⁊ mouebit a mouēte finito b: in tēpore c. Sitq; d pus virtutis mouētis b. Que (q; minor est q̄ b) mouebit mobile min⁹ q̄ a in tēpore c. sit illud e. capio partē finitā in finiti a equalē e: q̄ sit a f: q; igitur potentie d finite ad b potentiā finitā est ꝓportio: b finita potētia maior mouebit a f equale e in minori tēpore q̄ c: mouet enī equale idē in eodē tēpore ⁊ maius idē in minori. et min⁹ in maiori. vt si duplū in duplo: et ita secundū analogiā. Quicquid igitur b in tēpore c mouebit: ꝓportionē ad partē finitā a f ⁊ mobile eqle e scruabit. Infiniti autē ad finitum nulla cadit ꝓportio. Mouebit igit solū finitū in tēpore c. Si enī d sit ad b in aliq̄ ꝓportione vt subtripla: intelligo h potentiā duplā ad d: q̄ mouebit mobile duplex ad e: ⁊ similiter a f: vt a g in tēpore c. Intelligo deinde triplū q̄ sit i: que quia tripla ad d: mouebit mobile triplū e et similiter parti finite a f: vt a k in tēpore c. Manifestū est enī triplū finitū esse. aliq̄n infiniti ad finitū ꝓportionē dabis: ⁊ infinitū finiti triplū facies: qō impossibile est. At eū i tripla sit ad d: et similiter b p̄ma virt⁹ ad d tripla: b virtus eqlis est potētie i quare in eodem tēpore mouebit a k. Quod si mouet a infinitū in tēpore c: in eodē tempore mouet finitū ⁊ infinitū: quod est impossibile. ¶ Secūda neq; finitū patietur ab infinito tēpore finito. ¶ Hec est cōuersa p̄cedētis. Sit a infinita virtus. q̄ moueat b finitū mobile in finito tēpore c si fieri potest. Capio quācunq; partē finitā libuerit infinite virtutis a. vt a f q̄ moueat minus quodcūq; q̄ b in tēpore c. manifestū est oportere eā minus mouere vt e. Et cū virtūq; sit finitū: habet e ad b aliquā ꝓportionē: vt exēpli causa sit b triplū. Capio virtutis infinite partem finitam a g duplam: parti a f: que quia dupla mouebit duplum mobile: vt h in eodem tempore. Et pars tripla vt a k: mobile triplum vt i in eodem tempore: et ita semper secundū analogiā et ꝓportionē. quare ⁊ a k mouebit b

a f g k

equale mobili i in eodē tempore c. Et cum tota virtus a ad a k nullā habeat ꝓportionē: non mouebit b in tempore c: imo neq; in tempore quod ē positi oppositū: aut infinita virtus et virtus finita idem mobile et eodē tempore mouebunt: quod est impossibile. ¶ Tertia Infinitum ab infinito aliquo tēpore nō patietur. ¶ Sit a vnū infinitum et b alterū: quod patiatur ab a in tempore c. Patiaturq; b pars quecūq; ab a vt b d in minori tēpore vt e. Supposuim⁹ enim maius i minori tēpore mouere minus: quia tēporis e finiti ad totum tempus est ꝓportio ita mouebit maius b d vt b f in tempore maiore. ⁊ iterum mouebit maius in maiore. quare tandē deueniet: vt partē aliquam acceptā finitam in tempore e moueat in quo mouet et b. et finitū et infinitū in eodem tēpore ab eodem patiet: quod est impossibile. ¶ Quarta infinitum aliquo tempore non mouebit infinitū. ¶ Non finito. Nam infinitū pateretur ab ifinito tempore finito: quod esse non potest. Neq; tempore infinito. quia infinitum tēpus finem nō habet: et in tempore finito rursum aliquid moueret: quod si dixeris esse finitum: oppositū est secūde. si vero infinitum: oppositum tertie. Si nichil mouere: aliquo vllo tempore finito dixeris: et tempore infinito continue quiesceret. ¶ Correlarium. Ex his iterum manifestū est nullum sensibile corpus esse infinitū. Primo. quia omne corpus sensibile virtutē habet actiuam ⁊ passiuam. Neq; quidem extra celum est infinitū. nominant enim intra et extra locum. Extra celum autē nō est locus neq; tēpus. Neq; corpus circulariter motum. Nam mouetur circa medium. Infiniti autem non est medium. Neq; secundum rectum motum: quia locū ad quem ferretur: infinitum esse oporteret. Quod si ferretur preter naturam: esset ei assignandus locus infinitus sui motus secundum naturam et virtutem eius motiuam oporteret esse infinitam. Infiniti enim vis (vt finita finiti) infinita est. Et id a quo preter naturā moueretur: esse oporteret infinitum ⁊ plura esse infinita aut infinitū pati a finito: que ipossibilia esse p̄manifesta sunt. Si dixeris ipsū a seipso moueri (ne plura esse infinita cōcedas) erit igitur infinitum animal. Est enim id a

Democritus libꝰ ꝓpriū. Sed quō erit īfinitū aīal? Neqꝫ Democriti Leucippus. et Leucippi determinatio appꝛobāda ē: īfinitas similia res atomos positiōe ꝛ situ discrimīatas: iterstitre vacuo infinitū ꝫstare. Pꝛio. qꝛ eas atomos dicūt eē eiusdē nature. vt si aurū ī frustula dirimak: auri q̄libet ꝑs diuisa cuilibet alteri eadē ē: q̄re oēs ille ad totꝰ locū ferrenk. vt q̄ ferk ignis/ ꝛ ignis scintilla: ꝛ q̄ ꝛa/ ꝛ terre glebula: Hoc autē īpossibile. Scō. qꝛ si vna atomoꝛū fuerit leuis: et vnaq̄qꝫ reliq̄rū. quare nichil erit graue simplr. Ponūt enī ex illis atomis oīa ꝫstari. ꝛ originē ducere/ hoc autē falsū. Tertio. qꝛ oīa ferrenk sursū aut oīa deoꝛsum. ꝙ si sursū: moucrenk a medio. si deoꝛsū: ad mediū. Infiniti autē nō ē mediū: qꝛ vbi mediū fuerit: ꝛ extremū cōpiri necesse ē. Quarto. qꝛ nullꝰ erit locus q̄ moueak. Nā aut moueret natura aut ꝑter naturā: qbꝰ motibꝰ determinata sūt loca/ eēt igit īmobile. Q̄ si dicas moueri ꝓter naturā: erit alterū cui is motꝰ scōm naturā cōuenie/ hoc enī in oībus inductione cōpertū est. Q̄ō si ita fuerit: oīa leuia dicere nō poterꝭ: neqꝫ oīa grauia. Neqꝫ illud īfinitū ex similaribꝰ ciusdē ꝓ nature atomis eē cōstarū. Sꝫ q nullū sit corꝑ īfinitū: satis arbitroꝛ ostēsū.

OCTAVI CAP. NOTE

¶ Equiuoca/ diuersarum naturarum entia.
Concentricoꝛum mundoꝛum figura.
a terra: b aqua: c aer: d ignis: e nouē celestium oꝛbiū circulus: f a secūdi mundi terra: g b aqua: h c aer: i d ignis k e ciusnouem celestium oꝛbium circulus.

OCTAVVM cap. tres suppōnes. tres ꝫclusiōes. duas rōnes ad ꝛimā. tres ad scōam. ꝛ triū cauillоꝛū remoꝛiōes. ¶ Tres suppōnes. Pꝛia. oīa physica coꝛpa moueri ꝛ dēscere scōm naturā: violēte et ꝓter naturā. Scōa. in quo loco natura quiescūt: in illum locū naturaliter ferri: ꝛ in quo violēte quiescūt: in illū violēte ferri. Tertia. si alicui latio aliq̄ violēta est: q̄ secundū naturā eidē cōuenit/ violēte lationi ꝫtraria est: vt lationi terre sursū violēte: cōtraria ē latio deoꝛsū terre: ipsi scōm naturā cōueniēs. ¶ Pꝛia ꝫclo. Si plures

sint mūdi eos ex ꝫsilis nature coꝛpibꝰ existere: ꝛ ea eādē vim mouēdi obseruare necesse ē. vt ignis ꝛ ignis: ꝛa ꝛ terra: et inēmedia. ¶ Pꝛimo. Qꝛ si ex equocis et natura diuersis ꝫstarēt: mūdꝰ de illꝰ nō nisi equoce dicerētur. Cōstarēt igit ex cōsilis nature coꝛpibꝰ. qō si ita eēt: ꝛ illa coꝛpa nata essēt moueri: hec a medio: hec ad mediū: hecꝯ circa mediū: qō ē mouēdi vi naturāq̄ eādē seruare ¶ Scō. qꝛ motꝰ dekmiati ꝛ finiti sūt. nā aut scōm rectū aut circulū sūptos aut mixtos eē oportere: ꝑꝰ dictū est. et vniꝰ coꝛpis simplicis vnū simplicē motū eē. Quare iq̄dē illic elemēta eēnt eadem: et motus ꝙdē.

¶ Scđa ꝛcluſio. Nō ſunt plures mūdi. ¶ Primo. qꝛ terra vni⁹ mūdi nata eēt moueri ad terrā alteri⁹ mūdi: et ignis ad ignē. Ad quēcūqꝫ enī locū ſimpliciū aliqꝺ natū eſt moueri: et qōlibet alterū ꝫ genee/ꝫ ſīlīſqꝫ natu re ad eūdē moueri natū eē nec eē eſt. Ut terrā vni⁹ ad al terius ērā/et ignē ad ignē moueri natū eē: ipoſſibile ē. Mā terra ſurſū ferrek in ꝓpo mūdo et ignis deorſum: et terra a medio lata ad alterā terrā natura mouerek Jn q̄ enī loco natura q̄eſceret: et ī eūdē natura ferrek. Jtidē et ignis ꝑ mediū ad alteri⁹ mundi ignē euolaret: qō ſtatī ipoſſibile cognoſcīk. Nō igitur ſunt plures mūdi. 35

¶ Scđo. vn⁹ eſt ꝑm⁹ mot⁹ ſēpitern⁹ ⁊ etern⁹. igīk ⁊vnū ꝑ mū celū ⁊vn⁹ mūd⁹. ¶ Si plures mūdos videris ī vno quoqꝫ ꝑmū eē oportere: qō eē nequit ¶ Tertio. tria ſūt loca triū ſenſibiliū elemētorū. Prim⁹ eſt ſubſidēs et ifi mus: ſcđs lūm⁹ ⁊ extrem⁹: tertī⁹ hoꝝ medi⁹. qō ſupferk olꝺ⁹ vt ignis eſt in ſūmo qō ceteris ſubſidet eſt in imo. qō vero medio mō ferk vt aq̄ vt aer mediū obtinet locū Et ꝑter hec loca nō eſt ſēſibiliū loc⁹. nā neqꝫ ſcđm natu rā: neqꝫ ꝑter naturā illuc ferrenk. Eſt igīk tantūvn⁹ mū dus. ¶ Tres cauillorū remotiōes. Si dixeris primo il la ſimplicia corpa ꝓpē nimiā diſtātiā: diuerſā ꝓticipare natura hoc irrōnabile eſt. nā diſtātia nō facit nature di uerſitatē. ¶ Scđo. oēs mot⁹ vi quadā motis cōuenire: q̄re nō erit ſra vni⁹ nata ad alteri⁹ terrā ferri. Hoc ipoſ ſibile eſt qꝛ: mot⁹ vi quadā et ꝑter naturā fact⁹: obnoxi⁹ et ⁊trari⁹ eſt motui nō vi ſed ſcđm naturā facto. ¶ Ter tio. terrā vni⁹ et terrā alteri⁹ numero differre: ideo non oportere eas natas eē ad eūdē locū numero ferri. Eſto numero differant: ſpeciei tñ indifferentiā habēt. nec iō q̄ diuerſe numero ſint: hoc ipedit eaſdē ad eundē nume ro locū ferri natas eſſe. qō ſi ita eſt: ſtatī ratiōi cōſenta neū apparet: tantū vnā terrā eſſe: qꝛ finita trāſmutatio terminos: vnde mot⁹ et ad quē. pficiſcīk: ſpecie habet di uerſos. vt qō augmentak k̄minū vnde mot⁹ paruitatē q̄ vero pficiſcīk amplitudinē. qō minuitur: ecōtra. qō al terak cōtraria. Ut ſanatio k̄minūvndevenit: egritudinē quo tēdit ſanitatē. q̄re et qō fertur vt terra: ex terra ad terrā nō ferak. et ignis ex igne ad ignem. Et ſi inſtas ex

Triū obiecti onū ſolutio nes. 36

celi trāſmutatiōe q̄ eſt ex eodē īdē: hāc trāſmutationē q̄dām⁹ virtim⁹ infinitā ⁊ q̄dām⁹ eē ex oppoſitis ⁊ ad op poſita: cū cōſideras eā accipi ſcđm diametros. cū vero ſcđm torū acciptas: non ita fit. ¶ Tertia cōcluſio. rerū ſenſibilium loca finita et determinata eſſe neceſſe eſt. 37

¶ Mā q̄nto terra medio ꝓpinquior fuerit: tāto velocio re motu eā ruere videm⁹. et ignem velociore motu ferri ꝺ̄to loco q̄ ſurſū eſt vicinior: efficitur. Si igīk ſine termi no concitarek ferretur q; motus infinita ſuccreſceret ve locitas/quare intelligēda tādē eſſet infinita et leuitas et grauitas. quod eſt impoſſibile. Alioquī in infinitum creſcere haud quaq̄ intelligi poſſet. Sūt igīk ſenſibiliū loca et finita et determinata.

Cauillatio nis ſolutio

NONI CAPITIS NOTE

¶ Forma/ſpecies. ¶ Forma ī materia/ſpēs ī ſingula ribꝰ. ¶ Materia/ſēſibile/ſingulare ¶ Finiētes/diffi niētes. ¶ Sēſibilia/ſenſui peruia ¶ Simus/naſus cauꝰ

NONVM cap. cōtinet tres cōcluſiōes vnā inſtantiā: eius ſolutio nē: et tres modos celi poſt primam. et duo orrelaria poſt tertiā. ¶ Prima ꝛcluſio. 38 Nō modo nō ſunt plures mūdi: ſed et plu res fieri ipoſſibile eſt. ¶ Mā vn⁹ mūd⁹ eſt īgenit⁹ ⁊ eter nus. Eſt enīvn⁹ ꝑm⁹ mot⁹ ſēpitern⁹ et etern⁹. nō igīk fieri poſſunt plures mūdi. ¶ Inſtātia. Oīm natura et arte cōſtantiū alia eſt forma ſcđm ſe: ⁊ forma materie mixta vt alia ſphera et ſphera aurea: alius circul⁹ et circulus ligneꝰ. Finiētes eī ſpherā aut circulū: aureū aut ligne um ſumim⁹ nūq̄: vt q̄ ad eī⁹ ſubſtātiā nō ptineāt: tamet ſi idē ſit ſphera/et ſphera aurea. Neqꝫ intelligere/neqꝫ ſumere q̄q̄ aliud ꝑter ſingulare poſſim⁹ Michilomin⁹ circul⁹/et hic circul⁹ ratiōe duo ſūt. Circul⁹ vt ſpecies: hic circul⁹ ſpecies in materia et ſingulare. Tunc ita du cūt argumētū. Celū eſt ſēſibile. eſt igitur aliud: celū et hoc celū. et celū ſpēs et forma eſt et hoc celū forma ī ma teria. Ut q̄rūcūqꝫ ſēſibiliū ſpēs eſt aut forma aliq̄: plu ra ſunt aut facta eſſe contingūt ſingularia. ſiue ſpecies ideas quaſdā (vt poſuerūt aliq̄) poſueris ſeiūctas atq̄

Errot Ariſto telis. Obiectio

Universidad de Deusto
Biblioteca

separatas/siue reipsa a singularib⁹ nō abiūctis: sed eē et rattōe: sic esse oportet. Sic enī in oib⁹ quoꝝ forma i materia est: ꝑmptū est videre plurima et pene infinita eiusdē speciei entia. Sūt igit plures celi: aut esse pñt. et plures mūdi aut esse possūt. Q Si simul nō sint et eē possint: fieri possunt. ¶ Respōsio id verū sit celū esse sēsibile: et alterū esse celū et hoc celū: vt spēs et spēs in materia. nō tamē ex hoc plures mūdos esse aut esse posse cōficiunꝫ. Nam falso assumāt: quoꝝumcunꝫ sensibilium species sit aut forma/plura esse: aut facta esse contingere. Hoc enim non oportet/ vbi sensibile ex tota materia est ex qua natū est esse posse, vt si intelligis vnum incorruptibilē simū/cui⁹ materia eēt caro: et ex oī carne eēt ex qua sim⁹ eē posset: sim⁹/ sēsibile qdā esset: ꝛ alterum simus et hic carne⁹ simus/ vt species et forma: et forma in materia. et tamē nō essent neꝫ esse possent plures simi. Itidē si eēt vnus homo immortalis: ex omni carne ossibus et neruis ex quibus posset esse homo. Nec siquidē indissolubilia essent. homo sensibile est. et hō et hic homo differūt: vt forma et forma in materia. et tñ neꝫ essent plures homines neꝫ eē contigeret. Cōsimile de mundo intellige. nā mūd⁹ et celū sensibile: et celū et hoc celū ratione diuersa: et hoc celū ꝓpetuū et immortale ex tota materia (ex qua esse potest celū) cōstās. idcirco vt de simo et homine: neꝫ sunt plures neꝫ plures esse oportet. ¶ Tres modi celi. Celum primo vltima sphera est suprema/ꝫ circulus: ceteros ambiens omnes diuinitate plenus. Secundo. corporea moles: inferiori lune extremo et suprēmo prime sphere termino contenta. Tertio, celū id totū est quod ab vltime sphere supmiꝫ circuli circūferētia ꝛtētū aspicim⁹. Et hoc totū/oē/ vniuersū: celū dicere consueuim⁹. ¶ Scōa ꝛcō. Celū vt id ipsū est: ab vltime sphere supmiꝫ circuli circūferētia cōtentū/ex oī naturali et sensibili corpore: suaꝝ tota materia constat. ¶ Nam nullum extra se corpus neꝫ naturale neꝫ sensibile relinquit: sed ea omnia intra suū continet ambitum. Q Si extra se nullum corpus relinquat: hoc ideo est quia corpus illud physicum esse nō posset. Nā aut esset simplex aut cōpositū. Nō simplex: qꝛ omne

Solutio.

Tres modi celi

II Concl:

tale mobile est a medio vel ad mediū. Et cū corpa illa circunferūt: loca sua egredi et mutare nequeāt: nō hoc pacto aut a medo aut ad medium moueri cōtingeret. et illic esse non posset natura aut ꝓter naturam. Natura qdē: quia habent simplicia corpora physica alia (in quibus natura stent) a natura deputata loca. Neꝫ ꝓter naturam. Nā et illic aliqua esse secūdū naturā nata essent. Locus enī qui alicui simplicium ꝓter naturam conuenit: alterius simplicis secundum naturam existit. Q Si illic natum non est esse corpus simplex physicum: neꝫ ex simplicibus compositum vllum. Neꝫ aliquod sensibilium non physicorum. Nam ea sunt sphere/ circūlatiꝫ circuli: quoꝝ nullū extra suprēmi circūferenti am claudi manifestū est. Cōstat igit celū hoc pacto summ ꝓtam: ex omni corpore ꝛ naturali ꝛ sensibili/ suaꝝ tota materia. Q Cū ipsum incorruptibile sit: et semp (vt adhuc ostēdem⁹) ꝓseuerās: vnū solū esse recte affirmatum est: neꝫ plures fuerūt celi: neꝫ plures futuri sunt: sed vnū solum et ꝓfectum. ¶ Tertia cōclusio. Nō cōtingit extra celū corpus vllū factū esse. Nā neꝫ simplex neꝫ compositum neꝫ natura neꝫ ꝓter naturam. ¶ Vtī corrolariū. Ex hui⁹ corrolariū. Unde fit vt extra celum neꝫ locus neꝫ vacuū neꝫ tempus sit. Locus quidē. quia illic nullum est neꝫ esse natū est corpus. Vacuū quia id dicunt locū sine corpore natum corpore repleri: et in quo corpus natum est fieri. Neꝫ locus: cum illic nullū possit esse sēsibile corpus: neꝫ motus. quare neꝫ tempus. Est enim tempus numerus motus. At extra celum sine sensibili corpore non erit motus. ¶ Secundum corrolarium. Secundum. Unde fit etiam: vt que illic nata sunt esse entia: sint optima habentia vitam et per se quidem sufficientissimā quā toto cōplent eterno: nō senescētia in tempore in loco nō trāsmutabilia/inalterabilia ꝑpassibilia/ab omni motu mutatiōeqꝫ aliena. vt circa diuina plerūqꝫ rationibus declaratū est/ omne primū diuinū intrāsmutabile/ necessariū/ sūmum/ et quo nichil aliud melius/ nichil diuin⁹/ nichil prauū habens/ nullorū bonorū indigū/ incessabili motu rōnabiliter mouēs/ rerū omnium finis vniuscuiusqꝫ vite tempus/ tempus omne et infinitatem

III Concl:

Divina noīa eorūqꝫ rationes.

vt summa perfectio continēs/eternū/semp eis immōtale/a quo ceteris cōmunicatū est esse et viuere/his clarius/illis vero obscurius.

DECIMI CAPITIS NOTE

¶Supperie/auxilium. ¶Consistentia/materia.

DECIMVM cap. cōtinet quattuor cōclones:et tres rationes:ꝛ tres antiquorū opiniones post p̄ma. Et due rationes ad scōam. ¶P̄ma. conclusio. par est disquirēdo: an mūdus genitus/ingenitus corruptibilis/incorruptibilis habeaf: antiquorū de hac re adducere opiniones. Primo qz contrariorū dubitationes cause sūt vt sint contrariorū manifestationes. Si itaꝙ eas nō adduceremus in mediū videri posset in dubitatiōib⁹ suis oppositū eorū (q̄ ostēderevolumus) esse ostensū. ¶Secūdo. qz eorū positionibus/assertionibusꝙ mōstratis ualidis:credibilioꝛa reliquētur:circa id (qđ q̄rim⁹) dicēda. ¶Tertio. qz nos ita faciētes: min⁹ eos ḡtis cōdēnare videbimur. Oportet enī ꝛitatis disq̄sitores nō eē inimicos:q̄ iudicare velint sufficienē. ¶Tres de hac re antiquorū opiniones ¶P̄ma est dicentiū mūdū genitū esse:sed incorruptibilē imortalē/semꝙ mansurū. ꝛ hec Platonis exīstit. ¶Scōa est dicētiū mūdū factū interiturūꝙ semel:sed viterius nūq̄ reduci/repararīꝙ posse ad ortū. et hec est Democriti. ¶Tertia est Empedoclis Agrigentini et Heraclitī Ephesij dicentiū mundū alternatis vicibus frequenē genitum et frequenter corruptū. Et has ortū/obituūꝙ vices:semp observatorum. ¶Secūda conclusio. irrationabilis est assertio dicentiū mundū genitū esse:sēpiternū tñ manere nunq̄ꝙ casurū. ¶P̄rio. qz sola ea rationabiliter dici posse videē:que in oībus aut pluribus ita esse conspicimus:huius autē assertionis oppositum eueuit. Asserūt enī ꝛ genitū et incorruptibilē. Et liquido conspicim⁹ q̄ gñantur oīa:orta cadere nō ē igiē assertio hec rōnabilis. ¶Secundo. qz si illa que ipsū cōstituūt:nō potuerūt aliter se habere:intransmutabilia sūt. Si potuerūt aliqñ:ꝛ non semp consimiliter se habuerūt: poterūt adhuc itaq̄ esse solura. nulla illic q̄ hic valentior ratio. igiē si genitus esset nō modo incorruptibilis nō esset:sed posset infinitis eūtib⁹ seculis infinities corrūpi. Neq̄ pdest q̄ hec asserentibus supperias ferrevolūt aliqui: dicētes nonsolutio. dū esse incorruptibilē ne q̄ verū esse ipsū esse genitum. sed huius posītiōis assertores idipsū doctrine cā (q̄ magis doceant) dicere:vt Mathematici descriptiones lineamēta q̄ faciūt:que et si nō sunt vt ponunt:suis tamē demōstrationibus apta veniūt. Nō sic est de hac assertione et Mathematicis descriptionibus. nā in illis idē est. neq̄ refert. hic autē nō idē atq̄ plurimū refert ꝛ pora dicta posteriorib⁹ sunt pugnātia. Nā ex inordinatis ordinatū faciūt: qđ nō nisi generatione et tempore diriment facere possunt aut simul est ordinatū ꝛ inordinatū. que sūt impossibilia. ¶Tertia conclusio. irrationabile est iterū mundū esse genitū dicere interitus obnoxiū:sed postea nūq̄ reparari posse. ¶Nam cōfitētes ipsū esse genitū:vnā semp ante admittunt fuisse q̄sistētiam ex qua fieret:quo nō existente: eadē semp manebit cōsistentia. que mutationis p̄incipiū est. qua nō existente aliquid trāsmutari impossibile est. ꝛ qua quidē existēte cōtingit. Si igiē genitus esset et aliquando casur⁹:itidem et orto altero reparari cōtingeret. ¶Quarta neq̄ sentiendū est cū agrigētino Empedocle:mūdū alternatis vicib⁹ nunc amicitia disgregāte gigni:nūcvero lite cōgregante solui. Nā id astruere nichil aliud est: q̄ mūdū substantia facere perpetuum. sed secundū formam/qualitatesq̄ transmutari. vt si quis ex puero sepius fiat vir:et ex viro sepius recidat in puerū:alternatis ac iterpollatis vicibus:et ob id credat ipsū sepius gigni et sepius corrumpi. Sic enim ponūt semper eadem elemēta manere: non autem ordinem et qualitates. Et sunt q̄ et qualitates manere ponūt cōgesto/cōgregatoq̄ mūdo:et cōtraria cōtrarijs pugnare. Nō igiē mūdū (vt q̄ semp substantia sit idē) generari et corrūpi debēt affirmare:sed mūdi dispositiones. Nō esse igiē (sicut scribit in Timeo) mundū factū:et de cetero sempiterno tēpore mansurū/neq̄ sempiterno interitu casurū/neq̄ vicitu-

T. Concl:

44

45

46

47

48

II. Concl:

49

III Concl:

50

IIII Concl:

Platonis opinio.
Democriti
Empedoclis

dinibus crebro gigni/ crebroq; dissolui: naturaliter est discussum.

VNDECIMI CAPITIS NOTE

¶ Talentū/octaginta libr; ariū et q̄ttuor vnciarū pōdus ¶ Libra as/pondo ¶ Stadiū: miliarij ps octaua 125 pass⁹ trinēs. ¶ Quāta sit pōa: magna: pua: maior mior

VNDECIMVM cap. cōtinet duas cōclusiones. ingeniti/geniti/incorruptibilis/ corruptibilis/ singulorū tres modos post primā. et vnam instantiā post secundā. ¶ Prima cōclusio. 51

Proposito nostro cōgruit modos geniti/ingeniti/ corruptibilis et incorruptibilis cognoscere. ¶ Nā hec multipliciter dicunt: de quib⁹ quidē nūc frendim⁹ determinationē. Multipliciter autē dictis: et si ad oronē nichil referret quin semp eādē veritatē falsitatemue obseruaret: intellectus anceps et confusus relinquitur: ipso multiplici indistincto. Expedit igit̄ ppositor: talium videre

Tres modi geniti/ ingenitis/ singulorū tres modi corrupti prius nō exister et nūc existit sed sine transmutatiōe. vt bilis/ et incorruptibilis. modos. ¶ Ingeniti/geniti/incorruptibilis/corruptibi 52 ¶ Ingenitū primo: quod cum est attactus et momētū. Secūdo q̄ nō est sed esse cōtingit. Tertio quod oīno impossibile est fieri: ita vt aliquādo sit aliquando vero nō sit. ¶ Impossibile enī bifariā dicitur. Primo simpliciter q̄ neq; est neq; fieri potest. Scō nō facile/nō cito/non bene factibile. ¶ Genitum primo: est quod trasmutatiōe existit. Secūdo quod est: nō esse autem contingit. Tertio quod aliquo modo esse aut fieri cōtingit: siue id facile siue difficile sit. ¶ Incorruptibile primo: quod cum sit ens ipsum aliquando nō esse sine trāsmutatione cōtingit. Secundo quod nūc est et quod aliquādo nō esse futurū: impossibile est. Tertio quod simpliciter nō esse nō possit. aut q̄ difficulter nō esse possit. ¶ Corruptibile primo: quod trāsmutatiōe desinere contingit. Secūdo quod cum sit/ contingit/ali quando non esse futurum. Tertio quod non esse aliquo pacto: aut facile aut difficulter contingit. Et horum omnium modi consimili pene modo adinuicem sumuntur

dicentur tamē ppie ingenitū et incorruptibile. Ingenitum quidē quod simpliciter fieri nō potest. ita vt aliquando sit et aliquādo non sit. Et incorruptibile quod 53 omnino non esse non pōt. ¶ Secunda conclusio. Potē ta: quanta ipsa sit/ per maximū determinānda est ¶ Nā per minus nō determinatur. quia quicquid potest in magis potest in minus/ vt potens cētum ferre talenta: potest et duo. et potens centū ambulare stadia: potest ambulare et duo. Determinatur igitur per maximum et excellentiam. vt virtus que talenta centum sustollit et que illam talentorum sūmam non superat vtvnū et centū sustollere non possit: ab illa excellētia denoiationē sumet dicēdq; cētū talētorū et nō plurū potētia. Et virtus q̄ nō pōt in excellēs; neq; eadē in plura excellēte valebit. vt si q̄ virt⁹ in cētū talēta aut stadia nō possit: hec eadē in vnū et cētū aut talēta aut stadia minime valebit. est igit̄ ōra sit potentia ip maximū determinanda.

¶ Et si istas. pōt q̄s videre stadiū nōvidēs quālibet ptē minorē stadij. et q̄s peipe magnitudinē et nō punctū. Et pōt q̄spiā maiorē sonū audire. nō potēs audire minorē. Nō igit̄ id recte assertū: vt q̄ potētia pōt i maius: eadē possit et i min⁹ ¶ Id certe ad id q̄ ītēdim⁹ nichil affert difficultatis. Nā hec istātia de excellētia et decremento rei et q̄ scēm molē attēdant insectat. Nos autē non de ea excellētia et decremēto agim⁹: sed de ijs que secūdū virtutē sunt sūpta. Visus enī vis/ aut auditus: ad minora debilior: ad maiuscula vero valentior.

Obiectionis solutio.

DVODECIMI CAP. NOTE

¶ Se mutuo consequi/ adinuicem conuerti.

DVODECIMVM cap. cōtinet de cē cōclusiones. 54

vnū correlariū ad secūdā. et rōneo ad q̄ntā. 4 ad nonā. et 4 ad decimā. ¶ Prīa 2clo si q̄d possibile ē eē/ et idē possibile ē nō eē: vt ei⁹ tps ad eē et nō eē determinatū sit necesse ē. ¶ Hoc enī secundū oē predicamētū vt si quid potest esse homo/ et nō hō/ bicubitū/ equale/ album et non esse: et ita in ceteris vtrūq; tps determinatū. Nam si dederis neutrum

determinatū esse: habebit potentiam vt sit tpe infinito
et vt nō sit alio tēpore infinito. hoc autē impossibile. ¶ Se 55
cūda impossibile et falsū/ possibile et verū nō oino idē si-
gnant. ¶ Nam nō omne falsū est impossibile. de citha-
risante enī sī dicat q̄ non citharisat et de cantante q̄ nō
cantat: falsū dicit. nō autē impossibile. Nec̄ omne possi-
bile verū est. coincidūt tñ hec aliquādo. vt diametrum
cōmensurari coste falsū est et idē impossibile. nō cōmen
surari vero et possibile et verū. Et nos de impossibili/
falso/possibili et vero simpliciter intelligimus et nō fac-
cta suppositione. vnde si triangulus esset circulus non
haberet tres duobus rectis equales. ꝛ suppōne facta li
neā esse ex punctis: diameter coste mensurabilis est. 56
¶ Correlariū vnde sit vt nō sit idē supponere falsum ꝛ
impossibile: itidē possibile et verū. ¶ Nā supposito impossi
bili bene accidit impossibile: falso autē nō impossibili.
nūq̄. Et supposito possibili: falsū sequi accidit: ex vero
autē nūq̄. ¶ Tertia idē simul ad opposita haber poten 57
tiā: nō autē vt illa simul habeat ¶ Nā cū quis sedet po
tentiā habet vt sedeat et potentiā vt stet: nō tñ vt simul 58
sedeat et stet. sed alio et alio tēpore. ¶ Quarta oē semp
ens: incorruptibile esse necesse est. Sit a semp ens. quia
a sit semp ens: semp existit. et si posueris corruptibile:
aliquādo nō erit. Et impossibile ē quod semp est: aliquā-
do nō esse igitur falsum est esse corruptibile. et non mo
do falsū sed et impossibile. Eadē ratiōe omne semp ens
ingenitū est. Nā omne semp ens: semp existit. genitum
vero aliquādo existit et aliquādo nō. Fieri enī nequit vt
quod potest omni tēpore esse: aliquādo possit non esse.
Alioquin simul potētiā retinet ad simul esse et non esse
quod est impossibile. est igit omne semp ens: ingenitū. 59
¶ Quinta. nullū semp ens corruptibile est: aut genitū
¶ Primo. quia omne corruptibile et omne genitū po
tentiā habet ad nō esse. nullū autē semp ens potētiā hz
ad non esse. Nā aut id esset tempore finito: hoc autē non
quia omni tempore est. quare potētiā habet vt tempore
sit et illo. Nec̄ quidē infinito. Nā plura tempora infini
ta esse nequeunt: nec̄ idem potentiam habere vt sit vno
tempore infinito et non sit altero infinito. Nullum igi-

tur semp ens: corruptibile est aut genitum. ¶ Secūdo.
quia semp ens ꝛ semp nō ens se habēt vt cōtraria: semp
ens/nō semp ens: semp nō ens/nō semper nō ens vt con
tradictoria. Nō semp ens/ nō semp nō ens vt subcōtra-
ria. Sit ita: a semp ens/ b semp nō ens/ c nō semp ens/
d nō semp nō ens. De genito et corruptibili verificanē
c et d: quia quādoq̄ ē ens et quādoq̄ nō ens. De genito
igitur et corruptibili negātur a ꝛ b semp ens ꝛ semp nō
ens. Aut simul de eodē erūt et affirmatio ꝛ negatio. qđ
est impossibile. ¶ Sexta. omne ingenitū pariter ꝛ incor- 60
ruptibile sēper est ens et immortale. ¶ Nā dico ingenitū
quod est ens: et nunq̄ nō fuit ante. Incorruptibile vero
quod est ens: et nō erit verū ipsum nō esse. Que autē tra-
lia sunt: semper existūt. Est igit ingenitū omne similiter
et incorruptibile: semper ens/sempiternū ꝛ immortale.
¶ Septima. Ingenitū et icorruptibile se mutuo conse- 61
quūtur. ¶ Nā ingenitū ꝛ incorruptibile semp ens cōse- 62
quūtur: cōsequūtur igit se ūter se. ¶ Octaua. Omne ge
nitum ē corruptibile. ¶ Nā si aliquod sit genitū quod
nō sit corruptibile: ipsum est icorruptibile. Dicitur enī
corruptibile aut incorruptibile: vt nō semp ens aut sem
per ens: de omni quod est ꝛ de nullo eodē simul. et si ip-
sum est incorruptibile: ipsum est ingenitū. Cōsequūtur
enī se/ingenitū et incorruptibile. et si ingenitū: iterū est
semper ens. quare idē genitū est/ et ingenitū/et semper
ens. quod est impossibile/ ꝛ eodē modo omne corrupti- 63
bile: genitum esse ostēdas. ¶ Nona Genitū et corrupti-
bile se inuicem consequūtur. ¶ Primo. q: si se nō conse
querēt: aliquid eēt genitū quod nō esset corruptibile: z
aut aliquid corruptibile qđ nō esset genitum: quod mo
do falsum esse monstratū est. ¶ Secūdo. quia genitū ꝛ
corruptibile cōsequūtur idē: vt quandoq̄ ens ꝛ quādo-
q̄ nō ens: cōsequūtur igit se inuicē. ¶ Tertio. sit a sem-
per ens b semper nō ens/c genitū/ d corruptibile/ argui
tur sic. c genitū: nō est a. est igitur nō semper ens/ ꝛ c ge
nitum nō est b. est igitur et nō semper nō ens. Similiter
d corruptibile nō est a/ nec̄ b: quare igitur est nō semper
ens et nō semper nō ens. Et retroagatur. omne id quod
quidē est nō semp ens et non semp nō ens: esse genitū et

corruptibile. et tũc manifestũ erit c d genitũ ⁊ corruptibile: cõsequi idẽ. quare et seinuicẽ cõsimiliter sequẽtur.
¶Quarto. sit ingenitũ a incorruptibile b/genitũ c/corruptibile d/diuisũctũ a c ex oppositis gstat: qđ dicik de omni quod ẽst genitũ ⁊ nõ genitũ. Omne enĩ nõ genitũ est ingenitũ ⁊ ecõtra. Et diuisunctũ b d ex cõsimilib⁹ cõstat oppositis. vt corruptibile ⁊ nõ corruptibile. et a b ingenitũ et incorruptibile seinuicẽ (vt ostẽsũ est) cõsequũtur. Igik et c d scõm et quartũ: sese cõsequẽtur. ¶Decima. 64
incõueniẽs est extimare aliqđ genitũ esse incorruptibile et aliquod corruptibile esse ingenitũ. ¶Primo. qz que genita sũt oia: quãto quodã determinato tpe possũt aut facere/aut pati/aut esse/aut nõ esse. Infinitũ autẽ nõ est determinatũ/nõ igitur quod genitũ est: incorruptibile erit. aut quod corruptibile ẽ: ingenitũ. ¶Scõo. qz ens tẽpore ifinito factũ esset. ⁊ aliq tpe nõ ens semp eẽt. hoc autẽ impossibile ¶Tertio. omne genitũ aliquãdo gñabik. ⁊ oẽ incorruptibile ẽ igenitũ: et igenitũ nunq̃ gñabitur. Igitur si aliquod genitũ est incorruptibile: aliquã do generabik: ⁊ nunq̃ gñabitur. Itẽ omne corruptibile aliquãdo corrũpetur. ⁊ omne igenitũ est incorruptibile: et nullũ incorruptibile vnq̃ corrũpetur. Igik si qđ corruptibile ingenitũ: aliquãdo corrũpeẽ ⁊ nũq̃ corrũpetur. Et idẽ simul erit factũ ⁊ nõ factũ/ corruptũ ⁊ incorruptũ quod est ipossibile. Si enĩ dixeris genitũ non aliquãdo generari/⁊ corruptibile non aliquãdo corrũpi: aut hoc erit casu: aut fortuna: aut natura. Nõ casu aut fortuna: quia nõ est eorũ que semp sunt. Neq̃ natura. qz ea quandoq̃ sunt et quãdoq̃ nõ sunt. vt que eandẽ materiã: potentiã contradictionis habeant: ⁊ q̃ causa est nõ esse. Et si item dixeris corruptibile habere potentiã ad non esse sed nõ in futuro: sed preterito tẽpore vt anno prioze aut quocunq̃ altero. Et ita de genito: hoc nichil est. qz neq̃ vna quidem preteriti potẽtia et virtus est: sed presentis et futuri ¶Quarto. omne genitũ et omne corruptibile contrarijs alterantur. igitur neq̃ genitum/incorruptibile neq̃ corruptibile ingenitum est.

Primi de celo
et mundo finis.

PRIMI CAP. secundi de celo et mundo note.

¶Consummatio/finis.

SECVNDVS liber de celo et mundo duodecim capita cõplectitur. Primũ cap. vnã cõclusionẽ. sex rationes ad eã. Et tres opinionũ remotiones ad qntã. ¶Cõclusio. Celũ neq̃ factũ est/ neq̃ corrũpi ⁊ tingit: sed vnũ sempiternũ: principiũ ⁊ summationẽq̃ nõ habẽs: in se infinitã tẽporis seriem cõtinet. ¶Primo. qz ex ijs que in primo libro adducta sunt: huiꝰ rei fidẽ facere possumus. ¶Scõo. qz opiniones ipsum factũ esse vicẽtiũ: rationabiliter defendi nõ possunt. Hoc igik de eiꝰ imortalitate et sempiternitate: magnã credulitatis occasionem iducit. ¶Tertio. nõ defuerũt sapiẽtes patres nostri qui existimauerũt celũ quid imortale/ diuinũ: in se hunc motũ gerẽs cuius nullus sit finis: sed ipse potius aliorũ finis existat. Etenĩ cõtrorũ finis est et circulatio perfecta ẽ: imperfectas motiones terminũ/quietẽq̃ habẽtes: cõtinens. neq̃ principiũ habẽs/neq̃ finẽ/infinito tẽpore incessabilis/et irrequieta. Quapropter celũ credere esse perpetuũ rationabile ẽ se exhibere psuasibilẽ. ¶Quarto antiqui celũ et locũ qui sursum est: deo attribuerunt ⁊ nõ alia: vt quod solũ existimarẽt immortale: immortali et sempiterno attribuendũ. ¶Quito. ipsum impassibile est: nichil difficultatis et laboris. vt moueatur afferens. nulla enĩ illic resistentia: nullũq̃ ipsum ferri (qualiter atq̃ natũ est) prohibens. Est igitur merito sempiternum existimandũ. ¶Unde primũ excutienda est antique fabule opinio. opus esse atlante fultore/ sustentatoreq̃ celi: ne mole sua procumbat: vt quod suo pondere ruere possit. ¶Secundo. eorum qui eadem de causa celo (vt terrenis omnibus) grauitatem inesse suspicantes: animal celum putauerunt et ab anima (vt pendula in aere volucris) in sublime sustineri. ¶Hoc certe irrationabile. Primo. quia talis anima con-

Tres de celi grauitate opiniones.

tinua pena/cōtinua affecta tristicia: miserā traheret vitam. quā tamen (si qua ei⁹ esset) liceret portⁱ⁹ esse beatā.
¶ Secūdo. q: celū sustineret ⁊ ferret violēte: quare aliter ipsum ferri natū esset. ¶ Tertio. Quia absonū est illam aiam sine vacatione aliq̄ ⁊ itermissione pudēti: cōtinue celū volubiliter intorq̄re. Videm⁹ enī mortalium animātiū (ipsis somno resolutis) aiarū esse requiē ⁊ pene ⁊ laboris itermissionē. Remitteret igit ⁊ illa immortalis aia ⁊ eterna interdū suos labores: et quiete solueret placida. ¶ Tertio excutiēda ē Empedoclis assertio ob celeriorē (ꝓpria inclinatione superata) circulationē: celū (tametsi graue sit) nō cadere. Nā si hac celeritate (ꝓpria superata inclinatione) torq̄retur: q̄ pacto suus motus tāto tpe saluaret? Ea enī q̄ ꝓter naturā eueniūt: citissime corrupta cōspiciūtur. ¶ Sexto. Si prime lationis melⁱ⁹ est perpetuitatē sentire cōformiusq̄ diuinis: que de deo afferūtur/et cōsonū sapientū assertionib⁹: celum perpetuū esse potⁱ⁹ sentiēdū est. Prime autē lationis perpetuitatē sentire melⁱ⁹ videt/et diuinis que de deo afferūtur cōformius. magisq̄ sapientū cōsonū assertionibus. sentiendū igitur ipsum esse perpetuū.

SECVNDI CAP. NOTE

¶ Augur/q̄ auib⁹ diuinat. ¶ E regione/ex opposito. ¶ Aiatū quoddā/vt aiatū quoddā/verba in analogia. ¶ Polisūt extrema linee circa quā voluit celū. que linea/axis celi vocat. ¶ a b f/primū celū. ¶ a/ortūs. ¶ b/occidēs. ¶ Linea/a b/circulus diuisor velocissime motus. ¶ d/septētrionis pūctus cui opponit meridici pūctus non signatus. ¶ e/polus Arcticus/ et nobis apparens. ¶ f/Antarcticus nobis semp occultus. ¶ Linea g f/axis celi. ¶ d eius/centrum terre.

SECVNDVM cap. cōtinet q̄nq̄ cōclusiones. quinq̄ rationes ad primā. duas instātias ad scām. Et duas rationes ad tertiā. ¶ Prima conclusio. Dextrū et sinistrū celo sine sursum ⁊ deorsum minime (vt Pythagorici volūt) aptari debēt. ¶ Primo. Quia nunq̄ dextrū et sinistrū sine sursum et

deorsum reperire possis: vt plane licet in perfectis animantib⁹ intueri. Sursum vero ⁊ deorsum sine dextro ⁊ sinistro possis. vt in plātis in q̄b⁹ solū sursum et deorsū cōspiciūtur. Nō igit̄ rationabiliter dextrū ⁊ sinistrū sine sursum ⁊ deorsū celo assignāt. ¶ Scdo. Sursū et deorsum ceteris oībus sunt priores: ⁊ vt aliarū principiū. Sunt enī dimēsionū tres: lōgitudo/latitudo/et pfundum. Et lōgitudo alijs prior est: et vt principiū/secūdū quā sumuntur sursum ⁊ deorsum. Et latitudo profundo prior: secundū quā sumuntur dextrū et sinistrū. Secundum vero pfundū/ differentie ante et post sumēde sunt. Non igitur dextrū et sinistrū sine sursum ⁊ deorsum (vt ne: latitudinem sine lōgitudine) reperias. ¶ Tertio. Augmētatio animaliū sumitur secundū sursum/ab ante sensus/et a dextro secundū locū motus. At prior: ē in eis augmentatio: motu secundū locū. Igitur et sursum prius est dextro. ¶ Unde fit vt nō in oībus hās positionum differētias natura reperire queas. vt in elemētis/ et inanimis in quib⁹ aliqua non inueniās: a quib⁹ has differētias sumere possis. Habet enī solum ignis motū sursum/et terra deorsum: sed ipsis illas attribuim⁹ relatione ad nos supta. vt id dextrū dicāt quod (vt augures aiunt) nobis fuerit a dextra: ⁊ sinistrū quod fuerit a leua/aut ex opposito situ. vt id dextrū quod e regione nostre dextre fuerit. Id sinistrū: q̄ ex opposito anteiacet sinistre. Aut similitudine vt in statua solem⁹ assignare. Has vero liq̄do potētijs/ virtutib⁹/et officijs discretas in aialib⁹ reperias. ¶ Quarto Pythagorici assignauerūt celo rātū duas differētias: dextrū/ et sinistrū: et quattuor dimiserūt sursum/deorsum/ ante/et post: et quas assignauerūt: minus apparent ⁊ note sunt etiā in aiato. Differūt enī virtute solū. sursum vero ⁊ deorsū/et anterius a posteriore non modo virtute differūt: sed et figura. Debuerūt igitur potius magis patētes ⁊ veriores differētias celo assignare. ¶ Quito. Qui principaliora assignare prętermittunt: iure sunt odiurgādi. Id autē Pythagorici fecerūt. Nā sursum prius ⁊ principalius est: vt ꝙ secundū longitudinē sumatur et vnde fit motus dextrum a quo/et ante ad quod. Sunt igitur

Quid dextrum et sinistrū q̄ ad nos

obiurgādi. Neq; hoc modo differētias celo rationabiliter assignarūr. ¶ Scōa cōclusio. Celū sursū/deorsum: et ceteras positionū differētias retinet. ¶ Nā in celo ē mouendi p:incipiū vt in aialibus: in quib⁹ has diximꝰ reperiri natura differētiarū virtutes. Est enī animatū qdam: igitur celi sūt sursum/deorsum/ante/post/dextrū/et sinistrū. ¶ Prima instātia. Celū sphericū ē: oēs partes similes habēs ⁊ semp cōsimilē motū exercēs. Non igit hāc potiꝰ partē sursum posueris illā deorsum ⁊ ita in ceteris ¶ Respōsio. Tametsi celū sphericū sit/figure dissimilitudinē nō habēs: hoc nō ipedit ipsum positionum differētias habere. Nā partiū diuerse sūt virtutes he autē differētie secundū virtutū diuersitates sunt accipiende. vt aīal/harū habet aliās dextrū ⁊ sinistrū sub figure similitudine. Aliās sub figurarū varietate. Qō si ipsum itelligas in formā cōuerti sphericā: nichilominus oēs habebit sub figure similitudine virtutū diuersitates. ¶ Scōa. motꝰ celi nō incepit: nō est igit dextrū in celo vnde sit motꝰ. ¶ Nāsio. Quis celi motꝰ nō incepit: tamē est dextrū vnde est motꝰ. Et si motꝰ incepisset: ab illa parte moueri incepisset. Et si quiesceret ⁊ iterum motꝰ nascerctur: ab illa nascerek. ¶ Tertia cōclusio. Lōgitudo celi scōm polorū distātiā sumēda est: quorū vnꝰ sursum alter deorsū existit. ¶ Primo. qz hemisphēriorū differētiā per polos (q nō mouēātur) apprehēdimꝰ. ¶ Scōo. qz partes iuxta polos gyreuntꝰ dicere latera. Latus autē nō est sursū aut deorsū: sed qō iuxtā sursū aut deorsū est. Erit igit eius lōgitudo scōm polos sūpta: quorū alter sursū/alter vero deorsū fuerit ¶ Quarta. polus q nobis suppositꝰ apparet: deorsū ē. q vero nobis semp occultur: sursū. ¶ Pater. qz dextrū celi ē a q eius motus est: vt a q oriūtur altra. sinistrū ei oppositū vt vbi astrorū occasus ē. igit sursū vertex nobis occultꝰ ē. et deorsū q nobis suppositꝰ apparet. alioqn celū a sinistro mouerek i dextrū. qō neq; ē neq; rōnabile ē. ¶ Unde fit vt q snb polo nostro habitāt: i deorsū sint celi. ⁊ q sub latēt: sint sursū. Et vt oppositū eueniat qō Pythagorici putauerūt: nos sursū esse/⁊ eos deorsū. Et hec de

primo circulo dicit ¶ Quinta. in secūdis circulationibus (vt sūt sphere planetarū) oppositio mō ad primā assignande sunt sursū/deorsū/dextrū/et sinistrū differentie positionū. ¶ Nā oppositio modo he sphere ad pmā incedūt: et motꝰ est a dextro in sinistrū. ¶ Unde fit vt q sūt deorsū et i sinistro pme latiōis (quēadmodū nosspsi sumꝰ) sursū sint et in dextro scōarū lationū et orbiū planetarū. In ante et post: hoc nō reperias discrimē. Et de his tantula sufficiant.

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Contraria/mutuo in se agentia et patiētia corpora: mundū cōplentia atq; perficientia.

TERTIVM cap. continet vnam conclusionē. Et sex ad eiꝰ pbationē consequentias. ¶ Conclusio. cōsiderandū est cur plures sint circulorū/spherarūq; lationes. ¶ Si latiōibꝰ illis aliqd assignarum plures posset contrariū (id autē non posse priꝰ dictum est) i sint latiōes promptu esset ratio: q cōtrariorū (ā vniuersi cōstitutionē/integritatēq; respiciūt) sī vnū est: et alterū, primus vt sit necesse est. Et certe licet huius rei causā assignare p difficile sit vt que et quorū accidētia a sensu sint remota: id tamen ostēdere hac nitimur ratiōe. ¶ Cuiuscūq; est operatio: id (vt eius operatio sit) existit. Dei operatio est immortalitas et vita sempiterna. et celi operatio motus est sempiternꝰ. Ob id enī circulare corꝰ habet: q natura sempiterne/irrequieteq; circūmoueatur. Est enim diuinū quiddā. ¶ Quod si semper circūmoueatur: aliquid in medio quiescere (vt post pbationē diluēbit) necesse est. vt terrā. et id natura quidē. Nā preter naturā/nichil sēper quiescere potest ¶ Et si terra est: erit et ignis. Primo: qz si vnū cōtrariorū natura sit: et alterū esse necesse est. terra enī et ignis cōtraria sūt. vt vniuersi materia. Scōo. qz si posteriꝰ est ærit et pus. Ignis autē prior. Est enī calidꝰ/leuis/atq; agitabilis. terra vero frigida/grauis/quiescēs/et immota. Frigiditas autem/grauitas/et quies: caliditatis/leuitatis/et agitabilitatis priuationes. Si igitur est terra vt priuatio

q̄dā:et ignē eē necesse est. Et si terra et ignis sunt:inter media elemēta:aq̄ ⁊ aer vt sint opz. Sūt enī terre et igni cōtraria.et qōliber elemētorū alteri cuilibz (vt post ea amplius demōstrandū est) p̄riū. ¶Q̄ si q̄ttuor sint elemēta:rerū gn̄atiōes ac obitꝰ esse necesse est: q: nullū ipsorꝫ sēpiternū esse possibile est. P̄rimo:vr q̄ sint p̄ria et q̄ adinuicē agāt et patiant. Secō.q: mobile curꝰ mortꝰ natura sēpiternꝰ nō est:vt sēpiternū sit rōnabile non est intereūt igit ⁊ oriūt alia. ¶Q̄ iterū si sint rerū ortus atq; obitꝰ:⁊ alia a prima vnā aut plures spherarū lationes esse necesse est. Sola enī p̄ma sēp vna/ eadēq; existēte:elemēta et oia adinuicē cōsimiliter se semp habebunt. Et quō id:et vnde.p̄dcāt gn̄atiōes:latiꝰ expetessiusq; futura discussio est. Adiecta itaq; putetur ratio cur spherarum/superiorūq; circulorꝫ plures sint lationes: quia sunt generationes.

QVARTI CAPITIS NOTE

¶Figura rectilinea:est q̄ rectis lineis clausa ē ¶Quae figura est:q̄ a pte circuli incipiēs/in acutū tēdēs:⁊ cui similitudinē est formata ¶Circularis/q̄ ex duobꝰ circuli minoribꝰ portiōibꝰ:lētis simlitudinē exp̄mit. ¶Lens leguminis noti semē quo q̄ꝰ escūt/lenes ac mederatos reddi censent.

Celū habere sphericā figuram

QVARTVM cap.cōtinet vnā conclōnē et q̄ttuor rationes ad illā. ¶Cōclusio.celū sphericā figurā sibi vēdicare necesse est. ¶P̄rimo q: hec figura natura ⁊ substātia p̄ma:celo q̄uenientissima est. Q̄ō ita ostēdimꝰ.p̄rimo q: oīs figura plana aut rectilinea aut circularis est.et oīs rectilinea multis q̄rineū lineis:circularis tm̄ vna. Et in vno quoq; genere vnū p̄ius est multis:et simplex cōpositis. Secōm enī numeri serie:circulū ponūt vt vnū/trigonū vt duo q: duobꝰ rectis equalis.est igit merito planarū figurarū p̄ima. Secō idē cognoscit. Perfectū p̄us est iperfecto. Et circulꝰ p̄

Circulū p̄fectior esse rectilineā.

fectior est rectilinea.q: extra eū nichil relinq̄/ nichilq; ei posse addividet.rectilinee aūt pōt. Tūc sic Sicut circulus se habet adreliquas figuras planas: ita sphera

ad reliquas solidas. Ut enī circularis vna continet lineā:et spherica vna superficie contēta est. Et vt circulꝰ (vt dictū est) planarū figurarū p̄ma ⁊ perfectissima:ita q̄q; sphera solidarū p̄ma est et p̄fectissima. Sit p̄mo/p̄fectissimoq; corpi (q̄le est celū) prima debet ⁊ p̄fectissima figura.est igit celū sphericū. Et id tē subit iudiciū apud illos:q̄ poluerūt corpa in superficies resolui.nā sphērā nō diuidebāt q̄sinuicā superficiē ⁊ trinētē/et pōrē et simplicitē ceteris. Et vt de illa sup̄ma/p̄fectissimaq; hec rō ducit:sic eē opōrtere intellige de ūs q̄ ab ipa ambiunt et claudūt:vt q̄ ad hāc ipam ⁊tactū:⁊ adiuicē hēant octs.

¶Secō.q: si celū esset rectilineū/lēticulare/ouale aut alteri⁹ angulaꝛ/ figure:vbi corpꝰ eēt (vt eiꝰ ptes) postea nō eēt.et esset vbi pus nullū erat corpꝰ. Sed q̄d est hoc existimare:misi extra celū eē vacuū/et illic posse eē ⁊ corpꝰ/et locū?q̄rū oppositā determinata sūt. Et id de inferioribꝰ circulꝰ hāc ob cām p̄opterꝰ licet dekēdere. ¶Tertio.celi latio altarū mēsura est/ mēsura aūt oīs minimū et motuū velocissimꝰ minimꝰ.est igit linee in sc̄pam minime. Hec aūt circularis est:erit itaq; circularis ⁊ spherice figure. ¶Quarto.aq̄ cognoscit spherica q̄ ⁊tactū habet ad aerē/et aer ad ignē/ ⁊ ignis ad celū. Igit celū sphericū est:et tā multomagis his inferioribꝰ. ¶Q̄ autē aq̄ spherica sit:latis depēdit:q: videmꝰ eā sēp ad cōca

¶Q̄ aqua sit ut oꝛes ptes cōfluā/ deciduā ⁊:donec ptes equētur.sunt spherica/ar eni cōcaue ptes q̄ cētro sūt ꝓpinq̄ores. Sit itaq; cētrū gumentum. a.a q̄ ad aq̄ superficiē ducat recta a b et recta a c.cui subducta in superficie balis sit c b.ad quā a centro educto lineā alterā a d.que si minoꝛ fuerit a c aut a b: erit cētro ꝓpinq̄oꝛ.q̄re et illic locꝰ ꝓnioꝛ et decliuioꝛ:et circūfluet aq̄ vt ptes equēt. Et itaq; vbicūq; a cētro aq̄ ad superficiē eductis lineis et eq̄tis q̄scet. Manifestū est igit aquā spherica sibi aptare figurā. Est ei spherica ea:cuiꝰ octs re-

Quid spherice a cētro ad circūferētiā eductes sūt eq̄les.

Et nō mō vt ea figura aq̄ mūdꝰ spericꝰ est:q̄ sūma illa diligētia et sapiētia sic ordinatꝰ est:vt nichil manufactū (qō Chirocmiton vocāt) nichilq; qō ocul'nr̄is cōspiciēdū/ obuiūq; sit:figure p̄fectiōe/et excellētia et regularitate tale occurrat. Et nihilusq; adeo diligētia illa excoli/ elaborariq; potuit

vt circularis corporis promptitudo et natura. ¶ Si proportionē queris: quanto aqua perfectione/figura/et q̄litate terrā superat: tāto aer aquā/et ignis aerē. Et sīge plus ipsū celū hec inferiora elementa omnia.

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Ad/versus. ¶ Cōtingit/possibile est. ¶ a/Oriēs: b Occidēs: c Meridiei punctum: d pūctum septētrionis. ¶ Intueor/video. ¶ Idē. tueor/ obtueor/ contueor significant.

QVINTVM cap. cōtinet vnā questionē, Respōsionē quā aliq̄ dare possent, Et eius solutionē. ¶ Questio cur potius celum ab a ad c moueatur q̄ ab a ad d? Hoc enī a casu esse nō potest. Nam ī sēpiternis: casus locum nō habet. Et id aut esse principiū aut causā habere oportet. ¶ Respōdebūt forte aliq̄ hāc q̄stionē vanā eē. et velle de oībus tentare aliqua afferre: magne stultitie eē argumentā. aut ardue excellētie q̄ humanū excedit modū. ¶ Quib⁹ respōdem⁹ nō oēs statim īcrepare oportere: sed causam cur id faciāt inspicere. Si vana fama illectus/si sine ratiōe loquēs increpādus. Sit si scientie amore motus: vltra alias necessarias veritates attigit eas rationibus certioribus efficiens: talibus profecto gratia habenda est inuentoribus. Questionis itaq̄ adducte (que eā aperiat) rationem subnectimus. ¶ Natura/possibiliū semper optimum facit: vt in lationibus secundum rectum plane intuemur. Ignis/elementorū nobilissimū in supernum locum sēper fertur. Loc⁹ enim sursum honorabilior et diuinior: eo qui deorsum est. ita et hoc modo anterius posteriore dignius est: et dextrum honorabilius sinistro. Et hec causa questionem exerit. Sic enī se habebit vt contingit optime. et optimum sic esse simplicem motum incessabilem: et ad hoc (vt dictum est) verti honorabilius est.

SEXTI CAPITIS NOTE

¶ Prima latio/circularis latio. et que secōm p̄mūsumitur spaciū. ¶ Potētia minor: q̄ minorē ad potētiū mota seruat proportionē. ¶ Potētia mota/resistētia.

SEXTVM cap. continet vnam cōclusionē. et quattuor rōnes ad eā. ¶ Cōclusio. celi latio et que prima lationum est: regularis est. Hoc enim dico propter lationes corporum inferiorum et que sub ipso feruntur: quas non oportet esse regulares. Et q̄ ea sit regularis ostenditur. ¶ Primo quia si prima latio esset irregularis: eius motus esset intensio et remissio. et virtus mouens/minor. Hoc enim in omni irregulari motu reperitur. vt in motu secundum naturam: virtus in principio imbecillior. In proiectis vero et violente actis: in fine. In animalibus: interdum in medio. Hoc autem in primo motu reperiri non potest: vt qui sempiternus sit/ semper durās: infrāgibilis/ nec⁹ principium/ nec⁹ finem/ nec⁹ mediū habens. est igit celi latio/regularis. ¶ Secundo. quia quod irregulariter fertur: aut hoc propter mouens euenit: quia eius non semper sit eadem mouendi virtus/aut propter idipsum motum: quia mutetur: virtutemq̄ ad mouens nō seruet eandem. aut propter vtrunq̄: quia vtrunq̄ a sua virtute aliquatenus demutetur/et tunc nichil prohibet motum esse irregularem/ Nichil autem tale circa celum euenit: sed ipsum simplex/ īgenitum/ incorruptibile/a sua virtute intrā mutabile/semper idem manēs. quare et multo fortius ipsum mouens tale erit: vt simplex simplicis/ingenitum ingeniti/ indeficiens/intrā mutabile/semper idem/indeficientis / in transmutabilis/et semper eiusdem motuum sit. erit igitur celi latio semper regularis. ¶ Tertio. si motus celi esset aliqua irregularitas: aut hoc in partib⁹ celi contingeret: hoc autem non. Nam iamodudum partes celi (vt astra) apparuissent maiore interuallo distanti: et aliquando minori: per eq̄ distancantur. quod nunq̄ compertum est. Neq̄ in toto cōtingere.

Celorū latio nec regulares esse.

Cause irregularitatis motus.

Astra fixa sē nouere. vt q̄ aliquādo segnius/ aliquando vero celerius moueri.

tinget ꝓpter ea q̄ dicta sūt: et hāc adhuc rōnē. Nā vni-
uscuiusq; remissio ꝓpter impotētiā ñt: ois autē ipoten-
tia ꝓter naturā est. vt in aialib⁹ senecta/ꝛ cōsūptio ꝛ ces-
tere. Fere enī tota aialis cōsistētia ex talibus cōstat: q̄
ꝓria sūt et quein ꝓpria regione nō sunt. In illis aūt
ꝑmis q̄ simplicia sūt: et imixta/semp in ꝓpria regione/
nulla ꝓrietas: neq; ꝓter naturā inuenīt q̄q̄. q̄re neq; i-
potētia. ꝛ si hoc: neq; totius remissio. ꝛ si non remissio:
neq; itidē itēsio. Nūbi intensio reperiat: illic q̄q; et re
missio repertatur oportet. ¶Quarto q; aut celi motus
ifinito tpe itēderet/et infinito tpe remitteret/aut semp
itēderet aut remitteret/aut alternātis vicib⁹ aliq̄ itē
deret/ꝛ aliq̄ remitteret. Nō ꝑmū dare poter[vt q̄ plu
ra faceres tēpora eterna. Et q̄a nichil ꝓtē naturā ifiniti
to tpe durat. Impotētiā aūt (a q̄ nasceīt remissio) dicim⁹
ꝓter naturā. Et nichil natura et ꝓter naturā: eq̄lia pdu
rare videm⁹. neq; dabis semp intēdi aut remitti sēper.
q; oē q̄d est/ex aliq̄ in aliq̄d determinatū est. Et sicut nō
in quocūq; tpe citharisare/aut a loco i aliquē determi-
natū locū ire possibile est: ita neq; quocūq; tpe (quātulū
q̄q; sit) possibile ē celū circulationē suā explere. Nō opo
teret si intenderet sēper. Et minus certe semp minue-
tur. Et eadē adduceret ratio de tempore illic minimo/
istic vero maximo. Neq; afferes tertiū/interpolatim in
intendi et remitti. Nā id irrationabile et figmēto simi-
le est. Et tunc rationabilius id nō latere sēsū. q̄nquidē
ea iuxta seinuicē posita: sēsibiliora sint q̄d adhuc in sen
su minime cōpertū est. Celū igit semp eq̄li/regulariq;
motu agi ex his haberi potest certissimum.

SEPTIMI CAPITIS NOTE

¶Eliditur/excutit. ¶Plaga/collisione.

SEPTIMVM cap. continet vnam con-
clusionem vnā questionē 11
ꝛ eius solutionē. ¶Cōclusio rationabile est
astra illius nature corporis esse in quo fixa fe
runtur. ¶Nā et id idē dicebāt celū ignē esse
putantes: sydera ipsa vim igneā habere/ignē ꝓ esse. id
rationi consentaneū existimantes. vt vnūquodq; illoꝝ

de illi⁹ corporis natura esset: in quo vnūquodq; cōspici
m⁹ existere. quod et nosipsi dicim⁹. Non tū ea ignes eē
nō cōcedim⁹: qui celū neq; graue neq; leue/neq; natu-
rā alicuius trahere elementi ita mōstrauerim⁹. ¶Que
stio sed queres quomodo calefaciant igit. ¶Dicimus 12
mot⁹ lo-
suo motu lumen et calorē in aere causare. Est enī mot⁹ calis sit cale-
calefactiuus ignire valens ferrum/ligna/et lapides. vt factiuus.
sagitte acumine plumbee: valido impetu in aerē emisse
vsq; adeo vim calozis concipiunt/vt eozum acumina li
quescant. et hoc quidē aer circunstans patitur. et ex fer
ro et lapide: motu elidit ignis: ignituꝛq; aer/ex plaga
motu concepta. Et vnaqueq; sphera rū suoꝝ circulo
agitat: que licet medios celestes globos nō calefaciat
(quia incalescere nati non sunt) calefacit tñ aerē. et ma
xime sphera in qua sol infixus conspicitur: cum motu
suo ad nos appꝛopinquat. et ipso oriente et supra nos
existente: magnus/validusq; nascitur calor.

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶Quiescentibus/non motis ꝓpꝛio separato/diuer-
soq; motu.

OCTAVVM cap. continet vnā cō- 15
clusionē. ꝛ tres ratio-
nes ad eā. ¶Cōcto astra nō mouēt mo- Astra nō mo
tu ꝓpꝛio secūdū celi circulum. ¶Pꝛo ueri motu ꝓ
q; cūvideāt et celū et astra trāslata: vt id ꝓpꝛio.
eueniat vtriscq; quiescentib⁹/vtriscq; suis motibus mo-
tis/aut celo q̄escēte ꝛ astris motis/aut celo moto astris
vero quiescentibus necesse est. Vt vtraq; quiescere im-
possibile est cū terra (vt postmodū ostēdemus) quie-
cat. Nō enī fierent (qui nobis liquido cōstant) oꝛtus et occa
sus. Neq; vtriscq; motis: vt celo suo motu: et astris/suo.
Nam equales essent et oꝛbium velocitates et astrozum
inter se. hoc aūt inconueniens deberent saltem circuli
qui maiozes sunt et maiozes hñt magnitudines: mino-
ribus maiozes habere velocitates. Et id neq; natura/
neq; casu euenire contingeret. Natura quidem nō eue-
niret. quia magnitudine maiozia: velociozia sunt. Neq;
casu q; in ijs que semp fiūt: casus locum non obtinet: fie

ret autem id semper. Nec celo quiescente astra mouebuntur. essent enim secundum circulos velocitates. vt que secundum viuisozem: velocius moueantur. que extra: tardius et ea esse extra orbem: aut intra mota: exulcare et ipsum scindere oporteret: que sunt incōmoda.

Astra gyrando nō moueri.

Relinquitur igitur celum moueri et astra infixa quiescere: atq; cum suo celo ferri. Sic enim nichil accidet incommodi. Et sic circa idem centrum: maiozum circulorum (vt rationabile est) maiozes eruntvelocitates. Nec celum viuelli diseindiq; oportebit ¶ Secundo. quia spherarum duo sunt apti motus: gyratio/etvolutatio. Atqui astra sic gyrando moueri impossibile est. Nam que circungyrata / sunt: locum / sitūq; non demutant. quod tamen oporteret astra secundum celi circulū mota. Et quod sol oziens et cadens videatur nutare et quasi in gyrum se torquere: hoc nō est q; gyretur: sed nostri visus debilitas, q; admodū astra scintillare videntur ob nostri visus ex distantia sumptū debilitatem. Et planete (quia prope sunt) non vident scintillare. Ad propinqua enim visus potens intremulus ipsa attingit: ad longe autem distantia pozrectus tremit.

Astra voluēdo nō moueri.

Nec q̄dē voluūt hoc pacto astra. que si volverent: non semp nobis eadē superficies appareret. Avero nobis semp eadē superficies apparet: vt in luna / maculosa facies (Sic enī eā nominant) et quod invnovr luna cōparatum est: in alijs simile sese habere rationabile est. Non mouent igit secūdum celi circulū per seipsa. ¶ Tertio. cum astra secūdū celi circulū nec gyrēt / nec voluant: videt ipa pgredi oportere si scom celi circulū moueant. Nā si ita esset: natura ipsis organa illi motui apta puidisset: nō enim aialiū curā gerēs: hec preciosa despexisset corpa. Atqui nulla habent ad hūc motū organa aptā: vt q̄ sint (quē admodū et sui orbes) spherica. quin potiº ingeniose natura omnia eis ipsis organa abstuliſſe videtur: vt que per seipsa non ferantur. Non igitur secundum celi circulum per seipsa feruntur.

NONI CAPITIS NOTE

¶ Harmonia / cōsonantia. ¶ Ingereret / inferret.

MONVM cap cōtinet vnā cōclusionē. Pythagoricorum rationē. et duas rationes ad eā. ¶ Cōclusio dictū Pythagoricoū circūlata corpa sonum causare pariter et harmoniam irrationabile est. ¶ Inducebāt enī ad hoc asserēdū. Pzio q; corpa apud nos minozi mole / et velocitate corpoꝝ orbiū solis et lune: edūt sonos. A fortiozi igit et illa et maiora et velociora corpa ¶ Scōo. astra sūt in tāta multitudie / magnitudie / et velocitate. Incōueniēs igit videt ipsa moueri et nō causare sonū: et nō mō sonū sed et harmoniā. Et cū scisciteraḃ ab ipis quō non audimº q̄? Nā Icōueniēs videt tātos nos latere sonos. Aūt nos latere: q; nobis cōgeniti sūt / cōsuetudineq; traximus ipsos audiēdi: ideo nos nō iudicare ipos audire quēadmodū malleatoꝝ accidit cū icudēdo gues sonos edāt: ob audiēdi q̄suetudinē tā gues sonos nō aduertūt. Ex hanc assertionē vanā eē ostendimº. ¶ Pzio. q; si tāte molis corpa sonū ederēt / excellētia oēs nature sonos superaret / et rebº sensibilibº violētiā maxiam ingereret. Eidemº enī validos sonos vt tonitrus nō mō aiantiū sensº corrūpere: sed et lapides et solidiora corpora diffindere. At tale accidēs sēsibilibº rebº haud quaq; cognitū habemº. Nō igit edūt sonos: nō enī solū icōueniēs esset illos nō audiri: sed et sensus nichil pati / aut nō corrūpi. Et natura melius rebº cōsuluit q̄ sonos nō edant. ¶ Secūdo. q̄cūq; sonū educūt: si vehemēt collidūt. astra autē cum ferunt: ise nō collidunt: sed ferunt orbi suo infixa. vt malus / pupis / pzora / nauis partes cū nauis in fluuio feratur. que sonū (imo nec nauis) nō educunt. impossibile enī quod in laro: plagā collisionēq; nō faciente fertur: sonare. quod tamē et de naue et de eius partibus: suis rationibus victi concedere deberent. Non igit corpora celestia et eis infixa sydera / sonū causāt et harmoniam.

Reprobatio pythagoricorum.

DECIMI CAPITIS NOTE

¶ E / in 36000 annoꝝ suū motū cōplet ꝑmo motui ℨnitens. f in 30: g in 12: h in 2: i in 1: k 71 fere eodē tpis curriculoꝝ in 28 diebus: oēs primo motui ℨnitētes.

De diuersita te motꝰ coꝛ porũ celestiũ

DECIMVM cap. continet de situ et velocitate motuum celestium vnam narrationẽ. ¶Narratio. Orbes celestes ordinem adinuicem ex Astronomia cognitum habent. vt hi sunt priores illi vero posteriores. Sunt enĩ hi posteriores q̃ prime lationi sunt vsitatiores Et cum prima latio ocyssima sit et simplicissima: qui ei sunt propinquiores velocioꝛe motu secum rapit. Remotioꝛes vero tardioꝛe. Et huic motui omnes inferioꝛes cõferunt. qui sunt illi prime lationi vicinioꝛes: pluri tempoꝛe. qui vero sũt remotioꝛes: minoꝛe et mediꝰ medio modo. Et hoc quidẽ non sine rõne. quod Mathematici liquido manifestant atq; pandunt.

VNDECIMI CAPITIS NOTE

¶A/plene illuminationis luna. que Panselinos dicit
¶B. nouiluniũ. que Heomenia. ¶C/d f/g: luna maioꝛis semicirculo illuminationis: que dicitur Emphicircos. ¶h/i/medie illuminationis. que Dicoꝛomos. ¶k l/m/n/ minoꝛis semicirculo illuminationis. quã dicunt Monoidẽ. ¶O/sol.

Sequitur figura.

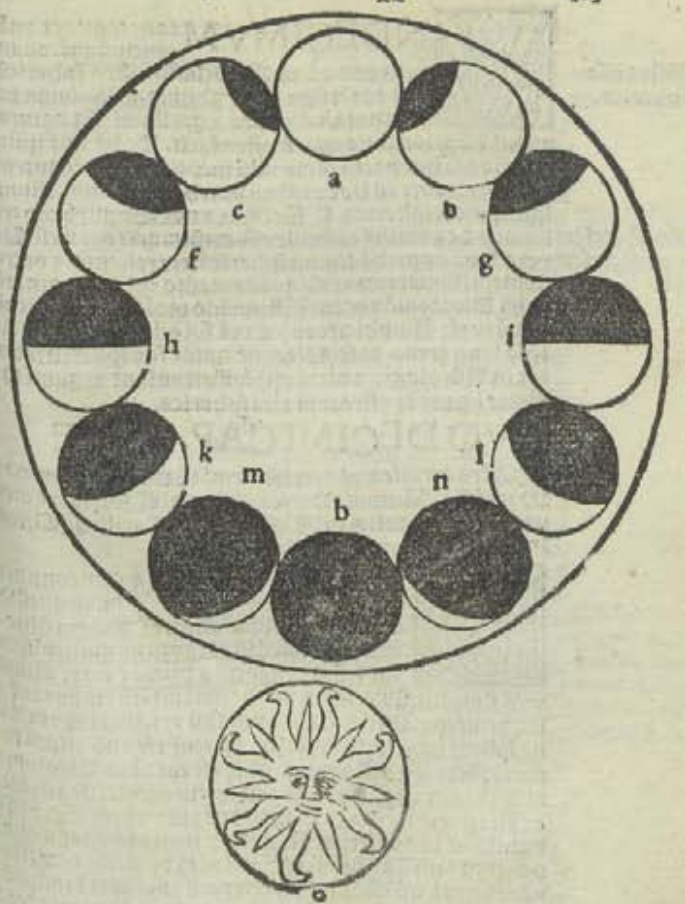

Astra esse spherica.

VNDECIMVM cap. continet vnā conclusionē. duas rationes ad eā. ¶ Cōclusio. astra spherica sibi aptāt figurā. ¶ Primo. q; diximus ea neq; nata/neq; apta ꝓgressioni. Et natura nichil irrationabile neq; frustra facit. Pedit igit ipsis molē: ad se hoc pacto mouendū ineptissimā. Hec autem est spherica: q; ad hoc organū non habeat vllum. Sunt igitur mole spherica. ¶ Secūdo. vt de vno astro cōperi mus: et de omnib⁹ cōsimile esse existimare: equū est. At vero lunā crescere: et decrescere.

Lunā crescere: et decrescere.

vero lunā apprehēdimus sphericā: et crescentē/ et decrescentē/ sinuatam: vt aliquādo medio orbe illuminatā (quā Dicoromō vocant) aliquādo medio orbe maiorē (quā vocāt Amphicircon). Et cū sol eclipsim patiat: ab ipso luna arcus abscindit. que quidē sue sphericitatis (vt in Astrologicis dictū est) sufficiens sunt argumētū. Sunt igitur et astrorum alia spherica.

DVODECIMI CAP. NOTE

¶ Astra erratica/ planete septem/ Saturnus/ Jupiter/ Mars/ Sol/ Venus/ Mercuri⁹/ Luna/ ¶ Dirigere mouere ¶ Astragali Chii/ Tessere Alee/ Taxilli ¶ Chios insula grecie a qua Chii sunt dicti.

DVODECIMVM cap. continet duas questiones. et earū solutiones. ¶ Prima q̄stio. cur mot⁹ celestiū corpoꝝ nō multiplicentur scōm distantiā a primo? ita vt primū vno simplicissimo scōm duob⁹/ tertiū trib⁹ moueant? Prima q̄stio

Prima q̄stio

ita deinceps. Sed accidat oppositū vt scilicet Sol? Lune sphere pauciorib⁹ motib⁹ agitent: ꝙ aliq̄ aliorū superiorū erraticorū astrorū. Ulsa est enī luna Dicotoma aliquādo ex pte sui obscura. Martis occultasse astrū: et ex alia parte lucida emersisse. ? de alijs astris Egyptij? babilonij idē obseruarūt. q̄ circa hec vephēdēda olim peruigilē curā adhibuerūt: et multā de astris traditionē reliq̄rūt. qō est eā ipsam ceterorū esse infimā indicij.

Sda q̄stio

¶ Seda q̄stio. ꝓpter q̄d in ꝓma latione ē tanta syderū multitudo: vt ne Arithmetici quidē supputare possint

In inferiorib⁹ autē vnum singulare: vt duo aut tria in eodē non reperias infixa. Et certe has q̄stiones mouisse (quas merito difficiles putabunt oēs) et de ipsis paucis disserere: nō temeritati et audacie sed verecūdie potius et modestie dicētis (qui id ob Philosophiā facit) reputandū est/ tametsi paruas de magnis dubitationibus adducat sufficientias. ? has questiones mouere ad maiorem faciet intelligentiā: et nichil contemplātibus oberit paruas habētib⁹ causas. ¶ Prime solutio. Ani Modestia excusatio.

Modestia excusatio.

malia ī mul aliqua agitatione. Alia vno motu eā assequūtur vt amrentia esse. bulatione. Alia pluribus vt ambulatione/ lucta/ ? palestra. Quedā vero cam nequiū assequi valēt vnō. Ita et corpora hec de quib⁹ inq̄rim⁹ (q̄uis inania sint) ea tamē vt vita ? actione participātia intelligam⁹. dicimus igit ꝙ optime se habet vita viuens sempiterna: nullo egens aut moru aut mutatione/ et aliorū finis. et post ipsū: qō vitam illā vno motu cōsequit. vt qō est illi ꝓximū. deinde alia q̄ duob⁹ et alia q̄ trib⁹. Et sunt aliqua q̄ hāc amplius nequeunt assequi vitā: sed quāto optimo fini sunt ꝓpinquiora: tanto ipsis rebus melius est. Hac de causa terra nō mouetur. vt que sit remotissima: neq; vitā neq; operationē agēs. Alia post ipsam mouētur quidē paucis motibus: vitā illā non attingētia Alia vero mouent plurib⁹ motib⁹: ? vitā illam sortita: sempiternitatē ducunt. Primū vero corpoꝝ vno motu eā assequitur: vt omniū facillime corpoꝝ. quod enī vno vitā illā cōsequi tur: facilius. Quod duob⁹ eget vt cōsequatur: difficile. Et quod trib⁹ aut plurib⁹: difficilius assequi videt. Et citas vero ex alijs et plātis hāc questionē quodāmodo euolue re potes. difficilius enī et multa/ et multoties: pauciori bus dirigere. vtputa decies mille Astragalos Chios iacere difficile: duos autem aut tres facile. ¶ Secunde. Prima latio rationabiliter hac astrorum multitudine decorata est. Primo. quia prima et vt alijs vite principium: excellentiā ad alias retinens. Secūdo. quia alie lationes (in quibus vnū figitur astrum) illam excedunt in motib⁹: ? ipsa illas astroꝝ multitudine superat. Tertio. quia mouet oēs inferiores. ideo ifixa sydera tenet:

Multitudo arguit indicium facilitatis. gentiā. pausitatis.

quo magis illis diuersas influat virtutes. Hec ꝛ similia de questione adduci possunt. que an ita sint: considerationi dus Astrologicis relinquenda sunt.

DECIMI TERTII CAP. NOTE.

¶ Antichthona c raspirat/ contrapositā terrā Chthon eni Chthonos terrā greci nominant. Inde Pōponius Antipodas Antichthones vocat. ¶ Mediū magnitudinis/ quod eꝯ distat ab extremis. ¶ Mediū virtutis/ quod natura ꝛ dignitate antecedit. ¶ Mediū virtutis/ nature pfectione. ¶ Tympanilis figura est q̄ tympani similitudinem exprimit. ¶ Crassitudo / profunditas. ¶ Thrix Thricos/ capillus. grecum est

DECIMVMTERTIVM caput continet duodecim antiq̄rū de situ/ motu/ figura/ ꝛ dete terre opiniones. Rationū secunde et septime dissolutionē/ none triū rationiū improbationē. vndecime q̄nq̄. et duodecime quinq̄. ¶ De situ motu figura ꝛ q̄te terre duodeci opiniones. ¶ Pria ē ponētiū mūdū esse finitū: ꝛ terrā esse in medio sitā. ¶ Scōa ē quoꝝdā (q̄ circa Italiā se Pythagoricos appellabāt) dicētium terrā nō esse īmediocri sed ignē/ terrā vero esse vnū astroꝝ circulariter motū: suo motu noctē ꝛ diē efficiēs. Cui sit altera opposita terra: quā Antichthona vocāt. ꝛ apparētia nō curant. Quę pythagoricoꝝ rōnes earumq̄ solutiones.

Due pythagoricoꝝ rōbiliori corpori debeā nobilior locus. ignis autem terra nobilior ē: ipsi igit debeā nobilior locus. At medius locus extremis nobilior ē. Est igit ignis in medio. Scōa principalissimū corpoꝝ maxime decet cōseruari. ignis autē principalissimū ē decet igit ipm maxime ꝓseruari. Cōseruabit autē optime īmedio. est igit ignis īmedio Et hinc fit vt ignē vocēt carcerē Jouis: eꝯ īmedio vndiq̄ circūclusus/ circūscriptusq̄ existat. Sed fallūt Pythagorici idem credētes mediū magnitudinis ꝛ nature. vt statim cōperiū habem⁹ in aſalibus: nō esse idē aſalis magnitudinis mediū ꝛ virtutis. Sed mediū mūdi natura et virtute: ē poti⁹ circa celū q̄ in cētro, ꝛ illic ē ignis ꝛ il

lic maxime cōseruat. Et terra in cētro (quod magis vltimo assimilatur q̄ principio) illic cōtinet. et finit a circunstātib⁹. Cōtinēs autē et finiēs honorabiliꝰ cōtento
21 et finito. Est enī continēs et finiēs vt forma: cōrentū vero et finitū vt potētia. ¶ Tertia est dicētiū quandā terram esse in medio ꝛ ferri circa mediū: ꝛ esse aliā terrā ex
22 opposito (quā etiam Antichthona dicūt) que circa medium fertur. ¶ Quarta est dicentiū plures esse terras: hanc in cētro/ illam toto hemispherio distantē. Cū qua pariter circa mediū plurima circūferūtur corpora: que ꝓpter ipsam a nobis nō percipiūtur. Et hinc nobis
23 tiens apparere lune defectꝰ et decremēta. ¶ Quinta est asserentiū esse vnā terram: et cōtinue circa statutū ꝛ immobilē polum circunferri. Et hec scripta est in Timeo.
24 ¶ Sexta est dicentiū terrā esse sphericā. ¶ Septima ē
25 eam dicētiū figura Tympanilē: argumēto vsi q̄ in oriēte et occidēte videtur solis abscindere portiones secūdū rectā. Scōo. q: hec figura aptior est ad quietē. Sed fallunt. Hoc enī nō ideo ē q: Tympanilis aut lata existat Terrā nō eē ꝙ videanē portiones scōm rectā abscindi: sed hec faciūt tympanilis videri distātia ꝛ circuloꝝ magnitudines. Pars enī circuli a lōgevisa etiā parui: recta apparet. Et magni circu
26 li p̄ magna curuatura apparet et recta. ¶ Octāua est Aristophanis Colophonij putātis terrā q̄escere et manere īmobilē: eꝯ deoꝝsū crassitudinis sit īfinite. Ingere- Aristophanes Colophonius. bat enī hoc solutionis difficultatē. q̄ si parū terre sustolat nō vult manere: sed se deorsū ꝓcipitat ꝛ demergit. et si maius: velociꝰ: ḡre fortiꝰ ꝛ tota: missi ꝓ facilitate īfinita vt base (ne rueret) defenderet. Sed hoc dicto Empedocles attonitꝰ: q̄ hec asserūt īrepat: tanq̄ vana locutos: ꝛ
27 de vniuersa natura parū cognoscētes. ¶ Nona ē Thales Thales Miletis Milesij ponētis terrā q̄escere: q: sub aq̄ natet. quē leuius admodū lignū super aquā aut aliq̄d simile nō descēdit: sed stat ita aque: terre casum ꝓhibēt. ¶ Sed id irratio Aquā terre nabiliter dictū. Primo. q: eandē relinq̄t difficultatē a casū nō ꝓ- quo sustineat aqua. ¶ Secūdo. q: quāto aqua aere leuio: tāto terra grauio: ē aqua. Nō igit aqua defendit terre casum: vt neq̄ aer casum aq̄. ¶ Tertio. q: videmꝰ parua terrā ꝑ aquā cadere: ꝛ quāto maio: tāto velocio.

non igitur prohibet totius terre casum. Inquirebant enim vsq; ad aliquid sed insufficienter. Omnibus enim nobis hoc consuetum et commune est hactenus de aliquo inquirere: quousq; contradictionibus ꝯsque aduersarijs videntur satisfactio fiat: ⁊ non quantū dubitatū natura requirit. At vero bene inquirentem nō hoc modo curare oportet: sed ex propꝛijs in rei quelite venire deprehensionem. ¶ Decima est Anaximenis Anaxagore et Democriti dicentium terre latitudine terram a principio fūtam esse. Primo, quia eius latitudo ipsam / aerē diuidere non pmittat. Secūdo hac de causa validē ventis obsistit. Tertio, quia nō habet aer locū vbi cadere possit. vnde fit vt terra cadere non possit. quēadmodum neq; aer in Clepsydris. Sed si he rationes valerēt propter eandem causam ipsa existente spherica maneret: quod postea falsum esse ostendetur. ¶ Undecima est Empedoclis quietis terre causam assignantis velocem celi circungirationem: vt que motum terre prohiberet, quēadmodum aque in vase velocissime in aere circungyrato: ea cita gyratione defendit effusio. Sed hec assertio inualida est. ¶ Primo. quia querēdum est ab eo an terre sit aliquis motus: et si sit aliquis: an naturalis aut violentus. Si non est naturalis: neq; erit violētus vllus. Et si neq; vi neq; natura motum ei assignauerit: omnino nō mouebitur. quare neq; quiescet. Hec prius cognita sunt. Et si dicit natura fertur ad medium: neq; motus neq; quies violenta erunt. Quare circungyratio ponenda non est: vt illic quiescat. At enim motus naturalis et motus violentus: ita quies naturalis atq; violenta est. Et si circungyratione ad mediū venerit: ⁊ illic violēte quiescet. Sed vbi natura descet? ¶ Secūdo. Quia si vi feratur ⁊ quiescat in medio: aliquo alio natura feratur et quiescat necesse est: aut igit hoc erit sursū aut deorsum aut vbicūq; aliubi. Si sursū: vt aer supra nos existēs nō prohibet lationē sursū: neq; prohibebit aer q subter est eā que deorsum ē: quo minꝰ feratur. Eorūdem enim et consimilium eedem et cōsimiles sūt cause. ¶ Tertio. Dicat Empedocles. Priusꝯ his dissociasset elementa quōmodo terra quiescebat? Non

Anaximenes Anaxagoras Democritꝰ. 35

Empedocles 37

Velocē celi motū terre quietem nō efficere.

enim tunc erat circumgyratio aliqua. Causa igit quietis terre vniuersalis assignari nō potest velox citaq; circumgyratio ¶ Quarto, quia partes terre feruntur ad medium ⁊ omnia grauia ad terram: cuius causam assignare non possis circumgyrationem. ¶ Quinto. Ignis fertur sursum natura et non propter gyrationē: igitur et terra sursū deorsū. Nō enī dicere possis gyratū graue et leue determinare. Sz hec natura determinata sūt: vt hoc sursū euolet/illud vero in imū conetur. Non igitur terra pmanet immota ob velocē (vt vult Empedocles) celi gyrationē. ¶ Duodecima est Anaximādri terram descere phibētis. Qz equaliter secundū sui ambitum se ad extrema habeat: qre vt eque librata nō plus ad hāc partꝰ q ad illā eā ferri contingit. Unde hac de causa descit. Sed q id nonverū sit (quāuis suasibilitatē aliquā habeat) deprehēditur. ¶ Primo. qz sua ratiōe deberet i medio locarek quiescere. Ignis igitur in medio quiesceret. quod falsū est. ¶ Secūo. Terra nō modo descit i medio: sed et ferk ad medū. Nā vbicūq; ferak terre particula: et illic rota terrā natā ferri necesse est. Et quiescā natura locus partis est: et totius natura idē erit. nō igitur quiescit ꝓpter extremorū equidistantiā. ¶ Tertio nicōuenīēs est querere cur terra immota maneat: et nō cur ignis in summo. qui si illic natura stet: et eodē iure terra stabit in medio. Cōuenit enim vtriq; et ei aliquis natura locus. ¶ Quarto. Similest dicere terrā in medio quiescere ꝓpter siccitudinis necessitatē: ac si diceris ꝯ apte philo qō eque vbiq; extensum fuerit (vt de capillo (quē Thrisophꝰ refellit ea Greci nomināt) dicit) frāgi dissolutiq; nō posse. et ve argumētū hemēter esurientē et tantūdē siticulosū a cibo et potu equidistantē: fame et siti interitū ire. ¶ Quinto. Irrationabile est inqrere qetis kre causā in imo: et mētionē nullā de motu eius in imū facere: an vi/an natura fiat: quod facit Anaximāder. Deprehendēdo enī causam cur ignis sursū et quō sustollak: ptinꝰ cur sursū descat cognoscitur causa. Ita et deprehēsa causa: cur et quō terra demergik in imū: pariter causa sue quietis in imo deprehensa est. Et ratio sua de similitudine inualida est: vt de igne/equaliter tenso/esuriente/et sitiente refellere prō-

ptū est. Et sicut ignis si eēt i medio cōsilr ad extrema se habēs: euolaret ad sūmū. Nō forte totū ad vnā prē: sed ptes ad magſ ꝓportionatas ptes. vt q̄rta vna huc altera illuc. Sic et de ẽra eēt ꝛ a loco illo ꝓpꝛ silitudinis rōnem potiꝰ (quēadmodū ꝛ ignis) emoueretur: nisi ei⁹ locus eēt ꝛ i eo natura q̄sceret. Et licet id verū sit ipsam ad extrema cōsilr sese habere: nō tñ verum est cā hac de causa in medio quiescere: sed hoc accidit.

DECIMIQVARTICAP. NO

¶ Totiꝰ mediū/mediū mūdi. ¶ Mediū/cētrū. ¶ Anguli ptes/anguli recti. ¶ Regula/spaciū ad motū regulandū/sēpq̄ eodē tramite trahēdū erectū. ¶ Corpore circa aliquā lineā moroꝛeq̄ linea axis dr̄ et eiꝰ extrema pūcta poli. ¶ Sphericū/rotūdū/orbiculare/globosū. ¶ Arctꝰ vrsa maiꝛ/stelle circa polū nostrū q̄ dicūr eē in plaustro. ¶ Egyptꝰ/et Cyprus regiōes ad meridiē. ¶ Horizō/est circulꝰ diuidēs partē celi visam a nō visa. ¶ Horizō finitor inꝛpꝛetat ¶ Myrine decē milia. Myrine/myrias idē. ¶ A polꝰ Arcticꝰ. b/polꝰ Antarcticꝰ. c h/Horizō habitātiū i hyrt in Egypto aut Cypro. d g/Horizō habitātiū in i ad Arctō. e f/circulꝰ meridiei eq̄toꝛ. l/arctos stelle i plaustro arctico. m/stelle i plaustro antarctico. o p/stelle sēp occulte habitātibꝰ i i. q r/stelle sēp occulte habitātibꝰ in k. i k/diuersa puncta habitantiū in terra. Totus paruus circulꝰ: terra.

Terrā circulariter circa polū nō mouerī

DECIMVMQVARTVM cap. ꝛtinet tres ꝛclones. q̄ttuoꝛ rōnes ad ꝑmā. 2 ad scām. et ✣ ad ētiā ¶ Prima. Terra i medio nō circulariꝝ mouef: circa polum vnum reuoluta. ¶ Primo. quia aut id natura eēt aut violēte. Nō natura. quia idē est totiꝰ ꝛ particularū motꝰ: ptes aūt oēs ad mediū recta ferūr. Necq̄ q̄ dēviolēte. q̄ nullū violētū ꝑpetuū: mūdi aūt oꝛdo sēpiternus est. ¶ Secō. qꝛ oīa circulariꝝ mota ĩcꝛa ꝑmā latitudinē plurib⁹ mouenꝝ motib⁹: mouerēf igiꝝ et terra pluribus. q̄ si ita esset: astroꝝ fixoꝝ nobis fierent diuersiones. neq̄ nobis sēp scōm idē oꝛiri (quēadmodū sēp euenit) apparerēt. ¶ Tertio. qꝛ latio ptiū ꝛ totiꝰ terre naturaliter est ad totiꝰ mediū. nō igiꝝ circūferꝝ i medio. Questionis nā simpliciſ coꝛpis vniꝰ debet eē motꝰ natura simplex. Et si q̄ras: q̄n terra est i medio et idē fuerit eiꝰ cētrū ꝛ totiꝰ cētrū. An ptes terre et grauia alia ferāf ad mediū: qꝛ terre aut qꝛ totiꝰ? hoc est qꝛ totiꝰ: et qꝛ terre per accidēs. Accidit enī idē ꝛ totiꝰ et terre eē mediū. Et q̄ moueanꝝ ad mediū signū est: qꝛ grauia, pcumbūt sēper ad angulos pares. tendūt igiꝝ ad vnū cētrū oīa. ¶ Quarto. experiētia cognitū est graue sursū secundū regulam ꝓpendiculi: semp secundū regulā recidere: quantacūq̄ vi et quotiēscūq̄ id factū fuerit. nō igiꝝ terra circulariꝝ mo- 32 ta est. ¶ Secūa. terra quiescit in medio. ¶ Primo. qꝛ vt ignis ex oī parte euolat a medio ad extremū: ita ex omi parte (si extra posita fuerit) terra ferꝝ ad mediū. et nunq̄ a medio nisi vi pultrice ꝑs aliqua q̄tulacūq̄ moueretur: quare tanto miꝰ et tota terra. quiescit igitur natura in medio. coꝛporis enī simplicis tantū vnꝰ est secundū naturā motꝰ. et motꝰ a medio et ad mediū cōtrarij sunt. ¶ Secūdo. Mathematici/Astronomici volentes astroꝝ motū et situ iudicare: ponūr terrā in medio 33 q̄scere. quiescit igiꝝ terra in medio. ¶ Tertia. terra spherica est. ¶ Primo. qꝛ quelibet pars terre grauita tes sua tēdit ad mediū. et que maiꝛ est in declive deſcēdit aut minoꝛē pellit: quousq̄ equata tumoꝛē relīquat atq̄ oēs a medio equidistēr. hoc autē est figurā habere sphericā. Et hocidē quidā Physiologoꝝ asseruerunt: sed terrā ad mediū violētia ferri: nos vero natura. Dixerūt enī ex oī extremoꝝ parte et equaliter: partes terre in mediū latas. Sed dubitāt. Si posita sit terra i medio q̄ in eiꝰ vniꝰ hemisphērū medietate duplā retineat grauitatē: an illa terra mouebiꝝ a medio fiatq̄ cētrum eius alterū: et totiꝰ centrū? nos vero dicimꝰ terram vsq̄ adeo natā moueri: quousq̄ centrū eius cū centro totiꝰ simul sit et nō ampliꝰ: Necq̄ oporteꝛe quālibet partē cētrū attingere. Quod quidē fit aut minoꝛib⁹ partibus a maioꝛib⁹ pulsis: aut ẽra (vt aiūt) genita/et ex oī extremoꝝ parte partib⁹ in mediū latis: sitq̄ facta terra et figurā sphericam retinens. ¶ Secundo. omnia grauis

Questionis nā simplicis dissolutio.

Terrā in media 11. Cōm:

Terrā eē spherice figure. III Cōm:

ad angulos pares/spherales/et non iuxta seinuicem et equi distantes lineas procumbunt. Igitur nata sūt corpus efficere sphericū. Est igit terra spherica aut natura spherica. ~~nos enim hic solem~~ terram probare intendimus qualis suapte natura existeret: et non qualis vi et preter naturā existat. ¶ Tertio. luna eclypsat sēpvt ex globo recipiēs secātē lineā: que q̄dē eclipsis fit terra soli et lune interuenīēte media. Est igit signū terrā (quis sit spherica) illius apparentie esse causam.

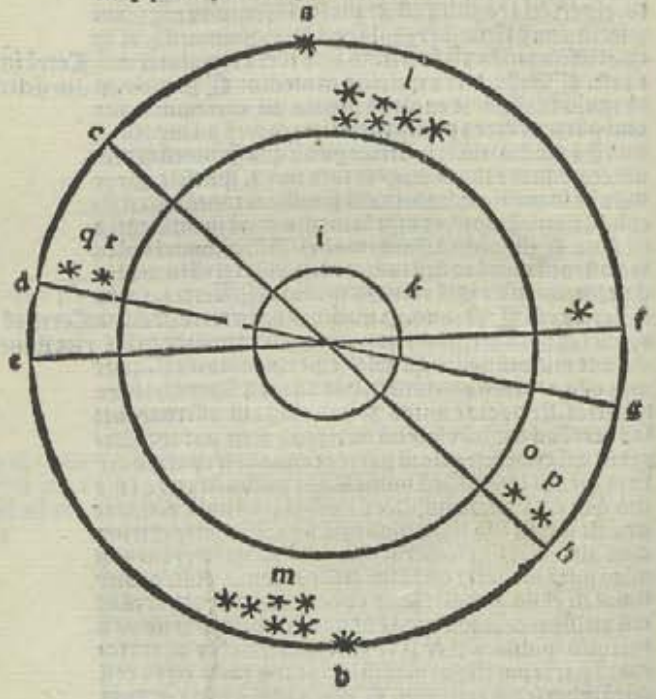

¶ Quarto q: procedētibus nobis parum ab arcto ad meridiem: fit nobis nouus circulus horizō. et stelle nobis apparere incipiunt: que semp occultantur ad Arcton. vt in Egypto et Cypro semper apparent stelle: q̄ in Arcticis regionibus sempiterne occultatiōis existūt et econtra in Arcticis: que semper i egypto aut Cypro lateant. id igitur signum non modo terram esse spheri-cam: sed relatione ad astra facta: esse paruam. Si enī magne / notabilisq̄ motis existeret: non statim nobis paululum translatis fierent he occultationes / et noue astrorum visiones. Et q̄ sit exigue motis sentiunt: qui dicunt ad Columnas vsq̄ herculeas sese porrigere mare indicum: inter orientem solem/solemq̄ occiduum interceptum. et illicvt apud indos gigni Elephantes: q̄ loca hec vt vicinitatis affinia: consimilem participant naturam. Testantur itidem Mathematici terre magnitudinem ratiocinatione perquirentes: cui ambitum ascribunt quadraginta stadiorum Myriadas: astris vero maiorem. Unde fit eorum assēsu non solum terram esse sphericam: sed ad astra comparatione sumpta: modicu lam esse. Sed de his hactenus.

Quare ortē re et occiden te nascūtur vaste magnitudinis animalia.

Secundi de Celo et Mundo Aristotelis finis.

PRIMI CAPITIS de celo et mūdo note.

¶ Grauiꝰ pmo/ magis graue. Scdo/ minꝰ leue. ¶ Itidē leuiꝰ pmo/ magis leue ¶ Scdo/ minꝰ graue. quēadmodū maius dicimꝰ magis magnū: et maiꝰ/ minꝰ puum.

TERTIVS liber De celo et mūdo Aristotelis ꝛtinet octo cap. Primū vnā diuisionē. vnū corrolariū quinq̄ antiquorū opiniones. vnam conclusionē et nouē rationes ad ipsam ¶ Diuisio. Expedita de primo simplici corpore determinatione: vt de celo / ipsiq̄ affixis et in eo latis syderibus / cuius nature sint et qualia: q̄q̄ ingenita sint atq̄ incorruptibilia:

nosse oportèt eorũ que secundũ naturã sũt: hec esse substãtias. vt simplicia: celũ/ignis/aer/aqua/terra/eorum partes et quecunq; ex ipsis constant. vt animalia/plante et metalla. Hec operatiões. vt predictorũ motus: generationes/corruptiones/auctiões/ diminutiões/alterationes et secundũ eorũ naturã/ppriãq; virtutẽ lationes Hec autẽ passiões quedã. vt ꝓdicta: et eorũ apte quãri-

Naturalem philosophiã circa corpo-reã magnitudinem pluri-mũ versari.

tates/affectionesq;. ¶ Correlarium. Quo fit vt nature plurima determinatio circa corpora atq; magnitudies versetur. Nam omnis naturalis substantia aut corpus est: aut non sine corpore/magnitudineue gigni cõtingit Vt contemplanti determinationẽ quã exegimus de natura: ꝝ manifestissimũ esse potest. Et quia de celo satis expeditũ putamus: quale natura sit q; ingenitũ sit atq; incorruptibile: nũc ad reliquorũ duorũ generũ: grauis scilicet atq; leuis determinationẽ explẽdã: nos cõuertamus. Et pariter an generatio et corruptio ipsis ꝓperãt Et ꝓfecto aut nichil est gñatio aut solũ ipsis et que ex ipsis cõtemperata sunt: cõgruere potest. Sed quid senserint antiq; nũc videam⁹.

Quinq; antiquorũ opiniones.

¶ Quinq; antiq; opiniões ¶ Pria est est Parmenidis et Melissi generationem et corruptionẽ esse negãtiũ. Neq; enĩ quicq; gigni/ dꝙue corrũpi posse putabãt. sed duntaxat nobis itavideri. Nonnulla enĩ preclare asserebant: esse scilicet quedã entia ingenita/incorruptibilia atq; immobilia: a quib⁹ (q; sensibilia esse putabant) ad hec caduca se cõuertentes: consimilia de ipsis asserebant. Sed hec: Physica cõtẽplatione non moliebantur. Contemplari enim an eiusmodi nature sint entia: immortalitatis sorte potita superioris Phie est: et primi atq; supremi Philosophi ¶ Secunda est huic prime ꝛtraria: oĩa genita esse atq; corruptibilia nichilq; omnino ingenitũ et nichil interitus/obituq; imune semper manere: sed aliquãdo casurũ. quod sensisse videtur Hesiodus et qui sue appropinquãrit ætatis. ¶ Tertia est dicẽtiũ oĩa genita eẽ: sed genitorũ nonnulla incorruptibilia manere. ¶ Quarta est Heraclitj Ephesij oĩa cõtinuo fluxu rapi. dicẽtis nichil fixũ/ nichil iuge ꝑmanẽsq; manere: preter vnũ q̃ddam (id enĩ ignẽ esse aiebat) ex quo omnia fierent/ gigneré-

turq;. ¶ Quinta est astruentiũ omne corpus gñabile/ dissolubile ꝙ esse. Generabile q̃dẽ ex superficiebus atq; in superficies resolubile. ¶ Cõclo. Corpus ex superficieb⁹ cõ-positũ abire nõ potest. ¶ Primo q; qui id asserũt plu-rima ꝝ (que in disciplinis cõpta sũt) cõtraria dicunt componi. Aut igiẽ a ꝓposito recipiscant: aut fortioribꝰ et valẽtioribꝰ rõnib⁹ (quales nõ sunt sue ibecilles suasiũcule) q̃s molliũtur efficiãt. ¶ Secõ. idem subit iudiciũ corpora ex superficiebus cõpingi et superficiẽ ex lineis et lineam exsectis abire cõflatã. At qui prius in ꝝ sũt de motu: demõstratũ est/id esse nõ posse: nullãq; magnitudinẽ ex indiuiduis et insecabilib⁹ cõflari posse. Igiẽ neq; corpora ex superficiebus cõflabunt. Tertio si corpa ex superficiebus: et linee ex insecabilib⁹ lineis cõponerẽtur impossibilia sequũtur. Ponit enĩ Mathematicus magnitudinẽ in infinitũ ꝓtitione decrescere: nullã autẽ apositione in infinitũ augeri: mõ oppositũ in natura euenire. In ĩfinitũ enĩ (q; decũbereẽ ad mĩma) decrescere nõ posset. Addi autẽ semp aliquid posset. ¶ Quarto. Passiões el multa sunt in natura: q̃ in indiuisibili subsistere nequeunt vt passiones. Sũt enĩ diuisibiles dupliciter vno mõsibiles esse. secundũ speciẽ. vt color in albedinẽ atq; nigriciã. Alterouero secũdũ accidẽs. vt ꝙ ei quod diuidi possit ineristant. Non itaq; linea ex punctis/superficies ex lineis/ et corpus ex superficiebus abibit cõpositum. Et ꝙ passiones ille imindiuisibili non subsistant: vt exẽpli causa grauitas et leuitas: amplius ostendo. Primo. Nã q̃c dd est graue: grauius aliquo esse necesse est. et quicq̃d leue: aliquo leuius. non tamẽ contra (vt vti cõsueuerũt vocabulis) esse oportet vt quicq̃d grauius: graue sit. et quicq̃d leuius: leue. Vt neq; quicquid maius est: simpliciter magnũ esse oportet. Sunt enim multa simpliciter pua: que alijs vt suis ꝓtibus maiora dicũtur. Sed hãc significationẽ (si gratũ est) missam faciam⁹. Sitq; q̃cquid grauius est: grauitate graue. ipsum siquidem diuisibile est in excessum et id quo excedit. Si igitur pũctũ graue esset et ipsum diuideretur. Hoc autem impossibile Et si punctum nullum graue sit: neq; linea ex solis coalita et cõflata punctis. Et si non linea: neq; ex lineis

digesta superficies. Et si non superficies: ita quoq; neq; ex superficiebus coalitum/cõstitutũq; corpus. Qui enĩ fieri possit vt totum graue sit: cuius partium nulla grauitatis sit particeps? Secundo omne graue vensum est et omne leue rarum. Dẽsum autem a raro differt q; sub equali mole plus habeat potentie. quod autem tale est euadit diuisibile. Si itaq; pũctũ graue sit aut leue: abibit diuisibile. quod impossibile est. Tertio. omne graue: molle est aut durũ. Molle autem est quod est in seipso cedens. quod autem in seipso cedit diuisibile est. Ita si punctum molle est/diuisibile est. et ita si durũ est. Nã durũ et molle opposita sunt: ꝛ que circa idem fieri nata sunt. Quarto. quia grauitas non euadit ex non habẽtibus grauitatem: quod tamen cõtingeret. Sed quomodo determinabunt: ex quot grauitatum ex partib⁹ consurgat grauitas? et consurgere nequeat? Enĩuero ipsis vel fingere volentibus: promptum non sit. ¶ Quinto in eodem grauĩ: quod ex pluribus constat: grauius est hoc et ipsi admittunt. quod autem grauĩ grauius est: ipsũ graue eẽ necesse est. quẽadmodum quod albo albius est: et ipsum albũ esse oportet. Maius igitur vno pũcto (q; plurib⁹ ẽstet) consimilis grauis ẽui⁹ eẽ necesse est. Dẽpto igiẽ equali grauĩ: qui supereſt pũct⁹ grauitatem habet. Non enim grauĩ: grauius existebat nisi grauitatis excessu: hoc autem modo ostẽsum est esse nõ posse. ¶ Sexto Si corpora conflarentur ex superficiebus (vt aiunt) et superficies ex lineis: linea linee componeretur secundum longitudinem et secundum latitudinem apposita. cur itaq; nõ componatur suppositã? Nulla poti⁹ ratio videbitur. Q[si ita fuerit: dabitur corpus quod ex superficiebus (quas ponũt elementa) non conflabitur. vt resto a linea que longa est: cui compono lineam c secundum latitudinem. erit itaq; a c longũ et latum. et linee a compono lineam b ei supponendo⁹ que ideo cum a videtur facere profundum. Erit igitur a c b longum latum et profundum: quare corpus. non tamen ex superficiebus conflatum. ¶ Septimo Timeus: superficierum multitudine corpora grauiora determinat. Sed qua proportione corpora ad superficies re

Mensi ꝛ rari discrimen.

Quid molle

spondent: eadem superficies ad lineas: et linee ad puncta. Quare pari proportione: hec grauitatẽ habere cõtinget. Et si ita esse non poneret: sed grauitatẽ in terra: leuitatem vero in igne difficultas v:get: hanc superficierum grauem esse et illam leuẽ que consimilia ponit elementa. ¶ Octauo. Nullam magnitudinem continget esse diuisibilem: aut futurum est omnia esse pũcta. Quo enim ratione in hec diuides: illa iterum diduces: quousq; ad superficies deuentum sit. Et superficies eodem iure abibunt in lineas: ꝛ linee in puncta tandem cõsumabuntur: et omnia puncta erunt. ¶ Nono. vt est de magnitudine ita quoq; de tempore euentre: par / consentaneum q; est. Si itaq; magnitudo aliquando abitura est in puncta et non magnitudines: et tempus in nunc et non tempora resolubile est. Id profecto esse nõ potest. Et eadem incõmoda nonnullos aliorum Pythagoricorum sequũtur: qui celum et naturalia corpora ex numeris constituunt. Habent enim nature corpora grauitatem et leuitatem: vnitates autẽ adinuicẽ cõponite: neq; corpus efficere posse: neq; grauitatẽ/ leuitatẽue vllam haberevidentur.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Mot⁹/mot⁹ secundũ locum. ¶ Manere/ quiescere. ¶ Vis/violẽtia. ¶ Supponimus potentiam continue eandẽ manere: et ꝓtocũq; spacio movere: ꝛ resistentiã vtcunq; placet eidem assignari posse.

SECVNDVM cap. cõtinet quinq; cõclusiones. tres rationes ꝛ vnum corelariũ ad pmã. tres rões ꝛ vnum corelariũ ad scãm. vnũ corelariũ ad tertiã duas rões ad ãrtã. ꝛ duo corelaria ad q̃ntã.

¶ Pria 2cko. Simpliciũ corpm: aliquẽ naka motũ eẽ necesse ẽ. Pmo. q: q̃cũq; movẽt: motũ ꝑpriũ ꝛ scm ng est aliqs moturã: aut vi/ꝑter⁹ naturã (quod idẽ est) habere necesse est. Simplicia autẽ corpora: mota cõspiciuntur. Habẽtis. itaq; motum aut natura aut ꝑter naturam. Atqui si ẽsitebere ipsa: motũ ꝑter naturã habere: ꝛ eadẽ secũdũ naturã aliquẽ habebũt vtpote qui prior/vn⁹/ ꝛ simplex

Elementorũ 1. Cel.

exístat: ꝓter naturã autẽ posterior: et multi. Vnumquodqꝫ enĩ: etiã multos ꝓter naturã sustinet: secundũ naturã autẽ vnũ solũ. ¶ Scõdo q̃cq̃ desciit: aut vi aut natura q̃escat oportet. Et vbi vnũqꝫq; vi descit: & vi q̃q; fertur in illud. vbi aũt natura: ibidẽ et natura ferẽ in illud. Videl aũt in medio: aliq̃d natura manere. Naturaliter fertur ad mediũ. Si autẽ quicq̃ vi quieuerit. ipsũ ꝓhibet aliquid illinc emicare: inq; suũ locũ sese ꝓtinus restituere. Tertio si q̃escentia rimaberis: aut tãdẽ advnũ natura quiescens decũbes aut in infinitũ ꝓgredieris. Quod enĩ ꝓter naturã est: ad aliquid secundũ naturã reducere oportet. Sed esto vicas cũ Empedocle: terrã rapida celi vertigine/ velocissimaq; illa circũgyratione vi q̃dã sustineri atq; quiescere. ergo aliquo moueri nata est. Cessãte enĩ circũgyratiõe (a qua coacte fulcitur/ sustẽtaturq;) mouerel: et nõ in infinitũ. Nichil enĩ ipossibile: fieri natũ est. Infinitũ aũt trãsilire spaciũ: ipossibile est. Est igit̃ nata alicubi tandẽ natura manere. Ad illũ igit̃ locũ q̃dã is sit: naturalẽ motum habet. Hã (vt dictũ est) vbicũq; q̃cq̃ natura quiescit: et in idẽ natura ferri ꝛtingit. ¶ Corrolariũ. Quapropter mũne Democriti et Leucippi sententia ꝓbanda est: corpora moueri in vacuo: pariter et moueri in infinito. Hã id docere debuerũt: q̃dmã ipsorũ in vacuo et in infinito mot⁹/ quis secũdũ naturã/ et q̃s ꝓter naturã. Si enĩ vt aiunt alterũ ab altero violẽtia pellit: ipsis alterũ motũ natura cõuenire necesse est. et primũ mouentẽ nõvi mouere (mouet enĩ sẽpiterne) et primũ motũ nõ ꝓter naturã esse. Est enĩ sẽpiternꝰ. Et si nõ primũ mouẽs secundũ naturã dederint: violẽtia mouẽtiũ series. vt nullibi tandẽ casura: infinita ꝓcedet. ¶ Scõa nequ; stare potest. Timei sẽtẽtia elemẽta ipsa sese inordinate agitasse: priusq̃ mũdi opifex mundũ ipsũ ꝛdidisset. ¶ Primo quia aut is inordinatꝰ motꝰ: naturalis erat: aut iniuria/ ꝓteraq; naturam factꝰ. Si naturalis: mũdus igitur erat anteq̃ cõditus fuisset: tũc enĩ primũ mouẽs natura mouisset. et grauia ad mediũ depressa fuissẽt. & leuia: a medio emicassẽt: q̃ mũdi iã facti ordinatio est. fuisset itaq; mũdus. Liceret et quereret: an in illa motꝰ inordinatione: potuissẽt ne in

Corpora iuxta cuo et in infinito nõ moueri.

Sentẽtia Timei.

talem mixtionẽ/ contẽperantiãq; incidere: q̃lia videmꝰ nũc corpora facta vt ossa/ carnes/ & neruos adinuicẽ cõpingi. Quẽadmodum canit Empedocles: cũ multa capita sine ceruice et sine corporeo trũco iacerẽt: amicitia factũ fuisse. si ira fateãtur: & alia et plãte illic erũt. quare mũdi ordinatio: aut hec: vniuersali precurrẽt mũdo. ¶ Secũdo qui aiunt infinita: inordinato motu ferri in infinito aut vnũ ipsorum motũ facilẽ: si ita: & ola vna latione ferũtur: et nõ inordinata. Sin minꝰ: infinite erũt lationes. qõ est ipossibile. Si enĩ finite: ordo dabit aliquis. Nõ enĩ q̃ nõ ferant in idẽ: inordinatio dicit. quãdoquidẽ & nũc mũdo (vt videmꝰ) perpulchre ordinato: nõ ola ferant in idẽ: sed ea q̃ cõsimilis cõgeneeq; sũt nature. ¶ Tertio inordinate nichil aliud quicq̃: q̃ ꝓter naturã esse videt. Ordo enĩ sensibilitũ: vniuscuiusq; ꝓpria natura ẽ. Atqui incõmodũ est infinito motu/ lõgissimoq; tẽpore ꝓter naturã quicq̃ motũ fuisse: quin potiꝰ natura: he cõditiones cõperũt. esset itaq; potiꝰ inordinatio secundũ naturã: vt q̃ infinito/ longissimoq; tpe fuerit. ordinatio autẽ ꝓter naturã. Quodq̃ sit absurdũ: ipsi viderint. ¶ Corrolariũ. quo fit vt ob idipsum: Anaxagoras belle excogitasse videat: mundũ ex imobilibus primũ inchoatũ fuisse. ¶ Tertia. etsi q̃ ex segregatis motũ admittãt: generationẽ tamẽ nõ inuenĩt rationabilẽ. ¶ Hã celũ ipsum segregatione (vt quod delituisset immersum) rõnabiliter generare nequeũt. ¶ Corrolariũ. Empedocles Ob id itaq; ipsum Empedocles celũ: nõ ex segregatiõe gigni voluit: sed ex segregatorũ iterũ cõgregatione. Cõfinxit enĩ amicitiã: que quedã ab vno (vbi ola cõgregata fuerant) vissociãte lite: viscollecta iterũ colligeret/ coniungeret/ atq; cõgregaret: sicq; genitũ/ factũq; fuisse celũ. ¶ Quarta. Quod sursũ aut deorsum mobile est: ipsum aut leue aut graue esse: necesse ẽ. ¶ Primo sit a nõ graue/ b vero grauitatẽ habẽs: ferãturq; simul deorsũ si fieri potest. Absoluatq; b spaciũ d e in tpe f. in eodẽ tẽpore: a aliq̃d spacij d e abibit. sitq; d g. Diuido enĩ grauitatẽ b. sumoq; partẽ: q̃ sic se habeat ad d g sicut totũ ad d e. Id enĩ possibile est. Cũ itaq; b p totum d e mouerel: pars ea (q̃cũq; fuerit) solũ per d g mouebit: & p idẽ spa-

eiū d g et in eodē tpe positū est a moueri. Ferunt igit deorsū per eāle ⁊ in equali tempore nō graue et grauitatem habens: qō est ipossibile. Et ita de leui (si gratū est) argumentetur ¶ Secundo si ḡd moueat quod neq; leuitatem neq; grauitatem habeat: mouebitur vi et infinita velocitate: aut graue: et grauitatis leuitatisq; expers equale et in equali tpe absoluūt. sit itaq; a nō graue et b grauitatē hīns moueat a p spaciū d e. et in eodē tpe verbi cā fortius aliqua pellat b grauitatē habēs spacio d g. quia si aliqua potentia: maius in aliquo tēpore et aliquanto spacio moueat: eadem potētia i eodē tpe: maiore spacio pellit minus. Diuido ergo graue b: capioq; prē quācūq; q̄ sicse habeat ad potētiā motricē ipsius b: sicut d g ad d e. q: potētia data mouet b p spaciū d g in tempore f: eadē potētia mouebit prē illā grauitatis participē: in eodē tpe et toto spacio d e. et in eodē tpe et spacio ferebat a neq; leue neq; graue: q̄re graue et grauitatis/leuitatisq; expers: equale et in equali tēpore absoluūt qō ē ipossibile. Et si alterū infinito motu ferebat: graue infinito motu ⁊ eodē spacio ferebat: q̄ vtrūq; ipossibile ē ¶ Quīta alīqs mot⁹ natura et alīqs violēt⁹ existit. ¶ Mā natura: p̄ncipiū est mot⁹ et q̄etis eius q̄ ē. vis aūt vt⁹ ē ab alio scōm quod aliud. Mot⁹ igit q̄ ab eo (qō extra ē) p̄ncipio existit iure natura dicit. Qui vero ab altero exteroq; (vt alterū ē) iure dicat et violentus Et hic ḡdē: violēt⁹ nō oīno ē. vt mot⁹ lapidis deorsū q̄tūs velocior: p̄creat: q̄ nature sue sit accōmod⁹ p̄pa⁹q; pariat virt⁹. Ille vo oīno p̄ter naturā evt lapidis sursū p̄pulsⁿ. et vis ipa ad hoovtrosq; aere tā q̄ aptovtr̄ organo: q̄ vt ḡuis ⁊ vt leuis/ ācipitisq; nature nat⁹ sit cē: ⁊ vtutē ab ipa vi velut ip̄essā retinēs: q̄ nūc vt grauis deorsū p̄cipitat: nūc vero vt leuis agitat sursū. ¶ Primū correlariū vīs cognoscīt euenire: violēte agitatū ferri: p̄ncipe mouēte ipsū nō assequēte sed separato abiūcto. ¶ Scōm fit etiā vt nullo tali existēte medio corpe nullus violēt⁹ oīno p̄crearet mot⁹ neq; scōs natura vll⁹ vniuscuiusq; enim motum eodē modo p̄mouet. Sed q̄ graue/ q̄ leue esse oporteat/ quis secūdum naturam motus quisue contra: dicat violētus: hactenus dictum est.

Si mobile grauitatis ⁊ leuitatis expers mouet ipso infinita velocitate mouetur

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Dictū Anaxagore: oīa ī oīb⁹ eē itelligebat scōs spēcie et nō scōm numerū. Estq; idē acsi dicat: quelibet esse in quibuslibet ¶ Alterū/ alterū elementum.

TERTIVM cap. cōtinet tres q̄stiones: et responsiones ad ipsas.

19 ¶ Prima q̄stio. Quib⁹ corporib⁹ 2ueniat
20 generatio. ¶ Scōa. cū p̄ma corpora sint elementa: quid elementum / quot et q̄lia sint.
21 ¶ Tertia. vtrum elemētum (vt volūt nōnulli tm vnū esse ponētes) spē sit indiuisibile. ¶ Prime respōdet Empedocles quattuor eē elemēta/ ignē/ aerē/ aquā/ pariter et terrā: ingenita atq; incorruptibilia: ex quibus omnia alia generātur/ cōponūtur ac fiunt. Eidē quoq; questioni respōdet Anaxagoras Empedocli cōtrarius/ aduersatusq;: ponēs Homiomeras Atomos: ossis/ carnis et nerui p̄ncipia/ omniūq; semia rerū: ex quarū cōmixtione: etherem/ ignē (hec enī eadē putat) aerē/ aquā et terrā gigni putauit. et ob sui paruitatē: Atomas carnis ⁊ ossis: oculis inuia/ imperceptibiliaq; esse: omnia tamē oīb⁹ esse ⁊ gregata: et oīa ex ipsis genita eē/ coalita atq; cōflata. Sed posteri⁹ cū de ḡnatiōe et corruptiōe exacti⁹ pertractabim⁹: nostrū afferem⁹ iudiciū. Secunde hāc adhibem⁹ respōsionē. Elemētū ēi qō int⁹ existēs aut potētia aut actu: alia corpora diuidūt: specie quidē irresolubile ī alterū. Quo fit vt si tale sit elemētū: ⁊ carni et ligno insint elemēta potētia. vt ignis et terra: quādo ḡdem a carne et ligno disgregabilia sūt. caro autem aut lignū neq; igni actu/ neq; potentia inest: vt que nū p̄ segregāda sint ab igni. Quod āt sint et q̄lia sint: postea futurus est accōmodatior sermo. ¶ Tertia p̄terea respōdere licet: elemētū specie secabile/ diuiduūq; esse: elementa spē multaq; eē elemēta. Hoc p̄fecto simplices mot⁹ liquet cie diuersa do mōstrāt. Sūt enī motuū hi simplices/ hi vero mixti. Simplices aūt simplicibus corpib⁹ accōmodant: compositi vero cōpositis. Et vniuersali naturali corpori p̄prius est motus. Atq; manifesti sunt mot⁹ simplices: plures esse: erunt igitur et plura elementa.

Empedocles

Anaxagoras

Quid elemētum.

Elementa esse in mixtis potentia.

Plura sunt

QVARTI CAP. NOTE

¶ Democritus: Abderites dictus est ab Abdera vrbe Thracie. et nunc quoq; Clazomene dicta: clara quidem q olim ab Abdera diomedis sorore cõdita fuerit: at ortu Democriti Physici longe clariore.

Quid sphera

¶ Quid Pyramis rotunda/ quid rectilinea/ que et laterata dicitur: ex septimo naturaliũ require. ¶ Sphera vero solidum est: a centro ad circũferentiam omnes rectas eductas equales habens.

Anaxagore reprobatio.

QVARTVM cap. cõtinet duas cõclusiones. quarum prior cõtinet 22
ad primã. et nouem ad secundã. ¶ Prima cõclusio. nõ sunt infinita elemẽta Homiomera quemadmodum posuit Anaxagoras.

Non omne homiomerũ esse elemẽtũ.

¶ Primo. quia falsa vtiq; dignitate/ malaue suppositione: quicq; d Homiomerũ est: esse elementũ. Nã videmus multa mixtorũ corporũ: Homiomera esse. vt lignũ/ vt lapis: in Homiomeras q; partes solui: q̃ manifestũ est non esse elemẽta. Nõ itaq; erit omne Homiomerũ corp⁹: elementũ. sed (vt dixim⁹) irresolubile/ indiuisibileq; ad alterũ specie. ¶ Secõdo ita sumẽtes elemẽtũ: nulla necessitate vrgẽtur ponere infinita: sed oĩa etiã finita faciẽdo eque (vt ex infinitis saluare molĩũtur) saluare poterũt. vt ponẽdo/ duo/ tria aut quattuor aut quocũq; altero numero: quẽadmodum facere conatus est Empedocles.

¶ Tertio ipsi accidit: nõ oĩa ex Homiomeris quibuscũq; facere, vt faciem non facit ex facieb⁹: neq; vnũquodq; secundũ naturã figuratorũ. sati⁹ igitur ipsa posuisset finita. Infinitũ enim nichil excludere videt. Et sane melius finita q̃ vt minima omniũ ex eisdẽ futurorũ ostẽdisset: cõformior disciplinarũ auctorib⁹: q̃ ploquiũ/ dignitatemq; accipiunt: principia finita esse/ aut ẽtitate aut specie. ¶ Quarto corpus a corpe scõm ꝓprias differentias differt. Corporũ autẽ adinuicẽ differẽtie finite sũt: vt alio manifestandũ est loco. Differũt enĩ affectionibus 33
Democriti reprobatio sensibilib⁹. Sunt igitur elemẽta finita. ¶ Secõda cõclusio. neq; recte putat Democrit⁹ Abderites eiusdẽq; cõsectator Leucippus, primas esse magnitudines multitudine quidem infinitas: magnitudine autẽ indiuisibiles. et ex vno non multa: neq; ex multis vnũ: sed horũ cõplicatione/ cõfusioneq; oĩa gigni. ¶ Primo. q; modo quodã oĩa faciũt numeros/ et ex numeris: tametsi id plane nõ dicãt. ¶ Secõdo. q; corpora figuris differre aiunt. et quia infinitas ponũt figuras: itidem et infinita ponũt simplicia corpora. ¶ Tertio. q; que elemẽtis figure accõmodande sint: nisi igni (cui speheram attribuunt) non determinauerũt. sed aerẽ/ aquã et terrã magnitudine et paruitate discernũt: ranq; ea sint omnium: que elemẽta nũcupamus Panspermia/ porũq; seminariũ. ¶ Quarto, sic dicẽtes: infinita reb⁹ faciũt principia. et hoc quidem absurde. Nã elemẽtorũ differẽtie nõ sunt infinite: neq; infinite videtur. ¶ Quinto. Qui corpora/ magnitudinesue ponũt insecabiles. Mathematicas tollũt disciplinas/ sensum negãt/ multaq; ipsis eisdẽ de motu et tẽpore ꝛcedere accidit incõmoda: q̃ alio a nobis adducta sũt loco. ¶ Sexto. pugnãtia dicũt. Qui enĩ fieri possit vt elementa: ignis, aer/ aqua/ terra: magnitudine et paruitate differant: que ex indiuisibilibus et magnitudine et paruitate euadunt composita. ¶ Septimo dicunt aerem/ aquam/ terram: ex seinuicẽ fieri. Sed quo modo? remanent enim semper: maxima corpora segregata/ nõ itaq; fiunt ex seinuicẽ: si magnitudine/ paruitateq; modis differant. ¶ Octauo horũ profecto suspitione: q̃ corpora differant figuris: haudquaq; ponere debent infinita. Ponunt enim figuras omnes: ex Pyramidibus cõponi. rotundas quidem ex rotundis: et rectilineas ex rectilineis: et spheram ex octo partibus. necesse igitur est aliqua esse figurarum principia. que si duo fuerint: et duo erunt elementa/ principiaq; si tria: erunt tria. et ita de numero altero quocunq; quare et totidem et finita quidem: assignare debuissent simplicia corpora.

¶ Bono. vnicuiq; simplicium corporum est vnus prorsus motus et simplex. motus autem simplices: finiti vn⁹ ẽ ꝓpri⁹ et simsunt. Nam simplices lationes: due sunt et non plures: motꝰ circularis atq; recta. Neq; quidem infinita sunt loca plex. ad que infinite lationes esse possint. Non ergo infinita erunt elementa.

Elemẽtorũ

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Parnarū partiū subtiliorū partiū/ paucioriscz secundū extēsionē potentie. ¶ Magnarū vero/ pluris secundū dimēsionē potētie. ¶ Ratio/ ꝓportio.

Quatuor antiquorū opiniones.

QVINTVM cap. cōtinet quattuor antiquorum opiniōes. tres cōclones. tres ratiōes ad ꝑmā: et tres ad secundam. ¶ Quattuor antiquoꝝ opiniões 24
¶ Prima est ponentiū tantū vnū ee elemētū: et ipm esse ignē. ¶ Scōa est ponētiū ipsū esse aerem ¶ Tertia est ponentiū esse aquā. ¶ Quarta itidem tm vnum esse asserentiū: aque/ aerisqz mediū: et aqua subtilius: et aere densius/ celos et omnia continens. magnitudine infinitum ¶ Prima conclusio. Perperam asserunt tale aque/ aerisqz medium: ceteris esse elementum 25
¶ Primo. qz ex ipso: dēsitudine et raritate alia gigni volūt. Aerū enī vero ita dicētes: sibiipsis obuiāt: aliqd ipso elemēto/ pncipioqz: prius faciētes. Est enī rarior incōpositius: et in quod potior dēsiora resoluant: dēsior autem cōpositior. quare cū cōpositio sit ex elemēto: resolutio vero (quēadmodū aiunt) ad elemētū: potior ipsū rarior vt aerē: ponere debuerūt elementū. imo vero cū ipsi fateātur ignē esse oīm rarissimū: ipm maxime oīm ponere debuerūt elementū. Et nichil refert an ignis rarissimus sit admittāt/ necne. Nā alterū rarius admittunt. quare aut ipsum aut tandē dabit vnū quod principium erit et non ipsū mediū. ¶ Scōo nichil differt densitudine z raritate alia gigni: et grossitie et subtilitate Est enī grossum densum: subtile vero rarum. Rursum quid grossitie et subtilitate: illa gigni sit nisi magnitudine quadā et paruitate? Grossū enī magnarū partiū ē: subtile vero paruarū. Quod enī in multū extensum fuerit: subtile est. et ex paruis cōstare dicit partib⁹. Sed tunc quid obsecro aliud facere videntur: nisi rerū substantias magno et paruo discriminare. et omnia adaliquid facere. Sunt enī magnum z paruum adaliquid. quare nichil simpliciter absoluteqz: ignis aer aqua aut terra. qō ipsi viderīt. ¶ Tertio ꝓterea si ipa magno z quo diserīnāt: erit q̄dā ratio/ ꝓportioqz magnitudinū adinuicē ār̄e q̄ rōnē aeris ad aquā hz: aer est. et que aq̄ ad terrā: aq̄. Sit itaqz ignis in maiori ad aerē rōne aer ad aquā aq̄ vero ad terrā: qz ī maioribꝰ: minoꝝ rōnes isunt: erit igitur aliqd ignis sic se habens ad aquā: sicut aer. z aliquid ad terrā: sicut aq̄. ār̄e ipsi⁹: hoc erit aer/ illud vero aq̄. Hoc idē ostēdere liceret de terra: si maiores in dēsioribꝰ ascisc̄ rōnes. ¶ Scōa. q ignē: oīm ponūt esse elementū: rametsi hec diffugiāt incōmoda: i nouā tamē ignē oīm esse cidūt ateqz specularia. ¶ Nā hi bifidi/ bipartitiqz sūt. Nelementū poni figurā vt Pyramidē: igni accōmodāt: illi vero nullā. Qui figurā accōmodant: hi ineruditi⁹ et (vt ita dixequentiarum) crassiori mnerua id faciūt: causū subdētes: q acutissima figurarū sit Pyramis. Ignis autē acutissimū corpoz sit. Alij paulo persuadentioze nituntur rōnez: q̄ cōpora oia: ex eo quod simpliciorū/ subtiliorūqz partium est: cōponūtur. et figure solide ex Pyramidibꝰ abeunt cōponire. Quare cum ignis corpoz subtilissimum et simplicissimū sit: et Pyramis itidē solidarū figurarū simplicissima: iure igitur primo et simplicissimo corpori ascisc̄enda est. Quivero igni nullā ascribūt figurā ipsum solū subtilissimarū partiū esse ponūt. Ex quo vt tumescēre: alia gigni dicūt/ decisionesqz ex varijs tumoribꝰ fieri. Sed ita dicentibꝰ: accidere incōmoda: nunc aperiamus. Primo. quia si partes ille ex quibꝰ ipsum constituunt: indiuisibiles esse statuant. rationes prius posite ita esse vetant. et iterum quod subiungimus. Si itaqz indiuisibiles sunt: cum ex ipso constituatur aer/ aqua/ terra: talia corpora sibiinuicem partium proportione respondent. Que enim magnitudines similium partium (quales erunt indiuisibiles omnes) constituunt: proportionaliter adinuicem sese habent. vt omnes partes aque ad partes aeris atqz ignis: totum et ad totum et ita in ceteris. quāuis forte aer plus aqua habeat: et subtilissimum densissimo. quare si minor magnitudo in maiore existit: et ignis magnitudo sit maxima: resolubilis erit in aerem in aquam et reliqua. quare elementum non erit. Et ita si posueris aquam maioris magnitudinis: et ipsa erit et aqua et ignis. Et cur

Incōmoda ii Cōtra:

Cur antiq̄ figuram pyramidalē igni tribuerunt

etiã: cũ oĩa eq̃ simpliciũ partiũ fuerint: hoc q̃ illud potius statuak elemẽtã? Scõo esto. nũc agam⁹. dicãt esse diuisibile: q̃ figurã ei ꝓpriã ascribunt. Pars igit ignis nõ erit ignis: quia Pyramis ex Pyramidib⁹ nõ ꝙstet. imo corpus erit qõ neq̃ elementũ/ neq̃ ex elemẽto erit. vt pars ignis que elementũ nõ est: cũ minime sit ignis/ neq̃ aliud elementorũ quicq̃ neq̃ ex elemẽto est. Et q̃ figurã ipsi non ascisc unt: magnitudine determinant. q̃re aliquid elemẽti potius elementũ erit: cum sit minor part. ũ. et hoc abibit in infinitũ: aut tandẽ ad indiuisibile decumbẽt. Elementũ enĩ id erit: quod minimarum partium fuerit. Erit itẽ illa magnitudinũ ratio: quã supra arguimus: et hoc ad hoc ignis/ ad hoc aer/ ad hoc aqua/ atq̃ terra. ¶ Tertio. Et hi et ceteri q̃ vnũ solum

Vnũ solũ elementũ ponẽtiũ reprobatio

ponunt elementũ: cõmune viciũ atq̃ reprehẽsione incurrunt: q̃ vnũ solũ faciãt naturalẽ motũ. Qẽ enĩ naturale corpus: motũ habet ꝓncipiũ. oĩb⁹ igit existẽtib⁹ vnũ: vn⁹ erit mot⁹ et ad eũdẽ terminũ: vt si oĩa sint ignis: sursũ. et ꝓ maiora fuerint/ plusq̃ ignis habuerit; rãto velocius sursũ emicabũt. Quẽadmodũ maior/ molis ignis velocior sursũ latio est. nũc autẽ hui⁹ oppositũ videm⁹ i multis: q̃ maiora mole veloci⁹ deorsũ subruuntur. Nõ igitur omniũ elementũ erit ignis: aut aliud quodcũq̃: tũ ob ꝓdictas/ tũ ob alias a nobis ꝓpositas adductas ratio-

III. Con. Plura esse elemẽta et finita

nes. ¶ Tertia cõclusio. Plura et finita eẽ elementa necesse est ¶ Nã infinita eẽ nõ posse, ꝓbatũ est. nũc aũt, ꝓbatũ est nõ rãtũ esse vnũ. Sũt igit̃ plura et finita.

SEXTI CAPITIS NOTE

¶ Corpus/ corporeũ. ¶ Non corpus/ incorporeum.

Elemẽta nõ esse sempiterna.

SEXTVM cap. continet duas conclusiones. duas rationes ad primã. et duas ad secundã. ¶ Prima conclusio. Elementa: sempiterna esse: ipossibile est ¶ Primo q̃ videm⁹ ignem/ aerẽ/ aquã et terrã resolui. Aut igit̃ aliqñ resolutio stabit/ eritq̃ aliquãdo totũ resolutũ aut ipsũ infinitũ erit. Si infinitũ: et ei⁹ resolutio tempore erit infinito. et eius compositio tempore infinito. Et cum vnũquodq̃ natura constantiũ alio tempo-

re componatur et alio dissoluatur: accidet vnũ temp⁹ infinitũ: extra alterũ infinitũ existere/ et vnũ ꝓ⁹ altero eẽ Est enĩ cõpositio dissolutiõe ꝓior. Hoc autẽ ipossibile. Et si dissolutio alicubi stabit: aut hoc indiuisibile erit: hoc autẽ nõ ꝓpter ꝓius adductas rationes: aut diuisibile sed nũq̃ dissolubile: vt ipse dicebat Empedocles: hoc iterũ non. Nã si mai⁹ dissolubile corruptibile est: itidẽ et minus erit. Videmus enĩ in eisdem quod mai⁹ est: difficilius. minus vero facilius corrumpi. Quare cũ mai⁹ corrumpatur vt volunt: et ipsũ quoq̃ rationabilius est aliquãdo corrũpi atq̃ dissolui. Duobus enĩ ignẽ corrũpividem⁹. Primo. contactu cõtrarij. vt cũ disperit extinctus. Secũdo. vt in seipsũ marcescens tabescit/ deficitq̃. et minor (vt parua flamma) patitur a maiori. Et quanto minor tanto velociꝰ absumitur. Oportet igitur elementorũ corpora corruptibilia esse: atq̃ eadẽ in corruptibilia corrũpi. ¶ Secundo. cũ constet elemẽta generabilia esse: aut igitur generabunt ex nõ corpore. Sit qui dicit ex incorporeo ignem generari: nichil aliud dicit q̃ si vacuũ introducat separatũ. Qẽ enĩ qõ fit in aliquo fit. et in illo vbi ꝓius existeret idipsum ex quo fit. Qui si nullũ corpus existebat vbi genitũ est: vacuũ ergo erat. Si vero alterũ corpus posueris ꝓeter id incorporeũ ex quo fit: duo igitur corpora simul erũt: sez quod factũ est et qõ illic ante factionẽ/ generationẽq̃ ꝓexisteret: quod est impossibile. Manifestum itaq̃ esse puto elementa in corpora resolui: et ex corpore reparari/ atq̃ gigni. ¶ Secunda conclusio. Haud tamen existimandũ est: vnũ cõmune corpus eẽ alterũ ab ipsis: ex quo ipsa gignanꝰ: et in qõ ipsa resoluanꝰ ¶ Primo. qz illud re communi corpus: ꝓius esset elementis. Atqui ipsis elemẽtis nul gigni et in la sunt ꝓiora corpora. Sunt enim sensibilium corporũ nullũ tale rem ꝓima. Non igitur est tale vnũ aliquid cõmune corpus. solui. ¶ Secundo. quia aut grauitatẽ aut leuitatẽ habebit. Qui si sic: aliqõ elemẽtorũ erit. Omne enĩ simplex aut leue/ aut graue: aliquod elementorũ est: aut ꝓrsus grauitatis et leuitatis expers est. et tunc corp⁹ illud vt moueatur nullam retinet aptitudinẽ. Immobile igit̃ erit eiusmodi corpus et mathematicũ. Nec in loco vsplam

Elementa ex

Qui ignis duobus modis corrũpitur.

erit. Si enī in loco esset: aut moueret/aut quiesceret. et si natura quiesceret: in eū locū natura ferret. et si vi quiesceret: et vi et preter naturā ferret in eundē. Et si non est in loco ex eo nichil fiet. Quod enī fit: i eius (ex quo fit) loco: fieri necesse est. Quo fit vt manifestū relictū sit: cū elemēta nō fiant ex nō corpore/neq; fiāt ex altero ab ipsis corpore ipsa ex seinuicem fieri.

SEPTIMI CAPITIS NOTE

¶ Corruptibiliū principia/elemēta et corpora simplicia. ¶ Positio/opinio.

SEPTIMVM caput tinet tres cōclusiones. quattuor ratiōes ad primā et sex ad tertiā. ¶ Prima conclusio. Modus quo democritus et Empedocles generationē elementorū ex seinuicē saluare nituntur: irrationabilis est. ¶ Primo qz sua dicta ignorare videtur: cū vnūquodq; inquiāt ex vnoquoq; segregari/sicq; apparet generari: non generationē ex seinuicē facientes: sed apparentē generationē perinde acsi res invase deliteāt: quas in lucē et apparentiā pferas/dicasq; eas idcirco genitas. Sic aūt generatio minime fit: sed ex quadā subiecta/substrataq; materia. ¶ Secundo. Eadē magnitudo cum arctior/strictiorq; fiat: non videtur idcirco fieri debere grauior. quod quidem ipsi volunt: quotiens ex aere fiat aqua. ¶ Tertio. Quo pacto immixtum quod separatum fuerit: maiorem locum occupare necesse sit: et maius corpus i minore contineatur: quod tamen semper oporteret: quotiens ex aqua fit aer. Ampliorem enim locum semp factus occupat. ervnūquodq; rariorum et subtiliorum partiū quod aqua: feruore intumescens ostendit que adaucta mole: constricta vasa continentia etiam perfringit. Aut igitur erit vacuum/aut non extendentur corpora: quod et ipsi volunt. Sed certe irrationabile est: existente vacuo semper quod extrahitur: ampliore mole se diffundere necesse esse: quod tamen oportet cum ex aqua fiat aer. Et q cōfugiū suum nullū sit: ope vacui cōfidentium alio quoq; demōstratū est locorū: cū nichil prorsus eē qat vacuum. ¶ Quarto. Si eo pacto: segratione generatio fieret: tandē ex seinuicē generatio cassura/defecturaq; esset. ¶ Nā in magnitudine finita: infinita cōtineri ipossibile est. Si itaq; ex terra aquā dempseris aliquid ab eis distractum est et generationē factum. Deinde iterum demēdo: aut tandē absumit/stabiturq; aliquo aut sub mole finita: infinita sunt contenta. quod est impossibile Nō igitur semper ex seinuicem generari quibunt. Non est igitur quo modo Democritus/Empedocles q; volūt elementorum ex seinuicem generatio. ¶ Scōa. Elemēta: ex seinuicem transfiguratione non fiunt (quēadmodum ex eadem cera transfiguratione fit circulus et sphera) vt nonnulli volunt. ¶ Nam ipsa elementa: indiuisibilia esse oporteret: propterea q nō semp: Pyramis diuidatur in Pyramidem neq; cubus in cubum/neq; pignis erit ignis/neq; pars terre erit terra. aut corpora bis prius elemētorū: et quod nō resolue.ur in elementum et quodnon erit elementum. quando quidem figuram nulli elementorum habuerit accommodam. ¶ Tertia. neq; item superficierū resolutione: elementa ex seinuicē signuntur. ¶ Primo. Quia inconueniens est nō omnia ex seinuicem gigni posse: sed eorum vnū (vt dicunt) transmutationis esse ecpers. q paucioribus cōstet triāgulis et superficiebus. ex quo ideo gigni non potest: qz pluribus eget triangulis. Tum quia negant ea que certa sensum experientia: cognita sunt. Et huius quidem causa est: q ex nō bene sūptis principiis: omnia ad q̄sdā statutas opiniōes defēdēdas: reducere volūt. Atq; eterorū principia eterna esse videntur/sensibiliū sēsibilia/et corruptibiliū corruptibilia. Tū qz qui vsq; adeo suorū defendendorum sermonum sunt pertinaces: ipsorū sūt amatores. et quodlibet accidens ranq; vera habentes principia sustinent: ex cōsequētibus et maxime ex fine: recte iudicādi occasionē nō sumētes. Vt enī disciplie factiue finis op̄ est: ita et sēsibilia cognoscere/et que circa sensū versant: naturalis discipline finis est. ¶ Scōo ac-

¶ Cauillatiōis exclusio

II Conclu: Elementa ex vnius figure in alterā mutatione non gigni.

Nulla figura diuiditur in ptes homiomeras. III. Con:

Elemēta per superficierū resolutionē nō fiunt.

Multorū q̄ re literaria versant vicium.

I. Conclu: Elementa ex seinuicē segregatiōe nō generari.

Quō fiat generatio.

cidit ipsis:terrā maxime oīm esse elemētū fateri opor-
tere. vt que sola incorruptibilis existat:et in quam alia
resoluātur:que potiores videnť esse elemēti cōditiones
¶ Tertio. accidit eis:triangulos/superficiesq remanere
supfluas. vt cū ex illo quod plures triangulos habet gi
gnitur id quod pauciores habeat:supsunt residui: qui
profecto nō ꝙstituunt elementū simile ei ex quo genitū
est:q lōge plures requirat. Reꝯ aliud quodcūq. Erūt
igiť remanētes supflui/ociosiq. ¶ Quarto quia gene-
rationē:ex nō corpore faciunt: quia ex superficiebus.
¶ Quinto. aduersa disciplinis per multa confiteri co-
gunť. vt non omne corpus diuisibile esse: quod irrōna-
bile est. quādoquidēvel intelligibilis illa. Mathemati
ca corpora:discipline ipse diuisibilia esse concedāt. Et
hi vt suam tueantur positionem:non omne sensibile cor
pus diuisibile esse admittunt. ¶ Sexto. quia elementa
substantiasq elementorū: figuris determinant. vt ignē
Pyramide aut sphera. āre sicut diuisa sphera aut Py-
ramide:pteos:sphera/aut Pyramis nō existunt:ita par
tes ignis non erunt ignis. et ita de aere/aqua et terra.
quare aut ipsa indiuisibilia sunt:aut vt iam dixim⁹:ali
quid est prius elemento.

Quid octo-
cedra.

Quid ecoce-
dra.

Quid cubi-
ca.

Quid angu-
lus acutissi-
mus.

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Octocedra figura est:q octo habet superficies ¶ Eco
cedra vero:que viginti superficierū est atq basiū. ¶ Cu-
bica autē quā Tesserarū figure exprimūt. ¶ Angulus
acutissimus qui ex sphere exteriori cōtactu causatur is
est:qui causatur ex linea recta regulariter super Diame
trum cadente:et circunferētie parte. quod decima quin
ta tertij demonstratur Geometrie.

Figure ele-
mēris nō cō-
uenīūt.

OCTAVVM cap continet duas cōclu-
siones. quattuor rōnes
ad primā. et septē ad secundā. ¶ Prima cō-
clusio. Irrationabiliter figuras elementis
adaptāt vt igni sphērā aut Pyramidē/aeri
Octocedrā/aque Ecocedrā:terre vero talarem et cubi-
cam. ¶ Primo quia accidet eas nō replere totū spaciū
In planis enī adiuicē nexe Trigone/Tetragone t De-

ragone totū replere videnť. In solidis autē tantū due
Pyramis atq cubus. et tamē cū plura duobus sint ele
mēta:plures solidas atq corporales/totū replētes su-
mere oporteret figuras ¶ Secundo. Omnia simplicia
corpora:a loco et cōtinente figurata videntur. maxime
autem aer et aqua. Nō igitur elementi seruant figurā.
alioquin nōvbiq assequerentur ac tangerent cōtinens
quod est impossibile ¶ Tertio. si transproportionetur
aqua:vt si quoquo pacto in Pyramidem aut cubum fi
guretur. nō erit amplius aqua:si elementa figuris diffe
rant. Hoc certe falsum est:et hoc nos docere videtur na
tura:et nō preter rōnē euenire. Mā subiectū et materiā
oportet eē informē et sine vlla suapte natura specie. Sic
enim (vt scribitur in Timeo) melio vnicuiq aptari po-
terit/meliusq speciem recipiet omnē. ita et de elemētis
putare oportet:que cōpositis futura sunt vt materia. vt
sine huiusmodi figuris:adiuicē pati/alterari/atq trās-
mutari queant. ¶ Quarto. et os et caro et alia ꝙtinua
ex elementis esse non poterunt. Mā elemēta ex superficie-
rum cōpositione gigni ponunt. non autē ea que sunt ex
elementis. Quo fit vt si quis acute velit intueri et eorū
rationes examine pēsiculare: ex entium natura gnatio
nem auferre videanť: nisi trāssumptione quadā: elemē-
54 ti generatione et ceterorū generatiōe vti dicanť. ¶ Se-
cunda. Reꝯ quidē figure:elementis ascisce de sunt ob
ipsorū motus affectionesq. ¶ Hanc enī ob causā: faci-
unt hi ignē:spherā. hi vero Pyramidē:q hec maxime
sint mobilia/tangantq minima/et nequaq firmiter ta-
centia. Ignis autē maxime mobilis et minime fixus ē.
Et anguli vt aiunt:est calefacere et maxime calefactiōe
incendere. ignis aūt calefactiuus et incensiuus est. ideo
hi Pyramidē esse dicunt:q tota sit āgulus. hi aūt sphe
ram:q angulū:extra tāgendo ꝙstituit oīm acutissimū.
Et terre:cubū ascribūt:q hec figurarū ad bene manen-
dū aptissima sit:maneat autē oīm firmissima terra. Sz
hec nō recte dicta esse apparet. ¶ Primo quia tamen si
sphera motui sit aptissima: nō tñ motui qui igni appro-
est (Est enim motus sursū rectus igni proprius) sed cir
culationi aut volutationi. Et terra nō vbiq manet: sed

55

Quare anti
qui elemētis
attribuebāt
figuras.

Sperā mo-
tui ignis nō
esse aptam

in loco suo quēadmodū et elemētorū cetera. Quare sua rōne vnūqōq; elemētorū extra suū locū : Pyramis erit aut sphera: q; bene moueak: r in proprio loco q; fixe maneat r ster: erit cubus. ¶ Scōo. si ignis calefacit r ardet: q; angulos habeat: ola elemēta calefactiua erunt: licet forte alterū altero minus. Nā ola habent angulos et cubus erviginti basiū Ecocedra: et octo basiū. Octocedra et Pyramis. Inquit enī Democrit⁹ sphera q̄dē r angul⁹ ens quiddā exurit et ardet. ¶ Tertio id pmanifeste falsū esse: Mathematica pandūt. nā si sphera et Pyramis calefacit et ardet: corpa Mathematica calefacient et ardebunt. Habent enī ilia: et spheras/ r Pyramides/ et angulos/ et idiuisibilia: que si ita sese habeant et in Mathematicis sint magnitudine idiuisibilia cur ergo nō calefaciāt/ ardescātue et tamē ꝓpter easdē causas: ignis calefaciat/ exurat/ et ardeat? differētiā adducāt causāq; assignent oportet. manifestū ergo esse videtur nōvt dicūt ita esse dicendum. ¶ Quarto si ignis sphera/ Pyramisue est: et quod ardet ignitur: priu⁹q̄ ardet speram/ Pyramidēue fieri necesse ē. q̄ ꝯ falsum sit: vel viderint ipsi. ¶ Quinto cum ptes ignis sint ignis: si ipsū diuisibilē statuāt: vt eius incisionē et diuisionē quācūq; rō figure seq̄t: necesse ē: si ignis ptes : ignis eē debeant. quod tñ accidit. Dicere enī spherā nō nisi in spheras: et Pyramidē nō nisi i Pyramidas solui posse: pslmile est ac si quis proloquatur/ dignificet/ aut ponat gladiū nō nisi in gladios: et serrā nō nisi in serras: diuidi posse. ¶ Sexto ridiculū certe est : igni Pyramidē attribuere: q; figurarū aptissima sit ad secandū/ diuidendū et separandū: Nā magis igni proprium est cōgregare et ad cōtinua reuocare. Congregat ei ea que eiusdē rtibus sunt. Et hec congregatio per se est. Est enī ꝛtinuatio et vnitio: segregatio autē per accidēs. Congregat enī (vt dictū est) quod eiusdē generis fuerit atq; tribus (quod dicunt Homophylon) et segregat alieū. Debuerunt igitur horum duorū ei figuram magis aptare: quod magis ei proprium est et ꝛpetit. Hoc autem est congregare: et non dissipare et disgregare ¶ Septimo calidum et frigidum virtute contraria sunt. Atqui frigido contrariam assignare nequimus figuram. Nā figure nichil est cōtrarium. Et certe ipsi figuram assignare pretermiserunt omnes: et tamen cōueniebat aut omnia determinare figuris: aut nullum attentare. Cur enī potius hoc ꝙ illud? Sibiꝑsis dissident quidam : superbias ferrevolentes. Aiunt enim frigidū magnarum esse partium: quapropter constringit/ et per pozos trāsire expirare et diffari nequiterit igitur calidum transiens. tale autē omne: subtiliū est partiū quare calidum et frigidum: magnitudine et paruitate/ et non figuris (vt defēdere volunt) determinant. Quā rem si ptinaci⁹ defēdere pergāt: et in igne magne sint et parue. Pyramides: magne nō erunt ignis: et figura illa nō erit causa caloris: quin potius contrarij effectiua. Magnū enī (vt aiunt) frigefacit. Ex his itaq; pmanifestum esse putamus: elementa/ passiones/ affectionesue elemētorum: non esse figuris discriminandas. Sed que eorum proprijssime differentie sint/ et a quibus passionibus/ operibus/ et virtutibus pendeant (Habet enī eorum vnūquodq; a natura: proprias et passiones/ et opera/ et virtutes insitas/ et determinatas) futurus sermo idicabit Quod cum cognitum fuerit vniuscuiusq; ad vnūquodq; alterum differentias accipere: ꝙ facillimum erit.

Tertū de celo et mundo
Aristotelis finis.

Figuras in homiomera omnino diuidi.

PRIMI CAP. quarti de celo note.

¶ Posse natura moueri/ aptū natū moueri. ¶ Sursū simpliciter/ extremū celi lune ¶ Sursū ad alterū/ extremū ignis. ¶ Extremū/ cōcauū. Deorsum simplr/ terra. ¶ Deorsū scōm alterū/ aqua: naturali rerie/ situq; seruato. ¶ Antipes/ ex opposito ad alterū pedes hūs.

Quid sursus simpliciter.

Quid sursū ad alterum.

QVARTVS de celo. ꝛtinet sex cap. Primū vnā cōclonem duas rationes ad eā. duas diuisiones. et quinq; diffinitiones. Cōclo. quid graue quid leue/ et que/ vtriusq; natura existat disquirere conueniens est. Primo quia hec contemplatio sermonibus (q̄ de mo

Conclusio.

tu sunt) propria est. Diffiniemus enī graue et leue q̄ posse natura moueri/quorū actib⁹ nomina nulla posita sūt Nos autē hoc in loco de eorū motib⁹ intendimus: conueniens igit huiusmodi disquisitio est. ¶ Secundo q̄ omnes antiqui virtutibus grauiū et leuiū vsi sunt: sed per pauca determinarūt. conueniens itaq̄ erit (que ab alijs dicta sūt adducēdo) tūc de ipsis considerare: quātū nostro subseruiat proposito/et nostrā aperiret sētentiā ¶ Prima diuisio. Grauiū quoddā est simplicit graue

Duplex esse graue.

Duplex esse leue.

q̄ quoddā graue ad alterū. quēadmodū ex ligno dicim⁹ eē graui⁹. Itidē leuiū hoc simplicit leue/illo vero ad alterum. Et de graui simpliciter et simpliciter leui nichil meminerunt. neq̄ diffinierunt quid aut graue aut leue ad alterum: sed habētiū grauitatē aut leuitatē q̄d grauius aut leuius. ¶ Secūda quedā semp a medio ferri nata sūt: et hec sunt que sursū feruntur. quedā vero semper ad mediū: et sūt q̄ ferūtur deorsū. Sz existimauerūt quidā (et absone quidē) nō esse sursū aut deorsum in vniuersoꝝ q̄ ex oī parte similes habeat partes. vt si q̄s tantum ambulet vt suo primo loco fiat Antipes: cōsimiles habebit mundi partes. quare nō p⁹erat sursū tunc vero deorsū. Nos dicimus sursū et deorsū nō relatione ad nos sūpta accipi oportere: sed vbicūq̄ fuerit celi extremū: ibi sursū. vbi vero ei⁹ mediū: ibi deorsū. Quare qui antipes ita ābulādo fieret: semp esset deorsū. Neq̄ idverū est (quod putauerūt aliqui) hemisperiū celi supra nos sursū: sed totū (quod pedibus nostris e regiōe subsitū est) deorsū esse. quia credebant ex opposito non esse aliud celi occultatum Hemisperium/quod falsū est

Quomodo capiatur sursum et deorsum.

Quid graue Quid leue.

Ex his q̄d graue et quid leue elicere poterim⁹. ¶ Prima diffinitio. Graue est quod ad mediū ferri natum est

Quid simpliciter graue.

¶ Secunda. leue quod natū est ferri a medio. ¶ Tertia. Simpliciter graue est quod simpliciter deorsū et ad mediū fertur. ¶ Quarta. Leue simpliciter est quod sursum fertur et ad extremū. ¶ Quinta. Graue ad alterū est cū paris duobus equalis molis grauibus: alterum deorsū velocius/et alterū tardius feratur: quod velocius fertur grauior dicit/quod tardius min⁹ graue et ad alterū graue. Et ita de leui ad alterum suo modo sursū enī

Quid leue simpliciter

cando dicendum est.

SECVNDI CAP. NOTE

¶ Eisdē/similis nature. ¶ Trigon⁹ triāgulus. ¶ Solidum/corpus plenum.

SECVNDVM cap. cōtinet quattuor cōclusiones. q̄ttuor de graui et leui opiniones excludentes. et quinq̄ rationes ad tertiā. ¶ Prima de graui et leui Platonis in Timeo insufficiēs determiatio ē. ¶ Scripsit enī in Timeo Plato id grauius esse: q̄ ex plurib⁹ ui insufficiēs eisdē vt superficieb⁹ aut Trigonis cōstat: vt plumbū plūbo/et es ere et vnūquodq̄ aliorū: altero eiusdē speciei et nature. et id leui⁹ q̄ ex pauciorib⁹ eisdē. Sed hanc determinationē īsufficientē esse cōstat. Nā hoc determinātes nichil adducūt de graui simpliciter et simpliciter leui: vt terra q̄ semp grauis est et q̄ semper ferē ad mediū/et igne q̄ semper leuis ē et semp sustollit ad summū. Nō enī id dicere possunt nūc paucitate nūc multitudine triangulorū. Nā maior ignis quādoquidē ex plurib⁹ consimilib⁹ cōstaret: grauior esset et tardi⁹ sursū agitaret: cuius oppositū euenire videm⁹. Quāto enī ex plurib⁹ cōstet et maior fuerit: sursum ferē veloci⁹. Et paucus magno citi⁹ petit ad deorsū. est igit huiusmodi insufficiēs determinatio ¶ Secūda cōclusio. Neq̄ probandū est quod antiquiores senserūt id esse graui⁹ q̄ mole esset maius ¶ Nā etsi in diuersis statī nō ita esse oportere appareat nō semp esse vt modica terra et magno igne/paruo ere et multa lana/grauius. in cōsimilib⁹ etiā vt mixtis minora quādoq̄ percipim⁹ graviora. alioquin esset oīa ex eque grauib⁹ constituta: et eque dēsa omnia. quod falsum esse satis cognoscitur. ¶ Nō igitur probādū est quod sit altero maius: semper id esse graui⁹. ¶ Tertia neq̄ id Democriti approbādū est graui⁹ esse cui minus interceptū fuerit vacui. Et letius cui plura intercipiant vacua. ¶ Ponebat enī Democritus ex solidis et insecabilibus corpusculis orīum trahere omnia: et vacuū reb⁹ immiscēri. Et ideo illa q̄ ex equalib⁹ cōstarent Atomis: iterdū se habere vt hoc magnus vt ignis/ et illud minus vt terra existeret. q̄ solida

Dēsa

Quod alterō maius

Democriti reprobatio.

ignis plus interstite vacuo distarēt. Et hinc fieri vt ignis leuior: terra vero grauior fiat. Sed satis asseruisse fuisset nō id esse leuius: qō plus vacui haberet: sed qō plus vacui et minus solidi. Alioquin multū terre (q plura in rarefacta cōtineat vacua) igne paruo erit leuius. Sed hec nō sane defendi posse ostēdimus. ¶ Prīo. q: aut determinat graue p solidū t leue p vacuū/ vel graue p minus vacuū t leue per maius/ aut vtraq rōne quadā t ꝓportione solidi ad vacuū. Nō graue/ solidius: et leue/ vacuo. Nā in multo igne plus solidi adest q sub terre pusilla quātitate. Et in multitudine aque plus vacui q paruo aere: quare multus ignis parua terra grauior et multa aqua paruo aere leuior. qō est ipossibile. Neq graue minore vacuo/ et leue maiore determinabūt. Nā tūc multa terra (vt q plus vacui habeat) q semp deorsum ferat: leuior esset quo igne semp sursū lato t leui simplr. qō est ipossibile. Simplr enī leue: semp leuius quibuscūq habētibus grauitatē. Neq determinabūt vacui ad plenū facta ꝓportione. Nā accidit īmixtū vacuū cōcedētibus: minoris ignis vacuū ad suum plenū eandē seruare ꝓportionē que et in maiore seruatur. et ita de modica t multa terra. Quare magnus ignis et paruus eque leuia erequaliter sursum lata/ et magnū graue t paruū deorsum. ita autē fieri nō potest. nā maior ignis minore velocius sursum fertur: t maius graue minore velocius deorsum vt maius aurū aut plūbū minore auro aut plūbo demergitur velocius. ¶ Secūdo. quia inconuenies est dicere vacuum mouere sursum: et ipsum nō potius moueri. Ira et solidū. Quod si dixerint moueri: satis erat de motu vacui et motu solidi p se determinasse et nō de cōpositō: motu. quod minime aliquis eorū fecit. ¶ Tertio. si vacuum tēderet sursum et solidū deorsum: quid ꝓhiberet ea seiungi atq separari? ¶ Quarto. inconuenies est vacuo sursum regionē facere: at potius esset regio. et si moueretur: ei esset locus, q omnia alibi patefacta sunt nō esse. ¶ Quinto. quia quereretur que vacui motus causa esset et que causa solidi: t cadē soluendi vrgeret difficultas. ¶ Quarta cōclusio. Neq existimandū est plus materie maioris causam esse grauitatis/ et minus minoris:

Materia velocitatis et tarditatis motus nō est causa.

siue omniū vnam faciūt materiā/ siue cōtrarias: vt vnā que faciat vacuū/ et alteram que plenū. ¶ Nam si omnium vnā faciant: michil erit simpliciter leue: q: continget et minus materie habere. neq simpliciter graue: sed omne simpliciter aut graui aut leui deficiet. Et multus ignis pauca aq erit grauior. quod ipossibile est. Quid enim prohibet multum ignem plus materie modicula aqua habere? Si fecerint cōtrarias: tantū ponunt graue et leue simpliciter et intermedia negant. nō igitur vt dicunt ita existimare oportet.

TERTII CAP. NOTE

¶ Ad speciem/ ad formā/ ad perfectionē. ¶ Secundū substantiam/ secundum perfectionem.

TERTIVM cap. cōtinet vnā cōclusionē vnū corelariū. et duas differentias mobiliū secundū locum ab aliis.

¶ Cōclusio vnū quodq sensibiliū in suū locum cōsimiliter fertur vt ad speciē. ¶ Nam tres sunt motus species: scīm quātitatē/ scīm q̄litatē/ et vbi: t secūdū quātitatē t qualitatē fit mutatio ex determinato in determinatū: vt ex cōtrario in contrariū aut secundū media. t nō indifferēter in q̄libet. vt augmentabile vt augmētabile est crescit: et nō alterat. et alterū augmētabile et alterū augmētatiuū/ t alterabile et alteratiuum/ ita loco mutabile vt tale loco mutat. vt leue sursum/ t graue deorsū. Et sursū motiuū suapte natura leuefactiuū: et deorsū/ grauefactiuū. Et sursū mobile (si liceat nobis vti) leuificabile/ et deorsū mobile/ grauificabile. Sed q hoc pacto vt ad speciē natū sit ad suū locum moueri hinc sumit indiciū. q oīa que hūc in modū feruntur: cōtinent sursum et deorsū: et hoc modo vt continens sit vt species cōtenti/ semper certe qō superius est ad id quod sub eo est: vt species ad materiā sese habet) vt celū cōtinet ignē/ ignis aerē/ aer aquā et aqua terrā. et hūc in modū mouētur: et ita mota describūr. Mouētur igit oīa cōsimiliter t suapte natura ad sua loca t vt ad speciē. Querere certe ꝓpter qd leue vt ignis ferat sursū/ et ꝓpter quid graue fertur deorsū t nō alio: perinde est

Vniq ꝙ eleméto ad suum locū naturalē moue tur vt ad suā perfectionē.

stoꝫ si quesieris ꝓpter quid sanabile in sanitatē transmutatur/ et non in albedinē. Et cur augmētabile in magnitudinis incrementū/et non in sanitatē. Simile enī ꝛ in quanto et in quali/ꝛ in loco. ¶ Cōrelariū. Unde fit manifestū: nō esse vt antiqui voluere hec in rerū ordine sic moueri: qz simile moueatur ad suū simile. Nā si intelexeris terrā in orbē lune transtatā/siue partes nō idē circo de mūdi centro (quia eis ipsis sit similis) mouebunt ad illā. Sed si de cētro demurētur: relabētur: ad centrū nam vbi totū: et totis partes ferri nate sunt. ¶ Que differentie mobiliū moferentie mobiliū motus secundū locū et alios. ¶ Primus secundū motus. quia secundū locum mobilia leue ꝛ graue: habēt in locū ꝛ aliorū/seipsis principiū sui motus. augmentabile ꝛ alterabile principiū sumūt ab extra: quāuis et aliquādo ab intra. ¶ Secundo. quia mobilia secundū locum vt graue ꝛ leue: habent sua principia substantie propinqua. Alia vero remota. Cuius signum est. quia latio absolutorū atq; cōsecutorū complementū est: et generatione vltimus motus: quare erit secundū substantiam primus. Cū enim fit ex aqua aer: ex graui fit leue: ferturq; ꝙ primum fursum tam aeru existēs et quātum et quale et vbi. Conueniunt tamen quia quēadmodum amoto impedimēto: presente nutrimento: augmētabile augetur/ꝛ psente alterāte: alterabile alteratur. Ita graue extra suū locum positū: amoto impedimēto: in suū locum fertur/et leue in suum. nō esset primum impedimentū remouens et vnde resilit. Sed de his in Physica discussum est sufficiēter.

Antiquorū cōfutatio.

Eorū cōuenientia.

NB

QVARTI CAP. NOTE

¶ Omnibus/ceteris/omnibus alijs. ¶ Substat/natū est substare. ¶ Grauitas aeris insigne/minor leuitas. ¶ Leuitas aque in terra minor grauitas.

QVARTVM cap. continet quattuor diffinitiones. Duas cōclusiones. tres rationes ad secūdā. ¶ Prima diffinitio. Graue simpliciter est qđ omnib⁹ substat. vt terra. ¶ Secūda Leue simpliciter: qđ omnib⁹ supeminet. vt ignis. ¶ Tertia. Grave secundū alterū graue est cui ambo cōueniāt. vt aqua

Quid graue simpliciter.

Quid leue simpliciter.

Quid graue scōm alterū.

substat aeri et supereminet terre/ ¶ Quarta. Leue secūdum alterū leue est: quod substat et supereminet. vt aer igni substans: et aque supereminēs. Et hec ipsis secūdū seipsa ꝛ eorū quātascūq; particulas cōuenit modo qđ dictus est: aut substare aut supereminere. Et quecūq; mixtorū grauia sunt aut leuia: ab his sue grauitatis et leuitatis sortiūtur naturā. Et nō quod in aliq̄: altero gratuius fuerit: ī quocūq; eodē grauius esse oportebit. Nā ligni talentū: paruo plūbo in aere grauius est: plumbū autem in aqua graui⁹. Et hoc ideo est qz omnia elementa ꝓter ignem videnť quodāmodo habere grauitatē aer in igne: et quodammodo in seipso vt vtrē inflatum aiunt: plus trahere nō inflato. Aqua in igne et aere. Et terra ī igne/aere et aqua. Hinc fit vt quod plus terre in aliorū ꝓportiōe habeat. vt plumbū cū peruenerit ad aquam inueniaꝫ grauius. Et quod plus aeris vt lignū: ꝙ aque et plusꝙ terre bene in aere inueniť graui⁹: et in aqua min⁹ graue. ¶ Prima cōclusio. Est aliquod graue simpliciter et aliquod simpliciter leue. ¶ Nā est aliquod vt terra: quod semper nā phibitū fertur deorsum: vbiq; grauitatē habēs. ꝛ aliquod quod semper sursum vt ignis et vbiq; leuitatē habēs. Est igitur graue aliqđ simpliciter: et simpliciter leue. ¶ Secūda determinatū Ignis leue est medium: quo grauia feranť: et extremū ad quod ferūtur et leuia. ¶ Primo. quia nō cōtingit graue in infinitum ferri: neq; leue. Sūt igitur ea ad que ferūtur determinata loca. Hec autē sunt mediū et extremū. Sunt igitur determinata. ¶ Secūdo. Quia grauia ruūt ad ānulos pares et leuia ita ascendūt. Est igitur determinatum mediū: quo versus grauia ferūtur. quod an sit vnuer sī mediū: an terre (qz idē esse cōtingit) dictū est ꝓp⁹. quare et extremū determinatū. ¶ Tertio. Simpliciter graue omnib⁹ subsidet. Simpliciter igitur leue ei cōtrarium omnib⁹ superferť: et locū habebit cōtrariū. Nam contrariorū cōtraria sunt loca. Q; si cōtraria determinata sunt: et hec mediū sunt et extremū: confectū est ꝓposituū. Unde iterū recte euenit vt quia duo sunt cōtraria loca: mediū et extremū: duo sint extrema contraria: simpliciter leue ꝛ simpliciter graue: que in ipsa ferātur:

Unde mixtorū grauitas aut leuitas.

Terra graue simpliciter/

NB

inter que media sint: que e litremorũ naturã ad alterum participare videant. Fit etiã vt que sursũ ferãtur per fectiora sint. Nam cõtinent: grauia vero t deorsũ lata cõtinentur. Et continere formẽ est: cõtineri vero materie.

QVINTICAP. NOTE

¶ Ad/difficultate.

QVINTVM cap. cõtinet duas cõclusiones, duas rationes ad primã. et duas ad secũdã. ¶ Prima cõclusio. Quattuor sũt elemẽta. ¶ Primo. quia vnũ est elemẽtũ semp natũ ferri sursum. Et cõtrariũ semper natũ ferri deorsum. Et sunt duo que modo sursum: modo deorsum cõparatione sumpta ad alterũ/feruntur. Sunt igit quattuor. ¶ Scõo est vnũ graue simpliciter: vnũ simpliciter leue: vnũ graue secũdum alterũ: et vnũ secundũ alterũ leue, que modo (qui dictus est prius) ferũtur: nunc hic nũc illic grauitatẽ et leuitatẽ seruãtia. Sunt igitur quattuor elemẽta. Quare t tot sunt particulares materie. vna tamen omnium nature similitudine cõmunis est. Nam ex altero fit alterum. Et q terra solam grauitatem habeat: et ignis leuitatem solã: aer t aqua leuitatem et grauitatẽ secũdũ alterũ: hinc sumitur indicium. quia terra per omnia alia grauitate sua premitur deorsum. Et ignis p omnia: leuitatis beneficio facile cõscendit ad extremũ. Aqua autem igne et aere descẽdit sua grauitate depressa. t p terram nõ: sed per eam pori⁹ vt nõ omnino leuitatis expers cõscendit. Et aer per terrã et aquam: sua leuitate intus ascendit. non per ignẽ: sed per ignem vt grauitatis vrẽs officio: descendit. Et q̃ in suis locis plus grauitatis possidere videãtur: hinc videtur posse sumi argumentũ. q: detracta terra: facile aqua ad locũ terre descẽdit. et detracta aqua: ad locũ aque facile aer. Detracta vero aãre nõ facile terra. Et detracto aere: nõ sic facile aerio locũ subit aqua. sed difficultate quadam. vt quẽadmodũ quando simul cũ superficie eã tangente eleuat: superficiẽ secuta vt vacui ipossibilitatẽ fugiẽs ascẽdit. Et substracto igne: nõ sic facile aer ascẽdit: sed difficultate q̃dã. vt

Quattuor eẽ elementa.

Aere p igne descendere.

23

quẽadmodũ substracto aere: ipe ignis difficile descẽdit

23 ¶ Scõa ratio. Nõ olim elemẽtoꝝ vna est materia vt vacuũ/solidũ aut triãguli: q̃ diuersitatũ motuũ eoꝝ causa eẽ possit. ¶ Primo. q: ola aut esset grauia aut leuia: et ola sursum aut deorsum ferrẽt. ¶ Scõo. q: si ponãt solidũ causã: magn⁹ aer velociꝰ fera: ferret deorsum. Si vacuũ magn⁹ aer velociꝰ puo igne sursum. Nã hunc plꝰ vacui: illuc vero plꝰ plenũ hẽre cõrigeret. et ita ii triãgulos posuerunt. huiꝰ aut oppositũ semp in natura cõpertũ est.

Elementorũ nõ eẽ materiam sicut antiqui voluerunt.

SEXTICAPITIS NOTE

¶ Ad minicula/adiumentũ. ¶ Angusta stricta. ¶ Fusam amplam.

SEXTVM cap. cõtinet vnã q̃stionem. vnã q̃stionẽ. responsionem Democriti. et ꝓpriã solutionẽ. ¶ Cõclo. figura: motũ sursũ aut deorsũ nõ efficit: sed causa vt motus velocior aut tardior sit existit. Nã corpa mouẽt diuidẽdo medium. Figura aũt (tãetsi vim mouẽdi nõ habeat) medy diuidẽdi ꝑbet nunc ad minuculũ nunc ꝑpedimẽtũ vt q̃ acumẽ angulũq; habeat facile penetret: q̃ vero lata/expansa/ obtusa: ad diuidendũ sit hebes. Nõ est igit figura: motuũ aut sursum aut deorsũ effectiua: sed pori⁹ motꝰ velocitat̃ aut tarditatis causa. ¶ Questio. Cur corpa lata: vt ferrea t plũbea p aquã nõ descendãt: et eadẽ rotũda/ aut longa vt acus: cita velocitate mergãt: Et ita q̃reret cur minuta corpuscula vt pulueres/ descendãt p aera: t maiora maneant pẽdula: ¶ Respõdebat Democritꝰ: huiꝰ causã esse vaporũ multitudinẽ: q̃ ab aq̃ emittit̃/ et q̃ corpi lato in superficie obuiãs ipsũ sustinet: et eiꝰ casũ defendit. Angusta vero corpa: ob paruitatẽ non ipedit. Et cũ instet. Cũ expiret tanta ab aqua vaporum multitudo in aere recepta: quomodo illius corporis casum in aere non prohibet: cũ si hec causa esset: deberet potius idin aere percipi. Soluebat id esse: quia vapores in aere se nimis diffundant et segregẽt: visq; illa dispersa et discollecta mouere minus sufficiat. Sed eius solutio debilis est: poteritq; hoc aptari commodius. Corporum quedam

Figurã velocitat̃ aut tarditatis motꝰ causam esse.

Questio.

Respõsio.

Corpa magis terminabilia esse magis diuisibilia.

Lata difficulter secare.

Lata difficulter terminabilia.

fūt facile diuisibilia. vt q̄ sunt būterminabilia et q̄ magis et magis. vt aer magis terminabilis est aqua: ideo magis diuisibilis. et aq̄ magis terminabilis terra: ideo diuisibilior. terra vero ad diuidendū inepta. ⁊ eiusdē corporis paucitas: diuisibilior multitudine existit. Hāc fit vt fusū latitudinē habēta: plus sub se cōprehendant: et ideo difficilius secēt et diuidāt: rotūda vero minus/ ⁊ longa/ et acuta. Et ideo insit eis quedā diuidēdi habilitas et velocius ferant mota. Lata vero (modo paria sint) tardius. Et talia p aerē velocius: q̄ diuisiōi perutor/ p aquā agitant tardius. Cū tñ lata ipsa: suspēsa imota hereant: ex virtutū cōparatiōe cognoscit. Hā grauitas virtus quedā est: et medij distractio virtus altera: quā cū grauitas superet mouet deorsū. Si vero superet et fiat debilior nō diuidit neq̄ distrahit. et tūc suspēsa sine motu/ supfuscaq̄ manēt corpa. Sed de graui ⁊ leui suisq̄ accidētibus dictū hactenus putetur sufficienter.

Quarti de celo et mundo Aristotelis finis.

¶ Jacobi F. stapuleñ. in duos libros de ghatiōe et corruptione Aristotelis Paraphrasis

PRIMI CAPITIS

primi de generatione note.

¶ Pansperma/ totū semē. ¶ Alteratio/ accidentalis mutatio: secundū accidens facta mutatio. ¶ Mixtio/ congregatio.

LIBER de generatiōe et corruptione ⁊tinet duos partiales libros

Primus decē cap. Primū cap. tres cōclusiones. duas antiquorū de generatiōne opiniones post primā. et sex rationes post tertiā ¶ Prima conclo. de generatione autē et corruptione natura genitorū et corruptorū: de causis horū: quid alteratio: quid augmētatio determinādū est. ¶ Hā de his varie fuerūt antiquorū dissentiones: que per hanc (veritate cōspecta) rollent determinationē. ¶ Hue de hac re antiquorū opiniones. ¶ Prima est ponentium

Prima antiquorū opio.

ola esse vnā: et ola ex vno generari. et hi ponūt ghatiōnē alterationē esse: et generari alterari. ¶ Secūda est ponentiū plura materialia principia: ex q̄bus ola conflent. Et hi sunt Empedocles/ Anaxagoras/ Democritus et Leucippus. Empedocles enī posuit quattuor elemēta simplicia: rerū materias: et litē et amicitiā efficiētia principia. Anaxagoras infinitas Homiomerias atomos. vt os/ carnē/ neruū. (quorū q̄libet pars: totius naturā arq̄ nomē retinet) rez materias. Democritus et Leucippus: infinita insectilia corpora (ex q̄bus ola parent) positione/ figura/ et ordine dissidētia. Et hi oēs volūt aliud esse generationē et alterationē: pter Anaxagorā (q̄ ppriam vocē ignorauit) dicentē generari et corrūpi: cū alterari tātū esse. Et maxime aduersat Empedocli. Hā Empedocles quattuor elemēta posuit: et carne et osse et neruo ⁊ similibus simpliciora. Ille autem econtra: os carnē neruum et similia elemētis: igne/ aere/ aqua/ terra simpliciora: et eorū greco vocabulo pansperma. ¶ Secunda conclusio. qui ola dicūt esse vnū et ex vno constituūt omnia: generationē ab alteratiōe differre defendere non possunt. ¶ Hā semper vnū eiusdēq̄ nature subiectū est mutationē autē (q̄ subiecto vno codēq̄ manente aduenit) alterationē nuncupamus. ¶ Tertia. qui plures rerū ponunt materias: generationē ab alteratiōe differre dicunt: quam ex suis dictis saluare impossibile est. ¶ Primo. quia dicunt generationē et corruptionem: mixtionē esse et segregationē: et calidū/ frigidū/ humidum/ et siccū: albū/ nigrū/ molle/ durū et ceteras passiones ppias esse elementorū et (ex q̄bus cetera pariant) ꝓncipiorū vt Empedocles dicit ignē calidum et album aquā frigidā et nigrā. Sed cū diuerse sint horū materie: ex igne non fit aqua aut vnūquodq̄ reliquorū ex reliquo: igitur neq̄ fiet ex calido frigidum: ex molli durum aut vnum aliquid talium ex altero secundum ppriam alterationem. oppositum tamē horū videmus. nā re et a concretiōe ⁊ secretiōe cessante: cā videm⁹ nunc augmēto excrescere: nunc decremento minui secundum quantitatem: nunc calidam: nunc frigidam fieri secundum qualitatem. ¶ Secundo. quia in omni mutatione con

trariis subijciēda est eadem natura: siue hec transmutatio secundū quantitatē: secundū qualitatē siue secundū locū sit sumpta. id autē plures variasq; subijciendo materias: facere non possint. ¶ Tertio: q: si alteratio est: rerū adinuicem transmutatio est. ¶ Si si est: multe (vt dicunt) diuersēq; nature non sunt materie. nam oim adinuicē trāsmutationē habētiū: materiam esse vnam necesse est. ¶ Quarto. quia Empedocles pugnantia dicit dicit enim ex elementis mixta generari: et alterū in alterum non posse transmutari: sensui manifestis contrauicēs. ~~Videmus enim et aquāes terra: et terram ex aqua~~ gigni. qui item cum concedat alterationem secundum ~~passiones~~: et ignem dicat calidum et album: aerem rārum: aquam frigidam et nigram: terram grauem q; duram: his perditis differentijs vt vnum generetur ex altero cuius proprias habebit qualitates: cōcedat oportet. ¶ Quinto quia dicit Empedocles aduenīente amicitia: omnia abire in chaos: suis passionibus spoliata. Et aduenīente lite: separari ab ipso: nouis acquisitis passionib⁹. trāsmutāt igit adiuicē. ¶ Sexto. q: Empedocles nō determinat an q̄tuor elemēta pncipiū sint ipsius chaos et cōfuse molis: an potiꝰ ipsū pncipiū sit elementorū. insufficienter igit facit determinationē; quod q; reliqui alij facitarūt.

Si alteratio est: et gnatio

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Comedia: fabula est affectum ciuilium ac priuatorū continens: qua discitur quid in vita vtile sit: quidue cōtra: fugiendum. ¶ Tragedia: est Heroice fortune in aduersis determinata cōprehensio. ¶ Positio/ opinio. ¶ Rationabilior/ minus absona/ minusq; irrationalis

SECVNDVM cap. continet tres qcōnes. duas rōnes ad pmā. duas ad scām. q̄ttuor rōnes ad tertiam. tres opiniōis Democriti rōnes: earū solutiones: duas gnatiōis et alteratiōis differētias ponit tertia. ¶ Prima qcō. Plato de gnatiōe et corruptiōe: insufficienter exequit determinationē. ¶ Primo. q: quomodo fiant elemēto rū gnatiōes: vt ossium/

Platonis determinatio insufficiens

carniū et neruorū: nichil meminit. ¶ Scō q: de augmentatione et alteratione nichil determinauit: q̄ huic negocio subseruūt. Et certe nullus pter Democritum videt oim (q̄ necessaria sunt) aliqua retigisse: q̄ de oib⁹ videtur curā egisse: et augmētatiōe/ alteratiōe/ actione/ passione q; mixtione. Dicebant ~~enī Democritus q; Leucippus~~/ ex atomorū cōcretione: generationem/ secretionem/ corruptionē fieri: diuerso situ et ordine alterationē: quēadmodū eedē littere: variū situ atq; ordinē habentes. Comedia cōponūt q; Tragedias. et ceterarū mutationum augmentationis/ diminutionis/ actionis/ passionis et mixtionis causas in atomos reducebāt ¶ Secunda. de generatione q; corruptione apta incūbit determinatio. ¶ Primo q: omnes hec tractant dicūtq; gnationē aliud esse et aliud alterationem. q: generatio quedam sit congregatio: corruptio vero disgregatio. q; alteratio eorū complurib⁹ visa est passionū translatio. ¶ Secundo quia de hac re rationabiles q̄dā mouētur questiones. vt vtrū generatio sit congregatio. vtrū corruptio segregatio. vtrū generatio alteratio sit: an nulla p:orsus. Et ad has q̄stiones/ rōnes adducūtur: he cogentes. he vero dissolui difficiles. expedit igitur eiusce rei deprehendere veritatem. Et cōsiderare: an entia generentur/ alterētur/ augeantur. q; horum contraria: an corruptionē/ detrimētūq; patiantur. q; an sua pncipia sint insecabiles magnitudines/ superficies vt dicebat Plato: corpora vt dicebat Democritus. ¶ Tertia. positio Platonis positione Democriti irrōnabilior est. ¶ Primo quia irrationabilius est ad superficies vsq; idiuisibiles corpa resoluere: q̄ ea resoluere in indissolubilia corpa: q̄uis q; hoc nō modicā itidē hēat irrōnabilitatē: resoluebat aūt Plato corpa in superficies: Democritꝰ aūt in corpa. ¶ Scō q: Democritꝰ ex suis corpusculis conabatur q; generationē et alterationē saluare: vt colores ex diuersa atomorū positiōe. Plato aūt ex suis superficieb⁹ neq; gignebat neq; alterabat. Est igit Platonis determinatio irrationabilior. ¶ Tertio quia Democritꝰ vt qui circa naturalia magis ~~ius~~ laborauerat/ pncipia talia supponebat: ex q̄b⁹ mixta et pnia saluare videt

7

8

Platonis determinatio.

Platonis de-mocriti pma

Secunda.

Tertia.

Prime solutio.

Secunde

Tertie.

Plato vero min⁹ impedit ope/minusq; fuit naturaliū experⁿ. Multorū enī in expti et ad pauca respicientes: facile enūciant. Merito igīt Democriti positio: Platonis pōne rōnabilior extimāda est. ¶ Quarto q: Phologicis agit rōnib⁹. Nisi inq̄t in supficies resolutio fieret: ante trigonū erūt multa pōza Democrit⁹ aūt magis Physicis rōnib⁹ insistit. ¶ Tres Democriti rōnes Prima corpus est magnitudo oīno ex vbiq; diuisibilis hoc enī possibile. quodquidē cū possibile sit: si ponatur factū nichil accidit impossibile. Ponak igīt oīno esse diuisum q̄ supant igīt aut sūt pūcta/ linee/supficies/passiones alique/nichil/aut atomi. Nō autē supant pūcta. q: pūctū pūcto additū nō attollit mai⁹. Neq; dēq; moueri cōtingeret: quēadmodū pūct⁹ imobilis est. Neq; linee supficies aut passiones. Nā corpus ex nō corpoīb⁹ cōpositū abiret. Et passiones separari impossibile ē. Neq; dixeris nichil manere. Nā fuisset corpus ex nichilo conflatū et non vere exīs: sed tm̄ appens. Que supant igīt diuisione facta: corpora sūt: que q: nō sūt diuisibilia: nā nō esset oīno diuisū vt postū est. sūt igīt atomi. Est igīt corpus ex atomis cōflatū. ¶ Scōa. q: si cōtingeret corpus semp diuidi et semp in minores resolui magnitudines: tandē puenirek ad magnitudines insensibiles: q̄re iterū ad īdiuisibiles. Secamus igīt ipsum solū vsq; ad aliquid vt atomos et nō semp. ¶ Tertia generatiōes t corruptiones nō nisi atomorū cōgregatiōe et segregatione saluare possumus. Rationabiliter igīt positū est corpus ex atomis esse cōpositū et in atomos resolui.

¶ Prime solutio. Omne sensibile corpus quodāmodo secundū quodlibet signū diuisibile est et quodāmodo nō. diuisibile autē potestate est: nō autē actu. q: tamen punctus pūcto attigu⁹ nō est: nīt vt nō vbiq; in linea sit pūctus. Alioquin exiret ex pūctis: neq; vndiq; vbiq; diuisibilis est: sed quēadmodū pūcta habēs. ¶ Secunde sensibile in partes insensibiles diuidi: que tamē minime simpliciter nō sunt: incōueniēs nō est. que etsi g̃se nō percipiātur: cū alīs tamē iūcte simul sentiūt. ¶ Tertie generatio et corruptio cōgregatione et segregatiōe stomorum non fiunt. Nam vbiq; (acsi ex pūctis exiret

compositū) diuisibile esset. t in minima segregatior ex minimis ꝓgregatio. sed perfecta generatio fit q: sit huius totī⁹ in hoc totū mutatio: quā falso extimant alterationē. Nā generatio et alteratio bifariā differūt. Prīmo subiecto. Nā generatiōis subiectū materia est: alteratiōis autē ens actu. Secūdo. quia generatio secūdū substantiā sumit: alteratio vero scōm qualitates. Et de corruptione: vt de generatione dicak. id tamē licerer cōcedere: segregatione generatiōes et corruptiones fieri velociores: cōgregatiōe vero tardiores. vt aque in minutulas guttas diuise: velocior concitatiorq; corruptio et aeris acceleratior generatio: counite vero atq; invnū congeste tardior.

Generatiōis ab alteratione discrimē.

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Nō ente aliq̄/nō ente scōm q̄d ¶ Nō ens/nō ens simpliciter. ¶ Passiones/accidentia. Ens actu/ens simpliciter/hoc aliq̄d. ¶ Generatio simplicis forme substātialis acquisitio. ¶ Generatio secundū quid/ accidentis acquisitio. ¶ Spiritus/ventus.

TERTIVM cap. continet sex q̄stiones tres q̄ nichil simplicit generarī ad prīmā rōnes. earū solutiōes: t reliquarū sequētiū questionū p ordinē. ¶ Prima questio. vtrū cōtingat aliquid simplicit generari aut corrūpi? ¶ Tres rationes q̄ nō. Prima q̄cq̄d trāsmutatione exīstit semp ex aliquo est. vt ex magno paruū/ aut magnū ex paruo. ex laboriāte sanū/ t ex sano laboriās. et ita in ceteris. Ergo q̄d simpliciter generari ex nō ente generabit. Erit igīt nō ens aliq̄d. ¶ Secūda quod generak secūdū quid ex nō ente secundū q̄d generak. vt ex nō albo albū: ex nō bono bonū. quod igitur simpliciter generabitur: ex nō ente simpliciter generabitur quod ipossibile est. ¶ Tertia aut simplicit generatio est ex nō ente simpliciter. aut nō ens aliquo vt non albo nō bono. Nō ex nō ente aliquo. quia hec secundū quid generatio est. Erit igīt ex simpliciter nō ente. Et tūc aut nō ens negat substantiā: aut vniuersaliter scōm vnū quodq; p̄dicamētorū. vt substātiā/quātū. qua

Tres rationes nichil simpliciter generari cōtēdentes.

le et ita in ceteris neget ens. Si neget substãtiã: erit substãtie ex nõ substãtia generatio. Et cũ nõ sit substãtia: impossibile ẽ aliqd alio: ũ esse ex quo fiat. alioqn esset passiones a substãtijs sepate. ⁊ ex nichilo aliquid fieret qõ est ipossibile. et id idẽ manifestius sequat: si nõ ens vniuersaliter neget. ¶ Rationib⁹ responsio. Dicim⁹ vno modo ex nõ ente simpliciter: nõ q̃dẽ qõ oino nõ sit ens aliqd simplicit gnari. ſz qõ nõ sit ens actu. Alio xo modo ex sempente: ſz potestate q̃dẽ: nõ ente autẽ in actu: aliqd simpliciter generari dicim⁹. Sed de illo ente quũ: cũ alicui⁹ substãtie fuerit generatio: an illud ens potestate ex quo fit nõ sit actu substãtia sed potestate: actu tñ aut ꝑtũ aut quale aut aliquod aliorũ. Si ne substãtia actu ne ꝑtũ neq; aliquid aliorũ actu: sed solũ potestate: ex nichilo aliquid gnari concedere oporteret. qõ oẽs cõcedere abnuũt ꝓhilosophãtes. Dicimus illud ens neq; simpliciter esse substãtiã: neq; ens simpliciter ꝑtũ aut quale et ita in ceteris. Nã hoc aliquid non est sed potestate/ incõpletaq; substãtia exñs: taliter et quãta et ãlis. ¶ Scda ãstio. Quare sẽper fiũt/ sẽperq; perdurant et simpliciter et sc̃m q̃d generatiões ¶ Rñsio vna cã est materia. Scda ẽ motꝰ: eni eni oĩ tẽpore ꝓcipiũ motꝰ im mobile existit: illꝰ vero sẽp mobile quod ꝓpetuo succedentiũ generationũ/ corruptionũ/ et aliorũ motuũ causa existit. Et cũ quid corrũpit: in non ens actu corrũpit: ens potestate et materiã relinquẽs ex q̃ alterum generet. Neq; ideo gnationũ successio ꝓpetua est: q: materia (vt putauerũt aliqui) infinita sit. Nã infinitũ actu existere: ipossibile esse ꝓbatũ est. Et cũ instant. Si materia finita esset: cũ qõliber genitorũ ꝓticulã materie accipiat: iã cõsũpta esset/ aut tandẽ consumẽda defecturaq;: cessatiõis gnationũ causa. Finitũ eni oẽ ꝑ finiti ablationẽ tãdẽ absumit. ꝓpta rñsio est. nũq̃ consumendã/ defecturaq; esse: q: ob materiam corruptiõis vni⁹ gnatio est alterius. quod eni materie inuius corruptione dimittitur: ab altero in generationis eadẽ manet sumitur. Quam iterum cum ipsũ corruptione/ resolutione; aduenient dimiserit: ab alterovno aut pluribus ꝓmũ ad ortũ deductis rursus assumetur. ¶ Tertia ãstio

Ratiõib⁹ responsio.

Secũda questio.

Responsio.

Instantia

Dilutio.

Generatiõis et corruptiõis ens

Tertia questio

tia questio cur aliqd simpliciter: et aliquid secundũ q̃d gnari ⁊ corrũpi dicaĩ. ¶ Responsio hoc aliqd/ens ẽ sim Responsio.
pliciter: ideo eius generatio et corruptio dicit simpliciter generatio et corruptio. accidẽs vero: ens sc̃m q̃d/ ⁊ ad substãtiã vt nõ ens: ideo eiꝰ gnatio (vt cũ fit aut quãtũ aut sciens aut vbi) dicit sc̃m q̃d gnatio. Itidẽ ⁊ eiꝰ corruptio, quẽadmodũ Parmenides duo ponebat ignem ens et terrã vt nõ ens. Ideo ignis gnatio (si ita eẽt) simpliciter generatio diceretur. et terre generatio/ secũdum quid generatio. Et hoc existimauerunt generari magis quod se vt species haberet. vt calidum frigido. Est enim calditas species: frigiditas vero vt eius ꝓuatio: et vt ignis et terra. Neq; valet ꝓ huic questioni euoluende afferebant: huius simpliciter generationẽ et corruptionẽ esse: quod magis fuisset sensibile. quod vero minus eius esse sc̃m q̃d et generationẽ et corruptionẽ. Putabant enim magis sensibile magis ens magisq; scibile esse: sensũ ⁊ scientie virtutem habere. Et quo modo res se haberet ad sentiri ita ad essendi veritatem: qõ falsum est. Nã spiritus et aer minus sensibilia sunt terra. Cum eni transmutantur in terram: fiunt bene tangibilia et sensibilia: et tamẽ verio: a ꝓ terra sũt entia. vt q̃ plus actꝰ/ specieiq; habeãt. Sz diuersitas (vt dixim⁹) venit ob ꝓdicamẽtorũ diuersitatem. q: ũ est secundũ substantiã: aut generatio aut corruptio simpliciter dicitur. Que vero secundũ aliquod predicamentorũ accidentiũ: secundũ quid. ¶ Quarta ãstio. Cur semp ex aliquo corrupto fit generatio? ¶ Responsio. Quia corruptio est in nõ ens: et generatio ex nõ ente: quod quidẽ est ens ꝑa potestate. Hinc merito nũq̃ casura est generatio. vt que sit ex non ente: quod finẽ specie eẽ nõ possit. ¶ Quinta an illud nõ ens: in quod fit corruptio ⁊ ex q̃ fit generatio: alicui sit cõtrariũ? ¶ Rñsio nõ. nã id nõ ens materia est: sed cõtrariorũ successiue est susceptiuũ ¶ Sexta. Nonne eadẽ est materia virtusq; et quod corrũpitur et quod gignitur. ¶ Responsio. Est eadẽ: et est vt diuersa. Subiecto eni eadẽ: rõne nõ eadẽ. vt cũ ignis corrũpit et generat aquã: nũc est hoc cõtrariũ/ nũc autem illud habens: sunt eni ignis et aqua cõtraria.

Quarta questio.
Responsio

Quinta
Responsio

Sexta
Responsio

QVARTI CAPITIS NOTE.

¶ Sensibile/ens cõpletũ/totũ/subiectũ. ¶ Corruptio est a toto in nõ totum mutatio. ¶ Aliquo modo vt cui trãsmutationes inherent ¶ Subiectũ susceptibile/subiectum inhesionis. ¶ Susceptibile/susceptiuũ. ¶ Passio primo/accidẽs. ¶ Passio scõo sẽsibilis q̃litas.

Quid alteratio.

QVARTVM cap. cõtinet duas cõclusiones. ¶ Prima cõclusio gñatio et alteratio trãsmutationes diuerse existũt. ¶ Nã alteratio ẽ qñ sensibili manẽte vt subiecto ipsũ in eius aut cõtrariũ aut mediũ trãsmutatur passiõibus vt cũ corpus sanũ est et ex inde idẽ manẽs fit egrũ: quẽadmodũ ex idẽ manẽs: nũc rotũdũ/nũc ãgulare est. Unde aliud est sensibile subiectũ et aliud passio vt q̃ illi subiecto inesse nata est. Et generatio est mutatio totius in totũ nullo sensibili vt subiecto eodẽ manente. vt cum ex toto semine fit sanguis. ex tota aq̃ fit aer/et ex aliquo aere fit aqua. sanguis/aeris/aq̃ est gñatio. et seminis/ aq̃ t aeris corruptio. Et maxime deprehẽditur gñatio quãdo id totũ quod trasmutatur multũ tactu/aut sensibus obuius ꝓceptibile est vt cũ ex aere fit aqua. ¶ Secunda si in genito manet aliqua passio que fuit in corrupto: secundũ illã nõ est trãsmutatio ¶ Vt si ex aere fiat aqua t frigiditas q̃ fuit in aere eadẽ maneat i aqua aut aeris diaphanitas in aqua maneat Nam ea alteratio nõ erit cũ nõ fiat alteratio toto in totũ mutato. qõ ibi accidit. Nec generatio nã nõ fit generatio suscepta passione. vt si imusicus hõ fiat homo musicus eodẽ semp hoĩe manente et musica existente passione: alteratio est. Si vero nullo vt subiecto manente eodẽ sensibili fieret mutatio et musica et imusica passiões non essent: esset huius generatio/illius vero corruptio. Vt cũ fit secũdum passionẽ aliqua mutatio: generatio nõ est: sed secundũ quãtitatẽ est augmentatio/ aut diminutio: secundum qualitatem alteratio: et secundũ locũ loci mutatio. Et generatiõis subiectũ maxime ꝓpe materia est. Aliis vero mutatiõib⁹ aliq̃ mõ qñq̃dẽ oĩs insesuscipit ꝓprietates.

Quid generatio.

QVINTI CAP. NOTE

¶ Separatũ/non quantũ. ¶ Augmẽtatio est cum nutricatione quãtitatis incremẽtũ. ¶ Diminutio vero cõsimili modo quãtitatis diminumẽtũ. ¶ Nutricatio/alimẽti est in aliti substãtiã cõuersio. ¶ Nutricatio nutritio/alitio. ¶ Additamentũ maioramẽtũ. ¶ Quelibet pars/ pars homiomera: vt os/neruus/ et anomiomera vt caput/pes/manꝰ. ¶ Pars homiomera ẽ que oĩs sui ptes sibi secũ hz denoiationis. ¶ Anomiomera q̃ non habet suas ptes similis secũ denoiatiõis. ¶ Esse/ratio.

QVINTVM cap. cõtinet octo cõclusiones vnam questionem t duas rationes ad primã. vnã questionẽ ad secundã duas rationes et vnã instantiã ad tertiã. vnã questionẽ ad quartã tres rõnes et sex augmẽtationis cõditiones. t vnũ corrolarium ad octauã. ¶ Questio. An augmẽtatio ab aliis motibꝰ differat. ¶ Prima cõclusio. Augmẽtatio ab aliis motibꝰ differt. ¶ Primo: qz generatio et corruptio sunt sẽm substãtiã. Generatio quidẽ vt cũ ex potẽtia substãtia: fit actu substãtia. corruptio ediuerso. Alteratio secundum qualitatẽ. et motꝰ localis secũdũ vbi. Augmẽtatio vero et diminutio sẽm quãtitatẽ. Est igitur augmẽtatio ab aliis mutationibꝰ altera. Cõuenit tamẽ cũ ceteris: qz si Augmentatur in illis ex eo quod erat potẽtia: fit vt sit actu ita et in tionis cum augmẽtatione. ¶ Secũdo sẽm trãsmutandi modo: cũ aliis motibꝰ diuersitatẽ: qz quod generatur/ quod corrũpitur/ quod cõueniẽtia. alterat: oĩno nõ oportet mutare locũ/ quod autẽ auget oportet aliquo modo. Et quod secundũ rectũ fertur omnino locũ demutat. Et quod circũfertur semp eundẽ locum seruat. Quod vero augetur: nec oĩno demutat nec eundẽ semper seruat. Sed primo habet arctiorẽ: possẽa vero ampliorẽ. Et quod diminuit ediuerso: ab ampliõre cuadit in arctiorẽ. differt igitur augmẽtatio ab aliis mutationibus. ¶ Secunda questio. Cum augmẽtatio et diminutio sint circa quãtitatem vt magnitudinẽ: an fiant ex corporeo potẽtia et incorporeo actu? et si ex corporeo an illud corporeum ex quo fiat a subiecto et ma-

Augmẽtationẽ nõ fieri cunda cõclusio.

teria sit seiunctũ: potius ne materie coniunctum? ¶ Secundo. Augmẽtatio nõ fit ex aliquo separato. ex aliã sepato ꝛ nõ ꝓto. ¶ Non enĩ fiet ex aliquo separato nõ existẽte in aliq. nam nõ esset in loco vt neq; pulleret: sed tñ qd erit an vacuũ an insensibile corpus? Sed id ex quo aliqd generat in loco est. Igit id ex quo aliqd augetur minime separatũ est. Neq; quidẽ id separatũ in aliã existit. Primo q augmẽtatio fieret ab illo separato abstracto ab illo i quo esset: cũ nichil esset illius in quo esset. vt neq; vas/aliqd vini qõ i eo ẽ. cũ ipsum ab ipso vase extrahat. hoc autẽ nõ. nam nõ fit sine ptiali corruptione ꝛ ptiali gnatione. Secõo. q nichil phiberet hoc modo simul infinitas esse materias. ãr et idẽ ex infinitis simul generari: si admittant augmẽtationẽ adiectã generationi. ¶ Tertia conclusio. meli⁹ est sentire augmẽtationẽ et generationẽ ex vna numero/cadẽq; inseparata materia fieri: rõne vero nõ vna. ¶ Primo. q vt hat augmẽtatio aliq aduenien te corporeo aut incorporeo necesse est. Nõ autẽ fit ex incorporeo: sit igit ex corporeo. ꝛ hoc qdẽ cõiũcta/inseparataq; materia ẽ: ex q̃ pariter fit gnatio. Fit enĩ gnatio ab aliq ente actu aut Homogeneo aut Heterogeneo. vt ignis ab igne ꝛ homo ab hoie. et substantie/corporee materia reipsa ꝛ actu inseparata ẽ: rõne atq; cogitatione sepabilis

quid augmẽtatio.

¶ Secõo Augmẽtatio est ꝑexistẽtis ꝑfectionis additamẽtũ nutritioni cõtuctũ. Et diminutio ꝑexistẽtis ꝑfectionis

Quid diminutio

minoramẽtũ. igit qõ augeat corporeũ ẽ: ꝛ qõ ei aduenit corporeũ. Incorporeũ siqdẽ corpori aduenieno: maius ipsũ nõ efficit. Et qõ in diminutione substrahit corporeũ. Mã incorporeo substracto nõ fieret min⁹. ¶ Instãtia. Si qd augeret ex qlibet pars maior fieret. et si minueretur minor. Et si qd augeretur: aliq aduenĩte aut corporeo aut incorporeo augeretur. Et si qd minueret: pariter aliquo corporeo aut incorporeo distracto/ ꝛ recedẽte minueret. Sed nõ augeat aliq incorporeo aduenĩte. esset enĩ quid separatũ. Et materiã a magnitudine separatã esse impossibile est. Neq; fiet aduenĩte corporeo. nã duo corpora simul erũt. vt qõ augeat ꝛ auget. Neq; ꝑ idem minuet substracto incorporeo neq; corporeo. Mã et corpora se occupassent/ aut relinq̃retur vacuũ. Nõ igit

Instantia

vllo pacto aliqd aut augebitur/aut minuet. ¶ Respon derũt aliqui augmẽtationẽ fieri nullo extrinseco aduẽniente. quẽadmodũ cũ ex aqua fit aer nullo extrinseco susceptor: fit aeris maior moles. Et cũ ex aere fit aq̃: nullo substracto fit minor. Sed hoc pacto ĩsufficiẽter respõderũt. ¶ Primo. q: illic nulla augmẽtatio vel diminutio: sed vnius generatio et alteri⁹ corruptio. Secũdo. q saluare oportet id quod augeat esse: ꝛ eius quãlibet partem effici maiorẽ vt carnẽ neruũ et q̃ ex illis cõstant. et qõ augeat non perire sed manere. id autẽ ipsi nõ saluãt.

Respõsio.

Resp.

Obiectio

24 ¶ Tertia questio. qd augetur cũ apponit aliqd: an id quod apponit vt cib⁹: an corp⁹ cui apponitur aut vtrũq; ? quẽadmodũ cũ aquã vino ĩmisces: totũ simul redditur maius. ¶ Quarta cõclusio. aiatũ corp⁹ cui cib⁹ aduenit: augeat. ¶ Primo. q: id augeat qõ ante ꝛ post substãtia manet idẽ. hoc autẽ est aiatũ corp⁹: ꝛ nõ cib⁹/neq; vtriusq; cõgeries. augeat igitur aiatũ corpus cui aduenit cibus. et solũ quidem: quẽadmodũ si parũ aque fundas in vinũ: que corrupta non maneat: non dices aquã effectam maiorẽ neq; vini et aque aggeratã molẽ: sed vt numero quod solũ maneat. ¶ Secũdo. quia si carni aduenĩat passio/ fiatq; carnis alteratio (semp carne eadem manente) caro cui aduenit passio: alterari dicitur et nõ ipsa passio. Dicet igitur et animatũ corpus augeri cui aduenit cibus: et nõ cibus ipse. ¶ Tertio. id augetur in quo est precipuũ mouens. in corpore autẽ animato precipuum mouens est corrumpens cibum in cõsimile specie animato/ fitq; ingrediẽs simile specie et corpus hoc accipiẽs maius. augetur igitur corpus aiatũ: et nõ qui

Corp⁹ cui cibus aduenit augeri.

25

III. Cond.

26 corrũpitur cibus. ¶ Sex augmẽtationis cõditiones. ¶ Prima idem manet ante augmẽtationẽ ꝛ post. Secunda. quod augetur aliquo aduenĩente augetur: et ab eunte aliquo minuitur. Tertia. ei⁹ quod augeat quelibet pars augetur: et ei⁹ quod minuitur quelibet pars minuitur. Augentur enĩ Homiomera: cum Homiomera augẽtur. Nam ex Homiomeris Anomiomerũ vnũqq; cõpositum est. Quarta vt aliquid augeatur nõ est cõstituendum vacuũ. Quinta. Neq; vt sit augmẽtatio: corpora se in eodẽ loco occupare necesse est. Sexta augmẽ

Augmẽtationis cõditiones sex

ratio nō fit incorporeo aduenīēte. Et his ex sequentib⁹ clarioꝛib⁹ factis: obiectionis ꝓpositę patefacta erit solutio. ¶Quinta cōclusio. Augmētatio fit aliquo aduenīente secundū speciē: et nō solū secūdū materiā. ¶Nā aduenīente aliquo secundū speciē: maius totū efficitur: secundū autem materiā nō. Aduenit enī aliquid secundū speciē: cum simili formā et speciē rei (cui aduenit) obtineat. Secundū materiā vero quod simile retineat materiā: speciem vero non. Quēadmodū si aliqua mensura cōtinue aquam aque succedentē mensuret: que cōtinue aduenit idem secundū speciem est. ita si aduenīēs ossi: ossis formā accipiat/et carni formā carnis: qō aduenit dicitur secundū speciem. ¶Si succederet aque nō aqua/et ossi nō os/et carni non caro: quod aduenīret secūdum materiā diceretur. et nō aliquid secundū speciē et formā: et que sunt secundū formam et que secūdū materiam in aliquibus facilius deprehēditur vt Anomiomeris. vt viuentis manus cū augetur. Et hinc fit vt mortui magis videatur esse caro et os ꝙ manus et brachiū: ꝙ speciei diferimen in Anomiomeris apertiꝰ manifesti⁹ sit. ¶Sexta. cibus aucto cōtrariꝰ est. ¶Nā aucti specie ipsum in cōsimile specie trāsmutari oportet. vt si sicco aduenīat humidū: trāsmutabitur in siccū. Fit enī augmētatio aliquo secundū speciem aduenīente. Jā autem esse nō potest cibo nō existēte cōtrario. nā cōtrariorum proprīū est adinuicē agere atq; pati: et alterū ab altero corrūpi. Cibus igit aucto existit contrariꝰ. ¶Corelarium. Unde fit. vt quod augetur vt simili et vt dissimili augeatur. ¶Nā augetur dissimili in principio: qz cōtrario. et in fine simili: quia secundū speciē. ¶Septima cōclusio. Cibus talis est potētia: quale quod incrementū susceptūrū sit actu. ¶Quia si ex cibo auctura fit caro: ipsum speciem carnis accipere oportet. et si os speciem ossis. Et ita quicquid auctūrū sit: illius rei speciē. Fit enim augmentatio aliquo secundū speciem aduenīente. Est igitur cibus potētia talis ꝙle quod augetur: actu est. Attamē actu aliud. Fit enī augmentatio quēadmodum si in vinum fundatur aqua: que mixta in vini speciem corrūpi possit: vini quātitatem adaugens. Ita dis-

Quid dicit aduenire secūdū speciē. Quid scōm materiā

Cibꝰ/aucto contrarius.

Corpus fili et dissimili augeri.

gesto alimento et in corpus diſperſo: corporis naturam ſumit/ corpuſq; adauget. Et ſicut ignis appoſita ligna vrendo facit ignem/ atq; in ſimilē ſubſtantiā trāſmutat: quia generat: ſic corpus animatū coctum cibū in ſuam conuertit ſubſtātiam. ¶Octaua. Et ſicut quod generatur non eſt vniuerſale quantū aut ſingulare: ſed hoc vniuerſale aut hoc ſingulare. vt animal/homo/ hic homo: ſic quod augetur nō eſt hoc vniuerſale aut hoc ſingulare: ſed vniuerſale aut ſingulare quantū. ¶Caro enī vt caro carni aduenīēs nō auget. ſed illic potiꝰ generatio attenditur. ſed vt caro quātā: quante carni aduenit: auget/ fitq; totū maius Fit enī augmētatio: actu aduenīente corporeo. Oportet igit generari et carnē et quātam carnē. ſed ſecūdum ꝙ caro nutrit: ſcōm ꝙ quāta auget. Et ſic nutriēs ⁊ augēs ⁊ſi ſubiecto ſint vnū: ratione diſſentiūt. ¶Corelariū. Unde fit vt nutriatur ꝺiu ſaluatur animal: non tamē ſemper aut augetur aut minuit. Nam ꝺiu ſaluat aduenit potētia caro: que vt caro nutrimētū eſt: non autē ſemper maius efficere valēs. vt enī dictū eſt augmētatiuū et nutrimētū idem: eſſe autē non idē. Nā ſcōm ꝙ aduenit potētia quāta caro: augmētatiuum eſt: ſcōm vero ꝙ ſolū potētia caro nutrimētū. Et ſicut aq̄ abūdāria vino infuſa ⁊ mixta vinū aqueū facit et aquā: ſic aduenīēte forme multa potētia: virtꝰ eiꝰ debilitat ⁊ fit diminutio. ⁊ quāto plus potētie tāto materialior: ⁊ quāto minꝰ virtꝰ eius valētior: fitq; tūc augmentatio. ſemꝙ tamen ⁊ in aucto ⁊ diminuto ſaluat ſpecies. Sed de augmētatione et diminutione hactenus.

SEXTI CAP. NOTE

¶Actio factio ¶Agens/faciens

SEXTVM cap. cōtinet duas cōcluſiones et quattuor modos tactus.

¶Prima concluſio. determinare cōuenit de facere atq; pati. ¶Nā de gñatione elemētoꝝ hic intēdimꝰ. nullo autē facīēte ⁊ patiente nō cotingit ea gñari. Dicūt enī aliq̄ ea ꝙ cōgregationē: alii ꝙ ſegregationē gñari. et q̄ plura admittunt vno (vt recte vult Diogenes) cōmunicātia faciēdo et patiendo

generant. Nam si ex vno non essent: non adinuicem agerent et paterentur/vt calidū non frigefieret nec frigidū calefieret. Caliditas enim in frigiditatē non trāsmutatur: sed horum vnam subiectam naturam que ea in trāsmutatione recipiat esse necesse est. non tamen hoc necesse est esse quocunq; in alterum agente: sed quibuscunq; adinuicē agentibus et patiētibus ita euenire necesse ē.

¶ Secunda. de tactu itidem agendum est. ¶ Nam de 34
actione et passione determinandum est. At aliqua adinuicem agere et pati proprie nequeunt: que adinuicē tangibilia non sint, determinandum igitur est de tactu. Et quia tactus actione et passione cōmunior est. (nam quecunq; proprie agunt et patiuntur tangunt. Non autem quecunq; tangunt: agere et pati adinuicem necesse est)

Solū tangibilia ꝓprie agere ⁊ pati eius declarabim⁹.

priorem tact⁹ facimus determinatione. Et quia Nōnullum est vt fere vnū quodq; aliorum nominū: modos 35

¶ Quattuor modi tactus

¶ Hec se tāgunt primo / que adiuicē determinatas magnitudines et positionē habentia: simul habent vltima. Et ad tactū hoc modo: hec tria positio/ locus ⁊ sua vltima simul esse requirunt. quo pacto ⁊ Mathematica seu separata sint siue non: tactum habere concedendum est. Se tangentia secundo sunt: que diuersas magnitudines habētia et quorum simul sunt vltima: adinuicem agunt et patiūtur. Et hic modus tactus est proprius. Et ad hunc modum hec quattuor requiruntur diuersarum magnitudinum positio/locus/sua vltima esse simul/ ⁊ adinuicē esse actiua ⁊ passiua. Et quia grauia ⁊ leuia: diuersas magnitudines habent et loca: leue sursum et graue deorsum ⁊ simul vltima et simul adinuicem sunt actiua et passiua: idcirco talia proprie tangere dicūtur. Et quēadmodū mouentium quoddam est quod mouetur. et quoddā est immobile. Ita facientium quoddam mobile ⁊ alterum immobile. Nam vt inquiunt faciens est mouens et facere mouere. Differunt tamen vt faciens dicitur ad patiens. Nam omne mouens hoc pacto faciens esse impossibile est. Faciens enim solum secundum passiones dicitur (sic hoc in loco vtimur) et faciens secundum passiones mouēs. Et mouere in plus et magis commune est.

Secundus.

¶ Tertio, se tangunt quorum diuersarum magnitudi/ Tertius.
num vltima sunt simul et alterum mouet: ab altero immobile manens et alterum mouetur ¶ Quarto, tangit Quartus.
id cuius vis in alterum transit: etsi tactū hoc modo tangens non attingat. quo pacto solemus dicere molestiā et tristitie amaritudinem nos tangere: nos autem non tangere tristitiam. Et hec de modis tactus. de factione et passione nunc agendum est.

SEPTIMI CAPITIS NOTE

¶ Agit/ factr. ¶ Media sub cōtrarijs cōprehēdimus. ¶ Principiū vnde mot⁹/ efficiēs. ¶ Habit⁹ spēs/ forma ¶ Calidū separatū calidū a materia seiunctum.

SEPTIMVM cap. cōtinet duas de actione et passione opiones. octo rationes. duas rōnes ad primā. duas ad secundā. et vnā cōtrariū ad octauā. ¶ Due de actione et passione opiones. ¶ Prima est. Prima dicit
36 tiū oē simile a simili passiōis esse immune. qz nō est cur actiōe et passiōne vnū potⁱ agat et alterū patiat. Dissimilia autem adinsione opinionē facere et pati. Hinc paruū igne a magno pati cōcedunt: q paruum et magnū contrarienf. ¶ Secūda est Secunda
folius Democriti dicentis simile facere in simile/ et simile pati a simili. Et si que alia adinuicem faciāt et patiātur: hoc non est vt dissimilia sunt: sed vt eis aliqd cōmune existit. Et hec opiniōes sunt quodāmodo subcontrarie et verū est quodāmodo oē sile a sili ipassibile esse et
37 quodāmō pati posse. ¶ Prima ratio. oīa riā similes/ om Sile ab oīno
nino q; indifferens: a suo omnino simili pati irrationalē sili nō patibile est. ¶ Primo. quia non est cur hoc potⁱ agat et illud patiat. quare idē et secundū idē oporteret agere et pati. ¶ Secūdo. eadē rōne cōcedas idē agere in seipsū et pati a seipso. hoc aut falsū. nā q cd mouet: vt ab alio moueat necesse ē. Et si oē simile secūdū q; simile actiuū esset: omne seipsum moueret: et nihil daretur immobile.
38 ¶ Secunda. omnia riā dissimile at; alterū i suū oīno Dissile ab ol
dissile nō agit ¶ Primo. qz albedo nō agit i lineā/ nec; no dissili nō
linea in albedinē. et hoc qz sunt oīno dissimilia: nisi forte patitur

te vixeris p accidēs: q: accidat lineā esse albam aut nigrā. Nō igīt oīno alterū et dissīle agit in oīno dissimile
¶ Secūdo. q̄cunq; exteri⁹ agūt aut cōtraria aut ex contrariis sunt. Nō igīt oīno dissimile agit in oīno dissimile. ¶ Tertia. q̄cūq; adinuicē agūt et patiunt talia esse debent: vt sint quodāmodo similia et quodāmodo dissimilia. ¶ Nā q̄cūq; innata sūt agere et pati adinuicem aut sunt cōtraria aut cōtrarietatē habēta. Debēt igīt genere esse similia. Sūt enī cōtraria in eodē genere: et specie dissimilia. Nā cōtraria: specie sunt dissidentia. videmus enī hoc pacto: sēper corpus a corpore/ colorē a colore/ saporē a sapore/ et Homogeneū ab Homogeneo qōcq; similē generis sortiāt denoīationē pati. ¶ Quarta. rationabile est faciēs assimilare sibi passū. ¶ Et rationabile est calefaciēs calefacere/ et frigidū ifrigidare q: agēs et patiēs sūt ⁊traria. vt que sunt in eodē genere/ et spē diuersa. et agēs agit vt trāsmutet: Trāsmutatio autē in contrariū. Agendo igīt: cōtrariū in suū contrariū quale ipsū est transmutat. quare agēdo: passum sibi assimilat. ¶ Quīta. antiqui ad diuersa respiciētes dixerunt hi similia a similib⁹: illi dissimilia a dissimilibus pati. ¶ Nā aliqua aliquādo dicim⁹ pati per modū subiecti. vt hō dicīt calefieri/ frigefieri. Et aliquādo exprimum⁹ ea pati p modū termini. vt calidū frigefit frigidū calefit. Aut respexerūt aliqua pati vt subiecti: viderūt plerūq; simile pati a simili. vt hoīem ab hoīe. ⁊ q̄ aduerterūt ea pati vt termin⁹ a termino: viderūt dissīle et contrariū pati a contrario. et ita bifariā faccre dicimus: vt hoīem facere et calidū facere. Ad diuersa igīt respiciētes: dixerūt hi similia a similib⁹: illi dissimilia a dissimilib⁹ pati. ¶ Sexta. Primū faciēs impassibile est: vltimū vero et faciens et patiens. ¶ Nā vt est de mouēte et moto: ita et de agēte et patiēte. sed q̄dā est mouentiū primū. Vt quod est principiū motus ⁊ quod nō mouet et alterū quod ab altero mouet: vt est totum et cōpletū et vltimū pariter et mouens et motū. Igīt ⁊ de faciēte et de patiente ita erit. Sanat enī medicus vt primū: et vinū vt sanans et faciēs vltimū: quod et sanādo fit patiens. ¶ Septima. Que non compatiuntur in

Que adinuicē agūt et patiūt partim esse similia ⁊ partim dissimilia

materia: in agēdo non repatiunt. que vero cōmunicāt sunt repassibilia. ¶ Et medicina cū sanitatē faciat: nichil a recipiente sanitatē repatit. Quia in materia cū sano non cōmunicet. et cibus repatit. Quandoquidem eandē participet naturā. Et huius causam assignamus Quia forma principiū est faciendi et materia principiū patiendi et eadē contrariorū susceptiua est. Et presente calefactemetipsam calefieri necesse est / et frigefaciente frigefieri. Que igitur materiam non habent: principiū non habent patiendi. Que vero habent eandem: principium vnumquodq; habet patiendi. Cōtingit igitur illa dum faciant repati. ¶ Octaua. Principium vnde motus efficit et non finis. ¶ Nam efficiens in passum inducit speciē: qua presente cessat motus. Presentibus enim habitibus non transmutatur amplius aliquid: ⁊ tām consummatum existit. Finis autem vt sanitas non efficit: nisi secundum metaphoram. ¶ Corrclariū. Inde fit vt elementa ignis/ aer/ aqua/ terra/ habeant suas passiones calidum/ frigidum/ humidum/ et siccū in materia. Nā agūt quia speciem habent: et adinuicem patiuntur quia materiam. Est enim materia vt materia: passiuum. Et si cēt aliquod calidum separatum aut aliquid taliū quod forte impossibile est: ipsū ipassibile cēt neq; talia adinuicem essent repassibilia.

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Transparētib⁹/ translucētibus/ perspicuis/ diaphanis. ¶ Positio/ opinio.

OCTAVVM caput continet quattuor de modo agendi opiniones. quinq; conclusiones. quattuor ratiōes ad quartam. et tres ad quintum. ¶ De modo agendi et patiendi quattuor opiniones. ¶ Prima est Empedoclis dicentis passionem fieri per poros: illos principali subeunte agente. et sic visionem/ auditionem et sensationem omnē fieri vt aere et aqua transparentibus: nostros subeūtibus poros. et mixtionem rerum adinuicem fieri: cum sui adinuicē sint commensurabiles pori. ¶ Secunda est Democriti et Leu⁹

Empedocles

Democrit⁹

Melissus

cippi fatiētiū corpa īdiuisibilia: oīm ꝓncipia. ¶ Tertia est Melissi assertio tātū eē vnū ens īmobile ⁊ infinitū. Immobile quidē: qz si moueret/ reciperet in vacuo: vacuū aūt nichil est. Infinitū autē. nā si finitū eēt ipsū ad vacuū finiri oporteret. vnū vero et nō multa: qz si diuersa eēnt oporteret ipsa intercepto vacuo eē diuisa. Et si diuisibile esset/ oporteret ipsum vbiqz diuisibile esse: et sic nichil esset vnum quare neqz multa. His et consimilibus rationibus mouebatur Melissus. Sed persimilie dementie esse videtur vnum et glaciem et ignem existimare. Et que bona apparentia et cognoscendi consuetudo facit diuersa videri: tanta mentis īsania volunt nichil differre videri. 48

Plato.

¶ Quarta est Platonis ponentis corpora ex superficiebus et in superficies resolui. 49

¶ Prima conclusio. Leucippus Melisso rationabiliores habet sermones. ¶ Nam Leucippus cognita sensu non negabat neqz generationes/ corruptiones et alios motus ⁊ entium multitudinem: quāuis admitteret vacuum: quod non esset principaliter ens sed plenum. dicebat enī infinitas esse atomos: ob sue molis suiqz tumoris paruitatem visui imperuias: que collecte generant/ et diſperse corrumpunt: et que attactu patiantur et agant et que volitent in vacuo. Hec autem Melissus negabat oīa: et neqz motus vllos saluare moliebat neqz rerum apparētias. 50

¶ Secūda itidem et Empedocle. ¶ Nam Empedoclis dicta sequi videntur Leucippū ⁊ sentire qđ sentit Leucippꝰ. Dicit enī Empedocles passionē et alterationē oēm fieri per porosꝫ: ne corpora se occupent. Et augmentationē per porosꝫ: subintrantibꝰ solidis. Et hoc est introducere vacuum vt fiat actio et augmentatio: vt fecit Leucippꝰ. Et leucippꝰ elementorum ignis aeris aque et terre nitebatur saluare generationem et corruptionē. Empedocles vero solū vsqz ad elementa generatiōes et corruptiones cōcedit. Elemētoqz autē (cū ipsa prima sint et priora non habeāt: ex quibꝰ fieri queant) non concedit generationē. 51

¶ Tertia ꝛclusio. Plato et Leucippꝰ diuerso modo sentiunt. ¶ Nam Plato ex indiuisibilibꝰ et finitarū figurarū superficiebꝰ corpora componit: et generationem ipsarum concretio 52

ne: corruptionem vero secretione saluare intendit. ⁊ hoc per cōtactū fieri vacuū nō ꝓcedens. Leucippus autem ex infinitis solidis infinitis figuris terminabilibꝰ/ corpora cōponi dicit: ⁊ ipsorum collectione/ generationē: disiunctione autem corruptionē fieri. Et duobꝰ modis agere: vacuo et contactu. sed non esse magnitudines (vt superficies) indiuisibiles: alias determinatio facta est. Amplius tamē hec adūciemꝰ. 53

¶ Quarta. Leucippi positio irrationabilis puranda est. ¶ Primo quia ponit indiuisibile pati pvacuū qđ esse non potest. Et indiuisibile nullius passionis actiuum est. Et figure vt circulari attribuit calidū. Sed cui frigidū eius contrariū aptabit? cui humidum/ siccū/ durū/ molle/ graue et leue et vnīquāqz reliquarum passionum? Et solas figuras putare actiuas et contrarijs determinatas inconueniens est. Nā aut eadem determinaret sibi contraria et sic contraria essent in eodem. aut diuerse: et sic ostenderent illa impartibilia solida: non esse natura similia. Hec itaqz īcōmoda sequūtur eos qui ponunt impartibilia corpora. Et Plato superficies ponens impartibiles: rarefactionē non interueniente vacuo saluare non poterat. ¶ Secūdo. Ut inconueniēs est ponere parua corpora indiuisibilia et magna nō: quāuis magna facile cōstringank atqz diuidank: parua autē difficile/ īdiuisibilisqz naturā magis imitenk. ¶ Tertio. Aut omniū talium solidorum vna est natura/ aut diuersa. Si vna: cur nō omnia simul coeunt (vt aqua aque apposita: nulla figure varietate prepediente) et vnius nature corpus cōflant: vt ignē aerē aqnā aut terram. Sin diuersa ipsis fuerit: potiꝰ ipsa actionū ⁊ passionū/ qꝝ sue figure causa ponēda est. Que enī diuersa sunt natura: adinuicē agunt et patiūtur/ approximata. ¶ Quarto. Leucippus inquit ea moueri in vacuo. Sed queritur an moueātur a se? Non id afferet. Ut illud est mouens et motū. Et ita diuidetur in partē mouentē ⁊ morā. Et sic pugnātia admittet circa idē: atomū esse ꝓbilē et īꝓbilē. Et non erit (vt volunt) materia hoc aliqđ et vnū numero ſz solū potētia. Reqz đdē ab extrīsecis mouebunk: cū sint oīm ꝓria. 54

¶ Quīta ꝛclo. Passio non passionē ꝓpoꝛos fieri: nō est cū Empedocle sentiendum. fit per poꝛos

¶ Primo q: aut fūt pleni: ⁊ tūc supflui sunt. potuit enī et per alterū corpis plenū eadē ratione fieri. Aut vacui hoc nō cōcedit Empedocles. Sed quō ꝑ poros cōtingit sētire: vt videre/audire: cū ꝑ plenū (vt dicūt) nō ꝓgingat transparere. Igīt neq; ꝑ poros si plen⁹ fuerit vnusq;q;. Neq; valet dicere: poros illos esse vsq; adeo exiguaq; cuā: vt corp⁹ aliq̄ recipe nō possint. Nā ridiculū ē puā existimare vacuū et nō posse eē magnū. nichil enī aliud esset vacuū ꝙ corporū regio. quare ꝙta corporis moles ꝙtusq; tumo: fieret: et tm ipm vacuū eē necesse ē. ¶ Secundo q: si passio nō fiat cōtactu supfluūt pori. Introducunt enī eos ad hūc finē. ⁊ si cōtactu idētidē. Nā sine poris cōtingit fieri cōtactus. ¶ Tercio corpa sunt diuisibilia. igīt nō sunt ītroducēdi pori vt agant et patiātur. Nam diuisione separari possunt et nō min⁹ corpa pati.

Cauilli remotio.

NONI CAPITIS NOTE

¶ Pars secundū dimensionē sumpta/ pars ꝙtitatiua.

NONVM cap. cōtinet q̄q; actionis ⁊ passionis cōditiōes positionibus quīq; explicatas. ⁊ tria correlaria. 44

Actionis et passionis ꝓprietates q̄n.

¶ Quīq; actionis et passionis cōditiōes. Prima. patiēa tale est potētia ale agens actu. Secūda patiēs nō modo secundū hanc partē pati et nō secundū illā: sed secūdū qōlibet sui. Tercia magis dispositū magis patiſſitq; magis taleret min⁹ dispositū minus. Quarta oē patiēs cōtinuū est ⁊ nō actu diuisum. Quinta agens: ꝓpinquū factū debet esse passo vt tāgat ipm. Et si ignis lōge distās calefaciat: calefacit tm sibi pus cōiunctū aerē ⁊ aeris medio distātia corpa. ¶ Primū correlariū vī fit vt continui pars q̄libet diuisibilis existat. Nam secundū quodlibet sui pari natū est. quod autem tale est: vt diuisibile sit necesse est. Est igitur cōtinuum secundum quodlibet sui diuisibile. nō igīt erunt insecabiles supficies et indiuisibilia solida: cōtinua et Phisica corpora cōstituentia. ¶ Secundū fit etiam vt inconueniēter credant nichil generari ut chilq; corrūpi posse nō scissis corporibus. vt vbi sit corporū congregatio atq; segregatio. Nam videmus idem corpus indi-

Quelibet pars cōtinui diuisibilis est.

46

47

uisum manens et continuū: nūc humidū/nūc coagulatū nunc durū. Neq; oportet (vt etiā fatek Democritus)
48 apponere/remouere/aut tactum cōuertere et trāsmutare cū ex humido fiat coagulatum. ¶ Tertium corrolarium non fit etiā atomorū collectione. Nā non quelibet pars aucta redderetur: Et augmentatio non esset nisi quedā iuxtapositio: et ne ꝙ opus vllū esset tranſmutāre que falsa sunt. His positis de generatione/corruptiōe/alteratione: augmētatione actione et passione: nunc ad mixtionē nos transferamus.

DECIMI CAPITIS NOTE

¶ Virtus/ species forma. ¶ Virtutes dicūtur equare q̄nūq; alterū nō sufficit corrūpere. ¶ Bene terminabilia q̄ male ꝓprio claudunk termio: sed bene alieno sūcq; facile diuisibilia. Mixtū est ex miscibiliū cōtēpamento aggregatum. ¶ Secus/ iuxta.

DECIMVM cap. continet septē cōclusiōes. et que sint bene miscibilia post septimā. ¶ Prima cōclusio. scrutari oportunū est q̄d mixtio/ quid miscibile/ sit ne mixtio aut id q̄dem impossibile et si sit quomodo sit. ¶ Nā de mixtiōe determinare nos ante promiſſim⁹: cuiusquidē his solutis facile diluccbit cognitio. Sūt enī que ipsā nō esse: apparere faciant. Ita enī argumēto id molīūtur aliqui ostēdere. Si mixtionē possibilē posueris: aut ea que miscētur manent: et tūc nō plus mixta ꝙ prius dicere possis. aut corrūpūtur omnia sed quomodo ea que nōsūt dices esse mixta? aut vnū saluatur et alterū nō? Neq; hoc q̄dē nā quod nō est miscerek. et miscibiliū vt cōsimiliter sese habeant cōsimilis eademq; ratio. Non videk igīt q̄ pacto possibile existat vt sit mixtio. Ita argumētantur: sed huius ersequētibus ꝓpta deprehēditur solutio.

Ratio mixtionē nō eē cōtendens.

49

50

¶ Secunda mixtio differt a generatione/alteratione/ et augmētatione. A generatione quidē. q: materia sue forme non miscetur. vt ignis cum exardescit lignum: ligno nō miscetur. sed hic generatur illud corrūpik. Fit enī generatio: forma potētie aduenīente. Ab alteratio-

neq; passio suo subiecto nō miscet vt albedo corpori: figura cere: tumor figure: disciplia alc. Uniuersaliter enī passiones et habitus: rebus mixta esse ipossibile est. Ab augmentatione itidē: mā cibū corrūpi oportet/simileq; aucto generari. Ūñ fit vt male senserint q̄ crediderunt ola q̄q; simul fuisse mixta. Mā miscibilia sūt sepabilia 61
Mixta solū manēt potentia. Passionē aut̄ ab subiecto separari ipossibile est. ¶ Tertia cōclusio. Mixta in tertio nō actu manēt sed potētia ¶ Mā q̄dā sunt actu ⁊ q̄dā potētia. et q̄ miscibilia actu manere nō debeāt vt actu album: hoc ꝓtractū cōficiebat argumētū. Q̄ vero potētia maneāt statim est ꝓceptu. q; sūt sepabilia. Neq; enī corrūpūtur ambo nec alterū: 62
sed saluat̄ virt⁹ eorū. ¶ Quarta iuxtapositio quorū vt granorū hordei et tritici: neq; secundū quātitatē minimorū/neq; minimorū scōm sēsū mixtio est ¶ Mā in tali iuxtapositione paruorū: iuxtapposita actu manēt nō igitur sūt mixta. et q̄libet ps mixtiōe cōtēperati homogenea est: nomēq; sortit idē/⁊ mixta dicitur. qō hic nō fit. Et nō est secūdū quātitatē minimū: nō igit̄ fiet per iuxtapositionē raliū. Neq; quidē scōm positionē minimorū ad sensū. Mā q̄ debilē visū habēti/mixta essent: acute vidēti/vt lynceū habenti oculū: nō esset mixtio. Non fit 63
Miscibilia eadē est materia. igit̄ aliq̄ horū trīū modorū. ¶ Quīta conclusio. quorū nō est eadē materia: nō est mixtio. ¶ Ximo⁹ entiū que dā esse actiua q̄dā passiua: et q̄ in eadē cōicant materia adinuicē cē actiua ⁊ passiua. q̄cūq; aut̄ sūt mixtione cō tēpabilia adinuicē sūt ⁊ actiua ⁊ passiua. Eorū igit̄ est eadē materia. Eteni q̄b⁹ eadē nō cōis existit potētia: nō patiunt adinuicē neq; miscent. vt medicina facit sanitatē: sz neq; patit neq; miscet sanitati. ¶ Sexta cōclusio 64
Multa paucis ⁊ magna puis apposita nō faciūt mixtionē. Mā alterū trāsmutat corruptūq; abit in dominās vt gutta vini mille milibus amphoris aq̄ nō miscet. q: 65
Que sūt miscibilia. primus soluat̄ species/ trāsmuteturq; in aquā. ¶ Septima cōclusio. que potentijs equant: ꝓportionatē habētia et bene terminabilia miscibilia sunt. ¶ Ut cū potentie sūt equate/nō transmutabūtur a sua natura: sed cōperabūtur idē tertiū vtriusq; naturā quodā mō inseretinēs. Et q: cōtraria: adinuicē erūt et actiua et passiua. ⁊

q: bene terminabilia: facile erūt diuisibilia et facile se iuxtaposita cōtēperabunt: et facilius pua puis. Nam pua puis sec⁹ iacētia facilius se cōmiscet/et se diuidēdo trāseūt. multū vero multo cōiūctū tardius id operatur
66 ¶ Que sunt bene miscibilia? ¶ Bene igit̄ miscibilia sunt hec: bene terminabilia vt humida/ nō lubrica/ vt vncta/bene cōtra patiētia. Quorū enī vnū fortit̄ cōtra patit̄ et resistit et alterū tenuiter: nō sunt bene mixtiōi apta. Hinc fit vt es stāno nō bene misceat. Mā stannum eri debiliter contrapatit̄ resistendo: in tenuesc⁹ fumos euanescit: solū colorem relinquēs. Et ex his: q̄d mixtio/ que miscibilia/ quō possibilis existat/ cōtemperātiaq; nō corrūpi/nō actu manere/neq; esse corporum cōpōnē neq; mīmorū scōz molē/neq; ad sensū: dictū est sufficienter.

Que sūt bene miscibilia

Primi de gñatione et corruptione Aristo telis finis.

PRIMI CAP. secundi de generatione note.

¶ Planities/superficies.

SECUNDUS liber de gñatione cōtinet vndecim cap. Primū tres conclusiones De materiali principio nouē opiniones post primā. tres ratiōes ad tertiā: et
1 suā de materialib⁹ pncipijs rerū naturaliū sententiā: ¶ Prīa cōclō. post ea q̄ de mixtione/facere/pati/tactu/augmētatione/alteratione/generatione et corruptiōe: quo modo fiant et quomodo differant dicta sūt: reliquū est
2 de vocatis elemētis cōsiderare. ¶ Nam generatio et corruptio omnibus natura constantibus non sine illis conuenit sensibilibus corporibus. ¶ Nouem de pncipio materiali opiniones. ¶ Prima est ponentium ignem: omniū esse materiale pncipium ¶ Secunda est ponentium illud esse aerē. ¶ Tertia aquā. ¶ Quarta ponētiū id ignis/aeris⁹q; mediū. et hi tantū vnum ponebant pncipiū. ¶ Quinta est ponētiū duo vt ignem et

De materia opiniones nouem.

terrā. ¶ Sexta ponētiū ignē/ terram et aquam. ¶ Septima ponentiū itidē tria ignē/ terram et tertiū aerem

Empedocles ¶ Octaua est Empedoclis q̄ttuor esse ponētis: ignem/ aerem/ aquā atq; terrā: ex quibus adinuicē cōgregatis et segregatis fīt generatio et corruptio: etuniuersaliter ex primis principijs debere fieri generationē et corruptionē. ¶ Nona est Platonis dictis quattuor elementis Ab Empedocle nominatis ponētis in Timeo materiam priorē (quā dicunt Pandexen) receptaculū rerū.

Plato.

Mō est sēsibile copus simplex ꝓter elementa. ¶ Secūda cōclusio peccāt corpus sensibile prēter q̄ttuor elemēta: mediū ponētes. ¶ Quia illud ponūt infinitū. et nullū sensibile corpus sine q̄trarietate esse potest. erit igit aut leue aut graue calidū/ aut frigidū aut aliqd taliū quod īpossibile est. ¶ Tertia Platonis determinatio in Timeo insufficiētiā habet. ¶ Prio q: nō determinauit an sua ipsa materia differat ab elementis. ¶ Secundo quia dicit eā rebus subiectā: vt aurū operibꝰ aureis. Et de ea vt ente actu et alterationis subiecto loquitur. at generationis subiectū: hoc aliquid et actu eē impossibile est. ¶ Tertio quia eā videbatur velle esse planitiē: ꝙ corpora in superficies resoluebat. At vero rerum matrē primordialēq; materiā: planitiē esse īpossibile ē.

Platōis cōfutatio.

Aristotelis sentētia de rerū ꝓncipijs

¶ Aristotelis sententia de materia et rerum ꝓncipijs. Nos dicimus esse rerū sensibiliū: aliā materiā inseparabilem: semꝙ vni cōtrariorū cōiunctā/ vicissim ꝝrūs subiecti natam/ et ex qua generenk vocata elementa q̄ neq; calidum materiam esse frigido/ neq; frigidum calido: eius potentia. Et hinc fieri vt primo: primū rerū sensibiliū principiū sit potentia: secūdo cōtraria. vt caliditas q̄ frigiditas. et tertio res sensibiles ignis/ aer/ aqua/ terra/ que transmutank adinuicem. Non quidem vt vult. Empedocles q̄ alū. Nam semper generatio esset alteratio. sed quia subijcitur vicissim eadem natura cōtrarijs. Et hec aliis diligentius sumus exsecuti.

SECVNDI CAPITIS NOTE.

¶ Congenea/ homogenea/ syngenea. Aliena/ nō naturalia. ¶ Propria/ naturalia.

SECVNDVM cap. cōtinet tres cōclusiones. et duas rōnes ad tertiū. ¶ Prima cōclusio. Qualitates tāgibiles principia sunt q̄ differētie elemētorū.

6 ¶ Nā hic querim⁹ ipsorū (vt sensibilia sunt) principia et differētias. Sensibile autē tangibile. et tāgibile cuius est sensus tact⁹. Eorū igitur differētie secūdum qualitates cōtrarietatē tact⁹ faciētes sumēde sūt. Unde fit vt neq; albedo q̄ nigredo/ dulcedo q̄ amaritudo neq; vlla aliū sensibiliū qualitatū cōtrarietas: sit penes quā sumēda sūt elemēta. Et q̄uis visus tactu prior: et visibiles qualitates tāgibilib⁹ priores: q: tamē sensibilib⁹ (vt sensibilia sunt gñationi/ corruptioniq; obnoxia) non cōueniunt neq; scōm eas elemēta sumēda sunt

7 ¶ Scōa cōclusio. scōm grauitatē q̄ leuitatē hic nō sunt sumēda elemēta. ¶ Qualitates enī tāgibiles sūt hec caliditas frigiditas/ humiditas/ siccitas/ graue/ leue/ lubricū/ aridū/ durum/ molle/ asperū/ leue/ grossum/ subtile. et q̄ nō sumātur scōm grauitatē et leuitatē: hoc ideo est q: leuitas q̄ grauitas nō sunt tāgibiles q̄litates adinuicē actiue et passiue scōm quarū actionē et passionē: elemēta adinuicē trāsmutētur. Elemēta autē adinuicē agūt et patiūtur q̄ trāsmutātur. Et eas qualitates scōm

8 quas agāt et patiātur et trāsmutētur querim⁹. nō igit secundū grauitatē et leuitatē sumūtur. ¶ Tertia cōclusio. scōm calidū/ frigidum/ humidū q̄ siccū: sumenda est

9 differētia numerusq; elemētorū. ¶ Prio. q: scōm has tāgibiles adinuicē agūt et patiūrur scōm illas igit eorū differētia sumēda ē at. q̄ numerus. Est enī calidū qō cōgregat Homogenea q̄ Heterogenea sciūgit. vt ignis (quēadmodū aiūt) cōgregat ea q̄ sūt eiusdē trib⁹ atq; co

10 gnationis q̄ q̄ alienigene sunt nature separat. Frigidū: qō q̄ cōgenea q̄ Heterogenea counit q̄ cōgregat. Humidū indeterminatū termio. ꝓprio bñ terminabile alieno.

11 Siccū bñ terminatū ēmino. ꝓprio/ q̄ male alieno. ¶ Secūdo. q: alie ꝝrietates et tāgibiliū q̄litatū differētie ad has q̄ttuor reducūtur. vt hec subtile/ grossū/ lubricū/ aridum/ infusū/ coagulatū. subtile enī reducīk ad hūidū q̄ sit bñ repletiuū: quēadmodū humidū tangētia sequēs

12

Elemēta solū eē sumēda scōm q̄litates tāgibiles actiuas q̄ passiuas.

Scōm quas qualitates sumitur elementorū numerus.

Quid calidū

Quid frigidum.

Quid humidum

Quid siccū.

Oēs tāgibiles qualitates ad quatuor reduci.

Et grossum ad siccū humidi oppositū. Et lubricū humidi est. dicit enī lubricū: humidū aliq̄d passū vt oleū. Et aridū q̄s est humidi patiēs defectū est sicci. Et durū vt coagulatū: est sicci. Et molle quod in seipsū cedit: est humidi. Multifarie tamē dicitur et humidū et siccū. Primo humidū quod alienā humiditatē i superficie tenet. Et id vdum dicatur. Secundo quod humiditatē alienā tenet in ꝓfundo. et id dicatur infusum. Quod vero ꝓpriā in ꝓfundo tenet atq̄ occultam dicatur coagulatū. Et hi modi ad humidum simpliciter reducūtur: quod ꝓpriā et in superficie ⁊ profundo retinet humiditatem. Et tot modis oppositis dicitur siccum. qui modi ad ꝓprie siccum habent reductionem. Sunt igitur calidum/ frigidum/humidum/ et siccum prime contrarietates et tangibilium differentie. quare et primis corporibus rationabiliter accommodande.

Multiplex esse hūidū.

Multiplex esse siccū.

13

TERTII CAP. NOTE

¶ Qualitatum coniugatio: est duarum qualitatum in aliquo eodem conuentio.

Quattuor ēē elementa.

TERTIVM cap. cōtinet vnā cōclusionē duas rōnes ad eā. ⁊ sex elemētorū ꝓprietates. ¶ Cōclusio. Numerus elemētorū quaternarius est. ¶ Primo. q̄ ātuor q̄litates calidū/frigidū/ hūidū et siccū: scōm q̄s diximus sumi debere elemētorū numerū: solū ātuor cōiugationes sustinēt possibiles: q̄ sūt calidū et siccū/ calidū ⁊ humidū/ frigidū ⁊ humidū/ ⁊ frigidū et siccū. Nā calidū et frigidū humidū ⁊ siccū simul cōiungi/ cōbinariq̄ nō possūt in aliq̄ elemētorū/ sūt enī ⁊ trarie. et experiētia cognitū est quodlibet aptare sibi duas vt ignis apparet calidus et siccus/ aer calidus et humidus/ aq̄ frigida et humida/ terra frigida ⁊ sicca. Est igit numerus elemētorū quaternarius. ¶ Secūdo. q̄ nullus antiquorū excessit quaternariū elementorū: etsi aliqui tantum vnum/ aliq̄ duo/ et aliq̄ tria posuerint et insufficiēter quidē. Nā par est quattuor simpliciū cōiugationū differētias: quattuor simplicibus accōmodare corporibus. Est igit numerus elementorū quaternarius. Et q̄ vnū ponebāt dēsitate/ raritate/ caliditate et frigiditate: vt formis ola gigni volebāt: quibus id vnū q̄s ponebāt vt subiectū et materiā substituebāt. Qui duo vt ignē ⁊ terrā: duo dicebāt ex vtriusq̄ simul cōtēperamēto nasci: aerē et aquā. Et q̄ tria posuerūt: tantū vnū mediū ex eorū cōtemperamēto nasci voluerūt. Empedocles autē posuit quattuor. ¶ Sex elemētorū ꝓprietates. Prima vnum. Elemētor ꝓ quodq̄ elemētorū inuenitur nō purū et nō simplex. et si ꝓprietates. simplicia talia sint: nō tamē eadem sunt. vt quod simile Elemēta ēē igni non sit ignis: sed igneū. Et quod simile aeri: aereū/ impurū. quod aq̄: aqueū. ⁊ terre terreū. ¶ Secūda Ignis est in excellētia caliduus: vt glacies i excellētia frigida. Et vt glacies dici potest frigidi et humidi coagulatio. Ita et feruoris excellētia: ignis dici potest arsio. Et ꝓpriū ē ex ipsis i suis excellētijs manētibus: nichil posse gigni. ¶ Tertia. Ignis ⁊ aeris loca sunt sursū: et semp sursū tolluntur. Et aque et terre loca deorsū: et semp deorsum feruntur. ¶ Quarta. Media magis extremis mixta et ipura inueniūtur. vt aer et aqua. Ignis vero in sūmo et terra in mēta ēē mocētro sincerior atq̄ purior. ¶ Quinta. Secundū vtrāq̄ gis ipura/ qualitatē ignis aque et aer terre abit/ comperiturq̄ cōtrarius. Et hec ex cōtrarijs colliguntur qualitatum cōiugationibus. ¶ Sexta. Vnūquodq̄ elementorum vnā quattuor qualitatum sibi primo et magis determinat. vt ignis est magis calidus ꝙ siccus. Aer magis humidus ꝙ calidus. aqua magis frigida ꝙ humida. et terra magis sicca ꝙ frigida.

14

15

QVARTI CAP. NOTE

¶ Symbola/ conuenientia. ¶ Elementa symbola sunt que altera qualitate discrepant / et altera conueniunt. ¶ Qualitates: Calidū/ frigidū/ humidū/ siccū. ¶ Non symbola que vtrāq̄ discrepant. ¶ Vnum alterū/ vnum alterius rationis et nature.

Quid elemta. Quid non symbola.

QVARTVM cap. cōtinet quinq̄ cōclusiones. duas rationes ad primā. et vnū correlariū post quintam. Elemēta gāterna ē generatio. ¶ Prima conclusio. Corporū simpliciū alia inuicē gūari. ¶ Primo quia id sensu et corrupti.

16

compertū habem⁹ vt elemētū ex elemento gigni cognoscamus. ¶ Secūdo. quia eorum est mutua alteratio vt que adinuicem agant/patiāturq;. Igitur et generatio. Sed q̄res an quodlibet gigni queat ex q̄liber. ¶ Secūda. Elemētorū quodlibet gigni potest ex altero quolibet. ¶ Nā omnia adinuicē contraria sunt innata adinuicē agere et pati. Differētias enī habent cōtrarias. igitur ola adiuicē sunt trāsmutabilia. Trāsmutatio enī vt generatio in cōtraria ē. ex cōtrariis. Et quāuis qlibet alteri cuilibet cōtrarietatē habeat: hoc tamē interest q̄ vnū vni secūdū duas sue cōiugationis qualitates cōtrariū est: aliis vero secundū alteram tantū vt ignis aque (est enī calidus et siccus. Aqua vero frigida ⁊ humida) et aer terre: nā aer calidus et humid⁹/ terra frigida et sicca: sed ignis aeri altera vt siccitate: ⁊ terre altera vt caliditate discrepat et aqua aeri altera: vt frigiditate: et terre: humiditate. que cū altera qualitate discrepent et altera cōueniant: vocamus symbola. ¶ Tertia Elemētorū adinuicē symbolū habētiū cita trāsmutatio est. nō habētiū aūt symbolū difficilis atq; tarda. ¶ Nā facili⁹ ēvnū q̄ multa trāsmutare. In habētib⁹ aūt eē symbolum: vnius est trāsmutatio. vt ex igne calido: trāsmutante/ vincēteq; humido: erit aer. ⁊ ex aere aqua: dominante/superāteq; frigido. Et ex aqua solo humido supato fiet terra. et ex terra ignis: frigidū superante calido. Erant enim hec altera semper qualitate conformia. Est igitur elemētorū symbolū habentiū velox/ citaq; adinuicem trāsmutatio. At si ex igne debeat gigni aqua: q: symbola nō sunt: hoc nō fiet altero tantū vt calido trāsmutato aut siccō: sed vtrūq; superari/ vinciq; necesse est. Est enī aqua et frigida et humida itidē ⁊ si ex aere fieri debeat terra. Est igit in nō habentib⁹ symbolū gñatio tardior. ¶ Quarta ꝛclusio. Ex duob⁹ elemētis adinuicem nō symbolis possūt reliq; gñari. ¶ Et ex igne et aq̄ possunt gñari aer ⁊ terra. et ex aere ⁊ terra ignis et aq̄. Nā ignis corrupta caliditate et aque humiditate gñatur terra. Remanebūt enī siccū ⁊ frigidū: terre q̄litates. Et ignis consūpta siccitate ⁊ aq̄ frigiditate gñabit aer. Nā superāt calidū ⁊ humidū aeris q̄litates. Et ūr

Elementa symbola facili⁹ trāsmutari q̄ non symbola.

Ex duob⁹ elemētis non symbolis posse tertiū generari

ex aere et terra generabūtur ignis et aq̄. Aeris enī corrupta caliditate ⁊ terre siccitate gñabitur aq̄. Nā hui⁹ reliquū est humidū/ illi⁹ vero frigidū. et corrupta aeris hūiditate/ ⁊ terre frigiditate gñat ignis. remanētib⁹ ex aere calido ⁊ ex ēra sicco ignis q̄litatib⁹. Et id fit: ignis gñatione sensui pspecta maxime in ignis flāma. est enī hec famus ardēs. Fumus aūt ex aere ⁊ terra. Ex duobus igit adinuicē symbolū nō habētib⁹ reliqua generātur elemēta. Et supra hec: alterutri⁹ vtraq; supata q̄litate: fit reliquū. ¶ Quinta in elemētis symbolū/ cōsequē tiāq; habētib⁹ alterū ex altero gignit ⁊ nō reliq. ¶ Alimentis symbolis tertiū q̄ se ordine nō ꝛsequūtur. Nā altera q̄litate superata fit reliquū vt ab humiditate aerea ignis supata siccitate: fit aer: remanēt enim calidū et humidū. Et a siccitate ignis aerea superata humiditate fit ignis: nā remanēt calidum ⁊ siccū. Et ita in ceteris. est igitur manifestum in talibus alterū ab altero gigni. Sed q̄ nō generētur reliqua ex igne ⁊ aere/ aqua et terra hoc ideo est: q: aut maneret caliditas in qua cōueniunt ⁊ corrumperentur ignis siccitas et aeris humiditas: et tunc solū calidum manet ex quo nullum generatur elementū. Aut corrumpitur caliditas et manent ignis siccum ⁊ aeris humidū cōtraria: que nullius elemētorū generationi apta veniunt. Et ita de aere et aqua/ aqua et terra/ igne ⁊ terra ostende. Manifestū igitur est ex duobus elementis symbolum consequentiamq; habentibus non generari altera. ¶ Correlarium vnde pariter fit notum cum cōuenientia elementa in seinuicē trāsmutari vno corrupto. Elemēta nō symbola in seinuicē trāsmutari duob⁹ corruptis

Quid flāma nostri ignis.

Elementa symbola in seinuicē trāsmutatri vno corrupto.

QVINTI CAP. NOTE

¶ Secundum rectitudinem/ secundū spēi varietatem. ¶ Secundum circulum/ secundum specierum similitudinem. ¶ ſ/ dulce. ¶ ß/ amarum.

QVINTVM cap. cõtinet duas cõclusiones. tres rõnes ⁊ duo correlaria ad primã. ¶ Prima conclusio. Elemẽta nõ sunt rerũ naturaliũ materia: neq; elementũ elemẽto. ¶ Primo. nõ vnũ. qz omnia vnũ faceres: aut ignẽ/ aut aerẽ/ aut aquã/ aut terram: hoc autẽ impossibile: sed trãsmutatio de cõtrario in cõtrariũ: neq; duo aut tria. quia ola: illa essent. ¶ Secundo. qz cũ ex aere fieret aqua: illic nõ gnatio: sed solã alteratio esset. Nã aer maneret vt pri⁹. Ponitur enĩ totus materia. et aq̃ esset aer. neq; valet dixeris tũc aquã: aerẽ esse frigidũ. et cũ ex aere fiat ignis: ignẽ esse aerem calidũ: quia tũc solã cõsideberis alterationẽ et nõ generationẽ. ¶ Tertio si est aer ex igne calido cũ gnatio sit in cõtrariũ: aliquis aer erit frigid⁹. et idẽ simul calidũ et frigidũ. immo et cũ ex igne fieret aqua ignis esset frigidus. maneret enĩ ignis. que sunt ipossibilia. ¶ Primũ correlariũ. Unde fit vt cũ ex duobus fiat alterũ: materia altera sit vtrisq; cõmunis. Nãvnũ ex quo fiãt ola/ et ex quo fiat reliquũ materia esse non potest. ¶ Scõm dũ (qõ antiqĩ fit etiã vt horũ mediũ quoddã: vt mediũ aeris et aque/ q̃ ponebant) ignis et aeris: his dẽsus/ illis rari⁹ (vt inq̃unt) ĩfinitũ: aliorũ materia esse nõ possit. qz ipm et igni/ ⁊ aeri/ ⁊ reliquis cõtrarietatẽ habere oporteret: cũ ex eo generarentur ola. et sic cõtraria simul essent ĩ eodẽ. Et cũ priuatio sit alterũ contrariorũ: iterũ nõ maneret materia. Et illud ens cõsimiliter vnumquodq; esset/ aut nichil esset. Sed victũ est elemẽta adinuicẽ trãsmutari: et quãdo facilius/ et quãdo difficilius/ et duas esse cõtrarietates ex quibus colligimus plura esse oportere elemẽta: nõ tantum duo/ non tantũ tria/ sed ex quattuor illarũ ⁊trarietatum cõiugationib⁹: quattuor esse oportere reperim⁹. Duas vero (q̃ cõtrarie essent) generationi ineptas qualitatũ cõbinationes reiecimus: neq; qõ sit in extremo vt ignis aut terra: neq; quod ĩ medio vt aer aut aqua: oĩbus posse esse trãsmutationis p̃ncipiũ tam ostẽdim⁹. Sed plane cõfitebũtur quidam media adinuicẽ transmutari posse: sed id nõ posse/ extrema ¶ Secũda ꝯclusio. Elemẽta ꝑcedere in infinitũ secundum rectitudinẽ finita cẽ.

Elemẽta rerũ naturaliũ nõ esse materiã. 21

Corpus mediũ (qõ antiqĩ etiã vt horũ mediũ quoddã: vt mediũ aeris et aque/ q̃ ponebant) ignis et aeris: his dẽsus/ illis rari⁹ (vt inq̃unt) ĩfinitũ: aliorũ materia esse nõ possit. qz ipm et igni/ ⁊ aeri/ ⁊ reliquis cõtrarietatẽ habere oporteret: cũ ex eo generarentur ola. et sic cõtraria simul essent ĩ eodẽ. Et cũ priuatio sit alterũ contrariorũ: iterũ nõ maneret materia. Et illud ens cõsimiliter vnumquodq; esset/ aut nichil esset. 24

Elemẽta ꝑcedere in infinitũ secundum rectitudinẽ 26

s̃ finita cẽ necesse ẽ. ¶ Nã oporteret idẽ ĩfinitas habẽ ꝓprietates. qõ sic ostendo. Sit a ignis. b aer. c aq̃. d terra. qz b trãsmutabĩ a: ꝓprietas aliq̃ est ipius b ⁊ a q̃ sit albedo ⁊ nigredo. sit itaq; b albũ ⁊ a nigrũ. ⁊ qz b iterũ trãsmutabĩ c (qz non idẽ a ⁊ c) ipsi⁹ b et c est vna altera ꝓprietas: q̃ sit siccitas et humiditas: itavt b sit siccũ ⁊ c humidũ. trãsmuteturq; b ĩ c. si manet albedo: c aq̃ erit alba ⁊ humida ꝗ ignis nigro a ꝓria. si nõ maneat: erit c aq̃ nigra. nã gnatio in ꝓriũ. Deinde intelligo ex b gnari a. si manet siccitas: a ignis sicc⁹: aq̃ humide c ꝓriab. si non manet: erit a ignis humidus et niger. quare si dicebas c nõ seruare albedinẽ s̃ cẽ nigrũ: idẽ erit a ignis et c aq̃ Nãvtrũq; humidũ ⁊ nigrũ. Deinde trãsmutet a in e qz nõ reuolutĩ s̃ sẽp seõm noua ꝑcedit elemẽta. Cõsimiliter argumẽto ꝓbo b ĩtidẽ/ ⁊ c (si voluero) eẽ ꝓria e. qz a transmutabĩ e ẽ alia ipi⁹ a ⁊ e a ꝓdict̃ ꝓrietas q̃ sit f g. ita vt a sit f ⁊ e sit g. Cũ igit a ignis trãsmutet ĩ b aut manet f itavt b sit f ⁊ albũ: et tunc manifeste ꝓriab e g. vel non manet: ⁊ tũc b aer genit⁹ erit alb⁹ sicc⁹ et g. generet igit ex a: e. vel manet nigredo: si sic manifeste ꝓriab aeri albo et sicco b si nõ maneat cũ gnatio sit ex ꝓrio/ et corruptio in ꝓriũ: e erit albũ et g. q̃ si b aer etiã g cẽt: nõ eẽt a ad b/ ⁊ a ad e diuersa ꝓrietas cui⁹ suppositum⁹ oppositũ Et ita sẽp ꝑcede de b aut q̃cũq; altero volueris: ostẽdendo s̃ alterũ suptoze accepto ad seq̃ns nouã h̃e ꝓrietatẽ et infinitis idẽ vt b aut aliud q̃cũq; retinere ꝓrietatẽ. At infinitis idẽ retinere cõtrarietatẽ impossibile est: qz nõ contingeret generatio. Oporteret enĩ oẽs has trãsire cõtrarietates. et aliquorũ nunq̃ futura esset gnatio. Nã si nulla vari queãt extrema: media ipsa ĩfinita erũt imo et neq; ignis ex aere vnq̃ futura eẽt gnatio. Nãvtrũq; q̃ infinitas contrarietates haberet. et q̃ certe superiora sunt: in inferioribus existerent/ et que inferiorũ in superioribus: quare et ola vnũ essent. hec impossibilia. Nõ igitur elementa in infinitũ secundũ rectitudinẽ procedũt: sed finita sint oportet.

SEXTI CAPITIS NOTE

¶ Compages/ cõiunctio/ cõpositio/ iũctura/ cõpagõ.

Empedoclis confutatio

SEXTVM ca. cõtinet q̃nq; ꝓclones. ⁊ q̃ttuor rõnes ad quartã.

¶ Prima ꝓclo. Errauit Empedocles ponendo elemẽta adiuicẽ manere intrãsmutabilia: sed adiuicẽ cõparabilia; vt ola ossibus sint eq̃lia. ¶ Qz aut ꝓlligit ea commẽsuratiõe vt q̃tor ecẽ eq̃lia: vt ex vno pugillo aq̃ sint decẽ ignis. aut secundũ potẽtias: vt q̃tũ aq̃ infrigidare: tm̃ aer possit calefacere. Aut scõm passiões vt quãtũ aer albor: tm̃ aq̃ sit nigra: scõm quas nõ ꝓprie attendit eq̃litas: sed potius similitudo. Nã in quanto est equale: et in quali simile. Sic autẽ faciẽs videt materiã elementis cõem facere. Alioquin scõm que cõpararet equiuoca essẽt. ¶ Secũda. Empedocles nõ saluat augmẽtationẽ. ¶ Quia posuit additiõe ignẽ igne augeri/ aerẽ aere/ aquã aqua/ et vnũquodq; sui generis appositiõe. sic autẽ victũ est augmentationẽ fieri nõ solere. ¶ Tertia. que de generatione scõm naturam tradidit: dura atq; ineptа sunt.

¶ Quia q̃ natura sunt: aut sẽper aut plurimũ eueniũt. vt homo ex hoĩe/ triticũ ex tritico/ oliua ex oliua/ ossiũ/ neruor: ũ/ et mẽbrorũ cõpages. Nec autẽ tradit casu et quadã fortune temeritate euenire. Et que casu et temere euenium: extra sẽper et plurimũ cõtingunt. Et certe horũ oĩm causa est nõ ignis/ aut aer/ aut aqua aut terra: neq; lis q̃ solũ dissungit et segregat. neq; amicitia q̃ solũ counit et cõgregat. Neq; fortuna q̃ (vt inqt) ad req̃ equalitatẽ ⁊ nõ ratio aduocat. Sed horũ omniũ causa est vniuscuiusq; natura/ bonũ quoddã et optimũ. de q̃ nichil meminit: laudans sua elementa: litẽ/ et amicitiã que deo facit ꝓnora. ¶ Quarta: Empedoclis de motu ifirmа determinatio est ¶ Primo. qz dicit litẽ et amicitiã mouere: sed quis motus liti/ quis amicitie debeat/ ⁊ quomodo: non determinauit. Debuit enĩ hoc determinare cur hic mor: sit litis/ hic amicitie/ aut supponere/ aut demõstrare/ aut firme/ aut debilit/ aut aliquo pacto. ¶ Secundo. qz cũ entia moueãt nunc vi ignis deorsũ: nunc natura vt ignis sursũ: lis natura potius moueret et amicitia vniuersaliter vi quadã et ꝓter nãturã. Et lite et amicitia nõ mouentib⁹ non fieret motus. hoc autẽ inconueniens. ¶ Tertio. qz empedocles ambiguas vertat sententias: nunc dicens nõ lite ignem sursum latũ: sed vi latum fortuna sursum vecidisse. ¶ Rebro vero itidẽ dicens ignẽ innatũ sursũ agi: vt cũ ip̃ profundas detrusus sit terre radices. ¶ Quarto dicit Empedocles aliquo tempore litẽ regnare vt nunc mundo (vt est) exĩte: aliquãdo amicitiã: oportet igit esse causã ꝓiorẽ lite et amicitia que huiusmodi alterationis causa existat. Illius autem non meminit Empedocles.

Empedoclẽ de augmẽtatione male sensisse.

Empedoclis de motu ifirmа determinatio

Nõ oĩa ex elemẽtis constitui

¶ Quinta cõclo. incõuenienter Empedocles omnia ex elementis constitui voluit. ¶ Nam aĩe passiones vt scientie quẽadmodũ musica/ memoria/ obliuio ⁊ consimiles nequit saluare. Nam si aĩa sit ignis: passiones habebit quecũq; sũt ignis. Et si ex elementis congesta: habebit q̃ plurimũ. erit et aĩa corporalis. nulla autẽ corporalis. Sed hec exactiꝰ exq̃rere alteriꝰ contẽplatiõis existit.

SEPTIMI CAPITIS NOTE

¶ Mixta/ aĩalia/ vegetabilia/ mineralia. ¶ Lychnus pẽsilis q̃ et cicindela dr̃ lãpas/ lucerna: q̃ nocte tota seruari solet accensa. Hinc Ellychniũ funale candele aut lucerne appositum.

SEPTIMVM cap. continet vnã questionẽ. et eius solutionem. ¶ Questio. Cum ex igne fit aqua/ et ex aqua iterũ fit ignis: qr eadẽ subiecta natura vtriusq; cõmunis est: quomodo ex igne aqua/ et reliquis elementis fit mixtũ aliquod: vt caro/ os neruus? Nõ enĩ dicere possumꝰ vt Empedocles: qui dixisset sic fieri sicut paries ex lapidibꝰ et latercul. neq; ex tota carne fieri posset ignis: quẽadmodũ ex tota cera fieri videmus: flãma hac spherica Pyramide (q̃ nobis q̃tiẽs ellychniũ accẽditur: apparet) cõtinuata aut oleo aut cera subiecta. Et ex opposito scrupus nascit et difficultas. cũ faciamꝰ oĩm vnã subiectã materiã: cũ ex calido et sicco vt igne/ frigido et humido vt aqua gñet caro: si caro nõ sit vnũ/ nec alterũ/ neq; ipsoꝝ saluatorũ mixtura atq; cõpositio: quid ipsoꝝ ergo nisi sola materia relinquit? ¶ Dicimꝰ elemẽta in mixti generatione

Quō ex ele-se contemperare: vt calidum frigidum humidum et sic mētis mixta cum remitti: eorum intensiones atq; acumina obtūdi: cōpouant trayt mixti nature apta sint gignaturq; mixtū. Et tunc nec elementa ipsius materia sunt: neq; horū extrema cō traria: sed eorū medium ad mixti naturā contempera- tum quod mixti natura et specie moderat dirigiturq;. Hinc varie mixtorum oriuntur species ex varia t̄ pera menti proportione. vt hoc proportione dupla calidum ad frigidū/illud tripla. et ita de sicco et humido. Itaq; mixta sunt ex contrarijs elementis et elemēta rursū ex illis: non vt ex materia et que actu sint sed potentia: et quorū in medium redacte et contemperate fuerint pas siones.

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Legetes/ vegetabilia. ¶ Mixta/ mixta perfecta.

OCTAVVM cap. continet vnā conclu- sionem. et duas rationes ad eam. ¶ Cōclusio. quodlibet mixtū circa mūdi mediū existēs: ex oīm ꝑ currētia elemē torū nascitur. ¶ Primo ex terra: q; in loco elemētorum terre: et vnūquodq; naturā illius (in cuius loco ortum cōtēperamē- est) participare videt. ex aqua q̄dē q; terminatiōe eget to nasci Aqua autē hoc modo optime terminabilis / ꝓhibeq; terrā decidere/ et eā ligās/ et figens. Et si terra et aqua affuerint: et ignis et aer. Nā mixtū perfectū/ ex ꝓtrario rū temperamēto nascitur. Ignis autē et aer aque et ter re (vt contingit substantiam substantie) sunt cōtraria. Omnia igitur simplicia in tali cōpositō erunt cōcurrē tia. ¶ Secūdo. ex eisdem sunt et nutriunt mixta. atq; oīa plurib⁹ nutriunt. vt plante (que min⁹ plurib⁹ nutri ri videntur) nutriuntur terra et aqua. Vic rustici ortos irrigare volentes aquā terre admiscent: quo vberius ve getibus alimentū ministrent. Et quod nutritur cōiunc tum est speciei et forme: que calore (qui ab igne est) plu rimū eget. Est enim ignis maxime forme atq; actionis: vt qui sit natus ferri ad terminū: et forma maxime ter minus sit. Ignis igitur non abest. quare neq; aer: vt q̄ transmutabili vicinior atq; paratior sit. oīa igit mixta

Mixtū perfe ctū circa ter- rā existēs ex elemētorum cōtēperamē- to nasci

ex omnibus sim plicibus concurrentibus elementis cō temperata sunt atq; ordinata.

NONI CAPITIS NOTE

¶ Sēpiterna et ꝓria/ celi. ¶ Phedon/ liber Platonis ita inscriptus vbi Socrates lethale Pharmacum hau surus de immortalitate anime disserit.

MONVM cap. cōtinet quinq; cōclusio- nes. duas rationes ad tertiā tres ad quartā. et duas ad quītā. ¶ Pria cōclusio. Expedit de causis gnabilitū et cor ruptibilū determinatio. ¶ Nā vt cogni tione assecuta q̄t de oī gnatiōe et q̄ sint pri cipia: singula facil⁹ ꝑspicere poterim". ¶ Scōa tot e- qualia numero et genere eadē sunt: que in sempiternis et ptimis. Et eni illic hoc vt materia/ hoc vt forma et hoc vt efficiens. ita gnabilū est materia: que est ad esse et nō esse quedā potētia/ est forma/ est efficiēs. Nā duo ad ge nerādū sūt sufficiētia. Quedā eni entiū de necessitate sē per sūt/ q̄dā nūq̄/ et q̄dā q̄nq; sūt et q̄nq; nō sūt vt gnabi lia et corruptibilia. ḡre nō īmerito materiā hñt: que pri cipiū est ad esse et nō eē: qs gnatiōe et corruptiōe ꝓplex Q[si makiā et cām gfa cui⁹ habebūt q̄ est forma/ spēs/ et rō vniuscuiusq; substātie. Et tertiū spēi effectiuū. Nā nichil efficit seipsum. neq; materia efficit quicq̄: vim q; ꝓducendi habet nulla ¶ Tertia. Socrates in Phedo ne efficientem cām non tetigit. ¶ Alios eni increpat vt nulla loquentes: supponens esse ideas (quas ideas di cunt) et entia specierū ꝓticipantia: fieriq; generatione susceptā specie et corruptionē speciei retractione. Sed q̄d nō verum sit patet. ¶ Primo quia quereret a So crate cur nō semp generāt: cū sint ipse species semper/ et que ipsas participare possint. ¶ Secundo. Quia vide mus alia efficiētia. vt medicus sanitatem efficit/ doctor doctrinā/ et vnūquodq; scōm opantis naturā. q̄d igitur introducūt spēm. separatā q; Ideā? ¶ Quarta. Neq; rō nabiliter dicūt materiā gnare. ¶ Primo quia alterās et trās formās gnationis efficiēs cā existit. Hanc in oī bus et natura et arte factis efficientē causā dicere con-

Tot gnatio nis rerū na turaliūeē p̄n cipia: q̄t sūt in corpor⁹ celestibus.

Socratē cau sam efficiētē non recte ꝓ termisisse.

Materiā/ ge nerationis causā nō esse

sueuimus. materie autē est pati et moueri. Mouere aūt et facere alteri⁹. nō igit rōnabiliter dicūt materiā gñare. Et id ꝓfecto dicebat Democrit⁹ Atomos eiꝑas mouētes rerū materias ponēs. ¶ Secūdo aqua nō efficit aīal a seipsa aut aliud elemētū quodcūq; neq; lignum a seipso lectum: sed requirit ꝛ ꝓducēs et aro. incōueniēter igit ponūt materiā gñare. ¶ Tertio. q; organa attribuūtur corꝑi per q̄ generet. hoc materie ascribentes principale/actū/spēm/ quod ꝓprie erat esse relinquūt: cui⁹

V. lō. Elementorū ꝓprietas est agere. ¶ Quīta cōclusio. Neq; id verū est 37
q̄litates gñationis ꝓpriae elemētorū passiōes calidū/frigidū/humidū/et siccū/ et reliq̄s (q̄ secūdū has adinuicē agant et patiant) esse efficiēs ꝓcipuū et per hec: oīa gigni et corrūpi nō esse efficiens ꝓcipuū et per hec: oīa gigni et corrūpi ¶ Prima entia.

mo. quia quod habet nobilissimas et maxime actiuas passiones deberet potius semp agere et alia corrūpere videt tñ ignis et motus. ¶ Sexto q; sic dicētes simile dicunt atq; si dicant serrā principaliter effectiuā: ꝛ vnicuiq; instrumentorū agēdi principalitatē attribuant: et ytens organo existiment deterius. Arguī hoc esse nequit. Incidēte enī atq; serrā dirigente diuidi necesse est sed quomodo organis vtentia moueant nō vident.

DECIMI CAPITIS NOTE

Quid periodus primo. ¶ Periodus durationis natura instituta terminus.

Quid periodus secundo ¶ Est et periodus illa tota (q̄ natura determinata est) durationis series et circuitū/cōprehēsionēq; interꝑtant

DECIMVM cap. cōtinet quatuor cōclusiones. ꝛ vnū corelarium ad tertiā. ¶ Prima perpetua est gñationum et corruptionū series. ¶ Mā lationes supiores ꝑpetuas eē mōstratū est. Nec aūt sempiterno gyratu adducūt aut abducūt gñans. erit itaq; ꝑpetua hmōi gñationū et corruptionū series. Et certe rationabiliter. nam latio illa: prima est gñationē precedens/et sēper exīs. Et perrōnale est primū posterioribus esse causā: et semp ens aliquādo enti/et aliquādo nō enti ¶ Secunda vt sit hmōi perpetua generatio 39

T. Coroll. Generationē et corruptionē eē ꝑpetuā. 38

II. Coroll.

nū et corruptionū subsecutio: nō satis est primi circuli

afferre lationē. sed et aliās vario mō incedentes ponere necesse est. ¶ Mā generatio et corruptio cōtraria sunt. et idē inquātū idē et cōsimiliter se habēs semp est natū facere idē. quare exīte vnico circulo solū fieret aut gñatio aut corruptio. Ponendi sunt igitur plures qui vt contrarij: contrarios inducant effectus. Hinc fit vt supremi circuli latio non videat gñationis et corruptionis causa: sed latio ea que sub obliquo demeat circulo. nam cōtinue duos varios motus cōtinet. Et inclinationem habet que nūc sue pārtie causa est/ nūc absentie/ nūc vt

40 prope sit/nunc vt longe. Tertia tēpus generationis est equale tempori corruptionis. ¶ Mā equali exīte distātia equalis est motus. Distantia aūt accessus ad nos eq̄lis est accessui. et accedēte sphera vt solis: oīa oriri/germinare et pubescere videm⁹. abcedente vero tabescere atq; marcescere. Est igit tēpus gñationis equale tēpori

41 corruptionis. ¶ Corelariū. Fit etiā vt vniuscuiusq; vita numerū habeat quo determinat. Nam oīm est ordo. et omniū tēpus/et vita claudit periodo. Sed non oīm eadem est periodus: sed his quidē minor: vt ānua/ his vero maior. Accidit tamē sepe sue periodi metā nō attigere: sed citius occūbere ꝓpter causarū confusionē ꝛ materie ineq̄litatē: q̄ nō vbiq; cadē/ eaſdēq; virtutes habēs.

42 ¶ Quarta. Non iterū ꝓter rationē euenit ꝛtinuas eē generationes et corruptiones: vt nevnq̄ quidē defecture sint. Nam in oībus cōpertū est melius semp desiderare naturam: melius aūt esse q̄ non esse. Esse aūt i oībus cōtinue existere: ꝓpter longe a principio/rerūq; origine distare ipossibile est. Reliquo igit modo vt fieri potuit cōpleuit deus esse: cōtinuā facies gñationū serie. Et rationabiliter res hoc pacto vt secundū circulū sempiterna duratione trahunt. vt simplicibus licet intueri. ex igne generari aerē/ex aere aquā/ex aq̄ terrā/ex terra aquā/ ex qua aerem ex quo iterū ignitur ignis. Hoc enim pacto imitantur sempiternum celi gyrum ꝛ circulationē: que ipsarū causa existit. dictum enī est ꝓius quomodo est vnum primum continue mouens ingenerabile/incorruptibile/inalterabile/et vnus primus mot⁹: cuius numerus est tempus. et quomodo hoc et quare.

Gñationis ꝛ corruptionis tēp⁹ eē eq̄le. III. Coro.

Omnium vita claudit periodo. III. Coro.

Naturā ꝓpotime posse deliberare

VNDECIMI CAPITIS NOTE

Que sūt essētia ordinata

¶ Essentia ordinata/quorū ꝑus est de essentia posteriorīs: aut quo nō existēte alterū nō esse contingat. ¶ Generatiōes secūdū rectū perpetuarentur si semper generatorum fierent noue species: ⁊ nunq̄ relaberētur i ꝑiores. ¶ Secundū vero circulū quando finitis ⁊ natura determinatis rerum speciebus semper reparātur: in cōsimiles reuoluendo species.

Prima questio.

VNDECIMVM cap. cōtinet quīq̄ questiones. et earum solutiones ¶ Prima questio. Cū cōtinue generationes generatiōibus succedāt/ et transmutatio transmutationi/et hoc ens generatum post hoc/ vt non aliquando deficiat: an aliquid ex necessitate erit/an nichil/sed omnia non fieri cōtingat? 43

Responsio

¶ Responsio. aliqua de necessitate erunt et aliqua non: quēadmodū incessurus potest ambulare: ita quod generabitur potest non generari. Et generari et non generari: vt erit et non erit: se habebunt. 44

Secūda questio.

¶ Scūa questio. Cum sicut aliquid necesse est esse ⁊ aliquid contingit: ita aliquid fieri necesse sit vt celi cōuersiones? an si sit ꝑius: ei⁹ posterius necesse sit: an econuerso?

Responsio.

¶ Responsio. in essentia ordinatis posteriore existente et ꝑus esse necesse est vt homo existēte vt fundamētū sit necesse est. Et si fundamentū est: lapides/et intritū sunt non ī retroagitur nisi posterius de necessitate sit futurum. 45

Tertia. Responsio.

¶ Tertia an gnationes secundū rectū. an ne pot⁹ secūdum circulū ꝑpetuent? ¶ Responsio non perpetuant generationes secundū rectū. Nam infinita non erūt hoc modo specie varia. Nam si posteri⁹ est in talibus: ⁊ ꝑi⁹ esse necesse est. Et si ꝑius de necessitate erit: ⁊ posteri⁹. vt licet in rerū speciebus intueri. Nec finita erūt. nā aliquando pertrāsita tota essent vt caderent atq̄ deficerēt generatiōes. Sed perpetuant gnationes secm circulū Sic enim videmus orta secundum notas species reparari ac redire. et causa huius est motus celi: qui in circulum volutur et motus solis similia successionibus suis reparans tempora/menses / et horas et genita genitis

46 similia: eius gyrū circū (cq̄) lationē imitētia ¶ Quarta quarte. q̄stio. quare si nubes est oportet pluere et si ꝑ luit oportet iterū nubē esse. et non oportet homines aut animalia in seipsa reiterari? ¶ Rūsio hoc est q: hec trāsmutatio vt pluuie et nubis aquose et econtra magis imitat circulum. animaliū vero minus. imo quodāmodo videtur 47 esse: secundū rectū. ¶ Quinta questio. an omnia similiter iterentur/ an non? ¶ Responsio quorū substātia mota ingenita est et incorruptibilis eadē numero redeūt. vt sol/ vt astra. Quorū vero corruptibilis: non numero sed specie eadē reparantur: vt cū ex aqua fit aer/ ex quo iterū fit aq̄: non eadem aq̄ numero sed specie reparat. Corruptibilis enī aqua: ⁊ talis vt eam contigisset non esse.

Quinta

Responsio.

¶ Secundi de generatione et corruptione finis.

IACOBI F. STAPVLENSIS IN QVATVOR LIBROS METEORORVM ARISTOTELIS PARAPHRASES

PRIMI CAP. primi libri Meteorozum note.

¶ Meteoros sublimis interpretat. Meteorologia/ imperfectorū mixtorū disciplina: quorū quedā sunt ignea/ hec aquea/ hec aerea/ illa vero terrea. ¶ Impressiones ignite sunt. stipule ardentes/ eges vali/ sydus volās/ cādele/ trabes/ colūne/ teretes lancee/ clypei/ globi/ faces/ ignire/ pyramides/ draco volans ⁊/ similes. ¶ Phātasmata sunt: hiatus/ colores/ illuminationes/ galacia. Videntur etiam cometa et galacia ignitis. ¶ Astrozum lacte via lactes galacia ¶ Impressiōes aquee sunt: vapor/ pluuia/ ros/ pruina/ nix/ grando/ fontes/ flumina/ mare. ¶ Aeree venti/ terremot⁹/ flumina/ echnephias/ typhon. ¶ Que radiozum apparitione fiunt sunt halo iris/ virge/ parahelū. ¶ Impressio/ mixtū/ imperfectū.

LIBER meteorozum continet quatuoz partiales libzos: ignis/aqua/aer/terra. Primus octo cap. Primum cap. vnā cōclonē: qua ea de quib⁹ iam egit/et que postea acturus est: complectitur ¶ Conclusio de primis causis nature/de omni motu naturali/de celis astrozū magnitudine peroznatis/de elementis quoz et que sunt/de eozū adinuicē permutatiōe et vsu de generatiōe et cozruptiōe dictū est. Hūc partē illam (quā Meteozologiā vocāt) supest absoluere ¶ Hā hec sunt que accidūt scōm uaturā inordinatiozē quidē: magisq; trāsmutatiōi quiā t min⁹ sibi cōstantē. Et primo determinabim⁹ de ipzessionib⁹ ignitis/phantasmatib⁹ cometis/et astrozū lacte. de ipzessionib⁹ aque. deide aerisvt spiritibus/terre tremozib⁹/fulminib⁹/ecnephiis typhonibus. de his que radiozū apparitiōe fiūt. t terre vt que congelatione ꝓcreenk deinde de alalib⁹ t plātis His enī determinatis fere que a principio ꝓposuimus: finem suum nacta erunt et assecuta.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Aque t terre nole/aquea t terrea etiā cōplectimur. ¶ Theozema/principium/aut propositio in geometria demonstrata.

SECVNDVM cap. cōtinet duas cōclusiōes. t q̄ttuoz de continētie iter celū t terrā diuersitate: opiniones. ¶ Prima cōclusio. celū causa efficiens impzessionū et apparētiū de quib⁹ inferiꝰ dim⁹. aqua et terra materia: materiāq; vsi fiant prestant. Nam id circo mundus inferioz quatuoz elementis cōplerus: igne/aere/aqua t terra (quoz hec ad mediū/illa a medio ferunt: et quozum supemines et summus celū tangens est ignis. terra subsidens et infima. aqua et aer media. aq̄ terre vicinioz: aer vero igni) celo attiguus est: vt ab eo recipiat virtutē. Est autem ex necessitate superioribus lationibus attiguus vt omnis ipsius virtus inde gubernetur. Celū enī primā causam

Celū mixtorū ipfectoz cā est efficiēs

putare oportet vt cuius motꝰ perpetuus sit finē nō habens: sed semp in fine. Et aquā et terrā apparētiū materiā prestare: postea fiet manifestiꝰ. Hinc enī elemēti ab elemēto vt ignis t terre distātia finita. t oīa eiusdē materie similitudine ꝙuenire oportet quo possint subiecta elemēta pati: materiāq; eozū que in ipsis fiant: ministrare.

¶ Scōa. Terra cōparatione cozpozū circūstantiū parua existim ida est ¶ Hā theozematibus mathematicis cognitū est terrā multis astris esse minozē q̄ punctozū instar ad circūambiētia cozpora nobis apparēt. Est igitur terra ad ambiētia cozpora parunla mole extimāda Et qd inter celū et terrā mediaret fuit opinionū diuersitas. ¶ Quattuoz de hac diuersitate opiniones. ¶ Prima ē antiqua opinio. q⁹ mūdus circa lationes supiozes sit celesti cozpe plen⁹ dict⁹ ether (vt recte voluit antiquitas) q: sempiterne currat: t aliqd diuinitatis ei⁹ natura ꝑticipet. Quod t nos ipsi hoc nostro euo dicim⁹. Nō enī putare oportet raro: neq; semel neq; bis ab hoibus (que ꝑfuerūt) iterari opiniones sed ī finitie. Anaxagoras autē ethera vocauit: q: sempiternū ignē ipm putauit. ¶ Scōa opinio ē dicētiū totū a terra ad sydera aere plenū esse. q: sic appareat. Sed hec puerilis ē opinio et mathematicā nō tenētiū. Excederet enī nimis equalitatem communis analogie ad coelemētaria cozpora. ¶ Tertia est dicentium illam totā distantiam esse igne plenā. Sed si sic: olim destructū esset vnūquodq; elementoz. ¶ Quarta est dicentiū intercapedinem celi et terre totā aere t igne plenā. Sed id esse nō potest. Hā cum ex terra fit aqua/et ex aqua fit aer/et ex aere fit ignis/videmus excessum molis. et qualis proportio tantille terre ad factam aquā: tanta t totius terre ad totam aquā. Et qualis aque ad factum aerem: et totius aque ad totum aerem. Quare maioz moles aque q̄ terre et quam oportet ꝓcipi: et maioz aeris q̄ aque. Et quāuis ex se inuicem secundum se tota non fiant neq; equalibus molibus se circūstent eozū tamen equalis virtus: vt vnū alterum superare/supuincereq; nō possit. Et manifestū est neq; solum vnū neq; duo sed tria aquā/aerem/et ignem inter celi et terre contineri ambitum.

Terra ī cōparatione cozporum celestiū parua est

Quattuoz de cozpozū inter celū et terrā interstitio opiones.

TERTII CAP. NOTE

¶ Sincerus/purus.

TERTIVM cap. cõtinet tres questiones et earum solutiones.

¶ Prima q̃stio. quõ ignis et aer ad celũ ordinẽtur? ¶ Secũda. q̃re a supioribꝰ astris in vicinia terre fit calor. et quidẽ vehemẽtior q̃ in vicinioze et aeris media regione? ¶ Tertia cũ ex aere fiat aqua ꝓpter quid in sũma aeris regione nõ fiant nubes? cũ remotior a terra existat vbi vis illa reuerberata radiorũ solis attingere nequeat: et vim caloris ipzimere. quare videak esse frigidior. et nubes generari videãtur: vbi desinit reflecti atq; reuerberari solis radius. videtur igit a fortiore ibi debere gñari: aut non ex omni aere potest fieri aq̃. ¶ Prime solutio. q; ignis puriori ẽ sup̃ior existit: sinceriorẽ locũ celũ lune attingẽs: et aer minus sincerus inferior: ignẽ puriorẽ attingit. ¶ Secũde solutio. q; celestia corpa medio circũferanꝰ: illo motu sua astra mũdo inferiori applicara: caliditatẽ impzimunt/et causant. Mã tota materia que illis subest corporibus: potẽtia calida est/frigida/humida et sicca. Et aer trifidus est/tresq; possidens regiones: hãc supremã/hãc infimã: et tertiam his duabus supreme et infime mediã. Suprema est illa que (quia cõtinetur ab igne et ei cõterminа existit) vim caloris ab ignis vicinia cõcipit. Infima vero reuerberatos a terra et solidis corporibus solis radios sentit. ¶ Media vero existit vbi a parte superiori vis illa ignea caloꝛẽ suum impzimere desinit: et ex parte inferiori vbi radiorũ reuerberata virtꝰ deficit imitq̃ non tamẽ est ignis et ardor: et cũ igne motu celi circũfertur/agitaturq; circulo. Infima itidẽ calet. rũ ꝓpter vapores et exhalationes q̃s in se receptat omnes. Est enĩ vapor calidus et humidꝰ et potẽtia aqua: vt halitus aque: et exhalatio calida et sicca vt potentia ignis. quemadmodũ ea que a terreis et siccis vt sulfure exprimunt: et leuitatis naturã participantia: locũ in aere querunt. Tum quia (qui a solidioribꝰ reuerberãtur corporibus) in se radios recipit duplicatos: et quibꝰ vis calefaciendi maior inest: q; replicati. Reflectũtur enĩ a solidis corporibꝰ: vt que eorũ vim lõgius in rectũ se diffundendi superent ꝓpedimẽto q; sint colligiturq; in vnũ virtus. quare fortior: et se reflectẽdo multiplicat. Et media est semper frigida et densa magis: que predictis (vt infrigidescat) caret occasionibus. ¶ Tertie. Nubes non solum ex aere generantur: sed ex vapore eleuato: qui in contactu frigidiuscule medie regionis dẽsatus: in nubẽ aptatur: vt plerumq; stillet pluuia. Nam frigidi est condensare cõdensaruniq; ad grauiorum naturam ꝓparare. Secundo. quia supreme aeree regionis aer calidus/sicut et rarus est: ignis naturam imitans: in quo nõ possũt nubes. sunt consistere nubes. Disgregat enim calidum et dissipat Tertio. quia circulari motu agitat. Unde fit vt congregari non possent: at q in aquam conuerti ꝓhibente motu. Quarto. quia venti nõ videntur altissimos montes transcendere: sed circa loca terre stagnare. igitur et minus nubes. Nam nubes fit ex vapore humido et calido: exhalatione (ex qua procreatur ventus) grauiore. nubes.

Et quia solem et astra calefacere diximus: non tamẽ debemus existimare ea esse calefacta. Nam calefactum hec que dum feruntur medium fortiter diuidunt et secũdum rectum: ita vt aliquando lata ignita atq; liquefacta soluantur. Non autem ita de sole existit et ceteris astris. Et sol maxime calefactiuus est et velocꝰ inferioribus vt luna: in suo orbe fertur. Et q; sol adhuc non sit calidus indicium est q; appareat albus et nõ igneus.

Quare media ẽ frigida.

Quare in suprema aeris regione non sunt nubes.

Ex quo fiat nubes.

QVARTI CAP. NOTE

¶ Ex Egio/capra ¶ Malus/torris ¶ Interdiu/Idie.

QVARTVM cap. q̃tinet causas flãmarũ in summo aere

11 apparentiũ. earũ generationes. et quando et vbi generẽtur. ¶ Flammarũ cause. Causa efficiẽs est celũ: et materia ẽ exha-

12 latio calida et sicca. ¶ Earũ gñatio. Terra a sole calefacta duplicem emittit spirationẽ. Unã calidã et siccam/q; spiratio.

Quid flãma rũ causa

Duplex est

hec exhalatio dicitur: altera calida et humida/et hec dicitur vapor. Et exhalatio quidē nata est supemineré qz leuior: vapor autē humidus subsidere: quia grauior. Et qz (vt diximꝰ) ignis celo cōnatus ē et cōterminꝰ ꝛ pars aeris suprema cōnata igni ꝛ in igne locata: quādo illic exhalatio ptingit inflāmak facile: parāturqꝫ incēdia. quēadmodum fumū apud nos inflāmari videmꝰ facile. Est enī flāma sicci spiritꝰ ardor. Et differunt he flāme ꝛ hec incēdia multitudine/paucitate/positione/ꝛ figura. Nā cum inflāmatio lata est/et discōtinua/ꝛ lōga: dicitur stipule ardētes et figurā illam imitak. Et quādo per globos accēditur ꝛ scintillat: Eges ꝛ capre. quādo nō scintillat: est dalus. Et q̄ accēditur scōm longū ꝛ latū et trāscurrit suo tractu aera post signās: sydus repētinū et volans nūcuparur. Et hec aliquādo in suprema aeris parte fiunt. vt cū materia calidior/ siccior ꝛ rarior ꝛ magis ardoris natura imitata fuerit. et aliquādo in infima vt quādo dēsior fuerit ꝛ humidior. Hinc fit vt syderū volā tium morꝰ ꝓiectioni similis esse videak. Nā aliquando obuiāt frigido a summa parte: a quo repellūtur. q̄ si debiliter: latera sequūtur. si valide vt detrudi in imum valeant: deorsū eiaculata ferūtur: aliquādo ī mare/aliquādo in terrā decidētia. dēsum enī deorsū reuerberare natū est. Et hac de causa deiciūtur fulmina. Si frigidū extima parte relinquūt: sursum emicāt ꝛ natura quidē: vi autē atqꝫ iuria deorsū. Ad latus autē plerūqꝫ: qz sit horū mediū quo motu sursū vt euolēt extrū q̄runt. ¶ Sed queres quomodo aliquādo magna pars aeris: mira celeritate videak incēdia cōcipere. ¶ Dicimꝰ sicut suppositō facile inflāmabili lucerne vt puluere sulphureo: cū lucernā incēdis rotū tibi subito accēdi videk: ita ꝛ multa incēdia parata in aere exhalatione leui occasione accēsa: videtur aer subito repēteqꝫ exardescere. Et vniuersaliter he flāme et hec incēdia (q̄ Epicaumata vocant) a similitudine figure quā imitātur noīa sumunt. vt candele/trabes quas docidas dicunt: colūne/lancee teretes/clypei/globi/faces/ignite pyramides: preterea Xiphie Hippei/Ceratie/ Bolides (quas dicere possumus gladios/equinas tubas/cornua/eiacula ignita) et cōsimilibus appellētur nōibus. ¶ Quando ꝛ vbi fiunt. ¶ Et quando et apparent tempore sereno de nocte/ et aliquando interdiu. et omnes fiunt sub globo lune: cuius hoc indicium flamme. est. Nam cita velocitate moueri percipitur: quēadmodum ea que prōiecimus: et pretergredi solem/lunam et astra. hoc autem est quia prope sint.

Quid flāma

Cur syderū volātiū motus ꝓiectioni sit similis

Cur magna pars aeris videak incendi.

QVINTI CAP. NOTE

¶ Puniceus/igneus/croceus/ ¶ Purpureus/roseus/sanguineus. ¶ Crassior/densior ¶ Caligo exhalatio vt nubes suspensa. ¶ Cū hiatus vt vastū volum extiterit. Pithetes nūcupant. Est enim Pithos volum

14 15 QVINTVM cap. cōtinet causas phātasmatū vt hiatuū/ voraginū/ ꝛ colorꝫ. ꝛ quō fiūt. ¶ Phātasma tum vt hiatuū/ voraginū ꝛ colorꝫ cause sūt tasmatū eēdē vt flāmarū. ¶ Quō fiant sicut in nocteis serenitate exhalatio calida et sicca (vt nuper dictū est) aliquādo ardet et fiunt stipule/Eges/Dali/et cetere flāmetita aliquādo solū lumine colorātur ꝛ tūc fiūt phātasmata. Aeree enim exhalationes luminis refractione omnimodos colores ostēdunt ꝛ maxime puniceū ꝛ purpureū: qz hi colores ex igneo et albo apparēt ꝓmixtis: sicut orientia sydera mōstrant. Presertim cū ee talia species sint: que non imaginē sed colorem suscipiant. Hinc in aere colores in aere plerūqꝫ representātur diuersi: nūc puniceus/ nūc purpureus: nūc clariores vt q̄ rariore caligine suscipiātur/ nūc subobscuri vt q̄ crassiore. Alhūen in nigro multas facit varietates et flāma in fumo: ita lumē in caligine nūc densitate nūc raritate colorū oīmodas diuersitates. Et hi colores nō ita in sūma die apparēt: quia illos luminis abūdātia impedit nec in summa nocte quia hos videri impedit noctis nigredo. Et nō multo tēpore pdurār: quia eorū materia euanida ē ꝛ cito segregata disparet. Sed hiatꝰ apparet quādo lumē (interueniente nigro) disrūpitur vt lumine ambiente: quedā media appareat ꝓfunditas (quam Bathea dicunt) que cū fuerit magna et cōcrescēs voraginē et Chasma dicimꝰ. et sepe ex talibus Dali excidere videntur.

Quid phantasmatum

Cur in aere videātur colores diuersi

Quādo appareat hiatꝰ

SEXTI CAP. NOTE

Quid canis celestis. ¶ Cometa et cometes idem. ¶ Errātes stelle/ planete. ¶ Canis/ celestis imago que in canis similitudine pingitur/ posteriorib⁹ pedibus hyemali diuisa circulo/ capite occasum spectans ad Equinoctialem circulū declinātē: dextro pedi Orionis fere supposito. oritur cū Cancro in femore tres stellas habet. ¶ Canis/ canis maior.

Quid orion. ¶ Orion est celestis imago que vt homo depingit ense incinctus/ dextra clauam tenēs/ occasum respiciens/ et cum Tauro decertans: quē Equinoctialis circulus in zona diuidit/ oritur oriente Sagittario ¶ Zona/ Orionis balteus ¶ Medius Tropicorū locus/ Equinoctialis circulus ¶ Quinq; stelle/ Mercuri⁹/ Venus/ Mars/ Juppiter/ Saturnus ¶ Tropicus hyemalis/ circulus Capricorni: qui ⁊ bruma dicitur.

Tres de cometa opiniones

SEXTVM cap. cōtinet tres de Cometa opiniones. earum reprobationes. prime tribus rationib⁹. secunde duab⁹. et tertie quinq;. ¶ Tres de cometa opiniones. ¶ Prima est Anaxagore ⁊ Democriti credentiū cometā esse cōgregationē stellarū errantiū. q̄ quia ppe sunt: lumē suū alternatim refundāt/ et ad se dirigāt/ seq; tāgere videant. Cuius signū est (inquit Democrit⁹) q; dissoluto cometa apparuerūt stelle quedā. ¶ Sed id nō esse verū ostēdim⁹. Primo. Quia nō modo semel apparere debuissent stelle plures dissoluto cometa: sed semp. quod nō videt. ¶ Scōo. q; Egyptij dicūt errātes stellas adinuicē cōiunctū iri ⁊ alijs: et non facere cometā. quod nuper nobis videntibus factū est: Joue stellā in geminis subeūte: et (nō facto cometa) se separāte. ¶ Tertio. Stelle per se ipas parue et pene indiuisibiles videtur. Si igitur conungātur ⁊ tāgant nichilomin⁹ maiores nō videbūtur vt neq; si indiuisibile tāgat indiuisibile. Non igitur ex stellarū conuentu tā vaste molis generāt cometes. ¶ Secūda opinio est vocatorū Pythagoricorū dicentiū cometam: vnā esse stellarum errātiū que diu latuerit sub radijs solarib⁹: que modico excessu a sole disgreditur/ q̄ Mercurio accidit

Prime solutio.

16

17

Et ideo cometā visib⁹ humanis se prebere conspiciēdū. Scde solutio

¶ Sed neq; id verū quidē est. Primo. Ut nō modo circa errātes stellas apparēt comet: sed et circa alias. Nō et nosp̄ vidim⁹ circa vnā stellarum: que sūt in femore Canis. Nec solū Egyptijs (q̄ idē asserunt) credim⁹. Et coma illa debilis fuit et magis in partib⁹ astro adiacētibus. ¶ Scōo. q; si esset vna stellarū errantiū: sēp̄ appareret cometa sub signifero circulo. Nā illic sēper mēt errantia sydera. sed omnes qui adhuc rēpozib⁹ nostris visi sunt: iuxta occasū sup horizontē disparuerūt cōsumpti: extra signifer ambitū existētes. et sub alio p̄cipe apparuit vastus/ horrendusq; Cometes rigēte hyeme et gelu et serenitate: vesperi ante solē occūbens. Et ideo prima die parū apparuit: postea magis. q̄ lumen suū ad tertiā celi partē extendit: ideo nominat⁹ est via. et ascendit vsq; ad zonam oriōnis et illic consumpt⁹ disparuit. Et he itidē rationes faciunt cōtra Democritū.

18 ¶ Tertia opinio est hippocratis Coi et Eschilli et⁹ discipuli/ suoruq; sequaciū: dicētiū corp⁹ Comete stellam esse errantē et comā accipere ,ppter locū humore a sole ad ipsum eleuato et lumine refracto. ⁊ a medio tropicorū loco non attrahere aquā: quia consumpta est a solis latione. Jdeoq; illic comā non gerere: et quando est in declinatione ad austrū: quia breuis est decisio circuli super terrā relicta et magna sub terra. Et p̄ius copiam aque habeat: visus tamē non bene ptingit ideo illic nō apparet. Cum vero ad borea relictus fuerit: q; illic magna circuli decisio sup terrā relicta est: accipit comā et apparet cometa. ¶ Sed q; nō recte sentiāt Patet p̄mo q; ois cometa sub signifero circulo inciperet ⁊ deficeret multi aut̄ extra circulū visi sunt: et plures vno sit facti sunt. ¶ Scōo si per refractionē humore eleuato appareret coma: deberet interdū comā relinquere/ et interdum eam resumere ¶ Tertio. quia p̄ter quīq; stellas nullus appareret vnq; Cometa. id aut̄ falsū est. sed visus est: et quīq; p̄ter ipm sup horizontē eleuate stelle.

Tercie solutio.

¶ Quarto falsū ē i medio Tropicoq; loco et Austro nō apparere cometam. Nam circa magnum terre morum in Achaia (cum fluctus burum et Elissen Achaie vrbes

operuerūt) ortꝰ est in equoctio magnꝰ Cometes tēpore estiuo. Et iā multi facti sūt ad austrū. Sub Athenēsiū enī glorioſiſſimo principe Molone facta est comata ſtella circa Tropicos hyemales: et ſole illic exiſtēte menſe Hameleone quē octobrē dicimꝰ. ¶ Quinto. tātā refractionē aſtri eſſe quantā comā viſi ſunt habere comete impoſſibile eſt. Conſtat igit omī ex parti Hippocratis et Eſchylli determinationē non eſſe recipiendā.

SEPTIMI CAPITIS NOTE

Quid pogonia. ¶ Pogon pogonos barba. Hinc Pogonia: cometes cui inferiore ex parte ſpeciē barbe: lōge ꝓmittit in ba. ¶ Eſt et viſus alys ſecūl incognitꝰ ſub Augusto Ceſare cādidꝰ cometes argēteo crine ita refulgēs vt refulgente excellētia vix cōtueri liceret ſpecieq; humana dei effigiē in ſe oſtēdēs vt ꝓdit C. Pliniꝰ. Sed q̄s nō intelligit hoc domini ꝓnunciū fuiſſe aſtrū? cū voluit deꝰ hō interris videri: et cū hoībus noſtrā ſortē miſeratꝰ conuerſari. ¶ Eleuātia exhalatiōes ervapores ſol/ planete/ et aſtra. ¶ Hyper cauma/ Epicauma/ incendiū ſurſum apparens. ¶ Tropici/ termini vie ſolis.

Quid hyper cauma ſiue Epicauma

SEPTIMVM cap. continet cauſas cometē. eiꝰ gñationē. eiꝰ diuerſitatē. Signa q̄ ſit calide et ſicce nature. Cur nō multi paſſim cur raro et cur frequētius extra Tropicos appareāt. Et ꝓter litterā Ariſtotelis ſignificatiōes comete. ¶ Comete cauſe. efficiens. ſol. planete. aſtra. Materia. exhalatio calida et ſicca. ¶ Comete generatio. Cū eleuaā exhalatiōnis calide et ſicce multitudo vſq; ad illā ſupremā aeris regionē in ignis confinio exiſtentē/ circulari motu agitatā: que quidē cōpacta ſit et denſa/ bene inflāmabilis: ſic vt nō multū exuratur/ neq; cito extinguaā/ habeatq; ſubiectā diſpoſitū exhalationē aſcendentē vt aptū et cōueniēs pabulū: tunc fit ſtella comata. Facile enī ꝓpter ignis viciniā et loci ſui diſpoſitionē inflāmaā: et ad illius ſūmi aeris motū: ſyderis curſū imitaā. Et hic flammā in modū crinis circūquaq; diſpergit q̄ crinitꝰ dicit hic ocoꝛſū demittit et tūc pogonias eſt quē barbatū dici

Quid comete cauſa

Quō gñatur cometa

mus: hic vero in latꝰ porrigit et hunc diciſt caudatum.

11, ¶ Cometarū diuerſitas. Horū eſt duplex. Quidā per ſe Comete diui
apparet nō in loco aſtri: et totus eſt Hypercauma. Alius ſub aſtro/ nūc ſub erratico/ nunc ſub altero q̄ fit ī modū halonis circa ſolē aut lunā: nunc crinē/ nunc pogona/ nunc flāmā in latus porrigēs. Sydus autē comam non habet. Hoc tamē intereſt. Quia halon fit refractione vt poſtea fiet manifeſtū: cometa vero flāma et incendio. Hinc fit vt Hippocratis ad ſolē refractio parū ſit ꝓbāda: q; frequētiꝰ p ſe fit neq; circa ſolē neq; aſtrū aliquod: q̄ circa aſtrū. ¶ Signa q̄ cometa calide ſit q̄ ſicce nature. Cometam ignee eſſe cōſiſtentie et nature hec ſūt indicia. Quādo apparent cometē: validi pflant vē fit calidꝰ et ſiccitates ſunt multe. Hoc enī ideo eſt q̄: eleuaā exhalationis multitudo humidū euaporans et ſoluens: vt in aquā cōcreſcere/ denſari/ ſoluiq; nō poſſit. Et cum comete pauciores/ minores/ et rariores: pauciores erūt venti ac ſiccitates. Cū vero maiores: validiores erūt vēti et anni ſiccioꝛes. Et memoria ꝓditū eſt aliq̄n ſic inualuiſſe ſpiritū: vt magnꝰ lapis ſublatꝰ fuiſſet in aera q̄ in Egyptios lacꝰ claro die decidit et circa noctē apparuit cometes horrendus: hyems ſicca fuit/ Boreas in Miſū obtinuit faciēs fluctus et inundationē. et Auſter extra fluctū: impetu valido perflabat et arida impetebat loca. Et ſub principe Nicomacho circa circulum equinoctialē exortꝰ eſt cometes diebus paucis perdurans/ a veſpera ortū faciens quo tēpore inſolitꝰ ventꝰ vexauit Corinthū. Hec ſufficientia prebēt argumēta: cometē naturę eſſe ignee calide et ſicce. ¶ Et ſī quera cur nō multi ſimul paſſim? cur raro? cur frequentiꝰ extra Tropicos ſint? ¶ Hoc ideo eſt. q̄: raro materia tanta eleuata eſt vt ſufficiat facere cometā vnū aut multos. Et ꝓpter diſgregationē et ſolutionē materie que fit nunc a ſole/ nūc ab aſtris/ et feruore ſolis ſemper illac diſcurrentis/ ſub tropicis fortius diſpergitur atq; diſſoluitur materia: q̄ extra illum celi ambitū. ¶ Preter littere Ariſtotelis ſententiam comete ſignificationes preſignat bonorum ſterilitatem/ ventorum impetum/ bella/ Principum lethum/ et ſeditiones.

Cur non multi ſint cometē.

Comete ſignificationes.

Tu steriles agros et inania vota colonis
Siccus et efferues seue cometa facis.
Cum crinem ostentas: tu ventorū impetus vrges:
Oppida. Tu bella sanguinolenta moues.
Principibus lethum: tu seditiosa minaris
Sic varijs mundus vocitur auspicijs.

OCTAVI CAPITIS NOTE

Quid lac primo. ¶ Lac p̄mo: est circul⁹ alb⁹ celū cingēs (vt aiūt) per Geminos et Capricornū transiens / sub noctis serenitate conspicuus. de quo meminit Ouidius

Est via sublimis celo manifesta sereno.
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Quid lac secundo ¶ Scdo. lac est exhalatio sub ipo aggregata celesti circulo: ei⁹ cādoris similitudinē representans. Et causat candor in illis vt colores causari dicti sūt. Celestis semper sub nocte serenā apparet: ip̄ssiōis non sēp. ¶ Lac via lactea / Galacia. Gala enī dicūr greci lac. ¶ Emphasis / demonstratio. ¶ Sporades / disperse.

tres de lacte opiniones

OCTAVVM cap. cōtinet tres de lacte opiniōes. earū improbationes. et propriā determinationē. ¶ Tres 24
de lacte opiniōes. ¶ Prima est Pythagoricorū dicentiū Pherontem semel hac currus

Prime refutatio

traxisse paknos: et hāc celi partē exustū incāduisse: hīcq; nobis adhuc lac apparere. ¶ Sed inconueniēs est nō intelligere hac de causa zodiacū circulū iā exustū esse debere et magis q̄ lacteus circul⁹. Nā sub ea ēq; per sol decurrit et oīa errantia sydera. At nichil tale passus conspicit (nobis enī tot⁹ manifestus est circul⁹: et qualibet nocte videtur dimidi⁹) nisi ea ex pte qua cōiūgit lacteo

Democritus circulo. ¶ Secūda est Democriti et Anaxagore dicen- 25
Anaxagoras tiū lac esse ppriū lumen aliquorū astrorum adinuicē congregatorū, Dicebant enim solis aspectu propriū lumen astrorū impediri videri: sed terra interposita non

Secūde impeditū videtur: et lac ipsum nuncupat ¶ Sed nō ita est. Primo. q; lactis circulus semp apparet sub eisdem astris / At cōtinue essent alia et alia q̄ a sole non inspicerentur: translato igitur sole oporteret et lac transferri.

¶ Secundo. Quia astronomicis theorematib⁹ cognitum est solem esse multo terra maiorem: et astra multo magis a terra q̄ sol et luna: distare. conus igitur terrestris vmbre deficit circa astra: ad ea ipsa solarē aspectū
26 non impediens. ¶ Tertio dicēbā lac radiorū solis refractionē: vt de cometa. Sed neq; hoc verū est. Primo. quia nō semp deberet apparere in eodē loco. vt ip̄ssibile est eandē Emphasim continue leadē speculi parte fieri: ip̄ssi speculū aut res mouea. Mouent aūt cōtinue sol et astra ¶ Scdo. q: apparet nobis lactis circulus ī aqua de nocte: vbi nō potest esse talis refractio. Nō igit fieri oportet hanc Emphasim atq; candoris manifestationē
27 ob radiorū refractionē. ¶ Aristotelis determinatio. Virtute astrorū q̄ sūt in celesti lacteo circulo: eleuantur exhalationes multe: vt sit in gñatiōe cometē: in q̄ q̄dē recipit atq; refringit lumē astrorū illic existētiū et illius partis celi. Fitq; hūc in modū circulus magnus albus (vt sub astri rotūditate fit circulus holon) q̄ lactis circulus dr. Et id q̄dē rōnabile est. Nā ū vnū astrorū sufficit materiā eleuare vnde possit ꝓdire cometa: multo q̄dē fortius magna astrorū multitudo: q̄ in via celi lactea late effulget (quas sporades dicunt) materiā sustollere poterit: i q̄ hec ps celi formet / repsentet atq;. Adde hūc lacteū circulū nō fieri inter Tropicos vt neq; cometes sed extra vbi exhalationū vis maiore ꝓdurare possit: idis soluta tpe et vbi esse possit maioris materie repsētationis z moditas. De illāmis igit apparētib⁹ de phātasmatib⁹ / de cometis et lacte hec dicta sufficiant.

Aristotelis deghatiōe lactis determinatio.

Primi Meteorōz finis.

PRIMI CAP. scōi Meteorōz note.

¶ Stilla / gutta.

SECVNDVS liber meteorū cōtinet nouem ca. Primū causas pluuie. eius generationem. z vnam caliginis et nubis differentiam. Et preter littere Aristotelis sentētiam vnum et viginti signa pluuie. ¶ Cause pluuie sūt. efficiens celi circulus maxime solis: qui ꝓpe

Pluuie materia.

Quomõ gñetur pluuia.

nos decurrẽs vapores eleuat/et disgregat q̃s sua obsẽtia cõgregat Hactia aũt est vapor calid⁹ et humid⁹ sursũ latus. ¶ Pluuie gñatio. A sole et alijs astris eleuãt vapores ab aqueis locis (est enĩ vapor aque hatit⁹) qui diu in aere suspensus et ob medie regionis frigide cõtactum dẽsatur infrigidatus atq; iterũ per stillas deorsum erumpit fitq; pluuia. Quę si minoribus stillis credit descendit liber. Si maioribꝰ pluuia: Si Iperuose/subito/et grossioribꝰ rotis simul: labrocera dicãt. Differentia. inter nubẽ et caliginẽ hoc interest: q̃a nubes est crassior ille vapor visus in aere suspẽsus: q̃ randẽ solutur in aquã. Caligo autẽ itidẽ suspensa nebula est sed q̃ non soluatur in aquã; que dispergitur et dispersa vanescit. Est enim caligo velut nebula sterilis. Fit hinc vt caligo magis sit serenitatis signũ. Et generatio nubis ex vapore: et pluuiarũ ex nube: unitãq; solis circulũ. Rami sole existente prope eleuanĩ vapores fiuntq; nubes. quo elongato: iterũ descendũt. Calidũ enĩ eleuat et frigidũ deprimit. Et hoc semper vt fluuius effluens ꝛ relabens secundum ordinẽ. Et forte hũc semp nature serie seruata indeficiente fluuiũ: vt diuine, puidẽtie flumẽ pores sub enigmate et velata allegoria Oceanũ terre semper circunfluũ vocauere. ¶ Pręter littere Aristotelis sententiã vnũ et viginti pluuie signa. Mergorũ e flumie celer volatus atq; clamor. Fulice in sicco ludẽtes. Ardea super nubem euolans. Sydera cadere visa. Albescẽtes flammaruꝫ sub obscura nocte tractus. Palee ꝛ frõdes eleuate volitantes. Plume in summa aqua colludẽtes Ex parte boree: Eurꝰ/Zephiriq; tonitrus. Grues i aere fugam agitantes. Gacca in celũ suspicies ꝛ captãs naribus auras. Hirundo lacus circũuolitãs. Rane i limo querule. Formica ova extollens. Celestis arcus apparitio. Agmen corvorũ e pastu rediens alis strepens. Fluuiales aues vndis relictis prata querere. se frustra laure gestiẽtes. Garrula cornix. Cornix sola dispaciata harena: caput vndis obiectans et imergens. Ignis i oleo scintillans. Et fungi crescentes: pluuias et tempestates (vt cecinit maro) presagiunt.

Pluuie signa

Iam sibi tum curuis male temperat vnda carinis

Cum medio celeres revolant ex equore mergi:
Clamoremq; ferunt ad littora. Cumq; marine:
In sicco ludunt fulice. Notasq; paludes
Deseritatq; altam supravolat ardea nubem.
Sepe etiam stellas vento impendente videbis:
Precipites celo labi. Noctisq; per umbras:
Flammarũ longos a tergo albescere tractus.
Sepe leuem paleam et frondes volitare caducas.
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
At Boree de parte trucis cum fulminat: et cum
Eurisq; zephirisq; tonat domus: omnia plenis
Rura natant fossis atq; omnis nauita ponto:
Humida vela legit. Hunc imprudentibus imber
Obfuit: Aut illũ surgentem vallibus imis:
Aere fugere grues. Aut bucula celum
Suspiciens: patulis captauit naribus auras.
Aut argura lacus circũuolitauit hirundo.
Et veteram in limo rane cecinere querelam:
Sepius ex tectis: penetralibꝰ extulit ova:
Angustũ formica terrens iter. Et bibit ingens
Arcus. Et e pastu discedẽs agmine magno
Corvorũ increpuit densis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres (et q̃ Asia circum
Dulcibus in pratis rimantur prata Caystri)
Certatim largos humeris infundere rores:
Hũc caput obiectare freris hũc currere in vndas.
Et studio incassum videas gestire lauandi.
Cum cornix plena pluuiã vocat improba voce.
Et sola in sicca secum spaciatur harena:
Aut caput obiectat querulũ venientibus vndis.
Nec nocturna quidẽ carpentes pensa puelle
Nescivere hyemem: testa cum ardẽte viderent
Scintillare oleũ. Et putres concrescere fungos.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Serenitas/est a nubibꝰ: aeris puritas. ¶ Trãquillitas vero: est in aere fluctuantiũ ventorũ vacuitas.

SECVNDVM cap. cõtinet causas roris ⁊ pruine. eorũ generationes. tres eorũ differentias. ⁊ duas cõuenientias. Et preter litteresentẽtiã roris ⁊ pruine accidẽtia. ¶ Roris et pruine cause. Efficiens: sol et astra. Materia: densus vapor / partim caloris habens. ¶ Roris generatio. vapor qui paululũ de die eleuatus fuerit: ob calidi sursum ducẽtis paucitatẽ: tẽperate noctis frigore deorsum ducit atq; in aquã soluit. qui aquã veluti ros dicit. Fit enim cũ nõ fuerit estus sursum ducens ⁊ exsiccans: nec frigus constrigens et gelãs. Et q̃ gignat ppe signũ ẽ: q; tũ nõ lõge suppẽdit va

Quid roris et pruine cã. Quomõ res generetur.

Quomõ gñetur pruina. Roris ⁊ pruine discrimen.

¶ Pruine gñatio. fit vt ros: sz pũsũ vapori aquã ẽ ysus cernatur: gelat. Et fit hyeme / magisq; hyemalib⁹ locis. ¶ Tres roris ⁊ pruine differẽtie. ¶ Differũt ꝓmo. q; cũ fit ros vapor nõ gelat. qđ facta pruina attigit. ¶ Scõo ros tẽperiẽ requirit: pruina aũt nõ: sed frigoris lapsum. ¶ Tercio quia ros fit flante Austro et nõ Borea (nisi in Põto: vbi opposito fit modo) nã Austrini flatus tẽperiem parãt: Boreas hyemẽ. Est enim frigidus ⁊ suo frigore exalatiõis caliditatẽ extinguẽs: preterẽ in Põto vbi Auster distãs temperiẽ facere nequit. Boreas autẽ illic propter frigiditatẽ Antiperisthasim faciẽs (q̃ contrariorũ circũstãtia ẽ) calidũ cõgregat: ⁊ magis eu spor gat. Hinc fit vt in exteris locis id etiã percipiat. ⁊ putet flante Borea plus effumere halentq; flãtibus Australis. Sed Borealia extingũt antequã cõstẽt. Austri autem congregare nouit. Et pruina econtra fit magis flante Borea.

Quid antiperisthasis.

Roris ⁊ pruine accidẽtia

¶ Due cõuenientie. Cõueniunt primo q; ãbo fiũt tẽpore sereno / ⁊ tranquillo. Nõ existẽte eui serenitate vapores apti eleuari nequeũt. et flãte vento cõsistere nõ possunt. ¶ Secundo. q; ros ⁊ pruina in altis mõtibus non fiunt. Primo q; vapor (ex quo gignũtur) dẽsus est et parũ caloris habens: vnde possit in preruptorũ verticem mõtiũ sustolli: sed ppe terrã demittit. Scõo q; mõtiũ vertices vento agitant. Non cõsisteret igit vapor: vnde illic ros aut pruina fieret. ¶ Preter litteraũ roris et pruine accidentia. ros frumẽta collecta putrescere facit. Sereno fit tẽpore. Ex rore oues lethalẽ fluxũ cõcipiunt. Pruina plerũq; fetet. descẽdẽs: serenitatẽ: ascẽdẽs futurum indicat. Imbrem

Rorescęges collecta perit. Sunt rorida tempe.
Rore et oues paste ventre fluente cadunt.
Cana pruina olida est. Descendens ipsa serenat.
Sed si cõscendat tempora pulla notet
¶ Ephemerus / quotidianus: vnius diei /

TERTII CAPITIS NOTE

TERTIVM cap. cõtinet causas niuis. eius gñationẽ. ⁊ vnã cõueniẽtiã. et ꝓter litteresentẽtiã accidẽtia niuis

¶ Cause niuis. Cũ ꝓdictis eedẽ sũt. ¶ Niuis gñatio. Nix gñatur cũ nubes (pulsũ i hu morem stillet) cõgelatur. Et hoc est frigiditatis regiõis (in qua fit) signũ et tẽporis. Non enim cõstringeret ac gelaret: multa existente caliditate et non superuincente frigore. debet tamen aliquid caloris esse nubem eleuare sufficiens. ¶ Conuenientia. Conueniunt pluuia / ros / pruina / et nix. Nã fiunt ob ẽfrigidationẽ omnia. Et pluuia et ros sunt idem. et pruina et nix idem: sola paucitate et multitudine distantia. Nam pluuia ex multo vapore multis locis / et multo tempore collecto: generatur. Ros ex pauco vt Emphemero vapore. Et pruina ex gelato vapore. Nix vero ex gelata nube. ¶ Preter littere Niuis accidentiam quattuor niuis accidentia. Nix nimiũ albet dentia. fortiter visum dispergens. Per flocculos cadit. Messẽ auget. Semper in altis saluatur montibus.

Quomõ nix gñatur

Candida nix nimium: tu fundis acumina visus.
Tu cadis vt floccus. Messibus apta venis.
Hismaron et Rhodopẽ et Caucason Othryn et Alpes
Preruptos montes tu sine fine tegis

QVARTI CAPITIS NOTE

¶ Antiperisthasis contrariorum circunstantia. Pontus / regio ad Boream: est et id mare quod a palude meotide vsq; in Tenedum protenditur.

Quid põtus

¶ Nabrocere / nimbi.

QVARTVM cap. continet duas q̄stiones. antiquorū resp̄ssiones. earum improbationes: secūde tribus rationibus et p̄prias solutiones ¶ Prima questio. vbi generetur grando? ¶ Dixerūt sursum generari. et aquam ob stillarū paruitatē suspensam manere in aere (quēadmodū cōtingit aurū/ et pleraq; terrea co:pora ab molis paruitatē aq̄ supnatare) et illic congelari. et postea cōgregata multa simul: cadere grandines. Sed hoc esse non potest. q: congelata copulari nequeunt: quēadmodū humida ¶ Secūda qno tempore magis generet grando? Et videt hyeme. Nā grando est vt crystallus. Fit aūt congelatio hyeme. maxime tamen vere appāret et autūno tempore fructuū: et tranquillioribꝰ locis. Dixerunt magis estate fieri. Et cum nubes ad tante altitudinis aerem peruenerit q̄ maxime sit frigidus: q: solariū refractionē radiorū nō amplius sentiat: illic aquā gelari/ fieriq; grādinē. ⁊ hoc maxime estate euenire contingere: quando quidē copiosus sit calor nubes eleuare ⁊ sursū pellere sufficiens ¶ Sed neq; hi recte sentiunt. Primo Nam i valde altis locis nō fit grādo. Videremꝰ ei eā (quēadmodū ⁊ niuem) aliq̄nādo in ipsis genitā. Secūdo. q: sepe vise sūt grādinose nubes cū sono nō longe a terra ve late: q̄ horrorē et metū audientibus et videntibus ingerebat terribilē: tāq̄ aliquo alio maiore futuro. ¶ Tertio q: aliq̄n mire magnitudinis cadit grando omnimodā gerēs figuram et non rotundā. Signū igitur est ex nōvalde alto loco. ruere neq; in valde alto genitā esse. ¶ Prime questiōis solutio. Antiqui thales (que est cōtrariorū circunstantia) ipsorū auget vehementiā. et hinc fit vt estate inferiora loca frigida sint ⁊ hyeme calida. quare estu valido existente: media aeris regio frigidior est suis circundata contrarijs. Et ex nube citius aquam eliquat ⁊ grossiores gutte (quas labroceras dicimus) fiunt: que impetuose et tote simul decidunt ob congelationis celeritatē. Ita circunstante contrario fiunt gutte labrocere que (priusq̄ decidāt) gelantur: que congelate grādines dicuntur. Et quando ꝓpinquius fiunt: maiores apparent. quia paruo ferantur interuallo. quando vero remotius: minores atq; rotunde. ¶ Secūde. Minꝰ estate et hyeme q̄ vere et autūno et fructuum maturatione. q: ver et autūnus ⁊ matureſcentiū fructuū tempus calidū satis est ⁊ humidū: vt vapores eleuētur/ et antiperistasis fiat. Adde q̄ quādo vapor eleuari sufficit rēpore calido: medius aer ex contrariorū circunstantia valido cōcepto frigore: vaporem citiꝰ gelat. Multi enī cito aquā infrigidare volētes: primum eam ad solem ponunt. Et citiꝰ gelari. in ponto circa calamos aquam calidam fundunt: vt illic citiꝰ geletur. Utuntur enim in piscium captura glacie vt plumbo: vt calami quiescant. Et hac ipsa de causa circa Arabiam et Ethiopiam estate ingraueſcūt imbres: et in die frequēter: et non in hyeme. ¶ Preter litem tere Aristotelis sententiam grandinis quinq; accidentia. Deorsū per globos ruit vt Crystallus. Messem enecat. Interdum cum sono et strepitu auditur. Cum pluuia cadit. Multimode exiſtit figure: aliquādo hominū/ aliquando ferarum effigiem retinens.

Grādo globū vitrei Crystalli imitata: deorsum:
Decidit. et vitem strataq; farra necat.
Horrendoq; sono mortalia pectora terret:
Nubis: et euentu deteriora rata.
Mixta ruens imbri. varijs formata figuris.
Et faciem visa est sepe habuisse fere:

Ubi generat grando.

Media aeris regio estate ꝙ hieme frigidior

QVINTI CAP. NOTE

¶ Meotis/ Scytharum maxima palus in pontum defluens Meothis

¶ Pernasus/ Phocidis mons biceps in q̄ Castalius fatalius musis fons sacer exiſtit. Pernasus Castalius

QVINTVM cap. ⁊tinet vnā cōclusionem/ vnā de generatione fontium et fluuiorū opinionem. et eius impugnationem. fontium et fluuiorū generationē et duo signa. ¶ Cōclusio. Expedit de fluuijs et spiritib⁹ aliqua determinare. ¶ Nam Difficultio vē de his ab antiquis nichil dignum relictū est. Dixerunt enim aliqui ventum: aerem esse agitatū et fluentem. et idem esse nunc aerem/ nunc nubem nunc vētum q: cum

quiescens fuerit vocant aerem. cū densus et multe crassitudinis nubē. et cū motus: ventū. Et oēs vētos eundē esse ventū sapienter credūt affirmare. Sed accidit multos vel sine inquisitione satius sic inquirentib⁹ dicere. De vētis autē posteā exquisitam facturi summus determinationē. qd sit quō fiat/ qd moueat/ vtrū fluat quēadmodum ex vale: quousq; totū fusum sit. aut sicut ex vtrib⁹ emissum vtpictores effingūt. Et de aquis cōsimiles pene habuerūt determinatiōes. ¶ Una de fontib⁹ et fluuiis opio. Antiquorū de fontib⁹ et fluuiis opio. 19

rum gñatione opinio. Dixerūt fluuios fieri multa aq̄ a sole elevata: et iterū in terre magno aliquo vētre cōgregata, a quo effluunt omnes: aut alius ex alio: colligitur q; in terre susceptaculis hyberno tempore hec aqua. Et hinc fit vt fluuij et fōtes estate q̄ hyeme maiores exuberent. Et horum fluuiorū hos perpetuos asserūt: quorū susceptacula multā copiam colligunt: et que nō p⁹ deficere possint q̄ ex hyeme nouos ibres et nimbos recolligant. Hos vero nō ppetuos: quorū aluei et receptacula paruā cōtinēt aquā: et que deficere possit p⁹iusq̄ ex hyeme nouos recuperēt ibres. sed quō ex susceptaculis terre nascerētur aque? q̄ per annū decurrere videnē cū magnitudine et mole: ipsius terre superēt magnitudinem.

¶ Quō fluuij et fontes generentur. ¶ Fluuiorum et fontū generatio. Sicut super terrā ex aere: superāte frigiditate fit aqua: ita et in terra eādē ob causam ex aere fiet aqua/ et cōtinue quidē que facta erūpit. Et sicut sup terrā ex multis paruulis stillis alijs tādem coeūtibus crebrior colligit aqua/ fitq; aq̄ multitudo: sic ī terra ex paruis colligit. Et primo fiunt scaturigines in p⁹incipium fontis aut fluminis conueniētes. 20

¶ Indicia q̄ fōtes et flumina fiūt ex aere intra terrā suscepto. ¶ Duo signa fluuij aque ductus parantes nō longe defossa humo aquā reperiūt: terra itidē a summo velut sudāte reperta. ¶ Secūdū. q; ex magnis mōtib⁹ maximi fluuij et stagna oriunt. q̄ libere omni ferme ex parte aerea attingāt loca: q̄ vt spongiosa fistulosaq; suspensa: multis ex locis cōcipiunt atq; p̄ducūt aquā. In planitie autē campestri rari fiunt admodū. In Asia enim ex Pernaso ad hyemalē orientē mōte maximo effluit Bactrus/ Coaspis/ Indus et Araxes cuius paro Tanais in Meotidē effluit paludem. Et ex Caucaso maxi- 21

mo mōte ad estiualem orientē (qui ob sui p⁹eruptā magnitudinem a nauigantibus in imis stagni videtur: et cuius summitates ad tertiam noctis partem a sole illustrantur) effluunt plurimi et maximi et Phasis. Ex pyreneo ad occidentem equinoctialem in Celtica effluunt Istrus et Tartessus. Istrus quidē per totam Europā in mare Euxinum. et Tartessus extra colūnas. Ex Ethiopicis mōtibus: Egon et Nilus et Cremetrius. Ex Pindo: Achelous et Inachus. Ex Scombro: Strymō/ Nestus/ et Hebrus. Ex argēro monte: Nilus. Ex Rhodope plurimi. Sed qui adducti sunt testimonij gratia sufficiant. Absonū igitur esse existimare vnū terre ventrē ex quo oēs educātur fluuij. Et neq; quidē recipere sufficeret ne q̄ ipsas nubes. Et fiunt hūc in modū fontes. Et fūt sub terra vt quedā stagna ex scaturiginib⁹ in vno loco collecta: nō tanta vt aliqd accidat incōmodi. Et esse huius modi subterraneos meatus et aquarū voragines hinc sumitur idicium: q̄ sepe loca absorbētur cooperiēte aq̄ vt circa Pelopōnesum et Arcadiam sepius accidit. Circa Helladem vero raro. Et sub Caucaso stagnum ē (qd illic vocant mare) quod plurimi et magni ingrediuntur fluuij apertum egressum non habentes: quos dehiscēs deriuat sub terra circa p⁹fundā Pōti. vbi nullus qui vnq̄ descenderit: potuit satis p⁹funditatis terminum rimari. Et hinc distantia trecētorum stadiorū aquā potabilem reddunt terre. Et circa Ligusticam: fluuius nō minor Rhodano (qui fluuius est pernauigabilis) absorbetur. Indicium igitur sufficiens est terram lacunas et aquarum voragines continere

Argumētū magnitudinis caucasi.

SEXTI CAP. NOTE

¶ Hellas Grecia ¶ Hellenes/ Greci ¶ Cataclysmus/ diluuium inundatio.

22 SEXTVM cap. ptinet vnā questionē. Respōsionē. Quō ptingāt Cataclysmi. Cur aliā fluuij videnē perennes alij nō. Et vnū correlariū. ¶ Questio cur loca demutētur varieturq; nunc terre nunc flumina? vt que p⁹ius aretia extitere: nūc obruta

sunt aquis. ⁊ que prius aqua operuit: modo sint arida. vt vbi nunc mare: prius terra. Et vbi nūc terra: prius mare fuerit. ¶ Hutus rationē assignamus quia oīa hec natura certē seruāt suas finitūtur ꝑiodo. Et enī ex sole et celo: plante et aīalia statum habent ⁊ sue durationis rationē vtiadolescāt/ vt iuuēta constent/ vt senecta tabescāt: Ita eadē ex causa virtutē partes terre accipiūt differentem. Et incipiūt humida fieri et ad tēpus aquosa manent. Deinde exsiccātur atq; senescunt iterū. Et consimili modo fit maris ꝓmutatio. vtvbi nūc excrescit terram relinquet arentē. et vbi nūc fluctib⁹ vndat: aliquādo stagnatū ⁊ exsiccatū iri necesse est. Et huius rei plurima sūt argumēta Egypt⁹ eni exundāte Nilo cooperta: hinc stagnat hinc reparat: vt sepe noua fieri videat. Et ora Nili omnia: manufacta videtur excepto vno Canobico. Et olim Egyptus (vt homerus refert) Thebe fuerunt: necdum Memphis erat. Et hec rerū vicitudo/ permutationūq; alternatio: Helladi argiuorū regioni/ et Mycenee Myceneorū tempore Troie accidit. Nā argiui stagnantem habebant Helladem: et que paucos alere posset. Mycenea vero ferax et tēperata. Et in oppositas versas naturas Mycenea stagnat. Illa vero sicca et vtilis nunc facta est. ¶ Et si queras. si ita sint rerū vices/ terrarum ⁊ aquarum permutationes: quomodo nos lateant? Dicimus cū incipiant longis temporibus fieri: vita autem nostra cita fugit et labitur. nūc fame/ nunc bello/ nūc infirmitate cito absumimur. Hi regiones permutant et emigrant in alienas. Hi aūtē permanent: sed tempus facte permutationis nō attingūt. Illi autem cū regio nō amplius alere sufficiat: in alienas se transferunt oras. Hinc omnis interit memoria et posteritatē latet. Et si quando memoria facta est: longinqua deleuit antiqtas. Et qui has cōsiderauerunt ꝓmutationes: dixerunt nōnulli mundum de nouo generari ⁊ mūdi generationē harum causam esse. Sed hoc deridiculū est. ob paruas scilicet et momētaneas ꝓmutationes: totū permutari extimare oportere. Terre autem moles et magnitudo circa cuius partē aliquā fit ꝓmutatio: ad totū vniuersum nichil omo esse videt. Sed cā dicta est q

Cur terre et flumina demutētur

rerum a natura determinat⁹ sit exitus/ determinataq; ꝑiodus. Quō contingāt Cataclysmi. Sicut anni ⁊ tuo: sunt determinata tempora ver/ estas/ autūnus/ et hyēs: finē periodūq; seruato ordine retinentia. sic circa partes terre ⁊ loca cōsimilis nature lex obseruat. Et cū ad hyemē vsq; suā deducta sint: Ingrauescūt vnde: fitq; illoꝝ Cataclysmus. Quēadmodū sub Deucalione Cataclysm⁹ factus est circa antiquā Helladē q̄ est circa Dodonem et Acheloū quā habitāt Greci qui nūc Hellenes dicūtur. Et he aquarū magne eluuiones nō semp circa eadē loca cōtingūt: sed euariāt: ⁊ Cataclysmoꝝ loca ꝓmutant. ¶ Cur aliquit fluuij videātur ꝑpetui ⁊ alij nō? ¶ Dixerūt id esse ob terre ampla vel stricta receptacula, vt quoꝝ magna sint voraginū instar: hi sint ꝑpetui. quoꝝ vero parua: ⁊ q̄ suas paruo tēpore eiaculent aq̄s nō perennes sed decidui sint. ¶ Hāc nō dicim⁹ causam sed locoꝝ signādis cōseruādisq; aquis aptitudo. vt loca alta spissa/ frigida. Nec sane multū ⁊tinēt aquā/ multam suscipiūt/ et multā sua frigiditate gignūt. Quibus vero suspēse sunt parue montiū moles sonore/ saxee/ argillose: hec inepta sunt (vt in ipsis diu perdurēt aquarū fluxus) loca. Et ita si plus apta atq; disposita fuerint: ꝑseuerant magis. sin minus: tidē minus. Nō tamē dixerim fluuios esse perpetuos: sed suas seruare ꝑiodos ad q̄s vsq; perdurāt. ⁊ nō posse semp eadē ꝓterlabi atq; perfluere loca sed permutare. Nō eni mari ⁊ flumie eadem semper humēt loca: et eadē manēt arida. Hoc manifestat Egyptus quādoq; tota inundans. hoc: ea q̄ circa rubrum mare sunt loca. que Sesostris primus excogitauit fodere: vt totus fluuius pernauigabilis foret. Hinc enim magne pendebant vtilitates. Deinde Dari⁹ id attētauit: qui reperientes mare flumine altius: a fossione cessauere: ne flumē mari mixtum confunderetur. quod et circa Libyam Ammoniā comperitur summissius: hoc Bosphorus non semper fluēs. Visus est enim ab Asia timositate fluxum dimittere/ deinde siccari/ deinde terū stagnare solitosq; cursus reparare. ¶ Lozelariū. Unde fit (cū tēpus non defecerit sed totū sit eternum) vt neq; Tanais neq; Nilus semp fluxerint: sed vn-

Quō contin gāt diluuia.

Quare aliq fluuij videā tur ꝑpetui et aliq non.

Fluuios suas seruare periodos

de effluunt aluei: aliquãdo sicca loca fuerint: et ita dece
teris fluminibus dicere conueniet. Habent enim et vt
sint/et vt certis effluant locis: et determinatos Perio-
dos: et tempore permutantur omnia.

SEPTIMI CAP. NOTE

¶ Circa Theologiam versatos vocat Hesiodum et alios Poetas: qui deos cecinerunt. ¶ Stataríe/ stationarie/ stantes.

¶ Estũ maris (sic enĩ ei⁹ fluxũ atq; refluxũ nũcupam⁹) nõ psequit Aristoteles: nisi vt ex causa pẽdet inferiori. Tũ q; syderũ ratio a nostra cõtẽplatione videat aliena tũ q; ipsa alijs & alijs reperiat varia/ et deprehesu difficillima vt in fluctuosis syrtib⁹. In Nilo qui sole tenẽte cancrũ: totã alluit Egyptũ. in Euripo: q; septies in die & nocte in Euboia reuagos/ refluosq; fluct⁹ agit. in gaditano fonte q; nũc fluxus/ refluxusq; oceano cõcordes habet: nũc vero dissonos Estus tamẽ aquilonaris & nostri

Q mare gal gallici oceani exploratũ/ ratiõq; habet lunã in causa eẽ: licũ ad motũ vt q; ipm certis interuallis trahat & ad suã faciem ppe lunę crescit & modũ effingat. Bis enĩ inter duos lunę exort⁹ effluit/ re decrescit. meatq;. Incipit enim vna cũ luna nostrũ horizõta cõscendente intumescere: q; ad sydus ad meridianũ pueniat: ã quidẽ ad occasum vergẽte sensim residet. Ab occasu vero ad ima celi meridiano & traria sydere vergẽte rurs⁹ inundet. hinc autẽ donec ortũ reparet se cõtrahit et reuocat. nec miseris syderis subter terrã labẽtis ipm mare vim sentire. neq; obest q; cũ terrene molis crassa denstrudo: vt manifesto isole & Heliotropio cognoscit argumẽto: qũ in nocte vim solis motricẽ psentiẽs ad orientẽ se gyrat & i toto mari amplior lunę virt⁹ colligit q; i torrentib⁹ & fluuijs: vt & ipm sal amarore ificit & nõ fontes et flumina. Quõ fit vt ipsum port⁹ q; fõtes & flumina lunę sydus mouere dinoscat. Et a noua luna ad septimã maris estus minuũtur. A septima ad ipsã suo ordine plenam augẽtur: efferuẽtq; maxime ipsa plena aut ppe. vt enĩ fulgur pri⁹ cernitur: tonitrũ/ fulminisq; motũ preueniẽs: ita quoq; luna cõpleta cernit prius q; vis illa aquarum motrix maxime fundationis effectũ/ motũq; satis

ipsimat a plenilunio ad ipsã decremento mediũ decrescunt. Hic aũt ad nouiluniũ vna recrescunt. In plenilunio maria purgant limũ/ algasq; expuũt. atq; Aristotelẽ tradidisse nullũ aũal nisi recẽte estu expirare.

SEPTIMVM cap. continet tres de maris generatione opiniones. Prime duab⁹ rationib⁹ reprobationem.

26 ¶ Tres de maris gñatiõe opintões. ¶ Prima est antiquoꝝ circa Theologiã versatorum dicentiũ in terra esse fontes qui sint principia ac origines maris existimantes forte terram esse maiorem vniuersi partem et reliqua omnia ipsius gratia esse/ et circa eam tanq; circa honorabilissimum principium consistere. Sed fontes originẽ mari prestare non posse ostẽditur. ¶ Primo. quia aquarum he sunt fluentes: vt fõtes & lacus et fluuiales aque/ he vero stataríe. Stataríarum nẽ autem hẽ sponte stant vt stagnales/ alie industria et arte vt fõtane manufacte/ et putreales quarum fontes existunt origo. Mare autem neq; efluxibile est/ neq; arte & industria manufactum stans. Neq; sponte apparet fontium esse multitudo. Fontes igitur non prestant mari originem et principium. ¶ Secundo. quia sunt plura maria adinuicem non commixta vt rubrum mare/ Hyrcanicum/ Caspium que adinuicẽ separata sunt/ et circũ habitata: circa que nõ apparent fõtes a quib⁹ derivata trahere possint originẽ. Nõ igitur fontes mari prestãt originem et pricipia. Mare tamẽ fluere videtur ob aliquas causas. Primo. q; cũ in angustum locum recipiatur: refluctuat/ reflectitur/ regurgitatq; ad amplũ/ ibiq; in maius se expandere atq; diffundere videtur. Secõdo. q; increbrescentibus fluuiorũ vndis: ad pfundi⁹ decurrat. vt Euxinũ et Meotis in Pontũ/ Pont⁹ in Egeum Egeum in Siculum/ Siculum autem mare in Sardonicum et Thyrrenicũ. Est enim Pont⁹ Meotide pfundior/ Ponto Egeũ/ Egeo Sicilicum/ Sardonicũ autẽ et Tyrrhenicum omniũ pfundissima. Quod autẽ inter Herculeas colũnas: totum in pfunditatem fluit. Et sicut e verticib⁹ altis: fluuij apparent fluentes: sic ex arcto: mare plurimũ fluere cõspicit: q; illic locus altus.

Antiquoꝝ de maris gñatiõe opiones

Fõtes origi prestare

adeo enīvt aliq̄ sibi persuadeant illic Axe subIJesperio
sint pascua solis equorū. Et ne q̄ sub terras subterlaba
tur et erret: altitudine ad Arctū ire eleuatevideri ,phi
bit⁹. ¶ Scēa est antiquorū q̄ de humanis plura sense- 27
runt: dicentiū a p̄ncipio terrā fuisse totā aq̄s adopertā
sed exvna parte spiritib⁹ impetētib⁹/solis versionib⁹ et
lune euaporatam atq̄ exsiccatā eē. q̄ vero supersit esse
mare: futurumq̄ aliquando vt tota terra arida fiat. 28
¶ Tertia est dicentiū terrā oli sole incaluisse: calefactāq̄
sudorē emisisse: q̄ mare vocam⁹. Et hunc mare salsū eē
sudorem salsus est. Alij vero salsedinis causā terrā esse
aiunt. Et mare hunc in modū esse salsū terre admixtū:
quēadmodū aqua per cineres colata.

OCTAVICAPITISNOTE

¶ Reumata/stille ille subterranee ex quib⁹ colligunt/
gignunturq̄ fōtes et flumina.

Antiquorū de loco marī opiniōes

OCTAVVM cap. continet tres de loco maris opiniōes
Earū reprobatiōes: scēe q̄nq̄ rōnib⁹/et
tertie q̄nq̄. Quis sit loc⁹ marī. et quō flu
mina in mare labentia nō videant mare
reddere mai⁹. 29
¶ Tres de loco marī opi
niones. ¶ Prima est nōnullor̄ qui dixerūt mare esse
principiū aquarū: et ex eo fluere oēs et ad ipsū refluere/
et ei⁹ locū eē locū aq̄: hac rōne vsi: sicut de aliis elemē
tis cōperimus in q̄ et de aq̄ cōperiri rōnabile est. Ut
ignis magna moles/magnaq̄ multitudo sursū i suo lo-
co cōgregata est: et aeris in suo loco/et terre in suo: vt i
infimo. igit et aq̄ in suo loco. Nec autē mare esse videtur
qō p̄stet aliis aquis ob⁹ originē et principiū: r a quo
fluuij et fontes efflūāt oēs/et ad qō iterū recurrant. Et
cū q̄rit: quō igit fluuij a salso mari egressū habentes:
dulces sint? dicūt eos dulces fieri: q̄ per terrā sint colati
Sed quō hec aq̄ salsa et grossa: aliis subtiliorib⁹ et sim-
plicioribus (vt q̄ potabiles existāt) erit p̄incipiū? ¶ Se 30
cūda est dicentiū mare circa terrā esse diffusū ei⁹ ambi
tū circundās/et circa mare spherā aer̄ circa aerē sphe
rā ignis: vltimū et sup̄emū sensibiliū locū possidētem.

Et solē circūferri atq̄ circūusgari semp q̄ nutriat hu
mido. et in oriēte stans aut vno loco: non iueniat suffici
ciēs pabulū. eleuetq̄ subtile humidum et dulce: quo se
pascat/nutriat/et alat: alioqn cor rūpereť. sz quādiu ha
beat alimētū viuere: humidūq̄ soli eē alimētū: vt flam
me. et solē flāme sikem esse putarūt. Sed sic dicētes ridē
dos eē p̄z. ¶ Primo. q̄: illud subtilissimum et dulcissi- Aſ sol vapo- c
mū (qō p singulos dies sursū expirat: sursūq̄ ducit) il- re nō nutria-
lic cōstat: et frigido cogēte iterū ad terrā relabit. Jdq̄ tur
ita sēper agit natura circulū imitās: vt superi⁹ dictū est
Nō igit illo subtili et rorido vapore nutrit sol. ¶ Se-
cundo q̄: flāme siccitudo soli apta nō congruit. Nā ppter Aſ flāma cō
continuū humidū et siccū: nō altur flāma. neq̄ manet nisi dep dit
eadē: sed cōtinue fit noua. quare si de sole ita futurū est sicut sc̄ri-
ptū est: nō modo in die (vt dicere cōsueuit Heraclit⁹) non es
set sol: sed cōtinue fieret nouus ¶ Tertio. q̄: sicut ignis c
aquā calefaciēs euaporat: ita sol vapores extollit et ele
uat. Ut ignis cū aquā calefaciat vapores eleuās: nō alti
tur illis. Jgit neq̄ sol. ¶ Quarto. q̄: incōueniēs est so-
lū solē nutriri: et nō illā magnitudine et numero excel-
lentē syderū multitudinē. Jmo et ipsos celestes circu-
los alimēto indigere/parit et pastu: et eiusce rei gratia
non facere gyros: quēadmodū solē facere aiūt. Illa au
tem nō alunt: igit neq̄ sol. vnde enī tantū sufficere pos-
sit alimentū? ¶ Quinto. q̄: ex humidis corporib⁹ sur
sum efflant: iterū descēdere (ipsis in aquā coactis cōuer
sis q̄) videm⁹: r p̄ singulas se redderer egiones tanē nō 31
alitis superiorib⁹. nō igit alunt sursū ora. ¶ Tertia
est scripta in Phedone. terrā esse p̄fossā et i illa eximia
terre voragine ac apertura esse Tartarū: originē et p̄-
cipiū aquarū omniū: et ipsius maris. Aut quidē vaste
voraginis tartarus: se nūc extra diffūdit r euomit aq̄s
nunc reforbet emissas: et ad ipsū (vt ad principiū) oēs
recurrunt aque: nunc sursū/nunc deorsū/nunc ad latus
nūc sub has/nūc sub illas elabēs fras. Et aiunt aquas
colores et sapores accipere secundū terrarū (per quas
transeūt) naturas. Sed id non esse verū statī manifestū Platonis re
est. ¶ Primo. Q: videnť: nō sēper ad eundē locū flue probatio
re. quod tamen oporteret secundum eorum sententiā.

¶ Secūdo. qz nō min⁹ effluerēt supza terrā q̄ sub terra et quocūq; tenderit fluctuās tartar⁹. ¶ Tertio. qz non est cur aqua q̄ mota fuerit deorsū in tartaro: iterū sursū exurgat ac eiaculet. ¶ Quarto. Quia sp̄ eēt aquarū equalitas: et semp extra: aquā equalē (ne se occuparent) esse oporteret. ¶ Quito. qz nō vident flumina alicubi in terra terminari: sed oīa fluunt in mare ad quod terminant: viderent tamē vbiq; in ēra ēminari debere quia illic euagaret tartar⁹. Et si aliq̄ fluuiorū terraneos meat⁹ subintrēt: aliūde ꝓdirevident. Et Nil⁹ z Ister⁹ longo tramite sub terras labentes: multos alios in via colligūt fluuios et fōtes/ z multoz fluuiorū acfōtiū reuma ta. Hinc; in fluuios euadūt amplissimos. ¶ Quia mari⁹ locꝰ? ¶ Rēspōsio. Sicut aqua ꝓpri⁹ est locꝰ: celi concauū/ aeris ꝓpius: concauū ignis: ita ꝓpius est aque locꝰ vt aeris concauū. Hinc fit vt quē locū nūc mare terrā ambiēs occupat: natura sit aq̄: z nō maris. Nā qō dulce/ qō subtile est aquarū: sursū a caloze eleuatū ducit. grossū vero terreū et salsū: suo pōdere subsidet in imo: qō ꝺdē in loco aq̄ remanēs mare ꝺf. Manet enī deorsū: quēadmodū cibo ab aīali sūpto: qō dulce et qō subtile est a calido spargit ad vnūquodq; mēbroꝝ: qō vero grossum est frestre et amarū vt hypostbasis (quā subsistentiā dicimus) in aluum pondere suo demittitur Et venter totius locus erat: q̄ subtilia statim dissoluta sunt. ita de aqua z mari existit. Hac de causa omnes aque fluunt ad mare: quia in loco sit aque: et locum maxime concauum possideat. ¶ Cur tot et tanta in mare labentia flumina: ipsum non videantur reddere maiꝰ? ¶ Rēsponsio. quia in mare recepta: ex arcto atq; angusto diffunduntur in latum: z ideo in latum diffusa/ cito resoluuntur: vt pene vno die perdurent. quemadmodū si supza laram mensam aque fuderis Cyathū: p̄sentibus et respicientibus exterminabitur totum: ita quoq; de fluminibus accidit.

Quis maris locus 32

Cur oēs aq̄ ad mare fluant 33

Cur aq̄ recepte non reddant mare maius. 34

NONI CAPITIS NOTE

¶ Scirpus/ iunc⁹. ¶ Sedimēta/ expurgamēta aīaliū/

hypostbases ¶ Muria/ aqua salitor. ¶ Stagnū illud circa palestinā. Asphaltites est: gignens Asphaltū: qō bitumen nominant.

NONVM cap. ꝛtinet vnā q̄stionē antiqrū z ꝓpriā rēspōsionē. tres de salsedine maris opinōes. quō gñetur maris salsedo. Sep̄ signa salsedinis maris. vnde fontes et flumina diuersos sapores/ colores/ et effectus habeant. Et ꝓter litteres Aristotelis sententiam duodecim aquarum effectus/ et miracula. ¶ Questio an semper erit mare? an aliquādo deficiet? ¶ Dixerūt aliqui mare simul cū mūdo incepisse: z semp cū eo perdurarū ire; que perpalā est si mūdus ppetuus est: itidē mare esse voluisse Sed Democritus dixit aliquando mare totā operuisse terrā: et paulatim desiccari et tandē omnino desiccatū iri: vt ne vllum sit mare Sed id persimile est Esopi fabule: q̄ confinxit Carybdi bis resorpsisse: que primo sorbens fecit apparere montes. Secūdo fecit appere īsulas: que si iterū sorbeat: residuū epotura est: terrā p̄ siccā reliquet. Sed hic sermo Poetis aptus et nō veritatis inq̄sitoribꝰ. ¶ Dicimus igitur si semp sol suū torqueat gyrū: dulce/ subtile/ et potabile eleuans: quod iterū deorsum recidat: semp futurum esse mare aliquod. nō tamē eadem semper occupabit loca: sed que nunc arida sunt: aliquādo illuet/ rursūq; eadē aliqñ siccabunt. Neq; ꝓpter hoc permutari existimare oportet minuet sum. ¶ Tres de salsedine maris opiniones. Prima est dicentium terram in principio fuisse aquis adopertam et solem dulce/ subtile/ et potabile eleuasse: residuum vero mare relictum amarum et salsum. Sed id verum non esse videtur. Nam ad ipsum tanta relabitur. multitudo: quanta sursum sustollitur. quare si restitura equali dulcis aque multitudine ipm non est dulce sed amaricatur: neq; prius hac de causa factum est salsum. ¶ Secunda est dicentium fluuios ad mare labentes terre trahere salsedinem: z mare salsum reddere. Sed neq; id verum. ¶ Primo. quia fluuios oporteret esse salsos: imo et magis salsos: quod non apparet. ¶ Secūdo. qz irrationabile esset modicā terre-

hypostbases 35

Democritus

Tres de salsedine maris opiniones.

Fluuios maresalsum nō reddere. 36

streitatā cū fluuijs delatā: tantā aq̄ multitudinē (quātū ipsum mare esse videm⁹) salsam efficere. ¶ Tertio. quia nichil aliud mare reputāt: nisi plurimorū fluuiorū collectionem. quare et fluuios ipsos salsos esse concedant oportet. ¶ Tertia est Empedoclis terram sudasse dieētis: eiusq̄ sudorem esse mare. Sed hec Metaphora et fictio poetis q̄ philosophis aptior est vt recipiatur. Mā que salsa esse videtur vt aqua per cineres colata/aqua colata per calcem/vrina/sudor/alimēti hyspothasis: cum p⁹ dulcis fuisset aqua/dulce poculū/dulcis cib⁹: aliquo accepto salsa fiunt aut amarīcātur: vt cinerū aut calcis adusta terrestreitate. Et i vrine vasis fūdo: remanet quedam salsedo. Et cum sudore: corporis abluūtur terrestria. sicut qui carnes abluēdo abstergit. Et terrestreitas indigestaq̄ substātia facit hyposthasim amarā videri. Ita et aliq̄ adusto frestri āmixto: mare salsū esse existimare oportet. t nō eo quo ipsi arbitrantur modo.

Empedocles 37

Quomō gñetur mar⁹ salsedo.

¶ Quomodo maris generetur salsedo. Maris salsedo ex quodā vsto terrestri ammixto generatur. Dicimus enim duplicem esse spirationis speciē. hanc calidam et humidā que vapor dicitur/hanc vero calidā t siccā que dicitur exhalatio. Et mare semper idē specie pmanet: vt idem aer/idem ignis/eadem flamma. Et eleuatur ab eius summo vapor dulcis: a fundo vero solis et astrorū sufficiente calore eleuatur exhalatio. Est enim hec ta terra eleuari nata: aduriturq̄ fundum. et per mare trāsies et cum vapore in mare relabens (vt cineres per aquam sepius transitum facientes) salsuginē inducit. Et huius rei multa sunt signa. Aqua per cineres colata/vrina/sudor/et alimēti (vt iam dictū est) hyposthasis. vbi aliqd cōbustū relict/aut frestre idigestū. Qua ppter dixerūt nōnulli terrā semel fuisse combustā et hinc mare suam traxisse amaritudinē: non percipiētes gñationē exhalationū possibilitatē. Et quō hac de causa maris arene relinquūtur vt tenuia grana dissocietate. ¶ Septē signa q̄ mare ob ambustarū terrestreitatū permixtionē salsū sit. ¶ Primū. Quia Eustrales aque t prime Eustrales salsiores sunt q̄ austerventus sit calidus/t a calido efflet loco: pces secū eleuās exhalatiōes. Autūnales ꝝo

38

Septē signa q̄ mare ob exustas exhalatōes salsū sit 39

ppter p̄terite estatis adustionē t exhalatōes eo rēpore eleuatas: que nunc ob temporis varietatē deorsum reducuntur/nūc āmixte pmanēt nūc noue sustollūtur. Boream aūt oppositū euenit. Et hac de causa australes t autūnales graviores sunt: t citi⁹ ob pmixtā terrestreitatem deorsum p̄cipites deuntur. Quibuscūq̄ enī talis terre multitudo inest: citissime deorsum tendūt. ¶ Secundum. q: aqua maris: ceteris calidior est: vt que exhalatiōis āmixte natūrā retineat. Omia enī quecūq̄ ignita fuerit in seipsis potētia caliditatē retinēt. Mōstrant hoc calx cinis/alia q̄ sedimēta: vt quorū calidissimi sint ventres/calidissimā habeāt hyposthasim sedimētaq̄ et semper maris sursum eleuāt porabile. Q si aliqd terrene fecis secum ducitur: vapor salsedinē participabit. Et si magis: et magis. Et iterū relabit descidēs: qō iterū resumet mare. Fluūt enī ad ip̄m: et oēs aque. Hīc fit vt non oīno deficere (quēadmodū alij deficiūt fluuij) sz solum scom hāc vel illā partē cōtingat. ¶ Terciū q: dimisso cereo vase bene clauso et circuligato in mare: qō per latera subitrat aque: dulce est et potabile: q̄ cere tenuissimi pori non admittāt cū subtili resudāte aqua corpulentas terre feces subire. ¶ Quartū. q: aqua maris hāc ob causam ceteris grossior et pōderosior esse videt vt in ea magne natēt Triremes: q̄ in fluminib⁹ suo pōdere facerēt naufragiū. et passi sunt aliquādo nōnulli i flumine onustas naues ducentes: i mari saluē facietes ob huius rei ignorātiā incauti. Hinc fit vt si quis aquā app̄me/multū q̄ salsam fecerit. supnatēt ova: qō t circa salituras (ḡs murias vocāt) cōtigit fitq̄ spissa t grossa et limo q̄similima. ¶ Quintū dicūt circa palestinā esse stagnū in quod si īmiseris hoīez ligatū aut equū: supnabit aq̄ et submergi nō poterit. Hoc aūt facit copiosa āmixta terrestreitas. ¶ Sextū q: vestimēta i mari lota sordida fiunt. Hoc enī ob terrestreitatē accidit. ¶ Septimū in Caonia est fons aque salse: in dulcē fluuiū ppe se p̄cipitās nullos pisces nutriēs: obtinuerūt ploci illi⁹ incole ab hercule boues ab heraclea adducente: vt (q: pisces nō haberēt) in suū vsū ex fonte sales facerēt. Decoquūt enī aq̄ parte in quā euaporare sinūt: quo facto

sales non grossos/cõpactos / vt nix candidos in fundo repertunt qui sunt alijs debiliores sapore/ et colore delectabiles. Idē faciūt in arabia de q̄busdā calamis et scirpis quorū facta cōbustione cineres in aquā coquūt/ qua partim euapata exsiccatoq; relinquitur salis multitudo. Et vniuersaliter ossa fluuiorū salsa reumata: calida esse putare oportet. Est enī sal vt aduste terre species: q̄ frigidor humido soluitur: calido autem et sicco cogit/ concrescit et durat. Hinc loca que harenosa influuntici nerē aut calcē imitātia cōspiciūt. ¶ Unde fōtes et flumina habēt diuersos colores sapores et p̄prietates ¶ Unde fōtes et flumina varios p̄ricipēt sapores/colores et naturas? ¶ Hoc euenit p̄pter terrarū (per quas subter fluūt) ām ixtiones Sunt enī aliqui calidi: vt q̄ per terre calide meatus vt sulfureos: transeūt. Et in Sicilia fons est acetosus quo aceti loco in obsoniorū cibariorūq; vsu vtūtur indigene Et similis circa Lingones existit Et circa Scythiā vnus est amarus qui in fluuiū decurrens totū reddit amarum. ¶ Preter littere Aristotelis sententiā duodecim aquarū miracula. Anigrus qui et Anagrus dicit. Thessalie fluuius: post Centaurorū ab hercule vulneratorū in colationē: aquas imporabiles seruat. Hypanis Scytharū maximus fluuius in Calliopū finib⁹ amara scaturigine infamis reddit. Iouis Ammonis fons interdiu friget et noctib⁹ calet. In Dodone: Iouis fons algidus admotas faces extinctas accendit: et accensas restinguit et Athamātis aque admota ligna accendūt. Flumē Cisconū in Thracia res tactas rigescere facit in saxa. Erathis et Sybaris Calabrie fluuij aureos crines ducūt Salmacis Carie fons in eū descendētes effeminatos remittit. Ethiopes lacus mentis insaniā et intollerabile soporē pturiūt. Colophone: Apollinis lacus aīos ad diuinationē et oracula imutat. Clitorius Arcadie fons semel haustus vini inducit odiū: abstemiosq; hoc est a temeto abstinētes: bibentes reddit. Lynceſtis amnis vt vinum bibētes temulentos et debacchantes relinquit. Phenos Arcadie lacus interdiu innoxius: noctu pestifer perhibetur. Et hec elegāti carmine ex Pythagora cecinit Ouidius.

Ante bibebatur: nunc quas contingere nolis:

Fundit Anigrus aquas: postq̄ (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lauere bimembres
Vulnera: clauigeri que fecerat Herculis arcus.
Quid? non et scythicis hypanis de mōtibus ortus:
(Qui fuerat dulcis) salib⁹ vitiatur amaris?
Pauca superferā. quid? non et lympha figuras
Dat p̄ capitaq; nouas? medio tua corniger Ammon:
Unda die gelida est: ortuq; obituq; calescit.
Admotis Athamātis aquis: accendere lignū
Narrat: minimos cū luna recessit in orbes.
Flumen habens ciconas quod potū saxea reddit
Uiscera: quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis et hinc Sybaris nostris cōtermin⁹ oris:
Electro similes faciūt/ auroq; capillos.
Quodq; magis mirū: sunt qui nō corpora tantū:
Uerū animos etiā valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscene Salmacis vnda?
Ethiopesq; lacus? quos si quis faucibus hausit:
Aut furit: aut patitur mirū grauitate soporem.
Clitorio quicunq; fitim de fonte leuarit
Uina fugit: gaudetq; meris Abstemius vndis:
Seu vis est in aqua calido contraria vino:
Siue (quod indigene memorāt) Amythaone natus:
Pretidas attonitas postq̄ per carmen et herbas
Eripuit furijs: purgamina mentis in illas
Misit aquas: odijsq; meri pmansit in vndis.
Huic fluit effectu dispar Lynceſtius amnis:
Quem quicunq; parum moderato gutture traxit.
Haud aliter titubat q̄ si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadie (phenū dixere priores)
Ambiguis suspectus aquis: quē nocte timeto:
Nocte nocent pote: sine noxa luce bibuntur.

Secundi meteororum finis

PRIMI CAP. tertij Meteorozum note.

¶Ab vrsa/a polo arctico. ¶Eteſie venti ſunt ab vrſa eſtiuales verſiones boree liquatis niuib⁹ flantes: ⁊ de die ſpirãt: nocte vero ſpirare deſinũt. ¶Ozithie/venti ſunt ex oppoſito flantes poſt ſolis hyemales verſiones. ¶Auſtri vero a meridie ſpirant. ¶Eſtiuales verſiões ſunt ſole ſubeũte Lancrũ/que et eſtiuale ſolſticiũ dicũt. ¶Hyemales: ſole intrante Capricornũ. que brume dicuntur ſolſticiũ. ¶Oritur Canis: ſole Leonẽ ſubeũte.

Quid ventorũ cauſa

Quõ gñent venti

TERTIVS LIBER meteorozum cõtinet tridecim cap. Primũ ventorũ cauſas. ipſorũ generationẽ/tria ꝙ ex exhalatione gignantur ſigna. Vnde et quo tẽpore fient Eteſie/Ozithie/⁊ Auſtri. Vbi ventorũ incipit motus. ¶Uẽtorũ cauſe. Efficiens: ſol et Aſtra. Materia: exhalatio calida et ſicca ¶Uentorũ generatio. Halitũ (quẽadmodũ dictũ eſt) due ſunt ſpecies. Hec calida et humida que vapor dicit. Hec vero calida et ſicca q̃ nũcupat exhalatio. Et ſicut celo circũlato elevat vapor: ſ frigido denſante ac conſtringẽte iterũ recidit in aquã. que hanc ob cauſam crebrior hyeme atq; nocte fit/diſtribuitq; i oẽm terrã. Ita a ſole ⁊ celo eleuata exhalatiõe gignit ſpũs. Et neceſſe eſt nõ modo hũida et calida eleuari: ſz et calida ⁊ ſicca /. nã hec q; ignee q̃dã copia in terra plurima eſt. Et apparet ad latus et tranſuerſe nũc hac/ nũc illac (queadmodũ dicit) agitari atq; flare. Neq; verũ eſt aerem/ſpũm/et nubẽ idẽ ſubſtãtia eſſe. vt aerẽ inquiete: ventũ ipſo agitato et ad latus fluẽte: nubẽ vero cũ denſetur/craſſiorq; fiat: in pendulo viſibilis apparẽs Nam vapor calidus et humidus eſt: vt potentia aqua huicq; ſymbolũ habens: eleuatus facile ſtillat in aquã Exhalatio autẽ calida et ſicca: ex qua ſumit ſpũs. Neq; poteſt eſſe aer fluens. Nã vt de fluuijs eſſe oportet ꝓncipium aliquod vnde fluere incipiant: ita de ventis. quod minime qui diffiniũt eũ aerẽ motũ et fluentẽ aſſignare poſſunt. ¶Tria ꝙ ex exhalatione gignãtur ſigna. Pri-

Q; aer/ſpũs et nubes ſubſtantia differant.

mum. q; ſicut multo eleuato vapore maior gignit pluuia: et minore minor: ita multa eleuata exhalatione: fit ſpiritꝰ maior: et minore minor: ⁊ ſuis tẽporibꝰ (vt fieri nati ſunt) fiũt. Hinc anni pluuioſi/hinc vẽtoſi fiũt/nunc hec pars anni/nũc hec regio. Secũdũ. quia ſpiritꝰ ceſſare facit pluuiã: itidẽ et pluuia ventũ. q; ſunt cõtrarij: et cõtingit alterũ in alterũ ꝓmutari. Et eleuato vapore: exſiccata manet terra: ex qua exhalatio expirat/⁊ ſurſũ ducit: vẽti materia. quã ſepe vapor ſupior et ifrigidatꝰ reprimit. Tertiũ. q; plurimi venti fiunt ab vrſa ⁊ meridie: q; ſol inter vrſũq; meat: ⁊ multos eleuat vapores/⁊ exhalationes multas: vnde nubes ⁊ vẽti fiant. quas nõ diſgregat: q; remotꝰ ſit: et virturis ad hoc inualide. Neceſſario tamẽ vapores multos ⁊ exhalationes (vt ex viridibꝰ lignis) eleuat. Et ab ortu ⁊ occaſu ⁊ tropicorũ loco naſcuntur pauciores: ꝙ ſua illic fortitudine materiã diſpergat ⁊ ꝓſumat. neq; valde frigido tẽpore: ꝙ frigus exhalationẽ extinguat. ¶Unde ⁊ quo tẽpore flẽt Eteſie/Ozithie/ et Auſtri. Eteſie flant ab arcto poſt ſolis eſtiuales verſiones ⁊ Canis ortũ: boree liq̃tis niuibus et gelu flãtq; de die ⁊ nocte deſinũt. Diei enĩ calor exhalationẽ eleuare ſufficit et illoq; ꝺducere flatꝰ. Nox autẽ frigida/ niues i die liquatas regelat/ flatuſq; reprimit: qui niſi orto iam ſole et nouos reparãte halitꝰ/nouãq; ꝓbente materiã flare non incipiunt. Et Ozithie poſt hyemalis verſiones ab oppoſito naſcũtur loco: Eteſijs debiliores/minuſq; ꝓtinui: ſed interpolles/ac interciſi: ꝙ ad nos venientes a ſole (ſub cuius latione ipſos ferri oportet) diſſoluãtur. Auſtri vero poſt equinoctialẽ verſionem a meridie oriũtur ⁊ ſpirant. ¶Ubi incipit ventorum motus. Uẽtorum obliquam eſſe lationẽ manifeſtum eſt: et ſurſum illius motus eſt ꝓncipiũ. Nam exhalatio a terra ſecundum rectum eleuatur: que ſurſum tus. (ne altius feratur) offendens obſtaculum: ad latus conuertitur et in obliquum meat. Fit autem id manifeſtũ cum nubes aut caligo pendula fuerit: cuius motum ſtatim ſpiritu/vt flagello agitante percipimus. Valẽtioꝛq; fit circa terram: et materiam illic ex qua gignatur habet copioſiorẽ. Habet itaq; deorſum et a terra materiã:

Quãdo flãt eteſie.

Quãdo flãt ozinthie.

Quãdo flãt auſtri.

Ubi ventorũ incipiat motus.

sursum vero sue obliqué lationis initiis. Et sicut flumina vbi ortus principia habent: parua sunt: longius vero ꝓcedentia semper noua reumata et materias colligẽtia increscũt maioraq; euadũt: ita et vẽti vbi ortum habent modici: longe vero ꝓgredientes: insignes fiunt.

SECVNDI CAP. NOTE

¶ Inhabitabile/male habitabile. ¶ Prodromi/venti octo diebus fere ante canis ortum exorientes.

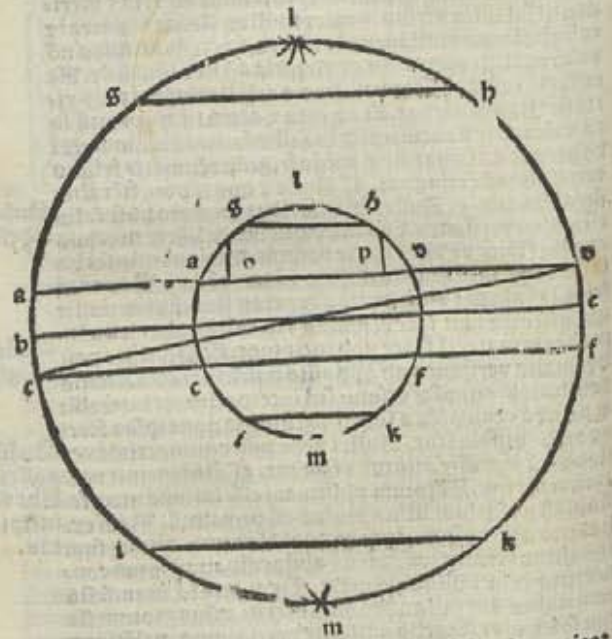

a d circulꝰ cãcri. b e circulꝰ eqnoctialꝭ. c f circulꝰ capricorni. a f zodiacꝰ. g h circulꝰ arcticꝰ. i k circulꝰ antarcticus.

l polus arcticꝰ nobis apparẽs. m polus antarcticus occultus. Spacium a c d f zona torrida. Spacium a g d h zona media habitata. Spacium g l h zona arctica frigore inhabitata. Spacium c i fk quarta zona et media habitate opposita. i k m zona antarctica frigore. vt g h l inhabitata. minor circulus terra est in qua secundum proportionem consimiliter et consimilibus litteris hequinq; zone sunt signate. o mare indicum. p mare Gadi tanum. o p maris indici ad Gaditanum et herculeas columnas distantia.

SECVNDVM cap. continet cessationis ventorum et commotionis causas. et quinq; zonarum terre declarationẽ. ¶ Cessatiõis vẽtorꝫ cause. Primo sol caloꝛe suo nimio spiritus maxiã dissipãs ac dissoluens cito terram exsiccans priusq; multam halet exhalationem: vẽtos cessare facit. Quemadmodum si paruum combustibile in magnum ignem proiceris: sepe priusq; fumum emittat aduritur. qua ꝓpter circa Orionis ortum et vsq; ad Ptolias et prodromos: maxime fit tranquillitas. Secundo idem facit validum frigus pozos terre constringens et nichil expirare sinens. Cause vero his oppositę: ventorũ faciunt commotionẽ.

6 Cessationis vẽtorꝫ cause.

7 ¶ Quinq; zonarum terre declaratio. quinq; sunt i terrã zone. Una vbi sol semper discurrit feruẽtissima et inhabitabilis estu. Secunda inter circulum nostri poli et primam intercepta: que frigoze ꝛ estu temperata: habitata est. Tertia est arctica que semper a sole plurimum distans: frigoze riget et frigoze inhabitata. Quarta est ex opposito secunde inter illam torridã et sole superineante vstam: ꝛ occulti poli circulum media: sic temperie se habens vt que est apud nos habitata. Quinta vero est antarctica et verticis semper latentis. vnde fit vt terra secundũ circulum habitari nequeat. Nam secũdũ longitudinem que de polo ad polum attẽditur ꝓhibet nũc frigus/nũc caloꝛ. Et scõm latitudinẽ q̃ de oriẽte in occidẽtem ꝛ occidente in orientẽ existit: defendit aqua-

Quinq; zonarũ terre declaratio.

rum multitudo. Et multum differt habitationis longitudo a latitudine. vt distantia maris indici ad herculeas colūnas/ et ex ethiopia ad meotidem et extrema scythie loca: est plus ꝙ quinq; ad tria. Mouerunt hec ꝙ nauigationes et vias peregerunt: et itinera ipsa et spacia mensū sunt. Et extrema horum locorum inhabitata manent: hec frigore hec estu/ hec aquarum immēsitate. Et sicut vētos in nostra habitabili collocabimus: consimiles ex parte alterius poli intelligere debemus. Et sicut a nostro polo spirat Boreas et non pertingit alterū polum: ita quoq; ex alterius poli parte alius flat Boreas qui ad nos vsq; / nostrumq; polum non pertingit. Neq; Auster ab altero flat polo: sed ab estiuali flat versione ⁊ exusto loco. Ille enim locus ꝓpter solis viciniam non habet aquas/ neq; pascua/ neq; gelu/ neq; niuē: ꝓpter quorum liquefactionem fieri possint Etesie. Quia tamē locus ille maior/ amplior/ et expansior: magnus est auster et verior: Borea: et magis huc pertingens. Sed de his hactenus. Nunc de ventorū positione dicēdum est.

TERTII CAP. NOTE

Oriēs equinoctialis. Estiualis Hyemalis

¶ Oriens equinoctialis: est vbi sol oritur quando intrat arietē. ¶ Estiualis: vbi oritur quando intrat Cancrum. ¶ Hyemalis vero: vbi oritur quādo intrat Egocerotem. ¶ Et consimiliter occidens equinoctialis/ estiualis et hyemalis: vbi in illis signis occidit. ¶ Egoceros/ Capricornus. a subsolanus/ Apeliotes. b Fauonius/ Orithya. c Auster. d Boreas/ Septentrio Aparctias e Phenicias/ cecias/ hellespontius. f Africus/ Libs/ Notus. g Eurus/ vulturnus. h Cozus/ zephirus/ argestes Olympias. i Euroauster. k Trasceas l liba notus m Achlo/ Meses. Meses simplo s dicitur: ꝙ Boree et Phenicie medius sit.

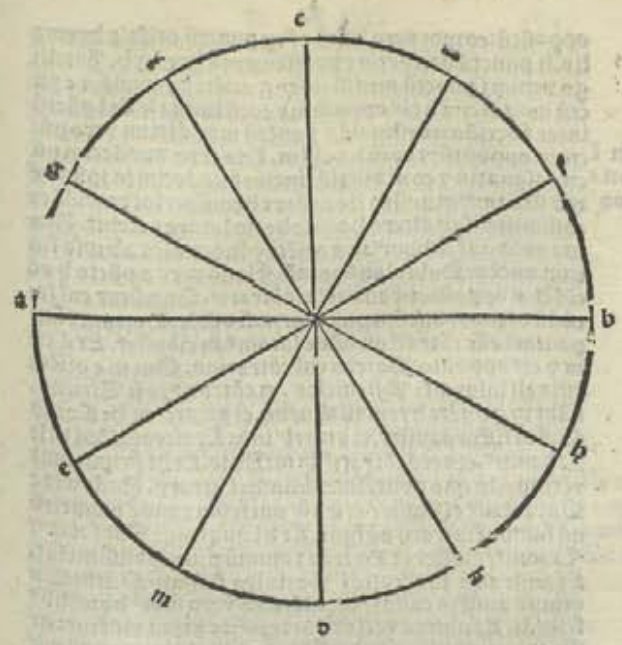

TERTIVM cap. cōtinet ventorū situationē et q̄ adinuicē sint cōtrarij. Eorū naturas ⁊ cōplexiones. ¶ Quō vētoꝝ situ hoc modo ꝓpōnēdi sint. Intelligat circulus Horizon (est enim is circulus qui partem celi visam diuidit a nō visa.) Sitq; a oriētis equinoctialis pūctus. b occidētis pūctus ei oppositus. Et intelligat recta a b. Sit iterū c pūctus meridiei. d ad vrsam pūctus oppositus. Et ducatur linea. c d q̄ diametraliter secabit a b. Intelligo preterea e punctū oriētis estualis: ⁊ f punctū occidētis

Quis vētoꝝ

oppositū:eozum vero lineā e f.g punctū oziētis hyema
lis.h punctū occidētis oppositū:eozū lineā g h. Intelli
go veniq; i punctū mediū inter g oziētē hyemalē.τ c pū
ctū meridiei:τ k ei⁹ oppositū:τ eozū lineā i k. Et l pūctū
inter f occidentē estiualē,τ punctū meridiei:m vero pū
cum oppositū:τ eozū lineā l m. His itaq; duodecim pū
ctis signatis τ eozū ductis lineis: duodecim in ipsis vē
tos situam⁹/in nostro horizōte τ hemisperio:τ totidē et
cōsimiliter sub altero hemispherio locare decebit. Ven
tus vero quē situam⁹ in a oziēte eq̄noctiali τ ab ipso fla
tum ducēs: Subsolan⁹ vocat. Flans vero a pūcto b oc
cidēt⁹is opposito: Fauoni⁹ ei cōtrari⁹. Sumūtur enī se
cūdū diametrū:scōm quā plurimū distāt. Hos autē sup
onim⁹ esse cōtrarios. Quē locam⁹ in c:auster. Et q̄ est
in d ei⁹ oppositō:Boreas enī cōtrarius. Qui in e oziēte
estiuali insurgit: Phenicias. et cōtrari⁹ in f: Africus.
Qui in g oziēte hyemali:Eurus. ei ḡtrari⁹ in h: Cozus
Qui in i:Euroauster. ei ḡtrari⁹ in k: Trasceas. Qui in l:
Libanot⁹. ei vero cōtrari⁹ in m: Aq̄lo. Et hi p̄cipui sunt
vēti:modo quo positi sunt adinuicē ḡtrarij. Unde a et c
Subsolan⁹ et Auster et ij vsr qui scōm eandē diametrū
nō sumunt:ḡtrarij nō sunt. Et hi quattuor Subsolan⁹/
Fauoni⁹/Auster et Boreas: omniū p̄incipalissimi sūt.
Et australes sunt calidi/Borealis frigidi/Orientales
minus austris calidi/occidētales vero min⁹ borealib⁹
frigidi. Et plures vēti ex parte boree gigni videtur: q;
illic plurima nix et aqua:q̄ vbiq; liquara spiraminū ma
teriā prestet. ¶ Eozū nature τ cōplexiones. Uēti cōtra
rij:secundū diametrū se simul flare nō permittūt:sed va
lentior debiliori oblucrā violētiā.q; infert: et ipsum ces
sare cogit. Uēti oppositi maxime flant circa tēpora op
posita. Ut Phenicias circa equinoctiū verio/Affricus
circa Autūnale/circa estatem Zephyrus/circa hyemē
Eurus. Oppositi vēti idē aut oppositū faciūt. vt Eurus
et Cozus in p̄incipio siccant. Auster calet Boreas algi
dus est Et serie sequēdo:subsolan⁹/Phenias/τ Eurus
tepidi sunt. Eurus in p̄incipio siccus/consūmans aquo
sus. Subsolanus minus siccus Phenicias nō serenus.
trahit enī ad se vapozes et nubes. hinc exīt p̄uerbiū.

Duodecim i nostro horizonte vētos esse.

Uētozum natura et cōplexiones.

Trahit ad se malū sicut Ecclas nubē. et est humid⁹ Fa
uoni⁹/Afric⁹ et Coz⁹ suffrigidi. Coz⁹ sicc⁹ i p̄ncipio: ad
sus in fine. Auster/Euroauster τ libanot⁹ calidi sūt. Au
ster noxi⁹. Libanot⁹ magis humid⁹: vicini Africi et no
ti naturā participāt. Serent sunt: Boreas/Trasceas/
Aquilo. alios cessare facit: ppe flātes et vehementes.
Aera purgāt: hīc serenitatē adducit nisi sint vehemen
tia frigidi. tunc enī plus coagulāt et cogūt q̄ ꝓpellant.
Boreas grādinosus/Aquilo niuosus/frigidissimi/ma
xime cozuscationem facientes. Et Cozus cum his in na
tura conuenit. Boreas saluberrimus. Et ventis tan
tula sufficiant.

QVARTI CAPITIS NOTE

¶ Ruina/casus.

QVARTVM cap. cōtinet tres de ter
re motu opiones. p̄i
mie reꝓbationē. ettertie trib⁹ rationib⁹.

10 ¶ Tres de terre motu opimões. ¶ Pri
ma est Anaxagoze. Inquit enī Anaxago
ras ¶ lazomeni⁹ partē sphere q̄ supra nos est sursū esse:
et que sub pedibus:esse deorsum. et aerem natum sursū
ferri. qui in eius inferiora concaua incidēs mouero ab
inferiori parte totum quattens:facit terre motum. Sz
hec causa vsq;adeo exilis et parua est/suumq; prodens
defectum:vt vix reꝓbatione egeat. Stultum est enim
putare ignem in altero horizonte non similiter ad celū
ferri:sicut in nostro habitato appāret. et illic celum nō
esse sursum:terrā vero in medio globosam vt hic deorsū
Et q̄ ab inferiori aere concussa tremat et moueat: hoc
terre motus non conuenit accidētibus: nā vbiq; treme
11 ret. Tremit autē certis i locis/regionibus/atq; tempo
ribus. ¶ Secunda est democriti. Dixit enim Democri Democritus
tus Abderites terram plenam aqua τ aquam multam
ex pluuia recipere:q̄ (cum susceptacula plena sint) exu
berans facit terre motum et terram in cōcaua decidere
12 ¶ Tertia est Anaximenis Milesij. inqt enī terrā deplu Anaximenes
tam hinc siccari et fortiter siccatā rumpi:et ab his fru
stis ruinā/precipitiū.q; faciētibus cōcuti/fieriq; tre mo

tū. Hinc ḋq; fit in magnis siccitatib⁹ fieri videri/et etiā i pluuiosis: q; i uphumectata ruine iā p̄parata cadat. Sed nō ita eēvidek. ¶ P̄rimo. q; oporteret terrā iam multipliciter subuersā/ruinā; feciss̄e: apparere. ¶ Secundo. q; hec causa esse nō potest circa aliqua loca frequenter trementia: vbi talis excessus ad alia non est. ¶ Tertio. q; oporteret sēper minores et pauciores terremotus futuros expectare et tandē cessare q; ita tātū deciderit vt nō ampli⁹ sit terre tremor futur⁹. Hoc autē esse nō potest. quare ne; hec causā eē existimandū est.

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Helle spōtus/strictū mare: qđ a Tenedo famata i cōspectu Troie insula ad P̄ropōtidē ꝓtēdit. ¶ Euboia/pcelebris insula Attice adiacēs. ¶ Spasmus/corporis cōtractio. ¶ Tetanus/spasmi species.

Terremot⁹ cause

Terremot⁹ generatio

QVINTVM cap. cōtinet cās terre motus. eius gñationē. Decē q; ab exhalatiōe p̄ueniat: signa. et septē ei⁹ accidētia. ¶ Terre mot⁹ cause. efficiēs. sol et astra et spūs ēra iclusus. Materia: et halatio. ¶ Ei⁹ gñatio. Terra naturaliter sicca est: aq̄ multitudinē in se cōtinēs: q̄ a sole calefacta et multis (q̄ in se tenet) igneis corporib⁹: multū spiritū intra se cōcipit q̄ q; subtilissim⁹/ocyssim⁹/et vehementissim⁹ est: huc illuc euagat⁹ et discurrēs terra vehemēter cōcussa: plerū q; ei⁹ motū et tremorē parit: q̄rit enī exitū et i suū locū euolare. Ir aliquādo tot⁹ exit: flāma plerū q; ex collisione cōcepta. Aliquādo vero sine flamma: aliquādo pars exit: pars aūt altera constricta atq; clausa manet. vnde fit vt ne; aer ne; aq̄ faciant terremotū. ¶ Decē signa q; ab exhalatiōe et spiritu p̄ueniat terremotus. ¶ P̄rimū q; plurimū fit trāq̄llo tpe q; exhalatiōes plurime i terra sint recluse. Et q̄to plures: maior fit: quanto vero pauciores: minor. Est enī spirit⁹ continu⁹: quē oportet aut intra aut extra fluctuare. ¶ Secūdū. q; maxime fiunt de nocte et circa diluculū: q; soleant tunc incipere flātus. et in meridie: si contingāt in die: q; sol maxime obtineat et exhalationē decliner in terrā. ¶ Tertiū. da

Decē signa q; terremot⁹ ab exhalatione terre inclusa p̄ueniat.

circa subter antrosa/subter q; inania loca (in que defluat mare) sepe ītremiscit tellus. Hac de causa sepe fit circa Helle spontū/Achaiam/Siciliā/Euboiam: et Achine circa Edipsum facte sunt. Fr enī illic angustia. et mari⁹ multitudo in terrā spiritū iterū repellit efflare nitentē angustat/at q; premit. ¶ Quartum. quia maxime fiunt terre motus vere et Autūno. temporib⁹ pluuiosis/et in siccitatib⁹: quia hec tēpora vētosa sunt et pluuiosa: p̄bent multā in terra exhalationis gñande occasionē: sic autē illā recluſā monstrāt et ad spirituū generationem aptitudinē ¶ Quintū. quia spiritū impetū/vimq; agitandi p̄eualidā percipim⁹ non modo i aere: vbi solidiora roboza vellunt edificia fundit⁹ euertunt: sed et i corporib⁹ animalium. vbi sepe spirit⁹ clausus facit tremorem: quod et sepe accidit post vrine emissionē: et sepe mēbrorum cōtractionē: et spasmū inducit et Tetanū. Et aliquādo vs; adeo mēbra valide agitat/mouet et concutit: vt ītremula et quieta teneri haudq̄q; possint. Obtinere ita q; in terra nōnunq̄ spiritū: verisimile existimare oportet. ¶ Sextum. q; tēporibus nostris accidit terre mot⁹ qui p̄ius nō destitit q; vent⁹ egressus fuisset vt Etesias. ¶ Septimū. quia circa Heracleā in Ponto idē accidit Factus enī extitit terre tumor vt collis: quo tandē distentiōe rupto: ignēs et multus erupit ventus ignem et cineres eleuans. et Lipareorū vrbē non longe hinc existentē ambussit: vertitq; in fauillas. Et flatū dirigēs in Italiā: vrbibus Italie/multa attulit incōmoda. Quod et p̄ius accidit circa sacrā insulā: que est vna Eoliarum insularum. ¶ Octauum. q; sepe sont ex exhalatione cōstricta causanē: quēadmodū a lōge sonus maris repercussi exaudit. ¶ Nonū. q; nta paulo ante terre motum sol obscurus sine nube videtur: hoc enī facit apparere egredientes spiritus. et ad aurorā tranquillitas et frig⁹ obspiritū calidū recluſū. Et post occasū serenitate existente: nubecula stricta et lōga porrecta videt vt terre motus p̄nuncia. quēadmodū in maris fluxib⁹ accidit p̄currere tenuē vndā: quā gens mari finitima aq̄ filū nuncupat. ¶ Decimum. quia sepe circa lune eclipses cōtingunt terre motus: q; tunc marcescat calidum: et eo tem

¶ Terremot⁹ septē accidē-tia.

poze flatus agitari soleant. ¶ Terre motus septem ac 16
cidentia. ¶ Primum. terre motum ad quadragita dies se extendere contingit: et visus est aliquādo per duos annos circa eadem loca perdurasse. Hoc enim facit spiritus multitudo: et laterū terre cōcussorum soliditas ⁊ prestata reluctantia: vt spiritus animātū corporibus clausus non repente cessat sed lōga mora fit marcidus ¶ Secundū. fiunt sont in terre tremoribus. Nam percussus aer et spiritus omnimodos emittit sonos: itidē et percutiens. Nichil enī differt. Repercutitur enī ⁊ repercutiens omne. Et preuenit sonus terre motū. nā magis spiritu: per omē penetrat sonus. Et si exhalatio nō sufficeret agitationem inducere: sonus sine terre motu audiret: qō sepe iam accidisse visū est. Offēdēs enī spūs ad solidas moles/ oīmodarūq; figurarū: oīmodos edit sonos ꝓ varietate cauernarū/ cuniculorū/ atq; antrorū diuersos: vt aliqui aliquādo ꝓdigia enarrātes dixerit visā nōnunq; mugisse terrā. ¶ Tertiū. cum terre motu aliqñ magno aq; mltitudo erupit: q; exhalatio eā extra pepulerit: vt aq; fluct⁹ nonnūq; extra ꝯminos. Et circa achaiam ⁊rarius spiritib⁹ interior: boree motū imitāte: extra vero austro: fact⁹ est terre motus et aptio et tāta maris eruptio pellēte austro vt Cataclysm⁹ fact⁹ sit. Et aq; terre motū nō faciūt: patiunt enī solū. Spūs aūt illius (vt dictū est) causa est et principiū: et vt spūs sedimentū fact⁹ est Cataclysm⁹. ¶ Quartū terre mot⁹ secūdū modicā terre partē fiūt: spūs autē scōm ipsi⁹ amplitudinē. ¶ Quintū. interdū fit multe exhalatiōis in latū (vt tremor: ꝺdā) agitatio: interdū vero in altū vt ꝺdā pulsus. Et ꝺ fit in altū plus agitat. multamq; a ꝓfundo enascētē manifestat exhalationē. Eū tñ ꝺ alternari i altū vibrat et alternati residet tripudio assūrs: et cū concurrētia tecta cōtrario ictu arietāt (q; alter mot⁹ alteri reniti videat) min⁹ periculosū perhibēt. ¶ Sextū. vbi fit talis Scism⁹ et spūs eruptio: multi lapilli ebullire solent. Sic enī circa Sympolim euenit: cū Scismo eucrsa loca fuere et cāpus: quē Phlegreū dicūt. Idē et circa ligusticā regionē euenisse memoria ꝓditū est. ¶ Septimum. in pōticis insulis minus contingit terre mot⁹ ꝙ i

eteris. Nam frigiditas et maris pondus exhalatiōes in ipsis reprimit. De terre motu hactenus.

SEXTICAPITIS NOTE.

¶ Coruscatio/ fulgur/ fulgor/ fulguratio.

SEXTVM cap. cōtinet tres de tonitruo ⁊ fulguratione ātiquorū opiniones. Earū reprobationes. pme duob⁹ rōnib⁹ et secunde trib⁹. ¶ Tres de tonitruo et coruscatiōe opiniōes. Prima est anaxagore dicentis ignē a sua sphera in nubē decidere: et ei⁹ emicationē fulgurationē esse: eius vero extinctionē impetu extinctiōis stridorem esse tonitruū. Sed id nō esse verū cognitu de- prehēdere difficile nō ē. Primo. q; ignis natura est sursum conscendere: non autē descendere. Causam igit̄ dictur⁹ erat quo pacto a summo ethere (vt ait) i nubem se precipitem dedat et illabat. ¶ Secūdo dicat Anaxagoras cur potius ignis ille se tempore nubilo demergit q; sereno. Videtur autem nunq; in temporis serenitate se inprecipitiū demittere: neq; igitur nubilo tempe 17 18
¶ Secunda est Empedoclis dicentis ignē in nube ex radijs in seinuicem concurrentibus/ et le sepe replicantibus segregari: eius emicationem fulgurationem esse et eius extinctionis stridorem ⁊ crepitum esse tonitruū Sed neq; id quidem verum apparet. ¶ Primo. quia eque fieri deberet in qualibet nube: cum radij in qualibet inter se consimiliter incurrant. hoc autem falsum. ¶ Secundo quia eadem ratiōe dicere liceret niuē/ grādinem/ imbrem et consimilia (q; a nube segregarentur) fieri. ¶ Tertio quia cum a sole aut igne incalet aqua: nunquā talis segregatio apparet. consimili tamen ratione id fieri. oporteret igitur neq; fit in nube ¶ Tertia est dicentium fulgur non apparere propter ignem: sed quemadmodum percussa aqua de nocte fulgere videt: ita quoq; se collidentibus nubibus fulgorem emittere Sed hi consuetudinem non traxerant ea cognoscere q̄ refractione fiunt. Fit enī fulguratio de die. non autem aque percusse fulgor. Ea enim fulgere videtur percusse: refracto ab ea visu ad aliquod fulgidorum. Et de no

Tres de tonitruo et fulguratione opiniones.

Anaxagoras.

Empedocles

ete et non de die videtur: q̄ dici maius lumen minus ex termin at/obtundatq̄.

SEPTIMI CAPITIS NOTE.

¶ Etsi fulmen nomē cōmune sit ad oēm exhalationem que e nube erunpit/eiaculaturq̄ ardēs: peculiare tamē ipm faciunt ad eam que nubē perrūpit. et fulgetrū nūcupant eam que longiore tractu nubem findit.

SEPTIMVM cap. continet causas tonitrui/fulgurationis/ et fulminis. et illorum generationem.

¶ Tonitrui/coruscatiōis/et fulminis cāe. Efficiens: sol astra Mixta exhalatio. ¶ Tonitrui coruscatiōis et fulminis cāe Eoꝝ gñatio.

Tonitrui/fulguratiōis/ꝛ fulminis gñationes. Duplici existente spiratione hac humida/hac vero sicca et vtraq̄ simul eleuata et cōsistente in nube: que cū sursum magis fuerit eleuata ob loci frigiditatē densak: ꝛ magis quidē a summa parte. Exhalatio aūt clausa: e denso exitū q̄rēs valido motu fertur in nube: ꝛ dense nubis lateri valide concutiens sonum edit: qui dicit tonitruū. Et secūdum naturā caue nubis et densi et rarivarietatē: varij edunt soni. Et (si licet magna cōponere paruis) similis est illi sonoqui in flamma fit cū hi vulcanū / hi vestam ridere aiūt: et in lignis siccis cū spūs exitū querit: lignū rumpens crepitū edit: ita et nubis exhalatio. Et cū superiori denso obuiat: valido impetu vibrata subtilitē incendit. et illius inflāmationis apparitio. fulguratio est. et plerūq̄ detrudit in imū. que si cōcepta flāma: detrusa eiaculataq̄ fuerit: fulmen est. Sive ro sine flāma Ecnephie et Typhones (de quib⁹ stati egemus) fiūt. Et fulguratio fit post plagā/et collisionē: estq̄ tonitruo posterior: prius tamē visus percepta: q̄ visus anticipat auditum. Jā enī intueri licet inferientib⁹ a longe. Cū enī referētes reducūt instrumētū: primū sonus ad nos pingit. vt in triremiū ductu remos eleuari videm⁹ vt secūdo ferant: priusq̄ prime plage sonus ad nos pingat. Et scōm substantiā idē esse (vt multa paucis cōplectamur) dicimus sup terram faciens ventū/in terra terre motū/ et i nube tonitruū: exhalationē scilicet siccā fluentē/mobilem/ et agitatam. Et de tonitruo quidem hactenus.

Quid figuratio.

Quid fulmē

OCTAVI CAPITIS NOTE.

¶ Typhon/turbo. ¶ Angiportū/vicus inter domos haud facile peruius. ¶ Arges argetos/clarus.

OCTAVVM cap. cōtinet Ecnephie et Typhonis causas eorum gñationē. eorū differētias. ꝛ spēs fulminum

22 ¶ Ecnephie et Typhonis cause. Ecnephie et
23 dicte sunt existūt. ¶ Eorū gñatio. ¶ Cū mult⁹ Typhōis cāe
Eorū gñatio

spūs ꝛ spissus in nube eleuatus sit (subtilio⁹ magis edit tonitrua: et in cēdio cōcepto fulmen elidit) luctat⁹ sursū accēdere: deorsū repellit: et fit Ecnephias: vētus quidē violentus/tumultuosus et pcellosus: post cuius casū ingraueſcere solent pluuie. Nam ex relicta nube humida fit imber: e spū vero demisso. Ecnephias: et cum fracta nube elidit atq̄ segregat spūs cōuoluit et detruditur rotatus in imū: i arctis decidēs locis vt angiportis/in

24 vūs circulos ducens et vortices: vt pars altera pellere videat: hic spūs Typhon dicit. ¶ Ecnephie ꝛ Typhonis differētie. Differūt. q̄: Typhon discontinu⁹ est. Ecnephias aūt magn⁹ et cōtinu⁹. Typhon rotatus deorsum excutitur. idcirco circulo vertit Ecnephias recte. et Ecnephias magis Typhone colorari videt. Typhon non flātibus aquilonib⁹. Et Ecnephias tēpore niuali/ia centibusq̄ niuib⁹ Typhon aliquid nubis secū cōuoluit simul deducens: a quo non potest se explicare: cuicūq̄ inciderit vim inferens: arbores et nauigia retorta cōfrigens. a quo plerūq̄ cū detract⁹ et subtilior fact⁹ ignis

25 incensio nominatur. alij Presterem nuncupant. ¶ Ful Fluminū spēs minūspēs. Fulmen diximus cum subtilior spūs flāme vi concepta de nube elisus eiaculatur deorsum. Cuius vna species est quā Argeta dicūt: nos vero fulmen clarum dicere possumus: quod non vrit: sed vis eius stupēda atq̄ admirabilis. Ubi reluctamē/resistentiāq̄ offēdere vt in solidis corporib⁹ vim suam inducit: et clypei eramen liquat illeso ligno. et per vestimēta corp⁹ efflat et ossa consumit: inattritis vestibus. Est enī rarissimum quod tenuis pneuit spiritus penetrās ꝛ transiens. Lilia

Ceraunō pso loenta. est quā dicūt Ceraunon Psolocēta: nos fulmen fumās et ardens. et hoc aduritnō adeo vt alterū rarū. Et nos ipsi vidimus circa templū in Epheso cōbustū: continuā

Flāme diffinitio. flammā ad multas partes serpere atq; ferri. Et sepe talia se prebent videnda spectacula. Et flammā diximus spiritū siccū ardentē. Hinc fulmē semp precedit spiritꝰ/ semq; assequitur: sed non videnť spiritus p̄cedere et sequi qz sine colore sunt. Quo fit vt omne percussum fulmine prius moueať q̄ percutiatur: tanq̄ precedēte spū Et fulmina nō nubem frangunt et dissipāt sono: sed plaga/ z sonum faciente spiritu. Et quod spiritus percusserit: diuidit non vrit. Deigitur Cnephea/ Typhone/ in

Tridecim de fulmine portenta. censione et fulminis specieb⁹ tanta sufficiāt. ¶ Preter 26 littere Aristotelis sententiā/ tredeci de fulmine portēta Dura cōsumit. Non ledit mollia. Ferrū tracto fozulo liquefacit. incolumi carne ossa mollit et cōsumit. Dolio consumpto vinū imobile gelatū relinquit: qō reliquatū bibentē aut furere facit aut necat. ediuersoviū efflat illeso dolio. Martia rhomanoz̄ p̄ncepꝫ pregnās: pruinvtero fulmine afflatoz illesa remansit. Venenata tecta purgat. Vigilās p̄cussum: clausos oculos moriēs habet Dormiēs vero percussum: apertos. Et oppositō tacens conuertit. Omne animal ictū fulmīe (homine excepto) interit. Nou feruntur fulmine laurus vitulus marinꝰ et aquila. Quercus autem vel arboz̄ maxime feritur.

Accipe mirāda flamme portenta trisulce
Dura domat. damnū mollia nulla ferunt.
Intacto fozulo ferrum cōsumitur intus.
Carne quidem sana: ossa incinerata cadunt.
Utreq; consumpto vinum sine vase gelatur:
Fulmine. vel sano deperit vtre merū:
Forte die sexta mor liquitur: hoc̄ caueto:
Aut furit epotans/ aut facta sua bibit.
Martia rhomane p̄nceps clarissima gentis
(Afflato partu in viscera) viua manet
Et quecunq; tument (inflato ventre) veneno
Purgat: et innocui cozpozis icta iacent.
Percussum vigilans: moziens sua lumina claudit
Apperit e sōno: versum et in oppositū est

Ceteracum feriat viuentia morte resoluit:
Solus de tanto vulnere restat homo.
Laure manes secura. tibi est contraria quercus.
Bos maris intactus et iouis ales eunt.

NONI CAPITIS NOTE.

Halonem nostri dicūt cozonā. Halon aūt areā et plantiem significat. Et dicūt Greci Halos et Halon. Inest tamen q̄ Halon: Halonos inflectiť ad nostroz̄ nomiuū ťie inflexiōis normā. Sed Halos accusatiuū Halon habet et ceteros singulares casus obiectos ťminali nominatiui et vocatiui: in o: Hinc nos cū eā dictionē inflectam⁹: Halon. n. nōatiuū terminātē dicere debemus.

¶ Visualis radius est diffusa species qua vnaquecz̄ res videtur: qui et nonnunq̄ visus dicitur. Quid radiꝰ visualis

27 ONVM cap. continet Halonis accidentia. Eius causam z eius ghationem. ¶ Halonis tria accidentia. tria halonis ¶ Primū. Halon semp apparet integer ciraccidēria culus. ¶ Scōm fit circa solē circa lunā et splendēria sydera. ¶ Terciū fit diluculo/ fit in meridie/ fit vespere/ fit in nocte. diluculo et circa sol occasū min⁹

28 ¶ Halonis causa. Radioz̄ refractio: et eadē est iridis Halonis cau et virgarū et z Paraheliozū causa. que secundū diuersa

29 sa (a quibus enascūtur et fiunt) fulgida: differūt. ¶ Hal Halonis gelonis gnatio fit halon vniformi et eq̄li nube sub astro neratio (vt luna) cōsistente: incidēs enī in eam luminosus radiꝰ refringitur: apparet. z sub astro magnꝰ circulus quē halonem et cozonam dicimus. Visualis enī radius (vt ex perspectiua cognitum est) ab oībus planā superficiem habentibus: vt aere/ vt aqua refringituriet in densioris medij occursu. et speculozum quedam figuram representant: vt continua et densa. quedam solos colozes: vt que ex plurimis speculis pene in sensibilibus diuisionem habentibus constant: in talibus enim aliquid apparere oportet: imaginem autem apparere impossibile est. coloribus itaq̄ demonstrandis apta relinquntur. Et clarozum color clarus videtur. Aliquando vero propter alterius ammixtionem vt visualis radij

speculi. aut propter debilitatem diffusus radius: alterius coloris facit apparitionem.

DECIMI CAPITIS NOTE.

Quid catheti. ¶ Catherus e exili in principio: r in secūda et tertia syllaba: solū aspirato in secūda: grecū est/perpendiculum: ¶ Catheti hic vocar rectam quamcūq; a circunferentia ad punctū directe perpendicularis: eductam in nubis planitie. ¶ Directa perpendicularis/ a b.

DECIMVM cap. ostēdit cur halon fit circulus. duas rōes naturalē et mathematicā adhibens. Et i terseritur qđ halon nūciet ¶ Cur halon circa solem/lunā/et astrū appareat circulus. Diximus refractionē fieri aere coacto r vapore in nubem consistante: dū regularis et minutarū partiū extiterit. Hinc si consistat et densef: pluuiā nūciat. Fit enī pluuia vapore densato/si marcescit et euanidus disparet: serenitatem. Jd enī facit calidū: ipsum cōcrescere et densari non sinens. Si distrahitur et discerptus ex vna parte recedit: spūm prenūciat. Facit enī hāc distractionem exhalatio: vētusq; ea ex parte (qua diripitur) oriet. Et fit refractio nube circa solē lunā/ aut astrū cōsistēte: et non ex opposito: quēadmodū fieri cōspicit iris. Hic ratio deducit cur halon circulus appareat. q; ab eodē signo ad idē signū vndiq; r cōsimiliter refractio radiet circulum esse necesse est. Uniformis autē et equalis cōsistentie nubis: vndiq; et cōsimiliter ab eodē ad idē eqles radij refringuntur. Est itaq; halo circulus. Et idē pspectiui monstrant vt si sit a bvisualis radius: a quo ceteri refringantur ad nubis extrema vltro/citroq; directus. Intellectisq; in circūferentia trib⁹ signis. c d f: rectas a c/a d/et a f ostendūt esse equales. Et similiē rectas c b/ d b/r f b equales. Quare tres magni triāguli a c b/a d b/r a f b eadem basi a b cōmunicātes sunt equales. Triangulos enim equalium laterū et eandem aut equalē basim habētes: equales esse necesse est. Ducātur ꝓterea Catheti ab angulis triāgulorū: c/d/f/ad e punctū recte a b Jn plano constitute nubis: qui sint c e, d e/f e: quos

Due rōnes q halon sit circularis figure.

30

31

probāt equales. Mā in equalib⁹ triāgulis in vno plano ad rectū a b oēs in signo e copulātur. Est igiē circuius cui⁹ centrū est e: vtpote a quo oēs recte ad circundantē lineā educte sint eqles. De quibuslibet enī alijs lineis eodē patere potest indicio. Et in aponiē oculus: i b sol. Et (vt dictū est) itelligēda sūr cōtinua speculaparua: q̄ (quia cōsequētia) videtur vnū facere et in vno q̄s videē sol vt alb⁹: r circa extrema magis nigredo: qr albū sit iurtapositū. Et sepius circa lunā ꝑ solē fit halō. Mā solferuore suo materiā disgregat et dispergit: quā neq; diu cōsistere permittit. Et circa astra eadē de cā: sed nube existēte debili r ifecūda. vnde fit vt ea nō significēt q̄ solis r lune corone: sed serenitatē potius indicant De halone hec dicta sint.

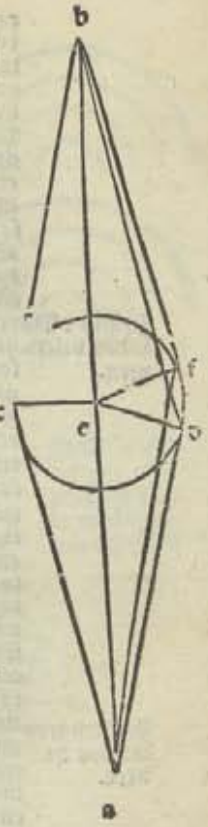

VNDECIMI CAP. NOTE

¶ Alurgō/ Purpura grecū est. hinc Alurges: purpureus deducit. ¶ Xanthos t aspirato/ flauus itidē grecū. ¶ A color puniceus. b viridis. c purpureus.

VNDECIMVM cap. cōtinet q̄tuor: Iridis accidētia. Iridis generationē. q̄ttuor Iridis et halonis differentias. Iridis colores. Quopacto duesimul apparētes Iridis suos colores ꝓsentēt. Et q̄ xanthus color nō sit a puniceo alius. Quattuor Iridis accidētia. Primū nunq̄ Iris cōplet⁹ r integer est circulus: neq; decisio semicirculo maior. Scōm solem oriēte aut occidēte videtur arcus maior: r ꝙto sol magis eleuat⁹ fuerit: minor. tertiū post autūnale eq̄noctiū breuiorib⁹ existentibus dieb⁹ qualiber diei hora apparere pōt arcus. Jn lōgioribus autē dieb⁹ circa meridiē nō apparet. Quartū nō ꝙtingit plures duab⁹ in colorū positione differētes irides fieri: r eaq; vtraq; tricolor erit eosdē scōm numeros colores habēs: puniceū/ viridē r purpureū. ediuerso tamē positione respōdētes. r alteri⁹ existūt subobscuriores. ¶ Iridis gnatio i rorida nube e regione soli opposita radij solis refrīgunt. r imaginē solis male exprimūt/ reddikq; visib⁹ nostris ter-

32

33

color conspiciẽdus arcus: qui iris nũcupatur. Sunt enĩ (vt dictũ est) illa stillãdi ꝓma rozida vt parua specula: q̃ rei colozẽ ꝛ nõ plane figurã repsentãt. Et ꝙ ab ipsis radij visui refringanĩ: multa sũt indicia. qz visus ab oĩbus coꝓozib⁹ planis q̃lis sunt aer ꝛ aq̃: refringi videĩ. Ab aere q̃dẽ: qz hãc ob causũ Antiphõti semꝑ videbaĩ ꝓcedere idolũ ad se cõuersũ. Jd enĩ faciebat refractio et visus debilitas: vt et aer speculũ fieret. Et hãc iterum ob causã nauiũ trabes: curuiozes/ grossiozesq̃z in mari se mõsträt. Et flãtib⁹ Euris rerũ maiozes moles. ꝛ sol ꝛ astra oziẽtia ꝛ accidua: maiozaviderẽtur ꝙ caligines ꝛ vapozes medij visiuos fozti⁹ frangãt radios et dispergãt. Q̃ si aer ꝛ aerea illa coꝛpa refringũt: multo fozti⁹ aquã

Iridis ꝛ Halonis discrimen.

refringere ꝓmanifestũ ẽ. ¶ Quattuoꝛ iridis et halonis differẽtie. Differt ꝓmo iris ab halone ꝙ iris semꝑ fit ex solis aut astri oppositꝫ. Halon aũt sub astro. Secõ iris nigrioꝛ: Halon autẽ fulgidioꝛ atqz albioꝛ apparet. Fulgidũ enĩ ꝑ nigrũ aut ĩ nigꝛo cõspectũ: puniceũ appaꝛet. Viridis enĩ ligna multũ fumũ candide flãme misceãt: igneq̃ ostẽdunt rubeũ. Et sol ꝑ fumũ et caliginẽ viꝛ fusꝫ se puniceũ ostẽdere videt: q̃lis ꝛ ꝓma iridis refractio ꝛspicit: cũ a paruis rozidis guttis fit refractio. Tertio. qz circa solẽ halon non tãta cõsistit moza: q̃ta arcus ex solis oppositꝫ põt. Mã statim soluit aut pluit. Quarto. qz iridis sꝛktudo circa lucernas flãtib⁹ austris ꝙppaꝛet/ circa remos rozãtes: aspergẽtes aq̃s/ et si q̃s manu e regione solis vmbꝛoso loco: subtiliter aq̃s aspergat ꝛ irꝛozet. Et potissimũ purpureũ colozẽ habet ꝛ nõ puniceum: ꝛ hoc radiozũ refractione euenit. Et paruule gutte fiunt specula: nõ autem hoc pacto halonẽ effingi contingit. ¶ Jridis colozes Tricoloꝛ iris apparet. puniceum habẽs colozẽ: q̃ fulgidũ in nigro aut ꝙ nigrũ cõspectum tale appareat. Viridẽ quidẽ: quia radi⁹ ꝓtensus/ magisq̃z sit vmbꝛe particeps. et nigrũ vt negatio quedã est: cuius multa sunt indicia. Jn deficiendo enim visu nigrum apparet. Et hinc euenit vt oĩa a lõge visa: nigꝛioꝛa appareant: minoꝛa/ et planioꝛa. et in speculis imagines: et nubes in aqua se ꝓbent intuẽtibus nigꝛioꝛes. Hec tũris: ꝓpter refractionẽ pauco/ debiliq̃z aspiciũ-

Jridem tres colozes habere.

tar radio. Et plerũq̃z accidit: nubẽ (que ꝓpe solẽ exist̃it) respiciẽti: nullũ apparere colozẽ sed in colozatã nubẽ videri: eãdẽ autẽ in aqua ꝓspiciẽti: aliquẽ colozẽ Jridis se putare videre. Est itaq̃ notũ radiũ fractũ ꝓpter debilitatẽ: nigꝛioꝛẽ videri/ et albũ minꝰ: randẽq̃z perductũ irt ad nigrũ. Hinc qui radi⁹ fozti oꝛ puniceũ habebat colozẽ: debilioꝛ factꝰ permutat in viridẽ. Qui ꝛ iterum debilioꝛ: abit in purpureũ quẽ Alurgez dicũt. Aliozũ enim colozum insensibilis est ꝓmutatio. hinc Jris tricoloꝛ cõspicitur. ¶ Quo pacto due simul apparẽtes Jrides suos repsentent colozes? ¶ Cũ due simul fiant Jrides: debilioꝛ fozti oꝛis ẽ imago. Quo fit (quia debilioꝛ ex ꝓme refractiõe debilioꝛiq̃z radio existat: ꝛ oppositos et secũdũ positionẽ ediuersollocatos colozes habens) vt ꝓme: sint puniceus/ viridis/ purpureus et secũde: purpureus/ viridis/ puniceus. Et quando tres apparent: tertia vsq̃adeo debilis est vt vix videri queat. Nam ex secũda debilitato admodum radio ea nascitur refractio: positos colozes ꝓme consimiliter habẽs: puniceum/ viridem purpureum. ¶ Et ꝓter assignatos colozes alium apparere credunt: quẽ Xanthum dicunt: nos autem flauum dicere possumus: qui coloꝛ est puniceꝰ/ viridisq̃z medius: verum alius ab assignatis non est: quo minus Jris tricoloꝛ dicatur. Wꝛopter enim puniceꝰ et viridis iuxtapositionem apparet. Nam puniceum iuxta viride stum albozis/ flauitteiq̃z est emulum. Et ex iuxtapositione tales fieri repzesentationes: multa pꝛodũtur indicia. Wꝛimo. quia nigerrima nube existente: facte Jridis xanthus colꝛ potius ꝙ puniceus apparet: ex fozti nubis obscuratione/ et colozis viridis iuxtapositione. Facit enim circũstãs nigrum quod puniceum est albescere/ apparereq̃z flauum. Secundo. quia cum soluitur Jridis puniceũ: nubes alba iuxta viride permutatur in xanthum. Tertio. quia hanc ob causam in iride lune xanthus colꝛ vel maxime apparet. Huius enim causa est obscura nubes/ et noctis opacitas: apparetq̃z valde alba. Quar-

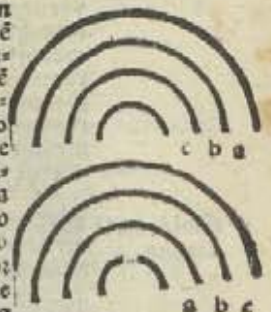

Secũde Jridis colozes apparẽt oppositꝫ modo ad colozes ꝓme

to. quia hāc varietatē licet plane cōspicere ī texturis: cū varij colores iuxta semuicē intexūtur: plerūq; ex situ et iuxtapositione alteri⁹ coloris apparētiā faciūt: ita quo q; et in floribꝰ. Hinc fit vt ad lucernā operātes in variorum colorū lanis sepius peccent colorē p̄o colore accipientes. Et in nocte legētibus flores idē accidit: vt flores p̄o floribꝰ legāt decerpātq;. Est iraq; tricolor Iris. nec hoc impedit xanthi coloris apparentia.

DVODECIMI CAP. NOTE

Quid meridianus.

¶ Meridianꝰ est circulus intellectꝰ transire per pūctū verticis capitis nostri et polos mundi. ¶ Punctū verticis capitis/ vertex nostri horizontis.

Iris semicirculū excedere nō potest.

DVODECIMVM cap. cōtinet ḋn q; Iridis, ꝓprietates. ¶ Pria Iris ē circuli portio nūq; semicirculo maior. Et q; semicirculus appareat: hīc liq; re pōt. Posito enī horizōtis nostri Hemisperio c: et horizōte circulo a b: cētro solis i occidēte b: cētrū Iridis erit ī oriētis pūcto oppositō vt a. quare sola medietas sup horizontē a b: hemisperio c re licta ē. et vbicūq; fuerit alibi sol supra horizōtē: erit Iridis cētrū sub horizōte: quare vbicūq; alibi sole existēte: Iris semicirculo minor apparebit. ¶ Scō a sole existēs

Quādo iris maxima nocte in ortu et in occasu: maxima que fieri potest, peruenit bis apparet Iris. ¶ Tertia. Quāto sol supra horizontē altior ascēs

Quādo iris minima nocte minima nobis apparet derit: tāto minor apparebit arcus. Unde fit vt sole meridianū tenēte q; fieri potest equat minimꝰ. ¶ Quarta. post aurūnale equinoctiū Iridē omni hora se demōstrare cōtingit. ¶ Quinta. Circa estiuas versiones nō contingit Iridē in meridie apparere. Et omnia hec Mathematicis rationibus Aristoteles ostēdit. que quia difficultatē et laborē q; plurimū habēt: neq; capi valeant nisi a plus q; mediocriter eruditis et in elemētis Geometricis et perspectiua disciplina: apponere solēt alterā. quā quia nichil eorum (que Aristoteles intēdit) sonet: neq; vitio careat: consulto relinquimus.

DECIMITERTII CAP. NOTE

¶ Paraheli⁹ iuxta solem interpretatur q; sol iuxta solem apparere videat. Et sub Parahelio solis cū qui lu- interptatio. ne est cōprehendim⁹: quē nonnulli solē nocturnū appellant. ꝓdit enī Plini⁹ tres lunas. Sn. Domicio et L. Annio cōsulib⁹: simul apparuisse. De aliorū autē astroꝝ apparētib⁹ imaginibus nō ita cōpertū est. ¶ Cadmia/ lapis ex quo es paratur. ¶ Chrysocola in metallicis ve- Chrysocola. nis crasso humore coacto in duritiē punicis rigente gignitur: estq; vt vena putris. ¶ Quid vernix vocet: quā Vernix nōnulli Sandaracham vocāt notū est. Sandaracha tamen ꝓprie extimatur quidā cibus apum quē recondūt: durus vt cera: inuenituraq; sepe in fauoꝝ inanitatibus sepositꝰ. ¶ Minīū ex fodinis argētariis vt arena rubra Minium eruitur: quod subinde purgat. Elocantq; medici Cinnabarim. Attamē Cinnabaris ꝓprie cēsetur sanguine draconis vna cū Elephantino sanguine cōcretus.

DECIMVMTERTIVM capput continet causas virgarū et Parahelioꝝ Eorum gñationē Parahelioꝝ accidētia Et breuē eoꝝ q; duplici habitu in terra gignuntur expeditionē. ¶ Virgarū et paheliorū cause. vt halonis et iridis. ¶ Virgaꝝ et paheliorū gñatio. Cū nu- Quō virge et bes fuerit irregularis hac densior/ illac rarior/ hac ma- paheliꝰ gene gis aq̄sa/ illac minꝰ: refrangit radiꝰ solis et p multas nu rantur. bis ptes radiꝰ porrecti videtur speculis colorē et nō figurā repsentatibꝰ: hiq; cadentibꝰ stillis radiꝰ: virge vicunē: qui iridis colores nūc puniceū/ nūc xanthū/ viridē purpureū (remissiores tamē q; in arcu) imitātur atq; repre- sentāt. ¶ Et Paraheliꝰ apparet nube dēsa cōtinua ad latus solis existēte: ꝓpinqua vt in aquā cōuertatur nondum uersa. in qua sol fracto radio ob debitā dēsitatē/ regularitatē et continuitatē: suam affermat similitudinem quēadmodum in ere polito: hec autē solis ad eius latus imago: Parahelius nūcupatur. ¶ Parahelios- Parahelioꝝ rum accidētia. Parahelius apparet albꝰ: et hoc quidē accidētiꝰ idco est quia sol albus est Parahelius magis q; virge aque signum est: Nam Paraheliorū nubem magis ad aquā parari oportet. Et maxime quidē australis aq̄sus

est. circa solis ortum et occasum fiunt Parahelij: neq; e regione solis vt iris/neq; sub sole vt halō: sed ad lat⁹. idēticlem et virge. Neq; admodū prope solē fiunt: nam nubis consistentiā dissolueret. Neq; penit⁹ distātes: hoc enī refractionis esset impedimēto. Lōgius enim protēsus radius a paruo speculo: fit debilis. Hinc neq; Halō fit ex astri opposito. Ad latus igitur sic distant vt sol nubis consistentiā dissoluere nequeat: multusq; ad ipsos simul ueniat radius. Neq; fiunt in medio celi: quia radi⁹ sursum dispergit. Neq; ex latere medū celi: nam radius ad terrā fertur et paucus ad speculū pertingit: fitq; reflexio debilis. ¶ De his itaq; que supra terrā eminētia spectacula prebent que sint ꝛ quot sint: determinasse videmur. Determinare reliquū est de ijs que intra terrā ex duplici corporū differētia: exhalatione et vapore pariuntur. Sicut enim ex illis sursum fiunt que diximus: ita ex illis suo modo in terra nūc fusibilia/ liquabilia ꝛ illiquabilia: vt lapides/metalla: vt aurū/argētum/ es/ stannū ferrum: vt Cadmia vernix/minium/chrysocola/ sulphur pulueres colorati ꝛ ex his congestum vt miniū quod Cinnabarim nōnulli vocant et cōsimilia ꝓcreantur. Exhalatio enim terrestris atq; sicca: lapidib⁹ ortū prestat. et vaporosus halit⁹ metallicis corporib⁹ cogente atq; densante frigore: vt fit in rore/gelu/grandine/et niue. Hinc euenit vt quecūq; in metalla cōstringātur atq; durescant: ductilia aut liquabilia sint. vt es/ aurū/ atq; ferrum ductilis sunt nature. Fit item vt nōnulla sint vt potentia aqua: nec iniuria profecto quādoquidē eorum materia aqueus halit⁹ fuerit. Sed tunc neq; aurū/ neq; es erāt: sed in cōcretione atq; gelatione: sicca admixta exhalatione: vnūquodq; sue nature moderatricem accipit speciem. Quapropter oīa metalla (vno auro excepto) igniūtur. Nam omnia (dēpto auro) igni: sic cum spiritū exhalabilē prestant. Sed cōmuniter hec dicta intelligātur. Sigillatim autē de vnoquoq; exquisitam determinationē facere: alius exigitur locus.

Quid lapidibus ortū prestet

Quare aurū nō ignitur.

Tertij Meteororum Aristotelis finis.

PRIMI CAP. quarti meteororū Aristotelis note

¶ Terminātꝫ ꝑdiu dissolutionē ꝑpedit ¶ Permutāt/ generāt/ et corrūpunt/ et alterant. ¶ Humectant: vt cū calidum coagulata fundit: et frigidum a calido coadunata liquat. Quecunq; ēni frigido concrescunt: calido soluuntur. et contra quecunq; calido concreta sunt: solūtur et frigido. Liquata enim etfusa: humida esse videntur. Coagulata autem et concreta videntur esse sicca Et multis etiā alijs modis humectant atq; siccant.

Calidū ꝫ frigidū oppositas hȳe naturas

¶ Simplex generatio dicitur: ꝓ quanto eam ex ꝓportione qualitatum simpliciū corporū prouenire considerauimus. Naturalis quidē: q; naturē seriem ordinatā seruet. Itidē ꝫ corruptio. ¶ Ignis/aer/aqua/terra: ignea/aerea/aquea/terrea.

Quid sim⁹ plex gnātio

QVARTVS liber meteororū Aristotelis ꝫtinet duodecim cap. Primū nouē conclusiones. duas ratiōes ad primā. et quatuor correlaria ad tertiā. ¶ Prima cōclusio. quatuor qualitatū que principia sunt et differentie elemētorum vt alio loco determinatum est: et secundum quarum coniugationes quaternarius elementorū sumitur numerus: due calidū scz et frigidū actiue sūt: due vero humidū et siccū passiue. ¶ Q(calidū et frigidū actiua sint et humidū ꝫ siccū passiua: ex his primo potest esse manifestū q; calidū et frigidū termināt/copulant ꝫ pmutant. et tāq; ūlitates. Homogenea ꝫ Heterogenea: nunc humectāt/nunc siccant nunc mollificant/ nunc vero cogunt et indurant. et siccū passiue. hec autē sunt agere. Et humidū et siccū terminant/cōsue. pulant/permutant/ humescunt/ siccant/ mollificātur/ coguntur ꝫ atq; durant. hec aūt sustinere: est pati. Sūt igit calidū et frigidū agētia: humidū vero et siccū patiētia. ¶ Secundo. hoc idē ex eorum diffinitiōibus est manifestū. Nā calidū est quod disgregat Heterogenea et cōgregat Homogenea. Disgregare autem Heterogenea et que diuersi sunt generis: et similiter congregare ea que sunt eiusdem tribus et generis/est agere. Et

Calidū et frigidū actiue

Quid calidum.

Quid frigidum.

Quid humidum.

Quid siccū

frigidū est qs cōgregatet Heterogenea ⁊ Homogenes

Sūt igit agētia calidū et frigidū. Et humidū est qō facile alieno terminabile est termino. Siccū vero contra: quod alieno difficile terminatur/ clauditurue termino

Terminari aūt pati est. Sūt igit humidum et siccū passiua. Est itaq; manifestū harum quatuor qlitatū: secundum quas et quarū cōbinationes: lumit differētia/ numerusq; elemētorū: duas calidū et frigidū actiuas esse et duas humidū et siccū esse passiuas. ¶ Secūda. simplex et naturalis gnatio: cui naturalis corruptio opposita est: harū qualitatū est opus. ¶ Mā ira et alalia/ et plante/ et ipsoq; partes generant. Cū enī he qualitates rationē contēperamentūq; vniuscuiusq; nature aptū: in subiecta materi habeāt: ab hisce virtutib⁹ simplex et naturalis pficiscitur generatio. Ab his quidē agendo ab illis autē patiendo. Permutant enī et generāt calidum et frigidū: cū materiā obtineāt. Cū vero parti nō obtineant: incoctio indigestioq; fit quedā. Est igit simplex et naturalis generatio: harum qualitatum opus.

Predictas qlitates gnationē naturalē efficere

Naturali generatiōi putrefactionē esse cōtrariā.

¶ Tertia simplici et naturali vniuscuiusq; rei gnatiōi: maxime ⁊ cōmune contrarū putrefactio existit. ¶ Mā oīs secundum naturā corruptio hac via pcedit: qō scenctus et vetustas ostēdūt. Vnūqōq; enī natura constans putredine finē suū consequit: nisi violētia corrūpat. Et nichil phibet et carnē et os/ et vnūqōq; putribiliū comburi: et hoc pacto sine putrefactiōe corrūpi: que suapte natura: putrefactiōe suū finē nanciscī nata sunt ¶ Primū corelariū. hinc fit vt que putrescūt: primo humida appareāt: et deinde sicca. Mā cōpositū his terminatum erat: terminātib⁹ qdē calido ⁊ frigido. cū aūt corruptio fit: q̄ terminanē suis terminātib⁹ obtinere incipiunt: et humidū suo quoquo pacto continēte superato se dissociat: quod dissociatū facile resolubile tandē siccū relinquit. Et cū secundū partē cōpositū putrescit: hec putrefactio: particularis et secundū partē dicit. Cū autē simpliciter et totū putrescit: et ea putrefactio: simpliciter et tota dicat. ¶ Secundū. ex his itēnotū esse potest: oīa preter ignē quodāmodo putrescere posse. Eteni et aer/ et aqua/ et terra putrescūt. De perfectis aūt mixtis

nulla surgit ambiguitas. Ignis aūt solus nō putrescit: Quare ignis cū maxime actiu⁹ sit et vt aliorū forma. Aer enī/ et aqua nō putrescit. et terra ad ipsū sese habēt vt materia. Et putrefactio: a qualitatib⁹ passiuis nascit. Est enī putrefactio: in vnius cuiusq; humido ppzie et secundū naturā caliditatis cōsumptio: ab extranea caliditate vt ambiētis et circūdā tis facta. ¶ Tertiū. Fit iterū vt ppria frigiditas cum humido: putrefactiōis: cōmunis causa habeā. Mā quod putrescit: ppzie caliditatis indigentiā sustinet et defectū. Omne autē tale frigidū: et interna eo valentior frigiditas habeā. Et si qd natiui caloris resīdui fuerit: exterminat: aut extere circūdāt caliditati coadiuuat. Cū humido igit ppria frigiditas: putrefactiōis cōmunis causa habeā. ¶ Quartū. Quapropē demū aduenit: vt siccior a tandē euadāt putrefacta omnia/ fiantq; veniq; simus/ puluis/ atq; terra Mā. ppzio exhalato calido ppriū et secundū naturā euapozat humidū. Non enī natiuus calor adest: ipsū remīes. imo vero ipsa secundum naturā caliditas: expirare coacta ipsum secū rapit/ trahitq;. Mirū igitur si putrefactū: ppzio et cōsūpto calido et humido: siccū maneat: et fimus/ puluis / et terra tandē euadat. ¶ Quarta. res minus in frigore q̄ estu putrescere solēt. ¶ Mā in frigore vt tēpore brume: paucus in ambiēte aut aere aut aqua calor inexistit. quare ppriā caliditatē eorū (que tabescere possūt) cōsumere nō valet: sine quo putrefactio nulla parari potest. In estu autē vt estiuo tēpore: multus in cōtinēte: calor habetur: huiusmodi dissolutiōis faciē de poteno. Res igit in frigore q̄ estu (et nō ab re quidē) min⁹ putrescere solent. ¶ Quinta. que a frigido cōcreta/ coagulataq; sūt minus putria fiunt. ¶ Mā hec nimia frigiditate: circūdantis vt aeris debiliorē calorē obtinere non sinunt. si autē non obtinet: corpora putredinē non admittūt. Minus itaq; talia putrescūt. ¶ Sexta. qō natura feruide/ calentiq; sit nature: minus item putrescit. ¶ Nam internus ille et natiuus calor qui humidum terminat: valentior est q̄ quē circundantis exterior et ad exteriora trahens: dissipare sufficiat. minus igitur quod tale fuerit putrescit. ¶ Septima. q̄ fluunt et q̄ mora agitataq;

Cur res citiō putrescunt estu q̄ frigore

sunt: min⁹ putredinis contagionē sentiūt. ¶ Hoc enim ideo est: ꝙ circūdantis caloris minor fiat ipressio: ꝙ possit calor / q̄ intern⁹ ꝓpriusq; habeā. Mor⁹ enī: exterorū impssiões ipotentiores efficit. Que igit fluunt: et q̄ mota agitataue sunt: min⁹ hmōi labem sentiūt ¶ Ocraua. eadē quoq; de causa: maiora minoribus min⁹ putrefiunt. ¶ Rā maiorū: maior ꝓprius calor / et ꝓprium frigus habetur: quē quidē calorē circo circūstātis corporis virtutes: minus obtinere queūt. At in minoribus ꝑ ꝓprios calor minor est: et quē externa facilius obtineat caliditas Merito igitur maiora minoribus minus putrescūt. Et hac de causa mare scōm ptē diuisū / cito putrescit: totū autē putrescit nunq; ¶ Hona. ex ijs q̄ putrescūt vt plurimū gignāt animalia. ¶ Rā dissociata carnes gignūt animalia scaturiūt / gignuntur. ¶ Rā caliditas: gignēdi animalis nature apta / naturalis / et ꝓpria cōstare facit segregata: gignitur q; animal.

Maiora minoribus min⁹ putrefieri

Que ex putrefactis plurimū animalia

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Pepāsis / maturatio ¶ Epsesis / elixatio ¶ Optesis assatio ¶ Omotes / cruditas / et (q̄ pepāsi opponit) immaturatio. ¶ Sūt ꝓterea due incoctiões: inelixatio opposita Epsesi et assatio q̄ opponit Optesi ¶ Proprium / naturale. ¶ Humidū et siccū naturale: vniuscuiusq; mixtorū natura materia dicunt. ꝙ natura ex elemētoꝝ cōtēperamētis: scōm materiā oīa gignant mixta. Et cū materie sit pars / sitq; cōpositū ex calidorū / frigidoꝝ / humidorū / et siccorū cōtēperamētis pariter coalitū: quoꝝ duo calidū et frigidū: potissimū sunt ad agendū: et duo humidū et siccū ad patiendū. Hinc potiꝰ humidū et siccū vniuscuiusq; mixti: natura materia dicunt / contēperamentaq; passiua. ¶ Apostema / recollectio. grecum est. Nos huiusmodi in vno loco humorū recollectionē / agglobationēq; panos et vomicas nominamus.

Conclusio.

SECVNDVM cap. cōtinet vnā conclusionē. duas diffinitiones: earū declaratiōes: et vnū corelariū post ꝑme declarationē. ¶ Docto. digestiōis et indigestiōis spēs determinande sunt. ¶ Rā eas determinare expedit: q̄ dicte virtutes calidū

14

fecz et frigidū in natura ꝓstāt⁹ humidis et siccis operāt at digestionē operāt et indigestionē. Est enī digestio calidi in digesto aūt frigidi. Digestiōis igit et indigestiōis determināde sūt species. Et digestiōis spēs sunt tres: maturatio / elixatio / assatio. Et indigestiōis tres oppositi: cruditas / elixatio / et inassatio. Et apta nō habem⁹ nomina quibus ipsas nominare possimus: sed quadā similitudine trahenda sunt hec: ad omnes digestionū et indigestionū species. tū in his que arte / tum que natura fiūt ¶ Prima diffinitio. digestio est a naturali calido: in oppositis passiuis obtinendo: facta perfectio. Hec enī passiua humidū scilicet et siccum. vniuscuiusq; mixtorū proprīa inueniūtur ipsorūq; natura sunt materia. Cum enim quicq; digestū fuerit: perfectū iam factū est. Et talis perfectionis principium: naturalis et propria existit caliditas: tametsi ab externis vt alimēto / vt balneo / auxilium plerūq; sumat et vendicet: precipuum tamen est que interna possidetur caliditas. Et huius digestiōis: natura / spēs / et substantia finis est: vt vnūq̄d ꝙ tale sit / q̄le optime natura sit natū: aut maturū / coctum aut tostū. tūc enī vtile est et digestū dicim⁹: quēadmodū mustū digestū dicim⁹ cū feces resederit: et ꝓpria obtinet caliditas. Et panos / apostemata / q̄ maturatā cū sanies sit cōsistat proprio congregāte calido: quales sunt et lachrime cū ex oculoꝝ lippitudine ispissāt / dēsātur / vt limus. Et est quia proprium humidū obtineatur a naturali calido: que q̄diu nature rationē / et contemperamētum seruant: hoc euenit. ¶ Correlariū. Hinc euenit vt vrine sedimēta / egestiões et omnino corpora superflui rent enim digeste cum proprium calorem iam in termināto humido atq; sicco obtinere insinuent. Tunc enim constant: et crassiora et caliditora sunt. ¶ Tale enim efficit laudabilius calidum / siccius / crassius melioris q̄ molis. Superfluum enim et innaturale resoluit humidum. Sed quid digestio sit: satis / apprimeq; dictum est. ¶ Secunda diffinitio. Indigestio est imperfectio ob indigentiam proprie caliditatis: in oppositis passiuis prouenies. Et certe vbi proprie caliditas

Digestionis tres spēs.

Indigestiōis tres species.

Quid digestio.

Quid indigestio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis indigentia fuerit: frigiditas est. Erit itaq; idigestio a frigiditate in humido et sicco: que vniuscuiusq; mixtorum natura materia sunt. Sed quid digestio et quid indigestio satis dictum est: nūc autem earum species/qđ vnaquęq; earum sit exsequamur.

TERTII CAPITIS NOTE.

Quid aulicocium. ¶Humida/liquores. ¶Aulicociū/quod coquinaria arte ad escā aqua mollit/digerit q;. ¶Serum/aqua lactis. ¶Tinee rotūde/vermes q̄ in aliū aluo gignunt

TERTIVM cap. cōtinet sex diffinitiōes earū declaratiōes. vnū correlariū ad primā. quartuor ad secūdam. vnā ad quartā et duas ad quintā. ¶Prima diffinitio 18

Quid matratio. Maturatio ē digestio circa fructuū alimēta et ipsos fructus facta: que tunc perfecta habetur: cū semina que aut folliculis aut pulpa: circūclusa tenentur talia sint vt ex ipis aliquid simile vegetib⁹ ipsis: gigni possit. Est enim digestio perfectio quedā: et alia perfecta dicimus que qualia sunt: talia quedam efficere possunt. Et illa circa fructus maturatio a naturali cōplet̄ur calido

Multa metaphorice dicimatura. Dicuntur et alia multa matura: quadā translatione ad hanc maturationis speciem: q; aptā noīa nobis nō succurrant quibus ipsa vocem⁹: Ut apostemata matura dicuntur: cū consistit sanies: et a naturali obtinēte calido naturalis humidi facta est digestio. Cum enim calidū obtinet: ipsum consistere facit. et terminat: non obtinēs autē terminare ipossibile est. Et cū hoc pacto maturāt ex magis spumosis et aereis fiūt aquea: et ex aq̄is terrea/ mox q; cōsistūt. Calor enī aerea/et subtiliora resolvit/et humiditatē superfluam: proprią autem et terrestria retinens terminat/et consistere facit/ducitq; in naturam 19

¶Correlariū. hinc oīa maturationem sustinentia: ex subtilioribus grossiora facta sunt. ¶Secūda cruditas 20

Quid cruditas. maturationi contraria est: et circa fructuum alimēta et fructus ipsos: quedam indigestio ¶Primū correlariū 21

hinc fit vt immaturi fructus spumosi/aquosi aut vtriq; simul existant. Nam ipsorū intermina est humiditas.

¶Secundum fit etiam vt cruditas imperfectio sit quedā 22

Nam maturatio quedam perfectio est. erit igitur cru- Unde cruditas ei opposita quedā imperfectio. Et revera cruditatis imperfe

ditatis imperfectio prouenit ex nativi caloris indigētia ctio ,puenit

23 et in cōmensuratione/ indebita q; ad humidū ,pportiōe quorum neutro indiget maturum. ¶Tertiū fit iterūvt que sicco admixta non sunt: non matureścāt. Nam que maturantur ingrossantur: humida aūt siue sicco īgrossantur minime. Hinc aqua humidorū sola ingrossatiōnē non sustinet. Et accidit cruditas: aut q: calidū pau-

24 cum sit: et frigidū multū: aut q: humidū terminabile: et sit multum. ¶Quartum quo fit etiā vt crudorū exprēs Cruditas ad si humores: subtiles sint: et magis frigidi q̄ calidi: esui mta trāsferr̄ et potui perparū apti et conueniētes: Et sicut matura tio multis modis dicitur et ad multa transfert: ita q̄q; et cruditas. Urine enī animaliū expurgamenta/et putre crude dicuntur: q; caliditas non obtineat: et q; vna pariter. q; non constēt: Et remotius minusq; ,ppe: later et lac cruda dicuntur: q; possibile sit illa a calore passa: permutari et consistere: vt industria sit et arte. Et sicut aqua muturationem non admittit: ita nec; cruditatem.

25 Nam non ingrossatur quāuis forte quoquo pacto elixa Quid elixationem (de qua nūc agem⁹) admittat. ¶Tertia diffinitio. tio. Elixatio est secundū totum ab humida circunstante caliditate: interminati inexistentis humidi digestio.

¶Quod enim elixorū spumosum aqueumue fuerit: ab eo Elixorū et frixorum diseri

calore qui in humido existit coquit/mollit/digeritur q; Quequidē elixa a frixis i hoc differunt: q; frixa ab extremen. seco calido patiuntur: ad se humidū (inquo fixa iacent) rapiēte et tm̄ siccius aridiusq; reddēte: idcirco hic exterior humidus trahitur. Elixorū autē non ita est: sed

26 oppositum euenit Nam a caliditate exteriōris humidi Elixa assis ipsorum interius trahitur humidū. ¶Primū correla siccioza esse. rium. Quapropter elixa q̄ assa: siccioza sunt Nam elixa humidum in seipsa non trahunt. Prevalet enī exterior caliditas et que fortis est: ei que interior habetur. Si ta-

27 men aliquando prevaluerit interior: ad seipsam vtiq; trahet. ¶Secundū. Euenit etiā vt non omne corp⁹ sit elixabile. Nam illa i quibus pene nulla est humiditas: vtiq; ides et illa in quibus quidē est: sed ob grossitiem

obtineri nequit vt sunt ligna: elixationem nō sustinent. Eam autem sustinēt que humiditate pticipāt: ab igneo circunstante feruore in humido existente bene passibili Et elixationis nomē ad multa transferimus: qt nobis apta deficiāt nomina. Ut ad aurū: virēs lignū/ lac mustum et alia humida. Aurū quidē q̄ cū latercul̄o et sale similibusq̄ fusum: agente circunstante calido in ꝓprio digeritur humido atq̄ depuratur. et circunstās calidū a virentibus lignis: humorē ad exteriora euocat. ⁊ mustum et lac ab exteriore calido: humorē in humido existentem permutant/ patiunt̄q̄ aliquid q̄dāmodo vere elixatis simile. Et horū nō idem finis est. Nam elixorū hec (vt aulicoria et ꝓpte elixa) sunt ad escam et corū q̄ translaticie dicunt: hec (vt quedam hūida) ad sorbitiones suut. Nec (vt Pharmaca quas medicinas dicimus et que etiā elixari dicūtur) ad salutē existunt: et alia per multa ad mltas et varias cōmoditates ⁊ vsus. ¶ Tertiū quap̄opē iterū quecūq̄ humorē habētia grossiora minora/ grauiora: et his cōtraria subtiliora/ maiora/ leuiora: circūstāte calido fiunt: quoq̄ pacto sunt elixabilia Nec enī segregante calido: grossiora fiūt vt caseus ⁊ butyrum et minora et grauiora: hec vero subtiliora vt serū ita de ceteris. ¶ Quartū hinc oleū secundū seipsum elixabile nō est nā si purū fuerit: nō ingrossat/ minoratur/ ingrauescit/ aut aliorū quodcūq̄ patitur. Et de elixatione et ꝓpria ⁊ trāslatica hec dicta sint. et nichil refert an artificio quodā paretur: an nature peragat istrumētis et opificio. ¶ Quarta diffinitio inelixatio est idigestio elixatiōi ⁊traria in termīaro corporis humido: ob calorīs circunstantis humidi defectū prouenies. Et iā diximus vbi calorīs indigentia sit et defectus: illic frigiditatem adesse oportere. Et defectus ille digestionis prouenit aut propter circundantis humidi frigiditatē: aut propter elixabilis multitudinē Tunc enī accidit circunstātis humidi caliditatē maiorem esse q̄ vt nō moueat: minorē vero q̄ vt regulet et condigerat. ¶ Correlariū. hinc que inelixationē sustinēt: elixis duriora cernuntur. Nam elixorum humida magis terminata sunt magisq̄ remollita. Et trāsfertur huiusmodi indigestio

Oleū nō esse elixabile. 28

Quid ielixatio. 29

Inelixa elixis esse duriora. 31

ad multa: sicut et elixatio vt ad metalla/ fluida/ ⁊ alia. alalib⁹ enim propter immoderatū exercitiū ꝓuenit vt calor ille resoluatur/ exhaletq̄ digerens. Sed de elixatione eius opposita indigestione: quid sint ⁊ ob q̄d eueniant: hactenus. ¶ Quinta diffinitio. Assatio digestio ē a caliditate sicca et aliena facta. vt si q̄s q̄d elixabile ē non calido humido digerat: sed ꝓmutet et calido sicco vt igni perficiat digestio: hoc ꝓfecto nō elixū: sed assum esse dicitur. Quod si amplius quā oporteat calidi sicci sustineat excessum: tunc dicitur adustū: et citius assatio elixatione consummatur: q̄ assatio caliditate sicca que acutior est: fiat. ¶ Primū correlariū. Unde fit vt assa exteriora siccioza sint interioribus: elixorū aūt cōtraria. ꝛ exteriora humidiora sint: interiora vero siccioza. Nam eē exteriora assatorum partes ꝓpinquiores citius attingit et desiccat ignis: et exteriores poros constringit/ corrugat/ coartatq̄. hinc humidū intus existens euaporare nequit sed interius reconditur: donec pori ipsi recluſi apertiq̄ fuerit. ¶ Secundū hac de causa maiore industria ⁊ manus artificis operi quicq̄ assari q̄ elixari magis eget Nā difficile est quicq̄ assando et exteriora ⁊ interiora regulariter incalescere. Semper enī ignivicinora desiccant citius. Et licet elixatio et assatio arte liquido facte conspiciantur: nichilomin⁹ cōsimiles natura spēs habent: sed innoiate quidā sunt. Hirs enī natura imitatur: et alimenti in corpore digesto elixatiōi similis est. Fit enī a corporis caliditate in humido. Et idigestio alimētaris similis est eius oppositē indigestiōi: et exteriorīs calidi defectu paritur. Et alalia vt Tynee rotūde non gnant in ipsis digestionis loco (vt aliqui putauerūt) sed ex secretione facta ⁊ putrefacta in exteriore aluo: illic enī segregatū putrescit: sed quā ob causā alio dicendū est loco Deinde genite ascendūt ad supiorem ventrē. q̄ locus est digestionis. Et ossiū digestio sicca est assatiōi: corū vero idigestio eis⁹ oppositē idigestiōi ¶ Sexta diffinitio. Inassatio idigestio ē assatōi ꝓria: ex defectu calidi sicci extrinseci assabili prueniēs. Sic ei se hz ia assatio ad assationē: sicut elixatio ad elixationē ⁊ huic nō est nomē ipositū Et accidit hic assatiōis defect⁹: aut ꝓpē exterior ignis

32 quid assatio

33

34

35 Quid inassatio.

defectū: aut quod gigni vicariū sit: aut ꝓpter ipsius assabilis humoris excessum. Tunc enī calor maior erit ꝙvt nō moueat: minor autē ꝙvt digerere sufficiat. Sed quid maturatio/ꝗd cruditas/quid elixatio/ꝗd inelixatio/quid assatio/quid inassatio satis dictum est

QVARTICAPITIS NOTE.

¶ Determinamus/discernimus. ¶ Gluten/ cola

QVARTVM cap. cōtinet quīq; cōclusiones: vnū correlariū ad tertiā. ¶ Prima cōclusio: passionū humidorū et siccorū: determinande sunt spēs. 56

T. Concl:

¶ Nam humidū et siccū: corporū ꝓncipia sunt passiua: ex quibus mixta omnia cōstant: et quecūq; magis humido natura participant: ea magis humidi natura passiones participabūt: que autē sicco: magis et sicci. et humidorū quedā sunt actu humida: vt liquores quedā vero potentia: vt liquabile. Itidem siccorū ꝗdā sunt actu sicca vt liquabilia ꝓiusq; sint fusa quedā vero potentia: vt eadem liquata ¶ Secūda cōclusio. Corpa mixtorū ex hūido et sicco sunt ēminata. ¶ Nā humidū facile terminabile est: siccum vero difficile: adinuicē tū bene. Ipissantur enim/patiunturq; aliquid simile pulmentis et salsamentis. et humidū sicco vt terminet: cā est: siccum vero humido vt constet: et ne cōcidat et deflu at causa existit. Et vt paucis absoluamus vtrūq; alteri gluten habetur/fitq; naturale mixtū. ex humido et sicco. quēadmodū (vt vult in phisicis Empedocles) aque cō glutinatur farina. Mixtorū igit corpora: ex humido et sicco sunt ēminata. ¶ Tertia concio. Terminata corpa minime sine aqua et terra cōsistunt. ¶ Nam elementorum: ꝓprissime siccū dicitur terra: humidū vero aqua. Terminant autē ola humido et sicco. Non igit sine aq et terra cōsistunt corpa termiata. Et qō plus terre secūdum potētiā habuerit: magis terreū esse videbit: et qō minus: videbitur et minus: et qō plus aque: magis videbitur aqueū. ¶ Correlariū. hinc euenit vt in aqua et terra solū aialia reperiant et nō in aere et igne. Nā hec ꝓcipue suorū corporū sunt materie. ¶ Quarta cōclusio. 57

II. Con:

Corpa mixtorū ex humido et sicco terminantur.

Corpa sine aqua et terra terminari non posse. 58

III. Con:

59

IIII. Concl:

40

mollities et durities: terminatorum corporū prime sunt passiones. Nam quicquid ex humido et sicco terminatū est: durum aut molle esse necesse est: durū quidem si magis sicco terminatū. molle autē: si magis terminatū est humido. Est enim durū quod non cedit in seipsum secūdum superficiem. Molle vero quod cedit secundū superficiem in profundū: et nō circunstat pellens. Hinc aqua ipsa nō dicitur mollis. Nam secundū superficiē non cedit in profundū: sed ꝓtinus diuisa ipsum ambit et circūstat impellentē. Sunt igitur molle et durum: prime terminatorū corporum passiones: vt que ēmediate humidi et sicci collimentū/terminationē ex sequātur. et quoddam est simpliciter durū: quod simpliciter tale ē: quoddam vero durū ad alterum qō ad aliud tale dicit: ita et molle viducit. Et sunt magis vel minus talia: secūdū ꝙ magis aut minꝰ humido et sicco sint terminata. ¶ Quinta cōclusio. durū et molle simpliciter: determinamus tactu. ¶ Nam oīa sensibilia: determinamꝰ sensu. at tactꝰ in quadā medietate/mediaq; mollis et duri ꝓportiōe cōsistit. Excedēs igitur duritie medietatē illam: durū dicimus: deficiēs vero: molle. Nā id mollitie medietatē excellit. Tactu igitur durū et molle discernimus.

Quid durū.

Quid molle

41

V. Concl:

QVINTI CAP. NOTE

¶ Ꝓpria/naturali. ¶ Lacticima/cibi ex lacte facti.

QVINTVM cap. ꝓtinet quinq; cōclusiones. vnum correlariū ad ꝑmā. et vnā diuisionē ad quartā. ¶ Prima cōclusio. omne corpꝰ ꝓprio termino cōtentū: durū aut molle esse necesse est. ¶ Nā oīne tale aut tactū sustinet nō cedēs: et durū est: aut tactū nō firme sustinēs cedit/fugit q;: et id ē molle. ¶ Correlariū. quo fit vt de coagulatiōe: post apta incūbat determinatio. Nam oē corpꝰ terminatū et cōstās. durū aut molle est. at sine coagulatione nō constat. post igit apta erit de coagulatione determinatio. ¶ Scōa cōclusio. coagulatorū/liq̄torū/exsiccatorū et humectatorū: varie sūt cause. ¶ Nā materiā habēt: ꝑter quā: et efficiētē vtcām vnde mot: et passionē vtvnde spēs nascit et forma rursū

42

Corpus proprio termio cōtētū durū est aut molle

43

Coagulatorū varie causē.

44

II. Concl:

habent. Et efficiētes cause (vt dixim⁹) due sunt calidū ⁊ frigidū. et passiones itidē due humidū et siccū. Patiū-tur enī corpora coagulationē/liquationē/exsiccationē/humectationē: aut p̄sente calido id quidē faciēte: absente vero frigido: aut frigido p̄sente ⁊ faciente: et absente calido. Sūt igitur coagulatorū/liquatorū/exsiccatorū/humectatorūq; varie cause. ¶ Tertia ꝯclusio. prius de exsiccatione determinādū esse videt. ¶ Nā coagulari: quodāmodo desiccari est. ¶ Quarta cōclusio. frigidū magis p̄ calidū: passiuorū est. ¶ Nā passiuū/aut humidum aut siccū est: aut ex his coalitū atq; cōpositū. Humidū enī corpus: aqua prebet: siccū autem terra. Et hec humidorū et siccorū sunt passiua. atqui frigidū et aque et terre est. Hec enim natura frigida sūt. et calidū aeris et ignis est. Sunt enī cōtra: natura calida ⁊ actiua. Frigidum igitur p̄ calidū: magis passiuorū est. Agit tamē frigidum. Nam corrūpit: et multas ⁊ per se et per accidens operationes perficit. Circūstans enim frigidū: calidi virtutem continens et adunās/nōnunq; calefacere ⁊ urere dicit. nō quidē vt frigidū est: sed p̄ accidēs. ¶ Diuisso. desiccabilū hec sūt aq̄: hec aque spēs vt vinū/vrina/serum. Et aque spēs dicim⁹: que nō ꝓpter viscositatem paucū aut nullū sedimentū/hypostasimq; habēt. est enī quibusdā viscositas causa vt hypostasis nulla aut pauca fiat: quēadmodū in oleo ⁊ pice existit. Et hec humiditatē habent supinductā: vt lana aq̄ perfusa. hec vero naturalem/vt lacticinia. Et hec omnia desiccari dicuntur: quotiēs naturalis resolvitur humiditas remanente sicco: aut quotiens ipsa alijs superfusa resoluank. ¶ Quinta cōclusio. Quecūq; desiccātur (siue calefacta sint siue frigefacta) a calido aut exteriore aut interiore desiccātur. ¶ Nam quecūq; desiccantur: aut calefacta aut frigefacta desiccātur. Calefacta quidē exteriore caloꝛe humiditatem educente atq; resoluente quēadmodū in elixatis cernitur. frigefacta vero cū humidū paucum fuerit: et circūstante frigido interiore calor expiret/secūq; humidū educat ⁊ rapiat. Est enim calidi educere atq; resoluere. Quecūq; igitur desiccank siue calefacta siue frigefacta: a calido aut ītēriore aut exteriore desiccantur. Et trib⁹ modis aliqua humectari dicūtur. Pri Tribus modis cum circūstans aer frigore densatus: tandē cogitur dis aliq̄ humo cōcrescitq; in aquā. Secūdo per coagulati liquationē. mectātur. Et tertio per humidi infusionē. Sed nūc de coagulatione et liquatione agamus.

Frigidū magis passiuū ē calidum.

Frigidū per accidēs calefacit.

Que desiccā tur a calido desiccari.

SEXTI CAP. NOTE

¶ Indissolubile/ difficile solubile. ¶ Dissolubile facile solubile. ¶ Chalybs/purificata massa ferrea. ¶ Nitro prima salis natura est. probant macedonicū. sitq; in Egypto pene eo modo quo sal. Hoc interest q̄ in salinis mare fundunt: at non in nitrarijs. Spuma nitri (quam Aphronitrum vocāt) maxime probari solet. Nosq; hic nitrum nomine salis censemus.

SEXTVM cap. cōtinet vnā diuisionē noue cōclusiones. vnū correlariū ad tertiā. ⁊ vnū ad nonā. ¶ Diuisio Coagulabiliū hec sunt aq̄ aut aq̄ spēs: hec autē aq̄ ⁊ terre. ¶ Prima cōclusio. q̄cūq; calido sicco coagulank: frigido hūido soluūtur. ¶ Nā quecūq; coagulātur: aut calido aut frigido coagulank et a suis ōrijs soluūtur. calidi autē sicci ōriū est frigidū hūidū vt aq̄. igit q̄cūq; calido sicco coagulank: frigido humido soluūtur. Hinc q̄ ignis coagulat: aq̄ soluit q̄ frigida ē ⁊ hūida. Sed petes forsitā cū mel elixū in aq̄ posītū cōcrescat/velitq; an hec cōcretio atq; coagulatio ab hūiditate fiat aq̄? Nō. sed potius a frigido/humori cō mixto. Est enī frigidi cogere ⁊ coadunare. ¶ Secūda cōclusio. Aquā ⁊ aq̄ spēs nō coagulātur ab igne. ¶ Nā a gelaspēs ab igne te/coagulatorū: ab igne soluūtur. at idē circa idē: ōrior nō coagulat coagulatiōis ⁊ solutiōis/ cā p se nō erit. Per se dico: nā ri. p accidēs nichil phibz. Que enī aduenies calor p se soluit: cadē abcedēs ⁊ absens p accīs coagulat. ¶ Tertia cōclo. aq̄ ⁊ aq̄ spēs: a frigido coagulāt. ¶ Nā q̄ a calido Aquā et aq̄ soluūt: a suo ōrio coagulāt. ōriū aūt calido: frigidū est. spēs a frigido coagulatio. Talia igit a frigido cogunt atq; coagulāt. ¶ Correlariū. vnde fit vt talia coagulara nō ingrossent. Nā ingrossatio ꝓpie fit abeunte humido et cōstante sicco. at frigido cōgelante atq; coagulāte nō abit humidū: remanēte

ſicco. Et adde aquā humidozū ſolā: ingroſſari nō poſſe.
¶ Quarta cōcluſio. q̄ cōia ſunt aq̄ ⁊ terre: ⁊ calido ⁊ frigido coagulaſcūt. ¶ A calido quidē humidū educēte: humido liquidē euapozāte: ſiccum ingroſſatur/ cōſtat/ coagulaſcitq; A frigido autē: ꝙ calidū expellat q̄ cū ſimul euapozat humidū: aut totū cōpzimit ⁊ velut humida coartat ⁊ ſtringit. ¶ Quinta cōcluſio. q̄ mollia ſunt parū humida parū coagulādo ingroſſanť mixta: multū autē humida vt lac: ingroſſanť et multū. ¶ Mā mollia parū humida: pauco exeūte humido coagulātur vt coctus later. cōmixta autē multū humida: multo coagulaſcunt exeūte aut ſeparo humido. ¶ Sexta cōcluſio. multa coagulādozū pzius humeſcūt vt groſſa et pzius ifrigidata: vt incoct⁹ later. ¶ Mā pzimū extrahiť ad exteriora humoz: ipſū molleſcere faciens humiduſq; reddēs: ita vt in fornace cū coquātur lateres: ſepe puertātur: vt cōcidant aut ſcruuētur. ¶ Septima cōcluſio. q̄cunq; a frigido coagulanť aque et terre cōia: plus aq̄ habēt ia: plus et itē terre: q̄tiēs a frigido coagulanť: calido quidem abeūte ⁊ nō euapozāte hūido: iterū aduenīēte calido ſoluūtur. ¶ Jd enī frigido induratū lutum oſtēdit. ¶ Octaua cōcluſio. q̄cunq; ꝓpter ifrigidationē toto pariter calido educto cogulāta: non niſi fozti/ excellentiq; igne ſolubilia: hec debiliozi caloze ſunt mollificabilia. ¶ Hoc oſtendūt ferrū et coznu: q̄ debiliozi igne molleſcunt: nō autē ſoluūtur niſi facta fuerit ignis vehementia. Et cū fit ignis vehementia: ferrū liquať: quod quidem faciūt hi qui ferrū elabozāt: ⁊ humidū apparet. et iterū coagulať: qō ſi ſepe fiat rareſcit/ fitq; chalybs. Mā eius fex atq; ſcozia ſubſidet atq; ita purificať. Hoc autē artifices facere nō ſepi⁹ attētāt: ꝙ ferrū illa purgatiōe plurimū ⁊ quātitate/ ⁊ pōdere minuať. Et id ferrū melius eſt qō liquefactū pauciozē relinquit ſcoziā. Jd enī eſt ſue puritatis indiciū. Jtē valente igne: lapis ℞yrimachus tandē ſtillat et fluēſcit: et cōſimiliter mole: ⁊ lutea/ et terrea: que iterū coagulata cōcreſcunt. ¶ Nona cōcluſio. Eozū que a calido ſicco coagulātur: quedā indiſſolubilia ſunt: quedam vero diſſolubilia. ¶ Mā quorum ab igne: terra combuſta fuerit vt laterū: ⁊ lapidum

quoꝝdam vt molariū: hec indiſſolubilia ſunt. Non enī humido peruia ſunt: vt eo ſolui poſſint. ſoluerētur autē frigido humido. q̄ autē frigido hūido quia ſunt hec diſſolubilia ſunt: vt nitrū et alie ſalū ſpecies. ¶ Correlarium. quo fit vt talia aqueo humido: ⁊ eozum que aque ſunt ſpecies: liqueſcant: non autem liqueſcant in oleo. Nam calido ſicco contrarium eſt frigidum humidum. quale eſt aque et ſpecterum aque. Et ſi vnum contrariorum coagulauerit: ſoluit ſuum cōtrarium. Sic enī contrariozum contrarie erunt cauſe.

SEXTI CAP. NOTE

¶ Euapozantia intelligimus: quādo fumus ingroſſari poteſt et ſtillare in aquā. ¶ Coctile/ coctus later. ¶ Ve ſiccabile/ coagulabile. ¶ Lix/ cinis ē foci. Hinc lixiuiū deducitur/ aqua in qua cinis coctus eſt. ¶ Linum dum corrumpitur volunt in acozem verti. Ferunt et caſeozū acozem iocundum eſſe. ¶ Hebenus/ arboz indica/ enos dis/ nigra/ palme aſſimilis: que aquis ſubmergitur. et inter erodentia connumeratur. Hebenus

61 SEXTVM cap. continet ſex cōcluſiones. ¶ Pzima cōcluſio. ſales vt nitrū/ later/ lapis ⁊ ſimilia: plus terrea ꝙ aquea exiſtūt. ¶ Mā que plus aq̄ habēt: ingroſſanť ab igne. Que autē plus terre: ſolū coagulantur. talia autē ab igne coagulanť ⁊ nō ingroſſanť. plus igitur terre ꝙ aque retinēt. ⁊ oleū ancipitis ſe ꝓbet nature. Si enī plus aq̄ haberet: deberet a frigido: vt glacies gelari. Si plus terre: deberet vt later coagulari a calido. Hoc autē nō fit. Mā a neutro coagulať: inſpiſſať tamē ab vtroq;. Si cām requiris: hec eſſe videť ꝙ oleū maxime ſit aereū. Hac enī de cauſa ſupnatat aq̄. fertur enī ſurſū aer. frigus itaq; ipm circūſtās: aerē ingroſſat: q̄ ſpiſſo: factꝰ ſuertiť i aquā/ ingroſſatq; oleū. Semp enī qō ex oleo ⁊ aqua cōmixtum fuerit: deſſus ſpiſſiuſq; habetur: calidū vero reſoluit aqueū. Hinc albeſcit oleū: qō calidū tamē tēporis tractu inſpiſſatur marceſcente calido/ aedo ⁊ frigido reo; rurſum in aquā coacto. Liquet itaq; oleū vtroq; ⁊ diuerſimode calido ⁊ frigido inſpiſſaru: ſed nō eodē modo. A frigido inſpiſſatur. Oleū a cali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sīquidē per se inspissari videt: a calido vero p accidēs. Et neq; desiccat coagularurue a calido neq; a frigido. Non solū q; viscosum (viscositas enī impedit eī⁹ humiditatem extrahi/ educiq; aut a calido humido elixādo: aut calido sicco assando) sed q; quia sit aereū. Aer enī neq; aqua neq; igne desiccabilis est. Et ea q̄ plus aq̄ p̄ terre habēt: iure aquea dici possunt. q̄ vero cōtra/ plus terre: dici possunt terrea. Q; si equā aque q; terre retinent portionē: cōmuni appellatione aquea q; terrea dici merētur. Et hec oīa (vt dixim⁹) coaguluri possunt soluiq; coagulara. Et que plus aque obtinēt: elixationē atq; ingrossationē sustinēt. vt vinū et mustū et similia. Cū enī coquūtur/ elixāturq; aquea resolut humiditas. cuius indiciū hoc eē potest/ q; supposita manu aut aliq̄ huiusmodi: cōcrescente vapore/ aquā colligere possis. quare quod relinq̄tur plus terreū existit/ desius atq; spissus.

II. Concl: ¶ Secūda cōclusio. que nō ingrossantur a frigido/ sed coagulātur: euaporātia quidē ab igne: magis sunt aq̄. vt vinū acetū serū/ lixiuiū/ vrina. ¶ Mā hec a calido ingrossant: q; ipsa coagulat frigiditas. Et nō solū coagulat. vt aquea: sed etiā ingrossat. vt aerea. Aerē enī q; uertit in vaporē quēadmodū de oleo dictū est. ¶ Tertia cōclusio. Que a frigido ingrossant nō euaporātia: aut terre q; aeris/ aut aeris q; aq̄ sunt cōia. ¶ Hec enī de cā mel q̄ terre q; aeris ē: et oleū q̄ aeris q; aq̄: frigido dēsant. Aerē enī densat frigus in aquā. ¶ Quarta cōclusio. lac et sanguis: aq̄ q; terre sunt cōia. q; Nitrū q; sales q; ex quibus cū q; cōstant lapides: magis terrea. ¶ De lacte enī: hec sūt indicia. Si nō separet serū: totū euaporat decoquēdo: velut aq̄. Et si ipsi īponat coagulū (vt medici facere solēt) cōstat terrestre separatū ab humido: paratq; hoc pacto caseus et serum: quod quidem separatū non amplius ingrossatur: sed vt aqua euanescit in vaporē. Et si lac aliquod: caseum non habeat/ aut admodū paucū: ipsum magis aq̄ est/ minusq; vsui reddit aptū. Hec ita q; mōstrāt lac: aquee q; terrestris esse nature. De sanguine autē: hoc idē manifestum est. Inspissatur enī/ euporationē faciēte calido: q; coagulatur frigido/ siccaturq; Qui autē p̄ōpter nō coagulat vt ceruin⁹: magis aque-

III. Concl: IIII. Concl:

Lac q; sāguis aque et terre sūt cōmunia

us est: porosq; viasq; frigori (vt elut aq̄) nō p̄rebēs. Requirunt enī ad hoc porū: et q̄ amplius terrestre sit et solidius. Huius autē extracti nō coagulat/ neq; desiccat humidū: vt neq; segregato caseo desiccat serū. Et huius ret adhuc Morbidus sanguis est q; morbidus sāguis (vt neq; aq̄/ pituita et acor) quis nō vult coagulari nō vult. Hec enī indigesta sūt et a natura: in coagulari superata. De nitro/ salibus et ex quibus cōstēt lapides: cō- V. Concl:
65 stat. Mā hec potius humido soluunt et nō calido. ¶ Qui ta conclusio. Eorum que terrea sunt: quedam sunt solubilia/ quedam indissolubilia: quedā mollificabilia/ quedam vero minime. ¶ Nam nitrum et sales solubilia sūt later coctus et ferrum indissolubilia: ferrū et cornu/ mollificabilia: coctile vero et lapides immollificabiles. Et horū omniū causa existere videt q; cōtrariorū cōtrarie sunt cause. Hec enī de causa quecunq; duobus: frigido et sicco coagulant: hec calido et humido soluuntur: vt igne q; aqua simul. Et quecūq; ignis solus coagulat: aq̄ dissoluit. et quecunq; frigidū solū: dissoluit ignis. Quecunq; vero a duobus contrariis vt calido et frigido/ coagulata fuerint: maxime indissolubilia sunt. quod accidit quotiens calidū/ multū humidū expresserit: vt incoctilis decoctiōe: cū rursū toto expirante calido ipsū amplius frigidū coagulat/ cōpримit et coartat: ita vt humido amplius nō p̄restet aditus: tale tūc certe maxime indissolubile est. Non enī soluet a calido vt igne. Mā sola soluit/ q; a solo frigido coagulata sunt. Neq; quidē a frigido vt aqua soluet. Mā ea sola soluit: q̄ calido sicco sunt cōcreta. Et licet later poros habeat per q̄s subtilissimus spiritus exit: humido tn grossiori nō p̄rebent aditū: p q̄s solū ipsū coagulatū eēt dissoluēdū. Mollificabilia q̄dē sunt aquea et terrea: que calidū soluit et frigus coagu-
66 latvt ferrū. et humoris indigētia: oppositū p̄restat. vt i coctili et lapide. ¶ Sexta conclusio. Ligna (excepta habeno et eius generis) aeris et fre sunt cōia. ¶ Mā hāc ob causā ligna sūt vestilia/ nō mollificabilia/ nō liquabilia et aque supernatantia. Et hebenus aque nō supernatat ipsa enim magis terre existit: et ex ipsa Hebeno nigra expirauit resolutus aer. Sed de coagulatione et liquatione hactenus.

VII. Concl:

Universidad de Deusto
Biblioteca

OCTAVI CAPITIS NOTE.

¶ Perfecta mixta sūt alalia/vegetabilia/ꝛ ea q̄ fossilia sūt. ¶ Soluīk/liquak/ aut mollificak. ¶ Calidū et frigidū pma agentia dār: q̄ sensibiliū formis pma sint agēdi īstrumēta. ¶ Siccum vero ꝛ humidū pma passiua: q̄ sensibiliū potētie prima sint patiēdi instrumēta.

OCTAVVM caput cōtinet vnā cōclusionē. tres rōnes ad eam enumerationē passionū mixtorū pfectorū. ꝛ recollectionē determinatiōis coagulabilis/ liquabilis et incoagulabilis. ¶ Concḋ. calidū/frigidū/humidū et siccū: oīb⁹ mixtis pfectis cōia sunt. ¶ Primo. q: vt dictū est calido et frigido cōstāt corpora. Calidū enī et frigidū coagulātia: ipsoꝝ operationes faciūt. et q̄to magis ipsis deficit caliditas: tāto abundat frigiditas. Et patiunk per humidū et siccum Sunt igīk calidū/frigidū/humidū et siccū talib⁹ oīb⁹ cōia. ¶ Scḋo. pfectoꝝ homiomera (q̄s similares ptes vocim⁹) ex aq̄ et terra cōstare cōspiciunk. vt in alalib⁹ ossa/caro/neruus. In plāris cortex et lignum. Et in ipsis fossilib⁹ aurū/argentū et vapor ex ā cōstāt. talia autem sine calido pfici nō possūt. Erūt igīk hec ipsis cōmunia

Mixtoꝝ pfectorū partes penes sēsibilia, ppria adiuicē differre.

¶ Tertio differūt hec oīa adinuicē penes sensibilia ppria et posse agere. Et penes colores albū et nigrū ꝛ similes. penes sonos vt penes acute aut grauiter sonare aut similia. penes odores et sapores: dulce et amarū et similes. penes tāgibilia calidū/frigidū/humidū et siccū. et penes posse aliquid agere in sensū. Cōueniūt igīk ipsis calidū et frigidū prima actiua: sine quib⁹ nō videt inesse posteriora. Et multo magis passiuis differunt: vt que magis passiuis cōsent: et quib⁹ passionū plurime cōueniāt. vt coagulabile/liq̄bile/mollificabile et sileos: q̄ ossi et carni et neruo/ cortici/ligno/ metallo/lapidi/ et vnicuiq̄ Homiomeroꝝ cōuenīt. q̄ si ipsis cōueniūt et prima passiua humidū et siccū eisdē cōuenire necesse est. oībus igīk talibus calidū/frigidū/humidū et siccū cōmertio veniunt/habenturq̄ cōmunia. Et vt passionū numerus secundū quas differūt aliquo modo haberi

possit: noībus tū que potentiā importāt/ tū que importātiā: inferius describimus.

Coagulabile	Incoagulabile
Liquabile	Illiquabile
Mollificabile	Immollificabile
Intingibile	Non intingibile
Flexibile	Inflexibile
Frangibile	Infrangibile
Comminubile	Incommīnubile
Impressibile	Non impressibile
Formabile	Informabile
Capibile	Non capibile
Trahibile	Intrahibile
Ductibile	Non ductibile
Scissibile	Insciſſibile
Detruncabile	Indetruncabile
Vitrolum	Fragile
Commassabile	Incommassabile
Exhalabile	Inexhalabile
Ustibile	Inustibile

Et de coagulabili/incoagulabili/liquabili et illiquabili prius determinandū est: de q̄bus quasi paucis pstringentes eorū q̄ virtim⁹ adhuc hoc repetam⁹. Coagulabilū quedā calido coagulank: quedāvero a frigido. A calido quidē humidū desiccāte: a frigido vero calidū exprimente. Quapropter hec indurationē et coagulationē humidi absentia patiūk. vt quecūq̄ sūt terre: hecvero absentia calidi vt q̄cūq̄ sūt aque. Et quecūq̄ humidi absentia coagulata sūt: humido soluunk nisi ita cōpressa sint et angusti-cōstrictiq̄ pori relicti: vt aq̄e motis introitū nō admittat: quēadmodū de coctili diximus. Quevero ei⁹ ingressū admittūt vt nitrū/sales/ exsiccatū q̄ lutū: humido soluunk oīa. Et quecūq̄ calidi privatione: vt glacies/es/plūbū: a calido soluunk. Incoagulabilia autem sunt: quecūq̄ humiditate aquea carēt aut non sunt aque. vt que plus calidi habent et terre vt mel et mustū. Sunt enī calida et velut efferentia: et q̄ plus aeris habēt et aque vt oleū/argentum viuū/ et quicq̄d pingue et viscosū est: vt gluten. Sed nunc ad cetera de-

terminanda nos conuertamus.

NONI CAPITIS NOTE

¶ Formabilia/effingibilia. ¶ Calidū igneum/ ignis: aut qō eius vim obtinear. ¶ Exhalabilū hec/ exhalabilū ptes aliq̄. ¶ Halat exhalat. ¶ Phlegma pituita.

Mollificabilia.

NONVM cap. cōtiner sexdecim diffinitiones: et earū aliquo pacto declaratiões. ¶ Prima diffinitio. Mollificabilia sūt coagulata que ab igne humiditate ad exteriora ducta: tandē tactui cessibilia sunt. Et nō debēt eē aque vt glacies neq̄ terre a q̄bus ignis totū humidū euaporare faciat vt Nitrū et sal. Neq̄ talē (vt later) irregularitatē habētia. sed terrea magis: aut trahibilia aut ductibilia / nō intingibilia/ non aquea: sed que molliant igni vt ferrū atq̄ cornu. ¶ Immollificabilia ex opposito cognoscūt

68

Immollificabilia.

¶ Secūda. intigibilia sunt terrea que latiores pozos habentia: molē aque admittūt molliozaq̄ fiunt made facta: solidiora q̄dē aqua. Mā talia p totū aqua facta: solū dicerent liquabilia. Et intingibilū quedā liquabilia sunt vt ceq̄ et coagularū lutū: quedā vero nō sunt liq̄bilia vt lana. Sikr non intingibilū quedā sunt liquabilia vt nitrū et sales: et quedā nō liquabilia vt later. Sz queres cur lutū intingit et liquescit humido: nitrū aūt et sales liquescunt et nō intigunt. Hec causa esse potest q̄ in nitro et salib⁹ p totū sunt pozi aque puis: iō statim soluunt ab aqua atq̄ liq̄scunt. in idurato autē luto nō sic/ sed permutatim hi magni habent: hi vero stricti et q̄ aquā nō admittūt. iō prius intingitur: mox veniq̄ solui tur et liquat. ¶ Et nō intigibilia ex opposito cognoscuntur. ¶ Tertia. flexibilia sunt q̄cūq̄ a rectitudine i circūferētia: aut a circūferētia in rectitudinē duci q̄unt vt calamus et vimen. Que si a rectitudine ad cōuexum ducant: reflexa dicant. si vero ad concauū: deflexa atq̄ circūflexa. Et si a conuexo aut concauo sint ad rectitudinē ducta: directa dicant. Non enī idem est reflecti/ deflecti et dirigi: sed aliud et aliud. Impossibile enī est rectū: reflexum aut deflexum eē/ etiā oē tale reflexibile esset aut deflexibile ¶ Inflexibilia vero sunt quoq̄ moles

69

Intingibilia.

Non intingibilia.

70

Flexibilia

Inflexibilia

a rectitudine i circūferētiā: aut a circūferētia in rectitudinem duci nequeunt. vt later et lapis ¶ Quarta. frangibilia sunt que flexibilitatē non omnino perferentia in duas partes abeunt diuisa. vt lignū. Infrigibilia vero que hanc diuisionē nō admittūt ¶ Quinta cōminubilia sunt que i quascūq̄ minuras partes abeunt diuisa: lia non facile duarū solū diuisionē admittentia ¶ Incōmunibilia vero horum opposita. Et quedā sunt frāgibilia et non cōminubilia vt lignū. quedā cōminubilia et infrigibilia vt glacies et lapis. quedā vero frangibilia et cōminubilia simul vt later. Et differt fractio et cōminutio q̄ fractio magnarum et duaq̄ partium sit: comminutio cōminutiōis vero q̄rūcūq̄ et duab⁹ plurīū. et q̄ multos et magnos nō discrimen. vicissim/ nō alternatīsese habētes pozos hūt: hec frāgibilia sūt. q̄ vero passim et vicissim pozos hūt q̄plurimos minutissimos: hec sunt cōminubilia: et q̄ vtraq̄q̄ hec porozū gña tenēt: hec et frāgibilia et cōminubilia ¶ Sexta. Impressibilia impressibilia sunt quorū exterior superficies: aut fortis ictu/ percussione/ aut actu in profundum cedit. vt es et cera. ¶ Non impressibilia autem sunt que hoc pacto Non impressibilia non cedunt. Et impressibilium quedam sunt mollia vt cera: alia vero dura vt es. Similiter nō impressibilium hec sunt mollia vt aqua que cedit in profundū non manente superficie: hec dura vt later cuius superficies in profundum nō cedat. ¶ Septima formabilia sūt bene manu impressibilia et non resilientia. vt cera que impressio nem manu pertracta seruat. ¶ Quinto vero hoc pacto im Nō formabilia pressionem non seruant: non formabilia dicimus. et horum nō formabiliū quedam facile sūt impressibilia: vt lana et spongia: quedam difficile vt est et lignū: quedā non impssibilia vt later et aqua. ¶ Octaua. capibilia sunt quecūq̄ secūdū superficiē non diuisa aut trāsmutata: in seipsa secundū pfundū facile sunt cedētia vt spongia: cera caro. que pulsa et indiuisa: in suos secundū profundū facile cedunt pozos. Et capibilia oīa connaturales habēt pozos: i q̄s possunt cedere pressa. siue ipi manes sint q̄les dicunt cū sint insensibiliori corpore vt aere pleni. siue quidē pleni: sed corpore molliori q̄ qō in

71

Frangibilia

72

Cōminubilia

Incōmunibilia

73

Formabilia

74

Capibilia

75

seipsum indiuisum cedat. vt spõgia humectata. Semp
enim in suos cedunt poros ipso intercluso aut cedente/
Incapibilia aut expresso corpore. ¶ Incapibilia autem sũt que hoc
pacto in seipa non cedũt. vt aq̃/lac/fluidũ oẽ ⁊ oẽ durũ
q̃ tales poros non habeant: in quos cedere possunt vt a-
qua. aut habent quidem: sed duriuscula duriorib⁹ sue
Trahibilia. corporibus plena. ¶ Rona. trahibilia sũt quorũ ad la- 76
tus transferri potest superficies: ipsa quidem superficie
cõtinua manẽte. vt pilus/coriũ neruus/ pasta ⁊ gluten.
Trahi ẏo ẽ ad motũ trãsferri: ipo sp plano manẽte cõ
Nõ trahibi- tinuo. ¶ Non trahibilia autem sunt que ad latus hoc
lia. pacto transferri non possunt. vt aqua et lapis. Et trahi
biliũ hec capibilia sunt vt lana: hec vero nõ vt phlegma
¶ Itidem capibiliũ hec trahibilia sunt vt lana ⁊ cera:
Ductilia. hec non trahibilia vt spõgia. ¶ Decima. Ductilia sunt 77
quecunq3 eadem percussione: simul et in latus et ī ꝓfũ-
dum secundum superficiem et scõm partẽ trãsferri possũt
Nõ ductilia. vt es et ferrũ. Non ductibilia vero que hũc ī modũ trãs
ferri non possunt. vt lapis atq3 lignum. Et oĩa ductilia
impressibilia sunt: non aũt oĩa impssibilia sunt ductibi-
lia. Nam lignũ impssibile est: non autẽ ductibile. Fere
tamen ductibile et impssibile quo ad omnia cõuertunt
Et ductibiliũ quedã capibilia sunt vt cera ⁊ lutũ: q̃dam
non vt ferrum. Ita et capibiliũ quedam ductibilia sunt
veluti cera et lutum: quedã non vt lana. Et sunt neq3 ca-
Scissibilia. pibilia neq3 ductibilia vt aqua. ¶ Undecima. Scissibi- 78
bilia sunt quorũ diuisio precedit diuidẽs: plusq3 diuidi
Inscissibilia tur q̃ diuidens assequitur. vt lignũ. ¶ Inscissibilia aũt
que talia non sunt: et nullũ simpliciter molle scissibile ẽ
dico eni simpliciter. nã ad alterũ ferrum molle est vt ad
chalybem. Neq3 omne durũ scissibile est. vt ferrũ. sed ta
lia esse debent: que neq3 sint ductibilia/neq3 cõmiuni bi-
lia. talia autem sunt que secundũ lõgitudinẽ poros ha
bent: secũdũ quos adinuicẽ adnascũtur et crescũt: non
Detrũcabi- autem ita secundũ latitudinẽ habẽt. ¶ Duodecima. de 79
lia truncabilia sunt quorũ diuisio non ꝓcedit diuidẽs: sed
solum diuiditur ⁊ non cõmunit q̃ assequit diuidens.
Indetrunca bilia. ¶ Et indetrũcabilia sunt que hoc pacto diuidi neq̃unt
Et detrũcabiliũ q̃dam sunt mollia vt cera: q̃dam dura

et non scissibilia: vt ductilia: quedãvero detrũcabilia et
scissibilia simul: vt lignũ quod q̃dẽ vt plurimũ secundũ
longitudinẽ scissibile. secundũ autẽ latitudinẽ detrũca
bile: q̃ cũ diuisibile sit et in longũ et in latũ. qua diuisi-
bile secundũ longũ scissibile est/ qua vero secũdum latũ
80 dicitur detrũcabile. ¶ Decimatertia. viscosa sunt q̃ ad Viscosa
multũ extendi possunt et bene conuenire: et hec trahi-
bilia vt humida et mollia sunt: quorũ partes ꝓtibus ad
herent: partes; sequũtur velut cathenate/ colligateq3.
¶ Que autẽ mollia talia non fuerint: non viscosa et fra Non viscosa.
81 gilia dicũtur. ¶ Decimaq̃rta: cõmassabilia sũt capibi- Cõmassabi-
lia que mansuã habẽt capturã vt cera et pasta: q̃ ipssio lia.
nẽseruant et nõ resiliũt. ¶ Incõmassabilia vero que oĩ- Incõmassa-
no capibilia nõ sunt. aut q̃ capibilia q̃dem mansia non bilia.
82 seruãt capturã. vt aqua vt lana. ¶ Decimaqnta. exhala Exhalabilis
bilia sunt que humiditatẽ habẽt quidẽ: sed quã sine sic-
co igneo seorsum euaporẽt. Est eni vapor (calido separã Quid vapor.
te igneo) quedã ab humido madefactiuo segregatio: q̃
nunc in aerem cedit/ nũc inventũ/ nunc vero in ibriferã
nubẽ concrescit. Exhalationẽ vero hic nũcupam⁹: que Quid exha-
fit a calido igneo: cõis sicci/ et aerei humidi segregatiolatio.
Et ideo vapor madefacit: exhalatio autem non: sed po
cius colorat. Et exhalabiliũ hec in aere tempore dissol-
uũtur dispentia et sicca: hec vero ipsorũ remanẽtia fiũt
terrea. differt tamẽ id (q̃ ipsorũ tẽporis tractu in aere
disparet et halat) a vapore q̃ id exhalatiõis neq3 cedit
in ventũ aut nubẽ/ neq3 madefacit. q̃ facit ipse vapor.
Et lignorũ exhalatio ꝓprie fumus dicitur. Et ossiũ et
capillorũ et ceterorũ cõsimiliũ cõsimiliẽ dicitur fumus
q̃ noĩa non habeam⁹ q̃bus ipa peculiariẽ nũcupemus
sed oĩa hec fumo: eidẽ scilicet noĩ secundũ Analogiam
attribuim⁹. ¶ Quẽadmodũ ait Empedocles et pillos/ et Empedocles
auiũ pennas plumas/ et piscium squamas/ et arborũ folia
super solidum fieri: in omnib⁹ eodẽ solidi noĩe vtẽs. Et
lignorũ exhalatio fum⁹ est. et vnctuosorũ exhalationẽ
nidorẽ dicim⁹: quã Cnissam greci vocãt. Et hinc iterũ
cognoscere ꝓmptũ est cur oleũ ⁊ aqua elixari/ calidoq3
ingrossari nõ possint. Nam oleũ totũ exhalabile est: et
non vaporabile. Aqua vero cõtra: tota vaporabilis: nõ

autem exhalabilis. Itidē dulce vinum: qđ dulce est ha
lat: est enī pingue: et multa cum oleo cōia tenens: vt fri
gore coagulak vt neqz oleū: sed adurik / inflāmak qz vt
oleū. vt noie vinū dicatur: opera autē vini nō faciat / hu
morem qz parū vinosum habet: hac de causa ipsum (vt
alia faciunt) non ebriat. Et qđcunqz vinū aliquid vel p-
uū exhalatiōis habet: ideo flāmā emittit. ¶ Inexhala
bilia autē dicūtur. que cū sicco humidū non resoluunt.
¶ Declaserta vstibilia sūt quecūqz poros habēt ignis 85
susceptiuos: et in poris scōm directū humiditatē: igne
quidē debiliorē. vt lignū/os/lana/ que incōmassabilia
sunt. ¶ Inustibilia sunt que huiusmodi poros nō hīt:
aut q̄ fortiorē ipo igne retinēt humiditatē. vt lapis/gla
cies/et viride lignū: que esse pus posita sunt incōmassa
bilia. Itē et alio mō latiꝰ dicūtur vstilia corpa: q̄cunqz i
cinerē redigibilia sunt. Et hec sūt q̄cunqz coagulata
sunt calido solo: aut ambobus simul calido scilicet z fri
gido. His enī omnibus videtur ignis obtinere. Carbū
culum tamen pciosam gēmam excipio: cui ignis nō ob
tinet. Et vstiliū hec iflāmabilia sūt: vt quecūqz humida
exhalabilia sunt. vt pix/oleū/cera. et cū aliis p seipa
magis sūt iflāmabilia: et q̄cūqz fumū emittūt. Hec aūt
carbonalia sunt: vt quecūqz plus terre p fumi habeār.
Et inflāmabiliū quoddā est illiquabile: velut lignū (qđ
per totū cōtinuū sit) humidū habēs aptū vt perurak.
Quoddā vero liq̄bile vt rus. At vero es etsi liq̄bile sit:
inflāmabile tn nō est. qđ si pres ptiꝫ ppiquas habeat
humidū tamē sicco non satis cōtinuū et counitū habet
vt flāmā efficiat. Et tus duoꝝ assimilak duoꝝūqz tenere
naturā videtur: ligni scilz z eris. ligni quidē p fumū q̄
inflammek prestet: eris vero p humorē quo mollificēk
et liquescat. Et inflāmank exhalabilia nō liquabilia: p
magis sint terre: q̄ siccū igni cōe hz. Si itaqz id siccum
caliduū fiat. fiet ignis atqz flāma. Hinc enī flāma existit
sicci spūs ardor. Et iam dixim⁹ lignoꝝ exhalationē fu
mū esse: et cere et turis et picis et piciferoꝝ olim et lig
nis similiū/exhalatiōibus nomē fumi transferri: olei tn
et quoꝝūcūqz vnctuosoꝝ esse nidorē. et quedā: sola pau
cum inflāmari: qz paucū siccū habeant: adiuncta aūt

Inexhalabi-
lia

Vstibilia

Inustibilia.

Tus duoꝝ
naturā tenet

Quid flāma

aliis (vt que pinguia/sicca et vnctuosa fuerint) citissime
inflammank. Nam humida per se vt oleū/cera/pix: ma
gis exhalār. Sicca aūt magis ardēt. Et de his hactenꝰ

DECIMI CAPITIS NOTE.

¶ Similiū ptiū corpora sunt: que ptes similis hīt de-
notatiōis. ¶ Cōmunia sūt terre et aque/ere z aeris/aq̄
et aeris/terre/aque et aeris: et ita de igne. tametsi cōia
ignis in aliꝰ/vegetātibus/et fossilibus minꝰ reptāk
¶ Helectrum nos succinum dicimꝰ/succus arboris est Helectrum
pinei generis. Dicitur et mixtura ex auro z quīta argē
ti parte: helectrum succini colorē imitata.
¶ Composita/ mixta/ perfecta.

84 DECIMVM cap. cōtinet quīdeci ꝓ-
positiones (q̄ ex p̄cedē-
tibus dictis aliq̄ pacto cognite esse pos-
sunt) recolligit ¶ Pria. Similariū ptiū
corpa (q̄ Homiomera dicūt) vt i aliꝰ
caro/os/neruꝰ/vngues/pili/vene (ex quibus cōstāt ea
que dissimiliū sūt ptiū que dicuntur anomiomera. dissi
milariū ptiū tota: vt pes/manus/facies) et in plantis
lignū/cortex/foliū/radix: z in fossilibus aurū/argentū/
ferrū/stānum/lapis/et similia: assignatis differētijs ad
inuicem differunt que potissimū tactu dinoscuntur. dif
ferunt et saporibus/ odoribus / coloribus et varietate
85 sonorum ¶ Secunda alia sunt ex quibus hec consistāt.
et a quibus consistant. Nam ex quibus consistunt sunt
materia: humidū scilicet z siccum. quare aqua et terra:
que manifestissimas has gerunt potentias. Ea vero a
quibus consistunt efficientia sunt: duo scilicet calidum
et frigidum. hec enī constare faciunt/cogunt et coagu-
86 lant. ¶ Tertia eoꝝ q̄ homiomera sūt: similariū ptiū
quedā sūt aq̄ aut aq̄ spēs: q̄dā ere freue spēs: quedā vero
87 cōia ¶ Quarta cōpositoꝝ ex his: quedā sunt humida/
quedā sicca/ q̄dā mollia/ quedā dura/ q̄dā coagulabilia/
88 quedā liq̄bilia: quē admodū pus cognitū est. ¶ Quīta
89 quecūqz humidoꝝ euaporāt: ea sūt aque ¶ Sexta q̄cū
qz nō euaporāt: hec sunt terre/aut cōia terre et aque/ter
re et aeris/aut aque z aeris. vt lapis/lac/lignū/oleum.

¶Septima que calido ingrossanť cōmunia sunt. ¶Sz dubiū assurgit cuius sit vinū: videtur enī nūc aque esse quia euaporat: nūcvero cōe: qz nouū vt mustū calido in grossatur. ¶Dicimus duplex esse vinū: recens scilicet et antiquū. et recens plus habere terre p̄ antiquū. Hinc calido ingrossatur/magisqz calidū esse: ideo minus constringitur et coagulatur frigido. Et est vinū in Arcadia sic terrestre et calidū: vt invtribus ita a fumis exsiccetur: vt eductū appareat coagulatū. Et si omne vinum fecem habet: oē est aque et terre. et quo magis: eo magis est terre. ¶Octaua. Que a frigido ingrossanť: terre sunt. ¶Nona que ab vtroqz calido scilicet et frigido: cōia. vt oleū/mel dulce vinū. ¶Decima q̄cunqz solo frigido cōstāt et coagulātur: aque sunt. vt glacies/nix/pruina grando. ¶Undecima. quecūqz solo calido terre. vt later/caseus/nitrū/et sales. ¶Duodecima. q̄cunqz ab ambob⁹ calido et frigido coagulanť: aque et terre cōmunia sunt. et sunt hec que calidi et humidi p̄uatiōe coagulascūt: nūc ābozū simul vt later: aut solius humidi vt sales et q̄ sincera sunt terra: aut solius calidi vt glacies. ¶Decimaktia. quozū tot⁹ exudauit humor vt later/et lach̄rimarū genera vt helectrū/tus myr: ha et similia gummi: frigido coagulanť: q̄ et palā et nobis cernentib⁹ coagulanť: qō intercepta plerūqz animalia vt formice et cōsimilia animalia ostendūt. Stillant enī velut a fluuio tvelut mel coctū qō aqua dimissū euaporat humidū. Et hozū hec sunt terre. et magis que īmollificabilia et illiquabilia sūt. vt helectrū. et quidā lapides vt spelearū pozi. Quevero mollificantur aut liq̄scūt ab ignevt ferrū/cornu/tus/myrrha: non tota sūt terre sed aquosiora. Tus enim et myrrha et his similia cōsimiliter vt ligna euaporāt: et quedam sunt cōia vt cera. ¶Decimaq̄rta quecūqz liquescunt ab aqua: hec sunt terre. ¶Decimaqnta. que neqz igne neqz aq̄ liquescūt aut terre sunt aut vtriusqz cōia. Ex quibus permanifestū esse potest (si composita omia aut fluida aut coagulata esse oporteat: neqz harū passionū sit mediū) quo ipsozū erunt terre/que aque/et que plurib⁹ cōia: an calido vt igne/an frigido/an vtroqz constare debeant. Notū itē

90 91

Duplex est vinum.

92 93 94 95 96 97 98 99

est argentū/stānum/es/plumbū/vitrum/t lapides multos innoiatos: que facile liquescūt calido: esse aque. Et vinū/acetum/vrinā/lixiuium/serū et acozē que frigido coagulātur: itidē esse aque. Et ferrū/cornu/vnguis/os/neruus/pilus/lignū/cortex/folium/helectrū/myrrha/tus/lach̄rime/omnes fruges/fructus seminavt triticū: sunt terre. Et ipsoz quedam sunt magis terre quedam minus: quedam mollificabilia/et quedā exhalabilia: et omnia frigido sunt coagulata. Et simili modo terre sūt nitrum/sales et lapidū genera: que neqz infrigidatione fiunt/neqz frigido coagulantur. Et sanguis et genitale semen: aeris aq̄ et terre sunt cōmunia. Attamē sanguis ille qui plures pozos viasqz habet: magis terre est. ideo frigore coagulatur et humore liquescit. Et qui pozos et vias nō habet: magis est aque qui et frigido nō coagulatur. Genitale autem semen frigido coagulatur exptrā te calido secum humidū raptente/educenteqz.

VNDECIMI CAP. NOTE

¶Ut ad multum/secundū plurimū/a dominio simpliciter. ¶Aliena caliditas/que nō est secundū predominātis naturam. ¶Propria t naturalis/que vniuscuiusqz perfectionī sit accommoda.

100 VNDECIMVM cap. cōtinet quatuor ȝclones. vnā corrolariū ad tertiā: t duo ad q̄rtā. ¶Prima cōclusio. Quecūqz aque sūt: vt ad multū frigida sūt nisi aliena habeāt caliditatem.

101 ¶Quēadmodū habēt lixiuiū/vinū. Mā maxīe frigidū dominās habēt elemētū. ¶Scōa. q̄cūqz terre sūt vt ad multū: calida: hec ob calidī opationē sūt calida. ¶Hoc ostendūt calx et cinis. Mā oibus ignitis inest caliditas aut amplior aut minor: alioqn frigida sūt. Mā terra fri-

102 gida est. ¶Tertia hecscōm materiā accipiēda sunt esse frigida. Mā materia humidū t siccū est. Sūt enī hec passiua t humidū et siccū maxime aq̄ t terre sūt: q̄ terminā

103 tur frigido t magis aq̄. Sūt igīt scōm materiā accipiēda esse frigida. ¶Corrolariū hinc ppalā euadit q̄cūqz sunt simplr aque aut simpliciter terre: frigida eē. modo

I. Concl. II. Concl. III. Concl.

aliena nō habeāt caliditatē. Mā aqua maxime frigido determinata est: deinde terra. aliena autē habent caliditatē operatione: vt efferues aqua ab igni/ lixiuū a cineribꝰ quibꝰ ipsum cōcretū fuerit. In omnibꝰ enī ignitis: caliditas aut maior aut minor adest. ꝛ ita de aliis. ¶ Quarta et si secūdū materiā frigida esse debeāt: accidit tamē plerūq; aliena caliditatē p̄priā esse et ipsa terminare. ¶ Mā que putrescūt: manifestū est aliena caliditatē habere et tamē ipsa ꝓpria fit digerēs et terminās: vt inde prodeant alia: que illa caliditate constent et terminētur. Sicut licet ītueri in ijs: que facile ex putrefactione vermibus defluūt ꝛ scaturiūt. Similiter vinū/ sanguis/ medulla/ genitale semē/ lac et similia plurima que communia sunt: ꝓpria et naturali caliditate cōstant/ et que digessit. ¶ Primū corrolariū. hinc fit vt vinū/ sanguis/ medulla genitale semē/ lac et similia (que ꝓpria natura li'et digerente caliditate constant) corrupta et a natura egrediēte: nō amplius videātur esse calida. Mā eorum materia vt terra aut aqua (que frigida est) relinquitur. ¶ Secundū hinc iterū euenit vt quidā hec iudicēt esse calida: quidam vero esse frigida. Nam qui ea respiciūt in ꝓpria pmanēte natura: calida esse censent. qui autē a ꝓpria separata natura: iudicant esse frigida. Est tamen vt de ipsis determinatum est. Et (vt paucis ꝛ quasi sub epilogo dicta perstringamus) q̄buscūq; est materia aque secūdum plurimum: hec frigida sunt. Opponitur enim maxime igni calidissimo. Quibuscunq; vero terre aut aeris: hec minus sunt frigida. Calidissima tamen et frigidissima aliena caliditate et frigiditate fieri cōtingit: et potissimum que maxime coagulata/ solidaq; sūt. Fortiter enim caliditatis ꝛ frigiditatis impressionē admittunt: ꝛ impressam retinent. Hinc solidiora: caliditate priuata frigidiora apparent itidem ꝛ calefacta apparent calidiora fortiusq; exurunt. vt aqua calidior apparet fumo: et lapis ignitꝰ calidior aqua fortiusq; exurit.

DVODECIMI CAP. NOTE

¶ In igne/ in contemperamento igneo. ¶ In aqua/ in aque contemperamento.

DVODECIMVM cap. cōfirmet duas cōclusiones tres rationes ad secundā ꝛ vnū corrolariū.

107 ¶ Prima conclusio. Homiomera vt caro/ os/ neruus/ ꝛ vnūquodq; reliquorū: ex elementis costant. ¶ Mā ex his vt materia tota a nature opera fiunt. Et eorū quedā sunt ex quibꝰ naturalia cōstant vt ex materia: vt passiua. Et quedā ex quibꝰ cōstāt secōm substātiam speciem atq; formā: vt actiua. Constat igitur 108 Homiomera ex elementis. ¶ Secunda. Posteriora et quorum gratia Homiomera sunt ꝛ ipsorum organa: ipsis notiora sunt. ¶ Primo quia magis exploratum habemus q̄ hō mortuus non sit homo nisi equiuoce: quēadmodū fistule lapidee et organa videntur fistule et organa esse: que neq; fistule neq; organa sūt nisi equiuoce. Id autem in Homiomeris vt carne ꝛ osse minus perspectum est: et adhuc minus in aqua ꝛ igne. ¶ Secūdo q̄ vbi plurimū materie: minus forme est. Vbi autem minꝰ forme: minꝰ cognoscibile. vt si extrema cōstituam materiam scilicet/ substātiā et formā: materia quidē nichil est preter ipsam formā oībus cadē/ et qua nulla differre dinoscuntur. Substātia aut̄ et forma oībus ratio est: ꝛ qua singula singulis differre sunt cognita. Intermedia igitur ꝓportionabiliter sese habebunt: secundū q̄ prope/ aut longe/ aut materie/ aut forme cōstitura fuerint. Homiomera igitur q̄ materie ꝓpinquiora sūt: magisq; ipsius imitātia naturā minus distingui/ discerniq; possunt: q̄ ea ipsa quorū sunt et gratia quorū existūt: et que magis forme conditionē sequūt. ¶ Tertio. Quorū opera magis determinata sunt: et ipsa manifestiora erunt. Quecūq; enī suū ꝓpriū opus efficere possunt: vere sunt. Ut verus est oculus q̄ videre potest: ꝛ vera serra q̄ secat. At oculus q̄ videre nequit nō vere ē oculus: sed Homonyme oculꝰ vt oculus mortuꝰ. ꝛ lignea serra q̄ secare nō valet nō vere ē serra: sed imago serre ꝛ serra equoce. At posteriorū opera magis determinata sūt. vt manꝰ/ faciei/ oculi/ et lingue: q̄ ossis/ carnis/ ꝛ neruī. et carnis adhuc magis secōm naturā: q̄ ignis aut aq̄. ꝛ ita in plātis ꝛ metallis vt ere ꝛ argēto: q̄ ꝛ rursū minꝰ q̄ alalia cognosci-

bilia sūt q̄ ꝓpinqui⁹ materie/potētieq̄ sint accedētia. ¶Ossa tamē homiomera vt caro/os/neru⁹/ & cetera reliqua: in quadā aut faciēdi aut patiēdi potētia cōsistunt. Forme tamen et eorum rationes sunt minus manifeste.

¶Corrolarium. Hinc fit vt nō sit cognoscere ꝓmptū quādo existāt & quādo non: nisi lōgo tēporis interstitio multū eorum natura euariata sit: vt sola quasi eorū remanente figura. ¶Quēadmodū circa vetusta mortuorū corpora in sepulchris permagna facta conspicitur: ipsa siquidē plerūq̄ ipsorū manēte figura: aut tacta aut mota citissime defluunt in cinerē: ita et fruct⁹ quandoq̄ sola supstite figura (et si visui nō multum videant inueterati) tacti tamē statim dissiliunt/dissoluūturq̄: ita & circa lactis coagula euenit. ¶Talia itaq̄ homiomera/calido/frigido/& passionib⁹ ab his ꝓficiscētib⁹: vt coagulatione/liquatione/mollificatione aut similibus adinuicem differūt & Homiomere partes idētidem vt caro/os/pilus/neruus/alijs supra numeratis differunt: vt mollitie/durine/tēsione/tractione/cōminutione/et ceteris similibus: quas calido et frigido mixtis diximus contingere. Et ex his constitutorū (que anomiomera dicim⁹) vt faciei/m⁹nus/et pedis et similium hec/ et calidum/& frigidum causa sunt vt fiant: quēadmodum es/argentum/ferrum/ caliditas/ et frigiditas: causa sunt vt fiat arca/fiala/aut serra. ꝓter tamen illa in artificialibus est ars/artifq̄ species: ita & in ijs que constant a natura ꝓter illa causa ē natura aut queuis alia. ¶Cū igitur cognouerimus cuius generis vnūquodq̄ homiomerorū fuerit an scilicet animaliū/ vegetātium/ an defossibiliū accipiendū erit de eorum vnoquoq̄ quid sit vt quid sanguis/q̄d caro/quid semē. et ita ceterorū. Sic eni de vnoquoq̄ maxime sciemus quid et ꝓpter quid: cū materiā vt ex hac disciplina perspectum est: et formā ex alia deprehenderim⁹: et cū ambo et generationis & corruptionis (& vnde ipsis mot⁹ sit) principia cognouerim⁹. ¶Que quidē cū cognita perspectaq̄ fuerint: mox cōsiderationem nostrā ad ea q̄ ex ipsis sunt constituta cognoscēda/ vt animalia/et plantas et alia talia conuertemus.

Quarti meteororum Aristotelis finis.

109

Breuis introductio in libros de Anima Aristotelis

¶Anima
Potentia
Obiectum
Operatio
Organum
Grad⁹ viuēdi

¶Potentia
Vegetatrix
Sentiendi
Appetendi
Mouendi
Intelligendi

¶Vegetatrix
Alendi
Augendi
Minuendi
Generandi

¶Sentiendi
Exterior
Interior

¶Exterior
Audiendi
Videndi
Odorandi
Gustandi
Tangendi

¶Appetendi
Cupiendi
Fugiendi
Volendi

¶Mouendi
Progrediendi
Vandi
Serpendi
Volandi

¶Intelligendi
Siplex apphēdēdi
Componendi
Diuidendi
Ratiocinandi
Contemplandi
Agens
Possibilis

¶Obiectum
Alimentum
Sensibile
Appetibile
Locus
Intelligibile

¶Sensibile
Per se
Per accidens
Commune
Proprium

¶Operatio
Vegetatio
Sensatio
Appetitio
Motio
Intellectio

¶Vegetatio
Alitio
Auctio
Diminutio
Generatio

¶Sensatio
Auditio
Visio
Olfactio
Gustatio
Tactio
Phantasia

¶Appetitio
Cupiditas
Ira
Voluntas

¶Motio
Progressio
Ratatio
Serptio
Volatus

¶Intellectio
Simplex apphēsio
Compositio
Diuisio
Ratiocinatio
Contemplatio
Consultatio

¶Organum
Totum corpus
Organicum est

¶Gradus viuendi
Vegetans
Sentiens
Semouens
Intelligens

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid aīa

Quid vita

ANIMA est actus primus: substātialis/ corporis naturalis/ organici in potētia vitam habētis. ¶ Vita est vegetatiue potētie opatio. ¶ Īmo anima est primum principium quo viuimus/ sentimus/ mouemur/ quoue intelligimus.

Quid pōsia.

Potentia vegetandi

Potētia sentiendi.

¶ Potentia vis est aīe: qua alicuius operis ē effectiua. ¶ Potentia vegetādi est qua aīa nutrit/ auger/ minuit/ fuue producit simile. ¶ Potentia vegetandi/ vegetatiuum. ¶ Potentia sentiendi: virtus organica est qua sensibilia cognoscimus. Que si in exteriore organo suam facit sentiēdi operationem: sentiendi potētia exterior nominatur. Si vero in interiore: interior. Potentia sentiendi/ sensitiuum.

Potētia appetendi

potētia mouendi

Potētia intelligendi

¶ Potentia appetendi virtus est anime qua cupimus/ irascimur/ volumus/ aut qua quid simile facimus. Potentia appetendi/ appetitiuum. ¶ Potētia mouendi est qua viuens: a se de loco in locum transfertur. Potentia mouendi/ motiuum. Potētia intelligendi est qua intelligimus/ vt simplex apprehendim⁹/ componim⁹/ diuidimus/ ratiocinamur/ speculamur/ cōsultamus. ¶ Intellectus agens est intellectionum efficiens. ¶ Possibilis vero intellectiones recipiēs. ¶ Potentia intelligendi/ intellectiuum.

Quid obiectum

Alimentum

¶ Obiectum est circa quod (vt suam faciat operationē) anime potentia negociatur: quodq; ei presentat atq; obijcitur. ¶ Alimentum est quo vegetandi virtus alit/ suaq; reliqua exercet officia.

Sensibile

¶ Sensibile est quod est sensu perceptibile. Nō si suam i sensu imprimit speciem: sensibile per se existit. Sin minus: sed alterius rei specie/ priuationeue diiudicatur: per accidens dicitur.

Sensibile cōmune

Sensibile ꝓprium

¶ Sensibile cōmune est qō pluribus exterioribus sensibus percipit. vt numerus/ magnitudo/ tempus/ figura/ motus et quies. ¶ Sensibile proprium est quod ab vno dumtaxat exteriore sensu percipitur. vt hec sonus/ color/ odor/ sapor/ caliditas/ frigiditas/ humiditas/ siccitas. ¶ Sonus est sensibile proprium: ab auditu per se pceptibile. Color a visu. Odor ab olfactu. Sapor a gustu. Caliditas/ frigiditas/ humiditas et siccitas a tactu. ¶ Appetibile est quod appetēdi virtꝰ concupiscit/ cui irascitur/ aut quod vult.

rus quid sit: satis cognitum est: cuius he sunt differentie. sursum/ deorsum/ ante/ post/ dextrum/ et sinistrum.

Intelligibile

¶ Intelligibile est quicquid intellectu capitur: et circa quod suam exercet operationem.

Operatio

¶ Operatio est cuiusle. q; potentie ipsius anime officium atq; perfūctio.

Alitio

¶ Alitio est alimēti gestatio ē potētie vegetatiue opatio in substantiam eius quod alitur: conuersio.

Auctio

¶ Auctio ē suscepto alimento: maioris molis acquisitio.

Diminutio

¶ Diminutio est viuētis ob reparande fluxe substantie defectū: molis minoratio.

Generatio

¶ Generatio est ex viuentis semine: alterius simulis productio.

Sensatio

¶ Sensatio est in sensu: obiecti sensibilis deprehensio. Que si in interiore fiat organo: interior/ Phantasia et imaginatio nominatur. Si no interior/ Phantasia et imaginatio nominatur. Si in exteriore/ exterior. Si in auditu/ auditio. In visu/ visio. In olfactu/ odoratio. In gustu/ gustatio: et in tactu/ tactio.

Appetitio

¶ Appetitio est appetitiue virtutis operatio.

¶ Cupiditas est cōuenientis/ pulchri/ boni/ aut tale apparētis appetitus.

Appetitus

¶ Appetitus/ appetitio/ desiderīū.

¶ Ira est efferuentre sanguine circa cor: vlciscendi appetitus.

Ira

Voluntas

¶ Voluntas est cum proposito: rei prosequende aut fugiēde appetitus.

Motio

¶ Motio est eius quod a se mouetur: de loco i locum traductio.

Progressio

¶ Progressio est que beneficio pedum exercetur: motiue virtutis operatio.

Natatio.

¶ Natatio que natandi apto instrumento.

Serptio.

¶ Serptio que ventre et volumine molis.

Volatio

¶ Volatio q̄ alis.

Intellectio.

¶ Intellectio est virtutis intellectiue operatio.

Simplicis

¶ Simplicis apprehensio est simplex rei cōceptio.

Compositio

¶ Compositio est apprehensio mentis affirmatio.

Diuisio

¶ Diuisio negatio.

Ratiocinatio

¶ Ratiocinatio est intellectus argumētatio.

Speculatio

¶ Speculatio est circa ea que aliter se habere non possunt: mentis consideratio.

¶ Consultatio vero circa contingentia et ea que aliter se habere possunt.

Organum

¶ Organum est dispositia potētia in qua vis anime suam facit operationem.

Gradus viuē.

¶ Gradus viuendi intelligitur cum viuens eam vim anime participat que ab alijs separatur aut a qua separate manēt relique.

¶ Vegetans est quod vegetandi obtinet potentiam.

¶ Sentiens: quod tāgendi.

¶ Se mouens quod de loco in locum se et a se agitādi.

¶ Intelligens quod vim obtinet intelligendi.

PROHEMII de Anima note.

¶ Accidentia/accidentia per se. ¶ Quid est/vt precognitionis existit. ¶ Dialectica diffinitio: est que nõ abstractorũ solã formã adhibet. ¶ Aduẽticia/ab extrinseco aduenientia.

Quid diffinitio dialectica

LIBER DE ANIMA tres libros partiales complectit. Primus quinq capitula. Primũ duas conclusiões. quatuor ratiões ad scõam. Anũ correlariũ ad eius tertiã rationẽ. et duo ad qnartam. ¶ Prima cõclusio. Qui bonorũ honorabiliũ scientiã esse opinant: altera altera honorabiliorem existimant: aut ꝓpter demonstrandi certitudinem: aut ob subiecte materie prestantiã atq nobilitatẽ. Hac vtraq de causa sciẽtia de aĩa scientiaq naturaliũ est honorabilissima. ¶ Propk quidẽ demonstrandi certitudinẽ. Nã aĩa ea est q in nobis vite principiũ est et cuius opera in nobis experimur. nõ autẽ aliorũ. Habet igitur demonstrandi certitudinem. imo vero anime cognitio ad omnẽ proficit veritatẽ et maxime rerum naturaliũ. Ob nobilitatem autẽ. Nam ceteris rebus (quibus sensibilis formatur mundus) anima presse videtur. Et euadet clarius: cum anime naturã vephenderimus: et eius passiões tum ꝓprias/ tum communes. Eius enĩ ratiõe he anima/alibus propꝛie/hevero cõmunes inesse videntur. ¶ Secunda. etsi anime scientiã demonstrandi certitudinẽ habere diximus: illam tamen de aĩa tradere certitudinẽ difficilimum est ¶ Primo. quia quid sit anima et eius diffinitionẽ afferre: non est facile. Et apõ philosophos adhuc dubiũ est: an omnium inuestigandis diffinitionibus sit modus, idem/eademq via/an diuerse. Et quẽadmodũ diuersa sunt (de quibus agitur) negocia: ita diffiniẽdi diuersos moliri oporteat modos et diuersas diffiniendi vias. Si omniũ diffiniendorũ idem est modus: et eadem est via: querere

Tres modi diffiniendi

illam oportet: quã vtiq reperta explorataq habere: facile non est. Nã siue hanc posueris demõstrationẽ/ siue diuisionẽ/ siue ꝓpositionẽ atq collectionẽ: multe adhuc dubitatiões et multi relinquũt errores. et vniuscuiusq ꝓpria inuestigare oportebit principia. Alia enĩ numerorũ principia: et alia linearũ et planorũ. Si diueris scõm tractãdorũ negociorũ diuersitatẽ: diuersos eẽ diffiniẽdi pquirẽdos modos/ diuersasq vias: et id qdẽ amplior et magis cognitu difficile. Nã circa vnũqq̃ cognoscere oportebit qs erit ꝓpius diffiniẽdi mod⁹. Sciẽtiã igit de aĩa tradere difficillimorũ est ¶ Scõo. qr difficile est assignare genus aĩe/an sit subã/ẽtũ/ quale aut aliquid alioq. Et si sit subã: dubiũ est an sit act⁹/ aut potẽtia/ et an partibilis/ an ipartibil/ an oĩs aĩa oi aĩe similis sit speciei. Quẽadmodũ ꝛ putarũt q de aĩa rõnali mentio nẽ faciẽtes: crediderunt de oi aĩa sufficienẽ determinasse: an aĩe spẽ differãt et gñe 2uenĩãt. Aꝺ si ita fuerit: supest dubiũ an ipi⁹ sit vna cõmunis ratio quẽadmodũ aĩalis an scõm vnãquãq; specie ei⁹: altera et altera. Quẽadmodũ altera ꝓpria est hoĩs/ canis/ et equi. Vniuersale enĩ vt aĩal et vnũqq̃ qõ similiꝛ ꝑdicet aut nihil est aut posterius est. ¶ Certio. qr non est facile determinare an in vno vt in aĩali multe sint ale: an pot⁹ vna q multas partes ac porentias retineat. vtpote vegetatiuã/ sensitiuã/ appetitiuã/ motiuã et intellectiuã. Et si potẽtias habeat: an potius de toto/ an de potentijs/ an de porentiarũ obiectis aut operatiõib⁹ ꝑma determinatio faciẽda sit: et quo potissimũ sit ordiendũ. Et vtrũ prius determinandũ sit de sensitiuo/ sensibili/ q sentire: intellectiuo/ intelligibili/ et intelligere. Nõ enĩ solũ q essẽtiã indicãt pquirenda sũt. vt mathematicꝰ qd̃ lineꝫ/ qd̃ planũ/ qd̃ rectũ/ quidcuruũ: ex qb⁹ q perse insũt: demõstrãt. imo nobis hac ediscẽda disciplina: accidẽtia psiderare erit oportunũ. Accidentia enĩ ad cognoscendũ quod quid est: magnũ nobis prestabũt adiumentũ. Ideo post aliquãtulã accidentiũ deph̃ensionẽ: nobis cõducet nõ parũ qd̃ est accipere. Est enĩ qd̃ est: oĩs demõstratiõis principiũ. ¶ Correlariũ. Unde fit vt diffinitiões q accidẽtia nõ cõplectũ tur neq facilẽ de ipsis prebent coniecturam: dialectice

Quõ vke est posteri⁹ aĩa.

et vane sint omnes: huic nostro operi minime accōmodande. ¶ Quarto. quia dubitationē prestant non modicam: anime passiones et accidentia: an ipsi et composito omnia sint communia/an quedam sint ei propria. Plurima profecto sine corporis vsu omnino fieri non possevidentur. vt sētire/irasci/mitescere/misereri/timere confidere/considerare/gaudere/amare/odire. Videmus enī plerosq; magnis et duris incidētibus casibus nichil irasci nec timere: quia corpus non mouetur. qui leui occasione corpore moto vt irascentibus: protinus succensent et irascuntur. et nullo terribili immunēte: aliquando timere. Et intelligere: anime maxime proprīū videtur. Si tamen esset Phātasia quedam aut nō sine Phantasia: sine corpore esse non posset: et si anime proprīū esset intelligere: sicut rectovt rectum est: proprium est Spherā vt eneā in puncto tāgere et multa vt huiusmodi: sunt ei, ppria. non tamē tanget rectū separatum: quādo quidē a corpore seiūgi/separariq; non possit. Et si intelligere anime, ppriū sit vt nulla egeat corporis functiōe: ipsā siquidē animā separari contingere nichil apparet incōmodi. Sin autem nulla sic anime operatio propria est: separari non potest. (nichil enim a natura ociosum nichil sine vsu aliquo fit vnq;) sed de anima et eius proprijs vt de recto dictum est ⁊ de ijs que rectovt rectum est: propria sunt: sentiendū esset. ¶ Primū corrolarium. Unde fit vt (cum anima plerasq; operationes quemadmodū nunc dictum est: corpori et materie conjunctas habeat) ipsi⁹ Physica sit determinatio. et hoc aut de oi aut de tali ¶ Secundū corrolariū. fit etiam vt in diffiniendis anime passionibus: Physicus materiam adiungere debeat, vt in diffiniēda ira. Diffinit enī irā hoc pacto Physicus. Ira efferuentia est sanguinis circa cor: vlciscendi doloris desiderio concepta. Dialecticus hoc pacto. Ira est vlciscendi doloris appetitus. Differenter enim eadem diffiniunt Physicus et dialecticus. Nam Physicus materiā suis diffinitionib⁹ adhibet. Dialectic⁹ aūt solā formā. Rōnē enī formā et speciē dicim⁹. Diffinitionū q̄dē hec makiā solā adhibet vt domus est ligna/lapides ⁊ intritū. Hec formā: vt dom⁹

Theodosij de spheris

Quid ira secundū physicum.

Quid ira secundū dialecticum

est a ventis imbribus/caloribus et frigore defensio. Hec vero vtrūq; cōnectit. vt dom⁹ muninētū est a vētis/ imbribus caloribus et frigore/et lignis lapidibus intritoq; constās. Querit ergo q̄ harū triū diffinitionū Phisico attineat? Dicim⁹ Phisicū eam curare que materiā cōtineat/formā et operā: quevt huiusmodi seiungi separariq; nō possint. vt forme Phisice et opera Phisica: quequidē opera ⁊ dialecticus cōsiderat: sed materiā negligit. Sūt enī nālia opa: hec intrīseca vt calor/frigiditas humiditas/siccitas/hec aduēticia vt artificialia: q̄ materiā exornāt vt sculpture ⁊ intercelature: ⁊ q̄ vicīū emēdāt vt medicīa. Sūt ⁊ alia q̄ etsi a materia nō separētur nō insūt tñ corpori phisicovt phisicū est. vt rectū/curuū/triāgulare/q̄dratū. Ex hijs licet trueri q̄ fōras cōtēplēt. Nā nāles formas q̄ a materia seiugari nō possunt: physici ꝓsyderāt: makie haud tñ imemores. Et casdē relictas dialectici. Abstractas aūt nō reipsa sed cogitatu et intelligētia Mathematicus. Veras vero rerū formas omnino a materie consortio seiugatas/absolutas/et immunes: primus/vltra mundanus et diuinus contemplatur philosophus. Sed his determinatis: quid de anima senserint antiqui: nunc aperiamus.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Mota philosophoꝝ q̄ de aīa dekmiationē fecerī: ārū adducit Aristoteles opiniōes. Democritus / Quidam Pythagorici / Anaxagoras / Empedocles / Timeus / Xenocrates / Thales / Milesius / Diogenes / Heraclitus / Alemeon / Hippon / Critias.

SECVNDVM caput continet vnam conclusionem. et duodecim antiquorum opiniones. ¶ Conclusio. vt determinationis principium ab antiquorum opinionibus faciamus: consentaneum esse videtur. ¶ Nam que ab ipsis bene dicta sunt recipiemus/nobisq; erunt adiumento. que vero male: rejiciemus. Et id prenosse opepreciū est oēs antiquos permotū et sensum: aiam a ceteris maxime secreuisse: ⁊ q̄ illa ingrere quid esset conatos fuisse. Duodecim antiquorū

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat:rerū spēs/ principia ⁊ elemēta. Et cū intellectu/ sciētia/ opione ⁊ sensu cognoscam⁹:ex horū uēris cōflat aīam

11 ¶ Sexta est Xenocratis vtrūq; ⁊ motū ⁊ sensū gnectē. Xenocrates. tis. Inqt em eā esse nūerū seipm mouentē. Nūerū q̄dē quo faciat eā ex oīs p̄ncipijs ꝓstare:⁊ vt oīa cognoscat. mouentē addit:q; eā p̄ncipiū ⁊ originē mor⁹ credit. cre- ditq; nūeros:rerū p̄ncipia esse. Et vt sūmarie dicak:qui cognoscere cōtēplari aīe ꝓp:iū crediderūt:eā ex rerum p̄ncipijs cōficiūt. Et vt de rerū p̄ncipijs/ mkitudie/ pau-

12 citate/ corpore/ aut incorporeo euantant:ita inter se de anime natura. ¶ Septima est Thaletis Milesij dicēt⁹ Thales Mi- aīam esse aliquid motiuū. Hinc Magneticū lapidē cre- lesius

13 didit(q; ferrū mouerat) aīam habere. ¶ Octaua ē Dio Diogenes genis eā esse aerē volētis:opinātis eū oīm esse subtilissi-

14 mū et rerū origine et p̄ncipiū. ¶ Nona est Heraclitī q̄ Heraclitus omnia ex vapore calido/ calidoq; halatu gignebat:quē nihil aliud esse q̄ ignem volebat:omniū subtilissimū et pene incorporeum et semper fluentem. Hinc animā di-

15 xit esse vaporem. ¶ Decima est Alemeonis:animā esse Alemeon imortalem et semp moueri:et q̄simillimam esse soli/ lu- ne et celo(que sempiterno agitatu feruntur) volentis.

16 ¶ Undecima est Hipponis. Inquit em Hippon aīam Hippon.

17 esse aquam:q; omniū semen humidum sit. ¶ Duodeci- ma est Critie:animā sanguinē esse sentientis. Hoc ideo Critias quia sentire p:opium esse anime iudicabat:et nos san- guinis beneficio sentire. Et que exanguia sint/ sanguine q; p:iuentur vt ossa/ vt dentes/ vt vngues non sentiant. Et omnes ex tribus:anime diffinitionem querunt:mo tu/ sensu/ et incorporeo aut subtilissimo: vt id Incorporei nomē sibi iure quodam:vendicare posse videatur. Et si mile simili cognoscit consentiunt omnes:vno Anaxago ra excepto. qui intellectus et aliarū rerum:nullū posuit esse similitudinis cōmercij. Hinc omnes:animā ex om- nibus cōflant p:incipijs. vt omnia cognoscat. Et qui tā tum vnum ponunt p:inciptū:ex vno eam constituunt. ⁊ qui plura ex pluribus. et qui contraria ex cōtrarijs vt Empedocles. Et nomina ei indiderunt hi Zeon et vitā hi Phyzen: q; euentatione et respiritione egeat. Sed quid de aīa senserint ātiqui: hactenꝰ satis pcursum est.

Antiquorū de aīa opinionēs. ¶ P:ima est Democriti et Leu- 6
cippi existimātiū animā ignē esse:⁊ calorē quendam ex Sphericis Atomis cōflatū:q; maxime mouere et pene
Democritus trare seipas et alia possint. et aīam aīalibus motū p̄sta- re et vitā:et eā respirationē esse diffinitebāt. Nā q̄diu re- spirat animal Atomi ingrediētes:internas q̄ aīam con stituūt dissipare ꝓhibēt:et viuit aīal. Cū vero nō respi- ret: hoc p:esidio destituta dissipatur atq; dissoluit aīa: ipsumq; perit aīal. Neq; mirū esse si omnia non videat tamen si corporea sit:quādoq̄dē rameta illa q̄ in aere vo litant non nisi in radio ꝓspicere et dep:ehēdere liceat.
Pythago rici ¶ Secunda est quoꝝdā Pythagoricoꝝ pene idē sen 7
tientiū. Hoc tū interest. q; nō aīam Atomos:sed virtutē Atomorū motricē esse vixerit:q; ꝗtacūq; sit trāquillitas Atomi cōtinue agitari/ pelliq; videantur. ¶ Tertia est
Anaxagoras Anaxagore aīam fontem et p̄incipiū motus ponētis:et 8
aīam et intellectū idē esse non tū aīam mentē et sensum confundebat in idē:quēadmodū Democrit⁹ qui ꝓpter q̄ sēsu apparebāt vera ee oīa dicebat:autore vr̄s⁹ Homero qui iquit. Hector iacet:aliud sapiēs. At intellectū oībus aīalibus/ et magnis/ et paruis/ et honorabilibus et in honorabilibus cōsimilē inesse: nō videt scōm p:udētiā victū Et he opinādi rōes:ex ptemot⁹ sūpte sūt ¶ Quar
Empedocles ta est Empedoclis aīam ex q̄tuor elemētis:lite et amici- 9
cia conflatā esse volētis:ex quibus omnia constēt. Ideo aīam omnia cognoscere: et simile in ea: sua cognoscere similia;hoc restantis carmine.

Terrea vis:terras: vis humida percipit vndas.
Ether ab ethrea:sentitur ab ignibus ignis.
Pax pacē monstret. litem lis aspera noscit.

Timeus. ¶ Quīta est Timei volētis aīam ex elemētis eē cōflatā 10
vt simile simili cognoscak:autore Platone in Timeo ⁊ in ijs q̄ de Philosophia disserit exvni⁹ Ideas lōgitudi nē ꝓdire:et latitudimē et ꝓfunditatē suo mō. Et vnius Ideā intellectū ꝓbere:q; sit sciēdi p̄incipiū. p̄ma duitatē ꝓbere sciētiā:q; ab vno ad vnū ⁊ semp verū ꝓcedat. opio- nē vero a p̄ma nasci trinitate:q; ab vno ꝓbabili ad duo nūc ad verū nūc ad falsū ꝓcedat. ⁊ sensum a primo ꝗter- nario:q; sit solū corporeoꝝ ⁊ solidoꝝ. Numeros eiūvo

TERTII CAPITIS NOTE.

¶ Fusile argentū/ argentū viuū. Sub voluntate et intellectu: appetitum et Phantasiam comprehendimus.

TERTIVM cap. cōtinet duas cōclusiones. septē rationes ad pmā et octo ad secām. ¶ Prima cōclusio. Aiam ignem esse: et seipsam mouere (vt vult Democritus) impossibile est. ¶ Primo q: pus demonstratū est quicqd mouet: ab alio moueri/ nihilq3 a seipso moueri aut per se: vt qđ in se motū habet/ aut per alterū: vt qđ cū non moueat: in eo est quod mouet. vt nauta sedēs in naui; hec siquidē per se mouetur: ille autē per accidens. Queritur ergo an anima per se moueat/ an per alterū? Si per se: oportet eā augmētatione/ diminutione/ alteratione/ vno aut pluribus horum motuū moueri. Quicquid autē aliquo horum motuū per se mouetur: in loco est/ cinctū3 corpore. Anima igit er corporea et in loco est: qđ est impossibile. Si dederint per alterū vt albedo nigredo: nullus diffitebitur. vtpote que ī eo (qđ mouetur) existat. Mouetur enī corpus: sed eam tūc accidit et consequit nō moueri: quare nec seipam mouere ¶ Tertio q: quecūq3 sensibiliū mouētur: motū secundū naturam et motum violentū eisdem accidere videm⁹. Itaq3 et anime: motus secundū naturam et violentus accideret: quare et quiesceret nunc natura / nunc vi. In qđ enī aliquid natura mouet ī eo natura quiescit. In qđ autē vi: violēte. Sed quis anime violentus motus si seipsam moueat? que natura quies? que violenta? Hec ipsi vel effingere volētes nequeant. ¶ Quarto. si anima sit ignis vt ponit Democritus: ignis autē solū sursum moueatur: et anima solū sursum mouebitur. Et cū anima: corpus moueat et ipm quoq3 et animal vniuquodq3: natura sursum mouebit. Sed qđ absurdi⁹? Et ita agim⁹ contra eos qui eā ex aliquo aliorū elemētorū cōflarunt. Nam si terra esset: solum agitaretur deorsum: si aqua in locū aque. et si aer: in aeris locū. ¶ Quito. si anima seipsam moueat: rationabile est consimilibus motibus

T. Concl:

Solutio p:ime opiniōis Dupli aliqđ moueri

15

moueri corpus. Nam ipsa corpus mouere videtur. Et retroagitur si anima seipsam moueat et moueat corpus: rationabile est aiam se talibus agitare motibus: quib⁹ et ipsa corpora agitari videm⁹. Atqui corpora delatiōe ferri videm⁹. Delatiōe igit̄ t loci mutatione fertur aia. quare et exire continget aiam et regredi et aialia mortua iacentia resurgere. Unicū itaq3 ipsis cōfugiū esse videtur. aiam per alterū et per accidēs moueri dicere. Et cū anima: aliquo violentia impellit̄: et aiam quoq3 id p accidens pati. Non igitur per se mouebitur. Cui enim aliquid per se cōuenit. illud per accidēs eidē non conuenit. Neq3 ediuerso. vt qđ est per se bonū: non est per accidens t alterū bonū. Et neq3 qđ per accidēs bonū est id per se bonū est. Neq3 dicere possint motus sensibiliū peculiares et proprios esse anime quibus seipsam moueat. Nam sine exterioribus: sensum exercitare non potest. Et ita de appetitu t ceteris. ¶ Sexto. quia id ipsi fatentur: animam vt animam moueri essentiaq3 esse motum. quod autem mouetur videmus seorsum a motu stare. quare et si de anima ita futurum sit: stabit seorsū a sua essentia. sed quo pacto id fiat? satius est igitur confiteri ipsam secundū accidēs moueri: et non per se/ motūue eius esse substātie ¶ Septimo Democritus asfereus Spherales Atomos: semper agitare corpus: q nusq̄ nate sint manere: persimile dicit Philippo Comediarum scriptori, Dedalum olim ligneolam Venerem fecisse: que (fusili argento infuso) se motaret. Sed queritur a Democrito quid causa quietis aialis sit? nunqd afferre poterit semp mobiles Atomos et que sese quietare non possint? Et certe nō sic moueri videtur aial: sed voluntate et intellectu. Et Timeus propinqua Democrito asserebat. animam scilicet sepsam agitando simul mouere corpus: q corpori sit adiecta/ alligataq3 Inquit enī Timeus cum anime opifex deus eam condidisset rectam: circunflexit in orbem: quē in geminos secuit: quorū vnus circūdaret et alter interior haberet. Interiorem rursum cōminuit et secuit in septem: quem sectum septē rursum glomerauit in orbes. quapropter īquit celum torquetur in gyrū: q aia sit circulus: que in harmonicos diuisa circulos: et ex his vt elementis conflata

suo motu corpꝰ torquet ꝛ euoluit. Ex harmonicis sꝛãdꝫ cõflata circulis/canoꝛisq; numeris quo per dulcẽ illam semper possideat harmoniã: et quo emodulatos: sempiterno motu afferat/ ciantq; gyros. Sed primũ Timeus accurrit arguẽdus: q aĩam fecerit magnitudinẽ: et maxime eam quã vult esse rationalẽ et intellectũ. Nam hec de anima mundi intellexit: quã vt puram mentẽ esse intendit. ꝛ nõ qualis sensitiua/ qualisue appetitiua: que sepꝛ directum foꝛas pꝛofundunt/ suosq; exercent actus.

II. Cont.

19

¶ Secũda. Intellectus magnitudo/ siue circulus/ siue globus (vtvult Timeus) esse nõ potest. ¶ Pꝛimo. quis omnis magnitudo continua est: q; eius particule in terminũ cõmunẽ finiũt: in ipsoq; copulantur. Intellectus autem hoc pacto continuꝰ esse non potest: sed (vt intelligibilia) vnus est: aut oĩno impꝛtibilis aut nõ vt magnitudo continuꝰ. ¶ Secũdo. quomodo intelliget cũ velit Timeus ipsi opus esse tactu et appꝛopinquatione rebꝰ: quas sit pcepturus. Si qualiber parte ĩtelligat: et ptes sue sint pũcta (cũ ipsa sint infinita) infinita transibit. Si partes ponis magnitudines: continget ipm infinities idem intelligere quod semel intelligere sufficeret. Si nõ qualibet parte sed toto curuamine/totiusq; cõtactu: ad quid erunt partiũ contactus? Et quomodo totum tangendo intelligat: cuius nulla parte tangẽdo intelligat? quomodo intelliget indiuisibile? si indiuisibili nõ toto curuamine/circulo q;/et totius contactu intelligit. neq; quidẽ diuisibili. Nam diuisibile: indiuisibili attactũ nõ habet. ¶ Tertio. quia intellectus operatio: intellectio est/ circuli circulatio. qui fit igiẽ vt intellectꝰ circulꝰ sit? cuius intellectio circulatio sit? ¶ Quarto. circulatio perpetua est. At intellectus motiones: finẽ habent. actue quidẽ q: sunt alicuius gratia. Pꝛouere aũt in ĩfinitũ non valẽt et cõtꝛplatrices. Nã he aut diffinitiõe aut demõstratiõe cõtꝛplanẽ. finita aũt omnis diffinitio/ oisq; demõstratio. heq; ad pꝛncipiũ nõ reflectũẽ. sed potius secundum rectũ pcedere videtur. Circulatio aũt semp ad pꝛncipiũ reflectitur. nõ est igiẽ intellectꝰ circulus: et eiꝰ intellectio circulatio. ¶ Quinto. intellectio et mentis operatio: quieti q; motioni similioꝛ est: non igitur circu

Reꝓbatio Timei

latio exĩstit. ¶ Sexto. motus videtur esse ab anime natura q; status: magis alienꝰ. Monstrant hoc temulenti/ egꝛotãtes/ infans et senes. Si igiẽ continue et irrequiete moueretur: motus esset ei violẽtus/ pꝛeter naturam/ minusq; sue nature cõueniens semper: quod esse nequit. Et si dixeris motum esse eius essentiã relabimur in pꝛedicta incõmoda/ vrgebitq; difficultas quo intelliget immota. Videretur enim motum ꝛ sola mota depꝛehendere facile: cuius tamen oppositum constat. ¶ Septimo consentiunt plurimi melius esse intellectui: liberari coꝛpoꝛe: quo tanq; vinculis ꝛ carcere clausus detinetur tanq; coꝛpoꝛe soluto beatioꝛ/ felicioꝛq; futura sit vita. Laboriosissimum igitur (vt sentit Timeus) animam mũdi et perfectissimum intellectũ nunq; a coꝛporis vinculis posse absolui. Neq; causã assignauit cur celestes oꝛbes toꝛqueãtur in girũ. Et si querat causam. si intellectus molis ꝛ magnitudinis oꝛis sit expers curvoluat in circulũ? Dicimus quia meliꝰ est et taliter esse. Fit enĩ vnũquodq; vt q; fieri potest optime. sed hec cõsideratio aliena est.

¶ Octauo quia dicit Timeus animã se iũgere coꝛpoꝛi: ipsam mouere coꝛpus ꝛ coꝛpus moueri. Neq; diffinit vllo pacto: quale coꝛpus/ q̃literue vispositum: ipsam susceꝓturum sit: perinde atq; sine discrimine ĩ quodlibet migret: pꝛsimile Pythagoꝛicoꝛũ fabulis: q̃ quãlibet aĩam in quodlibet coꝛpꝰ ingredi fingunt. ꝰq; dicũt similia.

Moꝛte carent anime. semperq; pꝛioꝛe relicta
Sede: nouis domibus viuunt: habitantq; recepte.
Omnia mutantur. nichil interit. errat/ et illinc
Huc venit: hinc illuciet quoslibet occupat artus:
Spiritus. eq; feris humana in coꝛpoꝛa transit:
Inq; feras noster. nec tempoꝛe deperit vllo.

Sed ita sentire nichil aliud est: q; si quis artem fabꝛilẽ trãsire putet in fistulas. Ut enĩ ars ꝓpꝛijs vtitur instrumentis: ita quoq; anima ꝓpꝛio vtitur coꝛpoꝛe instrumẽto. Videturq; vniuscuiusq; animantis coꝛpus: pꝛopꝛiam sibi vendicare speciem et foꝛmam.

QVARTI CAP. NOTE

¶ Sẽsoꝛia/ oꝛgana ¶ Sẽsuũ oꝛgana/ vt oculꝰ/ vt auris

QVARTVM cap. cõtinet tres conclusiones. Primo: rationes ad primã. duas ad secundã. et octo ad tertiã. ¶ Prima cõclusio. aĩa nõ ẽ (vt senserũt antiq) harmonia. ¶ Fuit enĩ antiquoꝝ cõplurib⁹ vulgata et apprime credibilis opinio: nulla dictarũ inferiorũ aĩam esse harmoniã: et corpis ex cõtrarijs cõpositi cõpositionẽ/ cõmixtionẽ/ cõtẽperamẽtũꝝ: cõtraria et aduersa (ne dissoluanꝰ) cõcilians. Hanc enĩ cõpositionẽ/ cõpositoꝝ: proportionẽ vocant harmoniã. Et hec in cõibus cõgressionib⁹ cõiter reprobata est opinio. Que ꝙ iterũ vera nõ sit ostẽdim⁹. ¶ Primo qz harmonia proportio quedã est eorũ q̃ sunt mixta: aut mixtorũ cõpositio. Hoc ipsi concedũt. At aĩa neꝝ proportio neꝝ compositio est. nõ est igiꝰ harmonia. ¶ Secõdo harmonie nõ est mouere. Id autẽ anime esse precipuũ cõsentiũt oẽs. Nõ est igitur harmonia. ¶ Tertio. harmonia potius afferri debet de corporeis virtutib⁹ vt sanitate/ pulchritudine/ robore: ꝙ de ipsa aĩa. immo ipsi difficile aptari posse videtur. Nõ est igitur statuẽda harmonia.

Dicentiũ animã esse harmoniã reprobatio

Due harmonie acceptiones

¶ Quarto. harmonie duab⁹ potissimũ significationib⁹ vtimur. Prima magnitudinib⁹ accõmodata est: q̃ ita cõnexe sint vt nichil iter eas cõsimilis nature recipiaꝰ: ad se in seinuicẽ mouendũ: et ad ceteras nature functiones exercẽdas optima proportione nexe. Secũda dicta est cõpositoꝝ adinuicẽ ratio et proportio. Sed aĩam vt sensitiuũ/ appetitiuũ/ intellectiuũ/ nullus vocabit aptã adinuicẽ magnitudinũ (eo qui dict⁹ est modo) collocationẽ. Neꝝ cõpositorũ proportionẽ. Nã varia est in eodẽ clemẽtorum cõpositoꝝ proportio. vt alia ẽ carnis/ alia ossis/ alia nerui. Erũt igitur in quolibet aĩato corpore plures anime. Nõ est igitur aĩa harmonia. Et ab Empedocle liceret inqrere (q̃ singulas corpis ptes carnẽ os/ neruũ/ proprijã mixtionẽ et proportionẽ habere censet.) An putet huiusmodi proportionẽ eẽ aĩam? si sic. plane fatẽꝰ eiusdẽ esse plures aĩas et alio et alio tpe alias. si non. an sit oĩm cõcordia? et vtrũ hec etiã sit ratio? An a rõne proportione aliud? Et si nõ est proportio singuloꝝ: cur aĩa dissoluta talis dissoluiꝰ proportio? et ẽtra: cur proportione dissoluta

dissoluatur aĩa? His dubitationib⁹ vrgẽdus esset Empedocles. Sed satis dictũ est aĩam nõ a se moueri/ nõ in circulũ/ nõ esse harmoniã: sed eã eo (in quo cõtinẽꝰ) moto corporeoꝝ alterũ et ꝙ accidẽs simul agitari. ¶ Secũda cõclusio. nõ quia aĩa gaudere/ tristari/ cõfidere/ timere/ miserescere/ irasci/ sentire/ et intelligere dicere corpore vt in cõsuetudinem traxim⁹: aĩam adcirco oportet moueri. subiecto.

21

¶ Primo. Etsi gaudere/ tristari/ cõfidere/ timere/ misereri/ irasci/ et sentire quodãmodo motus cõcedanꝰ: non tamẽ sunt in aĩa: sed ab anima in corporeis organis susceptã: In hoc ꝙ aliq̃ passa sint/ aut mota/ aut alterata.

¶ Secundo dicere animã irasci vel timere: perinde est atqꝫ si quis dicat eã texere vel edificare. Et sane melius est hoĩem per animã tristari/ gaudere/ cõfidere/ timere/ irasci/ misereri/ aut sentire. quia hi motus nõ in ea sint. De intellectu autẽ secus videtur: cũ ita vt substãtia quedam intus ineẽ videaꝰ. et nõ aboleri/ aut corrũpi: cuiꝰ intelligẽtia et cõtemplatio nõ vanescit/ ipediturue aliq̃ exteriore obleso: sed interiore. Si enĩ corrũperꝰ/ abolereꝰ/ ipediturue: hoc maxime fieret ab ĩualescẽtia senecte: in qua omnia sensoria organa labefactari percipimus/ rapiqꝫ tẽporis edacitate. Id enĩ vicijs in aĩa nõ fit. Si enim senex oculũ haberet vt iuuenis: vtiqꝫ videret vt iuuenis. videndi tamẽ operatio impediꝰ corporeo et exteriore obleso instrumẽto: et corpe passo. quẽadmodum temulẽtis et egrotãtib⁹ accidit. ẽre ĩtellectꝰ incorruptibilis/ ipatibilis et aliquid diuini⁹ esse videꝰ. cuius intelligẽtia et contẽplatio nõ nisi aliquo ẽteriore leso aut indisposito impeditur. et de hoc alius futurus est sermo.

22

¶ Tertia neꝝ aĩam numeꝝ esse seipm mouentẽ recte a Xenocratis. Xenocrate assertũ sentiẽdũ est. ¶ Prio qz ita dicẽtẽ sequũntur oĩa incõmoda: q̃ aĩam a se moueri sequũꝰ asserẽtes: et alia q̃dã peculiaria et ppria: qꝫ ipsam numerũ esse asserat. ¶ Secõdo. qz cũ quicqd mouetꝰ sectile sit: vnitates autẽ impartibiles: q̃ pacto mouebũt seipsas? ¶ Tertio dicũt pũctũ motu suo lineã ẽflare: et lineã motu suo planũ quõ ꝙ vnitas motu suo nõ efficiat lineã? Qui si ita sit: position habebit. eritqꝫ pũctꝰ. Est enĩ pũctꝰ vt vnitas positionẽ hãs. ¶ Quarto. substracta nũerivnitate aliꝰ re-

linquit numerus. Substracta autē parte: aīa eadē consimilisq; manet. Decisa enī pleraq; aīalia deciseq; plāte viuūt. Non igit aīa numer⁹ est. ¶ Quīto nichil refert vnitates: ase cōstituere essentiā: ꝛ vt Democrit⁹ volebat Atomos. Si enī Democriti corpuscula vt pūcta intelligas: que tamē molē relinquāt: ꝛ vnitates molē: quid, pohibet Atomorū Democriti partē esse mouentē et partē motam? Et in vnitatū collectione aliqd quod moueat ꝛ aliqd quod mouear: vt in nostra ipsa magnitudine? Et id qō mouebit nō quidē se sed aliud: aīa poti⁹ dicendū erit. Quod enī in aīali mouet: aīa est. non id qō mouet. ꝗre neq; id qō mouet ꝛ mouet. ¶ Sexto. vnitates animā constituētes differentiā habēt: et quā habere possūt cōstituēdo animā nisi positionē habeāt vt pūcta? Et cū nō constituāt: positione careāt. ꝛ si duo pūcta sūt simul: quare nō infinita simul erūt? et indiuisibile subiectū obtinebūt? Quorū enī locus īdiuisibilis: et ipsa īdiuisibilia sūt. ¶ Septimo. si aīa sit pūcta: cū omne corp⁹ puncta in se contineat infinita: cur nō omne corpus habeat animam? ¶ Octauo. dicāt quo pacto intelligāt pūcta separari posse: nisi lineam intelligant ex punctis abire compositam atq; coalitam et in puncta diuidi. non erit itaq; anima numerus/neq; puncta.

QVINTICAP. NOTE

¶ Mens/intellect⁹. ¶ Moueri/moueri a se de loco ad locum.

Aīam ex corporeo subtilissimo nō cōponi. Tho.

QVINTVM cap. ꝛtinet ꝯtuor cōclusiones duas rōnes ad p̄mā octo ad secūdā. vnā questionē post ꝯtā: Timei respōsionē et ei⁹ iprobationē. ¶ Pria cōclusio. Aīa nō est ex corporea eo (quo existit corpore) modo: q̄ sit ex corporeo et q̄dē subtilissimo: qō ingenerū appellēr. ¶ Primo q: pleraq; allata huic positioni accidūt: incōmoda: et quedā alia specialiora. Nā cū aīa in toto sentiēte corpore sit: si aīa sit corp⁹: duo corpora simul erūt atq; se occupabūt. Sed esto dicas eam esse ex numeris et pūctis. simul cum vno numero multi erūt numeri: et cū vno pūcto simul multa pūcta: vt totū

corpus animā habeat. nisi dixeris aliquem alium iterū supuenire numerū. ¶ Scō. qr neq; hi neq; qui aīam ponūt esse numerū: nō modo aīam nō ita posse diffinire videnē: sed nec ei⁹ accidentia assignare. Quō enī ex his cogitationes/sensus/voluptates/dolores/ꝛ cetera talia fieri assignabūt? non facile modos cōmētari et fingere.

24 ¶ Scōa nō opus est aīam ex elemētis cōstare: quo singulis singula cognoscat. ¶ Arbitrātur enī hi res nō niti a similib⁹ reb⁹ cognosci: ꝗre aīa ex ipsis reb⁹ ꝯstitura sit oportet. Jd ita nō esse ostēdit. ¶ Primo. qr nō solū sunt elemēta: sed alia ꝑplurima et pene numero īfinita. Si igitur ex solis sit elemētis quonā pacto deū cognoscet? quo hominē/carnē/ossa? nō enī hec sūt elemēta sed ex quadā elemētorū adinuicē ꝓportione (vt cecinit Empedocles) nascuntur. vt ita de osse.

Empedocles

Sumpsit aque partes duplices/tot et aeris: ignis
Quattuor: ex octo tellus. hinc ossa dat alba.

Nichil igit ꝓderit elemēta esse in aīa: nisi ꝛ ipse cōpositiones/rerūq; ꝓportiones assint. quare si cognoscit os/hominē/lapidē/bonū/non bonū: ꝛ os ꝛ hō ꝛ lapis ꝛ bonum et nō bonū erūt in aīa: que ꝑ sint ipossibilia dicto nō est opus. ¶ Scō cum ea q̄ sunt. hec scōm substātiā dicant hec scōm quātitatē/hec scōm qualitatē: ꝛ ita de ceteris p̄dicamētis: an elemēta solarū sint substātiarū? ꝑ si sic: quō cognoscet accidētia: ꝑtitatē/qualitatē et similia? an solorū accidētiū. Sed dicant rūc quō cognoscet substantiā: substantiāq; cōpleat atq; cōstituat? An erūt elemēta substātiꝫ et accidētiū cōmunia: ꝛ id quidem per seipsum statim ipossibile videt: anima enī substātia est: et ex principijs ꝑtitatis nascet quātitas: ꝛ nō substātia. et ex p̄cipijs q̄litatis qualitas. ¶ Tertio. qr absurdū est simile cognoscere suū simile ꝛ sentire suū simile: et tamē simile nō pati a simili vt volunt. Est enim sentire pati/ꝛ cognoscere simili. ¶ Quarto Empedoclis sentētia est: corporeis elemētis: animā elemētorū similia deꝑhēdere. Et q̄ aīaliū ptes q̄ simplicit terree sūt: vt ossa/pili/nerui/nichil oino sentiūt. si tñ vera esset Empedoclis sententia: sentire deberēt. ¶ Quinto vnicuiq; ꝓncipio maior erit ignoratio ꝑ cognitio. Nā vnū solū

Empedoclis impietas

Empedoclis (vt ſſe) cognoſcet/ cetera oīa ignorabit. ¶ Sexto. Empedocles deū omniū ignorātiſſimū facit. Nā ſol⁹ diſcordiam nō cognoſcet: quā cetera etiā cognoſcēt: cū ex oib⁹ conſtent. Jnq̄t enī deū (quē Spherū vocat) ex quattuor elemētoꝝ cōmixtione: ſola cōuenīente cōcordia ꝓdūſſe. ¶ Septimo dicat Empedocles quō oīa alata non ſint? cū oīa: aut oībus aut vno vt vult cōſtēt elemēto. Quōcūq̄ igīt aut oīa/ aut plura/ autvnū cognoſcere neceſſe eēt. ¶ Octauo. ꝑclarius id eſt qđ cōtinet q̄ qđ continet accipitur. elemēta autē poti⁹ ꝓtinere videntur: t cōditionem ſequi materie. Quicq̄ igīt clarius exiſtimare oportet animā: que vt domina/ vt rectrix vt tēperatrix: dominetur. Et potiſſimū ipſam mentē lōge diuinioꝛē: t naturā dominatricē eſſe t elemētis ꝓtiorē. non autē ipſa elemēta (vt cōtendūt) eſſe oīm ꝓma. ¶ Tertia. nullius antiquoꝝ adhuc de tota alia attigit. Nā qui per motū eā diffinierūt: nō plane attigerūt. Sunt enī pleraq̄ alia que ſic ſunt ſue ſedi nixa/ atq̄ cohereētia: vt ſe nunq̄ alio trāſferant. Hec autē vim motuā nō habēt: cuiuſquidē vſum nunq̄ exercēt. Jtidē et plante. Neq̄ q̄ per ſenſum. Nā plante vt ſtirpes viuere cōcedunt: ſenſuū tamē expertes ſūt. Neq̄ qui per ſenſum t intellectū. Nā non modo ſtirpes et plantas: ſed t alia multa: intellect⁹/ rōnisq̄ cognoſcim⁹ expertia. Neq̄ ꝓpter eadē qui per ſenſū t motū. Falſum et itē id eſt qđ de carminib⁹ dep̄romunt Orpheꝰ: animā ſpiritalē: vēto ferri/ anhelituq̄ attrahi Nā id plāris/ id alalū multis cōuenire nō pōt. Non enī plāte t alia reſpirāt oīa. Et qui eā cōſtitutā ex elementis eſſe volūt: nō ex oībus eſſe cōpoſitā tenere neceſſe ē. Nā ſufficeret altera cōtrarietas t ad ſe et ad ſuū gnoſcēdum ꝓtrariū. Eſt enī rectū t ſui t obliq̄ iudex t regula: obliquū vero neq̄ recti neq̄ ſuimet iudex eſt ¶ Quarta ſentētia eoꝝ minime ꝓbāda videt: qui alam toto perfuſā/ gmixtāq̄ vniuerſo cēſuerūt. ¶ Hac de cauſa Thales moueri potuit vt oīa plena diis aſſereret. Sed id nō videt. Nā qua rōne igni pfuſa t aeri: alal nō efficiat? cū ſimpliciōꝝ coꝛporū pfectiones puter alas. pfuſa autē cō fuſis t mixtis coꝛporib⁹ alal efficiat: vtrū voluerint cōcedant: igne t aerē alata eſſe: id ſane ſine rōne dictū apꝛ

Am. Conci:

Alam mūdi non eſſe ponendam.

parebit. aut igne t aerē non eſſe alata et tūc quoq̄ que animā habebūt nō erūt alata. Et falſe inuitebātur rōnī Cur antiqui ꝑ (quia q̄libet alalis pars eadē ſpecie exiſtit) pars igit alam mundi aeris/ pars aq̄ animal cōſtituens animata hac rōne ſtr. aſſeruerunt. quare et aerē t aquā: eadē alā pfuſam t alatam eſſe neceſſe eſt. Jta certe dicētes pluris facīūt noſtris elemētorum alas. vt imoꝛtales/ idiſſolubiles q̄: noſtras autē diſ
17 ſolubiles. ¶ Queſtio. cum alal vegetet/ nutriat/ indoleſcat/ minuat: cū ſentiat/ audiat/ videat/ olfaciat/ guſtet et tāgat: cū appetat/ gaudeat/ triſtet/ miteſcat/ iraſcat/ cōfidat/ metuat/ amet/ odiat: ſcōm locū ſe agitet/ ſerpat/ nater/ obambulet/ ſe in aera volatu ſuſtollat: cū cōpleatur/ intelligat/ ꝓponat/ diuidat/ ratiocinetur: an oīa hec a tota ꝓficiſcant anima? An a diuerſis? An hec ab vna parte/ hec ab altera: illa vero iterū ab alia? Reſpōdēūt aliqui plane alio vegetare/ alio ſentire/ alio appetere/ alio mouere/ Alio denīq̄ ꝓemplari ac intelligere. Sed quomodo? ſi plures ſint anime ſi ſint diſtincte: eas ſuſtineri/ cōtinerīq̄ (ne ſe diſſocient neue effluāt) oportet. Jd enim corpus efficere nō poteſt. quin poti⁹ anime officiū eſt (ne cōcidat/ ne defluat) cōtinere. egebūt igitur altero cōtinēte: quod (quicq̄d id fuerit) veri⁹ animā dicere licebit. Et de illo cōtinente iterū licet inquirere: an ſectū/ an diuiſum ſit? Quī ſi ſic. egebit iterū altero cōtinente et hoc abibit in infinitū: aut tandē dabit vnum. qđ verius natura imitabitur anime. Secūdo. ſi tota alā totū corpus ꝓtinet: ſi partes habeat diſcretas/ diuiſaſq̄: t pars partem contiebit. Sed quā obſecro potius continebit intellectus? eis non liceat fingere. Tertio deſecte plante oſtendunt: per totum eandem animam ineſſe: et conſimili vita partes viuere/ ſimilemq̄ virtutem habere. ſi ſurculum/ ſi ramum iterum terra ob rueris: alimentum ſumit. Radicem inſtrumentum attrahendi: aptius ſibi formar ac aggenerat. Jta potentie animalis in animali non ſeparātur. vt ſenſitiuum a vegetatiuo. vegetatrix vero et plantis et animalib⁹ ſola communis inuenitur: in plātis a ſenſitiua ſeiuncta: ſed in animali (vt dictum eſt) nunq̄.

Primi de anima finis.

PRIMI CAPITIS secundi de Anima note.

¶ In potentia/in materia. ¶ Totus sensus/tota sentiendi potentia. ¶ Pars sensus/particularis sensus vt visus vt auditus.

SECVNDVS liber de Anima continet quatuordecim cap. Primū cap. sex diuisiones. tres 2clusiones. Animę diffinitionē: ei⁹ declarationē: et duo correlaria post tertiā cōclusionē. ¶ Prima diuisio. Eoꝝ que sūt hoc substātia est/illud accidēs. ¶ Secūda. substātiarum: hoc materia est hoc spēs et forma: illud vero tertium ex vtriscꝫ compositū. Et materia est potētia. Forma vero actus et pfectio: p quā est hoc aliqd. Cōpositū vero ex his cōflatū: hoc aliqd est. ¶ Tertia. duplex est act⁹: hic prim⁹/ille vero secūd⁹: quē admodū sciētia et cōsiderare. ¶ Quarta. substantiarū he sūt corpora: q̄ (t pcipue naturalia: vt sūt ignis/aer/aq̄/terra et ex his 2posita) substātias nuncupam⁹. De talib⁹ enī nostra determinatio est. De aut̄ corpora nō sunt. ¶ Quinta. corpoꝝ hec sunt naturalia et hec artificialia: quib⁹ naturalia principiū prestāt. ¶ Sexta. corpoꝝ naturaliū hec vita participant/illa vero vite sūt expertia. Dicim⁹ enī ea vitam habere: q̄ p seipsa alimentū suscipiunt/nutriunt/augescunt/minuūt. Unde fit vt oē corp⁹ naturale vite pticeps substātia sit: et quidē cōposita. ¶ Prima cōclusio. Aīa substātia l act⁹ est corporis: in potētia vitā participantis. ¶ Nā aīa corp⁹ hmōi vita participās nō est. tale enim corp⁹ in subiecto nō est: anima aut̄ in subiecto est. neꝫ subiectū ipsū. id enī materia est. Et aīa substātia est: et nulloꝫ nisi vita participantiū corporū. Est igit̄ aīa substantialis act⁹ corporis in potētia vitā participātis. Nichil enī aliud qđ ipsa eē possit: relictū est. ¶ Secunda. aīa est act⁹ prim⁹. Nā cū duplex sit act⁹: hic vt scientia/hic vt cōsideratio: aīa act⁹ vt sciētia est: q: sicut scientia se habet ad 2siderare: ita aīa ad corporis vitē operationes. vt enī scientiā habēs nūc 2siderat/nūc vero nō:

Duplicē esse actum.

Quevitā participent.

Quid aīa

Diffinitiōis anime declaratio

habitū tamē habet: ita aīaz habēs: nūc vigilat ceteras operatiōes exercēs/nūc vero suppriměte sōno cessāns a sensu et motu: aīam habet vt habitū. Atqui sciētia prior est et p̄uenit cōsiderare. Igit̄ et aīa prior: reliq̄ viuentis corporis operatiōe. ¶ Tertia. corp⁹ aīe moderamē suscipere idoneū: organicū est. ¶ Nā aīa act⁹ primus est et substātial: corporis in potētia vitā habentis. Oē aut̄ tale organicū est: qđ plane in aialib⁹ licet intueri. vt os ad accipiendū cibū. venas ad deferendū. ossa ad sustinēdū et fulciendū corp⁹. Idē fruticibus et plantis euenit. Radix enī in ipsis vt os habet. Attrahit enim vtrūꝫ alimentū. Fibre p totū porrecte vt animaliū venę. lignū vt ossa. folia sunt in testularū/folliculoꝝꝫ fructuū cooperimentū. folliculi vero in ipsi⁹ operimētum fructus. est igitur corpus aīa moderandi: organicum. ¶ Anime diffinitio. Ex his licebit hāc cōmnnē aie diffinitionē elicere. Anima est prim⁹ substantialis act⁹ naturalis organici corporis: in potētia vitā habētis. Neꝫ querendū est cur aīa et corpus sit: vnū sint. vt neꝫ cur figura et cera vnū sint. Et vniuersaliter cur materia et ei⁹ materie aduenit̄. Et cū vnū et ens dicat multipliciter: vnū et ens actu principalissimū est. Et dictū est act⁹ substātialis. Nā si dolabra aīal eēt: species t ratio a qua dolabra noiat/esseꝫ accipit: act⁹ eius esset et substantia. qua nō existēte nō amplius esset dolabra: nisi nomine rantū et equoce. Est enī aīa talis act⁹ naturalis corporis: eā i seipso habētis: sui mot⁹ et stat⁹ principiū. Itidē si oculus aīal esset: aīa vtiqꝫ visus esset: et visus eius act⁹ et substātia. quo quidē absente actu: non amplius esset oculus: nisi equoce. vt lapideus aut pictus. Ut igitur de parte vt oculo conciperes: ita quoꝫ de toto animali cōcipito. vt enī pars sensus ad partē: et totus sensus ad totū sentiens 2portionē habet. Et sicut visus et pupilla: illic sunt oculus: ita hic anima et corpus: animal. t ofbus ad suas functiones organis vtiť aīa. ¶ Primū correlariū. Ex his manifestū esse potest: aīam actū/perfectionēꝫ non esse seminis neꝫ cadaueris. Nam hoc viuere desūt: illō vero nondū viuit nondūꝫ formarū organis. Ersi semē organicū sit potentia vitāꝫ potens accipere: nondū ta

Pulchra imposſibilium analogia

men organicū est:in potētia vitā vt nutritionē/indole-
scentiā diminutionē habēs:q̄le oportet oēviuēs habe-
re. Sicut enī formate serre incisio est actus:et nō inexci
si et nōdū formati ferri:ervisio formati oculi:ita vita nō
huius est quod nōdum viuit:sed in potētia vitā tā actu
habētis. ¶ Secundū. Ex his itē non est obscurū peipe 13
re totā animā non esse a corpore seiunctā:neq̄ partes. si
eā diuiduā concedamus. et cui⁹ partes corporis parti-
bus asciscamus (quēadmodū visū oculo) earū act⁹ per-
fectionesq̄: quandoquidē tota corporis forma ita sese
habere corpori videat vt figura serre. et vt visus pupil-
le. Nō tamen ita de oi parte sentire necesse erit. Nichil
enī ꝓhiberevidebit:quādā eē absolutā separatāq̄ et q̄
neq̄ toti corpori:neq̄ parti addita sit vt act⁹ et ꝓfectio
qualis mēs et intellect⁹ esse videt. Nōdū tamen id a no
bis discussū est:an ei⁹ vis ita sit humani corporis perfe
ctio:vt sit tamē a corpore seiūct⁹ et separat⁹:quēadmo-
dū gubernator a naui:cui⁹ tamē ꝓfectio est nō adherēs
Sed hec de aīa in gñali. ⁊ nōdū oīno exacte discussa:hie
satisfiant et sufficiant.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶ Sensus/appetitus/motus/intellectus:vis sensitiua
appetitiua/motiua intellectiua. ¶ A b c d:Quadratū
qui et Tetragonismus. e f g h:figura altera parte lon-
gior. e/f:medie linee costarum quadrati. a/b/c/d:4 co-
ste quadrati et quarum quelibet iterum media est late
ri g et lateri h.

SECVNDVM cap. continet quin-
q̄ cōclusiones. tres
questiones:earū solutiones. et vnū corela-
rium ad tertiā conclusionē. vnum ad quin
tam:cum secunda anime diffinitiōe. et tria
ad tertiā questionem. ¶ Prima conclusio 15
Ex operibus anime ipsā perq̄rere et notam facere: par
atq̄ rationabile est. ¶ Nam incertiora natura: notio-
ra tamē nobis:ducūt nos in certiora et notiora nature
et rationi/ab illisq̄ ordiēdū est. operatiōes aūt anime

nobis certiores et notiores sunt. Par est igit ex talib⁹
aīam iquirere. ⁊ debem⁹ nō modo diffinitiōe aīe esse cō-
tenti que rem declarat esse: sed et eā habere explorarā:
que et causam adhibeat. vt q̄d est Tetragonism⁹. diffi-
nitio q̄ figura sit equilatera rectangula figure alīa pte
longiori rectangule equalis: q̄ sit Tetragonism⁹ oīndit
causam nō adhibēs:demōstratiōis ꝓclusionē subiēs. ⁊
diffinitio q̄ sit medie linee inuentio causam adhibet. et
14 qua conclusionē efficias et demōstres. ¶ Secūda con-
clusio. Anima p̄ncipiū est quo viuim⁹. Māiatum ab in
animato vita differt. et q̄uis anima multis viribus pol
leat:sensu/appetitu/motu et intellectu:vna tñ est q̄ solū
viuere mīstrare vidēt. et hec vegetabilis nūcupat:cuius
opera sunt:alere/augere/minuere/gignere:et qua viuē
tia quodāmodo in cōtraria porrigantur loca. Unde fit
vt plante manifeste viuere dinoscātur. arbores enī radi-
ces deorsum in terram porrigūt:ramos autem ī aperto
aere ī altū extēdūt. ⁊ hoc ē ꝓpriū oībus viuentibus. Nā
non modo sursum alimētū mittūt/augmētūq̄ suscipiūt
sed et deorsum/oīq̄ ex parte. et viuūt q̄diu alimentū su-
scipiant et nutriantur. Et eo pacto aīam p̄ncipiū esse
quo sentimus/quo mouemur/et quo intelligimus:ostē-
15 deretur. ¶ Tertia/vis anime vegetādi a ceteris aīe vi- III. Concl:
ribus seiungari potest:alie vero ab ipsa minime. ¶ Nā
plantis vis vegetandi et vita inest:q̄b⁹ neq̄ sēsus vllus
neq̄ appetitus/neq̄ motus neq̄ intellect⁹ adest. Ast alia
lis sensum aut ceterarum virium vllā:in rebus mortali-
16 bus nunq̄ sine altrice reperias. ¶ Corelariū. Unde fit
vt viuentia omnia viuere et p̄ncipiū habere vite a vi
17 vegetatrice:non abrevocatur. ¶ Quarta. q̄d esse aīal IIII. Concl:
ob sensum p̄imū nūcupamus ¶ Nam ea que se ese de ⁊
loco transferre nequeunt fruticū more:modo sensum ha
beant vllum: animalia nūcupamus. tolle autē sensum:
non plus dicimus animalia. Et igitur sentiendi vis:aīa
18 lis p̄ncipiū. ¶ Quinta. p̄imus sensuū oīm:tactus est. V. Concl:
¶ Nam sicut vis vegetatrix a ceteris separari potest:vt
in stirpibus:a sensu/appetitu/⁊ reliquis:ita tactus a ce
teris sensibus seiunctus cernitur. cuius causam aliquā-
do dicturi sumus. Est igitur tactus oīm sensuū p̄im⁹.

¶ Corelariū. Unde fit vt sicut vis vegetandi viuētiū 19
sit principium: ita tactus sentientium: nullumq; animal
sine tactu reperiri possit vnq; ¶ Secunda anime diffini
Scda anime diffinitio 20
tio. Ex his iterū hanc anime diffinitionē elicere poteri
mus. Anima: est primū principiū viuendi/ sentiēdi/ mo
uendi/ et intelligendi. ¶ Prima questio. An horū sin
gula: vegetandi virtus/ sensus/ motus/ et intellect⁹ sint 21
aīe: an potius aīe partes: ¶ Secūda. Si sint aīe ptes: 22
an locis et subiecto distincte sint: an rōne sola: ¶ Rnsio
In aliquibus nihil difficile est videre eandē animā toto
corpore perfusam: vt in stirpibus et plantis que diuise
in qualiber separata parte eandē et consimilem vim vi
uendi retinent. cum tamen diuise non sunt: vnam toti⁹
actu habent animam: potentia vero plures. Diuise aūt
sunt actu plures. Ita et de insectorū aīalium (que muti
lata viuūt) animabus euenire videtur. quorum partes
similem vitam sensum et motum retinent. et si sensum et
motum concedimus: etiam appetitū cōcedere oportet.
vbi enī sensus adest: et voluptatē et tristitiā adesse neces
se est. vbi aūt hec: et appetitū. Et nihil hic de intellectu
et contemplandi virtute intendimus. videtur enim ge
nus alterū quod separabile sit: sicut incorruptibile a cor
ruptibili. cetere aūt loco abinuicē seiūgi non possunt:
quemadmodū nonnulli putauere. Ratione tamen sepa
rari seiungiq; non est immanifestū. si enī aliud est sen
tire et aliud appetere: sensum et appetitū rōne duo esse
necesse est. et differētie animaliū secundū has sumunt:
hec enim habent omnes/ hec plures/ hec vnam. et idem
circa sensum accidit: hec omnes sensus habent/ hec plu
res/ hec vero vnū solum. ¶ Tertia questio. Cū duo sint 23
quibus scimus. vt anima/ vt scientia: et duo quibus sa
namur/ vt sanitas/ vt corp⁹: Ita erūt duo qbus viuim⁹/
quibus sentimus/ quibus appetim⁹: vtrum duorū illo
rum est anima: Dicimus animā esse primum actum et
principium viuendi/ sentiendi/ et appetendi: et ita aliorū
non quidem vt subiectū et materia: sed vt species et ra
tio quedam. quemadmodum scientia et sanitas species
sunt eorum que discipline capacia sunt et sanitatis. Ac
tus enim agentiū in passo apto/ idoneo/ aptoq; recipiū

24 tur. ¶ Primū corelariū: vnde fit vt anima naturalis cor
poris et organici act⁹ bene posita sit. Triplici enim exi
stente substantia: hac materia/ hac specie et forma/ hac
vero toto et cōposito: neq; materia et subiectū esse cogni
ta est/ neq; corpus et totum: sed actus ipm dispositū ma
25 derans ¶ Secundū. sit etiam de recte senserint nōnulli
aīam neq; esse corpus: neq; sine corpore. Corpus enī nō
esse iam satis manifestū est: sed ideo non sine corpore: qz
26 sit in corpore: eius pmus et pcipu⁹ actus ¶ Tertiū. sit Pythagorei
iterū vt qui aīam omne corpus igredi posse putauerūt: corū confuta
indigne de aīa locuti sint. Nā vt dictū est. vniscuiusq; tio
actū in potentia existentē: in propria accōmodata; ma
teria fieri (et vt fieri nat⁹ est) necesse est. Sed quomodo
aīa sit actus: et quis et i quo: satis habūdāter dictū est.

TERTII CAPITIS NOTE.

¶ Trigonus/ triangulus ¶ Tetragonus/ quadratum.

27 TERTIVM cap. tinet duas cōclusiones. ¶ Prima cōclusio.
Potēriarū anime (que sunt quinq;: vegetā
di virtus/ sentiendi/ appetendi/ moueudi et
intelligendi) quibusdam insunt oīs/ qui
busdam multe: quibusdam vero vna sola adest. Nā stir
pibus. vis vegetandi sola adest: aīalibus omnibus: vis
sentiendi. cui semper appetiua contūcta est. Primo qz Sensū et ap
appetitus sunt cupiditas/ ira et volūtas. cuilibet autem petitū semp
animali vel imperfectissimo inest cupedia: et si ira et vo cōiungi
luntas desint. vt enim tactus sensuū abiectissimus et in
fimus est: ita cupiditas appetitionū abiectissima et in
fima: sine qua (vt sine tactu) nulla subsistūt aīalia Scōo
cuicūq; inest sensus: illi eidē delectatio et tristitia inest.
cuilibet autem animali inest sensus. habent enim tactū
omnia. igitur cuilibet animali inest delectatio et tristi
cia. cui autem hec insunt: inest appetitus. Est enim dele
ctatio cōuenientis et delectabilis cupiditas: dolor con
trarij tedium. Tertio. qz omne animal sensum habet a- Quis tactus
limenti. is autē tactus est: qui calidū/ frigidū/ humidū alimenti
et siccū percipit: quibus aluntur aīalia. Aīalia enī cali
dis/ frigidis, humidis et siccis/ aluntur oīa. Et quicqd

alimenti sensum habet. interdū esurit et sitit. quicquid autem esurit aut sitit: appetit. Est enim esuries calidi et sicci appetitus. Sitis vero frigidi et humidi. Et quecūq; gula preter hec expetit: ex superfluo et accidenti expetit: quidsonus/ quid color/ quid odor/ alimento conducit: omne igitur animal appetit. Quibusdā preter has potētias: virtus mouendi adest. vbi bipedibus et q̄dru pedibus omnibus. quibusdam intellectus vt homini et si quicq̄ homine prestabilius est. Homini enī intellect⁹ et cetere anime potentie insunt. Est igit notū potētias anime quibusdam inesse omnes/ quibusdā plures/ et quibusdam tantū vnā. ¶ Secūda conclusio. anime ratio: figure rōni similitudinē gerit: et anima figure. ¶ Nam sicut datur figure: cōmunis ratio cūctis accōmodata figuris: que nulli figure speciei propria est: itidem et aīe: cōmunis data est ratio: omnibus cōueniens animis et que nulli ꝓpria est. Et sicut preter circulum/ triangulū et (que deinde sequuntur) particulares figuras: nulla figura est. Ita preter eas que dicte sunt: nulla prorsus est anima. Et quēadmodū priores figure: in posterioribus claudūt. vt Trigon⁹ et Tetragonon: ita vegetatiuū i sensitiuo: et pores potētie i posterioribus. et vt figurarū pores a posteriorib⁹ absoluūtur: posteriores vero a porib⁹ nequaq̄: ita licet itueri in aīab⁹. Est enī vegetatiuū sine sēsitiuo: vt i stirpib⁹. sensitiuū vero sine vegetatiuo nūq̄ Tactus q̄ sensuū pm⁹ est: sine aliis sensib⁹ esse pōt: auditu/ visu/ odoris/ sensu: illi xo sine tactu nūq̄. Sūt enī pleraq; aīalia: neq; auditū/ neq; visū/ neq; odoratū sensū habētia. Et q̄cūq; se scōm locū mouēt: sēsū hāt: nō aūt ecōtra. Est enī sensus por. Et ido mixta sūt aīalia sensū et nō motū hāntia. Et cui itellect⁹ iest (vt hoī) oēs insunt. et itellect⁹ vltim⁹/ min⁹ atq; simplicissim⁹ est: q̄ q̄busc̄uq; mortalibus adest: et eēkas adesse potētias necesse est. nō aūt cōtrafit: vt cuicūq; aliarū virtutū aliq̄ assit: huic et rōcinādi xtus assit. Quare manifestū est aīe rōnē: figure rōni similitudinē gerē: et aīam figure. Et de singularū potētiarū marieq; aīe, ꝓpria atq; accōmodata rōe hactenꝰ dictū ē

Quid est esuries.

Quid sitis

Anime et figure cōueniētia

QVARTICAPITIS NOTE.

¶ Auspicari/ ordiri/ incipere.

QVARTVM cap. ptinet septē ꝯclusiones. vnus correlariū ad quartā. tres rōnes ad ipm. tres alimēti, ppetates: vnū dubitationē. et vnū correlariū: et tres alēris et augētis ois ad qntā ¶ Prima cōclusio. de actib⁹ potētiarū q̄ de potētijs: por apta icūbit determiatio. ¶ Nā ꝑsiderandū est quid vnaq̄q; potentiarū sit: q̄ue passiōes cōsequant et insint. At actus operatiōesq; potētiarū: ipis potētijs nobꝭ pores/ notiores q; erisūt. ipoꝝ igit q̄ de potentijs: por incūbit determiatio. ¶ Secūda. eadē quoq; rōne de actuū obiectis q̄ de actibus ipsis: prius determinandū est. ¶ Nā potētiarum obiecta nobis sunt actibus priora et notiora: vt alimentū/ sensibile/ appetibile/ locus/ itelligibile ¶ Tertia. inter determinanda alimentū et generatio: primū obtinēt determinādi locū. ¶ Nam vis aīe nutriēdi: oīs ꝓma est: que in oīb⁹ inest. sine qua nulle altarū insunt. cui⁹ officia sunt alimēto vti/ augere/ minuere/ et generare. Et horū naturalissimū et ꝓcipuū est sibi simile generare: oīb⁹ viuētibus (modo sint pfecta/ nō capta mēbris/ nō deprauata neq; spōtinā generationē habētia) conueniens. vt animali: animal simile generare: et plante similem plantā. Sic enī semper scōm suū simile (cum ea ipsa: eadem in numero manere non possint) perseuerant: assimilationē/ conditionēq; assequūtur diuinam: q̄tum eis conceditur: quam appetūt omīa/ cuiusq; gratia agūt omnia que sunt in natura. De alimento igitur nutritiue potentie obiecto: et gñatione potissimo eius opere et vt aliorū fine: tion ab re primū auspicamur determinationis locum. Attamen dupler est id cuius gratia res fiant. Vnū quod: vt diuina illa/ sempiternaq; ratio: quā appetūt omīa: vt dirim⁹: vt q̄tū vnūquodq; potest sit eternitatis sortisq; diuine particeps: illud magis/ illud vero min⁹ et id summū est. Alterū est cui: vt ea ipsa quib⁹ hec diuinitatis imitatio acquirit/ quib⁹ attinet et prierevidet. Et hoc ifra alterū: atq; illi referē ¶ Quarta. aīa in viuētib⁹ triū causarū: formē/ efficiētis/ atq; finis vicē obtinet ¶ Speciei vero et forme. q; viuere viuētib⁹ est esse. atq; igit et aīa (que est viuēdi causa) ipsis

Generatiōis dignitas

Finis diuisio

I. Concl.

II. Concl.

III. Concl.

animatis dat esse: et eorū forma existit. Item ois actus potentie: species est et forma. Anima aūt actus est potentie. est igitur forma. Q; efficientis statim notū est. Nam augmentatiōis motū atq; decremētum pstat. Nihil enī natura incrementū/decremētūq; sustinet: quod non alatur. nihil autē alitur quod non sit anime particeps: et multis (etsi nō oībus) sensū et motū prebet aīa. Est enim sensus alteratio quedā: que nullis anime expertibus accidere potest vnq̄. Ita t neq; progressio/et quecunq; aīali mutatio a se cōueniat. Et q finis et cause gratia cuius etiam vicem obtineat: cognitu facile est. Nam vt que mēte et rōne fiūt: alicuius gr̄a fiūt. ita t que a natura fiunt: alicuius gratia fieri videntur. Id enim in viuentibus est anima. Ipsius enim gratia: et animaliū/et plantarū corpora/et corporum organa sunt omnia. sed vt cui. dictū est enim duplex esse quod gratia cuius: vt quod/et vt cui. Triū igitur causarū forme/vnde mot⁹/ et cuius gratia: vices obtinet aīa. ¶ Correlariū vnde fit vt Empedocles horū motuū in animalibus causam non rite assignauerit. Dicebat enim viuētia et plantas deorsum augeri: q terra suapte natura feratur deorsū. et ramos et palmites sursum extēdi et augeri: hoc faciē te igne sursum illos rapiēte/incrementūq; prestāte. Sed hec nō bene dicta esse patet. ¶ Primo. qr in stirpib⁹ t plantis male sursum et deorsum assignat. Nā qō est os et caput in aīali: radix est in arbore. Os aūt sursum est aīalis: igitur et radix arboris. Consimilia enī ipsis correspondent opera. Quare rami t palmites e regione radicis que sursum est: sunt plante deorsum. Neq; putare oportet oīm sursum t deorsum: scōm vniuersi loca (que nos sursum et deorsum nūcupam⁹) esse deputāda ¶ Secundo dicat Empedocles quid terrā et ignē tam diuersorum et dissonantiū conatuū retinet? quo min⁹ in sua loca euolent et dissipētur viuentia? Nichil pter animā gueniēter assignare posse videbit. qō si ita fecerit: aīam precipuū esse augmenti et decremēti efficiēs: assignabit ¶ Tertio. q̄a inualida est ratio qua suspicati sūt cōplures: ignē in viuētib⁹ esse augmēti causam: q elemēto: ū ignis vel maxime solus ali/nutririq; videat. Hinc oplo

Empedoclis cōfutatio

nem traxere: viuentia ab ipso igne cremēti sueq; nutritionis causam ducere. Sed hoc verū nō est: q̄uis calor augmētationi et nutritioni coadiuuet/ eoq; vt aīa vt instrumēto. Nā ignis augmentū in infinitū fit: quousq; fuerit cōbustibile. nō autem aīalis augmētatio: sed omniū natura cōstantiū magnitudinis t augmēti termin⁹ est t ratio. huiusce autē rei officiū est anime t speciei: potiusq; ignis atq; materie. Sed vt ꝓpositū exequamur: de virtutis nutritiue et generatiue (q̄ omniū ꝓxima est)

34 alimēto: nunc agendū est. ¶ Tres alimenti ꝓditiones. Tres elemēti ꝓditiones Ꝓxima. nutrito cōtrariū est alimentū. Secūda. alimētum tale debet esse contrariū: ex quo nō modo suum cōtrariū generetur: sed t incrementū suscipere natum sit. Pleraq; enī sunt cōtraria que ex se inuicē fiunt: sed alterum altero nō accrescit. vt ex sano fit egrū/et ex egro fit sanū: sed neutrū ex neutro suscipit incrementū: imo nec nutrimentū. Tertia. contrariū corrūpere et trāsmutare debet alimentū: nō autem contra: alimentū suū contrarium. quēadmodū humidū alere videtur ignē: nō autē contra: ignē humido alimentū esse: q ignis in suam speciem transfert humidū: et non econuerso. Sed huius rei extitit dubitatio/opinionū ꝙ diuersitas. Dixerūt enī hi similia similib⁹ ali. Nam nutritio pinde est atq; augmētatio. Augent autem similia similibus: igitur t similia similib⁹ aluntur. Illi vero dixerūt contraria cōtrarijs ali. Ꝓximo quia oportet alimentū trāsmutari t cōquoqui: transmutatio autē omnis de cōtrario in cōtrariū/ aut in mediū. Secūdo simile nō patitur a simili. Alimētū autem patiē ab alito t nō ecōtra. vt faber ferrū excudens nichil patiē a materia: hec autē patiē ab illo. Aliē igiē ꝓtrariū cōtrario. Sic: ita dicētes ꝓciliare possum⁹. si ꝓiusq; coctū sit/alimētum vocēt: qō t idē coctū vocēt alimētū: vtroq; quodāmō recte sentire dicim⁹. t sīlia similib⁹ ali. t ōria cōtrarijs. Nā in ꝓncipio: alimēto īcocto/īdigestoq; ōria ꝓtrarijs alūtur. tandē vero ī exitu: ipso alimēto cōcocto: sīlia similib⁹ ali ꝓcedere debem⁹.

35 ¶ Quinta ꝓclusio. Aiatū: vt aīatū est nutriē. Nā nichil

36 nutriē qō nō sit vite particeps: t alimēto in viuētis naturā ꝓuerso. nutriē igiē aīatū: vt aīatū ē. ¶ Correlariū

Quo fit vt alimentū ad animā per se ⁊ nō per accidens referatur. Nullo enī accidēte suscepto quicq̄ alitur: sed versa alimenti natura: viuentis specie accepta. ¶ Tres alentis ⁊ augētis differētie. Hinc deprehēdi possunt alētis/augētisq̄ differētie. Differūt enī primo. Nā etsi subiecto vnū sint: rōne tamē et cogitatione sūt duo. Idē enī alimētū vt substantiā ministrat alenti dicit: vt vero molis amplitudinē attollit: dicitur augēs. Secūdo. viuēs eousq̄ nutriēte eget: quousq̄ perseuerat: saluat enī ipm alimentū. non autē semper eget augēte: sed sui incremēti statum habet: citra suū finem cōstitutum. Tertio. nutriens generationē ⁊ ortum facit: nō illius quod alitur (iam enim est ⁊ nichil seipsum generat: sed saluat) sed talis: quale est id quod suscipit alimentū. Unde fit vt animatū alimento priuatū: persistere nequeat. Anime enī talis vis/talisq̄ facultas adest vt ipsam habentē saluet/fluxumq̄ reparet. Id autē efficere nō valet: nisi alimentum parando/aprando/ coquēdoq̄: fluxe corporee machine reparamento. ¶ Sexta. Equū est vim vegetādi: a generandi facultate vim generatiuā dici/nomēq̄ hinc ducere. ¶ Nam cū eius tria precipua sint opera: alere/augere/generare. Alere quidē vt propriā conseruet substantiam: a quo vis altrix et nutriendi dicitur. Augere ad magnitudinem natura institutā cōsequēdam: a quo augmentatiua virtus nomē sortiretur. Gignere ad proolem edendā/imitandūq̄ illam diuinitatis īmortalitatē: et qđ opus vt diuinius: aliorū finis est: modo autē equū est vnūquodq̄ a fine denoīari. Equū igitur est vim vegetandi: ab ea gignēdi facultate vim generatiuā dici/nomēq̄ sortiri. ¶ Septima. Omne animatū: instītū calorē habere necesse est. ¶ Nam duob⁹: alimentū ad nutriendum paraf: vno vt mouēte ⁊ quidem īmoto/altero vero vt mouēte et moto. quēadmodū nauis duobus intemperatur: gubernatore vt primo principali/⁊ immoto: ⁊ Aplustri vt mouēte ⁊ moto. Paraf itidē alimētū et decoquitur ab alīa: vt ꝑmo mouēte ⁊ īmoto. ⁊ a calido. decoctionē enī operaf calidū vt mouēs ⁊ motū/visq̄ pncipalis īstrumētū. Habet igif oē alātū: instītū calorē. Sed de alimēto/alēdi vrtute/⁊ oīb⁹ eis: tāta dicta satis sint.

Tres alentis et augentis differentie

Vt. supra.

QVINTI CAP. NOTE

Triplex sentiendi acceptio

¶ Sensus nūc operationis/nunc potētie hoc est ex sentiendi actu/aptaq̄ materia cōstitutis: nomē est. vt sensus visus ex actu vidēdi et potentia oculi dispositā vt pupilla. Et ita de auditu/odoratu/tactu: et intellectu suo modo. ¶ Sensum esse in actu/est ipsum actu sentire.

QVINTVM cap. cōtinet duas cōclusiones. duas questiones earū solutionē. tria correlaria post secundā cōclusionē. et duos modos potētie post secundū correlariū. ¶ Prima conclusio. De sensu incūbit determinario. ¶ Nā sentiēdi virtus: vim vegetādi sequtur: post quā etiam cōior habetur. Et prio de sensu in cōmuni: deinde de vnoquoq̄ sensu agēdū est.

40

41 ¶ Secūda. fit sensus cū mouetur sentiēs/cunq̄ aliquid patitur. ¶ Nā sensus alteratio quedā esse videf. Et an passio a simili/an a dissimili fiat: a nobis prius determinatū est: quodāmodo fieri ab vtroq̄. Nā id quod patiē potētia tale ē: quale qđ facit actu. in principio siquidē dissimiler finito/cōpleto q̄ actu: simile. ¶ Due q̄stiones

42 ¶ Prima. cur sensus sua organa ⁊ sentiēdi instrumēta nō sentiat: cū sint ex ēttuor elemētis (vt cetera q̄ sentit)

43 cōtēperata. ¶ Secūda. cur sine exteriorib⁹ sensibilib⁹ nō fiat sēsatio? ¶ Respōsio. sensus nō est i actu p seipm: sed in potētia. sicut cōbustibile nō p seipm actu ē: seipm enī cōburet: neq̄ extero cōbustino vt igne cōburēte: egeret. Idcirco sensus neq̄ se: neq̄ sua sensoria pcipit: neq̄ si

44 ne exteriore sensibili quicq̄ a sensu pcipitur. ¶ Primū correlarium. hinc fit vt sentire dupliciter dicatur hoc vt potentia quēadmodū dormiens/illud vt actu. cum iam presto adest rei sensatio. Ita audire/videre/odorare. et sensus/auditus/visus/odorat⁹ et cetera alia: cōsimiliter dupliciter dicūtur vt potentia et actu. Et cum diximus sensum fieri cum mouetur sentiens ⁊ cum quid patitur: id nosipsi intelligi volumus de sensu qui est actu: ⁊ nō vt potentia. Et nos moueri pati/et operari: hic vt eisdē vtimur. Est enim motus proprie operatio quedam et actus: sed imperfectus vt prius aliquando diximus.

Sentire dupliciter dicit

¶ Secūdū corrclariū. vnde est sentiēs vt a dissimili pa- 44
ti/ꝛ vt a simili. Nam cū in principio patik: dissimile est:
cū vero iā passum est: sīle. ¶ Duo modi potētie. Adhuc 46
Qz bifariam dcꝫ est in potentia potentia (vt exactiꝰ determinem) duplicik dicik. Prio
modo: aliqd ī potētia vt sciēs: q: sit tale suapte natura:
vt sit sciētie capax. Scō. q: iā sciētiā nactā habeat sciē
di habitū. vt geometriā. Et hi modi lōge iter se differūt. Nā primi exilik atq; tenuiter sciētes dicunk: vt quia
apti nati vt tales euadāt: et vt materia. qui nō cū velint
operēturised ꝺ alteratione discipline: nōnunq; etiā ex cō
trario habitu: idigeāt. Secūdi magis vt ꝺ cū velint ope
renk: nisi speciale supuenerit ipedimētū: neq; tali altera
tione egeāt sciētie: sed sola opatione. Et in pmis nō solū
est passio: sed plerūq; ɔrij corruptio atq; obiectio. In se
cūdis autē: simplex passio ꝛ pfectio quedā. Saluak enī
sciens habitu: ꝛ hoc mō potētia: cū contēplek actu. ꝛ nō
modo saluak: sed pficitur ꝛ nichil corrūpitur/abijcitur:
q3. Neq; ꝑprie est alterari: aut est alterū alterādi gen⁹
a primo. Absurdū enī videbik sapientē cū contēpletur:
et prudentē cū (vt recteviā instituat) cōsideret: alterari
dicere: ꝛ nō artifice cum aliqd artis moliak: vt domifica
tor cū edificet. Et qui sapiētie aut prudētie habitū possi
det si ipsis vtatur: nō aliam ꝙ sapiētis prudētisue deno
minationē sortitur. Sed qui a docēte ꝛ actu sciēte scien
tiam capit: denominationē capit: ārē non alteratur ha
bitu cōsiderans: aut duo alterationis erunt modi vt dic
tum est. Est et aliquid ī actu: vt sciēs actu: qui maxime
sciens est cū sciens actu cōsiderat. Cōsimili pene modo
de sensibus accidit: vt aliqd dicatur bifariā potētia sen
Qz bifariā dcꝫ est potē- tiens. Primo vt semē quod natū est et a natura institu
tia sentiens. tum: vt ex eo fiat sentiens. vt aīal. Secūdo vt iam factū
animal potentiam sentiēdi habens persimilē sciendi ha
bitui. Et cū sensibile actu apprehēdit: maxime dicitur ꝛ
actu sentiēs. Et actu sentire assimilatur cōtēplari. Hoc
tamē interest ꝙ que actū sentiēdi prestāt: extera sunt/et
sentiēti extrinseca. vt audibile/visibile/odorabile. Que
autē contēplandi actū: interna ꝛ contemplanti. nec iniuria
quidē: quia que actū sentiendi prestāt singularia sunt ꝛ
extra: que autē scientiā: vniuersalia ꝙ quodāmodo sūt

47 in anima. ¶ Tertiū corrclarium. Vnde fit vt intelligere et cōsiderare cū volumus: in nostra sit sitū potestate:
non autem sentire: sed ipsum sensibile adesse necesse est.
Sed de his amplius determinandis: alius futurus est
locus. Et satis dictū sit quomodo potētia nō dicik vno
modo: sed sicut puer potētia militās quia possit militare/natusq; sit ad militiā. ꝛ sicut maturā etatē nactus: po
tentia militās. sed quia illis potētie varietatib⁹ nō sunt
ꝓposita nota: ꝑmiscue vtimur invtriscq; ijsdē nominib⁹.
vt alterari vt pati: ꝙuis nō ꝓpꝛie potētia sentiens (vt
adulta etate militans) sentiendi actū exercēdo: dicatur
alterari et pati. Et sentiēs: tale est potentis: quale quod
sentitur actu quēadmodum dictum est. patitur autē nō
simile: passum autem simile euadit.

SEXTI CAP. NOTE

¶ Sensus/sensus exterior.

48 HEXTVM cap. cōtinet duas diuisiones. et duas sensibiliū ꝙ se et ꝙ ac-
cidēs differētias. ¶ Prima diuisio. Sensibi
49 lium quedā sunt per se: ꝛ quedā per accidens.
¶ Scōa. Sensibiliū ꝙ se hec sunt ꝑprīa: hec
vero plurib⁹ sensib⁹ cōia. Sēsibile ꝑprīū est qō ab vno Quid sēsibi-
et nullo alio sensu sentiri pōt. ꝛ circa qō rite sensui obiecte ꝑprium
ctū nō cōtingit sensū errare. vt circa sonū: auditū/circa
colorē: visum/circa odorē: odorādi sensū/saporē: gustū/
caliditatē/frigiditatē/humiditatē ꝛ siccitatē tactū. Ha-
bet enī has plures sentiēdi differētias tact⁹. circa quas
iudicat: vt ceteri circa suas. ꝛ nō errat. Nō enī errat vi-
sus iudicādo eē colorē: ꝛ auditⁿ esse sonū: sed errare po Quid sensibi-
test ꝺd coloratū sit vbi sit/ꝺd sonū edit ꝛ vbi. Cōia sunt le cōmune
ꝙ nullus sensuū sibi vt ꝑprīa vēdicat. ꝛ sūt hec numer⁹/
magnitudo/figura/repus/mot⁹ et quies: ꝙ plurib⁹ sunt
50 cōia sensib⁹. Motus enim ꝛ tactu percipitur et aspectu.
¶ Differētie sensibilis per se ꝛ per accidēs. differūt sen- Sensibil ꝙ se
sibile per se et per accidēs. Nā sensibile per se sentiēdo: et ꝙ accidēs
patitur sensus. vt colorē videndo: patitur visus. Nō autē discrimen
sensibile ꝙ accidēs. vt huiusmodi. vt Diaris filⁱ cum sit
albⁿ sensibile est ꝙ accidēs: ꝙ ei albedo insit. nō autē vt

Diaris filius que talē subeat rationē. Et sensibilia per se propria: proprie sentiunt: et ad ea persentiēda: vniuscuiusq; sensus substātia: commoda aptaq; maxime natura instituitur.

SEPTIMI CAP. NOTE

¶ Diaphanum/perspicuum/trāsparens/trāslucens.

SEPTIMVM cap. ptinet nouē conclusiones. vnū corrolariū diffinitionē perspicui et luminis ad te. riū. duas rationes ꝛ vnū corrolariū ad q. intā. ꝛ duas ad octauū. ¶ Prima conclusio. Color est visibile. ¶ Nā cuius sensibilis: visus ē: illud ē visibile: visus autē est colorīs. Est igitur visibile. Et non modo color visibile: sed et pleraq; alia que nomine carent: vt ex determinatione dilucebit. ¶ Secunda conclusio. Color pse visibile est: non ratione. ¶ Per se quidem. quia ex se speciem prebet: qua videatur. Nō ratione. qua absoluta res est: que ad visum nō refertur. vt visibile. q̄ licet nunq̄ conspecta: plane tamē consistet/ eritq; color. ¶ Tertia. Color: sine lumine videri nō potest. ¶ Nam colorē ita diffinitur. Est qui suapte natura mouet: actu perspicuum. Actu autē perspicuum (quod Diaphanes vocāt) sine lumine nō est. Nō itaq; cōtingit colorē sine lumine videri. ¶ Corrolariū. Unde fit vt de lumine ꝛ pspicuo: pri⁹ determinādū sit. Perspicuū enī est qō suapte natura visibile nō est: sed alieno visibili. vt celū/aer/aqua: ꝛ pleraq; solida corpora. Aer enī vt aer: et aqua vt aqua visibilis nō est: sed illi⁹ ratione q̄ in ipsis recipitur visibile. Et lumē est act⁹ perspicui: vt pspicuum est. Est enī lumē quasi pspicuorū color. ¶ Quarta. Que potentia pspicua sunt: tenebre aliquādo sunt. q̄ autē semper actu plucent: nunq̄. ¶ Nā que potētia perspicua sunt aliquādo actu perlucēt lumine collustrata: et perspicua sunt actu: aliquādo autē nō perlucēt: lumine carētia. Sunt igit aliquando tenebre. Tenebras enī dicim⁹ luminis in perspicuo carentiā. que autē semper actu perspicua sunt: semp lumē possident collustrās. nō igitur tenebre sunt vnq̄. ¶ Quita. Etsi corpora lucida

I. Concl:

II. Concl:

III. Concl:

Quid ꝓprie color.

Quid perspicuum

Quid lumē.

IIII. Concl:

Quid tenebre.

V. Concl:

vt ignis/sol ꝛ astra: lumē ꝓsentent in perspicuo sue lucis speciem: non tamē lumē/ aut ignis/aut sol/ aut astrum/ aut ab illis corporib⁹ defluxus esse potest. ¶ Primo. quia si qō illorū esset: aut quidā (vt aiunt) defluxus ab illis: corpus esset. qō cum sit toti pspicuo psens: duo corpora simul erūt/ atq; se simul occupabūt: qō fieri nō potest. ¶ Scō quia tenebre: sūt luminis ꝑuatio. nō autē
§6 ignis/solis/astri/ aut corporū defluxus. ¶ Correlariū. Unde fit vt Empedocles absurde fatis cēsuerit lumē in ter terrā ꝛ cōtinētis celi ambitū ferri: nosq; interdū latere. Nā dignare ex venia: si paruo latū spacio latere dicret: sed in tāto (ūtū ortu claudit ꝛ occasu) spacio idem sibi cōcedi magnū postulat: et nō a rationis cōpote profecto admittendū. ¶ Sexta. Perspicuū coloribus vacat: et vt de se inuisibile est. ¶ Nā qō sonos capit: de se sonis est vacuū. et quod odores: inodorū. tale autē perspicuū ad colores cū potētia sit: quale aer ad potētia sonū: perspicuū igitur coloribus vacabit; eritq; vt de se inuisibile.
§8 ¶ Septima. Etsi ꝓprius vniuscuiusq; rei color videat in lumine: nō tamen ola visibilia spectantur in lumine. ¶ Nā nōnulla sunt q̄ nō in lumine sed in tenebris cient/ efficiūtq; sensum. vt ignita/fungi/quorūdam aliorū corpora/piscium capita/squame/ oculi/ putres arbor⁹ trunci: carie/ fituq; marcidi: quorū nō est vnū nomē: quo simul ea cōplecti possim⁹. Et quā ob causam in tenebris et nō
§9 interdiu fulgeāt: postea victuri sum⁹. ¶ Octaua. nō recte Democritus putauit: si totū quo cernimus spacium vacuū esset: expediētius/ acutiusq; singula videri: adeo vt medio itersilite vacuo formica in celo a nobis exactis sime ac expeditissime videretur. ¶ Primo. qr id cognitum est: qō in lumine spectatur colorē esse. natura enim eius est mouere: actu perspicuū. vt aerē: qui cū sit oculo artiguus: mouet oculū: hoc indicio cognitū: q̄ si colorē habēs: supra oculum posueris: nō videbit oculus: sed cū fuerit meditū: actu perspicuū. Act⁹ autē perspicui lumen est. Existēte igitur vacuo medio spacio: nullus percipiet color. Perperā itaq; opinat⁹ est Democrit⁹ ires singulas tūc expediētius/ acutiusq; videri. ¶ Scō. fit visio cū sensus afficitur. Ipse autē colore q̄ videt: affici

Empedoclis confutatio

nequit. Afficiē igit a medio. Ipso igitur existēte inanī nō fieret visio. quare nō modo existēte medio vacuo: nō exactiꝰ videreꝫ: sed ne oīno q̄dē videreꝫ. et idē subit iudiciū: de sono/et odore/sapore/et tāgibili. Ea siquidem supra auditꝰ/odoratꝰ/gustus/et tactus sedes locata: sē sū non efficiūt. sed medio (vt sentiant) hec oīa egent. In sono enī: mediū est aer. in colore perspicuū. in odore innominatū est: et est aer et aqua aliq̄ cōmuni passione affecta. Ad̄tiles enī aiantes sēsū odoris obtinēt: et ceka q̄ in fra vegūt respirātia: q̄ sine respiratiōe olfacere nequeūt. q̄d in saporib⁹/q̄d in tāgibilib⁹ sit mediū: et eoꝝ q̄ modo tetigim⁹ causas: posteri⁹ adiiciem⁹. ¶ Bona. Sūt nōnulla quorū color et i lumine et in tenebris sepdit. ¶ Nā flāme mouēt: actu pspicuū: aliorū colorꝫ naturā imitādo. q̄re interdiu sepdūt: t mediū ipm afficiunt: reddūtq̄ actu pspicuū. q̄re noctu itēꝫ se manifestāt

Triplex visibiliū differētia

rētias: hec solo lumīe/hec sol tenebris/hec vero vtroꝝ q̄ naturā imitata: et lumine et tenebris deprehendi.

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Gurgulio: guttur/spiritalis fistula/ac arteria vocal.

OCTAVVM cap. continet vnā diuisionē. vndecī 2clusiones. vnū corrolariū ad pmā. 2. ad. 7. vnā q̄stionē. Responsionē: et sonoꝝ differētias post nonā. vocis diffinitionē post vndecimā. ¶ Diuisio.

Quid sonus actu.

duplex est sonꝰ. Unus actu alter vero potēcia. nā sunt q̄ plaga illata actu sonū edūt: vt es et q̄cūq̄ plana t leuia corpora. et hic sonꝰ actu vocꝫ. Sūt vero q̄ actu pulsa non

Quid sonus potentia

sunt: pulsa tamē sonare possūt. vt notata et corū sonꝰ potētia notatur. sunt deinceps q̄ neq̄ actu: neq̄ potēcia sonum habēt. vt spōgia/lana/pili. ¶ Prima 2clusio. Sonus actu (si percipi debeat) fit inter corpus sonans t auditum. ¶ Nā fit actu sonꝰ: alicuius: ad aliquid attactu (percussio enī edit sonum) et in aliquo semper. eraditurq̄ cum de re queſonat ad aurē delatus: medium oplet spacium. ¶ Corrolariū. Quo fit vt vno solo existēte corpore: non eliciatur sonus. ¶ Nam aliud est verberā: et aliud verberatū atq̄ percussū. Fit enim sonꝰ alicuius ad aliq̄d attactu: et in aliquo. ¶ Secunda. Sonus non fit sine motu. Nam percussio non fit sine motu sonus autem non fit sine ictu et percussione. Non fit igitur sonus sine motu. ¶ Tertia. non ex quocūq̄ corporū percussione eliditur sonus. ¶ Nam vt diximꝰ lāna/et pili collisa non perstrepunt/efficiuntue sonū: sed corpora dura/leuia et concaua. Leuia quidē q̄ integre magis ferianꝫ: incolumioreq̄ aer/minusq̄ fractus perducitur ad auditū. concauave roq̄ refractiōe cōplures post primū congeminat ictus: cū aer motus ac agitatus: libere exilire non possit. ¶ Quarta. Sonus et in aere et in aqua editur: sed in aqua subobscurꝰ. ¶ Et in aere/et in aqua edi notū est. Sunt enī hec media inter sonū et auditū. Et q̄ subobscurior in aqua hoc ideo est: quia sopitur/hebescitq̄ in ea. ¶ Quinta. Etsi aer sonorior sit aqua: non sufficit tamē ad soni editionē. ¶ Nam (vt dicta est) requiruntur solida corpora: et vt ad aerē ictꝰ fiat prius q̄ diffundatur. Quapropter aer aliquo vt virga: cito et vehemēter percussus sonat: tūc vocū et pcussi et medū fungēs officio. tunc enī plaga motioq̄ pcutientis velocitate: diffusionē anticipat aer. quēadmodū si quis harene cumulū cadentē velociter cedat: eiusdēq̄ casum velocitate preueniat. ¶ Sexta. Cum fiat sonus semper redditur Echo: etsi nō semp audiatur. ¶ Echo Quid echo est soni reflectio: aere obvias aut locum ipsū circundantem (vt pila repulsa) resiliente. Et q̄ semp reddaꝫ pater. Nam ita fit in sono sicut in lumine. Atqui lumē semper repercutiꝫ: alioquin nonvbiq̄ vt invmbra fierer lumen sed extra locum illum in quo solis radij pertingunt sūme essent tenebre. hoc autē falsū. Fit igitur semper et soni repercussio: quare reddit Echo. Et q̄ non semper audiatur: idē vt de lumine pditur indicium. Nam non ab omnibus sic refrangitur lumē vt semper appareat: sed interdum iacitur vmbra vbi minime lumen percipit: sed ad eam terminatur sensibile lumen. Sic Echo non semper redditur sensibilis: sed cum a solidis/concauis/et planis exceptus refrangitur sonus. ¶ Septima. nō longe distat a veroꝝ antiqui audiendi facultatem va-

cuo attribuerũt. ¶Nã ad audiendũ aer maxime ppt⁹ aptusq; videt. facitq; audire pcusso leui: cũ vnus et cõtinuus fuerit ad auditũ vsq; agitatu platus. Aer autẽ eorũ opiniõe inane erat et vacuũ. Nõ igit lõge distabant a vero. ¶Primum correlariũ. Mirum igit auditui cõnaturalis cõgenitusq; aer inest. Sic enĩ exteriore aere moto: intern⁹ aer excitus meliorẽ prestat audiẽdi facultatẽ. ¶Scõm. fit etiã iure vt nõ oĩ ex parte aĩal audire debeat. Nã nõ vbiq; transit aer: neq; talẽ natiuũ et cõgeneũ habet aerẽ: ad quẽ agitat⁹ exterior pferatur. Sicut neq; vbiq; aĩal humidũ habet pupille. ¶Ocrauua. Aer insonus est. ¶Qz facile dissipatur/ diffugitur/ et oĩ corpori vltro cedit. Si tamẽ arctior fiat illisio/ diffundiq; phibeatur: elicitur (vt dictũ est) son⁹ ¶Mona. Internus aer auri b⁹ institus: imobilis est. Hoc enĩ ideo est q; oẽs motuum differẽtias exacte percipiat. Non tamẽ omnino imobilis est: sed placide trãquilleq; agitat⁹ citra turbã aliquã/ auriscp obstrepitum. Hinc mẽbrana contectus et conuolutus est: et auris iter inflexuosum atq; anfractuosum factũ ẽ: ne ledaĩ/ ne turbeĩ a suaue tranquillitate dimoueaĩ. Et in aqua audimus: cum viarum anfractus difficultate vefẽdiĩ: ne aurẽ subeat. Cũ vero subito organũ indisponit et non ampli⁹ audimus. Et cum membrana (qua cõtegit̃r cõgenitus aer) leditur: auditio impediĩ: perinde atq; lesa cuticula pupillã obuoluente: ppeditur visio. Et argumentũ incolumis auditus est: si auri aliquo (vt manu) cõtra admoto: insonitus q; tinnitus quidã aeris (vt cornu sonãtis) obaudiatur. Ille tamen sonus nõ est inlito aeri ppr̃ius: sed alienus. Hinc antiqui nos inani et vacuo audire (q; illo aere interno determinatoq; egeamus) iterũ trahere potuerunt opinionẽ. ¶Questio. Anverberãs/ anverberatum soner⁹/ anvtrũq; sed alio modo? ¶Respõsio. Son⁹ ei⁹ est qs illo motu agitatur et resilit: cũ corpora leuia feriunt. Debet enim quodverberatur planũ esse et ẽquale: vt inde vniuersus aer totus concussus resiliat. Nam non omne verberans et verberatũ (vt dictum est) reddunt sonũ. vt si acum acu collideris: sonum non elicies. ¶Differentie sonorum actu. Ue sunt acutum et graue.

Vtrũ in aq̃ fit auditio

Sicut enĩ colores nõ sine lumine pcipiunt: ita neq; he actu sonoꝝ sonoꝝ differentie sine sono actu: que a tangibilib⁹ ad so differentie nos transferunt. Nam sicut tangibile acutũ: cito tactũ pungit et penetrat. ita sonus acutus: celeriter auditum mouet quasi pungens. Et vt obtusum tangibile: tarde tactũ vt trudens obtũdit: ita grauis sonus auditũ. Nõ tamen graue et acutũ idẽ sunt qs̃ tardũ q; velox: sed tarditate q; celeritate pariunt. Et obtusũ: lentũ efficere videtur motũ. acutũ vero et gracile: cõcitatorẽ. Sed de sono hactenꝰ. Nũc de voce aggrediendũ est. ¶Decima cõclusio. Uox solius est aĩantis: ersũ nõ oĩm ¶Nã nulla inaĩa voce fundũt: ersũ vocis nomẽ nõnullis attribuaĩ instrumẽtis: vt tibie/ lyre q;: hoc ppr̃ie nõ est: sed similitudine quadã ad id qs̃ ppr̃ie vox est: q; imitent eiusmodi soni: vocis humane sonoritatẽ et allocutionẽ. Et sunt pleraq; aĩalia (vt exanguia q; sanguine predita vt pisces) Aliq; aĩalia que vocẽ nõ eliciũt. Et id sane nõ sine ratiõe euenit. Nã nõ emittere sonus motus aeris est. exanguib⁹ aũt nulla est pellendi vocem. aeris facultas. et pisces aere non attrahunt vtpote qui in aquis degũt. Et pisces quos amnis Aphelous nutrit sonitũ attritu branciarũ edunt. ¶Undecima. Uox son⁹ est animalis: sed neq; omis/ neq; ab omni corporis pte ¶Nam manus collise strepitũ edunt: qui non est vox. Quot ad vos sed ad gignendã vocem hec requirũtur: per cuties/ per cussum et in quo. hoc enim aer est non omis: sed is spũs quẽ vicario ordine: Aphelitu accipim⁹ et reddim⁹. Et quẽ admodũ lingue: duplex est officiũ. Primũ est gustandi adiute necessitatẽ. qua propter in oibus hoc obtinet officiũ. Secundũ est vt loquelle sit vsui: ita spũs quẽ anhelitu ducim⁹ q; alẽnati emittim⁹: duplex est vsus. Primus est ad internũ tẽperandũ calorẽ: necessari⁹ qdẽ: cui⁹ causa ex alio reqrit loco. Scõs est ad effingendã vocẽ: boni qdem gr̃a: et nõ ad vite necessitatẽ Mentis enĩ interpretatio nimirũ boni gratia adhibita est: q; ei cõmoda/ aptaq; tradita sunt instrumẽta: fauces q; pulmones: Nõ sine ratione igit ea sola aĩalia vocẽ eliciũt: que respirant et aerem attrahũt. Et hec ea ex parte ceteris sunt calidiora: et que aere egeant attracto: ad precordiorũ calorem tẽperandũ: q; quo pacto refrigerandũ. ¶Diffinitio. Ex

Quot ad vocẽ edendã requiruntur

Quid vox. his: vocis diffinitionē elicere facile est. Vox est sonus aeris ab aīa respirati: percussi ad vocalē arteriam cū alicuius significatiōis imaginatiōe. Non enī satis esset respirati aeris percussi: emissio. vt tussis: sed ad gurgulionē pcussio fiat oportet. et cū quadā intentiōe affectiōeue significādi. Et p̄ necessaria sit ad gurgulionē et sonantē arteriā: aeris pcussio: hīc sumitur inditiū: p̄ nō contingit expirantē et respirantē: vocē vnq̄ emittere. sed aerē continere oportet: et ita internū cōcutere. Hinc itē fit cognitū: cur pisces sint sine voce. nā gurgulionē non hāt. et hoc: q: non respirant. et qui eos respirare arbitrant: peccant. Sed cur nō respirant: alio differendū est loco.

NONI CAPITIS NOTE.

¶ Sensoriū/ organū. ¶ Olfactus/ odorandi sensus/ odorat⁹ ¶ Suffitus/ fumo/ suffu migio ¶ Bitumē ex mari mortuo lacu Syrie trahit: qđ et asphaltus dicitur.

NONVM cap. cōtinet quatuor cōclusiones. ātuor rōnes ad primam. duas ad sc̄am cū corrolario p̄me. tres modos inodorabilis post tertiā. vnā q̄stionē: ei⁹ resp̄sionē: tres rōnes q̄ nō respirātia odorāt: et vnā corrolariū post q̄rtā. ¶ Prima conclusio. De odore et odorabili nō vsq; adeo (vt de victis) facilis et prompta determinatio est. ¶ Primo. q: non est ita facile deprehendere quid sit odor: sicut quid color: q̄d lumē/ q̄d pspicuū/ q̄d son⁹. Hoc enī ideo euenit q: olfactū pdebilē hēmus. ~~Odorat enī~~ prauē homo. et multis aīalibus. ~~vt canib⁹ vulturi⁹ et hoc~~ sensu inferior est. ¶ Secundo quia nos non sine delectatiōe aut fastidio: odorū differētias percipim⁹. hoc autē in visu et auditu non accidit. Et ideo hic sensus: homini datus esse videtur ad mensuram: non vt odores quales in se sint percipiamu⁹: sed quales ad nos peruenīūt. Itaq; difficilior ipsorum deprehensio est. ¶ Tertio. quia odorum sensoriū: minus cognitum/ explorarumq; habemus. ¶ Quarto. Ita homines odores ipsos comprehendere videntur: quibus odorandi sensorium obtectum est: vt animalia: duros oculos habētia apprehēdunt colores.

79

Atqui consentaneū videntur huiusmodi durorū oculorum animalia: nō oīs sētire colores: sed eos qui ipsis terrorem/ tristitiā p̄ ingerant/ quiue voluptate afficiāt. quare neq; homines: quoscunq; diiudicabunt odores.

80 ¶ Secunda. etsī odoris difficilis sit nature deprehēsio: er saporū tamen similitudine nobis ad hoc patebit aditus. ¶ Primo. q: certum gustum habemus: et gustus quidam sit tactus. homo autē certissimū habeat tactū. Et cū hō a ceteris i vno reliquis superet sensib⁹: in hoc

81 euincit superatq; omnia. ¶ Corrolariū. Hinc fit vt hō animaliū prudentissimum cognoscatur. A tactu enim mētis aptitudo aut ineptitudo deprehenditur. Duros enim carne: mentis hebetes et ineptos: molles vero bene aptos esse dicimus. ¶ Secundo. quia ex saporū nostris odoribus nōīa indimus: vt enim saporū hunc dulcem nōīamus/ hunc amarū/ pinguem/ acrem/ acutū: ita quoq; odorum (tracta similitudine) hunc dulcem atq; hunc dicimus amarum/ pinguem/ acrem/ acutū. Et quādoq; in odore et gustu: similes cōueniūt denōīationes vt in melle et croco. mellis enī odor dulcis et dulcis mel

82 lis sapor aliquando vero discrepāt. ¶ Tertia. Olfact⁹: odorabilis est et inodorabilis. ¶ Namvt de visu/ auditu/ et reliquis sensibus: ita et de odoratu. visus autē: est visibilis et inuisibilis. Auditus: audibilis et inaudibilis. Eiusdem enim sensus: est cognoscere sui sensibilis presētiam et eius absentiam. presentiā quidem per se: absentiam per accidens. est igitur olfactus: odorabilis et ino

83 dorabilis ¶ Tres modi sodorabilis. Inodorabile multis modis dicitur. Primo quod oīno odorem nō habet odorariq; natum non est. vt color. Secūdo quod debilem et vix sensibilem habet odorē. Tertio. qđ prauum/ terrūq; habet odorē. ¶ Quarta. aer et aqua olfaciēdi

84 sunt media. ¶ In aere de nobis constat. In aqua vero et sanguine predita et non predita illud monstrant. q: eminus alimēti odorem percipientia: properāt ad illud

85 sumendū adnatare. ¶ Questio. An oīa que sunt odorum capacia cōsimili modo odorent: ¶ Responsio. non oīm cōsimilis est odorādi modus. Nā aīalia respirātia spiritū trahendo odorant. Cuius hec sunt indicia. Si

Tres modi inodorabilis

spiritū detinet homo aut expirat: neq; eminus neq; cominus (etiā si rem olentem in ipsius nares fundas) sentit. Sit enī nozdorādi sepe atq; sēsorio id ppalā est. Mā oīm sensuū cōe est: sensibili sensorio supapposito nō sentire. Insecta aut ē alia et que sanguine carent vt apes: hoc pacto (cū non respirent) odozare nō possunt. Odorant tamē ¶ Primo. qz cōuenit longe ad odoziferozū pastū. Habet igitur alium p̄ter quīq; (qui assignati sūt) sēsum: aut olfactu odozes discernūt. nō aut habēt aliū: habent igit olfactū. Sensus enī tā bene q̄ male olētis: nimirū olfactus existit. Sēbo grauiū odozū suffitu (vt bituminis et sulfuris fumo) corrūpunt: sicut et homo. Odozāt igitur non respirātia et alio q̄ spūs attractione modo. ¶ Tertio. quia vt alalium oculi diuersi sunt: horum enim sunt molles. et hec palpebras p̄o oculi munimento habēt: quibus non apertis/ deuelatisq; nō cōtingit alal videre. Horū vero duri sunt oculi: que hoc genere folliculozū coopculozūq; carent. Et semp colozes aptos et occurrētes habēt. Ita hūc in modū diuersi sunt odozatus. Mā in respirātibus adopertus et reconditus est. quē cū spū ducim⁹: aperimus āpliatis viarū meatibus. Non respiratiū vero aptus: et ꝓsimilis duris alalium oculis. Itaq; semp hūt occurrētes et i aperto odores. non aut respirātia: nisi spiritū ducēdo sensoriū reuelent ac aperiāt. ¶ Correlariū. Hīc fit vt respirātia: in aq̄ non odorent. Nam in aqua respirare nequeunt. Et est odor sicci: sicut sapor hūidi. Hīc res cū adolenk: icēdūk/ calescūt: suauiq; fragrāt. Et cū res nō odorak: tak est odorādi sēsus potētia: q̄lis ipa sit actu. ¶ Cū aut odorak actu: et talis sensus est actu. Et de odore q odorabili hacten⁹.

DECIMI CAPITIS NOTE.

¶ Poculentū: quicquid in vsu potandi est preparatū.

DECIMVM cap. cōtinet quatuor cōclusiones. duas rōnes. et duo correlaria ad p̄mā. Unū correlariū ad secundā. Et species saporū ad quartā.

¶ Prima cōclusio. Gustabile quiddā tāgibile est. ¶ Primo. quia quod non extrinseco/ medio

sed solū sentit intraneo tangibile est. Gustabile autē nō extraneo: sed solo sentitur intraneo. Est igit q̄ddā tāgibile. ¶ Secūdo. qz illud in quo vt i materia cōsistit sapor q sine quo sentiri non potest: ē humor. Humor aūt solius tactus est. Est igitur gustabile quiddā tangibile

88 ¶ Primū correlariū. Quo fit vt existentes in aqua saporem: vt dulce deprehendam⁹: non quia aqua gustādi sit mediū: sed quod sapor humori permixtus sit. quēad modū in liquore quē bibimus. Neq; simile est vt de colore/ sono et odore. Non enim ideo per aerē aut aquam ꝓspiciunt: quia immisceant: sed qz hec sunt media ipsis (vt ad organa deferantur) apta. Sine enī aliquo a sensu abiuncto: visus/ auditus/ odoratus: sensationē explere

89 nequeūt. quod facit gustus. ¶ Sēbm. fit etiā vt quicq̄d gustādi sensum afficit: humidū sit: aut actu aut potētia. Nam absq; humore (vt dictum est) nihil afficit saporis sensum. Et sunt quedam humida potētia que statim ad actū sūt reducta: vt sal cū primū admotus fuerit lingue

90 statim linguescit linguāq; humectat. ¶ Secūda. Gustꝰ gustabilis est q igustabilis. ¶ Nam id ita fit in ceteris sensibus. vt visus visibilis est vt coloris: et iuisibilis vt tenebrarū: quas reputat iuisibiles. et auditꝰ audibilis: vt soni. et inaudibilis vt silentij. et odoratꝰ odorabilis vt odoris: et inodorabilis vt odore p̄tinati. Et sicut iuisibile tribus modis dicit. qs nō est aptū videri. vt sonꝰ. qs debiliter videt. quod p̄aue vt quod excellentia visū offendat/ aut corrūpat. et inaudibile tribus. quod audiri nequit vt color. quod debiliter. qs p̄aue. Et inodorabile tribus: qui dicti sunt. Ita ingustabile tribus dicit. Ingustabile qs gustari nequit. qs debilē obtinet saporē. et qs tetrum p̄auūq;. vt enī moderatū nature amicū esset gustū sal-

91 uat: ita p̄auū q excellēs ipm corrūpit. ¶ Tertia oē poculētū: q tactui q gustui cōe ē. ¶ Tactui q̄dē: qz sit actu

92 hūidū: gustui vero. q̄ sapore p̄ditū. ¶ Quarta gustādi natura īstitutū sensoriū: neq; actu debet esse hūidū neq; valeat hūido vilui/ diffundiq; nequeat. ¶ Mā debet esse potētia tale: quale gustabile actu est. Sine humore aūt

93 nō sentit gustabile. ¶ Correlariū. hinc fit vt cū lingua nimiū arescat/ nimiūue humeat (qs in egrotātib⁹ plepe

Jinuisibile tribꝰ modis dici parit et inaudibile

modi tres

accidit) gustare nequeat. Egrotātibus enī sepe oīa accidit amara videri: ꝙ lingua amaro sit humore infecta.

Sapozū species. ¶ Species sapozū sunt Dulce/ Amarū: cōtrarie. consequens dulce: Pinguis. cōsequens Amarū: Salsus. medie sūt Acre/ Austerū/ Suaue/ Acutū/ Acerbū/ Acidū. vt spēs colozū digeste. Et gustandi sensozīū (vt iā dictū est) tale est potentia. quale gustabile actu/ faciens autē ipsum tale: gustabile. Et de gustu ⁊ gustabili hactenus. 94

VNDECIMI CAPITIS NOTE.

A ꝙ sumēda est sēsuū pluralitas. ¶ Plures sensus dicūtur a pluribus et diuersis orgā nozum contēperamentis. Requirit enī quilibet vnam moderatam/ modificatamq; sentiendi medi ocritatem.

VNDECIMVM cap. cōtinet duas questiones. post ās tres cōclusiones. Duo cozrelaria ad scōam Unā questionē: eius respōsionē: tactus ad alios sensus comparationē: et vnū cozrelarium post tertiā. ¶ Prima questio. An vn⁹ an plures sint sensus tact⁹? ¶ Secūda quid sensozīū tactus? An caro in carnē habēntibus: et in ceteris quod carni respōdet/ emulū ꝙ est? An aliud quicq; intermediū interi⁹ latens? ¶ Prima conclusio. Plures sunt sensus tactus. 95 96 97

¶ Nam oīs sensus vnus: vni⁹ est contrarietas. vt visus albi et nigri. auditus/ acuti et grauis. odozatus et gustus dulcis et amari. Tactus vero pluriū vt calidi/ frigidi/ humidi et sicci/ grauis/ leuis/ mollis et duri. Sunt igitur plures tangendi sensus. Neq; sufficere videt solutio quā adhibent. visus ⁊ auditus cōsimiliter plures esse cōtrarietates. vt in voce nō solū acutū et graue contraria sunt: sed magnitudo/ paruitas/ lenitudo et asperitas vocis. Et ita ſ coloze ¶ Sed vt de tactu ſlē nō est. Nam magnitudo/ puitas/ lenitas/ aspitas translaticie in voce sunt: vox grauis et acuta. Et hec translaticie oībus sensibus applicari possunt: cōtinēturq; in visu et auditu sub eodē sēsus obiecto: vt sub sono/ sub coloze. Ita autē de calido/ frigido/ humido et sicco dicere nō possimus. ¶ Secūda cōclusio. Caro nō est sensozīū tact⁹ sed sentiendi mediū. ¶ Nam sensibile sensui supzapositū 98

nunq; sentit. Carni autem supzapositū tangibile sentit. Non est igit caro tāgendi sensozīū. Pozro sensibile omne medio quodā sentit. carni autē supzapositū tāgibile sentit. et nō est caro sensozīū. est igit sentiēdi mediū. Et Obiectiōis nichil ē id ꝙ moliūtur efficere carnē esse sensozīū tact⁹: ꝙ solutio. carne ꝓtacta illico ꝓsentiat. Ita enī fieret: ipsa tenui linteolo aut mēbrana cōuoluta. Nullus autē idcirco dubitauerit mēbranā esse tangēdi sensozīū: ita neq; de carne addubitādū est: sed in toto cozpe vt tegmē sensozioz̄ū tactus poti⁹ existimāda est. q̄ quidē sensozia plura sunt (vt plures tact⁹) q̄uis latētia sensū. quēadmodū si cōgenitus aer: vt auris: itelligat natura totū nostrū cozp⁹ cingens ⁊ circūdans: eadē facilitate putare possemus nos eodē organo: sonos/ colozes/ ⁊ odozes ꝙpēdere: ꝙ eozū deliresceret organa. esset; idē ꝙgenit⁹ aer: audiēdi/ vidēdi/ odozādi mediū. Ut enī illic plures sēsus: visus/ audit⁹/ gustus: ⁊ plura eozū sensozia: ita ⁊ hic sub eodē velamine plures tact⁹ ⁊ tāgēdi sedes et machinamēta. 99

¶ Primū cozrelariū. Unde fit mediū tangēdi: aer aut aq̄ esse nō debuerit. Nā cozp⁹ aīatū: solidū et firmū esse debet. Et cū tact⁹ intra cozp⁹ latitet: debet igit esse mixtū ex ipsis q̄ firmū cōstās ⁊ defluxibile min⁹: efficiūt. vt terra ceteris cōmixta: q̄lis est caro aut quod carni vicē obtinet. ¶ Secūdū cozrelariū. Quo fit iterū vt si quis ignea aut aerea statuerit animalia: difficile sit ꝺq; sensus ⁊ eozū sensozia in ipsis collocare. ¶ Secūdo. Argumēto lingue plures ꝓdūtur esse tact⁹. ¶ Nam eadē in parte ⁊ intraneo medio: oīa tangibilia ⁊ gustabilia sentit. Est tamē alius sensus tāgibilis/ et alius sapozis. Si igitur toto cozpe sic ꝓmiscue tāgibilia ⁊ gustabilia perciperem⁹: possent gustus ⁊ tactus vnus sensus videri: vt calidi/ frigidi/ humidi/ et sicci vnus tact⁹. modo autē q̄ nō ita gustus et tact⁹ toto cozpoze cōiuncti sūt: manifestum ē eos esse plures sensus: ita et tact⁹ plures (etsi toto cozpoze coniūcti sint) itelligere oportet. ¶ Questio. An tactio similiē vt visio/ auditio/ ⁊ olfactio fiat? medio scilicet iterueniēte extraneo ¶ Respōsio. Molliū cozpoꝝ vt aeris/ vt aq̄ (que nullo iterhiāte medio carnē suis extremis attingūt) fit bñ tactio nullo iterueniēte extra- 100 101 102

Universidad de Deusto
Biblioteca

neo medio. Horozū vero corpoꝝ aliqđ (cū tāgunt) inter iacet mediū. Nā ea aut tāgim⁹ in aere/ aut in aqua. At qui videm⁹ nos in aqua sic ea tangere nō posse: q̄n semper medi⁹ humor ꝓcipiatur. ipmq; tāgēdo excludere nō possum⁹ q̄n medius interstetq; (extremis nō manētib⁹ siccis) habeat. ¶Quod si i aqua ita fuerit: tāto min⁹ subtilioꝛē aerē nobis licebit excludere mediū: et illa i aere sine medio tāgere: tametsi i aere ob ipsi⁹ insensibiliratē magis sensū lateat. ¶Et ꝗuis ita sit vt nos firma ꝛ dura (infuentēte medio) tāgam⁹: tactus tamē i hoc a visu auditu ꝛ odoratu differt. q hi eminus sua sensibilia suo medio apphendūt: ille vero comin⁹: ꝛ pene nichil distāre: sic vt mediū (quēadmodū de mēbranula diximus) lateat. Et in visu/auditu/ꝛ odoratu spaciū afficit: et spēs defert tāgendo autē nō id necessariū est: sed i traneū medium simul cū extraneo afficit. qōquidē (q: afficiat ꝛ non q: huiusmodi exterū mediū) tāgitur. sed vtrūq; simul afficit ꝛ tngit. Quēadmodū pcussus clypeus gerulū nō p̄cutit: sed vtrūq; simul peuti accidit. ¶Correlariū. Unde fit vt quēadmodū aer ꝛ aq̄ sese habēt ad visū/auditū et olfactū: ita caro ꝛ lingua ad tāgēdi sensoriū. Et in ceteris videt tact⁹ alios imitari sensus. vt quēadmodū in alijs sensibus: sensibile supꝛapositū nullū parit sensū. vt albū supꝛapositū oculo nullam visionē: ita est ꝛ i tactu. Hinc sub carne tact⁹ sedē velitere oportet. quādoquidē res tāgibiles carni suppositē: sese ꝓtestēt ꝑceptibiles. Et res tāgibiles sunt calidū/frigidū/humidum ꝛ siccū: que ꝓius simpliciū corporum differentias locauimus. et sensoriū tactus tale potentia esse debet: quale sit actu ipsum tangibile. Hinc tactus eque calida/eque algida/ eq̄ leuia ꝛ aspera nō sentit: sed extrema/supabūdantias atq; defect⁹. Est enī mediocritas quedā. et mediū extremoꝝ iudex ē. Et qui omne calidū et omne frigidū perceptur⁹ sit: calidi ꝛ frigidi actu sit expers oportet: potētia futur⁹ et calidū et frigidū. Quēadmodū visus albū aut nigrū ꝑceptur⁹: neq; actu albū neq; nigrū existit. Et sicut visus ē visibilis ꝛ inuisibilis et ceteri: suoꝝ oppositoꝝ: ita tactus tangibilis est ꝛ intāgibilis. Et sicut inuisibilis et aliorum insensibiliū tres sūt modi: itidem

Tact⁹ a visu/auditu/et odoratu discrimen

intangibile tripartitū est. quod tangi non potest: vt vox quod debiliter tāgitur: vt aer. qō praue: vt ignis tactū corrūpens. Sed de tactu et quolibet in particulari sensu: hoc pacto paucis astrictū et diffinitum sit.

DVODECIMI CAP. NOTE

¶Esse/rationes. ¶Sedes sentiēdi/organū. ¶Magnitudo/res magnitudinem habens.

DVODECIMVM cap. cōtinet ꝗtuor conclusiones. vnū corrolariū: vnā questionē: eius responsionē ad secūdā. duas rōnes: ꝛ vnū corrolariū ad tertiā. vnā questionē ꝛ ei⁹ responsionē ad quartā. ¶Prima cōclusio. Id sensuū cōmune est/rerū formas: sine materia suscipere. ¶Nā sicut sigillū sigilliue effigiem: formabilis cera sine ferro/ere aut auro recipit: eo pacto patiē sensus: ab eo qō colorē habet/qō sonū/qō odorē/qō saporē: et nō vt vnūquodq; ē: sed vt tale talēq; habēs speciē. Et ꝗuis hec idē sint: ipsorum tamē esse diuersa sūt. ꝗuis etiam sensoriū magnitudo q̄dam sit: esse tamē magnitudini nō idē. Non enī sentit vt magnitudo magnitudinēue habēs: sed vt rōnem/ potentiāq; sentiendi. ¶Secūda cōclusio. Sensibilium exuperationes ꝛ excellētie: sensum corrūpūt. ¶Nā huiusmodi sensibiliū fortes motiones: sensoriorū rationē atq; tēperamētū dissoluūt. ~~Est enī sensus vt cōcent⁹ quidā. Fidib⁹ enī vehemēti⁹ pulsis: canora cōfundit/ dispersitq; harmonia: tēperatūq; omne ab intēperato dissoluitur.~~ ¶Corrolariū. Unde nimirū cognosci potest: cur plante (etsi quandā anime partē obtineāt et tāgibilib⁹ afficiant/ calescant/frigescant/humectent/arescant) nō sentiāt. Nam huiusmodi (q̄ ad sentiendū requirit) mediocritatem non habent: neq; rerum sensibiliū formas sine materia apprehendunt: sed eas cum materia obtinent. ¶Questio. An aliud a sensu pati possit a sensibili: vt aliud a visu: patiatur a colore/ aliud ab auditu a sono/ aliud ab olfactu ab odore: et ita in ceteris. ¶Responsio. A sensibili vt sensibile est quemadmodum a visibili vt visibile/ ab auditu vt audibile/ odorabili vt odo-

Excellēs sensibile corrūpit sensū.

Duob⁹ mod⁹ sibile. ☞ quicq̄ pati a sē bile ē quicq̄ nisi visus patiť. Est enī color vt visibile: ꝙ̄ visibile. est a visu ꝓcipibile. Itidē a sono vt audibile ē: solus auditus patitur. Aſ autē tonitruo discindūtur ligna et lapides: hoc nō facit son⁹: sed spirit⁹ cū sono elisus. Et ita de odore et sapore. Patiūtur tamē plane ab ipsis: nō vt sensibilia sunt: sed vt sūt affectiones/ passionesue quedā. vt aer aliq̄d passus spirat ꝛ olet/ odoratuq̄ capiť. Hinc fit vt videre/ audire/ olfacere/ gustare/ tāgere non sit his passionib⁹ affici atq̄ pati: sed ipsis aliq̄d affectū sentire.

Quicq̄ sēsus exteriores sufficere.

¶ Tertia cōclusio. Nullus p̄ter q̄nq̄ visū/ auditū/ olfactum/ gustū/ et tactū alius supesse existimād⁹ est sensus. 108

¶ Prio. quia nos omnes sensus habem⁹: et nos solos quinq̄ notatos habem⁹. Tāetsi enī plures tact⁹ posuerim⁹: quia tamē omnia tāgibilia vt tāgibilia sunt: tactu percipim⁹: illos vnius sensus noīe censemus. ☞ est igiť ali⁹ a positis quinq̄ supesse existimādus sensus. ¶ Secundo. Si aliq̄s sensus nobis abesset: et aliquod nobis sentiendi organū abesse oporteret. At vero nobis nullū deficere apparet. ☞ organi corpus vno aut plurib⁹ elemētis cōstat. Ex humore autē cōstat pupilla et visus. ex aere audit⁹ olfact⁹ vero ꝓmiscuus: nūc ex hoc/ nūc ex altero est. nā aq̄tiliū odorat⁹ ex aq̄: ceterorū ex aere. ignis nullius est: sed olim cōtō/ olibusq̄ cōtēperat⁹ habeť q̄ nichil p̄ditū sensu caloꝛe vacet. Ex terra etiā nullū ē organū: ꝙ ieptissima sit ad sētiēdū. maxīe tū tactui ē īmixta. nullū igiť videť nobis deficere sentiēdi organū. ¶ Cor relariū. Hinc fit vt extra aerē ꝛ aquā nullū sit sentiēdi organū. Aq̄tilib⁹ enī ad ꝓcipiēdos colores sonos ꝛ odores sufficit aqua et terrestrib⁹ aer. Et vtrūq̄ vtrisq̄ cōe est ꝛ idoneū et nō modo hoīes oībus sensib⁹ ꝛ olim sensuū sedib⁹ pollēt: sed et alia ꝓfecta oīa et nō aliq̄ mēbro capta īmo ꝛ talpa oculos habere videtur sub cute latētes. 109

Si igitur p̄ter quattuor elemēta et q̄ ex his cōcreta sunt: nichil sensibiliū existat nullus ꝓfecto sensus/ nullaq̄ sentiendi sedes deficere videtur. ¶ Quarta. Non existimare oporteť vllū deficere sensum: cōmunibus sensibilibus deprehendēdis aptū: eaq̄ quolibet positorū sensuū per accidens deprehēdi. 110

Sensibilia cōmuna

¶ Cōmunia sensibilia sunt vnus/

numerus/ magnitudo/ figura/ motus et quies: q̄ falsum est a quolibet positorū sensuū per accidens deprehēdi. Mā magnitudo visui speciem suā imprimit: oculūq̄ mouet: q̄re ꝛ figura. Est enim figura magnitudo quedā. Et vnusq̄sq̄ sensuū: vnū ꝛ numerū ꝓprīū sensibilis ꝙtinui priuatione dinoscit. et mot⁹ vt magnitudo cognoscitur et quies: mot⁹ priuatione. Mō itaq̄ deest: quo sensibilia cōmunia p se cognoscātur. Non necessari⁹ igitur quicū q̄ ali⁹ ꝓ ipsis deprehēdendis assignaret sensus. ꝛ haud secus atq̄ ab eo deprehēdūtur. Mō igitur ali⁹ existimādus est deficere sensus. Unde q̄ per accidēs sentim⁹: forma/ speciesq̄ sensum nō efficiūt. Fitq̄ id duobus modis. Quicq̄ ꝙ accidēs

Primo quomodo dicim⁹ nos sentire Cleonis filiū: nō tamen quia fili⁹ sit Cleonis: sed q̄ alb⁹ sit: cui accidit esse Cleonis filiū. Secūdo quomodo singuli sensus sensibilia reliquorū sensuū sentire dicerētur. Mō quidē ipsorū rōne: sed q̄ oēs in vno cōmuni (de q̄ futurus est sermo) cōueniūt. Exēpli causa. aliq̄s fel flauū vidit: q̄s eorū gustauittet inuenit amarū. Ideo viso atq̄ inspecto flauo: putat esse amarū. Et huiusmodi iudiciū non tā visus est: q̄ cōmunis interioris sensus. Mō enī est aut gustus aut visus: talia vnū aut plura esse iudicare: discriměq̄ internoscere. Clare igitur dilucet plures sensus q̄ quīq̄ esse non posse. 111

¶ Questio. Sed queret aliq̄s cur natura plures ordinauerit sensus: non vno sensu contenta: quo oīa sensibilia vt cōmunia discerneret? ¶ Nos huic q̄stioni hāc adhibem⁹ respōsionē. Quo sensibiliū differētie nobis ꝓspectiores/ explorationesq̄ habeant. ꝛ quo sensibilia ꝓpria magis a cōibus cognoscātur differre: sitq̄ distinctionū rerū maior certitudo. Si enī solus eēt visus et hic albi magis nos lateret albedinis et magnitudinis diuersitas (q̄ se mutuo sequunť) q̄ cū alio quoq̄ sensu magnitudinē percipim⁹ quo non ꝓcipim⁹ albedinē: ita si olim esset vnus sensus: nō vsq̄ adeo explorata esset eorū diuersitas. et hec vel sola ratio sufficere potest.

DECIMI TERTII CAP. NOTE

¶ Idē esse: actu sonū ꝛ auditionē. de sono intellige citra materiā in auditu suscepto: ꝛ nō de eo q̄ foris euagatur.

¶ Sensꝰ sensatio. visus visio. auditꝰ auditio. ¶ Sensus actu nomẽ actus. vt auditꝰ actu. ¶ Sensus potẽtia nomen potentie. ¶ Indiuisibile/Indiuisibile numero. Vnum numero. ¶ Ratio/proportio.

DECIMVMTERTIVM caput cõtinet sex cõclusiones. duo correlaria ad secundã. vnum correlariũ ad quartã. vnã instantiã: et eiꝰ solutionẽ ad sextã. ¶ Prima cõclusio. Dubitatio existit nec immerito: cũ sentiamꝰ nos videre/et audire: an id eodẽ sensu percipiamus: an alio? ¶ Nã si alio dixeris: eiusdem obiecti duos sensus facies eum scilicet qui primo obiectũ (vt colorẽ) intuetur: et eũ qui primũ sensum colorẽ intueri iudicabit. q̃ vt primus: colorẽ apprehendet. Fieri enĩ nequit vt sensus aliquis: visum colorẽ apprehẽdere iudicet: q̃ pariter nõ apprehendat et colorẽ. ⁊ ita de auditu ⁊ ceteris. et si fuerit alius vt posuisti: cur nõ erit iterũ q̃ de ipso secũdo iudicet? ⁊ iterũ alꝰ q̃ de tertio ⁊ hoc habeat in infinitũ? aut rundẽ decũbatur in aliq̃ qui seipsũ cognoscat. qõ si sic: cur primꝰ eadem rõne seipsũ non sentiebat? Sed esto vt eas modo: nos nõ alio sensu sentire. vt videre et pcipere nos videre. Primo hoc ĩgeret difficultatẽ q̃ idẽ sensus sentiret seipsum. Secũdo qõ a visu percipit color est: aut colore affectũ. est enim color eius propriũ obiectũ. si igitur percipit se videre: ⁊ eius visionẽ colorem: aut colorata esse oportet. Tertio. nõ eodem mõ semper discernit visus. Nã discernit lumẽ: speciem suscipiendo. tenebras itidem discernit: sed nichil suscipiẽdo. Rõne igitur sentire se sentire tenebras cũ nichil sentiat? Hec nimirũ dubitationem ingerũt: quid potissimũ hac in parte sit sentiendũ. ¶ Secũda. ¶ Quod sentit: vt quod colorem perspicit: aliquo pacto sensibili vt colore deliburũ/affectũ q̃ est. Nã instrumentũ omne: quo sensus administrarunt sensibiliũ formas (vt iam dictũ est) sine materia recipit. vt colorẽ/vt sonũ/vt odorẽ citra materiã. Est igit q̃ sentit: quodãmodo sensibili deliburũ/atq̃ affectũ. ¶ Primũ correlariũ. Hinc euenit vt sensibilibꝰ remotis: sensationes in sensibus aliq̃diu pdurare videant. Nã huiusmõdi species citra materiã suscepte: aliq̃diu absentibꝰ obiectis: resides permanent. fitq̃ (hic perdurante sensibili aliq̃bus) sensatio. Nã re: sensibilis actio/sensatioq̃: vna/eadẽ diu fiat sensatio: eiusdemq̃ est: esse autẽ non idẽ. vt idem actu sonus: ⁊ auditus actu: nõ autem id dico de auditu potẽtia (sit enĩ vt q̃ talem auditũ habeat nõ audiat) ⁊ neq̃ de sono potẽtia. q̃ enim talem sonũ habet: nõ idcirco sonũ elicit. cũ autem aliquid sonũ elicit: auditusq̃ fit actu: alterũ sonatio nem et alterũ auditionem dicimꝰ. ¶ Scõm correlariũ. fit iterũ vt sonꝰ actu et auditio in eo sint q̃ patiẽ: et q̃ potentia tale est. Nã motꝰ/actio et passio in eo est q̃ patitur ac mouet. Et sonꝰ actu siue sonatio: sonãtis ẽ actio Auditꝰ vero actu siue auditio: eiꝰ q̃ audire põt passio. Sunt igit sonus actu: ⁊ auditio in eo q̃ patiẽ/ ⁊ q̃ potẽtia tale est. Agẽtis enĩ et mouẽtis ogatio: in eo fit q̃ mouet. Quo fit vt quod mouet nõ oporteat motu moueri. ¶ Tertia. veteres naturę interpretes haud sane asseruerũt: colorẽ sine visu/et sonũ sine auditu (et ita i ceteris) esse nõ posse. ¶ Nã cũ sensus sit duplex: actu/et potentia: ita sensibile duplex ẽ: actu/⁊ potẽtia. Et qlibet in particulari sensus: itidẽ duplex: et particulare sensibile duplex. vt visus actu/visus potẽtia. auditꝰ actu/auditꝰ potẽtia. olfactꝰ actu/olfactus potẽtia: ita de gustu ⁊ tactu. Cõmunibilibꝰ vero aliq̃bus nola posita sũt. vt in auditu: sonꝰ et sonatio. In olfactu: odor et odoratio. In visu nõ habemꝰ quõ a colore nomẽ actꝰ deriuemꝰ: nec in gustu nomẽ gustꝰ a sapore. Modo q̃ius actu sensibile: sine sensu esse non possit: id rñ de sensibili potẽtia: vt colore/odore/sapore: perperã asserere. Nõ itaq̃ simplicit eorũ sentẽtia sensibile sine sensu esse non posse. ꝓbandum est.

¶ Quarta. Qui sensus: rõnes quasdã: ꝓportiones harmoniasq̃ asserunt: haud irrationabiliter loqui videnꝰ. ¶ Nã cũ vocũ: sint harmonie ⁊ accentꝰ. colorũ: picture. odorum pigmenta/ atq̃ fragrãtie: et sensus vt auditus nunc sit sonus/nũc vero non: aliq̃ãdo fit cõcentus ⁊ ratio: et ita de visu/odoratu/ et ceteris. Et cũ ea que modorãmẽ/ ꝓportionẽq̃ excellũt: sensus corrũpant vt exuperans graue ⁊ acutũ: auditũ nimiũ splendidũ ⁊ tenebrosum visum/vehementer et grauiter olens siue dulce sine

absẽte sẽ

Duplicẽ esse sensum pariter et sensibile.

amarū:olfactū:nō ab re dictū esse videk sensᵒ:rōnes q̄sdā/ppoꝛtioneſq; esse. ¶ Coꝛrelariū. Quapꝛopk sēsibilia sincera atq; simplicia:vt simplex/acutū graue/ dulce/salsū:cū adinuicē miscenk/bonaq; ppoꝛtiōe tēperāk sensui iocūdioꝛa atq; delectabilioꝛa sūt. vt auditui delectabilioꝛ cōcentᵒ:q̄ simplex graue aut acutū. Et tactui calido/frigido/humido et sicco cōtēperatū / rationēq; habēs:amicū est et iocundū. Simplex autē aut calidū aut frigidū:nō. Sensus enī in quadā ratiōe ppoꝛtionēue consistit:quā exuperātia dolorem afferens coꝛrūpit. 118

Aliquē esse sensū interiorem. ¶ Quinta. Alterū sēsū q̄ diuersoꝛū sensuū sensibiliū differentias diiudicet:eē oporꝛet. ¶ Hāvnusquisq; sensuū (de q̄bus hactenᵒ egimᵒ) est vnᵒ sensibilis obiect:cuiᵒ differētias in sua sede discernit ac iudicat. vtpuisᵒ albi et nigri/audituᵒ:acuti et grauis/olfactus ꝛ gustᵒ:dulcis et amari. Atqui sēsibilia albū et dulce:vi quadāsentimus differre. nō autē visu:nā dulce nō apphēdit. neq; gustu:q; nō apphendit albū. est igiē alter sensus illoꝛū discerniculū et differentiā apꝛehēdēs:vt sensibilia sēsu (quēadmodū rōnabile est) internosci/discerniq; dicātur. Estq; is sensus interioꝛ/occultioꝛq; q̄ tāgēdi sedes. Male itaq; putarek vltimā earnē esse tangēdi sedē:que tangēdo discerneret. ¶ Sexta. sicut vnᵒ sensus est: qui iudicat albū differre a nigro ꝛa vnū sensū (q̄ hmōi differentias discernit) esse oporꝛtet. ¶ Hā si diuerse sint vires:quarū altera hoc apphēdat/altera vero illud: nullum discrimē inter sensibilia constituere poterunt. non secus acsi tu clam me aliq̄d pceperis: ego vero clam te alterū pceperi: nō fieri potest vt ab vtroq; nostrū neq; simul/neq; seoꝛsū:que apꝛehēsa sunt cognoscāk diuersa ac euariātia. sed vnū/eundēq; qui vtrūq; cognoscat esse oporꝛtet. Neq; igiē sensibilia a diuersis sensibᵒ apphensa. sed ea discernēs et iudicās esse diuersa: vnū esse oporꝛtet. Sicut igiē vnᵒ sensus iudicat albū a nigro differre: ita et q̄ iudicat albū differre a dulci: vnᵒ erit. Et nō modo sensus ille vnus est:sed et simul tēpoꝛe diuersoꝛū affert iudiciū:et duo vt pulchꝛū et amarū/malū et bonum iudicat:nunc esse diuersa. ꝛ nō p accidēs q; nunc dicat: esse diuersa:sed dicit esse nūc diuersa. Quo fit vt vnᵒ in- 119 120

separabilis/et tempoꝛe inseparabili:diuersa discernat. ¶ Sed instabis. ipossibile est idē/et indiuisibile/et rem Obiectiōis poꝛe indiuisibili/motibᵒ agitari contrariꝭ:dulce autē solutio. et amarū sensū mouēt motibᵒ cōtrariꝭ. pariter ꝛ albū et nigrū. Nō igiē simul illa iudicat. ¶ Dicimᵒ sensum vnū esse et numero impartibilē:et tēpus in quo sentit: ipsum tamē ratione esse diuersū. et sic vno mō vt numero indiuisibilis est:altero vero modo vt rōne diuisibil. Sed hoc non satis est. Hā idē numero (etsi rōne multa sit/varieq; diuisibilis) si albū parik et nigrū eē non potest. ¶ Poꝛinde ipsū numero inseparabilē/indiuisibilē/et vnū eē dicimᵒ/similēq; circuli centroꝛ:ad qō vndiquaq; ex circūferētia:linee dirigunk. Ita quoq; is sensus (quē cōmunē et alioꝛ principē noīare possumᵒ) aliorū sensuū vt centrū est. et vndiquaq; ex vnoquoq; sensu:sensibiles ad ipsū dirigunk linee. qui vnus et idē manēs apꝛehēdit/diiudicat/et discernit. Quo enī diuisibilis:diuersas apꝛehēdens lineas:vt varia et diuersa apꝛehēdit. quo vero vnᵒ et numero indiuisibil:eadem plane vt vnᵒ apphēdit/et apꝛehēsa distinguit.

DECIMIQVARTI CAP. NO.

¶ Sēp vera potētia dicik q̄ sēp sue opatiōis rei respon dētiā haber. ¶ Falsa cū rei coꝛrespōdētia deest. ¶ Sēp tia vera. sus/sensus exteriꝛ. ¶ Phos photos/lumē. Inde deducitur phantasia

Quid potentia. Quid falsa.

DECIMVMQVARTVM cap. cōtinet vnā q̄stionē. Antiquoꝛ respōsionē. tres ꝛclusiones. tres rōnes ad pmā ptē pme. ꝛ duas rōnes ad scōaꝫ. q̄nq; ad pmā ptē tertie. et duas rōnes:vnū coꝛrelariū. Phātasie diffinitionē:declarationē:duo coꝛrelaria:differētiā sensus et phātasie. Et q̄ aialia natura phā 121 tasia regank post quartā partē eiusdē. ¶ Questio. Cū aīa motu scōm locū/sensu/discretiōe et intellectu/marime discernak: an intellectᵒ a sensu discrimen patiak? Et plane antiquoꝛū sētētia est:ipa nō distare. et intelligere sapere et sētire idē eē. Canit enī Empedocles

Empedocles

Sic homini vt reliquis augescit adulcz voluntas.
Hinc homini semper mens et sapiētia crescit.
Et Homerus
Talē animū plane mortalibus esse necesse est:
Quale quotidie: primo deus efficit ortu.
Et hi itelligere ⁊ sapere pinde atq; sētire: credūt eē corporis. ⁊ sile (vt supi⁹ dictū est) suū gnoscere sile. ¶ Prima 123
Sensus et intellectus differunt. conclusio. Mō idē est sēsus ⁊ itellect⁹. neq; cognitiōis sufficiētē causā adhibuerūt. ¶ Mā cū aial plus sit in errore q̄ scia: dicere debuerunt vnde error ⁊ deceptio cognoscēdaz rez nascat. Et siue negauerit eē deceptionē villā: dixerit; q̄ apparēt oīa: vera eē. siue deceptionē fateank ex dissikū cōtactu: absonū vtrūq; videbit. Mā qui vnū ⁊trariorū cognoscit: cognoscet et alterū. Et q̄ circa vnū errat: errabit et circa alterū. Contrariorū enī scia eadē/ idēq; error habet. Et q̄ alterū sit sens⁹ et intellectus: statī cognitū est. ¶ Primo. da oīb⁹ aialib⁹ adest sensus: intellect⁹ vero perū paucis. ¶ Scōo. intelligendo recte pcipim⁹ et nō recte. et eiusmodi recta pceptio: prudētia/ scia et opinatio vera dr. nō rectavero contrariū nolb⁹. Vt pprium est sensus: vt semp sit ver⁹ et oībus assistēs aialib⁹. rōcinatio autē plerūq; falsa est. ¶ Tertio. cuicūq; intellect⁹ adest: eidē adest ⁊ rōcinādi virt⁹. ⁊ cui illa nō adest: neq; eidē itellect⁹ aderit. Arq; cōplura sūt aialia: qb⁹ rōcinādi virt⁹ abest. aberit igit ⁊ itelligere. Mō itaq; idē erit sensus ⁊ intellect⁹: sētire et itelligere.
Phātasiā et existimatiōnē differre ¶ Scōa cōclusio. Imaginatio (quā ⁊ phātasiā nūcupamus) ab existimatiōe altera est. ¶ Primo. qr imaginatio ī nra potestate sita est. vt cū volum⁹ q̄ lubet effingamus: quēadmodū facere solēt qui p saluāda memoria imagines/ simulacraq; q̄liavolūt/ et qñ volūt: sibi pcsētia fingūt. Existimare vero minime ī nostra sitū est potestate cū volum⁹. sed cū id aut verū aut falsū esse deprehendim⁹. ¶ Scōo. cū existimam⁹ malū aliq̄s aut terribile nobis futurū: cōturbamur. Et si ediuerso bonū aliquod aut pōsidiū: cōtrario motu mouemur/ atq; confidimus. Sz cū talia imaginamur/ fingimusq; pcsētia: nō hūc ī modū turbamur/ passiōibusue afficimur: pinde vt neq; nobis talia rēpsētāte pictura moueremur. Mō est 124 125

igitur Phantasia existimatio: cuius prudētia/ scientia/ opinio vera: et eorū cōtraria species sint ⁊ differētie: de quibus exacte disserēdi alius requiritur locus. ¶ Tertia cōclusio. Imaginatio: neq; sensus/ scientia/ intellect⁹ neq; opinio est. ¶ Mā imaginationē qua Phantasmata simulacraq; rerū sola in nobis effor: mam⁹ et nō alia quacūq; nois translatiōe: summ⁹. que q̄ non sit sensus ostenditur. Quia sensus aut potētia aut operatio est. vt visus ⁊ visio. At imaginatio neutrū horū est. Sēsus enī potentia non est: qr is semp adest. non aute imaginatio. Neq; ēdem sensus actu et opatio. ¶ Primo qr in ębete et somno imaginatio adest. nō aūt sensus opatio. ¶ Secundo oībus aialibus opatio sensus tribuit. nō aūt imaginatio. vt api/formice/ vel vermi. ¶ Tertio opationes sensuū semp vere sūt. Imaginatiōes vo plurimū falsę. ¶ Quarto. Cū exacte circa pūtiā sēsibilia ītēdim⁹: atq; ea pfectissime sentim⁹: nō dicim⁹ nos imaginari: sz ipis aut absentib⁹ aut emin⁹ et dubie appentib⁹. nō est igit sensus. ¶ Quinto. qr clausis ockis: ītā visa imaginamur: q̄ tamē neq; videm⁹ neq; alio quoꝝ sensu sentim⁹. Non est igitur imaginatio sensus. Et q̄ non sit scia aut ītellectus sic cognoscit. Scia nāz et itellectus: solorū sunt verorū. Arq; imaginatio ⁊ Phātasia vt plurimū fallorū ē Neq; ēdē erit opinio: ¶ Primo. qr opionē sequit assensus et fides: nō aūt imaginationē. ¶ Scōo. opio psuasioni ānectit: psuasio aūt rōni. Est enī opinio ēdā cū rōe assentio Mō aūt de imaginatiōe ita ē. Feris enī q̄busdā imaginatio inest q̄b⁹ nulla pōsto adest rō. ¶ Corrolariū Inde fit vt imaginatio nō sit semp sensui cōiūcta/ semp 125
ue cōiūcta opiōi: aut vtriusqz: sēsus et opionis cōnexio Mā illa sensus et opionis ꝓnexio eiusdē esset obiecti. Fieri enī neqūret vt esset diuersorū. vt opio boni ⁊ sēsus albi Sed ꝓfecto hec ꝓnexio accidit. Mā eiusdē rei plerūq; accidit opinionē sensui discrepare et verā esse: sensus iudicio erīte falso. vt videk sol pedane⁹: ⁊ opinak sol maior kra. ⁊ vere ēdē. q̄ igr ex hac opione vera ⁊ sensu falso ꝓnexio erit? Si fieri debeat: aut re salua q̄s q̄ veram sui reijciet opionē: aut opioni none assentiet sēsus q̄ si ꝑma manet. eiusdē nō mō erit vera ⁊ falsa opinio: sed eadē ve

ra et falsa. ¶Phantasie et imaginationis diffinitio.

¶Cū imaginatio nihil eorum (que dicta sunt) esse possit: talis ei aptari poterit diffinitio. Imaginatio motus est a sensu actu: in cōi sentiendi potestate factus. Cū enī sensus mouet a sensibili: sensus motus mouet interiorē potestatē simili quo mouetur motu: atq; simile vestigiū ex apta interioris potētie dispōne impressū: reliquit: et talē interioris potentie motū. Phantasiam nuncupam⁹

Quid phantasia.

¶Primū corrolariū. Hinc perspectū est. Phātasiam sine sensu fieri nō posse: sed cā sensum habētib⁹ et sentiētibus accidere. ¶Secundū fit etiā vt Phantasiarū vera sit aliqua et aliqua falsa. Nam pēdet ex sensu: qui p priorū obiectorū semper verus est aut vt paucissimū falsus. Et qui circa proprios sensibilibus accidentia: vt numerū magnitudinem et cōia sensibilia: plerūq; fallitur atq; errat. Sensus enī iudicādo esse albū non mentitur sed iudicando hoc vel illud esse albū/vnū vel plura/magnum vel paruum/longe vel prope: etiam crebro decipitur. quare et aliqua Phantasia vera erit et aliqua falsa. Et accidit eam in tribus esse falsam. Primo iudicando proprium: vt album in absentia et longe a tempore sensus. Secundo iudicando hoc vel illud esse album. Tertio iudicando de cōmunibus proprii sensibilia cōsequētibus. ¶Et in his tribus differt a sensu. Nam sensus illorū solum presentiū: et quasi in prospectu est. Phantasia vero et presentiū et absentium. et magis circa absentia errat atq; fallax est. Et quia visus perspicacissim⁹ sensus est: qui sine lumine percipere non potest: hec interior potentia/eiusq; operatio: a lumine nomē phantasia sortita est. Est enim vt latens interior oculus et sensus. Et vt finem verbis faciamus quia imagines diu saluat/estq; sicut perpetuus sensus: pleraq; animalia illa vi dicuntur/ suasq; exercent operationes/ quia superiorem non habeant vt belue. Alia vero animalia vt homines qui superiorem habent virtutem: aliquando etiam ob impedimentū vt morbum/aut somnium: phantasia rapiuntur/imaginationemq; sequūtur. Sed quid phātasia: et quomodo a talibus accidat satis dictū puteturꝰ

Phātasiam trib⁹ modis esse falsam

¶Secūdi de anima finis.

PRIMI CAP. tertij de anima note.

¶Esse species/forma/ ratio quodquiderat esse. ¶Ea quorum rationes sunt: ipsa concreta/tota/atq; composita. ¶Magnitudo/ res magnitudine predita vt caro/os/neruus. ¶Spectatiua sciētia/ intellectio. ¶Scibile actu/intelligibile actu.

TERTIVS liber de anima cōplectitur decem capita. Primū quinq; cōclusiones. vnum corrolariū ad scōam. duo ad tertiam. vnū corrolariū. duas questiones et earū solutiones ad quintā. ¶Prima cōclusio. Cōsiderandū se offert de parte anime qua cōtēplamur/cōsultam⁹ atq; discernimus: an a ceteris loco et magnitudie disclusa sit: quomodo fiat intelligere: quoue pacto ab imaginatiōe differat ¶Nam tantillo determinato penevis illius anime natura deprehēsa erit: quam p̄e ceteris cognoscere operecū est. ¶Secunda. Intellectus ab intelligibili patitur. ¶Nam vt sensus ad sensibile: et intellectus ad intelligibile pari ꝓportione respondet. Patitur aūt (vt iam cognitū est) sensus a sensibili. Patitur igīt et intellectus ab intelligibili. ¶Corrolariū. Quo fit vt ei⁹ id impassibile existat: illud vero passibile/specierū susceptiuū et potentia tale: qualia sunt actu intelligibilia. Nā vt sensus ad sensibilia: ita intellectus ad intelligibilia. Sensus autē id impatibile est: sensationis effectiuū. id vero passibile: sensationis susceptiuū. ¶Tertia. Neq; recta anaxagore fētētia. male ꝓbandum est Anaxagore dictū intellectū esse immixtū/nullam⁹q; naturā/speciem certam/determinatā/principiuāq; habere. ¶Sic enīfiet vt facilime omīa cognoscat: qui oīm species potentia retinet/nullā intus ꝓpāq; retinens: que extraneas t aduenticias excludat. Intus profecto apparēs: phiberet extraneū: aliūq; obstrueret aditū. ¶Primū corrolariū. Unde fit iterū vt cū ante intelligere nihil eorū actu habeat que intelligit (est enim purus/simixtusq;) duplicis se, ꝓbat esse nature: cui⁹ hec ageō, hec possibil' nūcupari potest. Et de eo loquor quo

anima intelligit atq; contemplatur: et non dei maginã di virtute: ad quẽ nõnũq; intellect⁹ transferr vocabulũ.

Intellectũ suas ł organo corporeo operationes nõ exercere.

6 ¶ Secundũ correlariũ. Quo rursus recte euenit: vt intellectus nõ admisceatur corpori. Nam eius instrumentũ organũq; (q; corporeũ) nunc calidũ nunc frigidũ: vt sensuũ organa fieret: essentq; talia intellectiõibus impedimento perinde atq; plerũq; sensibile sensationibus. nichil aũt tale ẽ: sed quẽadmodũ nõnulli probe vtrerũt animã locũ/sedẽq; esse specierũ/non totam: sed intellectiuam qua possibilis est: et non quidẽ actu naturã: sed potentia vt dictũ est. ¶ Quarta. Non est sensus ꝛ intellectus: similis passibilitas. ¶ Nam sensus maiore sensibili occupatus: vt forti colore/sono/aut odore: alia non videt/audit/aut adorat. Intellectus autem etsi excellẽtius quicq̃ contemplatus fuerit: non minus intelligit infima. Et id certe organorũ diuersitas prestare videt: q; sensus non sine corpore sentiat: intellectus vero separatus sit: suas in corporeo functiões atq; operationes absoluẽs. Et intellectus cũ factus fuerit in actu vt scitẽs (hoc enĩ tunc est: cum per se contẽplari et considerare potest) seipsum potest intelligere: qui tametsi adhuc sit in potentia: cõplerior tamẽ/absolutior q; est: atq; bona dispositione intus. Ut p̃iusq̃ quicq̃ inuenerit aut didicerit: non ita fieri potest. ¶ Quinta. Sensus et intellectus iudicandi virtus altera et altera est. ¶ Nam sensus iudicat calidũ/frigidum: et ea quorũ ratio quedam est. intellectus aũt nõ modo illa: sed eorũ esse atq; essentias. Aliud enĩ est magnitudo: ꝛ aliud magnitudis esse vt aliud aqua: et aliud aque esse/et caro: ꝛ carnis esse/et simus et esse simi. et ita in multis aliis. at non in olbus: sed in quibusdam idem est. Et intellectus esse carnis et carnem vt alio aut aliter se hadente discernit: sicut circunflexa linea sese aliter habet ad seipsã rectã: aut vt alio esse carnis/req; ipsa a carne separato. et ita in aliis. Et in iis in quibus abstractione vtimur. vt ł recto et curuo duplici intellectione vtimur. vna vt in simo: et vt simul cũ ẽtinuo ꝛ makia appẽhendim⁹. Altera vero sine materia. Est enim alterũ quod quiderat esse recti: ꝛ rectũ. Et cum intellectus totũ concretũ et cõpositũ intelligit: intellectio vt cõposita ꝛ vt qualitas est: cum vero formam simplex/et vt vnitas. et ad primã et cõpositionem intellectionem adminiculo fẽsus vtitur: sedam vero propria virtute nichil operatur. ¶ Corrolariũ. Unde fit vt quo modo res separabiles sint: eo modo non eas contẽplentur. si enim omnino abiuncte sint; omnino materiam a sua contẽplatione reiecit. si non reipsa: neq; reipa seiũctas intelligit: sed sola ratione atq; cogitatione prędit

10 ¶ Prima questio. Si intellectus simplex est et impassibilis: nullam speciem et formam (vt dixit Anaxagoras) retinens: cum intelligere sit quoddã pati: quomodo intelliget igitur? ¶ Responsio. Utrisq; et agere et pati ipsius intellectus aliquid commune est. vt enim agens:

11 agit. et vt possibilis: patitur. ¶ Secunda questio. An intellectus sit intelligibilis? si enĩ seipsum per se et sine specie intelligat: cur et de aliis non ita futurũ sit? ꝛ alia per se intelligat? Si vero virtus/speciẽq; habẽs se intelligit: igitur aliquid habebit qõ ipsum (sicut cetera) facit intelligibilem. ¶ Responsio. Diximus ipsum prius secundum aliquid pati: et esse potentia quodãmodo intelligibilia: actu vero p̃iusq̃ intelligamus nihil. Quẽad modũ tabula: in qua nichil actu scriptũ est. Hinc ipm (vt ceca intelligibilia) intelligibilẽ esse dicim⁹. Et i seiũctis a materia idẽ est intellect⁹ et qõ intelligit: vt idẽ spectatiua scia et actu scibile. Nõ tñ sẽp nr intellect⁹ intelligit: nã nõ semp factus est in actu vt scitẽs: ꝛ p se cõsiderãdi virtutẽ hns. In iis vero formis q̃ makie addicte sũt ꝛ iuges: nõ idẽ ẽ potest intellect⁹ ꝛ qõ intelligit: est enĩ intellectus sine materia. Taliũ tamẽ vt intelligibiliũ potẽtia intellectus est: et earũ vnaqueq; revera erit intelligibile.

SECVNDI CAPITIS NOTE.

¶ Intellectus potẽtie/intellectus possibilis/passibilis patiens. ¶ Abiunctus: a materia. ¶ Impassibilis: q; nihil vnq̃ in se recipit. ¶ Immixtus/nullam reruum speciem in se renens. hoc enĩ impassibilitatem cõsequitur. ¶ Id vere est cui⁹ substãtia flura nõ est. dissolubile. Quid dicit at; deficiẽs vnq̃. ¶ Intellect⁹ q̃ vere est intellect⁹ rõalis vere esse ¶ Intellect⁹ q̃ remiscemur/intellect⁹ sẽsual/ imagiatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDVM cap. cõtinet vnã cõclusionẽ. septẽ intellectus agẽtis ꝓperatos/ et vnãvtriꝫ et agenti et patienti cõem. Vnam questionẽ et eius solutionem. ¶ Conclusio. Intellectus duas actus et potentie obtinet differẽtias. ¶ Nam quecũꝫ natura finitreozũ aliquid vt materia est. ad omnia q̃ in illo genere fiunt potẽtia: aliq̃d vero forma: illoꝫ (que fiũt effectiuum principiũ. Ita igitur erit in aĩa atꝫ has aptare cõueniet differentias. Est enĩ intellectus hic in omia fieri et omnũ intelligibiliũ potẽtia vt in sensibilib⁹ oĩm sensibiliũ materia. hic vero in oĩa facere/ intelligibiliũꝫ oĩm effectiuũ ꝓncipiũ. vt oĩm rerum naturaliũ forme et actus. et hunc intellectũ agentẽ nuncupam⁹/ illũ vero intellectũ potentie. Et intellectus agens rerũ notiones in intellectũ potẽtie inducit: vt habitus/ et spẽs et vt lumẽ. Quodãmodo enĩ lumẽ existẽtes colores actu facit. ita intellectus agẽs susceptis materialib⁹ et singularibus notiõib⁹: eas distinguit/ distinctasꝫ apparere facit. Et notiones vniuersales nũc has/ nũc illas/ effozmat: que nunꝯ sine ipo (vt neꝫ sine lumĩe colozũ varietas) apparerent. ¶ Septẽ intellectus agentis ꝓperates. Est abiunctus/ ipassibilis/ ĩmixtus ei⁹ substantia est actus/ intellectu potẽtie honozabilioz est (est enĩ agens honozabilius pariente et spẽs et forma honozabilioz materia) idem intelligens et intelligibilis vt sciẽtia actu et qõ scitur/ est intellectu potẽtie tẽpoze posterioꝫ/ q̃ nõ ꝓximũ est intellectus potentie: intelligat. et cũ tunc non intelligat: postea intelligit. non tamẽ oĩno posterioz est: neꝫ quidẽ tempoze. Nam substantia semper adest: actione vero non semper. Et intellectus solum id separabile est. quod vere est: atꝫ id solum immortale atꝫ perpetuum. ¶ Questio cur post mortem non reminiscimur. ¶ Responsio Intellectus qui segregat: vere est impassibilis/ nullaꝫ dissolubilis morte. is vero quo reminiscimur/ et sine quo anima non reminiscit (modo cũ liceat vacare intellectũ) passiuus est: mortaꝫ dissolubilis. Nunc merito post mortem non reminiscimur.

Intellectum ex actu et potentia constitui

Intellectus agẽtis ꝓperates

TERTII CAP. NOTE

¶ Uerum et falsum/ propositionum passiones. ¶ Intellectus potentia/ intellectus actus. ¶ Tempus indiuisibile/ Atomus indiuisibile temporis.

TERTIVM cap. continet duas operationes intellect⁹. tres modos indiuisibilis. et vnũ corrolariũ. ¶ Due intellect⁹ opationes. ¶ Prima. Primũ intelligit simplicia: q̃ decẽ predicamẽtorũ generib⁹ sunt digesta. circa q̃ nõ est verũ aut falsum. ¶ Secunda est simpliciũ cõpositio: vt ex quib⁹ fiat vnũ. Componit enĩ simplicia intellect⁹: nõ sicut aceruũ: sed taliter vt ex ipsis simplicib⁹ notionib⁹ dissociatis atꝫ discollectis vnũ efficiat. similiterꝫ ẽ ei mẽbrorũ cõpositioni quã Empedocles cecinit a cõcordia factam. Sicut enĩ apud Empedoclẽ non omne mẽbrorũ in vnũ cõgestũ cõponit aĩal: ita neꝫ oĩs notionũ cõgeries facit cõpositionẽ. Et hec cõpositionũ vera est: vt qua cõponit Diameter Usymetro. hec vero falsa vt q̃ cõponit Diametrũ symetro. Et iterũ compositionũ hec ꝓteritorũ est: q̃ intellect⁹ res ipsas factas/ genitasꝫ itelligit. Hec ꝓsentiũ: q̃ res ipsas intelligit vt ꝓsentes et ãsi presenti coassistentes Atomo. Hec vero futurorũ: qua res tanꝯ gignẽde et future concipiũtur. vt intellectus apprehẽdit q̃ Cleon fuit albus/ Cleon est alb⁹/ que futurus est alb⁹. Et q̃ hoc modo cõtuncta sunt: cõtingit negatione diuidere oĩa: atꝫ ita intelligere: Cleon nõ fuit albus/ nõ est alb⁹/ nõ erit alb⁹. Est enĩ negatio: diuulsioni/ diuisioniꝫ simillima: et affirmatio cõpositioni. ¶ Tres indiuisibilis modi. Primo indiuisibile est qõ neꝫ actu neꝫ potẽtia diuidi possibilis accedit. Scõo qõ actu indiuisibile est: potẽtia vero diuisibile. vt linea/ superficies/ corp⁹/ tẽpus et omne cõtinuũ. Tertio dicit indiuisibile: nõ scõm ꝓpriatatẽ sed scõm spẽm. vt homo. Et cũ intellect⁹ intelligit indiuisibilia primo vt immateriales formas: vtrũqꝫ et intellect⁹ et tẽpus indiuisibilia sũt. Et cũ indiuisibilia secũdo vt lõgitudinẽ: tũc actu indiuisibilis est intellect⁹: et tẽpus indiuisibile. Nõ enĩ magnitudinis hãc partẽ prius et illã posteri⁹ intel-

ligit:sed totā simul. Nā tunc nō vnā:sed plures intelligeret magnitudines. Si ramē eā diuellit:pariter diuelleret tēpus:et in tēpore intelliget. Et idiuisibilia tertio:sitel ligit notione aīe indiuisibili:ꝛ tempore indiuisibili. Et no intelligim⁹ quomodo voces ꝛ vocabula diuidue proferunt:per accidēs tamē intellectionē diuidnā esse ꝛ nō suapte natura:sed vocabuli culpa (quod cū mora vocis ꝙ ꝓtractione efferē) ꝛceder:nichil apparet incōmodi. Et cū in omni magnitudine et qō secari potest insit aliquid impartibile:quod separari nō potest/et qō vnū et cōtinuū esse efficit. vt pūctus longitudinē vnā/ꝛ nūc tēpus vnū. huiusmodi impartibilia vt priuationes apprehendit intellect⁹. quēadmodum malū ꝛ nigrum ex suis quodāmodo apprehēdit cōtrarijs. ¶ Corrclariū. Quo fit vt intellect⁹ noster potētia sit cognoscēs. Nā si quis eiꝰ potētie nō nixus/suoq; iunctus cotrario (potētia enī actui quodāmodo cōtraria est) is semp seipsum cognoscit: ꝛ eius substātia maxime act⁹ est/ꝛ ꝓprie maximeq; separatus:rerū priuationes/cōtraria ꝛ informia haud intelligēs. perinde atq; si oculū fingas semp videntē/et auditū semp audientem: nunq; hic intellectū percipit:ille vero tenebras ꝙsentiet nunq;. est igit intellect⁹ qui priuationes apprehēdit et contrariū ex cōtrario: potentie nixus/suoq; quodāmodo iunctus cōtrario. Et sicut oculus circa ꝓprium visibile nō errat:ita neq; intellect⁹ fallitur cū quid simpliciū tractat: vt formas sine materia. At si enūciat vt affirmat alterū de altero: sepe ipm falli cōtingit/falsumq; dicere. Quēadmodum oculū iudicādo hoc vel illud esse albū:persepe falli cōtingit.

17

QVARTI CAP. NOTE

¶ Pupilla oculi spherula per quā visio cōpletur. VII.

QVARTVM cap. cōtinet deeē sensus et intellect⁹ conueniētias atq; cōparationes. ¶ Decem sensus ꝛ intellect⁹ cōueniētie atq; cōparationes. Et si intellect⁹ lōge dignitate sensum antecedat: multa ramē cū sensu cōmercia multasq; cōuenientias tenet. ¶ Pria. Sicut sensus potētia:actu

18

Sēsus ꝛ intellect⁹ conuenientie

sensu tēpore ꝓior est:et idē sensibile actu/ꝛ actu sensus:ita intellect⁹ potētia: intellectū actu tēpore ꝓuenit: et idē scibile actu/actuq; scientia. ¶ Scōa. Quēadmodū sensus neq; ꝓprie passio/alteratio motusue est: (Nā motus act⁹ est imperfect⁹: actio autē sensus: absoluta semp ꝓfectaq; habet) ita neq; intellect⁹: passio/alteratio aut mot⁹ est: sed ꝓfectio quedā. ¶ Tertia. Sicut sensus aliquādo simplex vt flauū apprehēdit: aliquādo vero alterum cū altero nectit vt cum flauū apprehēdit pariter et dulce: ita intellectus interdū simplicē rei essentiā intelligit: interdū vero eam cū altero nectit/ꝛ dicit eā pulchrā aut bonā esse. ¶ Quarta. Sicut sensus cū solā flauiciē apprehēdit: neq; appetit neq; fugit: cū vero coapphendit dulce aut amarū: ꝓtinꝰ appetit aut fugit: hūc in modum intellect⁹ solā sanitatis essentiā neq; ꝓsequit neq; fugit: sed simul atq; sanitatē cū bonitate iunxerit: ꝓsequitur. Quātum enī voluptas in sensu: tantū bonitas operat in intellectu. ꝛ ꝝtū in sensu dolor: tantū potest in intellectu malitia. vt enī sensus voluptate trahit/refugitq; dolorē: ita intellect⁹ bonitate: maliciāq; repellit. ¶ Quinta. Sicut i sensu appetitiuū aut fugitiuū a sensitiuo aut a seiuicē seiūcta nō fūt: sed esse/solaq; rō altera ē: itidē ꝛ in intellectiuo ꝓsecutiuū/refugitiuūq;. ¶ Sexta. Quēadmodū cū sensus sensibilia vt voluptaria apphēdit: ꝓsequit: cū vero tristia atq; dolorifica: fugit: ita q̄q; cū intellectu alī aīe quedā simulacra (que phātasmata dicuntur) assistūt: que cū bonitate aut malicia affirmādo aut negādo nectit: totiēs aut ꝓsequit aut fugit. neq; enī sine phantasmate intelligit aīa. ¶ Septima. Sicut aer mot⁹ mouet pupillā/ꝛ pupilla interiorē ꝛ abditū sensū: et aer mot⁹ mouet auditū/ꝛ audit⁹ ꝙsimilē eūdē itrorsus sensū: q̄ subiecto vn⁹ ē ꝛ in medio ꝙstitut⁹ vt centrū: rōne tū multa. ē enī ille: q̄ ꝓius posit⁹ ē discrimē albi ꝛ dulcis apphēdere. ꝛ nō mō duoꝝ: sed ꝛ triū ꝛ ꝝtuor et q̄ntū sensuū: sensibiliū discrimina diiudicat: ita ad phātasmata intellect⁹ sese habet. Michil enī refert iudicare nō sīc a: ꝛ iudicare ℈ria. vt si ita a albū ad b nigrū: sicut c albū ad d dulce: et apprehēdens a ꝛ b idē subiecto sit: ita apprehēdēs c ꝛ d idē subiecto erit. et ita trāsmutato

apphēdēdi modo. ¶Octaua. Sicut sensus simulacris
vtiē seruatis: t mouet aīal absentiū sensibiliū: ita itel
lect⁹ saluatis phātasmatib⁹. inuenitq; ī ipsis qō ꝓsequaē
aut fugiat. Et sepe ex ꝑteritis aut ꝑsentib⁹ futura cōie-
Quid intel- ctat: deliberatq; ꝓsequi aut fugere. Et hic itellectus q̄ mō
lect⁹ p:actic⁹ .ꝓsecutionē/mō fugā molit: p:acticus/ actiu⁹/ac admi-
nistratiu⁹ noīatur. ¶Cōtēplatiu⁹ vero nichil mouet: ipsa
rei apphēsione cōspectioneq; ꝑtēr⁹. ¶Nona. Sicut vo
luptas t volo: ad sensū/bonū t malū ad intellectū acti-
uum: ita se habet veritas et falsitas ad ipm ꝑtēplatiuū.
¶Decima. Sicut sensus nō sepate cognoscit: ita itelle-
ct⁹ aliq; vt simū scōm q̄ simū itelligit nō sepate. nō enī si
Quid simi- mitatē a naso p̄cidere pōt: q̄nquidē nasū in suo eē/suaq;
tas diffinitiōe claudat. est enī similitas nasi cauitas. Mathe
matica tamē t in qb⁹ vtiē abstractione: aliter itelligit.
Tametsi enī reipsa: mathematica sepatanō sint: ea tñ vt
cogitatione t itelligētia sepata sine materia respicit. Et
oīno itellect⁹ q̄ pur⁹ act⁹ ē: absolutissima/atq; abstractis
sima itelligit. Vtrū autē itellect⁹ q̄ nō oīno sepat⁹ ē: ali-
quid itelligat earū formarū q̄ oīno a makie ꝓfortio im-
munes sunt t absolute: ali⁹ t alio loco futur⁹ est sermo.

QVINTI CAP. NOTE

¶Sensibilia/q̄ sensui sūt puia. ¶Intelligibilia/q̄ ca-
piunt itelligētia. ¶Actu scientia/itellectio. ¶Res actu
scite/q̄ in aīa existētes: actu sūt dephēse. ¶Res actu sci
te/actu scibilia. vt actu sensus t actu sensibilia. ¶Sēsū
esse sensibilia t aīam oīa/ē sensū: actu sensibilia in se cō-
tinere sensibiliū⁹ similitudine indui: t aīam rerū oīm no-
tiones et simulacra cōtinere/t vt oīm indui/ ifformariq;
similitudine: q̄ res ipsas eā quodāmodo videri et appa-
rere facit. ¶Phantasmatis/phantasmatibus.

VIII. QVINTVM cap. cōtinet tres conclu-
siones et vnū cozrelariū
ad secundā. ¶Prima ꝓclusio. Aīa quodā 19
modo oīa ē. ¶Nā oīa aut sensibilia aut in
telligibilia sunt: que oīa sunt scibilia/itelle
Quid actu ctuq; apprehēsibilia. Vtq̄ actu scientia: nichil aliud est q̄
scientia res ipse actu scire. vt sensus actu nichil aliud est q̄ ipse

actu sensibilia. Est igitur aīa quodāmodo oīa vt sensus
sensibilia. Qō adhuc vt clarī⁹ diluceat: sensus et sciēta
diducūtur in potentiā t actū. Potentiā quidē: cū nō in
opa t functione sūt: i actū vero/ cū suā exercēt opationē.
Et cū sensus ē in potētia: res sensibiles (q̄ sensibilia dici
mus) ē potētia: t sensus sensitiuū dicit⁹. et cū ē actu: illa
est actu. Ita cū aīa ē in potētia: res itelligibiles poten-
tia ē/t potēs scire dicit⁹: t res ipse dicunt⁹ scibilia. Cū ve
20 ro ē actu: est ipsa itelligibilia actu. ¶Scōa cōclo. Aīa
res ipse cū materia nō existit. ¶Nam aīa quodāmō est
oīa. necesse igit⁹ ē aut ipsa sit cū materia: aut ipsoꝝ citra
materiā spēs et fozme. nō autē ea ipsa cū materia: vt ne
q̄ sensus cū materia sensibilia. Lapis enī non est in aīa:
21 sed lapidis species. est igit⁹ citra materiā oīa. ¶Cozre- Vle ad ma-
larīū. Quo fit vt aīa sicut man⁹ habeat. Vt enī man⁹ oz nū ꝓparatio
ganū ozganozū ē t q̄ oīb⁹ vtimur ītrumētis: ita aīa spe
cies spērū est/t q̄ oibus vtimur specieb⁹ et fozmis. itidē
22 et sensus spēs sensibiliū est. ¶Tertia. Rerū sensibiliū t III. Comth.
q̄ sine magnitudine nō ꝓcipiūtur: sensibiles spēs a ma
teria sepate: itelligibilia sunt. ¶Nā huiusmodi sensibi
liū siue habit⁹ siue passiones: t abstractoꝝ atq; mathe-
maticoꝝ vt linee/superficiei/circuli/triāguli itellectui ha
benē vt sensibilia sensib⁹. Hac de causa si defuerint sen-
sibiliū sensus vt linearū t magnitudinū: neq; discet neq;
intelliget: fieriue Geometer poterit vnq̄. Et ita si defue
rit sensus aliozū sensibiliū. Talis enim cū speculet intel
lectus: necesse est pariter phātasma aliquod speculari.
Phātasmata enī sicut sensibilia sunt: ꝓter hoc q̄ ꝓter
materiā existūt. Sed ab affirmatiōe t negatione dif-
ferūt q̄ affirmationes t negationes vere aut false itelle-
ctus cōplexiones sunt: non autē phātasmata. Hinc neq;
phātasmata: p:imē sensibiliū intellectiones sunt: ex qui
bus cōstant affirmationes t negationes. Non tamē he
p:imē intellectus notiones sine phātasmatis existūt.

SEXTI CAP. NOTE

¶Cupiditas/animositas/voluntas: vis cupiendi/ira-
scendi/t volendi. ¶Motus/motus secundum locū eius
quod a se mouetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEXTVM cap. continet sex cōclusiones. quartuor rōnes ad secundā. duas ad tertiā. et tres ad secūdam partē sexte. ¶ Prima cōclusio. Nunc de mouēdi potentia determinādi se aptuo of
Nam a ceteris formis innitur atq; diffinit: cognitiōe videlicet et motu. De eave duab⁹ differre. ro que cognitionē explicet: q̄ sensum/intellectū/ discretionēq; ptinet: iam ample diffuseq; disseruim⁹. De motu igitur et de loco in locū mouēdi facultate: nūc oportunus determinādi se prebere videt locus. Et de ipsa questio est an pars sit anime: a ceteris aīe partib⁹ magnitudine/subiecto/locoq; differēs atq; disclusa: an ratione sola: an tota sit aīa. Et si pars sit: iterū an sit vulgatarū anime partiū: que nūcupari solent cōcupiscibilis/irascibilis et rationalis: an alia q̄libet. ¶ Scōa. Anima nō
II Cor: Mala aīe divisio. est trib⁹ partib⁹ cōcupiscibili/irascibili/et rationali discerpta/diuisaq; vt volunt aliqui. ¶ Primo. qz quib⁹ discriminib⁹ cupiditas/animositas/atq; ratio differāt: liceret ob cōsimilia et cōsimiles differēdi occasiones animā in infinitas partes secare. ¶ Scōo. qz videtur alie anime potētie amplius q̄ he tres distare. Nā vegetatiua virtus (que et plāntis et animātibus cōis est) plus videtur a tribus ḡs differre: q̄ ipse inter se. Et sentiēdi virtus similiter. quā neq; rationalē neq; irrationalē facile putare possis. In has autē: anima non partiūtur et secant. Minus igitur et in tres predictas eā ipsam secari debere putandū est. ¶ Tertio. Nō modo sensus: sed et imaginādi virtus ab his distare videtur. et tamē si anima in has tres partes esset dissecta: imaginartā virtutē aut cōcupiscendi facultatē/aut trascendi/aut volēdi esse oporteret. Sed dicant quā illarum efficiant? ¶ Quarto. appetendi virtus altera potētia ratione esse: ab omnibus concederetur. Atqui hanc sequestrare/diuellere/ et precidere inconueniens videtur. quod tamē fieri necesse foret. et ei⁹ vna partium in concupiscili/vna in irascibili/et vna in rationali abiret. Sunt enim concupiscētia/ira/voluntas: appetitus. nō est igitur hoc pacto secanda aīa: sed has partes (quēadmodum ceteras) sola

ratione distare/ sciētaq; esse putare oportet. Sed nūc quid moueat animal disquirendū est: et alio q; loco de spiratione et respiratione/ somno et vigilia futurā determinationē relinq̄mus. ¶ Tertia cōclusio. Vegetati- III. Conclu
25 ua virtus animal nō mouet. ¶ Rati enī sunt nōnulli altricem potentiā mouere ob augmentū et diminumentū que ab ipsa proficiscūtur. Sed id nō ita esse ostēdimus. ¶ Primo. Quia semp de loco ad locū motus: alicuius fit gratia/cū imaginatione/ psecutione/ vel fuga: modo spōte et nō coacta vi fiat. At nutritiua virt⁹ et imaginatione caret/ et (qui sensum et imaginationē sequit) appetitu. Nō igitur vegetatiua virt⁹ aīal mouet. ¶ Secūdo. Stirpib⁹ inest vegetatiua virt⁹. si igit ipsa esset motiua: ipsis natura aliqō tribuisset organū ad se de loco in locum transferendū. Nichil enī in natura sine vsu et ociosum. Id autē factitatū non cōperitur. Non mouet igit VIII Concl:
26 vegetatiua virtus. ¶ Quarta sensualis virtus: animal non mouet. Nam pleraq; animalia sensum habēt: quibus virt⁹ motiua nō adest. Fecisset enī ipsis natura ad illum exsequendū instrumenta: si nichil frustra facit/et in necessarijs nō deficit: nisi forte orbata/ laceratā et mutila excipias. qualia nō sunt hec: vt que augmentū et decrementū sumant pariter et generēt. Nō igitur sensitiua virt⁹ motiua ē. ¶ Quinta. Virt⁹ appetitiua motiua
27 nō est. ¶ Eadem cū superiori: ratio duci potest. et concupiscēres et trascētes vt cōtinentes: nō sequūtur appetitū. et min⁹ rōnales: sed intellectū rationēq; sequūtur. V. Conclu
28 Intellectus autē (vt modo probabit) nō mouet. ¶ Sexta. Motus a virtute intellectiua non proficiscit. ¶ Nā duplex intel
duplex est intellect⁹: contēplatiuus et actiuus: sed eorūlectus neuter mouet. Contēplatiuus enim nō mouet q: de singularibus psequendis fugiēdisue nichil cōsiderat. motus autem prosequētis aut fugientis est. Neq; quidem actiuus: etsi psequendis fugiēdisue vis illa cōsultatrix presit. ¶ Primo quia sepe cū vis illa que nō contēplatur: aliq̄d horrēdum et fuga dignū intelligat: ita vt cor trematinhorrescāt pili: nō tamen mouet. Et cū aliquid prosequendū videat: vt pars altera voluptate psequēdi trahat: plerūq; tamen nō mouet. ¶ Secūdo quia fre-

quẽtiusu euenit vt cũ ratio p̃cipiat aliq̃ fugere:nõ moueamur.aut aliq̃ ꝓsequamur:sz spreto rõnis ĩperio quocũq; ꝛcupiscẽtia trahit seqũmur.vt inconstinẽtes facere solẽt. ¶Tertio.medicꝰ nõ semp sanat:et si medẽdi sciẽtiã habeat.Et eques nõ semper eq̃tat:etsi equestrẽ possideat disciplinã. Itidẽ neq; prudẽs cõsultans semp mouebit:q̃si alteriꝰ sit ꝓpriũ mouere q̃ scientie et cõsultationis:et sciendi/cõsultandiue facultatis. Non igitur vis intellectiua mouet.

SEPTIMI CAPITIS NOTE

Quid potentia recta.

¶Recta/q̃ suã naturã sequẽdo:prudẽtie limites nõ excedunt. ¶Recta ꝛ nõ recta.q̃ illis sua natura nõ astringunt:etsi aliqñ illos limites obseruẽt. ¶Specie/ratione. ¶Rationalis imaginatio/intellectus. ¶Sensual vero/Phantasia.

A q̃ alal mouetur

SEPTIMVM cap.cõtinet q̃tuor conclusiones.vnũ corrolarium: vnã q̃stionẽ cũ altero corrolario ad tertiã. et vnũ corrolariũ ad q̃rtã ¶Prima concto.hec duo intellectꝰ et appetitꝰ alal mouẽt. ¶Sub intellectu:phantasiã et imaginationẽ cõprehendimus. Nã hoies plurima ex parte imaginatiõe:potiusq; visciplina et consilio reguñ.Et cetera alalia (q; prudentia carẽt)solꝰ phãtasie vsũ habẽt.Et nos de intellectu practico intelligimꝰ:q̃ a cõtẽplatiuo/fine differt. Nã cõtẽplatiui finis solaveritatis inspectio est:practici vero et administratiui appetitio atq; prosecutio. Et q; hec duo moueãt patet. Nã ois appetitus,ꝓpter aliqd est:aut ꝓsequẽdũ aut fugiendũ.Et cuiꝰ est appetitꝰ:hoc principium est practici/cõsultatiuiq; intellectus. Ultimũ enim et in qõ resoluit actiõis p̃cipiũ. Igit cũ actiua cognoscens virtꝰ mouet:appetite rei gratis mouet. Non igit sine appetitu mouere potest.Nõ imerito igit hec duo intellectꝰ et appetitꝰ alal mouẽt. ¶Scõa.intellectꝰ et appetitus vt vnũ mouẽs mouẽt. ¶Nã vnũ est qõ vt obiectũ mouet appetibile scz.est enĩ p̃cipiũ.et illiꝰ gña intellectꝰ nõ sine appetitu mouet:sũt igit vnũ mouẽs.Si enĩ vt duo moueẽt:nõ scõm cõmunẽ vtrisq; speciẽ motus

mouerẽt sed hoc vna specie:illud altera.qõ nõ fit. Cum enim ratio mouet:cõsimiliter voluntas mouet. Est enĩ voluntas appetitꝰ.nõ tñ cũ appetitꝰ mouet:rõnẽ mouere oportet. Nã cõcupiscẽtia et ira appetitꝰ sũt:q̃ sine rõne (vt cũ imaginatiõe) tñ mouere possunt. Hoc tamẽ iter rõnẽ et voluntatẽ parte ex vna:phãtasiã / et appetitum parte ex altera interest.q; rõnalis intellectꝰ et voluntas semp recta sunt:phãtasia vero et appetitus recta et nõ recta. ¶Tertia.nõ omẽ bonũ appetitũ mouet ad alal mouendũ. ¶Nã appetibile ita mouet appetitũ.Sippe-tibile autẽ hic vicimꝰ qõ bonũ est aut bonũ apparet/cõtingẽs et in nra potestate.nõ autẽ oẽ bonũ tale est. Nõ igit oẽ bonũ appetitũ ciet ad alal mouendũ. ¶Corrolariũ.Hinc fit vt iterũ nõ equa fuisse dinoscaꝫ tripartita aĩe diuisio in cõcupiscibilẽ/irascibilẽ/et rationalem. Nã appetitiua vna est:q̃ cũ practico intellectu aut cum imaginatiõe animal mouet.nõ tracq; hoc pacto fuit aĩa secãda.sed si secãda fuisset:longe in plures particulas (vt dictũ est) secanda fuisset:vt vegetatiuã/sensitiuã/appetitiuã intellectiuã/contẽplatiuã et actiuã.q̃ plus differre adinuicẽ videntur:q̃ cõcupiscibilis et irascibilis. ¶Questio. Si appetitiua virtus vna sit in nobis : quo pacto euenit nos appetitus sentire contrarios? ¶Responsio. Sicut potẽtia sentiẽdi vna est:q̃q; diuersis sensuũ functionibus:ita appetendi virtus vna est:ĩ tres diffusa actus concupiscentiã tram/atq; rationẽ.Et quotiens ratio aduersatur/contraq; irascitur cupiditatiuus/ire:spẽs appetẽtiuus contrarios appetitus in nobis experimur. ¶Corrolarium.Quo fit vt appetituũ dissentio his solis animantibus accidat:q̃ intellectꝰ habent et tẽpoꝝ discretionẽ.Nam cõcupiscẽtia cũ ꝑsens delectabile et qõ titillet attendit:tanq̃ summũ bonũ sit sceleri manus dat vi.

Quot sunt

III. Concl.

III. Concl.

tq; rationẽ.Et quo

III. Concl.

Universidad de Deusto Biblioteca

petibili meditãte intellectu aut imaginatione excitat: q̃
Ad motum alialis a se q̃ q̃tuor req̃rãt. mouẽs q̃ et p̃mũ imobile vt bonum. mo
tuor requiri. uens q̃ et idẽ mouet vt appetitiuũ. q̃ mouet vt afal.
et q̃ mouet vt sẽsibile ⁊ corporeũ organũ. ve q̃ i eo loco
(q̃ de oꝝ corporis ⁊ alẽ coꝝ) diligẽtiꝰ cõsiderandũ
est. hmõi enĩ corporeũ organũ tubera/vertebra/ꝓcauas
q̃: ad q̃missuras et compages tenet. Est et iũctura cõis
parti q̃escẽti et mote rõne dissidẽs: revoluituraq̃ vna ps
i alteriꝰ cõcauo. et motꝰ ille pulsu et tractu cõplet. Esq̃
aliq̃d circa q̃ revoluit (vt i circulo) q̃escẽs. Sed hacte
nus satꝭ dictũ est q̃ mõ appetitiuũ (q̃ nõ sine imagina
tione est) vt taleꝫ afal mouet. et imaginationẽ intelligi
mus aut rõnalẽ q̃ in hoĩbꝰ reperit: aut sensualẽ q̃ et in
hoĩbus et in alijs cõspicit afantibus

OCTAVI CAPITIS NOTE

¶ Appetitus in nobis q̃ cũ rõne et syllogismo habet/
est volũtas: q̃ et appetitꝰ rõnalis nomat. ¶ Qui vero p:ce
ter opinionẽ ⁊ syllogismũ i nobis est: ꝓcupiscibil' ⁊ ira
scibilis est. quẽ et appetitũ sẽsualẽ/irrationalẽ/brutũq̃
vicere cõsueuerunt.

VI.

OCTAVVM cap. continet tres questi
ones. et earũ solutiones.
¶ Prima questio. a quo imperfecta anima 36
lia vt muſce et vermes (quibus diximus p:i
us non adesse phantasiã) moueãtur? ¶ Re
sponsio. sicut illa indeterminatũ habent et
vagũ motũ: indeterminatã imaginationẽ habent ⁊ ap
petitũ. Perfectã enĩ phãtasiã eis adesse negauimꝰ. Vi
dek enĩ ipis letitia et tristitia inesse: quare et cõcupiscẽ
tia et appetitꝰ. quibus etiã imaginationẽ phantasiã q̃
indeterminatã inesse concedimꝰ ¶ Secũda. Cũ imagina 37
tio sensualis ceteris afantibus q̃ se mouẽt sit: hoĩbꝰ ve
ro et sensualẽt rõnalis: q̃ harũ an sẽsualis an rationa
lis mouet in hoĩe? ¶ Respõsio. Cũ doceri volumus ex
duabus quãtitatibus vtra earũ fuerit maioꝛ: certa q̃sti
tura q̃ primur mẽsura: vt palmo aut cubito: vt huiusce
rei certitudinẽ experiamur Ita duobꝰ ꝓpositꝭ cupiẽtes

eo gnoscere vtrũ eligibilius sit: nos aliquid vnũ vt dele
ctabile aut vtile loco mensure (ad quam ea cõferamus)
constituere oportet. Et in nobis appetitus vnus cũ ra
tione et syllogismo habetur: est et vnus qui est p:eter o- Repugna
pinionem et syllogismũ. Et vehementioꝛ et valẽtioꝛ ve- rõnis et ap
hiculorem rapit et superat. hinc sepe euenit vt rationalis petitus.
moueat irrationalem: cum vehementioꝛ fuerit. Euenit
item et sepe versa vice irrationalem mouere rationalẽ
atq̃ secum rapere: cum ipse vehementioꝛ fuerit. Non q̃
dem q̃ debiliorem suũ motũ deserat: sed alterius fortioꝛe ⁊
validioꝛe motu rapitur. Quemadmodũ in spheris cele
stibus ſpera (que vltimũ celi ambitũ coercet) orbes pla
netarũ: motꝰ p̃nicitate ⁊ velocitate p̃cellẽs secũ rapit: su
os tñ in p̃riũ circuitus efficit. Ita est et in nobis. Hoc
tamen interest. q̃ in mundo semper is motus vincit: qui
natura eminentioꝛ et nobiliꝛ est et alios secum rapit.
vt is qui p:imo et sup:emo attribuitur circulo. In ho
mine vero fit plerũq̃: et natura superius p:estantiusq̃
ab inferioꝛe superetur/vincatur/atq̃ rapiatur. vt inco
tinentiũ constat argumẽto. et tribus cognoscantur agi
tari motibus inferioꝛis/superioꝛis/et quodãmodo ter
38 tio raptus ¶ Tertia questio. Cũ duplex sit existimatio
sive ap:ehensio: hec vniuersalis. vt omne liberalitas
opus honeste fit et fieri debet. hec vero particularis vt
huic philosophie operam studiose nuãti et quidem in
digenti erogare liberalitaſ opus est. que harũ: motum
imperat? ¶ Responsio Utraq̃. sed vniuersalis minuꝰ
vt que stando quiescendoq̃ magis: moueat. et ab actio
ne remoꝛior. Particularis vero magis. vt que actioni
vicinioꝛ: p:opinquioꝛq̃ imminear.

NONI CAPITIS NOTE.

¶ Incoꝛruptibile afal addit, ppẽ eos q̃ celũ imo verius
mũdũ afal esse asserũt: cui tñ nullũ sensũ tribuunt vt Ti
meus. Fit enĩ Nec ockis idigebat: q: nihil ex (qõ cerni
posset) relictũ erat Nec auribꝰ: cũ nihil supeẽt fortis: q̃
audirek Nec erãt aere circũfusa exna mũdi: vt respira
tionẽ req̃reret. Nec mẽbris q̃dẽ talibꝰ opꝰ erat: p̃ q̃ no
ua alimẽta susciperet: aut decocti cibi excremẽta emittẽt

MONVM cap. cõtinet sex cõclusiones
Vnũ correlariũ ad quĩtam.
Et quomodo animalia a longe sentiãt post
sertã. ¶ Prima cõclusio. Quicqnid viuit: 39
a generationis initio ad vsum vsq; obitũ/ĩ
teritũq; vegetatricẽ aĩam retinere necesse est. ¶ Nam
omne tale a sue generatiõis initio ad statũ (modo impe
dimentũ tollatur) augescit/statũ habet: post quẽ ad obi
tum vsq; minuitur. Ꝑd aũt sine alimento fieri nequit.
Inest igitur ipsis suo toto duratiõis tẽpore vegetatrix
anima. ¶ Secunda. Non omnibus viuentibus presto 40
Cur plantis adesse sensum necesse est. ¶ Nam plantis non adest: etsi
nõ inest sen- vitam possideãt. Earũ enĩ corpus nimis simplex/terreũ
sus. et ad sentiẽdũ ineptũ. Non igitur habent tactũ. quo nõ
habito: vt ceteri deficiãt necesse est. Sine enim tactu: sen
sum vllum haberi impossibile est. ¶ Tertia. Oĩne aĩal 41
III. Conc: sensum habet. ¶ Nam oĩa que natura subsistũt: ꝓpter
aliquid sunt: et natura nichil temere et frustra facit. ha
bebunt. igiĩ sensũ que progrediũtur et q̃ se de loco i lo
cũ transferũt vt cubũ a longe sibi queritẽt et acquirãt:
alioq̃n sine carebũt/aliq; nõ poterũt. Et pariẽ sensũ habe
bunt q̃ sedi nixa alio se trãsferre nequeũt: vt conuictum
discernant alimentũ. Neq; licet dicere corruptibile aĩal
motu p̃ditũ: intellectũ habere sufficere ad discernendũ:
et sẽsum nõ habere. neq; quidẽ incorruptibile. nã aut id
sic melius esset corpori aut anime. non autẽ anime: quia
IIII. Conc: non melius sine ipso intelligit neq; itidẽ corpi: qõ ꝓpter
sensus aĩalibus datũ esse videtur. ¶ Quarta aĩalis cor 42
pus simplex esse ipossibile est. ¶ Nã si simplex esset: ta
crum nõ haberet. tactũ aũt ipm habere necesse est. Nõ
igiĩ corꝑ simplex: sed cõpositũ mixtũq; habet ¶ Qui 43
V. Conc: ta. tactus maxime aĩali necessariꝰ est. ¶ Nã cũ aĩal cor
porẽũ sit: ipm ꝓxima cõtingere corpora necesse est. opor
tuit igitur ipm muniri tãgendi facultate: qua salubria
ab officientibꝰ discernere queat/salutẽq; suam efficiat.
alioquĩ vitã non saluat. Fit enĩ tactus per quiddem in
ternũ. quomodo igiĩ dinosceret aĩal ea que prosunt vt
prosequatur? et ea que officiunt: nocentq; vt fugiat sine
tactu? quo p̃sidio destituta aĩalia: vt statim depereãt ne

esse esse. De visu autẽ/auditu et odoratu nõ ita fit: sed
44 medio quodã hauriuntur extraneo. ¶ Corrolariũ. hĩc
fit vt gustus quodãmodo animali sit necessarius. Nam
gustus vt tactus quidã est: et alimentũ tangere necesse
45 est. Est igitur) vt tactus) quodãmõ necessariꝰ ¶ Sexta VI. Conc:
conclusio. visus/auditus/q; odorandi sensus non sunt vt
tactus necessarij. ¶ Tactũ enim est gustũ virimꝰ aĩali Cur tactꝰ et
necessarioꝰ: ꝙ tactus alimenti sit sensus. sine quo nõ cõgustus sint
tingit aĩal esse posse. nõ autem de visu/auditu aut odo aĩali necessa
randi sẽsu ita est. Color enim/sonus/et odor alimẽtũ nõrius.
pestant/augmentũ/et decrementũ. et natura pleraq;
animaliũ his sensibus non muniuit: sed boni gratia ali
quibus ipsos addidit. et potissimũ ꝓgressuis: que a
lõge victũ q̃ritãt. Nec mirũ. nã hoc horũ sẽsuũ presidio
ipa saluari necesse ẽ: neq; ad suã salutẽ tactꝰ munitio suf
46 ficeret. ¶ Et si queras: quõ a longe sentiant vt videant
audiant/odorent? ¶ Dicimus sensibile mediũ mouere
mediũ vero motũ ciere/mouereq; sensum: perinde atq;
si mouens aliquid pellat. quod pulsum alterũ pellat. si
cut ꝓmũ mouẽs a nullo pellit: vt vltimũ pulsũ solũ pel
litur et nõ pellit. media vero nũc plura nũc pauciora et
pellunt et pellũtur: sic in sensatiõe. hoc excepto ꝙ in hu
iusmodi sensus alteratione: vnũ manens et in eodem lo
co: alterat. pellens autẽ locũ mutat. Quẽadmodũ cum
cere sigillum imprimis: ꝗum pellendo cera cedit: sigil
li vestigium profunde tenet. vbi vero non cedit vt lapis
non retinet. ita et aqua et aer et maxie aer vnus q; idem
manens patitur. et sensum mouet. Et ita dicere satius ¶ Q̃ sensatio
videtur ꝙ putare dũ videmꝰ oportere radios ab oculis fit int⁹ susci-
egredi: qui a colore q; figura passi/et dẽsitate repercussi piendo.
ad oculum redeant. Et leuis et cõplanatus aer vnus in
fractusq; manens coloribus et figuris affectus: melius
dicetur visũ iere et sensũ coloris et figure facere. haud
secus ꝙ si sigillũ ad finem vsq; ingrederet cere. illic sigil
li vestigium relinquens

DECIMI CAPITIS NOTE.

¶ Corpus simplex est/quod vnius solius haberet ele- Quid cor-
menti contemperamentum. pus simplex.

DECIMVM cap. cõtinet tres eõclusiões. et vnũ correlariũ ad secũdã. ¶Prima cõclusio. Vialis corpus simplex esse impossibile est. ¶Simplex intelligo. igneum/aereũ/aqũm/aut terreũ. Nam sine tactu animal esse non potest: neq; alio rũ sensuũ vllum habere. Utqui tactus simplicis corpis esse nõ potest: et si visus auditus/odoratꝰ possint. vt aq̃ et aerei: p quevt media sẽtire faciũt. tactus enĩ p intranẽũ: et tangendo ipsa ignea/aerea/ aqa et terrea sentit hinc tactꝰ nomẽ ei inditũ est. aialis igit corpꝰ simplex esse non potest. At tibi forte videri posset terreũ esse pose. sed sane ita esse nequit. Nã tactus susceptiuꝰ est oim tangibiliũ vt medietas quedã: et non solũ differentiarũ terre: sed calidi/frigidi/humidi/ ꝛ sicci et oim tangi possibiliũ. Hinc ossa/pili/et plãte nõ sentiũt: qz terrea sũt ¶Tertia. Aialia tactu priuata morti necesse est. ¶Naꝫ sine eo (vt diximus) neq; animal esse potest: neq; sensuũ vllꝰ imo cũ sit ille sẽsus: aial esse nec esse est. et cũ sit aial: hunc solũ sensuum haberi parit oportet ¶Corrolariũ. hinc fit vt excellẽtie sensibiliũ aliorũ sensuũ: nõ aial corrũpãt sed solũ sensum nisi per accidẽs. excellẽtie vero tãgibiliũ: et tactũ et ipm animal per se corrũpũt. Excellẽs ensisonus vt tonitruus aial non corrũpit sed auditũ: nisi per accidẽs. vt cũ spiritus simul cum sono elisi percussio aial exanimet. Neq; excellẽs visibile aial corrũpit: sed visum nisi per accidens. vt cum visu sic terrore afficitur aial: vt e vita emigret secedatq;. Et ita de odore et sapore At excellẽtie tãgibiliũ calidũ/frigidũ/humidũ/siccũ molle/et durũ/: tactũ per se corrũpunt ꝛ aial Non enim corrupto tactu. aial suppuiuere cõtingit. et omis sensibilis superexcellentia sensum corrũpit. ¶Tertia. Solus tactus animali adesse necessarius est: alij vero ꝓpter bene esse. ¶Nam solus tactus animali (vt viuat) haberi est necessarius: et alij corrupti non interimunt aial: qui ꝙ ob bene esse animali sint cõcessi: statim cognitũ est. Visꝰ enim additus est: quo viram l aere aut aqua aut aliq̃ ꝑspicuo sibi vendicet. Auditus: quo ei aliquid indicetur. odoratus: quo odore a longe ꝓcepto ad alimẽtũ se conuertat. gustus: quo iocundũ sit ei alimentũ: ꝛ tristeresu. ¶Postremo lingua adhibita est: vt sapores discernat. vocesq; effingat. Est itaq; notũ solum tactũ ad esse aiali necessariũ. cẽtributũ cẽtos vero nõ ad esse sed ob bñ esse

Sensũ tactꝰ a tãgẽdo dicit

Animalia bene se habentia mori necesse est

47

48

49

50

Cur tactus aiali est additus

Cur visus.

Cur auditꝰ.

Cur odoratꝰ

¶Jacobi F. Stapulensis in librum de sensu ꝛ sensibili Aristotelis Paraphrasis.

PRIMI CAP.

libri de sensu et sensato note.

¶Color ꝓprium et per se a visu perceptibile.

¶Symbolum/signum/significatiuum.

LIBER de sensu et sensato cõplectitur septẽ cap. Primũ tres cõclusiones. duo corrolaria ad primã. et vnũ ad tertiã. ¶Prima cancluſio. Quoniã de anima et virtutibus eius vt ab ipsa profite: scuntur determinationẽ fecimus his suppositis de reliquis et ijs que minus explicauimus tam cõibus q̃. ꝓprijs determinationẽ facere expediet. ¶Nã deijs que aialibus sunt et corpori et anime cõmunia (que in ijs de aia non exacte satis determinata sunt: aut que illic tacta nõ sunt) apta post considerationem de anima incumbit determinatio. Talia autẽ sunt sensus memoria anime et corpori cõmunia: et fere omnibus animalibus: quẽadmodũ appetitus/ cõcupiscẽtia/ ira/delectatio/tristitia. et he quatuor numero passionũ cõiugationes: sõnꝰ/vigilia/iuuentus/senectus/ aspiratio/respiratio/mors et vita: de quibus nihil illic tactũ est. Expediet igit de ipsis determinationẽ facere: et quid vnũquodq; eorũ sit vt quid memoria/quid sõnꝰ/ vigilia/iuuentus/senectꝰ aspiratio/respiratio/quid morꝰ/q̃d vita/et cur vnũqꝺq; accidat videre. ¶Primũ corrolariũ. Hanc ob causam naturalis philosophi: sanitatis et egritudinis est principia inuenire. Sunt enĩ he cõmunes passiones solis aialibus conuenientes. Nam sanitatẽ et egritudinẽ vita carentibus fieri impossibile est. ¶Secundũ corrolariũ. Et hinc fit vt Medicorũ ꝑplurimi auditus culephisi Cur medici eam artem ꝓsequantur et querãt. Nam vbi naturales physicã questionẽ: ordiuntur medici. et ex ijs que de natura sunt: suaram.

1

2

3

sumit principia Medicina. ¶ Secūda. Omnia que dicta sunt: corpori et anime cōmunia sunt. ¶ Nā aut hec sensus sunt habitus: vt memoria. aut passiones q̄ sensibꝰ fiūt: vt sōnus et vigilia. aut animal et pariter corpus et aiam saluant: vt respiratio/iuuētus/vita et sanitas. aut corruptiones sunt et priuationes. vt respiratiōis ablatio/senectus/mors/egritudo. Sūt igitur hec ola: corpi et anime cōmunia. Quid enī sit sensus/ꝓpter quid accidat q̄q corpori: ſ sit (vt qui corporeo indiget sensorio) et q̄ anime: satis/appīmeq̄ superi⁹ dictū est. Dictū etiā est gustum et tactū: sensuū maxime necessarios animalibꝰ esse. Tactum quidē. q̄ alal saluetur a corrūpētibus tangibilibus, gustū vero ꝓpter escam. Est enī sapor ad nutritiuā partē ordinatꝰ. Is enī sensus locūdū amplectit alimentū: triste autē et horridum refugit et abholatur et alios sensus auditū/visum et odoratū (qui p exteriora media fiunt (ipis alantibꝰ concessos diximus. quo a lō ge alimentū dinoscentes sibi melius ꝓuideāt. At visus et auditus in animalibus intellectu et ꝓuidentia ꝑditis (qualis est homo) altioris boni vt discipline et prudētie grā sunt. Nam plurimas differentias ostendunt ex quibꝰ cōtēplatio cōsurgit: et circa agibilia/hūanasq̄ ra p se valere tia cōclusio. Visus ad plura per se dinoscēda et ad necessaria: scōm semelior/ꝓmptioraq̄ habetur: auditus autē per accidēs. ¶ Nam visus multimodas/multiformesq̄ rerū differentias/ et ad vitā necessarias p se mōstrat. Nā omnia corpora colore ptcipāt. et sensibilia cōia magis hoc sensu percipimꝰ. Auditus autē solos sonos et vocū varietates per se ostēdit: que pauca sunt. Soni enī pauci cis conueniūt et voces perpauca eliciūt. Visus igit ad plura p se dinoscenda et ad necessaria: secūdū se melior/aptioraq̄ habeť. Sed q̄ auditus ad plura per accidens valeat hinc cognoscit. Nam auditus et discipline et prudentie plurimū cōfert. Sermo enī solius auditus est ex quo oīm paritur disciplina: et non modo sonorū et colorum: nō quidē secūdū se sed secūdū accidēs. Constat siquidem sermo ex nolibus: quorū vnūquodq̄ Symbolū est/atq̄ signū. Vt enī vox vniuscuiq̄ rei sit signū: apte ipo

Auditū per accidens esse plurium.

ni cognoscitur. est igitur auditus per accidens pluriū. ¶ Corrolariū. Unde fit vt a natiuitate ceci: sapiētiores euadāt a natiuitate surdis atq̄ mutis. Est enī (vt dictū est) auditus sensus disciplinę. Sed de his hactenus.

SECVNDI CAP. NOTE

¶ Duorum/Aromorum resolutio.

SECVNDVM cap. cōtinet duasq̄ cōclusiones. duas rationes ad secundā. duas rōnes ad secundā partē tertie et vnū corrolariū ad quartā. ¶ Prima cōclusio. de organorū sensuū natura incūbit determinatio. ¶ Nam antiq̄ ea aptabant elemētis. Sed cū elemēta sunt quattuor: sensus vero duasq̄ hoc ipsis ingessit difficultatē cuinā quintū sensū aptare possent. Videndū vtrūq̄ expediet an equa eorū aptatio fuerit. ¶ Secunda. Non probāda est eorū sententia: q̄ visum ignē esse posuerūt: vt Timei et Empedoclis. q̄ constricto et moto oculo videarur oculus vt ignis fulgere. ¶ Primo. q̄ si ignis ille quē ponūt in oculo visibile esset: eadē rōne videri deberet oculo quiescēte atq̄ oculo moto. aut causā adducāt cur potiꝰ illic q̄ tūc. Non autē ita videt: nā sentiente et videntē nō lareret. Nō est igit ignis. Sed insta būt cur ipso moto igit apparet fulgor? et ipso quiescēte clusio nō? Facilis et prōpta respōsio est. cām hui⁹ nō esse ignē: sed q̄ lenia corpora moraut aq̄: nata sunt in tenebris fulgere. nō quidē lucē emittere. Ira pupilla oculi q̄ in medio oculo nigra apparet: hūc in modū leuis est: q̄ in tenebris mora et cōstricta fulget. et pars a parte deprehēditur: quēadmodū in refractione solet. et hinc duo aut plura videre apparet. ¶ Secūdo. dicūt ipō igne exeūte (quēadmodū lumine a lucerna) nos videre. ergo videre deberemus in tenebris. Et potissimū ignis ille in tenebris deberet nobis q̄ in luce: patētior et aptior fieri quādoquidē paruus ignis se magis in tenebris prodere soleat: vt roris/vt flāma. Id autē sub tenebrarū opacitate minime. adhuc cōtigisse conspectū est. Non est igitur oculus ignis: neq̄ ab eo talis ignis egredit. Neq̄ satis respōdet Timeus q̄ ignis ille in tenebris extinguatur.

Timei et Empedoclis reprobatio

Cauilli exclusio

quia alios ignes in tenebris extingui non videm⁹: sed extinguik ignis humido ⁊ frigido. Est enim calid⁹ et siccus. Et si ignis ille tenebrarū occursu disperiret extinctus: nātomagis per diē in aq̄ et in glacie (in quib⁹ alia ignita extīgui maxime perspicuū est) extingueret. Hīc autē nichil tale euenit: non igitur respondet Time⁹ sufficienter. Et Empedocles fere consimiliter sentit: duplicem tamē vidēdi modū tangit. Primū q̄ fiat visio egrediente lumine quē admodū (inq̄t) noctib⁹ hybernis iter meditās lucernā accēdit: paratq̄ vt olim vētorū impet⁹ a lucerna arcear: circūducta lucerne tenui mēbrana. Dispergūt eteni ventorū flamina flāmas. Et ꝓto lumē hoc velamine circūseptū se magis diffuderit: clari⁹ illustrat. Ita natiuo lumine circūquaq̄ pupille oz̄bē fusoz̄q̄ se aliquādo fort⁹ effusum extra ꝓfert ⁊ egerit. nosq̄ ita videre asserit. Democritus

Democritus videnē eorū defluxib⁹ ītueri. ¶ Tertia Democrit⁹ oculum natura esse aqueū rite sensit: visionē tamen illi⁹ esse fulgorē nō bene putauit. ¶ Si enī pupilla aq̄a sit: multa pdūt indicia. Primū. q̄ ipsa fossa multe defluūt aq̄. Secūm. q̄ oculi de ꝓximo/recēterq̄ formati: frigiditate et claritate cetera mēbra excellūt. q̄ aque nature maxime cōgruere videk. Tertiū est: circa pupillā albugo pinguis ⁊ sediminosa: aialib⁹ sanguine p̄ditis ⁊ palpebris oculos obuelātib⁹ cōcessa: ingentiose factū a natura: ne pupille humidū coagulek/geleturq̄. Hinc rigēte frigore: palpebris ꝑtentū nūq̄ frigere sentim⁹. ⁊ ceteris aialibus dura oculorū coopcula ad ipsi⁹ pupille ꝓtectionē natura tribuisse videk. Sed q̄ nō bene dixerit visionem esse fulgorē patet. ¶ Primo. q̄ visio est q̄dā in videnti facta passio. Fulgor autē accidit q̄ oculus leuis sit/sitq̄ facta refractio. Nō igik visio ē hmōi fulgor. Sed de ijs que refractione apparēt nōdū videk natura ab ipsis fuisse deprehēsam. ¶ Secūo si visio fulgor cēt: cur circa alia corpora: circa que fulgor emicat etiā non est visio? et ex cōsequenti cur illa nō videāt: sed solus oculus? Accidit itaq̄ videre nō quia pupilla fulgeat/ aut quia sit aqua: sed q̄ perspicua: colorum specieb⁹ suscipiēdis apta. Et licet perspicuū esse: cōmune sit ⁊ aeri ⁊ aque: aqua tamē

Q̄ visio non sit fulgor

durabilior/permanētiorq̄ est. Hinc pot⁹ aqueā nature benignitate: possidem⁹ pupillā. ¶ Quarta. incōuenienter dicūt (quicq̄d id sit: q̄s ab ocko egredik) visionē aliquo egrediēte fieri. ¶ Nā quicq̄d id fuerit incōueniēs ē ipsum subito ad astra vsq̄ ꝓtendi. Et si nō ad astra vsq̄ ꝓtendak: stultū etiā est alio quopiā in medio putare cōiungi. Cōiungik enī lumē lumini: ⁊ nō q̄libet cuilibet. sed sati⁹ est mō qui dict⁹ ē: exteri⁹ interiori ꝛiūgi. Est enī videndi virt⁹ inēna latēs: ⁊ exterioze septa/ circūdataq̄ mēbrana. Ratūq̄ id haberi debet: q̄s superi⁹ manifestū factū est: colores nō sine lumine videri. Et siue ꝓspicuū visui ⁊ rei vise mediū sit aer/ siue sit aq̄: a coloze moueri.

Q̄ visio non fit extramittendo

Motus visionis

a quo moto mouetak oculus. sicq̄ visionē fieri. ¶ Correlariū. Rationabiliter igik euenit: vt oculus fact⁹ fuerit aqueus. Nam aq̄ perspicua est. Ipso igitur existēte aq̄o interi⁹ lumē suscipiet: ⁊ fiet actu ꝓspicuū: poteritq̄ a sensibilib⁹ vt coloribus moueri q̄ptissime. q̄s etiā ita cōspicitur. Et iterū cum illud perspicuū aereū non sit: merito aqueū esse dinoscik. Et extremū oculi nō ē ad videndi organū: sed vis ea iterna latet/ suiq̄ internū habet organum. Hinc iteri⁹ perspicuus ꝓspicik ocul⁹. Et nōnullis in bello circa tēpora vulneratis: pupille portis abscissis accidit ꝓpetuas suborias fuisse tenebras: sicut extincta lucerna. q̄ pupilla ternū dictū perspicuū: q̄si videndi lāpas recisa fuerit. ¶ Quinta. si sentiendi organa q̄ttuor elemētis aptari vellem⁹: sensoriū visus: aq̄ aptare cōueniret/ audit⁹: aeri/ olfact⁹: igni/ tact⁹: terre. ⁊ quia gust⁹ quidā tact⁹ est: ipm itidē terre aptarem⁹. ¶ De visu iam dictū est et de audit⁹ sensorio in ijs q̄ sunt de anima. De odoratu vero: q̄ quale q̄s odorak actu est: talis olfact⁹ potentia est. Quod autem odoratur: actu igneū est. Nā fumalis ē vaporatio/ odorem et suauitatis fragrantiam parit: q̄ quidē ab igne est. Sensus igik odoradi: potentia igneus est. Hinc circa cerebrū (q̄s ceteris partib⁹ corporis humidi⁹ et frigidi⁹ existit) situs est. Et de tactu: etsi torū corp⁹ obtinere videatur: nullus tamē aliorū circa cor calidissimū et cerebro oppositū: sibi sedē delegisse videk. quare si et aliqs aptādū sit elementū: cū aqua visui sit deputata/ aer auditui/ ignis olfactui/ sola terra vt ei

Organis sentiendi si aptāt elementa

accommodetur relicta esse videtur. itidem et gustui: cū gustus quidam sit tactus.

TERTII CAP. NOTE

Quid corpora ēminata. ¶ Sēsus actu/sensatio. ¶ Corpa termīata/corpa opaca:quę scōm ꝓfundū:lumē nō admittūt ¶ Coccineus/purpureus/excellentia rubens et roseus.

TERTIVM cap. cōtinet vnā diuisionē. quattuor ꝙclusiones. duas rōnes. duos modos quib⁹ antiq medios assignabāt colores ad primā. et duas rōnes ad secūdā. ¶ Diuisio. Ānūquodq; sensibiliū dupliciter dicit. hoc actu/illud potētia. vt color actu/color potētia. son⁹ actu sonus potētia. Et de his vltr dictū est in ijs q̄ sunt de ala:ꝛ cuius sint sensus.ꝛ quō son⁹/audibile actu sit idē auditioni. et visibile actu: visioni. et ita in ceteris:sed q̄d eorū sensū actu faciat: nūc expediem⁹. et ꝓmo de colore. ¶ Prima cōclusio. Color: actu sensū faciēs is est q̄ extremitas ē ꝓspicui in corpe terminato. ¶ Nā etsi esse ꝓspicuū aeri ꝛ aq̄ ꝙueniat:ipsis tamē prius nō ē:sed plerisq; alijs cōueniēs/illis plus/his vero minus. Et corpa terminata: scōm extremitatē lumē recipiūt:fiuntq; ꝓspicua. Lucidū enī aliq̄s vt ignis: luminis sui presentia facit actu ꝓspicuū:cuiusquidē absentia tenebre sūt. Et ꝙ huiusmodi color sit perspicui extremitas: aut veri⁹ in ꝓspicui extremitate q: ꝓpꝛie extremitas nō est diuiscik. ¶ Primo. q: ꝓpter hoc Pythagorici colorē Epiphaniā (quā supapparitionē dicim⁹) vocabāt. Etsi is color actu ꝓspicuū mouens et sensū faciēs in extremitate sit ꝓspicui:cōsimilis tamē nature interi⁹ laretē credere oportet esse colorē: q̄uis actu ꝓspicuū nō moueat. ¶ Scōo. q: ēterminata corpora vt aer et aq̄ sepe colorata videnē. vt rubor rutilās in aurora. Sed nō ꝙ illic verus sit color. verū ꝓpinqtas aut distātia: talis apparētie occasio est. Nā neq; aer neq; aq̄ colorata sunt. In coloribꝰ autē terminatorū siue emin⁹ siue de ꝓpe:ꝙseuerat apparitio. Nō autē interminatorū corporū. Est ig; huiusmodi color apparēs in corpe terminato. Et ꝙ iunctus sit ꝓspicuo indicū est. q: colores illos sepe per-

Dupler esse sensibile.

Cur color extremitas ꝓspicui.

Quid epyphania

mutari videmus:secundū ꝙ plus aut min⁹ affuerit perspicui. quodquidē nō ad interiora penetrat. bñ igit dictū est colorē qui videk:esse extremitatē ꝓspicui siue potius in ꝓspicua extremitate corporis terminati. Etsi q̄ perspicuoꝝ colore affectū est:sile color in ei⁹ extremitate mouet. q̄admodū in ceteris. hoc tñ interest ꝙ etiā interni/aroꝝ in ꝓfundū residēs:mouet. ¶ Quo modi qui bus antiq medios assignabāt colores. ¶ Prim⁹. vt lu Antiquorū mē in ꝓspicuo ꝛ tenebre: ita in corporib⁹ terminatis al de mediꝰ cōbedo ꝛ nigredo. Et medios colores inter hos fieri putaloꝝ opiorunt ex cōmixtione albi ꝛ nigri. q̄rū vnūq̄q; ꝓpter sui paruitatē insensibile ē: mediū tñ oportere nasci colorē. Nā neq; albedinē neq; nigredinē esse necesse est: erit tamē color aliq̄s: q̄re medi⁹. Et quia iterū ipsi miscerī cōueniet cū albo aut nigro: ex tali cōmixtione ꝙfusioneq; alia enascēk colorꝭ spēs. Et cū huiusmodi valde variē fieri possint ꝓportiones: vt ꝓmo duoꝝ albi ꝛ nigri:q̄ sine ꝓportione ꝛ tēperātia sunt:sed in excellētia quadā ꝛ excessu. deinde triū vt albi nigri et duoꝝ contēperatoꝝ. et scōm alios numeros quoscūq;. Hinc valde multos cōtingit medios enasci colores. Et sicut in cōsonātijs secūdum ꝓportionatissimos numeros delectabiles enascūtur harmonie:ita paucos delectabiles ꝙtingat esse colores. ꝛordinatos autē multos:vt oēs q̄cūq;scōm alios sumank numeros. ¶ Secūd⁹ mod⁹ ē. medios colores apparere:q: color colori sit supadditus:ꝛ colorē colore videri ꝙtingat. q̄admodū pictores apparere faciūt:colorē colori pingēdo supponētes.ꝛ q̄admodū cōtingit medios colores ī aq̄ apparere vno colorato alteri supposito. et q̄admodū sol ꝙ se alb⁹ apparet: et idē caligine aut fumo cōspect⁹ rubicūd⁹ apparet et punice⁹. hac de cā multos esse medios colores aiunt. q: cū albū et nigrū nō sint in ꝓportione aliā:ex ipsis adinuicē ꝓportionatis medius nascēk color.ꝛ ꝙsimiliter vt in ꝓmo mō ponenk in ꝓportione. q: semp eorū q̄ sūt in superficie ad eos q̄ sūt in ꝓfundo erit ꝓportio q̄ si fuerint duo/ tres aut q̄ttuor: sicut mus

II. Cond:

tabſtur et mediorũ ipſorũ apparẽtie. ¶ Scõa cõcluſio

16 **Antiqrũ cõfutatio.** Primus modꝰ medios colores ſtatuẽdi irrõnabilis ẽ. ¶ Primo: qz ſicut nulla magnitudo inuiſibilis ẽ: ſed qlibet aliã diſtãtia viſibilis: ita neqz a bedoz nigredo. qre earũ mixtio nõ faciet mediũ colorẽ: ſed potiꝰ fiet qdã aggregatꝰ coloz vtriqz cõis. q etſi a lõge diſcerni neqat poterit fortẽ aliã diſtantia diſcerni. ¶ Scõo. qz mixtio nõ fit iuxtapoſitione minimorũ ad ſenſũ/ neqz minimoz ſecundũ quãtitatẽ. Quia nulla ſunt talia: quẽad modũ

Quõ fit mixtio. priꝰ dictũ eſt. Sed diuiſione z minimorũ natura iuxtapoſitione (vt ẽ minimũ ſemẽ/ minimꝰ hõ/ minimꝰ equꝰ) et eorũ que adinuicẽ miſceri nata ſunt. z q ea ſint prius a nobis dictũ eſt. Non enim hõ miſcibilis eſt eq neqz coloz colori. Non igit huiuſmodi cõmixtione: medũ proueniũt colores. ¶ Tertia. Neqz mediorũ colorũ quo nobis appareant: ſecũdus approbandꝰ eſt modꝰ. ¶ Nam multi ſunt mediũ colores: quibꝰ nullus ſuperponi videt alius coloz. Et ea q ſuperpoſitione apparẽt: non cõſimiliter apparent de longe et de prope. qliter videmus medios colores. Non igit apparẽt colorũ coloribꝰ ſubſterniculo aut ſuppoſitione. ¶ Quarta. neqz ſentiendũ eſt (vt pleriqz volũt) talia apparere corporũ defluxibꝰ atqz hunc in modũ viſionẽ fieri. ¶ Nam viſio fieret corporũ cõtactu. at melius fit ſi coloz moueat mediũ ꝓſpicuũ qd motũ moueat ſenſũ: q hmõi corpoz attactu: nullaqz ſeq vident incõmoda. Non igit hunc in modũ viſionẽ fieri

Unde ſunt mlti colores. coloreſqz apparere probandũ eſt. ¶ Sed queres. vnde igitur ſunt multi z varij colores? vt hi extremi/ hi vero mediꝰ? Dicimꝰ. Sicut diuerſa ſunt mixta/ mixtoruqz cõtemperamẽta: ita multi et varij ſunt colores: mixtoz et contẽperamentoz naturã ſequẽtes. Mixtorũ enim hec ſimpliciũ ſuperabũdantiam magis imitãtur/ hec minꝰ/ illa vero ſecundũ ipſorum minima contẽperamẽta ſeruant. Et cur colorũ/ ſonorum z odorũ ſpecies terminate et finite ſint: talius futurus eſt ſermo.

QVARTI CAP. NOTE

Alurgus

Cyanus

¶ Purpureũ/ alurgum. ¶ Ceruleus/ Cyanus: ſubobſcurus coloꝛ qſi niger: nigro/ viridiqz mediꝰ. ¶ Acre/

pontieũ. ¶ Acidũ/ ſtrictiuũ/ Stypticũ. ¶ Colorũ z ſapoꝛum mutuã habẽtes reſpõdentiam diſpoſitiones

Album	Nigrum	Dulce	Amarũ
Flauũ	Liuidum	Pingue	Salſum
Punicẽũ	Purpureũ	Acre	Auſterũ
Viride	Ceruleum	Acutũ	Acidum

¶ Figura Polygonia/ figura multangula.

19 QVARTVM cap. cõtinet nouẽ cõcluſiones. q̃ttuoꝛ rõnes ad quartã. Diffinitionẽ ſapoꝛis poſt quintã. Species ſapoꝛum et coloꝛũ poſt ſextã. Et q̃ttuoꝛ rõnes poſt nonã. ¶ Prima ꝓcõo. qꝛ de ſono z voce ſufficiẽter i his de aĩa determinatũ ẽ: de odoꝛe ſermonẽ facere videt idoneũ. ¶ Nã de ipo varia fuit ãttq̃rũ ſentẽtia. q qd veri/ qdue falſi cõtineat: hac dekmiatiõe dilucebit. Que tñ de ipo ꝓpꝰ determinauimꝰ: hic certa z explorata tenere debemꝰ. vt ſcre q̃ſtr de odoꝛe vt de ſapoꝛe ſentiẽdũ eẽ: nõ tñ ipſoꝝ eorũdẽ eẽ paſſionẽ. Nã illiꝰ olfactꝰ eſt: huiꝰ vero guſtꝰ. Et ſapoꝛes nobis odoꝛibꝰ certioꝛes/ pfectioꝛeſq hñt. Nam odoꝛatũ prauũ z multis aĩaliꝰ kferioꝛẽ habemꝰ: guſtũ autẽ certũ. qꝛ tactꝰ qdã ẽ: q nobis certiſſimꝰ habet. Idcirco a guſtu z ſapoꝛibꝰ dekminationis exoꝛdiũ ſumere

20 nõ abſonũ/ ꝓterq̃ rationẽ videbit. ¶ Scõa. Non recte Empedocles putat Empedocles ſapoꝛẽ eẽ de natura aq: q in aq̃ qdã reprobatio. ſint minutula coꝛpa de ſapoꝛũ genere ob ſuã quidẽ parꝛuitatẽ inſenſibilia: q ſuo defluxu ſapoꝛes efficiãt. Nã fructibꝰ aperto ſoli expoſitis: ſapoꝛes mutaꝛi videmꝰ. itidẽ et fructibꝰ igne cõcoctis. Tales autẽ ſapoꝛes ab aq̃ trahere nõ poſſunt. Nõ igit cauſanf ſapoꝛes ex coꝛpoꝛeis ab aqua defluxibꝰ. quin potiꝰ humidi reſolutione tempoꝛe facta/ variaq̃ coctione: acrẽ/ acerbũ/ dulcem/ amarum et oĩmodũ ſibi aſſumũt ſapoꝛem. ¶ Tertia. Aqua

21 nõ eſt vniuerſalis mãteria ſapoꝛũ (quã pãſpermiam vicere ſolent) vt aqua vna parte vnũ ſapoꝛem preſtet: et altera alterũ. ¶ Nam ex multis parari ſapoꝛes videmꝰ: z ex eodẽ diuerſos. que aqua nõ eſſe cognita ſũt. Neqz id etiam verũ eſt. omnẽ ſapoꝛẽ in aqua gigni ipſa a calido vt igne aut ſole paſſa. Nam aqua eſt humidoꝛ ſubtilis

simũ ⁊ oleo subtilior: huis oleũ viscositate sua se plꝰ diffundat: aq̃ autẽ vt glutinio carẽs dissipet. Hinc aq̃ difficilꝰ oleo in manu saluat. Et aq̃ calefacta sola ingrossari nõ videt. Requirũt autẽ sapores oẽs: maiorẽ grossitiem. Nõ itaq; sufficeret calidũ: in aqua gignere saporẽ. ¶ Quarta. Terra potꝰ ad generãdos sapores causa esse videt. ¶ Primo. q; sapore p̃dita grossitiẽ seruãt et ex terra nascẽtiã et oriũ ducũt vt fructꝰ. ¶ Secũdo. hoc multi physiologoꝝ asserere videnť: dicentes p quã cũq; terrã trãsierit aq̃: ab illa sibi trahere sapore. qõ statim in aq̃s salsis est manifestũ. Sal enī q̃dã terre spẽs est. ¶ Tertio. q; aq̃ cineribus colata reddit amara: ab ipsis q̃dẽ amaritudine ducta. ¶ Quarto. q; fontiũ hi dulces sũt/ hi amari/ hi acres/ illi austeri: ⁊ oĩmodas saporũ differẽtias repsentãtes. q̃ varietas nõ nisi a terrarũ varietate ducta videt. ¶ Quinta. Rationabilit fructuũ spẽs maxime saporꝝ differẽtias obtinent. ¶ Nam fructꝰ humidi sũt et terrei: et sapores gignit videnť cum a terreo sicco patit humidũ. Indicia sũt: aq̃ salsa/ aqua cineribꝰ colata et varia fontinarũ aquarũ saporũ genera. est enī humidũ natũ pati a suo contrario: quẽadmodũ et alia cõtraria. Et cũ ignis siccꝰ sit: natũ est etiã pati ãb igne: sed magis a terra. Nã ignis p̃mo siccꝰ nõ est sed calidꝰ vt alio dictũ est loco: terra vero p̃mo sicca est. quẽadmodũ enī q̃ coloribꝰ et saporibꝰ affecta colluit lauatq; aq̃s: talẽ in aq̃s colorẽ relinq̃t et saporẽ: hũc i modũ terreũ siccũ (agẽte calido) q̃ humidũ latũ: talẽ relinquit passionẽ. ¶ Diffinitio saporis. Hic talẽ sapori apparari poterimꝰ diffinitionẽ. Sapor est a terreo sicco i humido facta passio: alterativa gustꝰ. de potẽtia ad actum. Hustus enī p̃sq̃ saporẽ p̃cipiat: est i potẽtia sicut sciẽs ad speculari. Est enī sentire vt speculari. ¶ Sexta. Nõ decuit sapores i solo sicco ⁊ sistere. ¶ Nã sapores sũt ad nutriendũ. aliũ autẽ esce nõ vno cõstãt: sed mixte sunt oẽs tãgibiles quidẽ quo augmentũ aut decrementum p̃stent. sapide et gustabiles: quo nutriant. Nutriuntur enī oia dulci/ aut simpliciter/ aut cõmixto. quod alio determinandũ est loco. Et augmentũ et nutricatio fiunt p̃stante calido. Nã calidũ: alimentũ parat et digerit.

Physiologi

Quid sapor.

qõ leue autẽ et dulce est: attrahit. Amarũ autẽ/ salsũ et graue suo pondere subsidẽs relinquit. Ter id aĩalibꝰ et plãtis et ĩtra nos rõne cuenit. quãdoquidẽ exterior calor in exterioribꝰ consiste operet. maris enī leue et dulce calore extrahit: grauẽ et amaro subsidẽte relicto. Sed q̃res cum nutriamur dulci ⁊ cur alij sapores vt salsus/ vt acutꝰ ferculo ⁊ diẽdo misceãť? Hoc est ne celeriꝰ eũ matura trahat alimẽtũ. Est enī dulce nimis nutritiuũ atq; 26 supnatatiuũ. ¶ Spẽs saporꝝ. ¶ Spẽs saporꝝ vt spẽs colorũ quadã similitudine ⁊ p̃portiõe respõdẽt. Qui enī sapores p̃sunt dulce et amarũ: sunt ĩ coloribꝰ albũ ⁊ nigrũ Et pinguis saporꝝ vt dulcis est: salsus vt amarꝰ. Et flauꝰ color vt albꝰ est. Liuidꝰ vt niger. Et reliqui quadã similitudine sunt medij saporũ. scz acre/ austerũ/ acutum/ acidum. Colores vero puniceũ/ purpureũ/ viride/ ceruleum. possuntq; hoc ordine digeri

Saporũ species

Album	Nigrum	Dulce	Amarum
Flauum	Liuidũ	Pingue	Salsum
Puniceũ	Purpureũ	Acre	Austerũ
Viride	Ceruleũ	Acutum	Acidum

Et sicut in p̃spicuo: tenebre sunt p̃uatio luminis: ita nigredo vt p̃uatio ẽ albedinis ⁊ amarũ vt p̃uatio dulcis Hic cinis oĩm ꝑbustorũ amaricatissimꝰ ẽ: q̃ totũ exprimitũ/ exhalatũq; sit dulce. ¶ Septima. Democritꝰ et alij 27 cõplures nõ sane putãt oia sẽsibilia eẽ tãgibilia. ¶ Nã oẽs sensus oportet quosdã tactus esse: quemadmodũ est tactus. Quod q̃falsũ sit et irrationabile: nõ est cognoscere difficile. ¶ Octaua. Deficiũt itẽ: magnitudine 28 figura/ aspero/ leui/ acuto/ et obtuso cõmunibꝰ sensibilibus vt p̃priis vrtes/ atq; p̃pria esse putãtes. ¶ Nã etsi non oĩm sunt sensuũ: sunt tamẽ tactus et visus: q̃re cõia sunt et nõ p̃pria. Et hinc euenit vt visus et auditꝰ circa illa decipiant. circa colores autẽ et sonos non decipiant. ¶ Nona. Democritꝰ 29 Nã sensus circa p̃pria nõ decipit. ¶ Democriti reprobatio. non rite p̃pria reducebat ad cõmunia: vt albũ ad leue/ nigrum ad asperũ et sapores ad figuras. ¶ Primo. quia nullus sensuũ magis communia sensibilia visu cognoscit. Si igit sapores reducãtur ad figuras: et visus magis figuras apprehendat: magis et gustu apprehen

det et sapores. Hoc autē falsū est. ¶ Sēcūdo gust⁹ i hō-
bis certissimus est. Est enī tactus quidā. At cū certior
sensus sit: minima et min⁹ sensibilia percipere: si figure
maxime sint gustus/et ad leue et asperū reducantur al
bum et nigrū: illa maxime discernet gust⁹: et quecūq; fi
guras participāt. ¶ Tertio. sēsibilia ꝓpria ꝫrietatem
habēt. vt invisu ꝫria sunt albū et nigrū/in auditu gra-
ue et acutū/in odoratu et gustu dulce et amarū. Figur
autē nihil est cōtrariū. Que enī Polygonis rū: circulo
assignabīt ꝫria: Hō igīt rite sapores reducūt ad figu-
ras ¶ Quarto. Figurarū spēs i infinitū ꝓdeunt. Non
autē sēsibiliū ꝓpriorū et saporū. Cur enī aliq; et certe sē
per sētirent/occurrerēt; sensui: talie vero nunq;? Hō ita
q; bñ sēsibilia ꝓpria ad communia reduxere. Et hec dē
saporib⁹ dicta sat sūt: specialiora (quoad vegetabi-
lib⁹ et plārīs cōsideratione faciem⁹) relinquentes.

QVINTI CAPITIS NOTE

Que sunt enchyma.

¶ Enchyma corpora/que effumationem / fumalemue expirationem ex se fundunt. Est enim chymus fusio.

Que achyma

¶ Achyma vero sunt/que fumalem expirationem non fundunt. ¶ Ostracodermi pisces sunt: qui testeis pelli bus vt ostrea integuntur. Est enī ostracon testa: et der-ma pellis. ¶ Scorie/expurgamenta/metallorum feces ¶ Mysiasta/difficulter sana/male sana. Myron/liqui-dum odoriferum vnguentum. ¶ Hyperbole/excessus. ¶ Reuma/fluxus/fluentum. ¶ Thorax/pectus: et pe-ctoris tegmen. vt lorica.

QVINTVM cap. continet decē cōclu-siones. tres rōnes et de-scriptionē odoris ad scām. vnum correla-rium ad tertiā. vnū correlarium ad quintā duas rationes ad septimā. duas questiōes ad octauā. Et quinq; ratiōes ad decimā. ¶ Prima con-clusio. et aere et aqua odorare cōtingit. ¶ Nā vt de sa-pore dictū est: pene ꝫsimō de odore sentiendū est. Nō enī terreū siccū ad sapores opat in humido: id Enchy-mū humidū ad odores opat in Enchymo sicco. Atqui

Enchyma in aere fumidā resoluunt expirationē: et con similiter in aqua/si lota ablutaq; fuerīt. Igitur r aere et aqua odorare cōtingit. qō et mōstrāt pisces et Ostra codermi: qui in aqua odorare cōspiciunt: illic nō existē te aere. Nam aer semp aque summa petit/super q; nata-re videtur. nec pisces ipsi spiritū ducūt: quo valeant ip; respiratu attrahere. Et licet esse perspicuū aeri et aque cōe sit: non tñ ip̄is (qz pspicua sint) odorantur: sed scōm q; fumalē spirationem calido resoluente aut lotiōe aliq;
31 recipiūt quē admodū dictū est. ¶ Secūda odor passioē Enchymi: humido siccoq; ꝑticipantis ¶ Primo qz ele menta/ignis aer/aqua/terra odorem vocāt: qz r si sua hu mida et sicca Enchyma essent: non tñ humidū r siccū in ipsis sunt cōmixta atq; cōtēperata. ¶ Scōo mare odo rū est: q; tam humidi et sicci pmixtionē habere dinosci tur et sal magis adorabile: q; ea magis contēperata ha beat. vitrum vero minus: q; nimis terreum sit. qō ab vtroq; manifestat eliquatū oleum. ¶ Tertio lapides r metalla que Achyma sunt: inodora cōspiciunt ova. Hinc aurū inodorū est: nā maxime oīm/achymū est. Es aūt et ferrū odora sunt: q; sint Enchyma. quorū cōsumpto hu-mido: scorie exusteq; feces: inodore relinquūtur. tum q; Achimeta q; humidi et sicci debita careāt cōtēperatio ne. Et argentū et stannū et ligna: odorabilia sunt. Nam sunt Enchyma. Argentū autē r stannū aliquib⁹ magis aliis vero minus. sunt enī aquea. Et ligna aquea min⁹ aliis odorāt. Minus enim fumalis spiraminis habere videntur. Hinc dicebat Democritus. Si omnia fumus
32 essent: nar cos vtiq; omnia discerneret ¶ Descriptio odo-ris. Ex his talē odoris descriptionē elicere potcrim⁹. scriptio Odor est humidi siccīq; Enchymi passio: olfactus de po tentia ad actū alteratiua: siue ab aque humido/siue ae-
33 reo sit facta. Est enī vtrūq; humidū. ¶ Tertia cōclusio. Neq; odor exhalatio est neq; vapor/neq; vtrūq; simul: vt varij varie opinati crediderūt. ¶ Prio qz exhalatio nō fit in aqua: vbi tñ odorāt. Et vapor humiditas quedā est. in aquā solui parata. Hō est igitur odor: aut exhala tio aut vapor. Neq; per idem: vtrumq; est. Nam (vt di ctum est) odorat⁹ in aqua vbi nō est exhalatio. ¶ Se

Odoris de-

cūdo. qz idem est existimare odorem: exhalationem/vaporem/aut vtrumqz esse tacsi ipsum credamus a corporibus esse defluxū. Atqui ipm esse corporeū defluxū: nco modū reputam⁹. Non est igitur odor: aut exalatio/aut vapor/aut vtrūqz simul ¶ Corrclariū. Hinc fit vt odor percipiatur: cū humidū aut aeris aut aque gb Enchyma patitur siccitate. ¶ Quarta. recte odorū species: saporū spēbus quadā proportiōis similitudie rūdent ¶ Nā et similib⁹ noibus noiant. vt odor dulcis/amarus/pinguis/salsus/acer/austerus/acerbus/acid⁹. Et vt q̄dam sapores difficilis sunt degustatiōis vt putrida dysiasta (que male sana dicere possum⁹) ita putriū odores: grauis difficilisz sunt odorationis. Et qō in aqueo sapor: in aereo et aqueo odor. Et vt frigus et congelatio sapores hebetāt: calidū vero mouet: ita frig⁹ et cōgelatio exterminat odores: color autē fragrantiā ꝓmouet et excitat. Mirū igitur si saporū specieb⁹: cōsimili quadā ꝓportione odorū spēs rūdeant. ¶ Quinta. Plericz odorū delectationē aut tristitiā p accns afferūt. ¶ Nā cibariorū odores (sicut et sapores) esurientibus delectabiles sunt: saturis aūt atqz refartis: neqz sapores delectabiles sunt/neqz odores. Quibuscūqz enī esca delectabilis non est: neqz eisdem odores afferet delectabiles. Sunt igit nonnulli odores per accidēs et alimēti ratione delectabiles/tristabilesue ¶ Corrclariū. Quapropt hi odores alalib⁹ sūt cōes. ¶ Sexta. Quidā sunt odores scōm se delectabiles. ¶ Nā quidam sunt delectabiles nichil ad escā et esuriētiū desideriū faciētes: vt odores florū: quin potius obsunt. Hinc Empedocles Traciū increpās aiebat. Cū lentē decoctō nō infūdas Myron. Et q̄ poculis bene olentes flores miscēt: hoc faciūt duob⁹ sensib⁹ odoratui et gustui delectationē afferre volentes. ¶ Septima. Odor scōm se suauis et delectabilis: homini ꝓpius est: q̄ vero vna cū sapore⁹ sue sumit delectabilitatis occasionē: et hoibus/et pecorib⁹ cōis. ¶ Prio. qz hoies frigidi sunt cerebri. vsqz adeovt ciborū ascendētes fumi ob loci frigiditatē incrudescāt: reumata et noxias infirmitatū lesiōes hoib⁹ iferētes. talis aūt odor: tali frigiditati obsistit/hisqz aduersat nocumētis. Est enī cerebrū

Odoris et saporis cōuenientia. 34 35 36 37 Empedocles 38 39

natura frigidū. et sanguis iuxta illud existens angustis venuli cōtēi⁹: facile ifrigidabilis. aliis aurē alalib⁹ illa non est necessitas. ¶ Secūdo. Solus homo illis gaudet florū odoribus/illorū qcalor frigiditatis cerebri hyberbolem temperat et excessum. fitqz grata cōmēsuratio. Est enī odoris virtus natura calida. t hois cerebrū Cur homo ceteroū alalū frigidi⁹ ac humidi⁹: q̄ aliorū alalū cererespirat. bra magnitudie excedat. Hinc nō oīa alalia: sed homo t q̄dā terrestria respiratiōis visū habēt. homo ad duos vsus. Primo ad Thoracis etpcerebrorū refrigeriū. Secundo ad suscipiēdos odores/cōtēperandūqz cerebrū. Bruta vero ad internū calorē tēperandū et aliorū odorum sensum ad cibum ꝓsequendū. Hinc merito: secūdū se suaues odores hominib⁹ ꝓpriū sunt. per accidens aūt delectabiles: et hoibus et brutis cōmunes. ¶ Octaua. Que non respirant: odoris sunt capacia. ¶ Id enī manifestant pisces/Entoma (que nos insecta vocam⁹) apes parue formice (quas nōnulli Senipas vocant) et purpuree marine. q̄ lōge ꝓpe odorē ꝓperāt ad escā. ¶ Prima q̄stio. Quō nō respirātia odores ꝓcipiāt si respiran Odorādi vtia nō nisi vno modo spiritū ducēdo odorū sēsū habeāt. plex modus. Hanc questioni in ijs que sunt de anima satisfactū est: duos ipsis esse odorandi modos vnū respirantibus sensorium reuelando: similem videndi modo animaliū oculos palpebris contectos habentiū. t alterū non respirātibus. non reuelando atqz detegēdo sensoriū: sed aptū et patens odor differentias semp habentibus: vt alalium duri oculi: semper obuij sunt et patentes occurrentibus coloribus. ¶ Secunda questio. An bruta indignētur odorib⁹ scōm se grauibus? ¶ Dicitur q̄ nō nisi molestiam et dolorem ipsis (vt carbonū et sulfuris fumi facere solent) ingerant. Facit enī carbonū fumus capitis grauedinē pariter t sulfuris odor t plerūqz corrūpunt. Et neqz secūdū se graues et male olentes odores prosequūtur aut fugiūt: nisi (vt dictū est) cū ipsis seruiāt ad gustum et escam. tuncenī ipsos ꝓsequūtur. ¶ Hona cōclusio rite videtur olfactus: imparis sensuū numeri medium obtinuisse locū. ¶ Nam aere et aqua odoratur. et per hoc cū auditu et visu concordat. Et odorū multi

40 41 42 43

nutritioni cõuenientes sunt/ et apti. et in hoc conuenit cũ gustu. Est denigz humidi et sicci: que passiones sũt tãgibiles. Est itaqz cõueniẽnẽ locatus sensuũ medius. qui cũ oĩbus in aliq cõis habeĕ ¶ Decima 2clusio. Pytha gorici male asseuerant nõnulla alioĩ odoribus nutriri ¶ Primo. qz nutries vt cibũ oportet esse cõpositũ: nõ nutritanõ sunt simplicia. Hinc euenit semp cibi supfluitas aut extra aut ĩtra: vt arborũ cortices mõstrãt. odor aũt nõ est cõpositus: nõ igiĕ nutrit ¶ Secõo. qz aq̃ p se nisi cõmixta fuerit nõ nutrit: igiĕ tãto minꝰ odor. ¶ Tertio. qõ nutrit: corpꝰ eẽ dz. odor aũt corpꝰ nõ est ¶ Quarto. corpulẽtꝰ aer aptꝰ nutricatioĩ nõ fit: tãto minꝰ igr̃ id fieret odor ¶ Quito. locꝰ cibi receptusꝰ stomachꝰ ẽ: odoris aũt receptiuũ: i capite est. Nam quãdo cũ aere/ aut spirabili subit fumositate ad spiratiuũ vtiqz vadit locũ. Nõ est igiĕ odor: nutritiusꝰ Et si odorabile vt odorabile ẽ: nutrimento non 2ducat: confert tamen (vt dictum est) ad sanitatem. Et de odoratu hactenus dictum sit.

Pythagoricorũ reprobatio

44

SEXTI CAPITIS NOTE.

¶ Diesis/ toni diuisio quod 2 semitoniũ minus dicitur ¶ Prophquũ mouẽs/ sẽsibile actu ¶ Cotoniũ/ cytoniũ coctanũ ¶ Elemẽta/ lr̃a 2 ¶ Minimꝰ sapor/ mimꝰ sapor actu. ¶ Sensibile ꝓpꝛium et cõiũctũ/ sensibile actu.

SEXTVM caput contiuet tres questiões earum solutiones. vnam rationem ipꝛobãtẽ. tres ꝓbãtes. Antiq̃ũ rñsionẽ et eius ipꝛobationẽ ad ꝑmã. tres rões visibile ꝑus tpe mediũ imutare 2dẽtes. ãtiq̃ũ rñsionẽ et ipꝛobationẽ ad secũdã ¶ Prima q̃stio. Cũ oẽ corpꝰ sit i infinitũ dsibile: an sẽsibiles passiões: color/ sonꝰ odor sapor/ caliditas/ frigiditas/ hũiditas/ siccitas/ ẽuitas/ leuitas/ mollities/ duricies/ i infinitũ ptiantꝰ ¶ Q̃ nõ ita sit videĕ. qz sensũ in infinitũ diuidi oporteret. Est enĩ earũ vnaq̃qz actiua i hocꝰ ꝑ posit mouere sẽsũ. hoc aũt fiĩ eẽ videĕ. Nã oporteret oẽm magnitudinẽ sensibilẽ esse: cũ sensus vt visus nõ apõhẽdat albũ aut nigrũ sine magnitudie. Albũ enĩ 2 nõ ꝑtãvidere ipossibile ẽ. Sed oppositũ etiã apparet. ¶ Prio. qz oẽ corpꝰ i infinitã sit

46

ptibile: si passiones ille diuisibiles hoc modo nõ essent: tandẽ vareĕ corpꝰ sensibile sine colore/ caliditate/ frigiditate/ humore/ siccitate/ leuitate et grauitate. hoc autẽ ipossibile ¶ Secõo. qz sẽsibilia corpa essent ex nõ sensibilibus corpibus Et ipm ex sensibilibꝰ cõponi necesse est. Nõ enĩ ex mathematicis cõponũtur corporibꝰ. ¶ Tertio. qz si aliq̃s esset tale sine sensibili passione: sensu non cognosceretur. a q̃ igiĕ cognoscereturꝰ nisi ab intellectu dixeris Sed intellectus talia extera sine sensu non intelligit. ¶ Antiquorũ solutio fuit passiones esse indiuisibiles: pariter et magnitudines indiuisibiles. Sed magnitudines impartibiles esse ex impartibilibusq̃ constatas abire non posse: satis ꝓius monstrauimus. Idcirco alteram expedit huic questioni aptare solutionẽ. Et primo dicimus sensibiles passiones non esse secũdũ speciẽ in infinitũ diuisibiles. Nam quorũ determinata sũt extrema: 2 media finita eẽ necesse est: sẽsibiliũ ãt determinata sũt extrema vt ỹrta. In visu: album et nigrũ/ in auditu: graue et acutum/ in olfactu et gustu: dulce et amarũ in tactu: calidũ/ frigidũ/ hũidũ 2 siccũ Sũt igitur media determinata 2 finita. Erũt itaq̃ sensibiliũ spẽs: finite atq̃ determinate. Adijcimus secundo. continuũ in infinitum partibile esse secundum partes inequales: non autẽ in partes eq̃les assignare/ determinateq̃ ꝑtitatis. Et qz sensibiliũ species continuo sũt coniũcte: ita dẽ vt cõtinuũ sũt dsibiles. 2 iterũ aliq̃ sũt actu/ alie ỹo potẽtia. Et lz nõ oẽ sẽsibile vbi actu sepatũ eẽt sẽtiret sẽsus: vt visus millesimũ millesimi milij: nec audit̃ sonũ i diesi. põa tñ sẽsibilia sũt ola: 2 visibilia 2 audibilia: 2 si nõ actu. Alijs enĩ 2iũcta: vna cũ ipis pariĕ sensũ mouẽt Plerũq̃ tñ excellẽtia tãta diuisa: i cõtinẽs resoluũt. vt unimꝰ et insensibilis sapor mari ifusus: i naturã maris cõuertit. Nõ est igiĕ sensus hmoi secti supabũdãtie actus vbi diuisa sũt actu sẽsibilia. Taliũ tñ (vt iterũ cõuenire couniriq̃ 2tinuo possint) exist̃it ¶ Secõa q̃stio. Utrũ visibile ꝑus tẽpore mediũ imutet ỹ visũ. ¶ Et videĕ qsic. ¶ Primo. qz sonus ꝓius tempore mediũ imutat: ꝓiꝰ enĩ audit qui ꝓpius stat: q̃ qui remotius. ꝑulsq̃ pcipi solet ictus. q̃ sonus obaudiat. Et ita fit i odore. Rationabile igitur esse videtur: hoc in visibili et colore com-

Antiquorũ solutio

Aristotelis solutio

Quõ q̃lita tes sẽsibiles sunt diuisibiles.

Empedocles perire ¶ Secūdo hoc idē asserūt Empedocles. et solis lumen prius attigere mediū oportere: ꝙ queat attigere visum. ¶ Tertio. Omnis motus ab aliquo ī aliquid in tempore est. tempus igitur mediū (ī quo a lucido ad visum lumen in medio deferatur) esse oportet: quare ꝓus in medio ferebatur radius: ꝙ a visu perciperet. ¶ Dixerūt nos simul sentire et sensisse: et illa esse absq; generatione et fieri. hinc non prius medium ꝙ visum: visibile recipere. Sed cur ergo sonus prius ī medio ꝙ ad auditum pertigat: cū (vt aiunt) simul sit audire et audiuisse Prius enī elementorū formationē videmꝰ ꝙ aer delatꝰ ad auditū sonū deferat. Quare igit̄ non sic erit ī lumīe: et quare in spectando lumīe nihil differt aliquos esse eq̄liter distantes: aut vnū propiorē: alterū vero spacio distantiore? Differat autē in sono et odore: et cur nō ꝓpt̄ hoc qđ est aur sonꝰ aut odor: sentit? ¶ Ñsio de sono et odore rōnabiliter euenit vt ꝓus mediū ꝙ sensū afficiāt. Nam non in eo qđ vnūqđq; est: sentitur. sed motu quodāmodo egent vt aere lato aut aliqua corporis expiratione: que sine motu non fit. Ita aūt in lumine non oportet. Nam secundū id qđ est: sentitur. nec motu/nec spiramine/nec alteratione: sed sola presentia eget; mediūq; sua similitudīe opplet. que autē motu egēt: rōnabiliter prius mediū attingūt: q vero motu nō egēt: mediū ꝓus attingere nō est necesse. Ꝙuis forte de omni alteratione id non oporteret. Nam idē sīl totū alterari contingit: vt totam aquam simul gelari: neq; prius vnū dimidiū: posterius vero alterum. Si tamen multum coagulandum fuerit: qđ attiguū est: ab attiguo primū patiet̄ totūq; id simul secundū attactū alterabit. Et cōueniūt: sono/odores/sapores/ et tangibilia qvt sentiāt̄ quodam motu egeant: aut in medio/aut appropinquāte aliquo. et ī hoc dissidēt. ꝙ soni et odores ad maiorē se diffūdūt distantiā: sapores aūt et tangibilia ad minorē. Sapores tamen ad maiorem: Nam si in humido essemus: quodā modo gustaremus vt odoramꝰ non autē de lumīe vt qđ sit ab omni distantia perceptibile: ita est. ¶ Tertia q̄stio. Sed iterū questio incidit an idem sit sonꝰ quē ꝓpinqor audit: et quē audit distantior? Et id esse nō posse videt.

Quatuor vltimorū sensuum obiecto cōuenientia. Eorū discrimen.

47

Nam eodē medio id fieri non potest. ¶ Responsio. primū mouens a propiore et distātiore idem numero sentit̄. vt sentiunt Cotoniū idem numero/Ꝯus/atq; eundē numero ignem. ꝓpinquum autem sensibile ꝓprium atq; coniunctū: numero alterum est. specie tamē idē. Quare multi: simul idem audiunt/vident/ac odorāt. Diuersis tamen nō corporibus sed passionibus susceptis: que sine sensibilibus corporibus non accidunt.

SEPTIMI CAP. NOTE

¶ Diapente ⁊ diapason: Musicalium consonantiarum nomina: quarū hec ex duplari: illa vero ex hemiolo nascitur. ¶ Hoc et alterum/vna pars ⁊ altera. ¶ Sēsus/nomen actus et potentie simul.

SEPTIMVM cap. cōtinet vnā questionē. tres ad ipsius negatiuā ptē rōnes. Antiārū solutionē. eius duab⁹ rōnib⁹ ꝛprobationē. ꝓpriā respōsionē. ⁊tuor ꝙ plura simul sentiamus
48 rōnes. ⁊ vnā ꝛclusionē. ¶ Questio. Utrū cōtingat eūdē simul plurib⁹ sensib⁹ sentire eodē scilicet. ⁊ oīno idifferenti tēpore? Q̄ ita esse non possit videt. ¶ Primo. qz maiores mot⁹ minores impediūt. Hoc enī manifestant multa. nā vehemēter circa aliqđ intrēdēti: visibile ante oculos obiectū nō sentit. itidē nec ꝙ vehemēter timenti. Et si magnus sonꝰ aures istrepat: debiliores sonos non sentim⁹. Et simplex: cōmixto cōfuso ꝙ melꝰ sentitur. vt vnꝰ color ꝓ se: ꝙ alteri cōmixt⁹. ⁊ vnus sonꝰ: ꝙ alteri cōsonās in diapason. ⁊ vinū meliꝰ ꝓ se: ꝙ aque confusū. Ex quib⁹ enī aliqđ fit vnū: seinuicē obscurāt. Ex his ita nec tim⁹ argumētū. quia simplex meliꝰ sentit: si dicas nos plura vt duo simul sentire: vtrū ꝙ per se magis sentirem. Et si maior motꝰ minorē ꝓpediat: si equales fuerint: seinuicē exterminabūt. Sin ineq̄les: valētior faciet sensū. Neq; dicere possis sensum vnū esse ex vtriq; cōmixtum/cōfusumq;. Nam ea cōmiscētur quoꝝ extrema cōtraria sunt: et ex illis fit vnū. non autē ea que diuersoꝝ sunt genera. Ex acuto enī et graui vna nascitur cōsonantia. Sed ex acuto ⁊ albo nichil fit vnū. ¶ Scō. magis pos-

sibile esse videk simul eodem sensu plura posse sentire: z vnius eiusdē sensus: diuersos motus percipere. Atqui hoc fieri non videtur. Nā auditus duo nō percipiet nisi cōmixta fuerint. Cōmixta autē si fuerint: vnū aliqd sūt. igik z sensus vn⁹ z vni⁹ erit. Et ita in visu est. Si autē cōmixta nō fuerint: erūt duo sensus scōm actū. At vni⁹ potētie: scōm tēporis vnā operationē esse volūt oēs. Est autē vnus sensus vna potētia. quare si nō contingat eodē sensu simul plura sentire: min⁹ arbitrandū est cōtingere et plurib⁹. ¶ Tertio. qz aut illa specie erūt simillia vt albū et albū: et tūc in sensu non faciunt nisi vnū numero. Aut specie dissimilia sunt vt albū et nigrū/ dulce et amarū: z tunc sensus motib⁹ mouebik cōtrarijs. Mor⁹ enī cōtrariorum: z rarij esse videnk. Aut sunt dissimiliū generū: vt albū et dulce. et illa (vt dictum est) cōmiscert/ cōtemperariq nequeūt. Sed que z temperātur/ ꝓportiones q habent: eiusdē sunt generis et cōtrarietatis. vt sonorū consonārie: que diapason et diapēte dicunk. Et in numeris ꝓportionem habēt par ad imparē z impar ad parē sunt q adinuicem multi/ pauci/ dupli/ subdupli. At vero multa ꝓportionem adinuicē habenta simul sentiri nō possunt: nisi vnum efficiant cōmixtū. multo igitur min⁹ simul percipiētur ea que genere discrepāt: vt albū z dulce. et que plus differūt: et ex quib⁹ nullū paritur mixtū.

Antiq̄rū responsio.

Et he rationes facere videtur nos nō posse simul plura sentire. Huic quidē questioni talē adhibebant responsionem. nos nō simul plura sentire: neq in cōsonantijs nos simul plures sonos audire: ꝙuis hoc ob temporis insensibilitatē nos lateat. Et ita ꝙuis idē simul credat audire et videre: nō ita fit. sed tēpus mediū cum sit insensibile eū latet. Ita autē nō recte dicūt. ¶ Primo. qz nullū est insensibile tempus qō nos lateat. Nā quilibet sentit se esse aut aliū: aliquo toto tempore cōtinuo. Si itaq aliquod esset insensibile nos latens: neq seipsum neq alterum esse in illo sentiret. ¶ Secūdo. Si aliquo tēpore cōtinuo aliqd sentit: vt aliquā magnitudinē videt: nihil illius tēporis/ nichilq illius magnitudinis existit: qō nō percipiat. Non enī percipit in quocūq tēpore: qz in parte percipiat. aut quācunq magnitudinē videt: quia

Eorū reprobatio

Nō ducēs ad ipossibile

partē eius videat. Quēadmodū contingit in anno ambulare: qz in hac anni parte ambulatio fiat. Qō ostēdo sic. Si tēpus aliqō ob paruitatē insensibile sit. aut magnitudo aliq̄ insensibilis: sit tēpus a b in quo sentit sitq aliqd illi⁹ vsq adeo exiguū vt sensibile nō sit a c. distra ho igitur a c. cū ergo sentiret c b: hoc ergo erat qz aliqd ipsi⁹ sensit. Substrahe igik c d equale quidē ipsi a c: qō non sentiat. eoq perducā q aliquod tempus sentiet: in quo nichil ē quod sentiat. Similis enī ratio putabitur de d e/ e f z cereris. cūq peruentū fuerit ad k b: erit tempus sensibile cui⁹ nulla prorsus pars sentiek. Nā neq k l neq l b neq carū partiū pars aliq̄: qz minores sūt: ideoq ob maiorē paruitatē magis insensibiles. Quare aut totū tēpus aut tota magnitudo sentik: aut nulla/ nichilq ei⁹ sentik. Et certe totū tēpus et tota magnitudo et quelibet pars sensibilis est: sed nō semp ꝓta fuerit apprehēdik. vt tetracubita a lōge cōspecta: nō tetracubita videk sed magnitudo sola. Et indiuisū videtur: qō idem diuisum non videretur. Cuius causa a nobis alias contra Zenonis argutias adducta ē. ¶ Huic igik questioni hanc aptare poterim⁹ solutionē. qz quod sentik diuisibile est: et sentiēs simul sentit totū et ei⁹ hoc et alterū: ideo plura sentit numero: specie autē eadē. Et qz sensus diuisibilis est: vnus tamē cōtinu⁹: ideo ipm vnū eundē: vnovnū/ et altero alterū sentire cōtingit. Que tamē sentit: genere eadē sunt. Et nō modo ea q genere sūt eadē simul sentire cōtingit: sed z q genere dissidēt. ¶ Primo. quia de re visa p vtrūq oculū non habem⁹ nisi vnū iudiciū: q in vno cōi cōuenīūt cui⁹ operatio vna est. Et si ipsorū: vnum est alterū sentiēs: et alio⁹ sensuū equali facilitate idem erit. quare simul iudicabit ea q genere sunt dissidētia. ¶ Secūdo. quia idē sensus plures esset: quēadmodū scientie diuerse diuersoꝝ sunt obiectorū. Nam nō erit operatio sine virtute: nec sine hac/ sensus. hoc autem falsum est. ¶ Tertio vnus idēq sensus est (quēadmodū prius dictū est) simul albi et dulcis differentiā diiudicans: que genere discrepant. magis igik vnus z idē erit eorū (que genere sunt eadē) differētias dinoscens. ¶ Quarto. Si alavna parte album: z alterā parte dul-

ce sentit que nō sint vnū: et iudicat ex ipsis aliquid vnū esse/aut nō esse vnū: necesse est aliud vnum esse sensitiuū quo sensibilia discernit oia/ac sentit. vnū quidem subiecto: secundū esse autem multa. et vnū sensibilium genus per aliud sentiēs: et alterum per aliud. ⁊ vt vnū sensitiuum est actu: vnum est albi et dulcis. cum vero secundū actum alterū factū est vt exterior sensus albi: et exterior dulcis: re ipsa alterū est. Et id rationabiliter euenit. Nā quēadmodum in rebus ipsis contingit: ita in anima reperire cōsentaneū est. In rebus autem idē: album ⁊ dulce et multa alia esse reperitur. Ita igitur ⁊ anime sensitiuum erit vnū. Et vt illic vnū numero existit: cuius passiones abinuicē inseparabiles sunt: et qō quidē ratione valde multa est: ita in sensu vnū numero: cōmune omni sensui existit: esse tamē alterū et alterū est. horū quidem sensibiliū genere: horū vero specie. Erit igitur vnum ⁊ idē multa sentiēs: ratione autē non vnū. ¶ Conclusio. Omne qō sentitur: diuisibile est. ipsum qz indiuisibile: sensibile nō est. ¶ Nam vnū visibile nō videtur infinita distantia sed finita. neqz audibile infinita sed finita. Iridē odorabile/gustabile/tangibile: distantia percipiūtur finita. Est itaqz aliquod vltimū distātie vnde non videt: et primū vnde videtur. et id indiuisibile esse necesse est. Et quod in vlteriori fuerit: non sentitur. qō vero fuerit in citeriori: sentietur. Si igitur sit indiuisibile sensibile ipso posito in vltimo vnde nō sentitur: ipsum nō sentietur. et quia erit in pmo vnde sētitur: idē sentietur quare idem simul sentiet et non sentietur. Sed his de sensibus et sensibilibus expeditis: nunc ad cōsiderationem de memoria atqz reminiscentia nos conuertimus.

Libri de sensu et sensato finis.

Jacobi F. stapuleñ. in librum de memoria et reminiscentia Aristotelis paraphrasis.

PRIMI CAP. De memoria et reminiscentia note.

¶ Sensus sensus exterior. ¶ Spectrum/simulacrum. ¶ Abūde dicit. Monⁱ Marcellus testē adducit historiā Hisennā ⁊ apud C. Celsū frequēs vocabulū est.

LIBER de memoria et reminiscentia. cōtinet duo cap. Primū octo rationes vnū corrolariū ad qntā. duas rōnes ad sextā. vnā qstionē: ei⁹ solutionē: tres in oppositū rōnes et earū solutiones: et quattuor corrolaria ad septimā.

1 ¶ Prima cōclusio. Determinādum est quid memoria/quid memorari/propter quā causam fiat/cuius anime partis passio sit. Et eadē fere de reminiscētia determinare expediet. ¶ Nam de memoria ⁊ reminiscētia/memorari ⁊ remmiscī: pri⁹nos determinaturos pmisimus. ¶ Secūda. Memoria ⁊ reminiscētia/memorari et reminisci nō eadē sunt. ¶ Nā et reminiscēvt frequēter memoria valent qui tardo sunt ingenio: re tia differūt. minisci autem qui celeriores acri/solertiqz discūt ingenio. ¶ Tertia. Expedit discutiēdū que memorabilia/queue memorie sint obiecta. ¶ Nam obiecta nobis notiora sūt: idoz cognoscere difficultatē affert atqz dubitationem. ¶ Quarta. Memoria neqz futuroz est neqz presentiū. ¶ Nam futurorū opinio quedā est et spes ⁊ quedam speratiua scientia quā pfagicam/diuinatiuāqz qui dam dicere solent. Presentiū autē sensus ē. Ipso enim neqz futura neqz preterita cognoscimus: sed dūtaxat qō instat atqz pſens est. ¶ Quinta. Memoria pteritorū est. Sola pterita ¶ Nam cū quid presens adest vt cum quis presens aliquid intuetur: nullus ipsum memorari dixerit. Neqz cū quis considerat et intelligit. sed dicēt illum sensum habere: hunc vero habere scientiam. Sed qui memoratur cum sensum et scientiam sine actibus habeat: dicit se memorari se hoc olim vidisse/hoc audiuisse/hoc sensisse/se didicisse/triangulum tres duobus rectis equales angulos habere/memorariqz se hoc vel illud contemplatum fuisse. Et quotiēscunqz memorari nos dicimus: semper preteritū adūcimus/vtimurqz his aut consimilibus verbis. prius vidi/prius audiui/sensi/intellexi. Est igitur memoria preteritorum. ¶ Corrolarium. Unde fit vt memoria neqz sensus sit neqz opinio. Sensus quidem nō erit: nam sensus presentis est. Opinio vero: quia et ipsa futuri est. Sed memoria (vt dictum est) alicuiⁱ horum est cū

Universidad de Deusto
Biblioteca

Q[memoria factum fuerit tempus aut habitus/ aut passio. Facti enī
aliqñ est pas et cuius iā tēpus abūt/actūqz est: oīs memoria est. Sen
sio et aliqñ sus autem presentis. et opinio et spes futuri. ¶ Sexta. 7
habitus Sola ea que sensum habent tempusqz sentiūt: memorā
tur. et eorū quorum non habuerint sensus: ipsa memora
ri non cōtingit. ¶ Primo. qz memoria ptēritorū est: et
eorū spectrox/ simulacrozūqz: que imaginationē in re-
rum absentia cient atqz efficiūt. que phātasmata (cum
animā sine phantasmate nō intelligere dixerim⁹) nun-
cupauimus. Sed de phantasia et imaginādi virtute sa-
tis in ijs q̄ sunt de aīa dictū puram⁹. ¶ Sed dubitatio 8
subozitur. Si memoria taliū esset spectrox sensualiūqz
Phantasmatū: ipsa intelligibiliū nō esset. ¶ Memoria
per se ꝓciput sensus (quem abditū ꝛ interiozē diximus)
passio ē: ad quē hec sensualia phātasmata spectāt. Intel
lectus autē per accidēs est: ꝙ intellectū cōtingat cōsimi
libus affozmari similitudinib⁹. Euenitqz intellectui qō
Geometre euenit describenti. Cū enim nulla ei sit opus
certa/ determinataqz quātitate: certā tamē determina-
tāqz describit ꝗtitatē. Ita intellectui (ꝗuis enī rem ꝗti-
tatis īmunē intelligere saragat) ꝓtin⁹ moles ꝗtitasqz
obiecta assurgit. Et si quantū determinatū ipsi obiectū
sit: ipsum indifferēs nulloqz certo mensu definitū/ atqz
terminatū. ꝓtin⁹ apprehendit. Sed cur sine dimēsione/
sineqz tēporis tractu et successione nichil aut vix nobis
occurrat intelligēdū: alio differendū est loco. ¶ Scō.
quia si ītellectiue partis passio esset aliqua: multa ani-
malia q̄ neqz opinionē neqz prudentiā habēt: imo nul-
la alia ab hoīe memorarenē. Atqui nūc multa alia me-
morari videm⁹. Est igitur nō intellectiue partis alicui⁹
passio aliqua. Sed vt dictū est primi/ ꝓciputqz sensus.
¶ Septima. Non omnia aīalia: memoria ꝓdita sūt. 9
¶ Nā non oīa tēporis sensū habēt: vt pri⁹ sentiāt et po-
sterius q̄ sunt in tēpore. Memoria autē cox est que non
modo tēpus vt prefēs sentiāt: sed prius ꝛ posteri⁹. vt que
cognoscunt aut vidisse/ audisse/ didicisse/ aut aliq̄d taliū
vbi simul prius et posteri⁹ apprehendūt. Non igit̄ om-
Questio nia animalia memoria sunt prędita. ¶ Questio. Cur si- 10
mulachro presente: rei ꝓterite et absentis memorāmur:

specīei autē nobis ꝑsentis nō memorem⁹? ¶ Respōsio
Ut hanc diluam⁹ questionē id operepciū est ꝓnoscere:
exteriore sensu moto simulachra quedā vt picture/ vt si-
gillozū impssiones in corpore ea parte sensui interiori fa
miliare affozmari atqz reponi. quox memoriā diximus
habitū aut passionē eē: ꝛ ad q̄ vt i arca/ vt i ꝓptuario/
thesauroqz recōdita ꝛ ad fūctiones illas seruata: se ima
ginādi virt⁹ ꝙuertit quotiēs meminisse memorariqz vo
lumus. Sed ex his videri potest memoriā affozmati si-
mulachri esse: ꝛ non rei absentis. Primo q: si memoria
ita fieret: ipsa sentiēdo fieret: qō autē absens est non sen
10 tim⁹: sed qō sensui obiectū/ ꝑsensqz est. Scō. q: spēs si-
mulachri aqz quib⁹ memoramur: picturis ꝛ figuris fīta
fecim⁹. Nox autē est sensus. ꝛ memoriā parās hec ītuet:
ꝛ nō absentia. Tertio. qua rōne dicas memoriā absētis
esse/ vimqz illā interiorē: rē absentē memorari. eadē rō-
ne rem absentē ꝛ videre et audire cōfiteri licebit. Ut cū
quis rei ꝓterite intuak imaginē vt alal in tabula pictā.
¶ His hāc subnectim⁹ responsionē. Sicut idē est qō in Aristotelis
tabula depictū est et animal vt imago: nō tamē amborū responsio.
eadē ratio est: ita idē est qō in nobis phātasma est ꝛ qō
alteri⁹ est imago: ratio tamē altera est. Nā vt secundū se
consideratur/ spectaturqz: phātasma dicitur quēadmo
dum q̄ solā in pariete picturā vt Coriſci imaginē intuet
et nunq̄ nouerit Coriſcū. ꝛ animal pictū vt tale animal.
vt vero ad id cuius est ipsum cōferim⁹ atqz cōparam⁹:
nō scōm id quod est sed vt imaginē apprehēdim⁹. Ita qz
cū memoramur: ipsum phantasma nō vt spectrū ꝛ phā-
tasma: sed vt imaginem absentis rei deprehendim⁹. Hinc
poti⁹ rei absentis q̄ nobis ꝑsentis simulachri: memora
11 ri dicimur. ¶ Primū corrclariū. Hic fieri dinoscit cur
debilis ꝛ īfirma sit memoria ijs q̄ egritudinib⁹/ aut eta-
tis fluxu: i motu ꝛ agitatu ꝛtinuo sūt. ꝛ q̄b⁹ frigidi/ du-
riusculi ꝛ corneoli sensus existūt. Nā mot⁹ disturbatio: Cur īfirmis
simulachri ipressionē impedit. perinde atqz si sigillū in vel senib⁹ de-
currentē amnē demerseris: effigiem nō relinquis. Et ni bilis sit me-
mis frigidi: vt antiquata edificia (quib⁹ picture/ imagi- moria.
nesqz ob vetustatē oblita atqz delera sunt) simulachris
seruādis sunt iepti. Durozū vero ꝛ corneorū sensuū: im-

pressionē ob rigorē et duriciā (vt neq; lapis sigilli effigiē) nō admittūt. ¶Secundū proinde etiā tā q̄ infantilem etatē degūt/ p̄ qui extremū senūt: oblitiosos esse necesse est. Illi enī ꝓpter augmentum in cōtinuo motu agitatuq; sunt: hi vero ꝓpter decrementū. ¶Tertiū Qui etiā cite velocisq; apprehensiōis existunt/ quique nimium hebetes atq; tarditimale memorari consueuerūt Illi quidem q̄ plus equo humidi sunt: phantasma non retinēt. Hi vero q̄ duriores equo: impressionē non recipiunt. ¶Quartum. Rursus frequenti vsu euenit vt cū rei p̄terite nos subit recordatio: dubij ancipitesq; simus an rei ita facte memoremur: an alia occasione nos sentire cōtingat. Nam phantasma plerūq; fit vt imaginabile solum: aliquando vero vt imago et memorabile Cum autē vt imaginabile solum apparet: incerti sum⁹ an tale aliquid factū viderim⁹/ aut audiuerimus: et discursu/ ratiocinatiōeq; facta plerūq; nos reminisci cōtigit/ et huiusce rei deprehēdere certitudinē: et ipsū vt alterius cognoscere imaginē. Contingit etiā cōtra plerūq; vt cum rē factā nōnulli intuiti nō sint sed phātasmata se rei ita facte memoratos putēt. quēadmodū in Antipherōte et ijs fere (q̄ extasi et excessu mētis aguntē) accidit. Illic enī phantasma vt rē factā narrant. Et hoc est cum phantasma non vt phantasma et imaginabile solum considerēt: sed vt imaginē: cū res ita facta non fuerit. ¶Uero ipsū vt imaginē capiāt/ factaq; res ita fuerit et credūt se memorari; ꝓcul dubio memorant. ¶Octaua. Meditatiōes reminiscēdo memoriā cōfirmant/ tuēdo saluant. ¶Meditari enī hoc pacto nichil aliud est: q̄ crebro imagines repetere atq; recurrere vt imagines: et nō vt ī se spectra/ simulacraq; sūt. Id enī faciēdo pmanētior/ diuturnior/ p̄optiorq; parat memorie habitus. Meditatiōes igit memoriā iuenit et saluāt. Sed de memoria quid sit et cuius sit (est enī p̄timi/ p̄cipuiq; in nobis sensitiui) satis/ abundeq; diximus.

Quid meditari.

SECVNDI CAPITIS NOTE

¶Meminisci/ memorari ¶Pomilio/ Manus. Pomilio latinum. Manus grecum

SECVNDVM cap. cōtinet decē cōclusiōes. quor̄ q̄stiones post q̄rtā. tria corrolaria ad p̄mā q̄stionē. vnū ad scām. et tria signa ad decimā.

16 ¶Prima ꝛcō. De reminiscētia nūc agendum est. ¶Rā post expletā de memoria determinationē sue determinatiōis locū reāpit. Et p̄us ponem⁹ q̄ cōmunib⁹/ vētilatisq; rōnib⁹: de ipsa vera esse ꝓbata sūt.

17 ¶Scōa. Reminiscētia neq; memorie resūptio/ neq; discipline assūptio est. ¶Memorie q̄dē resūptio non est. Rā ea optime fit sēp plente habitu/ nullaq; facta oblitionis interuētiōe: nō autē reminiscentia. Neq; q̄dē discipline assūptio est. Rā cū q̄s p̄mū discit / disciplināq; de recēti accipit: non resumit memoriā: neq; vnā q̄dem. neq; sīk memoriā accipit. Rā memoria habit⁹ aut passio est: cum factū fuerit rēpus. Atq; reminiscentia non sine memorie resumptiōe fit: nātq; simul cū ea memoria. Nō igitur erit reminiscentia discipline assumptio. Et licet eorum q̄ nūc scim⁹ memorari cōtingat per accidens: nō tamē per se contingit vt nunc scira. non enim factum est temp⁹. sed memoramur nunc: aut vidisse/ aut audiuisse/ aut passum fuisse/ aut aliquid sīle. ¶Tertia. Plura ad Reminiscentiam reminiscendū q̄ ad discendū et memorandū requisita tie et memosunt. ¶Rā cū fit habitus: discimus. et cū saluo habitu rie discrimē. alicuius eorum (que facta fuerūt) recordatio subit: memoria parit. Id autē reminiscētie nō satis ē: s̄ et memoriā p̄cedere et memoriāsecq; oportet. Fit enī cum p̄teriti alicui⁹ memoriā partī tenem⁹: partī vero memoria excidim⁹/ oblitiq; sum⁹. et cū ex parte illa sana iterū in oblite/ mēteq; collapse partis: ī memorie resūptionē atq; discentiā venim⁹: tunc reminiscētia facta est. ¶Cōtingit siquidē eundem bis idē discere ac inuenire. itaq; bene dictum est memoriā p̄cedere: nō quidē omnino sed partim/ memoriāq; sequi. nā simul resumit non quidē omnino: sed qō a mente collapsū fuerat. Differt igitur reminiscētia a memoria ⁊ a doctrine p̄ceptiōe: q̄ pluriū

19 egeat. ¶Quarta. Reminiscētia ex rerū natura nascit. Rā mot⁹ ale ita se habēt vt alter alterū cōsequo trahat: vt hic motus post illū fiat. Qō si ex necessitate id fuerit

quo modo ignem sequit calor et lumen splendor: ita illius memineris: et huius te meminisse necesse erit. Si cōtin
genter vt ex cōsuetudine: vt plurimū ex primo moueberis in secundū: et ex secūdo in tertiū. Et qui velocius cōsue
scunt cōsuetudinēq; sibi parāt (vtpote qui semel motu facto) memorari/ reminiscique aptiores sunt. qui vero tar
dius vt qui pluribus motib⁹ factis: ineptiores habētur.
Cōtingit enī q̄sdā semel videndo magis/ diutiusq; me
morari: q̄ alios eisdē cōpluries visis. Ex tali igit̄ rerū
ordine facile memoria paratur. Cū enī reminisci volu
mus mens ab aliquo primo excita in alterū sēm cōsue
tudinē fertur: et iterū in alterū. inuestigamusq; meditā
tes: nunc a simili/ nūc a cōtrario/ nūc a distāte/ nūc a pro
pinquo. Et cū ad motū rei quā querim⁹ deuentū fuerit:
remiscētia paritur. Et cū ab hoc iceperit aut ab illo mo
tus plerūq; eosdem inuenit/ quādoq; diuersos/ quādoq;
totos/ quādoq; partī. cū vero ab illo iuestigare occipit:
reminiscētia nulla parat: q̄non ꝓducit suorū consequio
motuū ad id quod petit. at cū ita non iuestigat sed alī
unde ortus: consequitur quod desiderat/ reminiscituq;.
Primo enī habito: cetera nexu quodā et quasi vinculo
colligata ad seriem ꝓfluūt. ¶ Prima questio. Sz q̄stio
incidit cur plerūq; eorū que procul/ multoq; distātia sūt
tēpore: bñ remiscimur? eorū vero q̄ ꝓpe sunt vt q̄ hester
nus peperit dies: reminisci neq̄mus ¶ Hoc certe mirū
non est: neq; aliam q̄ dixim⁹ adducere oportet causam.
Nam ea que a nostro Atomo procul absunt et que mul
to ante didicim⁹: quodā accepto motus initio ī mēoriā
se reuocare solent. Habito igit̄ illorū principio: cui cōne
xa et cōsequētia sunt: q̄ ad illa perducūt (qđ ex consuetu
dine dixim⁹ euenire), ꝓcul absētiū reminiscimur. Nō ha
bito autē eorū principio que prope sunt: ad que cōnexa
et consequētia nos perducant: eorū haud quaq̄ remisci
possumus. ¶ Primū correlariū. Hinc fit vt ois remini
scentia. principio ex quo pendet habito: citissime/ op
timeq; absoluatur. Sicut enī res sēm cōsequentiā ad
inuicē sese habent: ita et motus ¶ Secundū correlariū.
Fit etiā vt que bona ordinatione/ dispositiōeq; diligēti
notata sunt: facile memorent. que vero cōfuso ordine in

vnum congesta et cumulata sunt: difficile. vt Mathema q̄ cert⁹ or
tica q; ordinē bonāq; seriem seruent: facile sunt reminēdo ad memo
25 scibilia. ¶ Tertiū. Ex quo etiā cognoscitur differētia in riā plurimū
ter reminisci: et iterum discere. Nam qui reminiscitur: conducit
a seipso mouetur. et ex principio quodam ī columi inue q̄ reminisci
stigat connexa et iuncta principio. Qui vero discit: non et iterū disce
ab se mouetur sed a preceptore docenteue. neq; quidem re differant
24 adhuc memorātur. ¶ Secunda questio. Cur querētes
reminiscī: id non possint? querentes etiā aliquando pos
sint. ¶ Id euenit cū multa reuoluūt motusq; efficiunt:
neq; veniāt ad eam motionē ad quā remiscētie motus
sequatur. tūc enim reminisci nequēt. Cū vero accepto
principio ad eam perueniant motionē: possunt. Remi
niscuntur enī (quēadmodum dictū est) qui talem habēt
facultatem et tale auspicantur principiū: cuius nexa et
25 consequētia ad motionē rei petite perducāt. ¶ Correla
rium. quo fit vt qui ad riminiscēciam celer esse cupit: pn
cipium tale sumere debeat cui loci respondeant. Locos q̄ pcedē
dicim⁹ aut coniugata/ similia / aut contraria. Nam id dū ē vt remi
causa erit: vt cito in memoriā alterius veniam⁹. Exēpli niscamur.
causa. ex lacte venimus in candorē/ ex cādore in aera/ ex
aere in humorē/ ex humore in autūnū. ex autūno in bru
mam. hoc enī tempus supponak esse questū. Et in omni
genere: quod in medio est aptū videk posse sumi princi
pium: quo inuento facillima cōpertu sunt reliq̄. vt si his
litteris a/b/c/d/e/f/g certe respōdeant notiones: inuēta
media litera d si non est que petitur: ad e/ ad f. ad g per
uestiganda te conuertas. quarum si nulla est quam
queris: retro facile te conuertis ad c/ ad b/ ad a: vbi
26 quod queras inueuire possis. ¶ Tertia questio. Cur
ab aliquo principio ortsi etiam apto: aliquando remini
scamur? aliq̄ vero minime? ¶ Hoc ideo est q̄ diuersa
cōnexa habeat cōsequētia: quoruū hec ad petitū ꝓducūt
illa vero minime rapimurq; ad id ad qđ maior nobis
cōsuetudo facta fuerit. Ut si d principiū ē ꝓducēdi ad f t
ad a: si maior vsus et consuetudo vt ab antiq̄ tibi fuerit
moueri ex ipso d ad a q̄ ad f: rapieris ad memorandū
a et non f. Qđ enī ab antiquo non est: inconsuetius est.
ipsaq; consuetudo iam vt natura quedam est. Et que fre

quēter intelligim⁹: cito reminiscimur. Et sicut natura hoc post hoc est: sic et operatio huius post hoc facit consuetudinem/naturāq; parit. ¶Quarta questio. Cur reminiscendo oberrare cōtingit ¶Sicut in his que sunt 27
a natura oberrare contingit: et aliqua temere et a casu euenire. Ita et in reminiscentia accidit et natura/et cōsuetudine quesita. et magis in his que cōsuetudine: vbi non apte consequentiam seruant oberramus. vt cū alicuius reminisci volum⁹ alterū pro altero (q̄ similitudinis forte nomen subeat) accipim⁹. vt cū ℘rotagore reminisci laboram⁹: ℘Pythagore nomen subit/ credimusq; bonam nos reminiscētiam fecisse: fallimur: atq; erram⁹. ¶Quinta conclusio. Ad memorandum et reminiscendum: sum mopere tempus nosse oportet. aut vt certa/cō 28
stituaq; mensura definitū: aut vt incertū atq; indeterminatum. ¶Alioquin nos non potius memorari aut reminisci dicere possum⁹: q̄ qui phantasmatib⁹ vt phātasmata sunt: illusi falluntur ¶Sexta. Cui interna sen- 29
sualis latens: conprehensis spectris iudicat de tempore staturo/incerto/pluri/minori: nullo foras egresso. quēadmodū credebāt radijs ab oculis emissis visionē fieri. Nam de hac virtute: et intelligentia idem subit iudicū Intelligentia autem magnitudinem staturam/incertā/maiorem/minorem prospicit: nihil extra fundēdo/mittendoq;. Nam non minus magnitudine non existente eam prospicit q cōsimili notione et motu mouetur: atq; magnitudine presente: et pro nutu ipsam apprehēsam: aut maiorem/aut minorem/aut intra/aut extra effigit. facit igitur imaginandi virtus in sua sede de tēpore iudiciū: non egrediendo aut aliquid foras profundendo. ¶Septima. Modus qui rebus et notionibus accōmodatur: consimili proportione tempori accōmodandus 30
est. ¶Nam vt minor res se habet ad maiorem: ita min⁹ tempus ad maius: et vt tota res ad totum tempus: ita partes ad partes.

¶Trigoni rerum memorandarum et temporum.

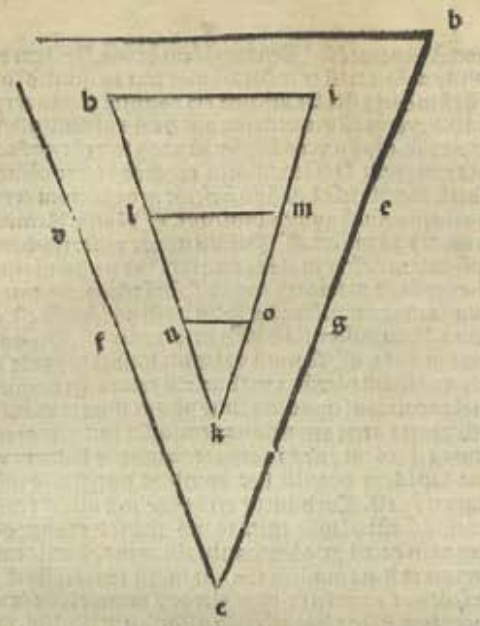

Ut esto a b c tēporis triāgulus quē equidistāt b⁹ lineis in signis v e f g seco. Esto deīde h i k minor triāgulus rerū: quarū simul cū tēpore notiones coapp̄hendim⁹. Sicut enī k h q h i ad k l et l m: ita quoq; c a et a b: ad c v q v e. Et qui app̄hendit k l simul apprehēdit k u. q percurrit tēpus c v et c f: ip̄m simul sentiēs. Et ita semp ꝓportione quadam: particulis trianguli rerū trianguli temporis particule respondebūt. Modus igitur rebus/notionibusq; accōmodatus: simili proportione q tempori
31 accōmodatur. ¶Octaua. Contingit dupliciter labi et a recta memoria q reminiscētia deuiare. ¶Nam cū rei pariter q temporis fit motus et app̄hensio: recta memoria est. Cū vero id putet fieri et nō fiat: recta excidit memoria. Quēadmodū si Xenocratis memorari putas: cū

Duo memorie et reminiscentie defectus.

non Xenocratē sed Xenophōtem tenes. Itidem recta labitur mēoria: cū te mēorari non putas similis somniāti cū tñ mēoria sit. Et ꝙtingit rei cognite modo certū rēp⁹ adhibere: vt cū memini me aut heri aut nudiustertiꝰ exercitasse. modo vero ꝺdefinitū atqꝫ ꝺcertū: quēadmodū plurimi rem factā memoria tenētes dicere cōsueuerūt. factū memini: sed quādo nescio: ꝙ definitam certāqꝫ tēporis mensurā non cognoscant. ¶ Nona. Reminiscētia a memoria differt. ¶ Primo quidē differt: ꝙ bene reminiscentes: coīter male memorari (vt prius diximus) cō sueuerūt. et memoria reminiscētiā tēpore ꝓuenit. ¶ Secundo. qz reminiscentia solis hoībus cōcessa est. ¶ Decima. Reminiscentia passio corporalis est. Huius multa sunt indicia. ¶ Primū qz (ꝙ phātasmate egeāt) cōtingit quosdam plerūqꝫ turbari: cū reminisci nequeant. vt melancolicos (quos maxime phantasmata mouēt) cum diligentia atqꝫ attentione reminisci conantes: et nō potentes quidem: neqꝫ corporeos motus sedare: vt neqꝫ qui lapidem pepulit suo amplius potestatis ipsum sedare non est. Turbantur etiā plurimū quib⁹ sensorium humidū est: ꝙ (ipso agitato) nō quiescat: donec oēs motus vt in rectū ꝓcedentes absoluantur. Facile enī motū recipit et hinc modica ira aut metu tentati statī excandescūt aut accrescit timor vltroꝙ motus sedare neq̄ant inceptos. Estqꝫ hec affectio pſimilis melodijs. vt cū cātores emodulati sint: ipīs silētib⁹ ꝫ nolētib⁹ cōcentū reddi: concentus iterū redditur. atqꝫ iterū auditur harmonia. ¶ Sēm, Sugiora grossa habētes: pelus alijs memorari solent. multā enī grauitatē hñt. acceptoqꝫ ꝓncipio haud recte ob sensorij diffusionē ad id qō reminisci laborāt ꝓcedūt ¶ Tertiū est ꝙ senes et pueri male memorāt atqꝫ reminiscunt illi: ob decremēti motū/ hi ob motū augmenti. Sunt enī pueri ad longā etatē Manis (quos Pomilliones dicim⁹) pſimiles. Sed ꝺd mēoria/ cuius partis ale sit/ cuius sit obiecti/ q̄ alialia mēorent. Et eadem de reminiscentia abunde dictum satisſit.

Reminiscentie et memorie discrimē. 32 33

¶ Libri de memoria et reminiscētia Aristotelis finis.

¶ Jacobi ſ. Sapuleñ in librum de somno ꝫ vigilia et de diuinatione per somnia Aristotelis paraphrasis.

PRIMI CAP.

libri de sōno et vigilia note ¶ Feditas/ turpitudo.

LIBER de somno et vigilia ꝫtinet ſap. ꝫ cap. Primū ſer cōclusiōes duas ratiōes ad scōam. vnū correlariū ad tertiā. et duas rōnes ad ꝗrtū ¶ Prima conclusio. De somno ꝫ vigilia hec sē cōsideranda offerūt: quid sint/ cuiꝰ sint/ an corpi/ an aīe ꝓpria/ an coīa/ cur aīalib⁹ accidāt/ an oībus/ an aliq̄ solo sōno aliqua sola vigilia/ alia vero neutro potiūtur/ quid insōnium/ an dormiētes interdū somnient/ interdū non/ an potius semper somniēt sed quiete soluta nō meminerit an i quiete non cōtingat futura prenidere: et id soli hoī accidat/ et idian natura/ an temere et euentu aliquo eueniat/ an deus aliquis causa sit. ¶ His enī determinatis sufficiens de somno et vigilia determinatio (quēadmodū polliciti sumus) facta esse videbitur. ¶ Secūdo. Ad eandem animalis partem: somnus et vigilia pertinent. ¶ Primo. qz opposita circa idem subiectū fieri videnē eiusdemqꝫ esse passiones. Et id verū est tam i ūs q̄ arte q̄ que natura constant. Eiusdem enī sunt visus cecitas/ auditus surditas/ pulcritudo feditas sanitas egritudo robur debilitas. Atqui somnus ꝫ vigilia opposita sunt Est enim somnus vt priuatio quedam vigilie. Ad idem igitur pertinent somnus et vigilia. ¶ Secundo. quia q̄ argumēto aliq̄d vigilare cognoscim⁹ eodem cognoscimus et dormire. at aliquē vigilare deprehēdim⁹ icū exteriozis sensus fungitur officio/ sentitqꝫ. dormire verō: cū exteriozis sensus vsu priuatur et officio. Sensu igitur somnum et vigiliam discernimus: habentqꝫ circa eandem animalis partem (vtpote circa sensum) fieri. ¶ Tertia. Somnus et vigilia neqꝫ anime neqꝫ corpori propria sunt: sed vtrisqꝫ cōmunia. ¶ Nam somn⁹ et vigilia: ipīus sensus existūt. Sensus autē: et anime et corpori cōmunis habet. Sensus enī actu. i corpore anime

operatio est. Et qđ inale est: sentire ipossibile est. Quib⁹ vis sẽ
sitiua deest/ sõnũ et vigi=
lia nõ cõpete
re.

igitur et vigilia corpori et aĩe sunt cõia. ¶ Corrolariũ. 4
Hinc cognoscĩ exploratũ que solam vegetandi virtutẽ
vt alẽdi/augẽdi-minuẽdi (quẽadmodũ stirpes ꝛ plãte)
retineãt: neqꝫ somnũ neqꝫ vigiliã obtinere. Nam ipis
sentiendi particula deest. q̃ longo interstitio a vegeta
trice facultate distat: etsi etiã cognitũ nõ esset has vires
subiecto et magnitudine distare. Solius autẽ sentiendi
particule: sõnus et vigilia existũt. ¶ Quarta cõclusio. 5
nullũ aĩal aut semp dormit/ aut semp vigilat: nullũqꝫ
sensu preditũ cõtigit aut nũq̃ dormire/aut nũq̃ vigilare
¶ Primo. qz et sõn⁹ et vigilia: passio est nata fieri circa
idẽ vt pmũ sẽsum. Nõ igiẽ vna sẽp fiet: altera vero nũq̃
¶ Secundo. Quorũcũqꝫ est naturale opus cuius si ex
cessũ fuerit tẽpus: defatiscunt et remittũtur vires: ipm
necesse est aliquãdo deficere. Atqui oculi/aures/nares
manus/pedes a natura opus habẽt: cui⁹ exacto tẽpore
elanguescũt vires: ipm igitur aliquãdo deficere necesse
est. At vigiliã describũt sensuũ solutionẽ: cũ liberã suis
functiõib⁹ intẽderevalẽt operã. sõnũ vero ipotũ ligamẽ/
defectũ/et impotentiã ob excessum vigilandi. Est ñ ex
cessus vigilandi aliquãdo ab egritudine/aliquãdo sine
egritudine: quare et simliter impotentia duplex. quic
quid igitur contingit vigilare: cõtingit et dormire. Nã
semper (vt dictũ est) agere non possunt. Et ẽtra quicqd
dormire cõtingit. continget et vigilare. Nam dormitio
posterior: vigilia aũt prior et propria sensus operatio. 6
quicqd igiẽ dormit: a somno excitabile est. ¶ Quinta.
aĩalia certe oĩa: gressilia/volatilia/natatilia: somno pti
cipãt. ¶ Nã aquatiliũ genera vt que molli crusta inte
guntur ꝛ que Malacia nuncupãt: sopora cernũtur. que
vero duram/siliceãqꝫ testam habẽt: sensu adhuc pceptũ
non est an sopiant. Rõne tñ id psuaderi potest. Nã oĩe
aĩal sensum habet. aĩal euĩ: p sensum habere diffinim⁹.
habent igitur hec Ostracoderma/testeaqꝫ cute cõtecta
sensũ. Preterea. quicqd sensum habet: aliquãdo sensus
operationẽ exercet: et aliquando a sensus opatione de
ficit. Atqui sensus solutionẽ diximus vigiliã: eius vero
vinculũ somnũ. Interdũ igitur vigilant et interdũ dor=

Quid vigi
lia.
Quid sõnus.

Quid bõb⁹.

miunt huiusmodi aĩalia. Gressilia autẽ manifeste ꝛ vigi
lare et dormire cõspiciũtur: et pfectiora volatilia. Inse
cta itidẽ quib⁹ molles sunt oculi: quib⁹ vero corneoli et
duri sunt oculi: itidẽ. Sed breues eorũ sunt somni: qua
re cum dormiãt: id sepe numero latere cõtingit. ¶ Se 7
xta. nulli plãtarũ: harũ passionũ altera attribui potest.
¶ Nã sõn⁹ et vigilia solis sensu pditis cõuenire possũt.
Plãte autẽ sensum nõ habẽt. Quib⁹ enĩ sensus adest: ꝛ
delectatio ꝛ tristicia adest. Nulli autẽ plãtaꝝ horũ ali
quid adest: igiẽ neqꝫ somn⁹ neqꝫ vigilia. Et q̃ ipsius assit
nutricaria virtus hoc nichil arguit. Nã hec alẽdi virt⁹
expediti⁹ cõsopitis q̃ nobis vigilãtib⁹ opera sua pagit:
quasi ad suas opationes: sensuũ adminiculũ nõ reqrat:
quin poti⁹ quodãmodo absint. Nõ igitur plãte vt alan
tur indolescãt/ minuãturue: ope sensus egent.

SECVNDI CAP. NOTE

¶ Pterota/pẽnata. Est enĩ Pterõ/pẽna. ¶ Bõbus so
nus alis ĩsectoꝝ vt vesparũ/apiũ/eiusqꝫ generis similiũ:
etiãs ¶ Problemata condidit Aristoteles ex quibus
libꝝ confecit: qui nũc problematũ liber inscribĩt.

SECVNDVM cap. ẽtinet sex ẽclusio= 8
nes. tres rõnes et vnã
corrolariũ ad secũdã. ¶ Prima cõclusio. Ne
cesse est aĩalis ĩsomno oẽs sensus esse ligatos.
¶ Nã animaliũ hec sensus oẽs possident/ hec
aliquos solũ vt gustũ ꝛ tactũ. Tactus enĩ omniũ latissi
me fusus est/ habẽtqꝫ omnia aĩalia tactũ vt in ijs de aĩa
dictũ est. At somn⁹ in oĩbus cõsimili fit modo: ꝛ cũ sum
ma imobilitate offundũtur. ligank igitur quotquot ha
beant sensus. Si enĩ vas vnũ ligari ꝛ alterũ solui: soluto
sentiet dormiẽs. sentiet igiẽ. hoc autẽ ipossibile. ¶ Se 9
cunda conclusio. Sõnus ꝛ vigilia passiones sunt tact⁹.
¶ Primo. qz natura vnicuiqꝫ sensuũ: ꝑprium aliquid
deputauit. vt visui videre/ auditui audire: et non modo
hoc: sed quiddam cõmune/ cõmunẽqꝫ potentiã oĩb⁹ con
cessit: qua iudicat se videre/ audire/ olfacere gustare/ tã
gere: qua discrimẽ albi ꝛ dulcis coloris ꝛ soni et diuer
sorum sensibiliũ genera discernit. (Id enĩ nullus parti=

cularium sensuū possit (potētia quidē vna ⁊ vni⁹ sensorij. quēadmodū in cōtēplationib⁹ de alia lati⁹ expressimus. Hec autē cū tactu maxime cōiūgitur. vt a q̄ nunq̄ separet: ab alijs autē separi possit. Sōnus autē et vigilia maxime sunt tact⁹: ob quē hec sentiēdi particula oībus adest: q̄ et idē oībus vel solis adest animātib⁹. Secūdo. si vomitus fieret q̄ omnes sensus īmobiles fiant: pleraq; alialia nunq̄ vomire necesse esset. cū nō oēs sensus habeāt oīa: hoc autē incōmodū. ¶ Tertio. si nō est necesse vt oēs sensus simul sint in opa: rōnabili⁹ ⁊ trariū accidere posse videt vt vno īmobilit ipotēte facto: alter nō sit ipotēs. Principali⁹ enī potiusq; sensus ad sentire q̄ ad vehectū se habēt. Et q̄uis ita sit: tactu tamē (q̄ primus est sensuū) sopito cōpatiūtur posteriores/ cōsopiūtur q; oēs. Cū vero posterior aliquis impotēs fieret: nō oportet eodē iure alios ⁊ hūc primū fieri impotentem. 10

¶ Correlariū. Ex his manifestū est somnū non esse: sensus sine operatione esse/ neq; nō vti sensibus/ neq; omnē sentiēdi impotentiā. Sunt enī plerīq; aīe defect⁹ vbi sensus sine operatione existūt et sine vsu. vt in quibusdā deliris et amētib⁹ accidere solet. ⁊ diminuta et aliq̄ sensu capta aīalia impotētiam sentiēdi habent. ⁊ apprehēsis nōnullis q̄ in collo sunt venis: collabūtur hoīes insensibiles. et tamē hi omnes nō somno soluūtur/ dormiūtue Sed cū primus sensuū ⁊ quo oīa ḡtingit sentire aīalia: impotēs fact⁹ est: somn⁹ est/ ⁊ nō alio rūllo impotēte facto. ¶ Tertia. Somn⁹: animaliū salutis gratia existit. ¶ Nam causa; hec materia/ hec ratio/ hec efficiēs/ hec vero cuius gratia est. ⁊ naturā alicuius gratia agere dicimus: boni siquidē gratia. Arquit quecūq; non semper cōtinue moueri possunt: quies apta intercedit ad salutē Animalia autē non semper sensib⁹ vti queunt. Aduenit igitur ipsis merito aptus ad salutē somn⁹. Unde vulgo tracta est Metaphora vt somn⁹ requies dicat: quasi veritas: somnū quietis nomine cēseri cogeret. ¶ Quarta. Vigilia maxime finem attingit. Nam sentire ⁊ sapere finis est omnibus: quibus vnum eorū competit. nam hec optima sunt. Finis autē optimū requirit. Vigilia autē horum est: vtpote brutis quo sentiant/ homini q̄ sapiat; 11 12

er prndētie inuigilet. maxime igitur vigilia finem attingit. ¶ Quinta. Omni aīali somnus est necessarius: non quidē oīno sed ex suppositione atq; adiunctione: si naturam suā sequi/ saluariq; debeat. ¶ Nā si aīal se instaurare et saluare debeat: aliā ponere quibus alia subinde sequantur necesse est. vt si se saluat: ipsum ali oporteat. Si alatur: e cibo vapore sustolli necesse est: ex quo necessario cōsequitur somnus. omni igit animali necessari⁹ est somn⁹ nō quidē oīno sed ex appositione si seipsū saluare 13
debeat. ¶ Sexta. Precipuū somni effectiuū in sanguine. Quid effecti 14
ne predicis est cor: in exanguib⁹ vero aliq̄d cordis emulum somni exilium. ¶ Nā id principiū somni est: qđ aīaliū principiū ē stirpis motus. Sanguinē autē habentiū cor capitis/ ventris; situ mediū principiū est mor⁹. habent enim omnia sanguine predita cor: qđ et refrigerio eget. Non habentiū autē sanguinē aliquid emulū cordis. Habent enim sanguine carētia vt insecta/ totipēnia/ vrvespe/ apes/ muscę (que Pterota dicūt) aliquid vice cordis: et spiritū interiorem atq; congeneū: quo se nūc attollunt: nūc vero cōtrahunt. respirantib⁹ autē et sanguineis: spirit⁹ ille deforis est. Q/ vero insecta pēnata illa volandi strepitū ⁊ bombos elidāt: hoc est attritu aeris ad circūdantē mēbranā. Motū itaq; habent circa primū et sensus et motus effectiuū omnia: aut a ꝓprio et cōgeneo spiritu aut ab alieno. Est itaq; notū cor aut cordis emulū: eē somni principiū: ⁊ nō modo sōni: sed et vigilie etiā ꝓncipiū est. Sed cur dormientes agitatiōe corpis se moueāt ⁊ multa vigilātib⁹ psimilia opa faciāt: cū id sine phantasmate ⁊ insōnio nō fiat: postea dicturi sum⁹. Cur vero experrecti insōniorū meminerint: nō autē meminerint operū q̄ vigilātib⁹ sūt a patrauerint: in ꝓblematis cām adduxim⁹.

TERTII CAP. NOTE

¶ Eurip⁹ pe maris inē Phocidē ⁊ Euboiā: qđ septies Euripus. in die/ et septies i nocte refluos fluct⁹ agit: multis nouitate rei ⁊ cā nō satis cōpta admiratione īducēs. ¶ Opium ex succo papaueris i vmbra exsiccato fit vis sōnifice et si āpli⁹ sumat mortifere. ¶ Herbe mādragore mas ē et femina cui⁹ radicis et pomi grauis odor sōnū īducit.

¶ Temetū/vinū ¶ Bilios⁹/melācolici ¶ Intestin⁹/ īterior. ¶ Bilis atra/colera nigra. ¶ Pituita/est a cerebro humor distillatio/atq; defluxus q̄ si fluat ad nares Coryzā dicūt:nos mucū narīū.si ad fauces dicūt Branchon:nos raucedinē.Ad pect⁹ catarrō. Ad lat⁹ pleuresin.¶ ad pulmonē ptysin. ¶ Lethargus morb⁹ obliuionē et pene inexpugnabilē dormiēdi necessitatē īducēs ¶ celeriter nisi succurritur iugulāo. ¶ Comitiali morbo homo subito cōcidit et ex ore spume mouētur et sepius viros q̄ mulieres occupat/vt ¶ Celso placet.

Quid pituita.

Letargus

Morbus comitialis.

CAPERTIVM cap. continet q̄ttuor cōclusiones. duo correlaria ad primā. diffinitionē somni; vnā q̄stionē. tres vulgatas respōsiones ¶ q̄rtā ppriā post tertiā. ¶ Prima 2clo. nō oīs sentiēdi ipotētia cēsenda ē somn⁹: sed ea quā prestat alimēti euaporatio. ¶ Mā manifestū est cū aīal sensum habeat/subindeq; ¶ vegetādi virtutē:ipsum a principio nutrimentū suscipere et augmētū. Nutrimentū autem oībus id est: qđ concretione/preparationeq; fuerit vltimū.vt in sanguinem habentib⁹:sanguis in exanguib⁹ vero: qđ sanguinis vicem gerit. locus autē et cōceptaculū sanguinis sunt venas.vbi (vt aiunt) in tecinore permutat/tingiturq; in sanguinē: a quo rursum fluit ad cor vbi cōpletissimā/ in absolutissimāq; sanguinis naturā accipit. a q̄ per venas diffundit et vnicuiq; parti (vt oportunū est) distribuit. Sed qđ horū sit: in libro de alimēto abūde disseruim⁹. Atq; dū hec gerūtur/ciboq; in vaporē soluto: vapor ille sustollit (Omne enī tale qđ aīalib⁹ inest calidū: natura in sublime fert) mō cerebri frigiditate refrigerat ¶ consistit. atq; iterū Euripi more refluit ad cor:q̄ quidā refrigerato obrepit somn⁹.Obnubilāt enī sensus: fiūt q; sua rū opationū ipotētes. At cū demēta aut strāgulatione (vt cū iugulariū venarū cōstrictiōe vt emortui ¶ aīa defecti cadūt) ipotētia sentiēdi ꝓueniat:null⁹ (quēadmodū diximꝰ) appellabit somnū:tūetsi ꝑtrouersia sit ipsis vt

Quid anatomia.

Quō fit somn⁹

emortuis iacētib⁹: insōnia/ phātasmataq; fieri. Mā quibus grauissimoq; morborū generib⁹ tentātur ¶ aīe extincte speciē gerūt:vicūt se multa vidisse. Sed dicim⁹.si cū morbo tentētur contingat eos dormire:nichil ꝓhibere insomniū ¶ phātasma fieri. Sinautē nō dormire contingat: neq; qđē insōniū vllū esse pōt. Mō igit oīs sentiēdi importētia sōn⁹ esse cēsenda est:sed ea quā alimēti vapor
16 ministrat. ¶ Primū correlariū. Et hac q̄q; de cā maxie ¶ q̄ sōn⁹ ꝓfisomn⁹ a cibis ꝓficiscit. Mā a cibo mult⁹ vapor ¶ corpuciscatur lent⁹ educit sursū. illic autē cōsistēs grauedinē pturit/ sensuū; langorē: q̄ cū se rursū ad cor obtulerit atq; receperit:secū calorē repellēs ꝓfundū gignit sōnū. Q̄ autē ita capitis oculoq; ¶ palpebraq; grauedinē faciat:idicia sūt sōnifera oīa:siue esculēta sint siue poculēta. vt opiū/ papauera/mādragorē temetū/fatigatio multa/ morb⁹ vt febris ¶ lethargus/īfantia.fatigatio enī multa:dissoluit prebetq; dissoluta:vice īcocti alimēti. nisi qđ liquat frigidū sit/sursūq; nō ferat.Et morb⁹ potissimū q̄ ex calido nascit ¶ humido:q̄ multa excremēta humida sursū attollat. paruuli autē:q̄ caput alioq; mēbroq; ꝓportiōe maximū habēt:totꝰ/multiq; alimenti (q̄ illa etate augeant) capax. Ꝓpterea hanc cām hec etas comitiali morbo (quā Epilepsiā vocant) aptissima ē. Est enī epilepsia sōno ꝓsimilis.¶ q̄ ita corruūt: cessāte aīa ¶ sensu dormire vident. Hac de cā hui⁹ morbi initiū in sōno est.Et sūt q̄ in sōno hoc morbo arripiūtur ¶ vigilia autē nōq; multus sursū cū alimēti vapore i sōno spūs effert:q̄ recipiens/ spirituiq; alteri sursū alimētū attolēti obuiās:venas ītumescere facit aīe ¶ respiratiōis meat⁹ occludēs. Et hec spūs occlusio ¶ strangulatio:comitialis/regi⁹/ac
17 diuin⁹ morb⁹ appellat. ¶ Scōm correlariū.Quapropt pueris ¶ nutricib⁹ nō cōducit epota vina. Mā spumoso spiritu abūdāt:potissimū nigrū.Et pax refert an nutricule/an puelli ipsi vinū ebibāt:nisi aq̄ dilutū sit/modicū q; sumat. Puer⁹ enī supiora plurimū ītinēt cibū. q̄squidē reliq; magnitudine ¶ excremento (sicut dictū est) superāt.vt lōgo rēpore caput cōtinere neq̄ant:¶ ser mensū interuallo collū rigidū ¶ iflexibile habeāt. Et hec cā esse pōt cur fet⁹ ¶ in matrice īfans (quē embryon dicūt)

illic quiescat: suntq; iterū pueri ebrijs pſimiles: q; trisq;
larga humoris copia: superiora cōfundat. ¶ Scōa cō-
clusio. Sōniculosi sunt: occultas hūtes venas/ nanq; ꝙ
capite sūt p̄grādi. ¶ Illi q; ipsoꝝ anguste vene: eleuato-
rum vaporū nō facile p̄beant remeandi vescēsum. hi ve-
ro q; capitis amplitudo: multā recipiat euaporationē.
Grādia enī capita: exiguo oppleri nequeūt alimēto/ par
uisq; exaturari copijs. ¶ Tertia. Ediuerso quorū vene
sunt patētes/ quiq; melācolici sunt: sopozulēti nō sunt.
¶ Nā horū amplitudo venarū: facilē p̄stat euaporatio-
nis relapsum/ cōtrariaq; strictaq; operak: nisi altera in-
tercedat cā. Bilioſi vero: q; natura frigidi/ pauceq; (ob
paruū intestinū calorē) euaporationis existūt. Hīc aui-
di et edaces sūt: q; cibo (quo vescūtur) nō fruātur. Nā bi
lis atra digestiuū frigefacit locū ꝛ corpis ptes: vbicūq;
Quidsōnus existat a quib⁹ talis humor enasci debeat. ¶ Diffinitio
sōni. Ex his liq̄t somnū esse quādā sentiēdi ipotētiā: ali-
mēti vaporib⁹ in cerebro refrigeratis: iterno multo ca-
lore in corde reuocato atq; reciprocato. Nam dormituri
(vt dictū est) mult⁹ est mot⁹: incipitq; vapor frigescere.
Et cū calor ad ima retūditur: frigescūt palpebre frigefa
cte grauescētes decidūt/ supioraq; in somno frigēt ꝛ cir-
cūquaq; corpis extrema: interiora vero calēt ꝛ corpis in-
fima vt pedes. ¶ Questio. Quō post cibū altiores som
ni īgruāt: ꝛ cur soporifera sint vina? Nō enī id rōnabi-
le videk: nā somn⁹ a frigida nascik causa. hec autē sunt
calida. ¶ Huic q̄stioni vulgatas adhibent solutiones.
Hāc primū. sicut vēter ianis calid⁹ est: cib⁹ autē replēs
descēsū ipm efficit frigidū: ita capitis pozi et loca: sursū
lato vapore frigescūt. Deinde hāc. Sicut pfusus aliq; in
stillato vapore calido, prin⁹ inhorrescit/ tremoreq; cōcu
titur: ita caliditas sursū lata ifrigidat. Et qō natura ca
lidū ē: lāguescere ꝛ q̄si horrescere cogit. Tertiā hāc sub-
iūgūt. Quēadmodū grādi ligno: strue sūfocak ignis: ita
multo cibo ingesto cōfundik ꝛ beberascit intern⁹ ca-
lor. ꝛ nō prī⁹ sursū halat q; paulatim suppeditata ꝛ cui-
cta cibariorū copia. Sed vt dixim⁹ nō ita euenit somn⁹.
Euenit enī reditu corpulēti humoris: quē calor ī subli-
me p venas sustulerit. Cū enī eo loci diuti⁹ imorari ne-

queat: congelascens/ aggrauansq; de capitis arce deor-
sum pellik. Et primū oculi marcentes decidunt et rectis
animalia stare nequeunt vestigijs: sed vt deuacillēt/ cor-
ruāt; oportet. Et solus homo stratus/ affusus/ euictus
sopore iacet: q; animaliū solus erectus incedat. et pri-
mum collabitur quasi consternato animo sensum amit
tens oninē. Deinde visis ꝛ imaginationib⁹ illuditur: tā
demq; obūbratur. ¶ Nos ergo hāc questioni adhibe-
re possum⁹ solutione. cerebrum (quēadmodū prius dixi
mus) reliquarū corporis collatione partiū frigidissimū
esse. et q̄ cerebrū nō habēt cōsimile esse: qō cerebri vica-
rium/ emulūq; est. Et quēadmodū in imbriū generatio
ne cū vi solaris caloris subleuāte vapores ad mediā illā
frigidissimā aeris regionē pertinganr: ingrossank/ con-
crescunt/ iterūq; frigore cogēte subruūtur deorsum: ita
vapor ad cerebrū viā capessens primū frigidus cōsistit:
et qui salutaris et nō morbificus fuerit: iterū relabitur
deorsum et calorem corpis velatus cōtemperat atq; re-
frigerat. Et ad seram euaporationē (quēadmodū dixi-
mus) facit venarū gracilitas. Et hec refrigerationis at
q; somni vniuersa occasio ē. Quod vero vapore sublato
densatū cōsistit/ incrudak/ excrescit: cerebro superfluūt
algidū flegma: insalubre est: Catarrū/ pituitāq; facies.
Quarta. Expergiscik aīal: cū concoctio absoluta/ ad Nō expgisci
finēq; deducta fuerit. ¶ Nā decoctione pacta ipacr⁹ at- tur aīal
q; in angusto constrict⁹ calor: circūfuso vapore emicat.
Eo enī ad supiora reuocato (vt prius q; aīal euictū sopo-
re lāgueſceret) expgiscik: et ad pristinā reuocak vigiliā.
Et id certe nō prī⁹ fit (vt modo dixim⁹) q; sāguinē puris-
simū a feculēto et turbidissimo secreuerit: q̄ renuissim⁹/
subtilissim⁹/ mūdissimusq; sanguis capiti committik.
Crassissim⁹ autē et corpulētissim⁹ imādak iferioribus. Et
ois sanguinis cor ē p̄cipiū: trib⁹ munirū thalamis/ spe
cubusq;. quoq; medi⁹ sanguinē recipit vtrisq; cōis. Ex-
tremi aūt ipecus ac vētriculi: ab vtraq; vena ꝛ maiore ꝛ
minore (q̄ Abhorte nūcupak) sanguinē recipiūt. I medio
autē cordis sinu ꝛ thalamo: sāguis discrimīatio fit. Sz
de his vberi⁹ alio differendū ē loco. et id nouisse satissit
q; diu sanguis ex cibo idisceret⁹ ē: sopore manere. nec au-

te solui ꝙ sincer⁹ superiora petessat: turbulēt⁹ aūt inferiora. et tūc quoq; expgisci aīal. Sed que dormiēdi causa/ quid sōnus/ et ꝙ pm⁹ sēsus nex⁹ sit et ligamē/ ꝙ sine passionib⁹ sōno ⁊ vigilia: eē nō cōtingat aīal: quādoq; dē ipse ad ipsū cōducūt salutē: abunde dictū putetur.

QVARTI CAPITIS NOTE

¶ Insōniū/ somniū. ¶ Ascisceda/ attribuēda. ¶ Sentiscere/ sentire. ¶ Visū/ phāsma/ sensuale/ simulach⁹ū

QVARTVM cap. continet quatuor cōclusiones. quatuor rationes ad tertiam: et duas ad quartam. ¶ Prima conclusio. post hec de insomniis agendū est cui anime parti: insomnium sit ascisc endum/ an intellectiue partis sit passio/ an passio sensus. ¶ Dis enī duab⁹ viribus tantū cognoscim⁹ que cunq; notiōe aliqua deprehendimus. ¶ Secunda. Insomniū nō est passio sensus. Nam sensuū officia sunt sētiscere sua sensibilia: vt visus colorē videre/ auditus audire sonū/ olfactus odorē dinoscere/ gustus saporē/ et tangibilia tactus. et communia sensibilia numerum/ magnitudinem/ figuram/ motum/ et quietem itidem internoscere. At qui dormiunt (quibus solis insomnia cōtingunt) omnes sensus illos clausos/ compressosq; habent. ita vt visus nichil cernere queat/ auditus audire/ neq; aliorum vllus. Non sunt igitur insomnia passiōes sensus. ¶ Tertia. Insomnia non sunt intellectiue parti vt affectiones/ opinionesue quedā ascisc enda ¶ Primo quia non equum solum/ non hominem/ aut alcuiꝰ rei esse solum: deprehendimus: sed et ꝙtum/ album/ pulchrum et qualia sensu deprehensa sunt. Id autē in partis intellectiue opinionibus: rerum esse essentiasq; (vt alio dictū est loco) deprehendētis non euenit: nisi forte in sensus presentia: qui in somno ligatus est. Opinans profecto neq; verum esse dicet neq; falsum. Hominē esse album/ magnum/ venientem ⁊ similia cuius nullum habet sensū: que oīa in sōno videre videmur. Non igitur intellectiue partis sūt insōnia. ¶ Secūdo. qz preter visa illa q̄ obijciunt in somno: solem⁹ sepenumero q̄cūq; aliud intelligere. quēadmodū circa ea q̄ in vigilia sētim⁹: iterū cōsideramus. Accidit enī multis aliqua p̄ter somniū et visa intelligere: qd̄ experiri facile est ijs quibus (quotiens surgūt) repetere somniū cure est. vt cui apparet thesaurū inuenire puſ ꝙ expgiscat: sepe euenit ipm intelligere id esse insomniū: et mēorari ita aliās se fuisse illusum. Non igit̄ est intellectiue partis insomniū. imo vero neq; quodcūq; somno deprehendim⁹: insomniū esse est manifestū ¶ Tertio. q̄cunq; opinamur: nos opinari intelligimus et scim⁹. non aūt q̄cūq; somniam⁹: insomniū esse cognoscimus. ¶ Quarto. sicut vigilātes egritudini b⁹ decipimur: ita in somnis decipimur insomnio. Et sicut vigilās sanus iudicat solē esse pedalē: ita i sōno cū sōniamus. At qui vigilātes nō intellectu illudimur/ solēne pedalē esse itelligētia iudicam⁹: sed port⁹ virtute illa q̄ vsū non habet absq; videre/ audire/ olfacere/ gustare/ tangere (quā imaginariā ⁊ rutē p̄us posuim⁹) siue eadē sit sensarie siue nō. Non sunt igit̄ intellectiue ptis passiōes: insomnia. Nō itaq; verū esse itelligere oportet. simp̄r positū fuisse i somno nos nichil sentire. Nā visu interiore auditu/ olfactu/ et ceteris quodāmodo et vigilanti euenit sua sensibilia sentire: et vt adiacētia ⁊ sibi p̄tia itueri. Quodāmodo aūt: vt vigilāti et exteriore sensu capessenti non cōtingit. Et iterū aliquādo qd̄ insōnio apparet: mēs/ opinioq; fim esse dicit/ iudicamusq; nos ludificari. aliquādo aūt mēte nō vsi: solū phāsma sequmur ¶ Quar Insōnia sentia cōclusio. Insōnia sensualis potētia passiōes sūt: nō q̄tus interiorē tenus sensualis: sed quatenꝰ imaginaria siue phātastica sunt passiōes est. ¶ Primo qz exteriorīs sensus nō sunt: neq; intellectiue partis passiōes quedā aut opiniōes. Relinquitur igitur ipa esse imaginarie virtutis q̄ sensualis est. Diximus enī phantasiā atq; imaginationē: a sensu secūdum actū morū fieri. Etsi idē numero imaginariū sensitiuo existat: esse tamē alterū ⁊ alterū: vt ex ijs que i ijs ve aia dicta sunt abūde dinosci potest. ¶ Scō. Cuius sōnus passio est: et insōniū ad eandē ptinere potētiā videt ido neū. Atq; sōnꝰ sēsitiue ptis existit. igit̄ insōniū sēsuali potētie adigere par est. Et cū insomniū imago q̄dā ⁊ phātasma esse videat (Nichil enī aliud insomniū est q̄ visum

qđ apparet in fono: siue simplicit siue quodāmō factū) sensualis igit parti existit nō ītenᵒ sensualis: sed ītenᵒ imaginaria siue phātastica est.

QVINTI CAPITIS NOTE

¶ Sensuum opificia/ sensoria/ organa

Qslibet sensibile ee sonꝰ obiectum

QVINTVM cap. continet q̄nq; 2clones et sex signa ad secūdam. ¶ Prima conclusio. quodlibet sensibiliū genus: vnde sōniare possimꝰ prestat. 27

¶ Mā eorū passiões et forme nō solum dū in prospectu sunt in sensoriis habentur impresse: sed et sensibilibꝰ ipsis seiunctis atq; absentibus. quēadmodū cū ḳs alterū pellit: quod pulsū pellit alterū. et ita quousq; ad vnū ptingat quod pellit et nō pellit. vt liquido cōspicit in aque motibꝰ et aeris. Et sicut i alteratiōe calefactum: ꝓpinquū calefacit: quod quidē calefactum: alteri suum calorē inducit: quousq; decumbatur ad vnum quod tantū calefiat: ita fit in sensu. hoc primum pellit vt mediū. hoc vt foris prominēs sensus. hinc interius sensuale sēsoriū. vbi rerum (quas exterioresēsu hausimus) simulachra: affixa atq; impressa sunt: cuiuscunq; sensus extiterint. quodlibet igitur sensibiliū genus vnde somniemus prestare potest. ¶ Secūda cōclusio. Non modo sensuales forme in centrali et interiore sensorio sensibilibus abiunctis affōrmate manēt: sed et aliq̄diu i exteriōribus sensuum opificijs etiam ipsis absentibus saluantur. 28

Qſ sensibiliū ſpēs in sensumenta. exteriori aliquādtu maneant

¶ Huius rei multa sunt argumenta. Primum cū quid attentissime obtutus fueris: si alio visū deflexeris: rei attentiuscule vise species oculum comitatur. 29

¶ Secundū si a sole ad tenebras te conuerteris: plerūq; cecutis: primū cernere impotēs. In causa enī huiusce rei est impressa remanens lucis imago.

¶ Tertiū. si diutius intenta lumina precandide rei aut viridi defixa tenueris: ad quodcūq; permutabere: concolor aspicietur ¶ Quartum. si ad aliquod prefulgidū vt illustre solare iubar oculos intenderis: primum reluctantes acies lucē qualis est intuunt: mox ꝓmutat i puniceū: deide in purpureū: postremo in nigrū quousq;

exoleſcat atq; vaneat. ¶ Quintū. Qui in fluminibꝰ celeri puppe iuehūt: quiescētia moueri iudicāt: et ita ꝙvertigines/ circosq; ducunt. Sextum. Excellēs ꝓualidusq; sonus surdastros efficit: et ꝓpotēs odor: diutius olfactū ipotētē reddit. Nec itaq; signa argumēto sūt: sēsibilia abiūcta aliq̄diu in sensibꝰ sibi vēdicare virtutē. ¶ Tertia. Sensus paruorū sensibiliū differētias cito pſentit et nō modo aliq̄d intus opat: verū etiā aliq̄d extra agit Nam patit vt specula: q̄ citissime obiecta et simulachra recipiūt. Et ꝙ extra agat hoc satis ee posset argumēto: ꝙ mulier mēstrui tpe speculū aspicies, ptinꝰ ipm̄ inficit: et veluti nubecula sanguinea illius nitorē obducit. ꝙ si speculū nouitū fuerit nō facile abstergit. sin vetus: delinitur facile. Et si causam huiꝰ req̄ris hoc ideo euenit: ꝙ tēpore quo menses patimur (patiūtur enī viri suo modo vt mulieres) lumina vt reliq̄ corporis partes afficiunt: ꝙ maxime pozulenta venulētaq; sint. Eo quoq; genitalis ꝓfluuij tēpore (qđ inflām̄atione sanguinea solet contingere) si speculū inuisimus (prius tū cōtūcto aere infecto qui inficit, ꝓpinquū vsq; ad allinitū/ cōiunctūq; speculo) speculū inficimꝰ. Sed inviris obscurū discrimē est ꝙ non polluitur speculū qđ euidens sit: semēq; masculi candidū sit et quasi speculi concolor: eiuscula tamē ad umbrā. mulieris autē sanguini cōcolorātius. Ꝑcirco macula euidens et rubea: ipsius extinguit nitorē. Qſ si speculi planicies polita/ pura et tersa sit: maculā fortē monstrat. Mundū enī sincerū et purū: quicq̄d exceperit cōspicuū facit. quēadmodū mūdissime vestes citissime inquinātur. Et quod planū fuerit: maxime attingit/ arteritur/ aspergitur/ ꝓfunditur: quod purū et mundū in profundū admittit. Hinc speculis nouis īducte macule aboleri neq̄unt: plana enī sūt/ pura et tersa. vetustis aūt facile delēt ꝙ nō ita alte īfingūt. neq; pmaneāt i, pfūdū Neq; mirādū est si dixeri sensum vt visū nō modo pati a paruis etiā sensibiliū differētijs: quēadmodū iam notum est: sed et extra agere. Mā visus est de numero fulgidorum. Ꝑgunt autē vel manifeste extra: fulgida. et nō modo illa: sed in vnguētis cōsimile perspicit. oleū enim qđ in ipis cōficiendis miscetur: facile iniectorū capesſit

odotes. Et vini mira natura est ad se alienos trahendi sapores: nō modo rerū in ipso forte corrigēdo iniectarū sed et earum que ad volia extrinsecus assituate iaceāt.

Q Meticulosus circa sensibilia sepe decipiatur.

¶ Quarta. Qui affectu aliquo/ perturbationeq; agunt: facile circa sensibilia oberrant et decipiūtur. Hoc ostendunt meticulosi qui leui similitudīe hostes formidāt: et qui que timent videre videtur. Hoc amātes: qui leuiter videre suspicantur quod amant. ⁊ quo quis affectu/ perturbationeq; stricti⁹ tenetur: eo minore similitudīe in errorem trahitur. Et ita in ira/ odio et ceteris appetit⁹ perturbationibus euenire contingit. Hinc febrientes interdū portentosa alia in parietibus a modica linearū 32
practione videre se putant. ¶ Quinta ꝑ qualitate perturbationis atq; morbi: hic error maior / minor esse est. ¶ Nam q̄ leui⁹ pmūtur: que videtur videre: falsum esse iudicant. qui vero grauiuscule tentātur/ morboq; accūbunt: visis assentionē adhibēt et grauius errāt. Et hoc euenit q̄ non vna tantū iudicādi vis nobis inest: sed insunt gemine: mens quidē pmatū tenens: et sensus vnde nascitur imaginatio. cuius rei hoc indiciū est ꝙ sensui sol appareat pedaneus: sed ratio (que intus est) aspectū corrigit: maiorē esse solem ꝙ videatur dictāt: sicut tact⁹ vnū esse duo iudicat: visus aūt dignior (Est enī visus dignior tactu) iudicat esse vnū. Si itaq; vna tātū esset potentia q̄ de oībus iudiciū ꝓferret nō posset sol nō tant⁹ putari ꝙtus videtur. Et si esset solus tact⁹: vnū duo esse sine ꝯtradictiōe videret. Sed superiores/ optimatiores eq; exquisitius iudicāt et coarguūt ceteros. Et causa iterū erroris et discipuli est: ꝙ non sensibilia solum cū mouentur: sed et quiescētia (quotiēs ipi in nobis sensus mouentur) moueri videnť. quēadmodū littus nauigātibus videtur moueri et recedere: dū visus ab alio ꝑpellit. mō tū mens sana sit: plane littus nō moueri iudicam⁹ errorem q; sensus deprehendimus. morbis tū plerūq; vsq; adeo valide afficimur: vt mens atq; ratio errorem sensus sequatur. quod in deliris et mente captis accidit.

SEXTI CAPITIS NOTE.

¶ Ranule parue rane.

SEXTVM cap. cōtinet quatuor cōclusiones. diffinitionē somnij vnā q̄stionē et eius solutionē post quartā.

33 ¶ Prima cōclo. Non mō ꝓcipua sētiēdi vis simulachris vigilia ferit: sed et impēsius et quoquo pacto acrius ferit in sōno. ¶ Nā in luce et vigilia mīta existūt. vtpotē tiores exteriorū sensuū ope: et mēs variis obiecta cogitatiōib⁹. ¶ Paru⁹ ei ignis luce maioris offundit: letitiaꝫ ⁊ egritudies modicas: maiores offuscāt. Nocte aūt ipis q̄te solutis hec cessāt obstacula: et ꝓpriores sensus ipotētia sentiēdi ligari a suis desistūt officijs. Et calore ad ītima reuocato ⁊ ad sentiēdi ꝓncipiū/ ⁊ turbatiōe paulisp sedata: se incolumia etiā pua simulachra ꝓmari sensuū liq̄do ꝓmunt atq; demonstrāt. 34 ¶ Secūda. Interdū i sōno lipida fiūt sōnia interdū turbulenta et distorta/ interdū vero nulla. ¶ Nā primū edita in luce vt infantes: et stari assūpto cibo nō sōniant aūalia ꝙ multa tū agitatio/ motioq; fiat, ꝑpter alimēta riū vapore. Et quēadmodū aqua velociter mota nullā reddit effigiē: aut si reddit: distortā vsq; adeo vt alia videatur esse ꝙ sit: si vero quiescat: incolumis: imago atq; pura redditur: ita in somno visa et motiones aliquando omniuo nō visuntur: ꝙ multo fluxu alimonie obruunť. Sōnia multa aliquādo vero distorte et monstrose cernūtur: ꝙ motus tis modis nondū plene et sincere q̄euerit. aliquādo terribilia someuariari. nia et q̄ metu excruciāt assurgūt vt melācolicis/ temulētis/ febrientibus ꝙ huiꝰ generis morbis: spiritosi ⁊ vapo rulēti sint: multū sīq̄dē faciētes motū et turbationē. Si mulatq; vero fluxus sistit et sanguis discret⁹ est aut q̄ sanguis vicariū est: simulachra sincera et pura se sensui ꝑferunt et fiūt distincta/ digestaq; somnia. Et sicut i fluuijs parue fiūt vertigines ⁊ ab vna in alterā longo tractu decurritur: si q̄ aūt offensaculū obuiū sit: ī altas scidit/ dissultat/ dissoluit q; figuras: ita ex vna imaginis motione currit in alterā: et ex illa in aliā: donec ad vltimam illius serici venam⁹ imaginā. Q Si offensaculū intercedat: inialias labit imagines atq; ex vna visione vagamur in aliā: contingitq; hoc pacto multa variaq; in
35 somnio visa decurrere. ¶ Tertia. si nō esset in nobis ꝙti

cula:ea (qua somniam⁹) supior:semp ifonio falleremur
¶ Nam q̄ avisu velata fūt iudicat videre:7 q̄ ab auditu audire,et ita de alijs sensibus: q⁹ ab ipsis ipsi ꝓpagant motus:proinde portio eius q̄ tactorie seruit rem vnā iudicat esse duas et portio visuali respondēs vt vigilās ob sistit:obtestās rē esse vnā q̄ due videak. Ira nisi superior virt⁹ vt vera arbitra gtrairet obtestās cōtinēter nos nō videre audire:iudiciū interioris sensus sequētes semp falleremur. Qualecūqz enī sensus apportat: tale a p̄mo sensu iudicak/habeturqz. ¶ Quarta. Sicut vigilantes ob perturbationes falli contingit:ita et nos sepiuscule insonio fallimur ¶ Quia in sōno caloze multo reciproco ad cor/factoqz sanguine:fiūt sensualiū simulachrorum circa sensum motus. quorū/quidē hec actu fūt que actu se ꝓferunt: hec vero potētia que mersa nōdū sensū cient ac efficiūt:serie sua tandē sensum motura. Quēad modū ranule stagno delitētes liquato sale se foras ꝓferūt/emergūtqz:hec post illā:ita et ea cient sensum q̄ potētia insunt. Et amoto qđ obstaculo erat: sensū mouent Et a modica similitudine sōniantes hoc pro illo iudicamus. Mirirū igitur sit vt vigilantes ob pturbationes fallimur:ita quoqz somniantes insōnijs illudamur. Et somnia psimilia sunt nubecule quā nūc ātre oculos in homīnē transformari fingis:que illico appeat. Cētaurus seqz in oīmodas cōsequēter transformet figuras. Et sāguine puriore facto et residentib⁹ motibus: insomnijs non assentim⁹. Sed inspecto simulachro arbitra mente iudicam⁹: hoc est quale Coziscus sed non est Coziscus. Si vero obzuta fuerit:solūvt sentiētes iudicam⁹:verūqz esse (qđ cernitur) videri facit somni potētia. Et sicut cū quis oculo digitū admouet res gemine apparēt:7 si nō ꝓsenserit:duas esse putabit. si aūt et res et digit⁹ oculo moto admot⁹ nō lateat: duo apparēt sed nō tñ duo esse putabit: itidē mente nō aduertēte sensus insomnijs trahitur7 somnia esse latēt:mēte tñ aduertēte7 se dormire cognoscēti videnk quidē esse que isomnia mōstrant: nō asserit tñ. vt appet presens esse Coziscus:iudicat tñ non esse Coziscū. Et recte deprehendere insomnia mot⁹ esse: i sensitiuis non est difficile. Nā sepe nobis (excussa sōno)

Cur in sōno sepius fallimur.

36

expergefactis motiones q̄ nos q̄te solutos lacessebāt: sequūtur vigilāres: videmurqz similia ante oculos itueri simulachra. Et pueris ex somno plane vigilātibus/ aspectātibusqz videnk i tenebris varie imagies passim vagari:ita vt sepius illi exterriti auxiliū acclamēt et ex
37 pauescētes in strato sese occulterē. ¶ Ex ijs facile est q̄d sit somnū rōcinatiōe cōcludere/talēqz et aptare diffinitionem. Somniū est phātasma aliqđ i somno apparēs: imo a motu ierūtiū/seruatorūqz simulachrorū i somno facta apparitio. In somno q̄dē dico. nā q̄ pauloāte discussis a somno apparere dicebamus et terriculamenta illa vigilantiū puerorū:somnia nō sunt. neqz q̄dē omne in somno phantasma apparēs. vt semiuigilib⁹/semiqz sopitis soni:vt galli cantus/canū latrat⁹ tenuiter auditi:q̄ quidē somniare putantes inuenīūr ita esse. et debiliter perspectū lucernarū lumē. qđ oculis apertis ita esse vident cū dubū essent an somnio ludificarentur. Et contingit interrogatos rūdere. et he,pfecto apparitiones sōnia nō sunt:neqz hi plane dormiūt aut vigilāt. Sed plene dormiētiū insomniū est ab inexūtibus phātasmatib⁹ domesticisqz:et que illic ex ꝓterito imāserūt. ita in semisopitis ab ipis insomniū nasceref:si q̄cq̄ somniare dicātur. phantasma quidē dixim⁹. Nam nō quicqd in sōno apparet:isomniū esse potest. Apparēt enī in somno vere
38 intelligētie:et absqz aliquo phātasmatis motu ¶ Questio. Cur sint q̄ nunq̄ quicq̄ sōnient in vita? et sint q̄ ad multā etatē nūq̄ somniēt ¶ Eadē causa id facit: q̄ et in fantes facit vt nō somniēt et ceteri statim sumpto cibo. sōnient. Nam qui natura tales sunt vt multos alimētorū fluxus et refluxus toto somno et tota vita sustineāt: nō somniāt neqz ipis phātasmavllū apparet. Quicq̄o ad aliquā etatē id sustinēt:id eratis nō somniant. Et si illo etatis peracto q̄tozes fiant et motibus i somno/simulachrisqz p̄dendis nulla obsistāt: hincinde somniāt: et quibus his cōtrariū acciditi7 insomnijs agi opposito se hāt modo.

Cur aliq̄ nō

SEPTIMI CAPITIS NOTE.

¶ Borystene/fluui⁹ Scytarū magn⁹ quartus ab istro.
¶ Gades/insula i extremo nr̄i orbis: ad occidentē i fine

Betice.puincie.sita. ¶Deliquium/eclypsis/defectus.

SEPTIMVM cap. continet octo conclusiões. vnã diuisionẽ ad primã. vnũ corrolarium ad scõam. et duo ad quintã. ¶Prima ẽclusio. Diuinationem esse (que nobis dormientibus a sõnijs cõtingere solet) neq; pertinaciter obsistendũ / neq; temere assentiendũ esse putamus. ¶Mã olim fere consensu firmatum est sõnia aliquã significationẽ habere tanꝫ fides experientia ducta sit. videtur ꝛ quidã diuinare ipsisq; in sõno quedã futuroꝝ prenuncia occurrere. cur et alia igiꝫ sõnia significatiõe arbitrabunt esse vacua? Sed ex opposito occurrit nullã causã nullãq; rationem sufficientẽ videri: que sapientẽ ad id credendũ inducat. Tolle enĩ rationẽ vnã: quavel maxime id volũt firmatũ videri: deũ scilicet sõnia futuroꝝ ꝓnuncia immittere: cetere inefficaces et infirme videbunt. Atqui absurda res est deũ immittere sõnia: nõ optimis et sapiẽtissimis sed ex legibus / pessimis et olim fere abiectissimis. Alie certe ratiões ibeciles sunt. Mã quod dicũt in Boryſtene et Badib⁹ quosdã esse q̃ hoc pacto futura vaticinentur: id adhuc manet veritatis incõperte: maiusq; id est ꝙ ingenij nostri vires suppetãt. Sed vlterius / amplius; q; ꝓcedamus. ¶Diuisio. Aut sõnia cause sunt eoꝝ 40
Sõnia trifariã se hñe posũt ad ea q̃ ꝙ ipsa ꝓuidẽtur.
q̃ ꝓuidẽt: vt luna deliquij Solis causa est. Aut signa quẽadmodũ luna solare corꝑ subintrãs deliquij signũ est. Aut sũt accidẽtia: quẽadmodũ accidit me inambulante solis deliquiũ esse. Inambulatio siquidẽ mea: neq; causa neq; signũ deliquij est. et ob id: nullũ accidẽtium aut semp aut multũ fit. ¶Secũda cõclusio. Quedã sõ- 41
niorũ ꝓ causa / quedã ꝓ signo / quedã vero ꝓ accidẽte habent. ¶Cause quidẽ sunt interdũ nostrarũ operationum potius ꝙ alienoꝝ. Mã sicut que dudũ egimus: per sõnia ad eundẽ modũ persepe contuemur agere (Diurna enĩ cogitata: ad talẽ motũ viã quandã ꝓparant) ita eoꝝ que facturi sum⁹: plerũq; nocturnis motiõib⁹ mẽs simulachris imbuit. Sõno autem mox soluti ad tales nos actiones occõmodamus: quarũ simulachris mens sõno percita fuerit. Suntq; nobis visa hec: illarũ actio-

num cause. Porro signa autem nõnulla sunt. Nam fidi Somnia ase medici ꝛ qui paulo peritiores habẽtur: egrotantiũ somnia diligẽter exquirũt: suntq; artificib⁹ ipsis ita exquirentibus et recte philosophantib⁹: passionũ anime aut corporis indicia. Mã interiores motus nisi admodũ fortes existant: in die et vigilia delitescunt. Effundũt enim maiores mot⁹: motuum debiliores. In somno autẽ et tacite noctis silentio: oppositũ euenit. Et parue motiones magne videntur. multaq; in somnis experta: huius rei argumẽta prestant. Nam paruus in aure susurrus / debilisq; strepit⁹ auribus acceptus: plerũq; tonitrus esse videtur. et modica stillante pituita: mel / suauẽue alterũ delibare videmur saporem. Et circa corpus modico calore facto: videmur per ignẽ ambulare / acriterq; flamme persentire calorẽ. Expergefacti autẽ: taliũ motionũ ea q̃ dicta sũt causas esse deprehẽdim⁹. Itaq; egritudinum ꝛ aliarũ passionũ motiones: se magis ꝓdũt in somno. ãre operep: reciũ est eas exploratas habere: vt sint signa Demũ accidentia ꝛ temere fiunt: quotiẽs ardua et sup: a omnẽ hoĩs fidẽ somniam⁹. ꝛ cũ ea quoꝝ origo in nobis haudquaq̃ est. vt in Perside esse nauale bellũ. et si ita fiat: somniũ tamẽ neq; causa neq; signũ est. haud secus ꝙ si quẽ habeo pre oculis michi ꝓsentẽ: et cogitẽ ipsum ꝓtin⁹ abiturũ / quicq̃ue facturũ: q̃ si abeat idq; vt cogitaui faciat: cogitatio hec mea neq; sue abitiõis / neq; sue ita facte operationis signũ aut cã fuit. Ita quoq; neq; hec insõnia. Sed q̃d enĩ ꝓhibet (quẽadmodũ cogitam⁹ plerũq; verisimilia) ꝛ q̃ ita eueniãt interdũ verisimilia: ꝛ q̃ ita futura sint i sõno nõ ꝓspiciam⁹? Sed hec
42 casu (qõ Symptoma dicũt) euenisse. ¶Corrolariũ. Hic euenit vt somniorũ ꝑplurima mẽdacia sint. Mã que casu fiunt: extra semper et frequẽter fiunt. Sũt itaq; somn
43 nioꝝ hec: cause / hec signa / hec vero / accidẽtia. ¶Tertia Somnia nõ fiunt ꝙ celit⁹ aliq̃ inspirãte deo missa sint. Sõnia a deo ¶Mã ꝛ bruta sõniãt ꝛ nõ alicui⁹ gratia: ꝛ idocti ꝛ grenõ immitti garij hoies. ꝛ vaticinari vident futura: vel sic telligamus illos deo autore nõ sõniare. Itẽ vnusq̃sq; natura blatro / loquaxq; est ꝛ melãcolicus: multiplicib⁹ insomniis / visionibusq; vtit. ãre mirãdũ nõ est si anim⁹ tã va-

rīs perpulsus aliquādo incidat in edicēda veritate: ali
quorum q̄ futura sint. Quēadmodū qui tota die iaculā
tur: aliquādo signū arringunt/ premissq; sumūt. Et vt ve
rere dicit ꝓuerbio. Si multa iacias: alia dispariliter is
cis. Si tamē cōsequik qđ petit: hoc accidit. ita ꝛ in som
nis euenit. ¶ Quarta nō est mirū paucacuadere facta: 44
eorū que in sōno cōspiciūtur. ¶ Nā cū ea fiant sōnia: q̄
corporearū affectionū signa sint: nō tamē semp fiūt. Ut
qui se ābulare p̄ cenū aut q̄ se sup p̄runas ire sōniat: nō
semper a putrido humore/ aut a febre corripietur. Neq;
quocūq; imbrīū aut ventorum e celo conspecto signo: vt
coronis circa lunam (que imbres et flatus p̄sagiūt) sem
per insecuti conspiciūtur imbres aut venti. Sed si alius
valētior acciderit mot⁹: quiq̄dē nichil indicat nulliusq;
rei signū est: neq; morb⁹: signū morbi sequek. neq; signū
imbris ꝛ spīritus: vllus sequetur aut imber aut spīrit⁹.
Et plerūq; consilia que bona ratione iacta fieri expedi
ret: sepe ira ita cadūt dignioribus supuincentib⁹. Nō enī
omne fit: qđ fieri debet. neq; idē est quicq̄ fieri debere: ꝛ
futurū esse. Et principia pleraq; esse cōtingit: a quibus
sua nūq̄ spectabunk euēta. et signa iridē: que nulla mō
stratorū ꝓbabit sequela. ¶ Quinta. Sōnia quoq; prin 45
cipia nō habem⁹: sed eoq; que tēporib⁹/ locis ꝛ magnitu
dine seiūcta sunt: et etiā nobis vicinitate/ societateq; cō
iūcroq; dūmodo p̄ncipia in nobis nō contineam⁹: si qđ
nobis alicui⁹ euētus prenūcia sint: hoc fortuito ꝛ nulla
Democrit⁹. ratione nāture cōmittik. ¶ Nam et idē volebat Demo
critus q̄ dormientiū animos pulsari cēset externis ꝛ ad
uenticijs imaginib⁹: ꝛ has sub noctis silētio in sōnis ac
cedere ad homines: et nūciare que p̄sentiunt futura. Et
si nos talia simulachra (q̄ volitare vltro/ citroq; ꝛ vaga
ri p̄ auras possint vt tenues/ inaneſq; vmbre) esse nege
mus: accidim⁹ tū nos in sōnis imaginib⁹/ simulachriſq;
pcelli: p̄ncipijs in vigilia: sensuū fortib⁹/ additibusq; hau
sio. Nec mirū si nos in sōno pellāt. Sicut enī si q̄s aerē
aut aquā pellat: pars pulsa subinde pellit alterā/ et illa
aliam: fitq; hoc diuti⁹ p̄mo autore cessante. abiectoq;:
ita nichil obstat mot⁹ quoſq; nos quiescētes pellere: re
bus ipsis tū nō mouētib⁹: neq; de fortis (vt dicebat De

mocritus) accedētib⁹ simulachris. Et he motiones po
tius nocte aduenīt: q̄ igruētib⁹ in vigilia valētioribus
motib⁹ lacessunk et dispereūt. Sub nocte autē aer pacā
tior/ silētioq; habek. Proinde i somno etiā parua sen
sum lacessunt: ꝛ paruos interiores mot⁹ dormientē am
plius q̄ vigilantē sentire cōtingit. qui quidē mot⁹ appa
ritiones faciunt: ex quibus plerūq; futura coniectant.
46 ¶ Primū correlariū. Hinc fit vt hec passio nō modo sa
pientissimis: sed q̄buslibet euenīat etiā inertib⁹ atq; in
doctissimis. q̄ ex sepius futura diuinā. Si enī de⁹ inui
teret visa hec: iā sapientib⁹ concederet. ꝛ nō modo in q̄e
te ꝛ somno: sed inēdiu ꝛ in vigilia. Sed q̄ inertes/ indo- Cur inertes
cti et fatui pleriq; p̄rudētib⁹ futura p̄uideant: hoc ē q̄ eo- pleriq; futura
rum mēs deserta/ cogitationibusq; vacua sit. prudētiū p̄euidēt q̄
autē et philosophantiū plenus est anim⁹: qui nunq̄ so
litari⁹ ꝛ ociosus esse sinik. Hinc deserte illementes visis
ipsis agitātur: agitataq; interdū futura cōiectare con
47 tingit. ¶ Secundū. Hec fere causa est cur quidā mētis
excessu tētati: futura p̄dicant. Nā cū eorū mēs motib⁹ p
priis nō infestek sed lōge abūciātur: idcirco alienos/ ex
48 teroq; maxime excipiūt. ¶ Sexta. De amicis et notis Cur de ami
maxīe recta sōniare euenit. ¶ Hoc enī ideo ē q̄ amicoq; cis sepius ve
et notorū p̄cipue/ maximeq; simus solliciti. Et sicut no- ra sōniamus
ti a lōge sese etiā intuētes cognoscūt: ita ꝛ eoq; mot⁹ ma
gis cognoscūtur. Motioq; enim notiores sunt et motus.
49 ¶ Septima. Melācolici ad diuinandū et cōiectādū fu
tura: ꝓpensionis sunt nature. ¶ Nā melācolici venato
ribus pſimiles sunt: q̄ fera a lōge visa ꝛ telo nondū vibra
to iamiam suā esse putāt: et eā iam habere p̄ruscq; mani
bus tollāt. Ita melācolici p̄nicitate animi p̄cipites anti
cipāt. futuraq; ita cōiectant: vt iā fieri/ factaue viderēt.
Imaginationes enī in ipsis volucres sunt. ꝛ vno motu ꝛ
leui quidē excitī qui ꝓmesūt facile percurrūt. Sūtq;
furiosorū et Phanaticoq; motus vt poemata Philegi
de: q̄ cōtinuata serie ꝓdeunt acīl quis venerē a p̄ncipio
diceret ꝛ ad exitū vsq; pmeret. Sic enim pmobiles sūt
et ꝓperantes absolūt: et distātia ilis (que ꝓpe sunt) co
pulant/ cōiectant fortiter: q̄ futura sunt: atq; si iā essent
p̄esentia. Fortes enī eorū mot⁹: vt ab alio suppriimi/ re

Quis sõnio-
rũ optim⁹ cõ
iectator

pellicꝫ nõ possint. ¶ Octaua. Optim⁹ sõnioꝝ cõiectator is est: q̃ acuti⁹ rerũ imagines ꝓspicere atꝫ discernere valet. ¶ Nam apertorum et clarorum somniorũ quicũ qꝫ coniector esse potest: truncorũ autẽ ⁊ distortorum nõ sic. Sicut enĩ torrẽs mot⁹ male rerũ formas exprimit: ita mot⁹ qui in nobis fiunt: limpida/integra ⁊ pura videri ꝓpediũt somnia. qui itaꝫ somniorũ imagines trũcas/distortas/reconditas: distinguere sciat ⁊ veris exẽplarib⁹ restituere: vt q̃ sint hominis/sint equi/sint hic/sint illic ⁊ cetera consimilia perpendere (id enim nõ possunt omnes) hic optim⁹ somniorũ coniectator erit. Sed quid sit somnus/quid insomnium/cur accidãt et de diuinatione in somno facta: dictum sit hactenus.

Libri de somno et vigilia Aristotelis finis.

¶ Jacobi F. Stapuleñ. in libꝝ de longitudine et breuitate vite Aristotelis paraphrasis.

PRIMI CAP

Libri de longitudine ⁊ breuitate vite note.

¶ Totum generis/tota species. ¶ Hominũ genus/tota hominum species. ¶ Plerũꝫ susceptiuis corruptis: accidentia sola ratione corrumpuntur. ¶ Susceptiua/denominationis subiecta.

LIBER de longitudine ⁊ breuitate vite cõtinet tria cap. Primum quattuor cõclusiones. duas questiones: earũ solutiones et quiꝫ corrolaria post quartã. ¶ Prima cõclusio. Cur animalium quedam sint longe vite et quedam breuis vite: et oĩno que vite longitudinis/queue breuitatis cause sint: expedit cõsiderare. ¶ Nam de his multa dubitatio est. Neqꝫ quidem adhuc perspectum satis est: an eedem sint cause cur hec animalium longe sint vite/hec breuis. Et cur hec plantarum longe itidem sint vite: he vero breuis/modi coꝫ tempore durent. Et vtrũ idem sit diuturne esse vite et natura consistere sanum: an aliud quicq̃. Et an idem sit corrupti esse/citoꝫ labentis cuius: et esse natura languidum. Aiunt enim hi: lãgorulentam naturam ad citam

vite corruptionẽ accedere. Hi autem contra nichil prohibere: languore detentos longã protrahere vitam. Expedit igitur de his causas perquirere. Paulo enĩ ante de somno ⁊ vigilia determinationem exegimus. Hoc in loco de vite longa protractione atꝫ eius breuitate aggrediemur: determinationẽ de morte et vita/egritudine et sanitate: quantũ Philosopho attinet naturali: in aliud tẽpus differentes. ¶ Secũda. Hec viuẽdi diuersitas: in totis generis atꝫ in eiusdem speciei individuis comperta est. ¶ Nam hominũ genus: equoꝝ genere vi uacius est/lõgioꝝ/iscꝫ vite. Et vnus homo altero hoĩe lõgiorem ducere vitã cognoscit. Et hec diuersitas etiã sectas vite secũcundũ loca comperit. Nam qui calidas incolunt regiõũ loca cõpe nes: durabiliorẽ vitam habent. qui autem frigore obtũritur dẽtes: correptiorem vitã sentiunt. Et eiusdem regionis incole: hi longe vite sunt: hi cito labẽtis et fluxe. ¶ Tertia. Elemẽta ignis/aer/aqua/terra: facile sunt corruptibilia. ¶ Nam sunt alijs corruptionis causa/transmutabiliaꝫ adinuicẽ. quare ⁊ quecũꝫ ex ipsis componũtur: trãsmutabilia atꝫ corruptibilia sunt. Consentaneũ enĩ est: ex aliquibus cõstituta constituentiũ participare naturam. Et de compositis que ex multis arte quadã compacta sunt: alia ratio. de qua ad ꝓsens nõ intẽdimus. ¶ Quarta. Nonnullorũ accidentiũ multiplices existũt corruptiones. ¶ Nam he susceptiuis salutis: a cõtrario fiunt vt cũ sanitas ab egritudine corrũpitur ⁊ scientia a deceptione. he: uatione quadam et vt absente conseruante: vt cum scientia oblitione delinitur. he vero fiunt susceptiuis corruptis. Animalibus enĩ corruptis: ⁊ cognitionẽ ⁊ sanitatẽ que in ipsis sunt corrũpi necesse est. ¶ Prima questio. An cum animalia corrũpuntur: anima hos varios corrũpendi modos habeat? ¶ Responsio. Nõ. Sed cũ corrũpitur: solum susceptiuo corrupto corrũpitur. ¶ Secunda questio. An corruptibile quopiã in loco esse possit: vbi sit incorruptibile? vt ignis sursum vbi non habet contrariũ. Plane id apparet. Nam ipsi principes actus/principesqꝫ rerũ forme: vno modo (vt de animaliũ formis modo diximus) corrũpũtur: vt cum sua susceptiua corrũpantur. Atqui ipsa non corrũ-

Accidẽtium varie sũt corruptiões

puntur nisi a cōtrarijs. Non enim vt accidentia corrū-
puntur: quādoquidem substantie sint et que nō sunt in
subiecto. Ābi igit nullū habebūr cōtrariū: incorrupti-
bilia euasura sunt. ¶Respōsio. Et si quicq in loco esset
vbi nichil ei esset cōtrariū: nō tamē simplr incorruptibi-
le esset. Nā ipm extra existēs: corrūpi nichil phiberet.
Neq id verū est ipm in loco quopiā esse posse: vbi nichil
sit ei ctrariū. Impossibile enī est materiā habēti vbicū
q3 sitnō existere aliq pacto cōtrariū. Nā impossile ē om
ne natura esse calidū/albū aut rectū. pmutatiōes enī eē
nō possent vno semp existēte agēte: et vno semp patiēte.
Et pmutatio eis ex ctrario. Et si nullū aliud actu posue
ris cōtrariū ꝑ ipsum cōtinens: siue ipsum cōtinēs corru
ptibile sit siue nō: ipm tamē a cōtinēte tandē corrūpet.
Cōtinēs enī: corruptibilis corruptionē opatur: aut ipsi
cooperat. Et id quidem vt ex dictis sufficienter cognitū
acciptam⁹. aut (si satis probatū nō placet) supponam⁹
omni corruptibili aliqd actu esse contrariū: t ex prioris
reliquijs abūdans/superfluūq fieri. ¶Primū correla 7
riū. Unde fit vt maior flāma: minoris flāme cōsumptio-
nem acceleret: per accidēs tamē. Nā accidit vt quē mul
to tēpore qua flāma fumū cōsūpsisset: maior aduenies
flāma: cito rapiat/materiāq exedat. ¶Secūdū fit etiā. 8
vt omnia viuētia corpa in continuo motu existant/fiant
et corrūpantur. Cōtinēs enī aut ea operatur: aut ad ea
Aliqua ppt cooperatur. ¶Tertium. Hac de causa q̄ se transferunt
trāsmutatio- animalia/et ceteraviuentia que transponūtur (vt plan- 9
nē diutius vi te que transplātantur) interdum fiūt durabiliora/inter
uere. et alia dum vero citra staturam natura durationem acceleran-
citi⁹ deficere. tia. ¶Quartū fit item vt sicut eterna nusq contrarium 10
sustinent: ex opposito quecūq materie addicta sunt pro
tinus vbicūq sint contrariū habēt. ¶Quintū. quare si 11
quidem q̄ materie ꝯtitas iuncta est: contrariū habet. vt
pote secūdum quā fit augmentum atq decrementū. Si
qualitas: habet t qualitas contrariū secundum quā fit
alteratio. et si secundū locum motus: habebit et motus
contrarium secundum quem fit in alium locum permu-
tatio.

SECVNDI CAP. NOTE

¶Epitea/ānua. ¶Cyparissus/Cupressus. ¶Palma/
Arbor. Dactylifera in Judea crebrescēs. cuius mas p⁹
ditur et femina. Et feminas sine maribus gignere non
solere: ad quos pronas comas acclināt. ¶Saura/lacer
ta. ¶Pholidotus/squamatus. Est enim pholis/squa
ma. Dis grecis vocabulis vtit littera: loco quorū solas
interpretationes subiungimus.

SECVNDVM cap. continet vndecim
cōclusiones. tres con-
ditiones hūidi vitalis. et tria correlaria post
12 sextā t vnū ad quartā. ¶Prima cclusio. Nō
oportet corpa maiora diuturniora minoribꝰ
possidere vitā. Itidē neq minora maioribꝰ. ¶Nā equꝰ
hoie maior: breuiore vita potit. Et pleraq electorū que
13 mole sunt inferiora: solū annua sunt. ¶Scōa. Neq vni-
uersaliter plante alijsꝰ diuturniores sunt. Nā plereq
14 epitee sūt/durationisq annue. ¶Tertia. Neq osno san
guine p̄dita exanguibꝰ: neq exanguia sanguine p̄ditis
sunt viuaciora. ¶Nā melifere apes nōnullis sanguine
p̄ditis durabiliores sunt. Et quedā exanguia q̄ molli
15 cute sūt inrecta: vitā annua mozula cōficiūt. ¶Quarta
Neq ea q̄ in terra degūt aquatilibꝰ: neq accola terre-
strib⁹ diutius imorari/vitāq ducere oportet. ¶Nā que
dam terrestriū plantarū: et q̄dam gressibiliū solum an-
nua sunt. Pluris autem multa sunt aquatiliū: et multa
etiam breui fato corripiunt quam que dura testa integū-
16 tur ꝑ que molli cute sūt obducta. ¶Quinta. Logicis
vite sunt nōnulle plantarum ꝑ in animaliū genere: vlla
reperiantur: et in animalibꝰ diuturniora sanguine pre-
dita nōnulla sunt: ꝑ exanguiū reperiri possit vllum. Et
quedam gressilia aquatilibus. ¶Sunt enim plantarū
Cyparissus et palma logissime vite. Et sanguine p̄dito-
rum pariter et gressilium ceruus/ elephas et homo. Ex
his traq manifestū est: durabiliorem vitā molis ampli-
tudinem ipsiusue aptitudinē non prestare. quin potius
17 id accidere. ¶Sexta cause ppensioris atq diuturnio-
ris vite sunt calidū t humidū. ¶Est enī animal natura

calidū et humidū: et quicquid vitam vegit. Senectus autē frigida et sicca: et quicqd emortuū iacet. Corpor enīm materia: hoc calidū/hoc frigidū/hoc humidū/hoc siccum. Et his enī cōtemperata sunt que viuūt omnia. Itaqz cū vita calido saluetur et humido: senecta autem ad vite dissolutionē pducat: senescētia desiccari necesse est. Erunt igitur calidum et humidū ppensioris diuturnioris qz vite causa. Sed quale humidū qualeue calidū paucis expediamus ¶ Primū eiusmodi humidū: pingue/et iputribile esse debet. Nā tale nō facile cōsumi/desiccariqz oportet. qđ quidē ad calidū sese ꝓbeat: vt aer ad ignē. et qđ se vt ignis ad cetera habeat: qui nūꝗ admittit putrefactionē. Tale aūt pingue ⁊ iputribile existit. ¶ Scōm. paucū esse non debet. Nam qđ paucū est: facile absumit/desiccatqz. Hinc euenit vt corpulētiora (modo cetera paria sunto) vt maiores plante minoribꝰ et maiores equi minoribꝰ: longioris vite euadāt. Nam illius viralis hūidi pusculū retinēt. ¶ Tertiū. non mō humidū nultū esse oportet: sed et calorē adūcere necesse est. ne cito infrigidari/gelariqz possit. Equata enī esse debent: vt humidū calidū nō excedat/ipmqz suffocet et extinguat. Et ne calidū excrescens supfluūqz/humidū exedat: hūc in modū inꝑto et quali contēperata. hac de causa itaqz fit vt homo: grandioris molis aīalia vita superet: qꝝ illis multitudo humidi: cālorē subruat. Itaqz sit vitale humidū pingue firmū/multū/bona proportione calidū nō supfluū. Cito enī siccabile et cito gelabile (quale habent nōnulla) aqueū et superfluū: illaudabile est. Nam supfluitas aut languore expellitur: aut nature contraria corruptionē accelerat. Et supfluitatē hec nature est: hec vero corporis particule. ¶ Primū correlarium. Quapropter animalia: plurima venere vtentia et multi seminis: citoseneſcūt. Semen enī supfluū ⁊ experās siccat emissum. ¶ Scōm. hac de causa mulus: equā et asinū (ex quibus genitꝰ est) vita exuperat. Itidem et passerū femelle superant masculos. Nam mulo nulla venus cōcessa est. Et passerū masculi plurimā sequūtur venerem. ¶ Tertium. sit item vt mares laboribus attriti: femellis citius senescant. Nā labor exsiccat: senecta aūt

sicca est ¶ Septima cōclusio. In oī fere aīalū genere masculi: suis femelli: natura diuturniorīs sūt vite ¶ Nā masculus natura calidior femella est ¶ Octaua. Eadē quoqz causa euenit in regiōibꝰ calidis qꝝ in frigidis aīalia durabiliora esse ¶ Calidiora enī illic/solidiora atqz firmiora nascunt. ¶ Correlariū. Quapropter in cisdē locis: notabilis/excellentisqz magnitudinis aīantes nascunt. vt serpētes/vt lacerte/vt magna squamata: et in mari rubro mire magnitudinis Ostracoderma. Calida enī humiditas: augmētiā est et vite. in frigidis aūt locis (vt que ad Arcton sita sūt) minora/⁊ terrestria/et aq̄tilia/et sāguinea/⁊ exanguia: qꝝ his locis aqueū magis retinēt humidū et cito gelabile. Hinc minoris mollis sunt et breuioris vite. Aufert enī cōgelatio: augmētū pariter et nutrimētū. Que autē alimētū nō sumāt vt expediti: et plātas et aīalia percito corruptū iri necesse est. ¶ Nona. Vbi calor multū excreuerit vita minꝰ diuturna est. ¶ Nā. ꝓpriā cōsumit materiā. sicut magna flāma paucā corrūpit: qꝝ eius fomētū/eiusqz materiā absumat. Ita et naturalis ille calor. ¶ Decima gressilia aq̄tilibus vt in pluribꝰ lōgioris ꝓductioris qz vite cē solēt. qꝝ aquatilia aquosa sint. Tale autē humidū: frigidū/gelabile/corruptibileqz sit facile. ¶ Undecima. Sāguine preditavt in pluribꝰ: exanguibꝰ sūt durabiliora ¶ Nā sanguine ꝑdita calidiora sunt: exanguia vero algidiora. neqz pinguis/neqz dulcis grandē copiam habentia. Animalū enī pingue: dulce est. Sunt igit breuioris vite. nisi magnitudine: deterioris nature cōditionē recōpensent. Lipes tamē (qꝝ dulcis plus habeāt) pleraqz mansuescunt animalia diutius viuendo superant.

Rimis calor vitā corripit

TERTII CAPITIS NOTE

¶ Nouellas/nouos et teneriusculos palmites.

TERTIVM cap. cōtinet tres ⁊ cluſiōes et vnū correlariū ad secundam. ¶ Prima cōclusio. Plantarū quedā sunt: que cōpluribus aīalium longioris duCur ḡdā plā rationis existunt. ¶ Hoc enī primo euenit re lōgioris qꝝ ipse minꝰ aquose sūt sed viscose: nō facile aīalia sūt du

rationis

gelabile neq; facile siccabile habẽtes humidũ. frigidio res tñ et sicciores sunt: q; terree sint nature. Scõo. hoc euenit q; sibi specialẽ viuẽdi modũ vẽdicãt: aialiũ viuendi modo disparẽ: pterq; insectorũ: qb⁹ plãte nõnulla similitudine habẽt cõmunia. Plãte enim quotãnis iuuenescunt/ surculos et nouellas pferũt/ regerminant et se reparare videnẽ. Et nõ tote simul senescũt. sed vbi ramus/ vbi stipes aliqs perierit: prin⁹ iuxta corruptũ repullulat alter. Et ita de radice. vt cũ eius aliqd corruptũ fuerit. renascẽ alterũ: primi dãnũ reparãs. Hec autẽ aialibus non cõtingũt. Hac itaq; de causa plante diuturniores/ durabiliores q; nõ iniuria videnẽ. ¶ Secũda. Plãte (vt iã dictũ est) insectis aialibus assimilanẽ. ¶ Nam vt eius generis aialia diuisa viuũt: et ex vno duo fiunt/ aut multa: ita quoq; in plãtis cõpertũ habeẽ vt diuisa viuant. et ex vna due/ multeq; fiant. Hoc tñ interest. q; insecta aialia diuisa: multo tẽpore durare nequeũt. organa enim nõ habẽt suarũ functionũ: neq; qdẽ ipsis noua reparare cõcessũ est. Plante autẽ id possunt: vbiq; potentia radicẽ gerentes/ regerminãdiq; virtutẽ. ¶ Corrolariũ Ex quo iterum intelligere promptum est cur cum vna partium senuerit: pars relicta nouam regerminet. et id quidẽ longam efficere vitam. Si enim plante particulã inseris: radicẽ assumit/ vegetat/ excrescitq; in arborem: a qua si iterũ plantulã demis: aliquo insita tandẽ radice herebit. et id (quotiens demere/ asplantare/ inserere q; libuerit) euenietq; vbiq; reuirendi atq; regerminandi virtus assit. Quẽadmodũ itaq; idvides in asplantatione hac: ita in vna et eadem manẽte planta videri licebit. Quare nimirũ si diuturne (vt q̃ semper se reparãt) cognoscantur esse plante. ¶ Tertia. Nonnichil etiã et aliys animalibus pariter et plantis cõmune reperitur. ¶ Mã animalia quorum superiora grossiora sunt: pmanentioris sũt vite. Hic masculi suis femellis vt in pluribus cognoscunt diutius viuere. Habẽt enim corpulentiora atq; grossiora superiora: calidiora enim sũt: ferturq; calidum sursũ: frigidũ autem deorsum possidet. Et Hamus quidẽ magis q; femelle: partes illas grossiores haber. Ita plãte robustarũ grossarũq; summitatũ (Sũmitates enim et superiora plante: voco radicem et que radici vicine adiacent. Est enim radix: plante caput) longiore pdurãt tẽpore. Et de ijs loquor plantis q in arbores se erigunt: et non de his que Epitee sunt/ ãnueq; duratiõis. Ille enĩ vt quedã herbe vnico amiculo ex semie prodeunt/ increscunt/ fuumq; senũ nacte intereũt. Sed de his plura dicere: ad determinationẽ illam quã de vegetabilibus et plantis reseruamus faciendam iattinet. Et tanta de longitudine et breuitate vite: que modo diximus: nunc dicta sufficiant. nouãq; paremus determinationẽ de aspiratiõe z respiratiõe/ iuuẽtute senectute/ morte et vita sanitate et egritudie. Que cũ determiata fuerint finem suum essecuta erunt: que de anima nos determinaturos promisimus.

29

30

31

Plãtarũ et insectorũ cõuenientia

Eorũ diserimen.

Plãtarũ et ceterorũ aialiũ cõuenientia.

¶ Libri de longitudine et breuitate vite Aristotelis finis.

PROLOGVS in Phisices introductorios dialogos

CHARISSIME Stephanet quãta sit aliorũ beniuolẽtia iter liberaliũ artiũ cultores i hoc nr̃o Parisio studio (vbi res cognita esset) exteri mirarẽtur. Certe mordaculũ virũ z q̃ (vraiũt) nasũ Rhinocerotis habet: ranq; Cerberũ trifauce irridẽt/ execrãrq;. magisq; cepreciũ ducũt: sãcta amicitie iura colere: tãq; a Minerua (que olim et sapiẽtie et pacis dea putabaẽ) geniti videantur. Nec iuuria (vt aiũt) nã et Phia et Pbs: noia abamore sortiũtur. Quid enim Phia nisi sapiẽtie amor? Quid Philosophus nisi verus eiusdẽ amator? iure decet itaq; (vt recte setiunt) ipos esse amicos. Quo fit vt cũ primum inuidos/ malivolos/ z se se mutuis dentibus lacerantes sentiunt: non amplius Philosophos reputent: sed eos pro flagitij conditione in Pythagoreos conuersos putant. Et ne nos ab eorum officio decidere mus: mutua nos multos annos astrinximus beniuolẽtia: vt tua et tui et nostri Bohuslai Tinnensis michi

semper gratissima fuerit frequentia/z itidē vobis gratissima. ¶Tu curasti vt nostre Paraphrases castigate ab ipsorum effoetmatorum manibus prodeant in lucem qui sepe ab Archetypo deuiant nisi vigilans castigator affuerit. Bonū insup tibi visum est nos introducto rios dialogos adūcere: qō eo libēti⁹ feci: quo magis tu et amicus et pro hoc negocio vigilans optaueris / petieriſq3 amicissime nostrorum conphilosophantium turbe exponendos. Qui tamen suorum laborum fructum desiderarent: primum dialogum prelegere atq3 pregustare debent. et id prenosse Oneropolum presertim in secundo dialogo in Analogia docere: et eas aliq̄ten⁹ denudare. et Enantium aliarum sectarum peritum (qui et sibi et sepe alijs obuersus contrarius extiterat) Analogijs manus victas dare.

¶Persone dialogorum et earum: nominum subiuncte interpretationes.

Hermeneus	Interpres
Oneropolus	Coniector
Polypragmon	Negociator
Roerus	Intellectualis
Epipomus	Laboriosus
Enantius	Contrarius
Homophron	Concordans
Reanias	Adolescens

¶Dialogus Jacobi. F. Stapuleñ. in Phisicam introductionem

DIALOGI

Introductionis phisice note.

Quid dialogus

¶D/liber dialogorū. ¶Dialogus: disputatio interpretat. Estq3 dialogus/liber i quo aliqui simul de aliq̄ reconferentes/differenteſq3 introducuntur. ¶Obiter interim. ¶Oppido valde. ¶Libens ferule manūsubdo. Metaphora: libēs correctioni pareo. ¶Cresus olim

Lydorū rex ditissimus auro: de quo meminit Ouidius Ouidius diuitis audita est: cui non opulētia Cresi? qui tandem a Cyro bello superatus: tenui fato vitā exegit ¶Cedo/dic. Cyrus ¶Finis p̄cipuus/cui⁹ gra q̄ ¶Finis min⁹ p̄cipuus/ cuius gra quo ¶Sicarij/lisidiatores viarū vrbes sicarios. ¶Hermeneus. Oneropolus. Roerus. Epipomus.

ONEROPOLE Polypragmō hospes noster filiū suū et mihi et tibi: morib⁹ q̄ doctrina cōmisit educandū. Vnic⁹ illi filius est: quē teneriuscule diligit. Afuit modo hic: tu aūt aliquo abieras. Ipe clanculū ad partē (non audiente filio) me aduocato: sic orsus iquit. O herme nec hoc sepius audiui et verum est. Philosophi fallere non nocent: cū ipsi plurima nocint. sed vt agricole steriles agros colendo feraces faciūt: ita q̄ steriles adolescētum animos curant: et ad fecundā probitatē euehūt. Et licet harū rerū (quas tractant) sim iperitus (nā me alio iuuenem flexerunt parentes) illos tamen summa beniuolentia ꝓsequor. Et te maxime oīm/et Oneropolum. vitamq3 meam vt cecam/meq3 ipm frequenter damno: vosq3 solos litteras callentes: felices reputo. Hic singularem fiduciam in te q̄ Oneropolo meam conieci: vt vos filiū mei (dū etas patitur) curā suscipiatis. vt ne seipm senex/vitamq3 suam (vt ego nunc meā ignorantē) deseretur/ damnetq3. Vnicus mihi O hermenee heres est: modo deus hunc michi saluet. Senui. nec mihi alteri⁹ habendi spes vlla relicta est: hunc tue fidei cōmendo et Oneropoli: vt sitis illi partes. Diligentiā eius perpēdetis. nunq̄ destitisset me die/noctuq3 importunis precib⁹ querere: donec ego ipm vestris cōspectibus statuissem. hunc habetis. hunc excolite hunc vestre fidei mando. Hinc filiū aduocat. O Epipone inquit/hic Hermeneus piam tui curam suscipiet. hūc patrem habeto. ipsi in oībus obsequere. hunc honora. Hic te bonū et scientē factur⁹ est. Ego has tibi diuitias relinq̄re nō potera. hanc te: ipe facere potest possessorē. Et egressus limē collachrimātibus oculis: vale inquit Hermenee semper ta

et Oneropolus: quem (cum venerit) nomine meo salutato. Mane inꝝ O Polypragmon vel hodie nobiscum in conuiuio: et Oneropolo filium tuum vna mecum cōmendabis: rem nobis hanc ꝑgratissimam facturus. Haud possum inquit alia negocia me vrgent / meamq; presentiam requirūt. Nos aut̄ in hac litteraria educatione filij: mea presētia egetis. vt voles inꝝ dummodo id pollicearis ad nos aliquādo rediturū ⁊ te aliquādiu apud nos mansurum. Polliceor inquit et filiū meū vobis obsidē relinquo. et abcessit. vis ergo puerū accersamus: vt ipsum videas ⁊ coꝝ interroges One. volo. Her. Heus puer Roere: huc aduoca Polypragmōis filium: tuq; cum eo vna nunc nobis astate. Ro. Eo Epipone celer adueni. Preceptores Hermeneus ⁊ Oneropolus te te accersere iubent. Epi. vbi. Ro. in pomerio deambulātes. Epi. Eamus ocyus. Ro. Eamus. One. Bone Polypragmonis fili: quod tibi nomen est? Epi. Nomē michi Epipon⁹ obseruātissime preceptor. One. Tu queso dic quem animū habes? Epi. bonū: vobis scilicet tribuenti bus litteras discere. One. bonū certe et id optas? Epi. vel maxime. One. Valles tamen modo aliquo loco: cū hoc Roero / et alia adolescentū turba patris recessum interobliuisci. Epi. imo discendo et audiēdo. Nam puerilium locorū consuetudinem non habeo. neq; me obtectant quicq̄. One. Quid ergo? Epi. Liber ac litterarū studia. Her. Id profecto in iuuene laudabile multum: ingenuamq; adolescentis indolem demonstrare videt. One. Sed tu quid potissimū discere audireq; postes? Epi. Philosophiā. One. Te ergo ī rationalibus disciplinis mediocriter sentio eruditū. Epi. aliꝝtisper. periculum facite: et vbi munus sane sensero: ego libēs ferule manū subdo. One. Haud male ais. Roere huic coequali tuo. Physicam introductionē ꝓcura: ꝑ ter-quaterue reperit vicibus legat / memorieq; māder. nos obiter expectātes deambulabimus. Ro. curabo. Her. iam aliq̄ diu morati: nūc arbitror aduentabūt. Sed quē Oneropolē spem de puero ꝓcipis? One. bonam admodū. Ierafronte puer est / benignus et simpler: et nimirū si Polypragmon ipsum vehementer diligit / velitq; ingenuam

ipsius indolem pulchrioribus disciplinis aliquando perfici: potius ꝙ paternas artes sequi. que semp lucrū: et ea quorum fortuna dominatricitur intendere videntur. Her. verū ais. multum diues admodum est. Polypragmon. neq; vnꝝ cōgregandi cura ipsi defessa remittitur. nec opus erit hunc iuuenem vnicum eius filium negociationem sequi. verum si prudens et sciens e manibus nostris euadat: recte / iuste / et liberaliter diutiis tot curis / vigiliis / periculis et laboribus a Polypragmone partis: vtetur. One. Recte certe: liberaliter vtetur. Sed ecce puer aduentat. Epi. Assum. One. Oportune quidem nimium. Studuisti memoria tenere que māsdaueram? Epi. Teneo. One. Diligentius igitur attende. Epi. Attendo. One. Figuram igitur huic nostre introductioni prepositam vides? Epi. Video. One. Introductioni pri figura hec tota: mundum nobis representat sensibilem. sice ꝓpositum autem sensibilem voco: totum celi lune concauo contentū. vt sunt elementa / animalia / vegetabilia / mineralia / et mixta imperfecta / suaq; accidentia. ⁊ maximus iste circulorum celi lune concauū nobis insinuat intra quod pulchro hoc ordine in seinuicem quatuor digeruntur elementa. Ignis / Aer / Aqua / Terra. Deinde parui subsequūtur circuli quorum primus circulus nature est. Secundus cause. Tertius motus. Quartus infiniti. Quintus loci. Sextus vacui. Et septimus temporis. Que omnia in nostro magno circulo sunt comperta nisi vbi nigrum punctum instar spherule perspexeris. Priuationem enim eius cui apponitur significat nusq̄q; in nostro circulo reperiri posse. Et de hoc sensibili mundo sunt octo Physici libri. Neq; in his perdiscendis vsq̄ alio mentem tuam deflectas. sed singula de ijs que in magno circulo et in hoc sensibili mūdo cōtenta sunt: dicta intelligas / ad ea sola applices: nisi interdū ex horum sensibiliū similitudine / similitudinisq; quadam proportiōe celestia / supramūdana / intellectualiaq; rimari expediat. Tu igitur fili si figuram memoria teneas eam nobis audiētibus prome. Epi. Faciam. Magnus circulus / celiq; lune concauum. Elementorū ordo et situatio: Ignis / Aer / Aqua / Terra.

Natura
Causa
Motus
Infinitū
Locus
Vacuum
Tempus
¶ Natura
Materia
Forma
Res naturalis
¶ Causa
Materia
Forma
Efficiens
Finis
Causa ppinq̄
Cā remota.
Causa per se
Causa per accidēs
Causa actu
Causa potētia
¶ Motus.
Generatio
Corruptio
Augmentatio
Diminutio
Alteratio
Scōm locū mutatio
Mot⁹ subiectiu⁹
Mot⁹ terminatiu⁹
Motus totius
Motus per se
Mot⁹ acqsitiuus
Motus vendditiu⁹
Motus naturalis
Motus violentus
Motus indifferēs
¶ Infinitum primo
Infinitum secundo ●
Tertio
Quarto
Quinto
¶ Locus
Locus cōmunis
Locus proprius
Locus naturalis
Locus violentus
¶ Vacuum primo ●
Vacuum secundo ●
Vacuum tertio ●
¶ Tempus
Presens
Preteritum
Futurum

One. Prompte admodū. postea singula eo ordine/ eaq; serie: qua nup vdep̄ōpsisti definiunt atq; interp̄etāt. Et quo meli⁹ ingeniū tuū (quod suscepim⁹ educandū) arbitrio nostro dep̄ehēdam⁹: interrogāti respōsiōes

Quid natura

alterna. ¶ Quid natura est? Epi. Natura substantiale principiū est: quod vnicuiq; trāsmutatiōi subiectū eē natū est: aut trāsmutatiōis effectiuū. One. Itaq; respon-

Nature diuisio

de. Est enī hec naturarū vnicuiq; trāsmutatiōi: generationi/ corruptiōi/ augmentatiōi/ diminutiōi/ alteratioⁿi/ et lationi secundū locum: nata esse subiecta. hecvero vniuscuiusq; trāsmutatiōis: generatiōis/ corruptionis/ auctionis/ diminutionis/ alterationis/ et lationis effectiua. Et hec diuīcta diffinitione: vtriusq; nature diffinitiones sufficient haberi posse puta. Nā pma particula ꝓpter materiā: scda vero ꝓpter formam adiecta est. quo tamē cunctis sanius rectiusq; intelligēdi vel occa-

Quid materia

sio: vtriusq; particulati subducta est diffinitio. ¶ Quid ergo materia? Epi. Est natura: que vnicuiq; transmutationi subiecta esse nata est. vt quēadmodū dicebas generatiōi/ corruptiōi/ augmentationi/ diminutioni/ alte-

rationi ⁊ secundū locum motioni. One. Cū tu generaberis vbi erat vt in subiecto tua generatio? Epi. In mea materia. One. Et quādo tu corrūperis vbi tum tua corruptio? Epi. in mea materia. One. Quando tu augeris vbi tua augmētatio? Epi. in mea materia. One. Quādo tu minueris vbi tua diminutio? Epi. In mea materia. One. Quando tu alteraris vt calescis aut frigescis vbi tua alteratio? vt calefactio aut frigefactio. Epi. In mea materia. One. Et cū te trāsferis de loco in locū vbi tua latio? Epi. In mea materia. One. Ad singula probe semp

4 idē respōdisti. ¶ Tu mō materiā iterp̄trare. Epi. Subiectū/ hylen/ potētiā/ potentiā subiectiuā. One. Bene. hec

5 ola materie sunt nois. ¶ Quid forma? Epi. forma natu Quid forma
ra ē: trāsmutationū effectiua. One. Recte ais. Cū ignis aliū ex lignis generet ignē: q̄ illic natura generās/ generationisq; effectiua est? Epi. Arbitror me debere respondere ignis generātis formā. One. debes. Et cū aq̄ extinguit/ corrūpitq; ignem: dā corruptionē illā efficit? Epi. Dicerē frigiditatē ac humiditatē: sed forte nō tibi placeret. One. An frigiditas aut humiditas natura sit? Epi. nō certe. Nā neutra substātiale p̄ncipiū est: sed nō aduertebā. One. de natura q̄ro: que sit illi⁹ corruptionis effectius: ⁊ nō de accidētali efficiēte/ instrumētoq;. Epi. Jam teneo/ et erratū meū dep̄ehēdo. respōdendū vtiq; erat: aque ignē corrūpentis formā. One. oppido. tam sapis. Cū tu augmētaris que natura eam augmētationē efficit? Epi. mea forma. One. Et cum tu alteraris: vt cū frigore nimio inhorrescis: quid in te alterationē vt calefactionem iducit/ calorēq; reparat? Epi. mea forma. One. verū ais: quādo exterus calor eam non inducit. Et cū tu ambulas que natura illam agitationē/ scōm locum mutationem vt ambulationē efficit? Epi. mea forma. One.

6 ¶ Vides igitur quomodo omnis trāsmutatio vt generatio/ corruptio/ augmētatio/ diminutio/ alteratio ⁊ latio: i natura est. nā in materia. a natura q̄; pficiscit. Nā a forma. Epi. edē video. One. Et nō modo sili oīs trāsmutatio i materia est: sed ⁊ oīs q̄cūq; sensibilis affectio.

7 ¶ Fecit enī de⁹ nostre sēsibilis machine/ omniūq; rerū optim⁹ ⁊ sapientissim⁹ opifex: duas naturas. hāc solū ad

Q[materia est ad patiendū ro ad agēdū

agendū:illam vero ad patiendū. Epi. Intelligis hāc (vt arbitror) formā:et illā intelligis materiā. One. Intelligis: forma vero. Et vt materia sese habet ad agēdum: ita forma ipsa ad patiendū. Epi. an qō dicis teneā: incert⁹ sum. One optime p̄.epto: nuper dicebas: materiā vt solū patiat a rerū optimo/sapiētissimoq; opifice esse factā. ⁊ formāvt solū agat: Si itaq; sane itelle rerū materia neutiq; agere poterit. One. neutiq; fili: neq; quoq; forma pati. vel forma pati: materiā esse agere. Intelligis quorsū hec p̄ portio: Epi. itelligo. One. ¶ Interpretare igit̄ formā. Epi. Speciē/actū p̄mū/substātialēq;. One. Recte q̄dē nature iterp̄tes his ꝓmiscue nolb⁹: p eodē vtunt. Sed meministi te ita naturā diffiniuisse. Natura substātiale p̄ncipiū ē vnicuiq; trāsmutationi subiectū aut trāsmutationis effectiuū: vbi p̄mā ꝑticulā substātiale p̄ncipiū posueris. Epi. Memini. One. Expedit igit̄ q̄d hic substātiale p̄ncipiū vocem⁹: itelligere. Epi. Sūmope. One.

Quid prima p̄ncipia phy sica.

¶ Dic igit̄ q̄ hmōi vocem⁹ p̄ncipia: Epi. Ea sunt q̄ cū nō sint ex alijs/neq; ex alterutris: oīa alia fiūt ex ipsis. One. Inēptare oīa alia. Epi. Res naturales oēs. One. recte ais. hac diffinitione diffiniūt p̄ma p̄ncipia Physica: nō q̄dē discipline: q̄ dignitates/suppōes aut diffinitiōes sūt. Sed p̄ma p̄ncipia res naturales ꝫstituētia/ atq; stabiliētia: cuiusq̄dē diffinitionis intellect⁹ hic est. P̄ria p̄ncipia Physica sūt q̄ ex alteri⁹ nature Physicis p̄ncipijs minime ꝫstituūtur: (P̄rioza enī nō habēt) neq; vnū ex altero ꝫstituit: sed ex ipsis res naturales cōstituūtur oēs. Cōstituerent enī ex alijs p̄ncipijs si alteri⁹ nature p̄ncipia: sue q̄dē essentie/substātieq; ptē in se reciperēt. p̄inde atq; tu tuū cor⁹: tue q̄dē substātie partem i te recipis: sīliter ⁊ alam. Et alterutrū ex alterutro fieret: si eorū vnū: alterū ꝫstitueret/ esseteq; eiusdē essentie pars. Et cū dicim⁹ oēs: rōnē p̄ncipio⁹ respicim⁹ generalē. Fiūt enī res naturales oēs: ex materia atq; forma. quā q̄dē ꝑticulā si omittas/dicasq; p̄ncipia Physica eē: q̄ nō fiūt ex alijs/neq; ex alterutris sed res naturales: vna q̄dē aut plures: fiūt ex ipsis. hāc diffinitionē singulis apte applicabis. Et nichil hic referre putam⁹ ita enūciasse: ex ipsis oīa alia fieri: aut oīa alia fieri ex ipsis.

Rī passim vbiq; in Philosophia dictorū rectā/sanāq; intelligētiā petim⁹. indignūq; reputam⁹ et a Philosophie dignitate ꝑplurimū alienū: in ea Sophismata tractare/sensusq; sophisticos exq̄rere. Epi. Indignū certe: et video: hāc michi pulchrā declarationē plane itellige re. One. ¶ Si te rogē an makia ⁊ forma ignis: rerū naturaliū sint p̄incipia habes q̄d respōdēs afferas: Epi. Habeo. dicā eq̄dē ignis materiā ⁊ formāvni⁹ aut pluriū rerū naturaliū eē p̄ncipia. One. Michil refert vni⁹ sint: an pluriū. Scisciteb⁹ causam q̄re inquā. Epi. Quia cū nō sint ex alijs/ neq; ex alterutris res naturales vna q̄dem aut plures fiunt ex ipsis. Et sicut me docuisti ego cautius atq; ex industria oēs omisi. Nam diffinitionē haud applicare potuissem quādoquidē ex makia et forma ignis: nō oēs res naturales fiāt. ita saltē michi videtur. One. Bene cōcipis. Nam ex illis neq; fit aer/neq; aq̄/neq; terra neq; aliud q̄q̄: qō nō sit ignis. ¶ Rursus si te iterrogare pergā vbi rerū naturaliū forma sit: Epi. Adijciā in ei⁹ makia. One. Hā materiā ad patiēdū recipiēdūq; posuim⁹. ¶ An makia p̄incipiū forme sit: an forma p̄ncipiū makie: vide ne errueris: p̄ncipio p̄ncipiū ponēs. Epi. Hesito. Dicā tū etsi incertus: materiā p̄incipiū subiectiuū forme eē. sed nō qō formā ꝫstituat/ qōq; forme essentiā/substantiāq; p̄stet. dicā itidē formā materie p̄ncipiū formale esse/ ⁊ vt qō ēt subiecto: sed nō qō materiā cōstituat/ materieq; essentiā suggerat. nam materia p̄ncipiū esse nō posset. Her. de te nobis fili Epi pone hactua cauta respōsione: mirū i modū bonā spem adauges. One. ¶ Longi⁹ ꝓgredere: an materia rei naturalis sit p̄incipiū pariter et forma. vt materia ignis: p̄incipiū sit ignis: et forma ignis sit ignis p̄incipiū: qō si ita fuerit: an cōsimiliter arbitreris materiā ignis: p̄incipium esse ignis: vt et p̄incipiū forme: et formam ignis: hūc in modū p̄incipiū esse ignis: vt et forma p̄ncipiū materie: Her. obtundis puerū nimiū ꝓpensa questione. One. Non obtūdo. nā celer apprehēdendo puer est. dic fili: aut vis potius queūta resumā: Epi. tentabo. Materiā rei naturalis esse p̄incipiū: pariter et formā: vt materiā ignis p̄ncipiū esse ignis: itidem ⁊ formā ignis:

Q[materia sit p̄incipiū subiectiuum forme: forma vero p̄ncipiū formale materie

paulo ante tibi ĩterrogãti respõdi: causãq; adhibui: Cũ rursũ pcõtaris an materia ignis: ita pncipiũ sit ignis: vt eã dixi pncipiũ esse forme? Hõ. Mã materia ignis: pncipiũ ignis est: vt ipm 2stituẽs/essentie/subsãtieq; partẽ ministrãs. Et cõsimili mõ forma: alterã subsãtie ptẽ igni suggerit. qõ quidẽ makia forme minime facit: itidẽ neq; forma makie. One. Tua hec rãsio me delectat. Et si ita dicere pgas Polypragmonis loculos: ĩmo Xo diuitias Cresi: pulchri animi tui cõparatione thesauri nichilipendã. Sed qõ magis existimas materiã et formã rei naturalis esse pncipia: an materiã pncipiũ forme: t formã materie? Obtices. Epi. Aerũ. nã qd respõdeã: haud satis cõpertũ habeo. One. Thesaur illũ quẽ loculis paternis diuitijsq; Cresi pferebã nobis forte occultare vis. Sz cedo: nõne ppẽdis materiã: rei naturali pncipiũ essẽtia ĩtrinsecũ eẽ? partẽ t formã? Epi. Perpẽdo. One. Et materiã: forme pncipiũ eẽntia/ subsãtiaq; extrisecũ: itidẽ t formã materie? Epi. Et hoc iterũ. One. Et pncipiũ subsãtia alicui ĩtrisecũ magis illi? pncipiũ est: eo ipso qõ eiusdem pncipiũ sit subsãtia extrinsecũ. Epi. Est. One. Re tibi ratio pncipij data: que ẽ ex ipso aliud fieri ei? cõparatione qõ 2stituit: tibi magis cõpetere videt? Epi. Videt. One. makia igit rei naturalis essentia subsãtiaq; (vt dixim?) ĩtrinsecũ pncipiũ magis pncipiũ ẽ: q̃ forme pncipiũ: cui? essentia pncipiũ extrisecũ est. Et ita de forma in cõparatione makie sentiẽdũ est. Epi. Sedẽ. One. Haberes ergo mõ qd respõderes? Epi. Haberẽ: materiã sz t formã: magis ꝓpe rei naturalis pncipia dici debere: q̃ materiã pncipiũ forme/ atq; formã pncipiũ makie. One. Sed, pcedam?. Quid res naturalis? Epi. Est q̃ cõstat ex naturis. One. vt ignis: cõstat ex materia t forma ignis. t aq;: ex makia t forma aq;. quẽadmodũ tu: ex tua aĩa cõstas atq; tuo corpe. Nõ enĩ in te est rõnalis aĩa: in igne ẽ ignis forma. t qõ in te corp? est: ĩ igne ignis makia ẽ. Epi. Intelligere video: r. sicut hec duo habeo aĩam videlicet t corp? meas qdem duas naturas: ex qbus cõsto/ 2stituor: ita quoq; ignis duo habet/ duasq; naturas: formã sz que mee aĩe respõdet/ et materiã: q̃ meo respõdet corpori: ex qbus duob⁹

Cresus.

14

15

Quid res naturalis.

ignis cõstat/ cõstituiturq;. One. Haud erras. Ita est. Et sicut tua aĩa (q̃ tua forma ẽ) oẽm tuã efficit in corpe sensibilẽ operationẽ: ita ex forma ignis ĩ makia ignis: oẽm ignis efficit opationẽ/ affectionẽq; oẽm: vt caliditatẽ/ siccitatẽ/ luciditatẽ/ leuitatẽ/ raritatẽ t motũ sursũ. Fecitq; rerũ oĩm optim? opifex: rẽ naturalẽ oẽm duab⁹ cõstare naturis/ omnẽq; duab⁹ naturis: makiasq; atq; forma nexuit. hac sz ad agẽdũ: illa vero ad patiẽdũ. esseq; altera sine altera: ociosa. At nichil ĩ natura vacuũ/ ociosũq; fit vnq̃. t oẽm ex sua makia/ sua forma et vtriusq; simul vnione cõsurgere voluit. Et re vera makia linea est/ forma superficies/ et vnio illa ꝓfundũ. Et ex illo suo ẽnario: res naturales: pfecta cõsurgit/ imitatiq; ꝑtũcũq; põt: suũ pncipiũ/ nitiq; ipsi qd põt assimilari. Her. Moli Oneropole puerũ Anologijs ludere. Epi. vis ne ergo rem naturalẽ oẽm: ex lineis t superficieb⁹ cõsurgere pfectã cõpositãq; esse. quãdoquidẽ ex materia t forma cõflata sit? Her. vide an ne nõ recte sẽtirẽ: te puerũ ludere. One. dico fili. t nõ dico vt cõcipis: nũc autẽ intelligere nõ possis: sed tu aliquãdo intellectur? reserua. Cũ autẽ dicas: quot rerũ naturaliũ genera? Epi. Quinq; naturaliũ genera elemẽta/ aĩalia/ vegetabilia/ mineralia/ t mixta imperfecta. One. elemẽta sunt fili: ignis/ aer/ aqua/ terra. Aĩalia: hõ/ t bruta. Vegetabilia: arbores/ t herbe. Mineralia: lapides/ metalla t cetera similia q̃ effodiũtur/ eruntq; a terra. Mixta impfecta: vt aeris flãme/ nubes/ pluuia/ nix/ grãdo/ vẽtus et cõsimilia. Que dicũtur scõm naturã? Epi. Rerũ naturaliũ cũ ipsis cõueniãt: accidẽtia secũdum tia. One. vt igni maxima caliditas/ siccitas/ luciditas/ leuitas/ raritas/ mot? sursum/ sua dimẽsio atq; figura: quẽadmodũ sanitas/ pulchritudo/ corporis robur atq; firmitas: tibi scõm naturã conueniũt. Que pter naturam? Epi. Rerũ naturaliũ accidentia: cũ ipsis disconueniãt/ sueq; nature sint aduersa. One. vt Epi. ego exẽplum tuũ aduertẽs dicerem: vt igni frigiditas/ humiditas/ opacitas/ grauitas/ mot? deorsũ/ discõueniens quãtitas et figura: michi vero egritudo/ deformitas/ corporisq; eneruatio et debilitas. One. Recte. Interpretare ergo rẽ naturalẽ. Epi. Totũ/ cõpositũ/ corpus sensibile/

Quid accidẽtia naturam

Quidue pternaturam

Rei natura interptatio

hoc aliquid. Dne. vides ergo nos primū exegisse circulum. Epi. video. Dne. respirandum igitur nobis modicum est: modicaq3 interiecta quiete reiumendi erunt labores. Tu ad me redito ꝙ primū voles: et me minus occupatum senseris. Epi. redibo. Dne.

REVERTERIS Epipone. ⁊ q̄d petas scio. Cā te huc aduexit. Epi. videlicet vt causam michi declares ac eius modos/eiusq3 spēs aperias Dne. faciam. Attende igit attentiuscule.

¶ Tu interrogat⁹ quid causa sit: ita respōdere debebis. 20

Quid causa. Causa est ad quā aliud sequit. ¶ Quid ē ad eā aliq̄d sequi? Est ex ea/ꝙ eā/ab ea/ipsiusq3 gratia: aliq̄d esse aut 21

Quid effect⁹ fieri. ¶ Quid effect⁹. idipsum est: qō ad causam sequitur. vt qō ex aliq̄/ꝙ aliq̄d/ab aliq̄/alicuiusue gratia sit. vt tu ad corpus seq̄ris. Nā ex corpe subsistis/ad aiam. nā subsistis ꝙ aiam/ad parentes. Nā ab eis ipsis ortū ducis/sequeris ⁊ ad sapientiā. nā sapiētie gratia (q̄ deꝰ cōtemplatrix est: amatrix/memorq3 pennis) nasceris: hec ita 22 q3 quattuor corpus/aīa/parētes/sapiētia: tuelsūt cause: tu vero eorū effect⁹. ¶ Quid cā materialis ꝑmo/in primaq3 eius significatione? Est ex q̄ cum aliq̄ fit aliq̄d. Et

Quid causa materialis primo

hec sciētiā omnē ⁊ artē oēm ambit. vt in Grāmaticis littere victiōis sūt materia. In logicis subiectū/ꝑdicatū ⁊ copula enūciationis sunt materia. Et cōsimiliē Rethor/Musicus/Arithmeticus/Geometer/Astronomus/Moralis/Polyticus/Philosophus ⁊ Artifex: suā suo modo habēt materiā. Attamē de ea solū: q̄ Physica est/et rerū naturaliū mafia: nobis ꝓpria/aptaq3 determinatio

Quid causa materialis secundo

est. q̄circa subiungit q̄d rerū naturaliū materialis causa? Ea enī est ex qua cū forma fit cōpositū. ¶ Quid causa materialis secūdo? Est in qua aliq̄d fit vt in subiecto Et quia bifariā aliq̄d in aliq̄ esse vt in subiecto ꝓtingit. Uno modo vt cōsubstantiale in cōsubstātiali: quēadmodum tua aīa in tuo corpe: quorū vtrūq3 tibi substātiale est. ⁊ alterū alteri cōsubstātiale. Quippe q̄ simul totū cō causent/ꝓstituātq3 substātiā. Altero modo vt accidēs in subiecto quēadmodū calor in corpe tuo. Idcirco subiectum ad duo comparatū: substantiā scilicet ⁊ accidens: 24

materia/et hoc secūdo modo causa materialis esse dicitur. Et materiā primo mō/ materiā ex qua dicere solēt. Secūdo vero modo/materiā in q̄/⁊ materiā subiectiuā.

25 ¶ Quid causa formalis? Est per quā res habet esse. Et Quid causa eius hec ponūtur elemēta. Forma dat esse rei/remq3 cō- formalis. seruat in esse. Ipsa nāq3 presente: res est. ⁊ ipsa fugiente/ absente3 res ipsa perit: atq3 amplius nō est. Epi. Uocas ne elementa ꝓncipia? quo pacto dignitates/suppositiones ⁊ diffinitiones vocare solem⁹? Dne. Uoco. Si enim substantia fuerit: dat esse substantiale et esse simpliciter vt tua forma dat tibi esse substātiale et simplicit. et ipsa presente corpori vt in subiecto et cōsubstantiale in consubstātiali: procul dubio te conseruat/ atq3 es. ipsa vero fugiente protinus peris: neq3 amplius vsq3 subsistis. Et si accidēs fuerit dat esse accidentale et secundū quid: ipsumq3 cōseruat. vt q̄titas esse q̄tum. et qualitas esse quale. vt calor dat esse calidū: et cōseruat. quo quidē calore alicui presente ⁊ sufficiente quidē: ipsum calidū est. ipso aurē absente nō amplius calidū manet. At quia hec forme ratio huic discipline ꝓpria accōmodaq3 non est: sed elemētū cōe atq3 vagū. idcirco cause formalis Physice

26 diffinitio subnectit: hunc in modū. ¶ Causa formalis rerum naturaliū est per quā res naturales: vnaquidem aut plures existūt. Nichil refert. Nam per vnā: vna res naturalis: et per plures/plures res naturales existunt.

27 ¶ Quo pacto diducitur causa formalis? In causam for-
28 malē substantialē/⁊ accidentalē. ¶ Quid causa formalis substātialis? est q̄ dat esse substantiale. vt que substā-
29 tia est vt anima. ¶ Quid accidētalis? Est q̄ dat esse ac-
30 cidentale: ⁊ que accidens est vt calor. ¶ Quid causa ef- Quid causa ficiens? Est a qua aliq̄d fit. vt cōseruatur/ꝓducitur aut efficiens.
31 corrumpitur. ¶ Quo pacto diducit? in causam efficien- Cause efficiē
32 tem cōseruantē/ in producentē/ et corrūpentē. ¶ Quid tis diuisio cōseruans? Est a qua aliquid ne deficiat cōseruat. vt ca- Quid cā effilor et siccitas: ignis/calor et hūiditas: aeris/frigiditas cies ꝓseruās et humiditas: aque/frigiditas et siccitas: terre. et in no
33 bis sanitas. ¶ Quid ꝓducens? Est a q̄ alterū ꝓducit. Quid efficiens vt ignis ignē ꝓducens/aer aerem/aqua aquā/terra ter-
34 ram/⁊ homo hominē. ¶ Quid corrūpens? Est a q̄ alte-

Quid efficiens corrumpens

rum corrūpit. vt corrūpēs ignē/ aerē/ aquā/ terrā aut hoiem. ¶ Quid causa finalis? Est causa gratia cuius aliquid fit. vt in nostro circulo elemēta gratia mixtorū: et oīno minus pfecta pfectiorū gratia fiunt. ¶ Quo pacto partit causa finalis? in finē precipuū/ et cuius gratia: t finē minus precipuū. ¶ Quid finis precipuus et cuius gratia? Est causa cuius gratia aliquid fit: cum ipsa vlterius alterius gratia non sit. Et hanc eandē: finē prima intentione nonnulli vocant. vt i nostro sensibilium circulo: elementa sunt gratia mixtorū. Et imperfecta mixta gratia perfectorū. mineralia gratia vegetabilium et aīalium. Elemēta vero imperfecta mixta/ mineralia vegetabilia: et cetera aīalia mētis rōnisq; expertia: hominis sunt gratia. Sic enī natura/ imo nature ac oīm optimus sator atq; effector sēper imperfectiora perfectiorū ordinauit gratia. quē si imitari desideramus: nos sēper opera nostra ad meliora dirigere oporter. vt opa corporis ad opera anime et opa aīe advnū optimū ipsius aīe actū. Epi. ¶ Quē ipsū ais? One. An ēq; melius esse putas: q̄ deū vniuersorū et maximū bonū cognoscere/ cognitū amare/ et sēp sibi presentem memoria reuocare? Epi. Nō puto. One. Talē igit optimū mētis nīre actū dico. hō antē in nostro sensibili circulo: amplius finē suū nō habet. ¶ Sed collatiōe ad ea que in ipso continēt facta: hō eius finis pcipuus esse videt. Nā ipse est cuius gratia omnia alia nostri circuli sint: nec vlterius alterius gratia: quod i nostro sit circulo existat. Epi. Vis me aliquid vnū interrogare? One. vtvis. Epi. Nō scisciari cepi: forte pter ppositū eē iudicabis. One. Haud cura. Epi. vt ergo tibi placet: hec me audiuisse memini felicitatē scilicet hois esse finē. Et Aristotelē contēdisse contra illud Solonis Athenīensis: postea a peritissimo poeta carmine notatum.

Sed scilicet vltima semper
Expectanda dies homini est. dicīq; beatus:
Ante obitum nemo/ supremaq; funera debet.

Et voluisse gtra Solonis sentētiā: hoiem in hac vita vere dici posse felicē. Quare vt videt et in hoc sēsibiliū circulo posse habere suū finem. An tu in hoc Aristotelem

5 Pulchra rerū naturaliū ordinatio

35 36 37 38 39

Aristoteles. Solon. Ouidius

nō approbes? cū te vt Peripateticū et fere nusq; ab el sententia dissentientē: te celebrēt omnes. ad te, pfecto t Hermeneū accessi: miro desiderio percitus: vt Peripatetice secte sim discipulus. One. Approbo fili et in hoc vel maxime. Et quāuis qō queris: huic loco mīus sit accōmodū: licet tū aliq̄tulū tui gratia digredi. ¶ Quod Inuestigas petis charissime fili: nos vt puto natura ipsa docebit. tio humane vidisti aliquādo pulchrā arborē. Epi vidi equidē: t bo felicitatis q nā. One. Bonū igitur fructū afferebat. Epi. Afferebat arboris na One. Et q̄ optimū quidē poterat. Epi. Quā optimū vt ruram puto. One. modo non esset impedita. et optimā eius opationē: videlz q̄ optimi fructus poterat productionē: alterius ne gratia/ et substantie quidē faciebat? Epi. Faciebat. hois scilz gratia. One. Qui mētis: intellectusq; particeps sit: et solus deo in nostro sensibiliū circulo cognoscēs. Epi. videlz. One. Videos ergo quomō arbor illa optimā sue nature opationē exercet: et alteri⁹ t supioris substantie gratia: optimū scilicet quē potest fructū pducens. quēquidē suū finē consequēdo: supiori reddit substantie. Epi. Video. One. videt ne tibi homo ad aliquē fructū afferendū factus? Epi. Arbitror in similitudine. One. Et optima eius opatio optimus eius erit fructus. Epi. Mihi videt. One. Optimus igit eius fructus operatio sapiētie est: que sola/ eterna cōtēplatur t respicit. Sed fructus ille optimus: qui eternorū contēplatiōe genitus est: alterius ne supioris substantie gratia erit? cū homo substantiarū optima nō sit: et omnia infra hominē suas optimas efficiāt opationes alterius/ et supioris substātie gratia? Epi. Mihi quidē sic natura docere videtur. One. Et id cuius gratia aliq̄d fit finis est. Epi. Est. One. Illū igitur supioris substantie finē: cui homo suū optimū reddat fructū: hoiem i nostro sensibiliū circulo dixi nō habere: vt reliqua oīa īfra ipm hoiem: suū habent. Nam in nostro sensibiliū circulo nulla substantia hoie superior/ pstātiorq; est. In ipso tū finē vnū habere potest: vt optimā eius opationē: que in sensibilium circulo alterius gratia non est. sed eo ipso in circulo cetera omnia ipsius sunt gratia: et qui finis hois scōm accidens est: ab aristotele victus: huius vite: et in hoc sen

sibili mūdo hoīs bonū/finis et felicitas. Et recte q̄dē. Nā in hoc sēsibili mūdo: alteri⁹ gr̄a nō est. Epi. Videor te q̄dāmō intelligere. Aristoteles et Solō Athenien̄sis de hoīs fine sc̄ōm accidēs sumpto locuti sūt: tu autē de hoīs fine sc̄ōm substātiā sūpto loq̄baris. Ad quēquidē hoīs finis sc̄ēs accidēs sūpt⁹ (vt arboris optim⁹ fruct⁹ ad hoīem) ordinat. One. Idipsū. ¶ Sed quē immortali-
Immortalitatis aīe argumentum. bus t eēnis fructū imediate deberi cēsebis/ quē mortalib⁹ et caducis/ Epi. Mortalib⁹ et caducis corruptibilē/ caducūq̄ fructū: immortalib⁹ vero t sēpiēnis: imediate debitū existimo: immortalē et sēpiēnū. One. Sic caducū caduco et sēpiēnū sēpiēno rite sine medio cohere bit. Et optim⁹ noster fruct⁹ immortalib⁹ substātijs t eēnis imme diate debit⁹ est. Nā substātie hoīe superiores immortales atq̄ sēpiēne sūt. Epi. Ita cōsentiūt oēs. One. Optim⁹ igit̄ hoīs fruct⁹: immortalis est t sēpiēn⁹. Sed q̄ immortalis et sēpiēn⁹ esse possit/ nūl mēs a qua p̄ficiscit: immortal sit et sēpiēna/ Epi. Nullo pacto. One. Est igit̄ mēs nostra/ nosterq̄ anim⁹: immortalis et sēpiēn⁹. Epi. Etus et oīm laudet parēs optim⁹. One. Laudet. ¶ Optas ne illā animi tui sēpiternitatē i tuo fine possidere/ Epi. Et tu vt arbitror maxime. One. Quo modo arbor illa (que modo nos vocuit) in hoīe finē suū attingit/ Quo mō p̄cedat declara. Epi. Michi quidē id difficile. Sed quīn poscis: meū q̄lecūq̄ afferā iudiciū. Primū vegetat: et se erigit in plātulā: solas frondes/ solaq̄ folia ferens. Hic p̄uſq̄ arbor p̄fecta sit/ suūq̄ nacta sit incremētū: flores p̄fert spirātes. mox flores t fructū. neq̄ fructū sine floribus vnq̄. One. Fili illa nō est vera arbor/ veri flores veq̄ odoris spiraculū/ ver⁹ fruct⁹. Sed tu. t illa solū tui
Quō hō ad felicitatē tendat⁹ arbore manifesta tio. est simūtudo: si naturā seq̄ris. Cū enī primū nasceris: ad statū tēpus in plātulā erigeris: solis sensib⁹ et appetitu vtens. et hec tua sūt folia. Hic p̄uſq̄ tu arbor adulta sis/ tuūq̄ sūpseris incrementū: rerū nomina discis t q̄dam ad virtutes p̄paramenta iacis. Et hi nostri sunt p̄multi flores: spirātes quidē: sed nondū fructū afferētes. mox p̄fectas nanciscimur nostrarū operationū filio et prudētia moderatarū virtutes q̄ cōsequio pulchras sciētias/ pulchioris intellect⁹/ et ipsā deniq̄ pulcherrimā sapiē

tiam trahunt. Et he virtutes in nobis quidē naturā sequētibus ⁊ pulcherrime amice: spirātissimi/ et veri sūt flores: qui nature ordinatione fructū p̄euenīūt. Sapiētia aūt est: sq̄z operatio: optim⁹ ille et ver⁹ in nobis fructus est. qui (vt neq̄z arboris fruct⁹. non p̄euenientibus spirātibus floscul⁹) sine virtutib⁹ nūq̄ acquiri potest. Si id igitur velis: naturā sequere. Philosophi siquidē (vt dici solet) naturā sequūt et veritatē. Stude igitur t enite re virtutes tibi cōparare: quo possis aliqū tuū optimū fructū tuo substantiali fini reddere: et animi tui sēpiternitatē in tuo substātiali fine possidere. vt arbor optimū sui fructū: pio dei cultori exhibēdo: suū substantialem finem assequitur: possidetq̄ in hoīe. Hac tua interrogatione nos huc nescio quomō adduxisti. Epi. ¶ An
43 ista sensibilia ad mentē nostrā imediate censeas ordinata/ One. Amice. hec vix intelligere sufficias. Immediate nostro corpori adminiculū p̄bent. Et homo in cōfinio vtriusq̄ nature et mortalis t immortalis est: vtriusq̄ (hoīem/ mortalis nature et immortalis mediū eē nexus/ et mediū ad vtrūq̄. Nam per mortale mortalib⁹ cōiungitur et ad mortalia descendit. Per immortale: immortalibus/ ad immortaliaq̄ ascēdit. Prebēt itaq̄ hec corruptibilis sensibilia imediate corruptibili corpori: aliquē vsum: quo mediāte menti p̄bēt contēplationē/ et necessarias/ eternasq̄ veritates: quarū mens ipa ipeq̄ animus: cū eternus sit p̄cipuus autor est t opifex: hasq̄ in se retinet veritates vt eternarū veritatū: eternū sit et subiectū. Sed desine plura rogare: sine nos ad ppositū nostrū reuerti. Epi. Sino iā. Hec tū digressio me mirū i modū demulsit: et eam quantū possum memorie affigo mihi forte alias āplius valituram. Nam cū quid in me mortale/ et quid immortale sit cognosco: semper immortale p̄ferre cogito/ ipsumq̄ sūmopere excolere: modo mihi sit adiutor: optim⁹ animi pater et factor. One. Di
44 bus adest bone fili ¶ Recepui finis t gr̄a cui⁹ dec̄ma tionē expleuim⁹. De fine igit̄ min⁹ p̄cipuo t quo: explēdū est: de quo si quis p̄contetur quit sit: ita respōdendū est. Finis est: qui vlteri⁹ aliqus sit gr̄a. vt mixta: elemētorū sunt finis. q̄ quidē iterū alterius sunt gr̄a: hoīs vide
45 licet. ¶ Quid causa p̄pinqua/ Causa est q̄ p̄ticulari no

Causa ꝓpinqua

mine designatur/ aut inter quã et suũ effectũ haud multe interiacẽt cause. vt huiꝰ domꝰ hic domificator causa ꝓpinq̃ est. nã ꝑticulari nose designata. et tuꝰ pater: tua causa ꝓpinqua est. nam inter tuũ patrẽ/ ⁊ teipm nõ multe interiacuerũt cause. ¶ Quid causa remota? Est que

Causa remota.

46

nose cõi designaĸ aut inter quã/ suũq3 effectũ multe intercipiunĸ cause. vt huiꝰ domꝰ: domificator ⁊ artifex cause sunt remote. Nã cõi nose designate. Et tuꝰ abauus et atauus: tue cause remote. Nam inter ipsos et te multe interueniũt/ intercipiũturq3 cause. Et quanto nose cõiori designetur: aut inter ipam et effectũ plures eiusdem serici cause itercipiãtur: tanto remotior causa phibeĸ. Et reuera ꝓma harũ diffinitionũ particula: diffinite sunt causa ꝓpinqua et remota vt penitꝰ idẽ sunt: vt ꝑticularis/ atq3 vniuersalis causa. Epi. vis ergo cũ dicit causa que particulari nose designaĸ ꝓpinqua est idẽ esse: ac si plane dicatur causa ꝑticularis est. vt quando ẽdiuiduo nomine vt hic ignis: aut indiuidua specie vt homo designatur. One. Idẽm. Et q̃ singulari ac indiuiduo nose: vt hec materia/ hec forma/ hoc efficiẽs/ hic finis: marie ꝓpinqua et ꝑticularis est. Que vero specie indiuidua:

Causa particularis.

Causa vniuersalis.

particularis quidẽ sed minꝰ. Epi. Et cũ dicit causa q̃ cõmuni nose designaĸ remota est: idẽ censes etiã (vt arbitror)/ ac si plane dicatur: causa q̃ coi nose designaĸ: vniũ salis est. One. Idẽ ꝓsus. Et cũ eas aut ꝑticulares aut vniuersales nũcupamꝰ ad ipaꝝ causarũ ꝑticulares aut cõmunes rationes (quibus eas efferimus) respicimus. Cũ vero eas ꝓpiquas nosamus inter quas et effectum non multe ciusdẽ ordinis ac seriet interhiãt cause: ⁊ eas remotas inter quas multe interiacent/ interhiãtq3: res ipsas/ rerũq3 ẽditiones solas respicimꝰ. Epi. haud ꝑus satis intellexerã. mihi tamẽ iam pene satis itelligere videor. One. ¶ Deinde petendũ est quid causa per se? cui

Causa per se

47

respõdemꝰ eã causã esse: que cũ ad aliquẽ effectũ suapte natura ordinata sit: causalitatis nomine pariter est expressa. vt calidũ suapte natura ordinaĸ ad calefaciendũ lux ad illuminandũ/ et leuitas ad sursum mouendũ: nominaq3 causarũ ad tales effectus retinẽt. Ideo fit: vt cũ dico calidũ calefacit/ lux illumiat/ leuitas sursum pellit:

causas per se nominẽ: quarũ quidẽ per se effectus sunt: calefactio/ lumẽ/ et motus sursum. Et sub natura artẽ ⁊ ꝓpositũ cõprehendim. vt serra secat. et fossionẽ ad aliquius rei sationẽ aut aliquid tale: ꝓposito/ intentiõe/ ac

48 deliberatione ordinamꝰ. ¶ Quid causa per accidẽs? est que ad effectũ nõ ordinatur/ aut q̃ causalitatis nominedens. minime sit exꝑssa. vt agri fossio: iuẽtionis thesauri causa est per accidẽs. Nam neq3 naturã/ neq3 arte/ neq3 ꝓpositoꝝ ad thesaurũ inueniendũ ordinatur. Et ꝗuis idẽ sit calidũ et leue: si tũ dixero leue calefacit: causam talis effectus nomino per accidẽs. Nam causalitatis nomẽ eam non exꝑimo. Leuitas enim non calefactionis: sed motus sursum causa per se est. Epi. Forte qõ dicis cõcipio. Ꝑime harũ diffinitionũ particule: res ipsas/ rerũ q3 cõditiones respiciũt. secũde vero: ipsarũ causarũ ad suos effectus rationes. One. Ꝑrobe admodũ. bono es ingenio. Nã vt causa per se hic dicatur: et rei conditio/ pariter et cause ratio: cõcordare debent. hinc etsi (cũ dicit. Quot reqrũ tur ad causã co leue calefacit) leue reipa ad calefactionẽ ordineĸ: cũ per se idem sit leue et calidum: q: tamẽ ad talẽ effectũ/ rationẽ non nomiat: causam per accidẽs esse dixim. q vt causa sit per se: et rei conditio/ et ipsius cause ratio: reqrank. Epi. Ipsum igitur leue quodãmodo vt reipsa: causa ꝑ se calefactionis esse videtur: rõne autẽ causa ꝑ accidẽs. One. Nec iuria. quãdoquidẽ ipsi: rei cõditio cõueniat: cause aũt ratio ad talẽ effectũ eidẽ exꝑessa nõ cõperat.

49 ¶ Quo pacto diducitur causa per accidẽs/ i casum fo-

50 tunã/ et neutrã. ¶ Quid casus? Causa est per accidens Cause ꝑ accei eorũ que raro contingũt/ et alicuius gra. vt si te tẽpore dens diuiſo veris in ortulũ fodiẽdi gra mitterẽ: tu vero fodiens thesaurũ repires: qualẽ neq3 habet neq3 vidit Polyp: ag mon pater tuꝰ tua hec fossio talis iuentiõis thesauri casus esset. Thesauri autẽ inuẽtio illius casus effectus. nã tua fossio talis effectus causa esset per accidens: vt que neq3 natura/ neq3 arte/ neq3 ꝓposito: ad talẽ effectũ fuisset ordinata/ et eorũ que raro contingũt/ et alicuiꝰ gra. Raro enĩ huiusmodi cõtingit thesauri inuẽtio: q̃ quidẽ Que sũt ali- alicuius est gratia. Dicunĸ enĩ aliqua alicuius esse gra cuius gratia et ꝓpter hoc que digna sunt vt ꝑsequãtur/ fugiãturue et ꝓpter hoc

cognita ¶Quid fortuna/¶Causa est per accidēs scōm ꝓ 51
positū eorū q̄ raro ꝙtingūt/et alicui⁹ quidē gra. vt tu ra
tionis vsu potitus: agis scōm ꝓpositū. Idcirco talis iuē
tiōis thesauri fortuna dicerer/ꝛ alia tua parie ꝛ volūtas
Quomō diducēda sit fortuna/ In bonā fortunā atq; ma 52
lā ¶Quid bonā fortunā vocabim⁹/ fortunā bonoꝝ ac e 53
ligēdoꝝ. vt fortunā luēti thesauri. q̄ quāto ꝓspertoꝝ/eli
gibilioꝝ fuerit: tāto melior ac secūdior fortuna dicit.
¶Quid malā/fortunā maloꝝ/adūsoꝝ/ac fugiēdorū. vt 54
si ds mīta tpa i pdiscēdis lris longe a pria domo pegri
nus felicit cōsūpserit: q̄ visendoꝝ pentū desiderio tract⁹
mīros q̄dē post ānos iter arripiat: ꝛ in via sicarios offē
dat: q̄ ipm spoliēt/spoliatū enecēt/puētq; vita: pia ei⁹ vi
sendo: ū pentū volūtas: ipi⁹ mala putaret eē fortuna. et
bonoꝝ spoliatio/ꝛ puatio vite: sinistre ac adūse fortūe eue
tus ¶Quid ꝓpositū/rō atq; volūtas ¶Quid neutra/ 55
causa est ꝙ accīs eoꝝ q̄ nō sūt alicui⁹ gra vt ꝓter itētio
nē casus capilli aut offēsaculū lapilli invia. ¶Quid cā 56
actu/Ea ē q̄ sēp cū effectu existit. vt domificās cū domi
ficatōe. Fieri enī nequit vt ds domificās dicat: si nihil (qō
ad futurā attineat domū) extruat. ¶Quid cā ptāte/cā 57
est q̄ nō semp cū suo effectu ē. ea sic̄dē sine effectu esse po
test. vt domificator: cā dom⁹ ptāte est. Epi. Etiā puto: si
ab eo facta dom⁹ stet siue nō. One. nihil refert. Et hiser
postremi cārū modi causa scilz ꝓpinqua/ remota/ ꝙ se/ ꝙ
accīs/actu et potētia: cuilz q̄tuor p̄cedētiū modo: ū cō
parant hoc pacto. causarū māliū q̄dā est ꝓpinqua/ q̄dā
remota/ q̄dam ꝙ se/ quedā ꝙ accīs/ quedā actu/ q̄dā vero
potentia. Et formarū/ꝛ efficiētiū/ꝛ finiū cōsimiliē: cuiꝰ
quidem rei talē descriptionem ponere possemus

	¶Propinqua
Materia	Remota
Forma	¶Per se
Efficiens	¶Per accidens
Finis	Actu
	¶Potentia

Videmur tibi fortasse circulū cause sufficiēt explanasse
¶Id tñ adhuc ānotare licebit: eandē cause ꝛ effect⁹ esse 58
disciplinā. Māsūt opposita. opponūtur ei relatiue. ideo

tu effectus ita dep: ehēdes: effectus materie/ effectus for
me/ effectus efficient⁹/ effectus finis/ effectus cause ꝓ:
ꝓinque/ effectus cause remote/ effectus per se/ effectus ꝙ
accidēs/ effectus actu/ effectus potestate. Et causam ad
suum effectum referre/ comparereq; debebis: et ad nul
lum alterum. Sunt enim adinuicem correlatiua: sicut
pater et filius. vt causa materialis ad effectum materia
lem referenda est. et forma ad effectū forme. efficiēs ad
suum ꝓductum/ conseruatū/ aut corruptū. finis ad id
quod ob ipsam finem est. causa ꝓpinqua ad effectum
ꝓpinquum: et remota ad remotum. et causa particu
laris ad suum particularem effectum. et vniuersalis iti
dem ad suum vniuersalem effectum. causa per se ad suū
effectum per se. causa per accidens ad effectum per acci
dens. causa actu ad actualem effectum. et causa potesta
te ad effectū potētialem. Si autē secus ipse feceris: rem
ridiculam/ indignamq; facies: perinde atq; si patrē ad
seruum aut nepotem inepte compares/ referasq;. Suffi
ciunt ergo ne tibi ꝓ: huius circuli intelligētia: que ad
durimus/ Epi. Sufficiunt. One. Vis ergo: nos ad cir
culum motus explendū transferamus: an desatisceris/
Epi. minime desatisco: One. Transeamus igitur.

59 VMꝑtaq; scisciteris quid sit mo
tus: ita respondendū est. mot⁹
est alicuius in aliquo aut acq̄sitio aut
depditio. vt aque calefactio. Est enim
aque calefactio caliditatis in aqua ac
60 q̄sitio ¶Quid acq̄sitio aut depditio/
Ea sic̄dē dicit q̄diu alic̄d rei cōtinue
acq̄ritur/ aut depdit. vtq̄diu alicuius
act⁹ (siue substātia sit: siue sit accidēs) alic̄d actu habeē
et alic̄d continue relinquitur habendū: quod quidē cō
tinue acq̄rit: talis actus (q̄cūq; sit) acq̄sitio nōiat. Et si
alicui⁹ actus (q̄cunq; sit aut substātia aut accīs) alic̄d
cōtinue relinq̄tur dependū: deperdit q; cōtinue: talis
actus depditio nōiatur. imo et motus: cū fiat i aliquo.
61 Non enī actus sine subiectovnq; esse potest. ¶Quomō
acquisitio aut depditio interpretat/ actus in potētia se
cūdū ꝙ in potētia: aut poti⁹ acq̄sitio aut depditio actū

Universidad de Deusto
Biblioteca

in potētia scōm q̄ in potentia interp̄tak. Nichil refert. Sūt enī hec eadē: solavoce discrepātia. vt actꝰ in potentia ad eē scōm q̄ in potētia: acq̄sitio dr̄: et actꝰ in potentia ad nō esse secundū q̄ in potētia dr̄ deperditio. Arbitraris mō multū differre motū ita diffinire: motꝰ est alicuiꝰ ī aliq̄ aut acq̄sitio aut depditio: aut hoc pacto: motus est entis: actꝰ in potētia scōm q̄ in potētia. Epi. Cū dicis motꝰ est alicuiꝰ in aliq̄ arbitror te intelligere aliscuiꝰ scz actꝰ. One. Scilicet. Et cū dico est actꝰ entis ī potētia idē intelligo: acsī plane dicak in ente actꝰ in potentia. quēadmodū cū dico parietis albedo: intēdēs idē esse acsī plane dicerē albedo q̄ est in pariete: cuiquidē entis: in aliq̄ respōdere fecimꝰ. Epi. Ergo he due motꝰ descriptiōes solovocis interstitio distant. One. Nisi forte adhuc differre putes q̄ prime Hermenei sunt verba. secundeveroverba sunt Aristotelis: vtriusq̄ tamē eadem sentētia est. Intelligis ne ex his: entis/et in aliq̄/ī ī subiecto idē cē? Epi. Intelligo. One. ¶Quo pacto interē tak motus? mutatio/trāsmutatio ¶Quid generatio? est substātialis forme in aliq̄ acq̄sitio. vt forme ignis in materia acq̄sitio: ignis gn̄atio dr̄. ¶Quid corruptio? est forme substātialis ī aliquo depditio. vt forme ignis in suo subiecto suoq̄ matia depditio: eiꝰ corruptio nōlatur. ¶Quid augmēratio? est maioris ꝑtitatis in aliq̄ acq̄sitio. vt cū pedaneū fiat bipedale: motus ac mutatio facta est: q̄ augmētatio dr̄. ¶Quid diminutio? est ī aliquo a maiore ꝑtitate in minorē mutatio. Et his diffinitionibꝰ eā quātitatē que dimēsio est: intelligere debemꝰ. et nō numerū aut successionē. Sūt enī dimēsiones tres: lōgitudo/latitudo/ꝛ ꝓfundū vnicuiq̄ rerū corpori: earū concesse: quo occupēt: rebꝰ vero sensibilibꝰ quo occupēt secenk/arq̄ distrahātur. Epi. ¶Si operep̄ciū ducis vellē michi planiꝰ aperires: q̄d sit dimēsiōes nobis concessas esse: q̄ occupemꝰ/secemur/ distrahamurq̄. One. O fili arduū est q̄ petis: et q̄ sibi nō modicā Philosophie ptēvēdicat. Enitar tamēvtcūq̄ potero: tibi illud aliꝫtulū aperire. Si abs te sciscitarer cur o bone fili optimꝰ nature opifex tibi albedinē cōcesserit? arbitror te ꝓtinꝰ respōsurū: vt albus sim: atq̄ videar. cur iterū igui

Cōparatio diffinitionis motus date ab Aristotele ad hāc diffinitionem

62

65

64

66

67

lucē tribuit? quo sit lucidꝰ atq̄ illuminet. Ira ne plane respōderes? Epi. Respondere plane. One. Cū te rursus percōtarer cur rebꝰ tribuit magnitudinē? respōdendū tibi cōsimilē esset: q̄ res ipse magne sint ac occupēt. Et cū insup: an tu tua essētia albꝰ sis ac videaris? an ignis sua substātia lucidꝰ sit ꝛ luceat? Epi. Protinꝰ subiūgerē nō. sed ego mea albedine sum albꝰ ꝛ videor: ꝛ ignis sua luce lucidꝰ/luminisq̄ diffusor. One. et recte quidē. Sed quid tū si quererē: an tua eētia sis magnꝰ ac occupes? Epi. Forte velles me respōdere nō. sed mea magnitudine sum magnꝰ/ipsaq̄ occupo. One. ita volo. Et ita sicut albedo: vna res in te est: a q̄ diceris albꝰ ꝛ visus: ita magnitudo: vna res in te est: a q̄ diceris magnꝰ ꝛ occupās: quā quidē dimēsionem nūcupamꝰ. Epi. Primū michi clarꝫ est: scōm vero nō vsq̄ adeo. One. Ne cura. te doctiorem p̄be. nōdū (vt aiūt) nixus es cello gigāteo. Epi. Nō mediuscideus. nā parū distātia: ppendere sufficio. One. Cur tuipse vbi ego sum huic scz sedili imediatꝰ insidēs: vna mecū simul esse/ illidereq̄ imediatꝰ nō possis? ita vt tua potētia simulsit cū mea: ꝛ tuus actꝰ simul cū meo sit actu. Epi. Quia corpꝰ meū nequit (vt michi videt) tuū corpus subitrare. One. Q; videlicet tua dimēsio/ pariē et mea: nequeūt seinuicē subire. Sed sic dimēsio suū locum occupat vt vetet/obstaculo/ipedimētoq̄ sit: ne queuis alia dimēsio ꝛ qūis aliud corpus pariter/ vnaq̄ cū ea eundē locū occupare/ac replere possit. Qō si cōtingeret: hoc Philosophi dimēsionū occupationē/ penetrationēq̄ nūcupāt: quā ꝛ natura ipossibilē esse ponūt. Sz si esset in oriēte vnꝰ sol lucis auree: itē et aliꝰ in occidēte lucis rubicūde: vbi esset primi/aureiq̄ solis lumē? Epi. In toto nostro cōcauo. One. Et totū nostrū cōcauū/sensibiliūq̄ circulū repleret? Epi. Repleret. One. Nā totū ipsius lumine suffusum/oppletūq̄ esset. Et vbi secūdi/rubicundiq̄ solis lumē? Epi. in toto nostro cōcauo. One. ipsumq̄ repleret? Epi. repleret vt primū. One. sed vnde hoc? vt hec duo diuersa lumina nō occupēt: neq̄ se ipediāt: q̄ minꝰ idē repleāt: ꝛ tū hec duo nostra corpa occupant/sibiq̄ mutuo ne oīno idē repleāt: ipedimēto sunt.

Epi. Nescio q̄d respōdendū sit: nisi q̄ nos dimēsiones

Q; ꝑtitas distinguak a re quāta.

Q; lumē color/et calor nō sūt ꝑtitates.

habem⁹:q̄ (vt paulo ante dicebas) ad occupādū reb⁹ cō
cesse sūt. One. Sane. ⁊ vbi ī manu tua color ē: illic oīno
et color. Epi. Arbitror vbiq; ī mea manu colorē esse pa
riter ⁊ calorē. One. Verū quidē: cū nulla tue man⁹ pars
coloze vacet ac caloze/ illoz⁹q; sit exps. Nunq̄d se occu
pāt? Epi. Nō vt iā fassi sum⁹. Nāvbicūq; ī manu color ē:
illic ⁊ calor. One. Quid cause hui⁹ rei tibi esse videtur?
Epi. ꝙ dimēsiones nō sunt. One. Probe posses ne ergo
lumina illa/ ⁊ colorē et calorē: dicere ēntates: vt magni
tudines/ extēsiones ac dimēsiones? Epi. minime ꝓfecto
One. Tu fateris ergo lumīa illa dimēsiones nō eē. Nā
dimēsiones sese occuparēt qđ ipossibile ē ⁊ tū fateris il
la replere. Epi. Fateor. One. ¶An nō putas ea magis 68
Q̄ lumē ma replere: q̄ ita replēt vt ab altero nō ipediant q̄ min⁹ re
gis suapte pleant: et q̄ idē cū altero replēt? an ea q̄ cū altero reple
natura re re nequeūt? Epi. Existimo ea magis: q̄ vt repleāt a nul
plet ꝙ dimē lo ꝓpediūtur: et que cū q̄is altero replēt. One. Et vna
sio. dimēsio simul cū altera dimēsione replere nō pōt. Epi.
Nō potest. One. et vnū lumē simul cū altero lumine re
plere pōt. Epi. verū. One. Magis igit lumē suapte na
tura ipsa dimēsione repletiuū est. imo vero dimēsio po
tius replētiā impedit. Facit enī mea dimēsio ⁊ tua: vt id
qđ repleo tu simul vna mecū replere nō possis. Epi. Im
pedit ꝑcul dubio. One. Cū itaq; charissime fili dimēsio
replētiā ipediat: ab ipsa dimēsione replētia nō ꝓficiscit
Epi. Nō vt michi videt. One. Et ego ⁊ tu sine dimēsiōe
meli⁹ replerem⁹: q̄nquidē mea replētia simul cū tua tūc
esse posset. Epi. meli⁹ vt michi apparet. One. ⁊ vt ex con
cessis sequit. ⁊ quāto quicq̄ magis a natura dimēsionū
recedit: magis recedit ab eo qđ plenitudinē et replētiā
impedit. Epi. Precedētia trahūt. One. Et tu forte ma
gis arbitraris lumē a natura dimēsionū recedere: eo ip
so sensibiliū coloze atq; caloze. Epi. Nec iiuria fortasse.
Nā luminis replētia maioz/ magisq; se diffundit. One.
¶O beate si ītelligere ꝓgas. lumē hoc sensibile de q̄ ser 69
monē agitam⁹: extēsioni/ dimēsioniq; ītūctū est: ⁊ p ac
cidēs lōgū/ latū ⁊ ꝓfundū: ꝙ lōgitudini/ latitudini/ atq;
ꝓfundo cōiunctū sit: ⁊ eidē subiecto coherēs. cuiusq̄
dē subiecti distractione distrahit/ ⁊ sectione secat. Sed

est aliud verius lumē: cuius hoc sensibile lumē vestigiū manuductio
quoddā et similitudo est. qđ neq; dimēsioni cōiunctū ē: ab occupati
neq; distrahibile/ neq; desecabile fit vnq̄. Sed tu vtrum one ad sūmā
horū duoz⁹ luminū: magis a natura ⁊ cōditione dimen diuināq; ples
sionū recedere putes? Epi. Magis illud lumen verius. nitudinē
One. Et cōfessi sumus dimēsiones replētie ipedimēto/
obstaculoq; esse. Epi. cōfessi sum⁹. One. Magis ergo ve
rius illud lumē replebit: quādoq; dē magis ab ipedimē
to repletionis recedit. Epi. videt. One. Et quid si ad
huc magis recedat? Epi. magis replebit. One. et si ma
gis in infinitū recedat? Epi. In infinitū replebit. One.
Fili illa veriora lumina: celestes/ ⁊ supramūdane sūt mē
tes/ spiritualiaq; lumīa. que (si sensibile lumē: alterū sen
sibile lumē non ipedit) tanto min⁹ vt veriora lumina/ ⁊
magis a natura ⁊ cōditione dimensionū semota: sese im
pedient atq; occupabūt: quo minus amplissima et eadē
repleant celi spacia. et cū impertia sint/ et partes nō ha
bētia: vbicūq; ipsa sint: tota esse necesse est. quare cū sint
in oriēte: tota erūt in oriēte: et cū sint in occidēte: tota in
occidēte. et tota in qualibet celi parte. et in q̄libet: sem
piterna laude deū collaudātia. nec vnū alteri ꝓpedimē
to est: quo min⁹ vbi vnū est nō sit ⁊ alterū. ⁊ vbi vnū lau
dat: laudet et alterū. quod sorti humane corporea mole
prepedite cōcessum nō est. Et quia deus: in infinitū ma
gis ꝙ beate ille et supramūdane mētes: ab omni dimē
sione/ omniq; dimensionū cōditione recedit: ipse infini
ta plenitudo est. qui cū sit maxime vnus/ et omniū maxi
me simplex: tot⁹ vbiq; ꝑsens est neq; excludi/ neq; a quo
ꝙ includi potest. cuiusquidē infinitam plenitudinē: hec
sensibilia in ea ipsa (quā vides) parua dimensione quo
ad possunt: imitantur. et illa felicissima entia ipsi quidē
infinite plenitudini similioza: illam in maiori plenitudi
ne atq; replentia imitantur. Epi. Hec profecto gratissi
ma sūt: sed que infirmus (vt neq; oculus eger lumē aut
e tenebris repente emergens) mentis vix ꝓferat obtut⁹.
One. Ad sensibilia nostra relabor: illis supramūdanis
et felicissimis vix a nobis tenuiter accessibilib⁹ lumini
70 bus (q̄b⁹ nos cōmēdo) dimissis. ¶Meministi nos ꝓces
sisse replentiā a dimēsionibus nō prouenire. Epi. Me

mini. One. Finge igiť ab oībus q̄ in nostro cōcauo: con
tinētur: dimēsiones ablatū iri: q̄d tūc nostrū sensibiliū
circulū replebit? Epi. Nō video. One. q̄d ipm replebat
cū adhuc suas dimēsiones seruaret? Epi. Dimensiones
ipse. One. ⁊ res naturales ⁊ rerū naturaliū substātie po
tētia/ atq; forme. Epi. ita ē. One. Et nō hñt rex substā
tie: materia ⁊ forma: a dimēsionib⁹ q̄ repleāt. Epi. Non
hābēt. One. remotis igiť dimēsionib⁹ video ne adhuc
rex sensibiliū substātiaſ remanere: ⁊ totū nostrū ꝓcauū:
rerū matia ⁊ formis plenū ē: vt pus? qñq̄dē vt repleāt
dimēsiōib⁹ nō egeāt. Epi. nō videbā. One. Attamē ma
teria ⁊ rex forme nō occupāt/ neq; distrahi/ secariq; vl
lo ingenio possūt: nō aduenīēte noua dimēsione. Mā ad
occupādū ⁊ secādū sūt dimēsiones reb⁹ addite. vt scz oc
cupēt/ ⁊ a sciuicē discrete ⁊ diuise sint. huc te solū fili eua
gat⁹ adduxi: q̄ frequēti cura ⁊ meditatiōe itelligere stu
deas: dimēsiones eē ad occupādū ⁊ distrahēdū ⁊ nō ad
replēdū. vt nos aliquādo ex nostra occupatione ⁊ occu
pāte plenitudine: ad celestiū ꝓfectā plenitudinē ꝓgrēdā
dū erigam⁹. ⁊ ex nostra distractione ⁊ pluralitate: ad il
lozū stabilitatē ⁊ vnitatē. Hic fili nostre Phīe finis: hic
Quis philosophie finis. zor⁹ Aristotelis ⁊ Philosophoꝝ conatus: ex recta rerū
sensibiliū cognitione (vt ex eternozū q̄busdā remotissi
mis simulachris) mūdi itelligibilis nobis pare itroitū
Et hic nos vtcūq; possūt ducere: nostrā scz felicē regio
nē cognoscere. Sed desine de his plura rogare: ne nos
lōgius a ꝓposito trahas ⁊ sine nos ad demissa reuerti.
Epi. Sino. One. reuertamur igiť. ¶ Cū q̄rit q̄d altera 71
tio? hāc adhibem⁹ respōsionē: alteratio est a q̄litate aut
ad qualitatē mutatio. vt tenebze sūt a q̄litate. ⁊ illumi
natio ad q̄litatē. ¶ Quot alterationū modi? sex. de con 72
trario in cōtrariū: vt cū ex albo fit nigrū. de cōtrario in
mediū: vt cū ex albo fit rubeū. De medio in cōtrariū: vt
cū ex rubeo fit albū. de medio in mediū: vt cū ex rubeo
fit flauū. ex habitu in ꝑuationē: vt cū ex lumīoso fiat te
nebzosū. ex ꝑuatione in habitū: vt cū ex tenebzoso lumi
nosū. ¶ Quid mutatio scōm locū? est ad locū/ aut circa 73
locū mutatio. Ad locū quidē vt mot⁹ recti oēs. vt ignis
mot⁹ sursū/ ⁊ mot⁹ terre deorsū. Circa locū vero vt mot⁹

circulares oēs. vt orbiū celestiū: q̄ circa ꝓpria loca aut
inferioꝝ oīm circulo aguñ. ⁊ rota figuli: q̄ circa ꝓpriū
74 locū vertigine torquet. Epi. ¶ Sed fine id plusculū in
telligā si fieri possit. Cū enī ambulo me latet q̄d mea sit
ābulatio: quā trā lationē dicerē. One. Fili cū tu gñaris:
tua forma tua gñatio ē. ⁊ cū tu aliq̄n corrūperis: tūc tua
forma/ tua corruptio erit. ⁊ cū tu augeris: tua dimensio
tua augmētatio est/ et cū tu minueris itidē. et cū calefis
tua caliditas tua ē calefactio. et cū tu ambulas: tua am
bulatio tua latio ē: q̄quidē aliquātulū a reliq̄rū motuū
cōditione euariat: ꝙ nunq̄ tota actu sit: neq; facte aliq̄d
maneat: sed vūtaxat parti est dū fit/ atq; parti nō est. Et
ideo cognitu difficilior. Sed tu aduerte. Audisti aliq̄n
corp⁹ sonās? Epi. Audiui frequenť. One. Ut tibiā/ tubā
aut organū. An son⁹ ille ꝑmaneat? an ipsius facti aliq̄d
supersit? Epi. Nichil. One. et solū dū fit parti est atq; Declaratio
partim nō est. Epi. Sic est. One. Et cū ds cōtinue tibiā mot⁹ localis
inflet: a q̄ causať ille son⁹? Epi. A motu. (Arbitror) ac ꝙ sonatione.
ris inflati illisiq; ad tibie latera. One. q̄ motu? Epi. la
tione. One. vide igiť: quo mō son⁹ ille naturā mot⁹ (vn
de ꝓgignit) retineat: vt scz nō maneat factus? sed solū par
tim sit dū fit/ atq; parti nō sit. Epi. Videre videor. One.
Tu ergo per sonū illū/ motū scz quendā et alterationē
corporis sonori: motū localē cōcipe. Sicut enī son⁹ ille
in toto aere emisso illisoq; ē: cuius facti nichil manet: sed
vūtaxat partim est dū fit: atq; partim nō est: ita in te to
to dū ambulas q̄dā latio est: quā ambulationē dicim⁹,
cuiusquidē facte nichil manet: sed vūtaxat parti est dū
fit: atq; parti nō est. Epi. Mot⁹ localis pulchrā imaginē
michi obiecisti: sonū ⁊ corporū sonantiū alterationē. et
michi quodāmodo qs̄ querebā sapere videor. One. Cū
75 tibi ita q̄ ita ꝑsuadeas ꝓcedam⁹. ¶ Quo pacto interpo
76 tatur mutatio scōm locū: mot⁹ localis/ latio. ¶ Quo pa
cto viducik? in rectā/ circularē/ et mixtā. Rectam quidē
vt motū sursum aut deorsum. circularē vt q̄ sit circa me
dium. Centrū enim mediū nūcupamus. mixtā vero que
77 vtriusq; aliquid ꝓticipet: vt volar⁹ auiū. ¶ Quid subie
ctiue mutatur? Quod mutationis subiectū est. Quod si
generatiōis subiectū est subiectiue gñari dicik. Si cor

ruptionis corrũpi. ſi augmẽtationis augeri. ſi diminutionis minui. ſi alterationis alterari. ſi deniqz mutationis ſcõm locũ ferri. ¶Quid mutat terminatiue? forma
77 Mſyna et eadẽ eſt mutatio ſubiecti ua/ kminati ua/ et cõpleti ua. que acqrit/ deperditurue: terminatiue mutari dicit. ea ſiquidẽ termin⁹ eſt. q̃ ſi ſubſtãtialis forma fuerit et acqratur: terminatiue generari dicit. ⁊ ſi deperdat: dicitur corrũpi. Si dimẽſio maior fuerit: dicit augeri terminatiue. ſi minor: diminui. ſi fuerit q̃litas: alterari. ſi latior ferri. Et reuera terminatiue gñari/ corrũpi/ augeri/ minui/ alterari ⁊ terminatiue ferri: nichil aliud ẽ ꝙ gñatio/ corruptio/ augmẽtatio/ diminutio/ alteratio et latio: q̃rum q̃liber dicã termin⁹ eſt ⁊ forma ¶Quid mutat cõpletiue? Totũ mutatione acqſitũ aut deperditũ. vt ignis qui gignit aut corrũpit: cõpletiue gigni corrũpiue dicitur. nec iniuria. Nã ipſe ignis totũ/ ⁊ cõpletũ eſt. Itidẽ tota et cõpleta cõpletiue augeri/ minui/ alterari/ ⁊ ferri dicũt. Ex his manifeſtũ euadit: formã dũ acqrit/ deperditurue mutie cõparatã: ſubiectiuã mutationẽ dici debere. Nã mutie ẽ vt ſubiecti et ad ſeipſã relatã: mutationẽ terminatiuã. Nã ipſamet: ipſa forma/ atqz kmin⁹ eſt. Et ad totũ ipm: mutationẽ cõpletiuã. nã tot⁹ eſt vt cõpleti. Epi. dicit igit (vt arbitror) mutatio ſubiectiua: hoc eſt mutatio ſubiecti. ⁊ mutatio kminatiua: mutatio kmini. et mutatio ꝙpletiua: mutatio tot⁹ ⁊ ꝙpleti. One. Dino ſicut Euãdri⁹ enſis dicit enſis Euãdri. ¶Quid mouet per ſe/ qõ motu q̃ i eo ẽ: mouet. Epi. An dicis i eo vt in ſubiecto. One. Ita. vt qõ in ſe gñationẽ habet: p ſe generat/ qõ corruptionẽ: p ſe corrũpit/ qõ augmẽtationẽ: auget/ qõ diminutionẽ: diminuit/ qõ alterationẽ: alteratur ⁊ qõ in ſe lationẽ: p ſe ferẽ. Et qõ etiã inſert in toto generationẽ aut corruptionẽ habet: etiã p ſe aut generari aut corrũpi dicitur. Epi. Cõpletiue vt arbitror. One. Recte quidẽ. ⁊ materia oĩfariã modiſqz oĩb⁹ ſubtectiue. ¶Quid mouetur p accidẽs/ quod nõ a motu q̃ in eo ſed alteri⁹ moueri dicitur. quẽadmodũ cũ tu augeris illa augmẽtatio minime i tuo colore exiſtit: ſed in materia. cuiuſq dẽ augmẽtatiõe: color ille parit augeri/ maiorqz fieri dicit. Ideoqz accreſcit augeturqz/ p accidẽs. Nã nõ augmẽtatione q̃ ſit in ipſo: ſed alteri⁹ materie

78

79

80

81

videlicet. Et cũ te de loco in locũ trãſfers: ita q̃ in te ſũt moueri dicũtur. vt aia/ vt accidẽtia: nõ motu q̃dem q̃ in ipſis ſit: ſed q̃ in tua ſit materia. ideo tua materia p ſe mouet: cetera vero q̃ in te ſũt: p accidẽs. ¶Quid mot⁹ acqſitiuus/ eſt q̃ aliq̃d acqrit. vt in gñatione ſubſtãtia/ i augmẽtatione q̃ntitas/ in acqſitiua alteratione q̃litas. ⁊ in
82 mutatione ſcõm locũ latio. ¶Quid mot⁹ deperditiuus/ eſt quo aliq̃d deperditur: vt in corruptione ſubſtãtia. i diminutione quãtitas. i deperditiua alteratione q̃litas ⁊ in
83 mutatione ſcõm locũ latio. ¶Quid mot⁹ naturalis/ eſt qui rei cui ineſt cõuenire nat⁹ ſit. vt cõdenſatio/ frigefactio/ ⁊ mot⁹ deorſũ: terre. ¶Quid violẽt⁹/ q̃ rei cui ineſt diſcõuenire nat⁹ eſt/ cõtraqz ei⁹ naturã eſt. vt rarefactio/ calefactio/ ⁊ mot⁹ ſurſum: terre. ¶Et cũ omniũ et
84 actuũ ⁊ formarũ ſubſtãtialiũ ꝙ accidẽtaliũ materia ad ſuſcipiendũ ſit indifferẽs ⁊ ꝙtum ex parte ſui indifferẽter ſeſe habẽs: oĩs cõueniẽtia et diſcõueniẽtia/ naturale et violentũ: a forma ſunt perquirẽda: ita vt ea cõueniẽtia/ naturalia/ et ſcõm naturã dicãtur: q̃ forme cõuenire nata ſunt/ eãqz ſaluare: ⁊ ea diſcõueniẽtia/ violẽta/ preterqz naturã: que ipſi diſcõuenire nata ſint/ eãqz labefactare ac expellere. Epi. Iudicas ergo nichil a materia
85 cenſeri debere: aut naturale/ aut violentũ. One. Nichil.
86 ¶Quid indifferẽs/ qui neqz oĩno cõuenire neqz diſcõuenire natus eſt. vt lateralis flatuũ mot⁹. Res enĩ naturales q̃ recto tramite agitari nate ſũt ſi obſtaculũ offendãt: quo ſe min⁹ i rectũ agitare valeãt ad lat⁹ ſcſe devoluunt vt grauia ad lat⁹ deorſum. ⁊ leuia altrorſus et ad lat⁹ ſurſum. Et quia mot⁹ ⁊ quies oppoſita ſũt: ⁊ Peripatetici: oppoſiti naturã per ſuũ oppoſitũ ꝙquirũt: nos q̃rentes p ſuos oppoſitos mot⁹ queſtigabim⁹ hoc pacto.
87 ¶Quid quies/ p: luatio mot⁹ i ſubiecto nato quãdo et vbi moueri natũ ẽ. q̃ qñ ẽ ꝙatio gñatiõis: q̃es gñationis ſit. ⁊ qñ corruptionis: q̃es a corruptiõe. qñ augmẽtatiõis: q̃es ab augmẽtatiõe. qñ diminutiõis: a diminutiõe: q̃es ab augmẽtatiõe. qñ alteratiõis: ab alteratiõe. ⁊ qñ latiõis: q̃es a latione. Que qñ ſubiectũ ⁊ makia reſpicit: q̃es ſubiectiua nũ Diuiſio q̃rẽ cupat. qñ forma: kminatiua. ⁊ qñ totũ ꝙpletiua. Et ſicut p analogiã mutatio ſemp pro forma atqz actu accipit: nũc ad ſub- motus.

tecrū/nūc ad se/nūc ad totū relata:ita ḡdes sēp ꝓ subiecto:nūc ad se nūc ad formā/nūc ad totū relato. Epi. Sē tire ergo debeo idē esse subiectiuū motū/ēminatiuū/et cōpletiuū. Itidē et eē idē:ḡrē subiectiuā/ēminatiuā/ꝛ cōpletiuā. One. Subiecto videlz atq; essētia. sunt tā hec tamē ꝙ illa:rōne tria. Et qñ est priuatio alicui⁹ per se: quiescit ꝙ se:qñ vero alicui⁹ priuatio mot⁹ per accidēs fuerit:desciscit ꝙ accidens. et qñ est priuatio mot⁹ acqsitiui:desciscit a motu acqsitiuo. et qñ deperditiua deperditiuo atq; abiectiuo. ¶ Sed ḡdes naturalē est:q̄ rei ḡdescenti 89
ꝛuenit/eāq; saluat. vt terre ḡdes deorsū. ¶ Et violenta 90
dicit q̄ rei ḡdescēti discōuenire nata sit. vt ire ḡdes sursū Indifferētē tū haud multū dicere cōsueim⁹. verū ipa esset:q̄ neq; oino cōuenire neq; disconuenire nata esset. Hec ꝓ rua qualicūq; in circulo mot⁹ introductiōe: satis esse puto. nisi aliud tibi min⁹ detectū fuisse videak. Epi. nichil. One. Nos igit trāsferamus ad infiniti circulū.

MTA Expediend⁹ nobis erit ifiniti circulus. ¶ Quid infinitū primo:est ḡd nō est quātū. vt mēs/punct⁹. Et interꝛpetak non/finitū nō ꝙtū 91
¶ Quid infinitū secundo? vides notulā illā nigram instar spherule. Epi. Equidē. One. Nobis insinuat id cui adiungit in nro sensibiliū circulo reperiri nō posse. nos itaq; q̄stiōi: qua queritur ḡd infinitū secū doctā satisfacturi sumus. Si querit quid rei nichil est. Mā vt dixim⁹ esse nō potest. vt in paraphrasi demōstratione ꝓpiciū euadet. Si ḡd nomis:est ꝙtū transitū habens sed incōsummabilē. vt si aliqua linea extremis et diuisibilibus et indiuisibilib⁹ careret:diuisibil⁹ ḡdem:vt si nullum vndū esset eius primū pedaneū aut vltimum aut pars altera quecūq; dekminate ꝙtitatis. Indiuisibilib⁹ vero vt punct⁹: linea hec hoc scēo mō eēt infinita ꝛ sēp trāsitū haberet sed incōsummabilē. vt q̄ nūq; tota posset eē ptrāsita. et ita de discretoꝝ multitudine: cui⁹ nulla vnq; pma vari posset vnitas aut vltima. illa sicdē numerādo eēt ipertransibilis et hoc secūdo mō infinita. ¶ Quo pacto diducit infinitū secūdo? in infinitum 93
magnitudine et multitudine. ¶ Quid infinitū magni- 94

tudine? est qđ sue magnitudis caret extremis vt linea q̄ sue lōgitudinis careret extremis discreē infinita. et superficies infinita q̄ sue lōgitudinis et latitudinis. ꝛ corpus infinitū: qđ parit lōgitudinis/ latitudinis/et spissi-
95 tudinis extremoꝝ eēt expers ¶ Quid infinitū multitudine/est qđ sue ḡdē discrete/diuiseq; multitudinis caret extremis. Discrete quidē appositū est:ad multitudinē partiū cōtinui adinuicē cōtinuatarū excludendā. Et
96 he diffinitiōes ḡd nobis sunt. ¶ Quomō interꝛtak in-
97 finitū secūdo? infinitū actu. ¶ Quid infinitum tertio? est spacium cuius cum pars vna pertransita sit:nondū totū ptrāsitū est. vt si ꝓficiscereris Rhomā: et postea q̄ Mediolanū deuenisses/aut aliquo alio:aliqđ te pcōtareturi:fili (cum tu petas Rhomā) an tuum iter ꝛ suscep-
tum spacium iam finitum sit/an infinitū? responderes
98 infinitum. et bene quidē hoc tertio modo. ¶ Quid infinitum quarto? est qđ cum trāsibile sit: difficilē tamen habet trāsitum. magnitudine vt orientis et occidentis intercapedo. et multitudine vt multitudo capillorū tuo-
99 rum numerādo. ¶ Quid infinitū quinto? est cui sēper additio/subtractione fieri potest. vt cuilibet ꝛtinui numero sēper additio fieri potest:superatq; sēp aliqđ addendum. Et cuilibet cōtinuo sēper fieri potest subtractio:sēpq; relinquit aliqđ subtrahēdū. Idcirco qlibet cōtinuū et cōtinui multitudo:hoc quito mō cogno-
100 scitur infinita. ¶ Quo pacto diducit? in infinitū additione. cui sēper aliqđ superat addendum. vt multitudo cōtinui et rēpus. et infinitū subtractiōe cui sēper aliqđ
101 relinquitur demēdū. ¶ Quo mō iterꝛtak subtractio?
102 diuisio. ¶ Quo mō infinitū quinto? infinitū potentia. Et cum infinitū quinq; sint modi/et significatiōes. duarū tamē:secūde et quīte Philosophorum ꝓcipua cura est. Epi. Memini me alias audiuisse. vt infinitum ca-
thegorematicū/et syncathegorematicū; ꝛ infiniti syncathegorematici multiplices/variosq; modos. One. Fili mitte sophistis suas et Philosophis suas. quas dicis sophistice sunt apte: Philosophie parum. Et cōtra: q̄ Philosophie sunt apte:per parū sophistice, ꝓsunt. Sed
sine ad circulū loci veniamus. Epi. Sino.

Que infiniti acceptiones ad philosophiā spectāt.

QVID locus? Ira respondēdū est. Locus est extrinsecus terminꝰ corporis alterum cōtinentis. Additū est extrinsecꝰ nō quidē corpori cōtinēti sed cōtēto: qō etsi cōtenti superficies circūdās: ipsū cōtineat (vt tenue cuticule superficies extrema) ea tamē eiꝰ locꝰ nō est: qꝫ ipsi cōtēto nō terminꝰ extrinsecꝰ: sed potiꝰ intrinsecus existat. ¶ Et diducik locus in locū cōmunē et ꝓpriū. ¶ Quid locus cōmunis? est qꝫ multa ꝛtinet quibus imediatus nō est. vt celi lune concauū aerē aquā/ terrā/ et ex his cōtēperata cōtinet: quibꝰ imediatum nō est. Et eoꝛ locus cōmunis dicik. ¶ Quid locꝰ ꝓpriꝰ? est ꝟminꝰ corporis cōtinētis cōtēto imediatus. vt concauum lune: ignis locus est, ꝓpriꝰ. Mā est terminus et extremū celi: ignē cōtinētis tigni imediatū. Mā inter celi lune cōcauū et ignis cōuexū: nullū oīno intercipik/ iter hiatꝫ mediū. ¶ Quid terminū hic vocamus? corporis superficiē cōcauā. Corpoꝛ enī cōtinentis superficies due sūt cōcaua videlicet et cōuexa. ¶ Quid cōcaua? est corporis cōtinentis intereoꝛ vltima. ¶ Quid ꝛuexa? ea est qꝫ est corporis: oīm circundās vltima. Vidisti vt arbitroꝛ rotundū vitreū pomū. Epi. Et plerūꝫ habui. One. Cum plenū est aq̄ aut pigmētario aliquo liquoꝛe: illa eiꝰ interioꝛ superficies qꝫ liquoꝛē illū cōtingit/ cōcaua est: illa veꝛo cui manum admoues/ quāꝫ tāgis/ cōuexa. Epi. Hec michi captu difficilia sunt. One. ¶ Quid locꝰ naturalis? est i quo res naturales natura quieſcūt. vt ignis in celi lune cōcauo/ aer in cōcauo ignis/ aqua in ꝛcauo aeris/ et terra in cōcauo aque. Et solū hic rerū naturaliū naturalē locū diſkinimꝰ. Sūt enī singula sc̄m subtetā materiā passim expetenda. In quo loco res naturales natura ꝙescūt? in eo natura ꝙescūt: in qꝫ saluari/ conseruariꝫ nate sūt. ¶ Quid locꝰ violētꝰ? est in qꝫ res naturaꝫ minime natura ꝙescit: vt locꝰ sursū: vt celi et ignis cōcauū: locꝰ violētꝰ esset et aq̄ et terre. Mā in eo minime natura quieſcerēt. verū vnaqueꝫ res naturalis: vbi saluari/ cōseruariꝫ nata est natura quieſcit. An plura de hoc loci circulo requiris? Epi. Abunde dictum esse puto. One. Vacuū igitur transigamus.

103 104 105 106 107 108 109 110 111

Quid superficies cōcaua

Quid ꝛuexa

Quid locꝰ naturalis.

Quid violentus.

112 QVID vacuū ꝑmo? si qratur quid/ rei nihil est. si quid nois rōnē adhibemus: qꝫ sit locus nō repletus corpore natus repleri. Corpus hic corporeā substātiā dimensionibꝰ ꝓditā longitudie/ scilz latitudine/ ꝛ ꝓfunditate itelligim⁹. Si itaqꝫ effingas oēs nostri cōcaui corporeas substātias in nō esse redigi aut ab ipis dimēsiones auferri: tunc illa celi concaua superficies inter cuius latera nō interiaceret corꝑ/ dimensaue substantia vlla: vacua esse hoc ꝑmo modo ficta est. neqꝫ vacuū esse intrēdimꝰ qꝫ omni substātia/ oiqꝫ plenitudie vacet. Mā infinita illa plenitudo (quā Pythagorici volūt eē infinitā plenitudis substātie spherā: cuiꝰ cētrū sit vbiqꝫ et circunferentia nusqꝫ) excludi nunqꝫ potest. Epi. Si igik mea substātia manēte: a me substraherētur dimensiones: velles tūc eū (q̄ mihi nūc locus est) esse vacuū: tametsi mea substātia superficiē illā repleret. One. Scz. Dum tñ aeris te cōtinētis latera se nō cōiungerēt. Epi. An se cōiungerēt? One. Procul dubio. Mā tu āplius nō occupares: neqꝫ obstaculo illis aeris dimēsionibꝰ vllo pacto esses: quo minꝰ se cōiūgerēt: et simul/ vnaqꝫ tecū replerent. ¶ Quo pacto iterpraꝫ vacuū ꝑmo? vacuū ꝑuatiōe non q̄dē cuiuslibet oīno sed corporis dimēsi. ¶ Quid vacuū secūdo? si qraꝫ q̄d rei nihil est. Si q̄d nois dimēsio est corpora itra se nō cedēdo recipiēs vt si itelligas vnā dimensionē: lōgitudinē sc̄z latitudinē et spissitudinē nostrūsensibiliū cōcauū replentē: qꝫ nō cedēs corporibꝰ ipa intra se recipiat: et tm̄ suarū dimensionū simul cū corporum dimēsionibus quāte ipse corporū dimēsiones fuerint: semper habeat: talis dimensio vacuū secūdo diceretur. ¶ Quomodo interpretaꝫ vacuū secūdo/ spacium separatū. ¶ Quid vacuū tertio? quid rei nihil est. si q̄d nominis: est qō corporibus imersū: plenū nō est. ¶ Quo pacto diducik? in vacuū tertio ꝑuatiōe: quod q̄dē esset quedā parua vacua: inania corpore: nata repleri. Tī vacuum tertio dimensione: et hoc quidē esset parue dimēsiones corporibus immerse: aduenientibus corporibus non cedētes. An aliud quicꝫ de vacuo desideres? Epi. Nihil. Sed victa modo: mente reuoluo: quo singula re-

113 114 115 116 117

Quid vacuū ꝑmo

Quid vacuū secundo.

Quid vacuū tertio

etius intelligã/et firmius teneã. One. Ultimus igit sup=
est labor circulũ scz tibi declarare. Epi. supest. One. or=
diamur ergo hunc in modũ ipsum tibi recludere.

QVID tẽpus? Epi. me inrogas? One. Interrogo. ego hũc circulũ te i= 118
terrogãdo absoluã. Epi. Rñdeo igit tps
numerũ eẽ ꝑmi motꝰ ſcõm prꝰ ⁊ poste=
rius. One. vt ānus numerus est mẽsũ. et
mẽsis numerꝰ dierũ. et dies numerꝰ horarũ ꝑor ⁊ po=
steriorũ. Quẽ primũ motũ vocamꝰ? Epi. motũ ꝑmi mo
bilis. One. verũ ais. Et ꝑmũ mobile vltima/supremaq; 119
mobilis sphera est. ¶ Quo ordine sita sunt mobilia: se=
per a ꝓpinquioribꝰ nobis ad remotiora ꝓcedẽdo? Epi.
hoc ordine. Terra/aqua/aer/ignis/celũ/lune/celũ mer
curij/celũ veneris/celũ solis/celũ martis/celũ iouis/ce=
lum saturni/firmamẽtũ/et primũ mobile. One. vides ꝙ
primũ mobile oĩm mobiliũ esse supremũ: qꝺ et tu nume
rando feciſti vltimũ: tm tamẽ natura/ꝓfectione/et di= 120
gnitate oĩm ꝑmũ est. ¶ Sed quo motu mutat hoc ꝑmũ
mobile? nũquid gignit/corrũpitur/auget/minuit/alte
rascitur? Epi. nõ mihi videt itelligi debere. verũ
de eo motu qui latio est. One. De eo scz: et quẽ motũ: cir
culationẽ nũcupamus. Sed vbi est ille motus? Epi. In
ꝑmo mobili vt arbitror. One. Vbinã ergo? quando oĩs dẽ
omnis motus in suo sit mobili. et sicut vox ī aere? Epi.
Hoc modo. One. Vox ne aeri cui iest coextẽsa est quẽad
modũ albedo parieti? Epi. Hũc in modũ. One. Per ac=
cidẽs videlicet. qz nõ extensiõe q̃ in ipsa sit: sed sui subie
cti. Quanta vox/ q̃taq; parietis albedo? Epi. q̃tus aer
cui vox adest: et quantꝰ paries cui adest/adhereteq; albe
Q tẽpus est do. One. Per accidẽs tamẽ. ¶ Quantũ ergo tempus? 121
q̃tũ ꝙ accñs. Epi. Respondendũ mihi est: q̃tũ primũ mobile cui iest
sed addo sicut et tu per accidẽs. One. Cauti⁹ respondi=
sti ¶ Habet ne dimẽsio extẽsionẽ? Epi. Suapte natura 122
One. Et albedo intẽsionẽ? Epi. Cõsimiliter. One. Et la
tio successionẽ? Epi. idẽtidẽ. One. Aduerte igit. qꝺ ī
q̃titate extensio est: ī q̃litate est intẽsio: et in latione suc=
cessio. An q̃titas vt dimensio suapte natura extensionẽ
habeat? Epi. Jã diximꝰ ita esse. One. An suapte natura

intẽsionẽ et successionẽ? Epi. Minime. One. An q̃litas
vt albedo suapte natura intẽsionẽ habeat? Epi. Falsi su
mꝰ. One. An suapte natura extẽsionẽ aut successionẽ?
Epi. Nõ: nisi per accñs. One. Rationabilit loq̃ris diui=
sibilis ne albedo scõm intensionẽ? Epi. Maxime vt mea Q tẽpꝰ bifa
fert opinio. One. Sane respõdes. partes ergo secundũ riã diuiditur
intẽsionẽ habet. Sed quas eas vocas? Epi. Nescio: nisi
vt tu modo. One. Et gradꝰ ⁊ ptes intẽsiõis eas nũcupa
mꝰ. cõsidera igit q̃t diuisiões parietis albedo recipiat
Epi. duas vt puto vnã videlicet scõm partes extẽsiõis:
ad sui subiecti et dimẽsionis (cui adiungitur) diuisionẽ
ei ꝓpriã et accidẽtariã alterã vero scõm intẽsiõis par
tes eiꝺẽ ꝓpriã/ꝙ se/ sueq; nature accõmodã. One. Pe
ritius q̃ ipe expectabã respõdisti. cõsidera igitur vt ita
apte de tpe rñdeas: quot diuisiõibus secetur. Epi. Cõsi
militer duabus. vna scõm extẽsionis partes: ad sui sub
iecti ⁊ dimẽsiõis (cui cõiũgit) diuisionẽ: que tpi ꝓpria
et per accidens est: altera vero scõm successionis ptes ei
ꝓpria/per se/eiusq; nature accõmoda. One. Optime. et
harũ diuisionũ ꝑmam: primo albedis diuisioni rñdet: ⁊ se
123 cunda scõe. ¶ Sed age dic mihi. duo vnius dimẽsionis
pedalia ptes ne dimensiones vocas? Epi. voco. One. et
omnes vocant. Sed nũquid possunt scõm extẽsionẽ si=
mul esse? Epi. nõ. One. Nam se occuparẽt qꝺ minime na
tura sinit. tñ illa duo pedalia simul esse possunt scõm suc
cessionẽ. Epi. Possunt. One. Nũqꝺ primo latiõis: suc=
cessionis ptes: simul esse possunt scõm successionẽ? Epi.
non vt mihi videt: sed vna semp prius est et altera poste
rius/sempq; ꝑor succedẽs. One. hinc merito successio= Partes tem
nis partes appellari vident. Et diximꝰ qꝺ in q̃titate vt poris secũdũ
dimẽsione extẽsio est: in latione successio notatur. Epi. successionẽ
Diximus One. In analogia videlicet ⁊ ꝓportiõe. Ideo simul esse nõ
q̃ta pugnãtia est duo pedalia secundũ extensionẽ simul posse.
esse: tanta est duas successionis ptes: vt duas horas/aut
duo minuta: secũdũ successionẽ simul esse. Et sicut si duo
pedanea simul essent scõm extẽsionẽ: nõ plus cõtinerẽt/
occuparẽt atq; replerent q̃ vnũ pedaneũ. Ita q̃q; due
horę simul secundũ successionẽ: non plus atq; vna hora
durarent. De ptibus aũt extẽsionis secus euenit. Nam

bene simul sunt scom successionē. Epi. Et loqueris de partibus extensionis pme lationis? One. Loquor equidē. Sed pcedem? vlteri? ¶ Quē numerū partiū pmi mot? 124
arbitraris esse tēpus? an prime diuisioīs/ptiū videlicet
secundū dimēsionē sūptarū? an potius secūde t ptiū succedentiū: quas successionis partes nūcupauimus. Epi.
Secunde pfecto que ipi ei ppria/per se/scōmq; eius naturū exist. One. Jdeo pulchre i diffinitiōe adiectū est:
secundū pus et posterius: ad discrimē numeri partiū extensioīs et scom dimēsionē sūptarū: lationi ipropriarū
et secundū alterū cōueniētiū. Epi. Pulchre adiectū est.
et video? mihi plane intelligere: diffinitioniq; intellectū hunc haberi: tēpus numerus est pmi motus secūdū
Quid pſens primo successioīs ptes sūptus. One. Sane admodū. ¶ Quid 125
pſens pmo? Epi. est ipartibile: pteritū futuro 2nectēs
One. quēadmodū mediū punctū in linea ptem extensionis prioris linee cōiungit et posterioris: ita id ipartibile
(quod nobis adiacet) tēporis successioīs ptes: prioē scilz
et posterioē simul nectit: quarū ddez ptiū tēpus prius dixim? esse numerū et id imptibile pſens pmo nūcupamus. ¶ Quomō interptaberis pns pmo. Epi. Mūc/in 126
Quid pſens stans adiacēs. One. ¶ Quid pſens scōo? Epi. est tēpus 127
secundo. a dicto imptibili vtriq; nō multū distās. One. vt horas/
vt minutū. Et pſens hoc scōo modo tpis nomē est: pmo
aūt modo nō. ¶ Quomō interptatur pſens scōo. Epi. 128
Mūc. One. Est enī nūc homonymū vt pns: modo iptibi
Quid pteri- le/modo tēpus significās. ¶ Quid pteritū? Epi. est tē- 129
tum. poris pntis ps por. One. ¶ Quid futurū? Epi. est tpis 130
Quid futur pntis ps posterior. One. Jd pfecto tēporis pſentis? qō
nūc et ipartibile nobis adiacēs añcedit: pteritū dicit: t
tēporis pntis ps por. Et qō idē nūc et ipartibile: pntis
tpis sequit: futurū dicitur: et tpis pntis pars posterior.
¶ Te id tū aduertere licet bifariā dici et pteritū t futu 131
rū: actu videlz et potētia. Et pteritū actu et futurū actu
nūc diffinita sunt. et sunt: quēadmodū pſens cui? sunt
partes. Epi. ¶ Habet ne ergo pns suas successioīs ptes 132
simul quas pus simul esse posse negauim?. One. Habet
simul bene filt vt in toto: non autē simul scom successionē. quēadmodū aliqua dimensio: duo media ipam con-

stituētia simul vt in toto habet: non tñ illa simul habet
scom extēsionē: sed extra se sūt/t se nō occupātia. ita successionis ptes pntis scom successionē extra se sūt: t q̄si se
nō occupantes. Epi. Recte iā accipis. api mō q̄d pteritū
133 potētia q̄due potētia futurū. One. ¶ Olno pteritū po Quid pteri-
134 tētia tps id dicim?: qō fuit t cui? nihil olno est. ¶ Et id tū potentia.
futurū potētia qō erit sed nihil eius adhuc est. Epi. Et Quid futur
quid? si cepero totū tēpus a tuo natali ad nunc vsq; qō potentia.
nobis adiacet. One. Tēpus id nō olno pteritū actu: neq; olno pteritū potētia: sed ipm dicere deberes/partim
actu/et ptim potentia pteritū. Epi. Jntelligere video?.
One. Finge tibi charissime fili vnā lineā ante tuos oculos quietos et īmobiliter stantes: directe porrectā sine
termino quidem a te perceptibili: hoc modo.

visus tuus ex vtraq; pte in aliquo signo porrecte linee
deficit vt in a et b. Sitq; c in visus medio abvtroq; pcepti spacij extremo eq̄distās: ipm c est vt pns pmo. a b vt
pns secūdo. c a vt pteritū actu. c b vt actu futurū, a f pteritū potētia. et b e potētia futurū. Et si intelligas lineā
moueri f versus quousq; signū e perueniat ad pūctū b
linee oculi: tunc b eñet actu futurū: quod pus futurum
erat potentia. t a d potētia pteritū: quod pus erat actu
pteritū. Epi. Descriptionē intelligere video?. One. Fili
si cōp: ehendere posses: pmpta dictorū de tempore cognoscendorū analogia est. suam tamen Aristotelis assignaret i circulo. Epi. haud sane intelligo. One. Nec cura
135 modo. sed sine nos pcedere ¶ Que sūt i tpe? Epi. q̄ mē-
136 surant tpe. One. ¶ Que sunt ea q̄ mēsurātur tpe? Epi.
Ea ipa sunt q̄ incipiūt t designāt in tpe aut q̄si ipm tps
duratio est. One. vt res sensibiles et rerū sēsibiliū mot? Q̄ diuerso
incipiunt ac desinūt in tempore. et horum celestiū/suo? modo res
rūq; motuū tempus duratio et mēsura est. Jdcirco hec sint in tpe.

oĩa et sunt in tpe et mẽsurañ tpe: hec quidẽ vt mẽsura equante: illa vero vt mensura superante. Epi. vis ergo oĩm et celi et terre ⁊ sẽsibiliũ durationẽ eẽ tẽpus: qõ tñ extra terrã et sẽsibilia oĩa existit. One. victoriũ oĩm omniũq; corporee substãtie: soli pmo mobili intrinseca duratio: ceteris autẽ oĩb⁹ extrinseca. Quẽadmodũ tua dimẽsio tue materie/coloris/caloris et reliquoꝝ tuoꝝ sensibiliũ accidentiũ extẽsio est: soli tue materie intrinseca. 137
Mã soli materie inest: ceteris autem extrinseca est. Epi.
¶ Sed an oĩa sint in tẽpore? One. multũ. O fili refert. sicut nõ oĩa dimẽsa sunt extensiõe. sed meministi nos dimensiones rebus ad occupandũ ⁊ dcsecandũ additas esse dixisse. Epi. Memini. One. et dimensiões replentie ipedimẽto eẽ. et q̃ a dimensionũ cõditiõe et natura recederent: magis replere/magisq; plena esse. Epi. et hoc memini. One. q; vna dimẽsio cũ alia dimẽsiõe simul esse non potest. Epi. Scõm extensionem videlicet. One. 138
¶ Neq; vna successio simul cũ altera scõm successionẽ. vt dies hesterna simul cũ hodierna nullo ingenio esse potest. Epi. verissimum est. One. Tota igiẽ tpalis duratio simul esse nõ potest: aut alicui⁹ tpis due simul mediates. vt neq; due simul corporis medietates. Epi. vey
One. corporis sez scõm extensionẽ: et tẽporis scõm successionẽ. 139
Impedit igiẽ tẽpus durationem: perinde atq; corpus replẽtiã. Epi. Videẽ. One. ¶ Videturq; tẽpus rebus cõcessũ: quo ipsarũ vna duratio ita occupetur alterã secũ nunq̃ admittat/vtq; secẽt i partes vt in annos menses/dies/horas/minuta: quẽadmodũ oĩs dimẽsio i infinitũ secabilis est. Epi. Dino. One. Ad durandũ ergo successio et tẽp⁹ minime requirunt vt neq; ad replẽdũ dimẽsio. Epi. minime requirunt. One. Nõne ergo quoꝝ duratio a successionis et tẽporis cõditiõe ⁊ natura recedit: magis durabunt: quãdoquidẽ successio ⁊ tẽpus durationẽ impediãt. Epi. videtur vt de luminũ replentia et dimẽsiõe. One. Et si magis adhuc recedunt: magis suapte natura durabunt. Epi. magis. One. et si in infinitũ duratio illa a successiõis et tẽporis natura ⁊ conditiõe (que duratiõi vt dixim⁹ ipedimento/obstaculoq; sunt) recedit/euaditq; semota? Epi. in infinitum du-

Manuductio a tpe ad eternitatẽ

rabit. One. Enimuero oẽm durationẽ continebit. et cuilibet durationi sẽper aderit: neq; vlla durationẽ cõtineri poterit. vt neq; ĩfinita plenitudo dimẽsione: neq; ab vlla excludiuñ. Et amice si scire cupis (⁊ cupis vt arbitror) que ea sint entia: sua duratiõe a successione et tẽpore recedentia: sunt illa beata/⁊ supramundana entia: quoꝝ duratio et euũ: sic se ad nostrã tẽporaneã durationẽ habet: sicut sua plenitudo ad nostrã dimẽsam et corporeã plenitudinẽ. Et id quod in ĩfinitũ ab omni successione/tẽpore/⁊ euo: semotũ recedit: de⁹ ipse est: oĩs eui/successionis/ et tẽporis fons et origo/infinita durationis immẽsitas/et eternitas: cui oĩa et ẽterita ⁊ futura pẽsentia sunt: vt omni dimensioni pẽsens adest. q̃ nulla durattone aut tẽpore aut euo cõtineri potest: neq; a quo excludi. cuiusquidẽ infinitã sempiternitatẽ: res caduce ⁊ sensibles in hac paucula (quã vides) tẽporalis durationis functione imitantur. Et celestes corporee substãtie in toto tempore/totaq; tẽporis successione. Et entia illa beata/et supramũdana in toto supertẽporali euo: maiore eternitatis similitudine. Epi. Gratissima sunt hec: sed q̃ nõ facillime infirm⁹ (vt de plenitudine dixim⁹) capiat mẽtis obtutus. One. Gratissima fili: et ad q̃ et altiora multo nostre Philosophie cõtendit conatus. Sed hec nũc pro tua mediocri introductione satis esse videntur. Tu hec interim digere/et digesta memorie mãda. Et cũvoles abito: nisi quicq; tibi relictum est querendũ. Epi. nichil oĩno. abeo et que mones memorie mãdare curabo.

Dialogi physice introductionis finis.

DIALOGI difficilium Physicaliũ introductorij note.

Analogia/certa rei ad rẽ ꝓportio: q̃ ĩcerta certis ꝓbat a Platone mirifice ĩchoata: ab Aristotele cõpleta: multis ignota: et a plerisq; Philosophorum occultata. Quid analogia

¶ Prote⁹ fili⁹ Oceani ⁊ Tethyos: vates maximus nõ nisi coact⁹/victusq; volẽs oĩa veridica soluere. Proteus

¶ Milo Crotoniẽsis athleta fortissim⁹: qui nude manus ictu in certamine olympico taurũ ĩterfecit. stadio vno: spiritu retento portauit: quem totum die illo comedit. Milo

Enārius. Homophron. Neanias. Oneropolus.

QVAM me humane hospicio suscepe-
ris O Homophron deo semp
eterno gratias ago: habeoq; tibi t semp
habebo gratiā: maiorē quidem semp ha-
bitur⁹ imo vero maximā: si p̄riusq̄ a tua
domo recessero et me mee domi recepero: ope tua One-
ropolū videā. Ho. nō mō videas: sed et ei⁹ familiaritate
vt voles vtaris. vir enī humanissim⁹ est t me vt Herme-
neū fratrē quidē grādiorē natu: sūma beniuolēcia p̄sequ-
tur et amat. Enan. O oportune: sed scis cur id tā opere
optarim: qr si domū cōcessero: vix aliqū ad vos sum re-
diturus: sic grādeua sū etate. t me ad remotiora loca se-
pius trāsferre defessa etas nō patit. fragile michi domi
cilū est: vt qō p̄pediē michi ruinā minet: et qō vbi me
trāsferē do sepi⁹ agitarē: veluti valido pstatū vētō stati
illisū corueret. Ho. verū ais. ego et tu O Enāti fragile
et vetustate caducū corp⁹ habem⁹. aīa autē ipsa nō sene-
scit. nosq; corporis maleficio/t demolitione aliqū mori
oporter. qñ autē nescimus. nisi qō nos q̄ multos iā viri
mus annos: t veluti currētes vt spaciū trāsegim⁹: mul-
tos nobis nō supesse cognoscim⁹ qō in futurū viuam⁹.
Enan. Ita natura vult t recta rō iubet. Sed audi pot⁹
quid dictur⁹ sim. In hac tū grādeua etate nō vidi q̄ me
maiore voluptate affecerit tuo filio. neq; id assētādi gra
tia dictū puta: qr eius pater sis t eius p̄bā idolē libent
audias. Ego p̄pter etatē ipm accersens dixi: O fili Ne-
nia ad me venias. plane dic michi qso si pulchra⁹ litte-
rarū ludo īdulgeas. si ipm colis. colo iquit. p̄be inq̄ fa-
cis: si hanc tuā pulchrā tuuētā virtutib⁹ t sciētijs ador-
nare conaris. sed quā disciplinarum inquā p̄steris? an
Grāmaticā/Rhetoricā/Poeticā? quid? quadā benigni
tate respōdit In his o Enāti nō amplius versor: aliquā
do tum versar⁹. meū siquidē nūc studiū circa Philoso-
phiam intētum est Ipsum vteri⁹ interrogo. ad singula
modo quidē mirabili t michi iucundo p̄ōptissime respō-
dit: meq; suis respōsionib⁹ attonitū reddidit. Qō cum

persensit puer. Q inquit Enanti: si Oneropolū p̄sens
audias (p̄ceptor nēpe meus est Oneropolus) te ī maio-
rem admirationē cōuersurus est. Et illa certe hora vi-
dendi Oneropoli validū et mirabile desideriū cōcepi.
Turpe michi videt senē virum: puerū admirari. Siqui
dem admiratio ex ignorātia nascit: eor⁹ etiā q̄ pueri mi
chi cognoscere vident. Sed turpi⁹ suam ignorātiam ad
sua sepulchra seruare michi visum est. Puerū tamē fa-
teor: sum admirat⁹. Tu igit cū Oneropolū cognoscas:
maturem⁹ gressum ad ipm: vt et videam⁹: t parit (vt pol
licit⁹ es) ipm audiam⁹. Ho. maturem⁹. Enā. Jube puer
vna nobiscū venire. Ho. heus. Neania. Ne pīto assū pa-
ter. Ho. i celer/p̄curre/nūcia Oneropolo me vna cū amī-
co hospite Enārio: nūc ipsū visitaturos. Ne. Nūciabo.
Ho. iā puer nūciauit. eccū Oneropolū egredientem hūc
facie macilentū. One. O vos Homophronē et Enāri gau-
dio me afficitis multo: et multū facitis vt amici: qñ ad
hoc meū domiciliū vos p̄uertitis. hec michi p̄fecto ani-
morū beniuolētia: nullo auro/nulloq; p̄cio extimāda ē.
Ho. voluit te o Oneropole Enāti⁹ videre. q̄ cū doct⁹ sit:
oēs doctos viros amat: atq; cū doctis libēs cōuersat.
One. eū ipsum a multo tpe itidē videre cupiebā. et tibi
debeo gratiā referre: q̄ huc ipm ad me adduxeris: q̄ cū
doct⁹ sit: ab ipso poterim⁹ aliquid obtinere. Enā. Qua-
lem te absentē Homophron predicabat: talē p̄sens in-
tueor. Sed o Oneropole nequaq̄ a me q̄q̄ discere pos-
sis. Homophroni nuper narrabā: quo pacto puer qui te
audiuerat: admiratione me pene stupidum et attonitū
reddiderit. tanto magis id facturus es o Oneropole: t
me de ignorantia multorū liberaturus. Ho. Tu Onero
pole nunc (vt putamus) alienis negocijs minime es oc-
cupatus. One. Neq; domesticis quidē. verum enimue-
ro optabam aliquē huc aduētaturū quo cū mutuos ser-
mones agitarē. Ho. Et nos itidē tecū conferre optam⁹.
Ob seqre igit Enārio et michi: et in tuo docēdi genere
apperias nōnulla: q̄ Enāti⁹ sūmopere cognoscere desi-
derat. Neq; multū ī accessorio sermone laborem⁹. Enā.
Nos id efflagitam⁹: t nos huc hac de re venim⁹/gratiā
careigit Hōphroni. One. Quādoquidē ita vultis: nō pos-

sum vobis nō moꝛē gerere: mō id possim qꝫ me rogatis Sed eamus intro: sūt subsellia ꝺbus ilideam⁹/ quiescamusqꝫ. Vos mō explicet ſ q̄ in re vobis gratificari queā. Enā. Si ꝯtitatis naturā nobis aperis. hic a puero in admiratiōnē sū adduct⁹. One. vt vtriqꝫ ergo gratificer: a ꝯtitatis aperiēda natura hoc pacto sumam⁹ exoꝛdiū.

Quātitatis partitio

Quāritatis cōtinue diuisio.

QVANTITATVM hec est continua hec vero discreta. Enā. Discretā nūc omittam⁹: et cōtinue naturā ꝓsequre. One. ¶ Cōtinuarū hec linea hec superficies/ hec coꝛp⁹/ illa vero tēpus. Et lineā/ superficiē/ et coꝛp⁹ dimēsiones nūcupam⁹ quaꝝ forte naturā pri⁹ audire desideras. Enā. Ꝺ ipsū. Sed interroga puerū obsecro. in hoc vel gratificabere non parū Hōphroni cognoscetqꝫ de filio me nimis vera locutū. Gratū ne tibi hoc factum putabis Hōphrō Hō. Gratū. One. Dic age O Meania qñ tuo patri et Enātio gratū est. ¶ Cur dimēsiones vt lōgitudo/ latitudo et ꝓfūdū reb⁹ sint tribute? We. Quo res ipe dimēse sint: lōge/ late atqꝫ ꝓfunde: q̄ res occupēt/ distrahank/ atqꝫ secētur vt albedo reb⁹ tributa ē: quo res albe sint et visu discernātur. One. Et si oēs ad distrahendū rebus sensibilib⁹ concesse sint: maxime oīm coꝛp⁹ ad occupandū tributū esse videt. Mā coꝛpa nunꝯ sese occupare et simul esse: natura pmittit. ¶ Sed an si vn⁹ sol in oriēte situs luceret et alter in occidēte: an inꝯ vtriuſqꝫ lumē nostrū cōcauū offenderet? We. vtriuſqꝫ. One. Etiā si collustra/ lumina qꝫ illa diuersaꝝ essent naturaꝝ? We etiā. One. et vbicūqꝫ in nostro cōcauo vnū illoꝝ luminū adest: illic adest et alterū. We. adest certe. quēadmodū per totū manū meā et vbiqꝫ simul adest coloꝛ et caloꝛ: et vbiqꝫ in lacte candoꝛ et dulcedo. One. Quo pacto id poti⁹ eueniat: ꝯ de meꝝ te? vt vbicūqꝫ nostrū sit vnus: simul alter nunꝯ esse possit? We. Non sine ratione. Mā lumina illa/ coloꝛ/ caloꝛ/ candoꝛ/ dulcedo et similia: neqꝫ dimēsiones sūt neqꝫ in se dimēsiones hūt. nos autē dimēsiones habem⁹. q̄ cū se occupare nequeāt: nos simul esse posse minime pmittunt. One. Sed ꝺd. replēt lumina illa/ caloꝛ/ coloꝛ/ cādoꝛ et similia? We. Replēt. et ꝺdē suapte natura: at nō occupāt.

1

2

3

4

One. et tua aīa/ tuaqꝫ potētia? We. Et hec quidē vt ꝯtū mee dimēsiones replēt: tū et mea aīa/ et mea potētia et q̄cunqꝫ illis dimēsionib⁹ in me ꝙtuncta sunt. neqꝫ ꝺdē hec se occupāt. Mā dimēsiones nō sūt. Que. Dimēsionib⁹ ergo vt repleāt tibi nō egere videnē. We ſcꝫ. ꝺn poti⁹ officiūt/ nocētqꝫ. One. Sublatis ergo nostris dimēsionib⁹ Hōphron/ Enāti⁹/ ego et tu simul idē replere possem⁹ vt vnius cuiusqꝫ nostrū simul act⁹ cū actu: et potētia cū potētia adesset. We. Michi ,phibet. nā nos non occuparem⁹ neqꝫ alter alteri ſpedimēto esset quomin⁹ simul esse possem⁹. vt neqꝫ lumē lumini. One. Et cēlesvt arbitroꝛ q̄ a natura dimēsionum et coꝛporea mole recedunt: magis suapte natura replere. We censeo. nec ab re quidē. cū dimēsiones plenitudini et replētie obstaculo/ ꝓpedimētoqꝫ sint. One. Et q̄ magis a dimēsionū cōditione ꝯ lumina illa posita recederent: magis vtiqꝫ replerēt. We. magis. One. Et q̄ neqꝫ sua natura/ neqꝫ per alterū dimēsa sunt: magis a dimēsionū ꝙditione recedūt. We. magis certe. One. Magis ergo replēt. We. Fateoꝛ. One. Et si ꝺd ad huc in ſinitū magis a dimēsionū ꝙditione recederet/ q̄ plenitudini/ replētieqꝫ officiūt. We. Ꝺ in ſinitū repleret/ imo idipsum ſinita plenitudo esset. One. Videsergō chare Hōphronis fili ꝯ facile sit celestes/ supramundanasqꝫ beatas ītelligētias celos replere: quādoquidē hoc sensibile lumē tā facile nostrū cōcauū offundēs: minus a dimēsionū cōditione/ atqꝫ natura recedat. videsrursū quo mō de⁹ oīm rerū ꝓncipiū: infinita sit plenitudoꝛ ola idcirco replēs: quē neqꝫ celi et terra capiāt ſfra mundū totus existēs totoꝛ et extra: hūcqꝫ mūdū factū in Atomo. We. haud hoc vltimū intelligo. One. Sue plenitudinis ſcꝫ. Hec forte et similia. O Enāti a puero audiuisse potuistit si hac de re ipsum tētaueris. Enā. Audi ut equidē alia. et semꝑ modo mirabili: moꝛe tuo in fine aliq̄d diuinū ꝙficiebat. ¶ Sed tu age. te aliquātulū de animi nostri plenitudine loquērem audiā. One. Ut tibi placet. Michi siquidē videt nostra aīa magis suapte natura a dimēsionū natura et cōditione recedere: ꝯ bouis/ leonis aut cuiusꝯ alteri⁹ aīalis aīa: vt cui nichil vnꝯ distrahi/ aut addi quicꝯ possit. Coercetur tñ/ cōtinetur qꝫ

Ab infima plenitudine ad sūmā ſub uectio

dimẽsionũ finib⁹. Enã. magis recedere arbitror. One.

Q aia rõnal cũ supioꝛib⁹ mẽtib⁹ et cũ inferioꝛibus formis cõueniat.

¶ Q nõ distrahitur: hoc habet qua cũ superioꝛib⁹ mẽtibus cõuenit. q vero dimensione coercek/ cõtineturqꝫ: qua cũ inferioꝛib⁹ formis. Enan. Quid ais coercetur? One. Per accidẽs videlicet Mã nostra aia nostris dimẽsionibus cõiungitur: partĩ sicut albedo: partĩ vero alio modo. Mã coꝛpus dimẽsum iformat. Et sua plenitudo/ suaqꝫ repletiua tãta est: quantũ coꝛp⁹ ipsum: coꝛporisqꝫ dimẽsio. Et si coꝛp⁹ excrescere ꝙtumlibet intelligam⁹: ipsam nullo eddito totũ replectura est. ⁊ si quãtumlibet minui: nec; plus minusculo coꝛpore replebit. excremẽta tñ ⁊ decremẽta: natura determinata sunt. habet igit rõne dimẽsionũ: vt nõ plus q̃ suũ coꝛpus (siue magnũ sit siue paruũ) repleat. Enã. Et diceres forte aiam quãtã p accidẽs. One. Michil obstat. nã dimẽsionib⁹ cõiũgit: eius q̃ dimẽsionib⁹ arcek atqꝫ cõtinek plenitudo: sed nõ desecak distrahiturqꝫ: vt ⁊ cetere forme: dimẽsionũ distractione. ¶ Sed si supioꝛ supꝛamũdanaqꝫ mẽtiũ aliq̃ sit in oꝛiẽte: totã ponem⁹ esse i oꝛiẽte. nã partes nõ habet. Enã. verũ ais. One. Et si in occidẽte: totã in occidẽte. ⁊ vbicũqꝫ fuerit: totã. Enã. vbicũqꝫ fuerit: ponem⁹ totã.

Alaꝫ rõnalẽ eẽ totã in toto et totã in qualibet coꝛporis parte.

Sed q̃d tũ One. Et cũ nostra aia ceterarũ inferioꝛ formarũ: sit maxime vna: vt q̃ partib⁹ careat quib⁹ distrahi/ diuelliqꝫ possit: ⁊ ipsa vbiqꝫ i nostro sit coꝛpe: ipsa tota erit i toto coꝛpe/ ⁊ tota in q̃libet coꝛporis parte: quẽadmodũ intelligẽtia tota: in toto celo/ et tota in q̃libet celi parte. Et enĩ celũ ad itelligẽtiã: ita coꝛp⁹ hoc nostrũ ad animã. hoc tñ interest. q̃ supꝛamũdana mẽs: celi dimensionib⁹ nõ ꝛiungit/ illis nõ coercek aut cõtinek. qõ mẽs nostra suis cõiuncta dimẽsionib⁹: sustinet ⁊ patiẽ. Enã. videoꝛ ꝛcipere quõ nostra aia: tota sit i toto coꝛpoꝛe: totaqꝫ rursũ in q̃libet coꝛporis pte. qõ ad hãc vsqꝫ etatẽ elanguit cognoscere. ⁊ me hac ignoꝛãtie egritudine (fateoꝛ) pulchꝛe soluisti. One. ¶ Sed q̃d de pũcto? Enan. Tuũ expecto iudiciũ. One. Perpax michi replere videtur: sed potiꝰ eẽ replẽtie terminꝰ. Mã linea: q̃ lõgitudine tantũ replet. Enã. Et michi quidẽ ita videk. One. Qõ igit hoꝛũ magis plenũ/ magisqꝫ replet: an pũctꝰ/ linea/ superficies an coꝛpus? Enan. Coꝛpus. One. Mã sua ple-

nitudo tribus perfecta cõsurgit: lõgitudine/ latitudine et ꝓfundo. Replet enĩ et secundũ lõgum/ et latũ/ et ꝓfundũ. Deinde supficies. cuius plenitudo duob⁹ cõtenta: tantũ lõgitudine ⁊ latitudine replet. nox linea/ vno: sola lõgitudine replẽs. Et hoꝛũ omniũ vltimũ locũ obtinet punctũ: minime sua natura plenũ. Enã. Ita videk.

9 One. ¶ Utrũ ergo illoꝛũ an pũctũ/ an coꝛpoꝛ: supioꝛib⁹ mentibus et aie nostre simili⁹ putas? Enan. Ego ratiocinatione tua huc adduct⁹: coꝛpus simili⁹ esse puto. Mã maxime dimẽsionũ plenũ replentiãqꝫ habẽs cõclusit: pũctũ autẽ oĩm minime. mẽtes autẽ supioꝛes et aia nostra: maxie plene. One. Ergo tibi videk supioꝛes mẽtes et animã melio⁹ per coꝛp⁹ inuestigari posse ⁊ cõcipi: q̃ per punctũ. Aut autẽ id ꝙ pũctũ efficere molirek: tẽtaret id efficere: ꝙ id qõ remoti⁹ est atqꝫ dissimili⁹. Enã. Tentaret, ꝓfecto ideoqꝫ id sati⁹ efficeret ꝙ coꝛpus. One. ¶ Uides ergo quomodo nostra aia: superioꝛ et inferioꝛũ media est. his affinis: q̃ materie cõiuncta: dimẽsionib⁹ arceatur/ cõtineaturqꝫ. illis vero: q̃ ipers sit: nullas (vt et celestes forme) quib⁹ distrahak ptes habẽs: vinculũ oĩs et celestis ⁊ sensibilis creature. Enã. Hec michi o Querope audire gratissimum est. One. ¶ Sed age si a nostro cõcauo dimẽsiones sublatas itelligam⁹ (qõ tamen fieri natura nõ posse nulli dubiũ ẽ/ i nulliusqꝫ cõtrouersiam venit). Quid tũ: an nostrũ cõcauũ plenũ/ an vacuũ putas? Enan. Et tu quid eo in casu sentires? One. Plenũ: substãtia scilicet: vt materia ⁊ rerũ formis. Mã a dimẽsionib⁹ plenitudinẽ/ replẽtiãqꝫ nõ habere cõfessi sumus: vacuũ autẽ coꝛpe dimenso. Enã. Haudeo hec a te cognoscere. ¶ Sed tũc materia et rerũ forme nullo pacto occupant. One. Meqꝫ vllo pacto q̃dẽ distrasti/ diuelliqꝫ possunt: immo sicut dimensio rerũ cõtinuatio ẽ: ita quoqꝫ rerũ distractio atqꝫ diuisio. Enã. Quo pacto igitur tũc makia totũ nostrũ cõcauũ replẽs: a supioꝛe substãtia differet? ⁊ eiꝰ replẽtia ab illiꝰ replẽtia? One. Longo interstitio. Mã ipsa semp dimensionib⁹ cõiungi nata est/ eas in se recipere/ eaꝝ sectione secari/ ⁊ occupatione occupare. Intelligẽtie autẽ et supioꝛi substantie: nichil tale ꝛuenire potest. sicut ne qꝫ alba/ neqꝫ nigra/ calida/

Materie a dimensiõib⁹ separate ⁊ substãtie superioris discrimẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aſ oīs diui-
ſio quātitatē
ſequatur.

aut frigida vnꝫ ex poteſt. Enā. nūꝫ ſane. One. ¶ Vidē 13
tur ergo diuiſio ⁊ pres: q̄titatē ſeq. Enan. Proculdu-
bio. One. Sed hec diuiſio ⁊ he partes: q̄titatē diſcretā.
hec vero rurſus diuiſio et he ptes vt diſtracte/diſciſſeq̄
cōtinuā. Quo fit vt ſeparate eo quo poſuim⁹ mō mate-
rie: hoc mō partes nulle ſint. Mā ſecari/diuelliq̄ nō po-
teſt. Enan. diſcretā quātitatē alio loco determinandā po
ſtulauim⁹. Sed tu modo dic obſecro: haberet ne mate-
ria hoc modo ſeparata: ptes? One. Idcirco addidi hāc
diuiſionū haſq̄ partes: q̄titatē diſcretā ſeq. Enā. Quo
pacto? nō perpēdo q̄d velis. perpēdis tu Homophro-
ne. haud adhuc enāti ſed nobis clari⁹ aperiet. Fac no
bis o Oneropole: clarā huiuſce rei intelligētiā. One.
Rē q̄rtis faciendā ad quā graues ſcirpi/graueſq̄ ſur
gunt difficultates: mozē (tamē) gerā (vtcūq̄ potero) fa-
cere quod optatis. capio materiā dimēſā A b inter nos
et celi cōcauū cōtentā: quā in quinq̄ partes A/C/D/E/
B dimēſiōis diuiſiōe: intelligo diuiſibilē. vocoq̄ mate
riā ſub dimēſiōe A cōſimilē materiā B: et cōtētam ſub
c materiā c: cetera deinceps. manifeſtū eſt materiā A nō
eſſe materiā C. Nā ſimul diſtractiōe dimēſionis A di-
ſtraherec ſcoꝛſū a c: et parī ratione ſcoꝛſum a d. quare
materia c non eſt materia d. et de reliquis idē ſubit iu-
diciū. Enan. idē. One. Subſtracta ergo dimenſione a
tota materia a b: remanet tota materia a c d e b: totū
nō occupando replens. Enan. remanet. One. remanet
etiam materia a et materia c/et d/et e et b. et materia a
non eſt materia c: neq̄ c materia d. vt neq̄ prius. Fieri
ne⁹ nequit vt q̄ pri⁹ diuerſa/diſtinctaq̄ ſūt: vnꝫ fiāt idē. Et
d e/et b idē ſubit iudiciū. Enā. Proculdubio. One. et
partes ille diuerſe totā materiā a b conſtituentes: vt di
uerſe dimenſionis partes totā dimēſionem: diſſectiōis
diſtractiōiſq̄ partes dici nequeūt: vt q̄ nullo pacto deſe
cari/diſtrahiq̄ valeāt. Enā. rōnabile videk. One. Par-
tes igit̄ diuerſe diſcretiōis erunt/et ſcōm numerū ſum-
pte: et diuiſio illa ſcōm quātitatē diſcretam intellecta.
Enā. Opoꝛtet. One. Intelligis ergo: cur pri⁹ dixeri hāc
diuiſionū/haſq̄ ptes quātitatē diſcretā ſeq? Enā. Arbi
troꝛ vtrūq̄ noſtrū mediocriter cōiectare. ¶ Sed forte 14

neuter noſtrū ſentit qui grauis ſcriptus queue grauis
difficultas i de emergat. One. maxīa pfecto ſecretiſſima
et latētiſſima: quomō videlicet vnū ſit multa. quāquidē:
Sophiſte: ſophiſtice tractār. et Philoſophi occulte ⁊ p
funde. Enā. Aperi⁹ id nobis ſtelligēdū cōmitte. One.
vt poſſum. id addubitant: ne quēadmodū ptes replētie
materie a/c/d e/et b multe ſunt et diuerſe: tametſi nūꝫ
dimenſiōibus ſubſtrata/ſubiectaq̄ eſſet materia: an id
plenitudini ſtelligētie/ꝛaīe cōpetat/vt ſi ſit coꝛpus meſi
g k ſcōm dimēſionē et materiā in q̄tuoꝛ ptes g/h/i/k diu-
iſſibile: non vobis dubiū eſt aliud mee potētie et maīe
eſſe ſub g/aliud ſub h/aliud ſub i/et aliud ſub k: q̄tuoꝛ-
q̄ eſſe potētie diuerſas replentie ptes. Enan. nō dubiū.
One. Sed vobis dubium eſt an aliud aīe ſit ſub g/aliud
ſub h/aliud ſub i/et aliud ſub k. Enā. Id nos āgit. One.
Sed quid tandē vobis videk? Enā. Mihi quidē ſic eſſe
opoꝛtere: quid autē Homophroon ſētiat: neſcio. Mo. Idē
quoq̄. One. Non igitur g anime eſt ſub h neq̄ h ſub i
Enā. ſic eſt. One. Euanuit igit̄ ſuperioꝛ ſermo: neq̄ id
plane verū eſt noſtrā animā totā eſſe ī toto coꝛpoꝛe/to-
tāq̄ in qualibet coꝛpis parte. quēadmodū tū ſupra cō-
feſſi fuimus: ſed tota erit in toto et ptes in ptib⁹. imo cū
materia quedā ſit ptiū ifinitas ex quibus conſtat: ſimi-
libus tñ natuꝛa: ſicut linea ex ifinitis ptialibus cōſtat li
neis: ita quoq̄ aīa nra q̄dā erit ptiū ifinitas ex q̄b⁹ ſuo
modo: vt materia ex ſuis: ſubſiſter. tametſi cū dimēſiōe
(vt materie partes) diſtrahibiles non ſint. q̄ ſi vobis
abſurdū videtur: neuter veſtrū recte ſenſit. Enā. neuter
vt opinoꝛ. et nos belle ad cōceſſoꝛū oppoſita deduxiſti.
Sed nūquid aliud et aliud replētie aīe noſtre eſſe opoꝛ
tet ſub g/ſub h/ſub i/et ſub k? One. nō ſi vt opoꝛtet re-
darguti ſumus. Enā. Oſtende ergo nobis ſi potes quō
id nō opoꝛteat. et nos hac ignoꝛātia libera. One. Graue
on⁹ iponitis. id tū quōcunq̄ efficere molīar. Enā. Sat
nobis erit. One. Recte ne dictum putatis: rerū oīm p̄n-
cipiū: infinitā plenitudinē eſſe/olaq̄/replere? Enā. Re-
cte. One. Et id ipm vnū eſt. Enā. imo maxīe vnū. One.
Quod autē maxime vnū eſt: fieri neq̄t vt ptes vllas ha-
beat. Nam iā pot⁹ multa eſſet: et nō ipm maxime vnū

k
i
h
g

Enan. esset. One. Et tamen eius plenitudo atq; replentia adest parti materie a/et c/et d/et e/et b. quandoquidem infinita est: et omnibus adest. Enan. Adest procul dubio. One. Et tamen non aliud et aliud plenitudinis eius et replentie: nam partes haberet. Enan. Sic est. One. Non igitur si alicuius plenitudo et replentia alicui tori dimenso assit: oportet cuilibet dimesu mediarū/ tertiarum/aut quartarum: aliud et aliud plenitudinis illius respondere. Enan. Non certe oportet. One. Et ita de intelligentia et nostra anima. que si secus repleret/diuersaq; numeri plenitudinis partes haberent: quelibet esset quedā partium infinitas: et potius infinita q̄ vnum. Enan. recte dixisti nos in grauem vnius et multorum incidisse difficultatem. One. ¶ Grauis hec fuit (nec immerito) atiquorū Philosophorum difficultas: vt Parmenidis Pythagori/et Zenonis Meleate vides ergo quo modo anima nostra sit punctū corpus nostrū replens. et intelligētia punctū replēs celū. deus autē punctū: totū replens vniuersū. punctū autē vbiq; i analogia. Enan. Effecisti qđ postulabam⁹: reddidistiq; nos tua responsiōe contētos. graues que ex dict⁹ emergere possent difficultates nunc missas faciam⁹: et aliqđ leuius tractemus. One. quidnā? Enan. cū nobis de dimensione inciderit sermo: quā trinā posuisti longitudinē/latitudinē et ꝓfundū. Itidē lineā/superficiē/ et corpus: et punctū omniū videak esse termin⁹: nobis gratificabere si eius naturā explices. One. Sūmopere cuperem vobis obsequendo placere: et vobiscum conferēdo veritatē inquirere. Sed forte Denanti harum rerum longi temporis vsus te fecit peritum: aut ꝓpriꝰ ingenū excellens bonitas: aut ex aliorum libris (qui perquirēdi studiosus es) iam optime vidicisti: et solū nostrū dogma examinare tentas. Enan. Non ita est per amiciti am nostrā Dneropole. verū vbi ceteris meo more cōtrarius sū: ego tecū vna et Domophron libēter concordamus: et ego id abste ꝓ munere rogo: vt tuā deprom as sententiā. Do. Ego itidē requiro. One. quādoqdē me serio requiritis: qualēcūq; tñ meā depromā fētēnā hinc michi aucupans exordium.

Parmenides
Zeno.

16 ONTINVA sant quorū vltima sūt vnū. Se

17 tangētia vero: quorū vltima sūt simul ¶ Punctū est linee vltimū cuiusq; dez pars nulla est. Nā si partes vllas punctū haberet: ipm minime vltimū esse posset ¶ Et linea est superficiei vltimū: latitudis expers. ¶ Supficies vero

18 corporis vltimū: spissitudis/crassitudisq; expers. Pūcti siquidē natura est ad cōtinuādū/terminādū et tāgēdū.

19 Cōtinuat enī lineā: lineā termīat/inchoat atq; finit. Et linee aut in directū ꝓtracte vt a c/et c b: aut āgulū faciētes vt d e/et e f set tangūt in pūcto. Nā c vnius vltimū: et c vltimū alterius simul sunt. Itidē et e vnius: et e alterius Lineevero natura est ad cōtinuādū/terminandū/tangēdum/et distrahendū vt quelibet secūdū vnū secandi iteruallū sectionē recipiat. Enā. Ad cōtinuādū ꝙz supficiē/supficiē terminandū: et quo se (seu in directū ꝓtense seu ad angulū) supficies tangant. Jd te velle opinor. One. Jd ipsum. Et supficies idētidē rebus accōmodata videtur: quo corpus cōtinuet/terminet/tāgat quoue distrahak. Nam duo sortita est secandi interualla. Corpis aūt officiū atq; natura: nō āplius cōtinuare/ termīare aut esse tangēdi mediū: sed eo opus est ad occupādū et distrahēdū. Enā. Ira mihi cōsonū videt. Nā nihil corpore cōtinuatur: sed corporis media: et cetere partes omnes: supficie cōtinuātur. neq; corp⁹ vllū: corporis terminus est. One. nā huiusmodi terminus quidda corporis vltimū esse debet. quod nullū corpus esse potest. Neq; corpora ad tangendū: vt puncta/linee aut superficies: cōducūt: nam simul esse non possunt: vt que sese occuparēt quod natura nō finit. Enan. Sic est. One. Ad occupandū aūt cōducit corpus: vt quod secū nunq̄ simul alterū corpus admittat. Et ad distrahendū: qnod triplex sortitum sit

20 secandi interuallū. Enā. ¶ Sed vtrā Dneropole duarū vltimarū conditionū: corpori accōmodatiorē/magisq; ꝓpriā arbitraris? One. Ego reor occupationē. Nam omne corpus occupat: non autem distrahitur omne: vt celeste. Sed dumtaxat distrahuntur diuellūturq; que

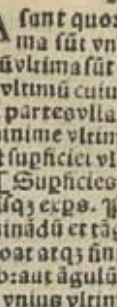

fluxe potētie simul/vnaq; distrahibili addicta sūt. Enā. Ira mihi cōsciebā. One. Sed putas ne aliud eē magis accōmodū magisq; ppriū corporis officiū ꝙ occupare: simulq; cū altero corpore esse non posse? Enā. Quid nā aliud? One. Bene facere esse corporeā. Nā id nunq; ab alio cōiuncto corpore separari potest. alterū autē potest: etsi non nature igenio/atq; potestate. Enā. Quomodo hoc dicis? One. ¶ Mēs tua suapte natura nō occupat. Enā. Nō occupat. One. Et tuū atq; meū corp⁹ hoc pacto occupāt. Enan. vtrūq; hoc pacto. One. Et mēs tua: et aīa tua mea: per tuū et meū corp⁹ occupāt: ita vt tua aīa simul cū mea: idē replere nō possit/neq; possit fieri. Enā. Per accidens videlicet: ꝙdiu nostris corporeis molib⁹ coniuncte alligateq; fuerint. One. Et mens nostra magis a dimensionū conditione et natura recedit: et ad plenitudinis naturā accedit: ꝙ dimensio a cōditione et natura plenitudis et replentie. Enan. videtur. One. Recte iuria. Nam corp⁹ per seipsū plenū/replentiāq; habet. animus aūt nr nō per se occupat. Enā. Haud dubiū. One. Si igitur mens nra ad corp⁹ sese haberet: vt nūc corp⁹ ad ipam sese habet: sicut mēs nostra nūc corporis cōditionē: ita et corpus tūc mentis seq̄retur cōditionē. Enā. Cōsentaneū videt. One. At nūc mēs: corpea obruta mole per corpus occupat: datq; aie corpus (vt ita dixerim) replētiū occupanti. Enan. Cōcessum est. One. Daret igr tūc mēs corpori plenitudinē atq; replentiā haud occupantē: ita vt nihil obstaculo foret: quo min⁹ vna cū aliis corporibus esse posset. Enā. ꝙ pulchre me deduxisti (qō et ego diu in hac cana etate deductus desiderauerā) ad contēplandū quomō beatifica corpa haud occupēt: etsi dimēsa longa/lata/atq; pfunda sint. Et me nūc hac: tua gratia liberasti ignorātia. One. Per accidēs videlicet. alterius cōditionē: et nō suā q̄dē sequētia. Sed vide quo euagati sumus de pūcto disputaturi. Ridebit nos Homophron: si longi⁹ pergere pseuerem⁹. Enan. Felicit̄ quidē. Optaret etiā Homophron te longius euagaturū. sed qñ tibi placet ad ppositū reuertamur. ¶ Hoc tamen petito: cū t puncto/et linee/t supficie: termiare cōmune sit: quod illorū pfectius/magisq; terminare sta

Quid ppriū corporis officium

Qd occupatio supnaturaliē pōt abesse corpori

Cur corpora beatifica nō occupēt

tuemus? One. Sicut corpus magnitudinū pfecta est et omnis: suo ternario cōpleta/perfectaq; consurgens (longitudie enī/latitudie/et spissitudie cōsurgit: preter que: Qd supficies nulla magnitudo/nullūq; secādi interuallū relictū est) perfecti⁹ est ita superficies: terminus pfectus est et omnis. suoq; ter linea et punnario cōpletus perfectusq; cōsurgens: qui trin⁹ est: longitus t̄minet. gi scz/latt et profundi: Et si proseq; voles: nos tandē digredi coges. Enā. Haud plura hac de re amplius sciscito: ad nostrū relabor punctū. One. Ipm ad cōtinuādū et terminandū et tangendū: aptū esse posuimus. Enan. vtiq;. et tametsi ipm spers sit: indiuiduūq; diuisioni thī aptū est. One. non sui scz sed linee. nā linea scām pūctū diuidua est. Enā. Hoc ipm est qō me āgit. quomō linea videlicet scām punctū partiat: vt linea a b scām punctū c. nā prinus diuise: duo pūcta sese offerūt vt puta c t d q̄ si simul in linea a b erant: pculdnbio duo pūcta i eadē linea sibiūicē prima et imediata fuissent. Et si duo: cur non oīa imo et infinita? abeatq; linea ex punctis cōflata? One. hoc siquidē ipossibile: quādoquidē punctū pūcto additū: nullā attollat magnitudinē. Qui enī fieri possit vt qō oīno extensionis expers sit et imune: oīno extēsionis expti additū: aliquē extēsionē paret? Enā. Nullo pacto. Id me rurs⁹ vrget: quomō diuisa linea iterū ptinuetur. Nā capere neq; vnū punctū ex duob⁹ cōflari posse cōtinuādo. vt neq; pri⁹ ex vno duo cōflatū iri diui dēdo que si manēt in linea: posteaq; recōtinua facta fuerit: iterū duo puncta in eadē linea simul erūt. eadēq; mihi insurgit difficultas de linea cū supficiē diuido: et cū diuisū reunio: eadē ꝙ de supficie cū corpus diuido: diuisūq; reiungo. Libera me si potes O One rope hac ābiguitate. One. Non vtriq; parua est O Enāti. Enuero eā puto ex qua vniuersa de pūcto Philosophia pendeat. Enā. Ea absoluta cōtēt⁹ abibo. One. Conabimur quomōcūq; id efficere. Et statuam⁹ nobis lineā a b i qua signemus duo puncta terminātia t nō cōtinuātia a b. et c media pūctū cōtinuās. quod q̄dē lineā a c vt finis termiet: et lineā c b vt ꝓncipiū. t lineas a c et c b copulet/vniat t cōtinuet vt ērū c vltima sit: re aūt et subiecto vnū. Enā. Rōne scz multa. One. Hoc ipm. Nā rōnū diuersitatē at

a c b

a c d b

a c b

tendētes q̄ vnius sit finis et alteri⁹ p̄ncipiū: ip̄m c vltima dicim⁹: attēdētes aūt rē ip̄m ꝛ id qđ est ip̄m dicim⁹ vnū. Et si abs re sciscito: an p̄ctū a: termin⁹ linee a c: alicuius alterius linee nō cōicantis sit termin⁹? Enan. Subduco nō. One. Et tale p̄ctū solū termin⁹ est: ꝛ nō cōtinuat. Enā. Planū est. One. Tale igit punctū ꝛ vnū qđq; cōsimile: qđ sic vni⁹ linee q̄ nulli⁹ alteri⁹ nō cōicātis termin⁹ sit: vocem⁹ p̄ctū actu ens solū ēminās. Enan. vocem⁹. One et punctū c ēmin⁹ est linee a c: ꝛ similit̄ terminus linee c b. et linee a c/et c b nulla pte cōicāt. ꝛ non modo carū termin⁹ est: sed eas cōtinuat. Enā. hec rata

Quid p̄ctū potentia sue sunt.

One. tale igit punctū et vnūqđq; cōsimile: qđ diuersarū linearū nō cōicātiū ēmin⁹ sit: vocem⁹ p̄ctū potētia et cōtinuās. Enā. id rōnabile est. One. Et ita de linea ꝛ supficie actu et potētia ītelligam⁹. attn bifariā dicem⁹ p̄ctū in potētia. p̄mo eo mō q̄ dict⁹ est: qđ punctū potētia ꝛ cōtinuās nolam⁹. scđo p̄ctū potētia dicem⁹ quod nōdū est linee ēmin⁹: sed esse potest: qđ p̄ctū potētia et nōdū cōtinuās appellare possum⁹. Enā. possum⁹. One. qđ a p̄cto potētia p̄mo ī hoc distat: q̄ ip̄m p̄ctū potētia p̄mo: est ꝛ cōtinuat. Ip̄ctū aūt potētia scđo/et nondū cōtinuās: neqz est neqz cōtinuat. ꝛ ex his forte p

qđrem⁹ q̄ desideras hoc mō. Cū diuidit linea a b ī p̄cto c ip̄o qđē c manente: aut manebit c solū. vers⁹ a: aut solū versus b. Enā Mihi sic appet. One. nā siv trīq; ad x̄ps⁹ ꝛ versus b maneret: adhuc medie ille linee cōtinue essent quippe q̄rū vtria essent vnū. Enā. Ꝑ: oculdubio. One. neqz aliqđ c manet ī pte a: ꝛ aliqđ in pte b. nā c impe nō esset: imo ptibile. Enan. Sic oportet. One. maner ergo totū in pte a: aut totū in pte b. Enā. Torū ī dubie. vrin pte a. One. In qua pte: nihil refert. Intelligimus ergo duas lineas a c/et d b actu factas. q̄rū alter⁹ p̄cipisc (qđ p̄i⁹ erat p̄ctū potētia ꝛ ītinuās) factū esse p̄ctū actu. Enā. Ꝑcipio eq̄dē. One. et d etiā factū ē p̄ctū actu. Enā est. Sed an p̄us erat punctū potētia? One. nō vt c. nā fuisset. ꝛ c ꝛ d ī eadē linea, prima fuissent/ ꝛ immediata: qđ est ad tuā ābiguitatē reuolui sed p̄us erat punctū potētia scđo et nondū cōtinuās: vt qđ esse poterat linee termin⁹. et ita cū p̄us nō esset: nō simul erat cū c. q̄re c ꝛ

d in eadē linea neqz erāt p̄ma neqz immediata. Enan.

23 Optime. iā ābiguitatē egredi occipio. ¶ Sed a quo et vnde p̄uenit ille p̄ct⁹? One. an de linea loq̄mur separata an materie cōiūcta? Enā. Cōiūcta p̄fecto. One. Et recte quidē. nā etsi Mathematici cogitatiōe ꝛ ītellectu sepēt: re tamē ipsa omīs distrahibilis diuīsionis: semp sensibiliū materie cōiūcta est. sed attēdis ne quomō q̄cūq; solidū corp⁹ aliqđ collidis: statim medius aer perstrepat ꝛ nū q̄ id efficias: quin semp similis effectus sequat. Enan. Ueriss̄imū est. One. Et si lucidū aliquod in aliquē tenebrosū locū inferas: totus subito efficit luminosus. Enā. Subito. One. Et sit vnūqđq; quēadmodū fieri natum est (modo nō fuerit impedimētū) et q̄optime fieri potest. Enā. maxime. One. ꝛ res suapte natura ēmīari nate sūt: res dico sensibiles oēs. Enā. Sūt ī dubie. One. et actū ꝛ formā hīt vt tales fiāt: q̄les fieri nate sunt. Enā. Ad hoc ip̄m: actus est. One. Stati igit (cū punctū/linea et supficies separata nō sint) reī sēsibilis actus p̄ctū lineā aut supficiē sue molis terminū efficiet: vt res ipsa sit: quēadmodū ipa esse nata est. Enā. Rōabile videt. One. Et ita p̄ōpte p̄fecto: sicut corpore pcusso aer pst: epit/ ꝛ luminosum illuminat. Sed si in rarefactiōis et condēsatiōis sermonē aliquādo inciderim⁹: id planius ītellectur⁹ es

Unde oriant puncta/linee et supficies

Percipis ergo modo quo pacto c et d p̄iusq̄ linea a b secaretur simul nō erāt: nā d non erat. Enā. Equidē pcipere video⁹. One. et experiētia cognitū habem⁹ res sensibiles diuisas: iterū cōtinuari ꝛ vniri natas esse. vt aquā aque/et flāmā flāme. Enan. Experientia certe. One. et res sensibiles ad hoc naturale desideriū habent. Nam continue ꝛ reunite melius sese habēt vt que sint magis vne/magisq; saluentur. Enan. Hec vera sunt. One. Aptē petit autē natura vnūquodq; esse q̄optime potest/ vnū esse et saluari. Sic enī summo bono sūmeqz appetibili similius euadit. Enan. Hunc ingenuū conotum nature esse fateor. One. Ar cōtinuari non potest vtroqz puncto vtraqz linea aut vtraqz extrema supficie simul aduentē te: supstite atqz manēte. Enā Nō p̄fecto. One. Act⁹ igit qui ad agēdū nāta ordīat⁹ ē alterū diluet: qđ sue officit cōtinuatiōi/ vnitati/ ꝛ saluti: aut vtrūq; nouūq; reparabit

Ingenu⁹ nature conatus

Enā. Id rōnabile videt. One. Mimirū rōnabile. Mā in vnoq̄q3 ita euenire cōprū ē. vt qō officit vniuscuiusq3 natura expellat/et qō deficit reparet: mō ipedimētū nō sit vllū. Hinc efferuēs aq̄ officiētē calorē expellit/ et domat et necessariū frigus īducit et reparat. Mā frigida melio est: meliusq3 saluatur. Et ignis ex imo ꝓtinus surſū emicat: eo motu suā salutē querēs. Et mutilus coluber se iterū cōtinuare/ vnireq3 laborat. imo duriuscula corpa (nisi sua duricies sue diuulsiōi resistētiā/ reluctamēq3 pstaret) ꝓtinus (vt aqua aq̄ flāma flāme) diuisa iterū coirēt Enā. ita arbitror. et id cōgenee nature metallo fusa pāsdunt. One. Non igitur linea a b iterū facta cōtiuua: simul erunt ꝓtima et īmediata c d: vt quorū altex nō maneat. Enā. ꝓculdubio. ¶ Et pene mea vtrlq3 ābiguitas tota collapsa vanescit: modo id mihi retegas vbi pūcta lineas ⁊ supficies locabis. One. amice Enāri īpfecta sūt hec. et natura īpfecta pfectorū gra elaborat atq3 facit. Si igitur queras vbi ipa vt in subiecto sint: rūdeo i sui pfecti subiecto. vt in quo subiecto linea est: ⁊ pūctū. in q̄ supficies: et linea. et in quo corpus: et supficies sed īpfectissime quidē: quēadmodū et ipa inpfecta sunt. corpus aūt pfectissime subiecto adest: vt q̄ tota plenitudie et replenria sustentet. post corpus supficies: que lōgitudie et latitudine solū replet. post supficiē linea. et post lineā oīm minime pūctū: vt qō p lineā et alterū: replētie assit Si aūt scisciteris vbi hec sint vt termini. pūctū in linea est/ linea in superficie/ et supficies in corpore: corpus autē in alterū nō vlteriꝰ trānsit. Enā. ¶ Arbitror hos duos modos aut eos dē esse aut perparū distare. Mā fere terminꝰ p id īpm cuius est terminus: subiecto adest. One. imo plurimū et quasi ex opposito distāt. Enā. Quo pacto istud? One. hoc pacto. Mā accidēs separari/ seorsūq3 a suo subiecto saluari nequit. Enā. neq̄t indubie. One. At linee a b nondū vtuisse oterminꝰ ē linee c b. Enā. est One. diuidat igitur a b īpūcto c maneatq3 c versus a. Enan. Placet. One. Mā id possibile. verūtamē c ꝓius erat in linea c b vt terminꝰ. Enā. Erat. One. et nō āpliꝰ est et seorsū manet. Enā. Hec vera sūt. et ītelligo quorūs hec. One. et accidēs de subiecto cui assit: nūq̄ trānsit cui

In q̄ subiecto sint ēmini magnitudinum.

24

25

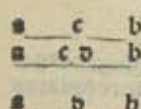

gratq̄ in alterū. Enā. Nunq̄. One. Terminꝰ autē vt terminꝰ de vno in alterꝫ trāsit. Enā. Quo pacto? One. d terminꝰ est linee d b ⁊ nullo pacto ē linee a c. Enā. nullo pacto. One. Itelligo ergo lineas a c ⁊ d b cōtinuari/ deleriq3 c. Enā. Esto ita. One. Facta ē linea a d b: quārursum intelligo diuidi ī d: ipso quidē d ad partē a manēte. nulla enim potior ratio ipsum posse manere ad partē b q̄ a Enā. Nulla prorsus. One. Trāsiuit igitur de linea in lineam vt de linea b in lineā a. Enā. Perspicium euasit.

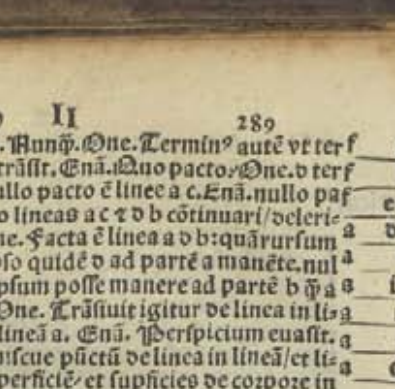

One. Quo fit vt promiscue pūctū de linea in lineā/ et linea de superficie in superficiē/ et supficies de corpore in corpus trāsire queat. vt verbi causa punctū d trānsire potest in lineā b et postea e in lineā a. Jungo enī e b linee f g: abeatq3 g manēte e. Deinde seco lineam f b in pūcto e ipso quidē e manēte ad partē f: reparato pūcto h. ⁊ iungo lineā a d et h b manēte d et ipso h deleto: quāquidem lineā a b rursum diuido in pūcto d ipso quidem manēte in parte b tā d a transiit in b. Enā. Trāsiit. One. Copulo a i et e f. abeunte i fit. q̄ linea a f: quā diuido in pūcto e ipso quidē manēte in parte a. Mōne constat e postea trā sisse in partē a ⁊ propositū? Enā. Constat. One. Ursus accidēs in diuersis subiectis nō cōicātibꝰ esse nō potest. Enan. nō. One. Et idē punctū vt e preposite linee a f diuersarum linearū a e ⁊ e f nō cōmunicantiū terminꝰ est. Enan. Est. Sed quō tunc O One ropole idē accidēs vt e diuersis subiectis non cōicantibꝰ vt subiecto linee a e ⁊ subiecto linee e f nō aderit? quādoquidē pūctū ei subiecto adesse cui sua linea assit: concessum?. One. Jd punctū O Enanti his variis subiectis per se nō adest sed per alterum: quod minime incōmodū reputare debes. Per se tamē plurium est terminꝰ. Quod autē superius concessum est idē accidēs in diuersis subiectis non cōmunicātibus esse nō posse: arbitror te plane per se esse non posse intelligere. Enan. vis ergo forte ꝑ punctū per se et sine dimensione subsistere et (quod minime natura fieri potest) ipsū minime esse in subiecto. One. Quid prohibet. nam minime plenū est: vt ab aliqua plenitudine per se fulciri/ sustētariq3: aut possit/ aut natū sit. Enan. Rationabile. One. Perpendis ergo hos duos modos pluri-

mū inter se ⁊ quasi ex opposito distare.⁊ Enā. Perpēdo
One. ¶ Rex tibi iterū perpēdere difficile puto quo pa 26
cto punctū actu: pūctū potētia cōtinuās alternati fiat: ⁊
Quō varient puncta. interdū pūctū potētia nō cōtinuās. ⁊ quo pacto pūctus
potētia cōtinuās: nūc in punctū actu/ nūc vero in pūctū
potētia secūdo modo victū ⁊ nō cōtinuās trāseat. Simi
liter et pūctū potētia nōdū cōtinuās et existēs: nūc edu
citur in pūctū actu/nūc vero i pūctū potētia: ⁊tinuās. ne
q; cognitu difficile est oēm secabilē lineā in vnoq; ei⁹ ex
tremo: infinita pūcta potētia scōo potestate habere. nun
q̄ tamē plura vno aut pūcta actu aut pūcta potētia ⁊ cō
tinuātia: simul habere potest. Unde manifestū est eandē
lineā infinita successiue pūcta: eandē partē terminātia ⁊
actu quidē ⁊ potētia ⁊tinuātia habere posse. Enan. hec
facili p̄cecedentiū discursione statim ꝓspecta haberi pos
sunt. One. vtiq;. Et ita de linea et supficie sentiendū: sed
nō decuit ℣ amicivt arbitror: de tā exigua re ⁊ pene in
ani. (Quid enī puncto ānius⁊) me tantū sermonē extē
disse: vereor⁹ ⁊ vos plurimo tedio affecisse. Enā. nequaq̄
o Oneropole. verū ea q̄ nobis requirētib⁹ adduxisti mi
chi app⁊time necessaria visa sunt. Jdē visum arbitror: et
Homophr̄on. Pūcto enī⁊ pūctiq; neglecta natura: sicu
Punctū ad disciplinas mathemati cas plurimū conducere ti ⁊ dimēsionū: nō parua Philosophie pars ceca reddi
tur. Jdq; neglectū Mathematicis disciplinis magnū af
fert incōmodū. One. Est vt ais sed alio cōuertamus ser
monē: nisi vobis de hac re alia superāt querēda: q̄ forte
vobis aperire sufficiā. Enā. Nulla p⁊fus: nisi Homo
phr̄on aliud velit. Ho. nichil. Enā. Vtramē si tibi q̄ren
do molesti nō fuerim⁹: vellē cōdēsationis et rarefactio
nis naturā a te ꝓcipere. Mā te sup⁊a dixisse memini: id
nō nichil ad aliq̄ q̄ ptractata sūt ⁊ducere. One. minime
molesti verū hec vobiscū exercitatio michi gioclida ē ⁊
eo marle q̄ vestrū alē rñsionē alēnat. Enā. Hōphr̄on sua
vice alēnabit: ne forte tacēdo tedio afficiat. Ho. haud af
ficio⁊. verū vt vultis. licet ad id efficiendū min⁹ me elege
ritis idoneū. Sed itelligo Enāti⁹ defessus hoc onus mi
chi libēs imptit: q̄ audiēs aliq̄tulū respiret. One. Recte
te cōiectatū fuisse arbitror o Hōphr̄on. Ho. Aggredere
igit o Oneropole: qñquidē Enātio placitū est: me eius

vices gerēdo respōsionē alternare. One. vt tibi placet.

27 DIC age o Homophr̄on quid rarū⁊ q̄d den Quid rarū sum cē ais⁊ Ho. Si recte memini: id ra
rum esse audiui: qō sub pauca materia ma
28 gnā q̄titatē habeat. ¶ Et id dēsum qō sub Quid densū multa materia q̄titatē habeat parua. One.
apte multū ad sequētia. Ho. forte si declarādo hec dete
ctio⁊a feceris. One. vtcūq; potero. Arbitror⁊q; hoc mo
do aliq̄tulū recte posse cōcipi. vt si esset aliq̄s corp⁹ vt a
k decupedale: cui⁹ partes decē sint a/b/c/d/e/f/g/h/i/k:
ipsū totidē haberet materie ptes numero quidē ⁊ essen
tia distictas: partib⁹ illis respōdētes. Ho. haberet ldu
bie. One. si igit tota makia a k ⁊ eius decē ptes: sint sub
pedanea q̄titate l: collatiōe facta ad corp⁹ a k multū di
cit esse makie sub l ⁊ parua quātitas q̄ sub pauculo cor
pore l rātūdē sit makie: quātū sub magno corpe a k. Ho.
dicek certe. One. ⁊ si retro ꝓparo l ad a k dicem⁹ ne pau
cū materie esse sub a k ⁊ quātitat⁊ multū⁊ q̄ nō plus ma
terie sit sub magno corpe a k q̄ sub minusculo l/q̄q; decu
pla quātitas ad pedaneū multa sit. Ho. michi quidē sic
recte videk. One. Si ergo recte descripseris: corpus a k
rarū est: ⁊ l dēsum. Ho. corp⁹ a k rarū ad l: ⁊ l dēsum ad
a k One. scilicet. Mā rarū ⁊ dēsum: relatione descripsisti
sunt enī multum ⁊ paucū: magnū ⁊ parū relatiua. Ho.
29 Sūt. One. ¶ Quap⁊opk aerē ad ignē relatū/ cōparatū
q; dēsum esse te dicere opo⁊tet: ad aquā autem collatū
esse rarū. Quid autē absolute rarū et quid absolute den
sum forte postea incidem⁹. nūc autē tuā respōsionē seq̄
30 mur. Ho. optime. ¶ O Oneropole. Aerū nunq̄ meipso
nec meo studio cōtēt⁹ satis plene ꝓcipere potui: quo pa
cto decupedale vt a k fiat pedale vt l ⁊ oīno q̄modo ma
ius vnq̄ fiat min⁹: et quomodo minus iterū ex urgat in
maius nullo subeunte corpe: quēadmodū aer aut aqua
spongiā intrat. aut egrediunte quo pacto p⁊essa spōgia
protinus aer aut aqua egreditur ⁊ fugit. quod de aqua
sensu/ de aere autem flatu: cognoscere p⁊optum est. Ju- Duo rarefa
xta enim faciē aut manum p⁊essa spongia flabellum/ et ctiōis et con
ventulus quidā apparet. One. quod ambigis id ipsum densationis
est quod querimus. At de tali dilatatione extraneo sub modi

eunte aut egrediẽte corpore/aut extensione q̃ partiũ distractione fieret: vt cũ tẽdit cozũ aut mollicula cera: arbitror te hic nõ velle nos laborẽ terere. Mo. nõ. Mã pax difficultatis ingerũt: pſertim ijs: q̃ nozunt corpa corporibus cedere. One. hãc igitur dilationẽ/ & coartationẽ/ compreſſionẽq; miſſam faciam⁹. Et que de raro et dẽſo (nullo alieno ſubeũte corpore: aut nullo intus clauſo: ef flato/ abeũteq;) ſentias: palã effer. Mo. nichil dignũ (qõ in mediũ afferã) habeo: imo ſi verũ fatear michipſi diſſentio. Enã. neq; de hac re mecũ plane cõſto. mozor audire q̃d tu Oneropole ſentias. One. ¶ Res hec. O amici nimis difficilis & ardua ꝑplurimis viſa ẽ & michi q̃q; alias: quã ſi atq; ego ſentiatis ſtatim ꝑfacillimã iudicabitis. Mo. Quo pacto o Oneropole ꝑfacillimã? One. vt calidũ et frigidũ aut albũ et nigrũ. Mo. hozũ o Oneropole magna facilitas ẽ: ſed illis rarũ & dẽſũ paria nõ facio: neq; (vtputo) Enãti⁹. One. Atrẽdite q̃ſo. & ſi dicẽda vobis rõnabilia videbunt: & magis ijs q̃vos vobiſcũ cõſtare nõ ꝓmittũt: mecũ ſẽtite. Mo. Jd rõnabile ẽ. & vterq; noſtrũ eſt (vt ait Horati⁹) nullius addict⁹ iurare ĩ verba magiſtri. One. Tales ꝓfecto facile doctrinã capeſſũt Animaduerte ergo Homophrõ: res albeſcit ſuſcepta albedine. Mo. certe. One. Et ſimul depulſa nigredie aut medio coloze. Mo. ſimul depellit. One. Jta amice res rareſcit ſuſcepta rara dimẽſione: & depulſa dimẽſione denſa aut media. Mo. Quid ais o Oneropole. One. Rẽ facilẽ vt nobis ꝓmiſerã. Eſt enĩ rari dimẽſio vt albedo. et dimẽſio dẽſi vt nigredo. & maxie rari vt ignis dimẽſio: maxima albedo ẽ. Et maxime dẽſi vt terre: maxia nigredo et medioz rarũ & dẽſoz vt aeris & aq̃ dimẽſiones: medij ſũt colores vt flauũ & rubeũ. ¶ Quo fit vt quãtitas quãtitati vt dimẽſio dimẽſioni abeat ẽtraria. he vt extremũ extremo/ he vt extremũ & mediũ/ he pozro vt mediũ medio. Mo. ſentio quoſũ hec tua de coloribus ad dimẽſiones analogia. Sed altera ex pte ruboze ſuffundoz: q̃ me hacten⁹ ignorãtia tenuerit. One. Que? Mo. quãtitati nichil eſſe cõtrariũ. One. forte Categoriaq; dictũ occaſionẽ ꝓbuit. Mo. ꝓcul dubio id dictũ. One. Sane ẽtiratis vicibilis hic nõ agimus: q̃ indubie Logica cõtraria nõ

Quo pacto fit rarefactio et cõdenſatio.

Cauillatiõis ſolutio

habẽt. ſed Phyſicarũ quãritatũ hic cõtẽplationes exq̃rimus: quarũ plane fatemur eſſe Phyſica ẽtraria. Mo.
53 Obtuſus ego id nõ ꝓſentiebã ſic eſſe vtẽdũ. ¶ Sed vnũ id reqro an raritatis et dẽſitatis noibus aliud quicq; q̃ dimẽſionẽ intelligivelis. One. Michil raritatis noie niſi rarã dimenſionẽ intelligo: & dẽſitatis noie niſi dẽſam Atramẽ dimẽſio et raritatis rõne duo ſunt. Jtidẽ dimẽ
54 ſio & dẽſitas. ¶ Et ẽtra ẽtrarietas. O Nõphrõ & Enãti in coloꝛib⁹ tũ extremis tũ medijs cõpetit: tãta aut fecũdioꝛ in rerũ ſenſibiliũ dimẽſionib⁹ exiſtimanda eſt. Mã diuerſi coloꝛes ſcõm aliq̃d ſui in eadẽ ſubiecti parte ſe ſimul tẽpoꝛe admittũt. quẽadmodũ in tepido caliditas et frigiditas: cũ aqua ſe ſpõte ad natiuũ frigus reuocet At nũq̃ diuerſe dimẽſiones: ſeu ſint extreme/ ſeu medie in eadẽ ſubiecti parte ſe ſimul tẽpoꝛe admittũt. Nam ſe
55 occuparẽt qõ natura nõ permittit. ¶ Unde nobis explozatũ eſſe poteſt omnẽ maiozẽ raritatẽ minozi/ & oẽm minoꝛẽ maiozi. Jtidẽ omnem maiozẽ dẽſitatẽ minozi & omnẽ minoꝛẽ maiozi eſſe cõtrariũ: vt q̃ ſe ab eodẽ ſubiecto mutuo expellãt/ et eidẽ viciſſim aſſint nõ tñ vt extremũ extremo ſed interdũ vt albedo & flauities/ nigredo & liuoꝛ. Interdũ vero vt flauities & liuoꝛ. Et reuera de raro & dẽſo Philoſophari perinde ẽ atq; de albo/ nigro & mediis coloꝛibus Philoſophari. Mo. mira ſunt hec O Enãti. Enã. Et me iudice vera. videoꝛ enĩ michi Ariſtotelicã ſententiã de raro et denſo per caliduꝫ et frigidũ interpretandere: q̃ per albũ et nigrũ nobis pulchre cõfecit Oneropolus. Et diu animũ circa id deprehendendũ volutauerã et nunq̃ plene quid eſſet ad hanc diẽ deprehẽdere poterã. Ar me ſemp veri fugiebat ſentẽtia. quã aperiẽte Oneropolo tandẽ renem⁹. Et plane video Philoſophãdũ eſſe de raro & dẽſo: pinde atq; de albo & nigro calidoꝛ frigido. Sed tu pge abſoluere Oné
56 ropole. One. Jdipſũ eſt o Enanti q̃ dixiſti. ¶ Et quẽadmodũ magna facilitate rebus cõceſſum eſt: vt de minus calido permutẽtur in magis calidũ/ & de magis calido in minus. Halitus noſter huius rei argumẽto eſt. Nam manu ꝓme os admota apparet calidus: ea vero paulo diſtantius ſemota ꝓtinus apparet frigidus: tam

Qui dimẽſionib⁹ maiozi ſit ẽtrietas q̃ in coloꝛibus

de calido ꝓmutatus in frigidum. Enā. Apparet. One. Eadem quoq; facilitate res de min⁹ raro ꝓmutatur in rarius: et de minus denso in densius. Cōsideraſti ne aliquando ꝙ facile noſter halitus diſpareat? Enan. Parum ad modum mota. One. Quo pacto hoc D Enāti? Enan. Quia rario: fact⁹ ſit. One. Et ita de fumo ⁊ vapore cū quid caleat/efferueatq; ab igni. Enan. Idē. One. Nā ſi ſemper equalē groſſitiē ſeruarēt quā habēt apparentes: nequaq; diſparerēt. quēadmodū aqua ſub eadē molis denſitate manēs: ſemper viſibilis apparet. Enan. Sane. One. Et qua facilitate atq; ꝓptitudine ea rarefcere intelligis ⁊ de min⁹ raro in magis rarū ꝓmutari: eadē ꝓptitudine (cōuenientib⁹ adhibitis cauſis) min⁹ denſa ꝓmutarik in dēſius. vt modica aq̄ (magno etiā nō cōtinente vaſe) valido feruore rarefacta: modico iniecto frigido ſtatim reſidet/ permutaturq; in denſius. Enan. Verpalam eſt. One. Ita quoq; multo genito fumo aer alibi cito efficitur craſſior. ⁊ multo raro corpore inſpiſſato: vt cū fiant nubes: prompta raritudine fit aer extenſior. Eſt enī corpor⁹ et potiſſimū aeri hec iſtra proniction̄e vacuū tas: nunc vt cita cōdenſatione occupatio corporū vitek/ ꝙ cōdēſatione vitek pene Enā. Et id quidē rationabile multū. Et tua gratia perpendo hāc rarefcēdi denſandiq; ꝓnitatem ac facilitatē ratio dimenſionum. cōuenientib⁹ adhibitis cauſis mirā eſſe. One. mirā certe: nā aeris mira habilitas eſt ad calidū ⁊ frigidū: tametſi hoc illi innaturale ſit: illud vero ſcōm naturā. Itavt nunq; tam cito frigidum aerem reſpiratū emittere poſſis: quin calidū reſpires. Enan. nunq;. One. Talē conjecto aeris: nunc ad maiorē ⁊ nūc ad minorē rarefcentiā: facilitatē. ¶ Sed q̄s act⁹ queue forma maxime calidi- 37
tati gignēde aptiſſima eſt? Enā. Arbitror ignis. One. Sic eſt. Et que maxime raritudini gignēde? Enā. Itidē ignis. One. Profecto nā ignis calidiſſim⁹/ rariſſimusq; eſt. ⁊ q̄ ꝓptū ē ignee forme: maximā in ꝓpria porētia inducere caliditatē: ita quoq; et maximā raritatē. Et ſi te de maxima ſiccitate ⁊ denſitate percontarer autumote de terrea forma idem reſpōſurum. Enan. Idem certe reſpōderem. One. Et cum ipſi: vna cōſentiamus raritatem reipſa dimenſionē eſſe: vides q̄modo ignis ⁊ ignea forma ſuam corpoream efficit molem. Nam raritatē et quidem maximam. Enā. video. One. Et ſi corpus efficit ſuperficiē efficiat neceſſe eſt. Nam corpus itermina- ¶ A forma ſubſtantiali pducāt magnitudinum t̄min⁹. ſicut et ipa magnitudo.
tum nō faciet. Enan. Nō indubie. One. Et ſi ſuperficiem: efficiet ⁊ lineam. Nam ſuperficiem terminatam ⁊ cōtinuā eſſe oportet: et ſi lineam: efficiet ⁊ punctū. alioquin neq; linea cōtinua neq; terminata eſſet. Enan. Optime certe One. Perpēdis igitur ꝙ facile corpore diuiſo/ ſuperficie/ et linea: noua ſuperficies/ noua linea/ ⁊ nouū punctū reparek? Itidem cū hec iterato coire/ cōtinuariq; debeāt: ꝙ facile vna ſuperficies/ vna linea et punctū vnū diſpereat? Enan. Manifeſtius ꝙ ante: quēadmodum hoc in loco tecum ſpoſpōderas. One. Utrum autem puncti/ linee/ ⁊ ſuperficiei eductiones ad otium/ abolitioneſq; motus ſint: hoc in loco ſi tibi placet miſſum faciamus: alias illud diſcuſſuri. Enā. Michi quidem maxime placet. One. videamus an Homophyon approbat: que dixim⁹. Enan. Non abre certe. Nā rem eius intercepi: ⁊ maluiſſet forte tecum diſſeruiſſe/ reſpōſioneſq; alternaſſe: ſed amico ventā dabis D Homophyon. Ho. Tui gratia diſputatio ſuſcepta eſt D Enan. nichil deliquiſti et dicta maxime approbo et haud ſecus atq; tu (aut te deterius) reſpondiſſem. Nondum tamen detexit Onerospolus: Quid rarum ſimpliciter aut ſimpliciter denſum vocare poſſemus. One. Nondum certe neq; in hoc ſermonis incidimus. id figuraliter expediam. ¶ Rarum
38 ſimpliciter id dicere poſſumus: quod ſubtilitate ſua noſtrum fugit intuitum inſenſibileq; reputam⁹. vt ignis/ vt aer. Et id denſum ſimpliciter: quod craſſitie ſua be-
39 ne ſenſibile eſt. vt terra/ vt aqua. ¶ Sed quid vos antehac de raritate et denſitate ſentiebatis? Ho. Ego rarefactionem fieri putabam nulla abolita quantitate: ſed priori/ noua aduenīte. Enā. Et ego id ſepe. One. Sit corpus a c b: Quantitas a c b eſt in matria a c b. Si igitur rarefcebat: exiſtimabatis totam dimenſionē/ ⁊ a e et b manere. Ho. Sic exiſtimabam. One. Si igitur aduenīat noua quantitas toti materie a c b: prior quātitas ⁊ poſterior ſe occupabūt nā replētia ꝙritatis a c b

equak replentie materie a c b ꝛ posterior eidē equabik.
a Sed q̄ hoc fiat nisi se occupēt: aut prior dimēsio q̄ acci
dens est suū subiectū deserat et alteri hereat. Mo. id mi
chi bono iure dedēdi nō potest. One. Et si posterior po
c rī quātitati aduenies sit replentiā suā nō haberet: cū vi
uellerek secareturq̄ maneret sine subiecto. vtpote qua
cū: nichil auferrek potērie. Mo. indubie. Mā materia so
lum replētiā suā haberet cū dimēsiōe a c b cōiunctā: ad
b cui⁹ distractionē/sectionēq̄ solū distrahi posse videtur.
One. Et si quātitas posterior solū pti makie a aut par
ti c aut b aduenīat nōne eadē accident incōmoda? Mo.
hec incōmoda ꝓfecto nostrā sequūē absurditatē. One.
nā cor porea dimēsio soli illi materie vt subiecto adest: q̄
eadē distractiōe distrahik/et diuisiōe diuidik: et q̄ simul
suā plenitudinē atq̄ replentiū habēt. Mo. Ita est certe.
Sed id me fallebat q̄ crediderī dimēsiōes materie esse
coeternas: et eiusdē nature oēs. et insup dimēsiones ni
chil agere posse. One. Attēde o Momophron q̄d dicas.
Quomodo stat eiusdē nature: dimēsiōes eē oēs? et has
materie coeternas esse: ꝛ tñ cū q̄cq̄ rarescit: nouā/ꝛ eius
dē nature inducis. Sed cur potiꝰ prior materie coēns
sit q̄ posterior eiusdē/cōsimilisq̄ nature? Mo. Ridiculꝰ es.
Sed me futurū respōdēdo minus idoneū vero plagio
Dimensiōes predirerā. One. Nullā rei sēsibik materie: coeternā di-
materie non mensionē er incorruptibilē cogitare debes. sed materie
esse coēnas. sensibik' inseparabile accidēs quēadmodū color nobis
inseparabile accidēs dr: q̄ nūq̄ sine colore eē possimus
Sine tñ hoc et sine illo eē possum⁹. Ita materia nunq̄
sine dimēsiōe esse potest. Attame sine rara ꝛ sik' sine dē
sa eē nō potest. nō autē simul: sed successiōe quadā. Mo.
Cōsentaneū est. One. Et cōdēsatio sola quātitate cor-ru
pta et nulla aduētante noua: eisdē argumētis fieri non
potest. Mo. non certe. Mā aut se occupasset ille dimēsio
nes. aut maneret materia sine dimēsiōe: sua q̄dē cor-rup
ta et nulla noua reparata. aut accidēs: vt reliqua di-
mensio īmigra: et in illā. One. Recte sentis. Mo. Exco-
gitaui rursū aliqñ rarefractionē distractione fieri sicut
mollicula cera distendik nūc in lōgū/nūc in latū nō at-
tendēs quātū in longū porrigik: tāto eā in pfundo et la

to minui. Jdeoq̄ cū ex pedaneo aque lōgo/lato ꝛ pfun
do: decē tātūdē lōgi lati et pfūdi generēk aeris: id par
tiū detractiōe nullo pacto fieri potest. Deniq̄ bellissime
olim michi excogitasse visus sū et toꝰ esse Palade ple-
nus: rarefactionē et cōdēsationē fieri nulla ꝓr: sus ad-
uenīēte/nullaq̄ abeūte quātitate. rarefactionē inq̄ elō-Q̄ rarefa-
gatiōe et fuga partiū a cētro: et cōdēsationē earūdē ap: etio nō fit elō
propinquatiōe et vicinia ad cētrū. One. Si pedale e et gatiōe parti
octo ipsi eq̄lia pedalia a/b/c/d/f/g/h/i se occuparēt quāum: neq̄ con
tum replerēt: Mo. solū quātū e. One. Et extraherēk ab densatio illa
e oīqua: ꝛ pedalia a/b/c/d/f/et ꝛsequētes. Mo. Procul: rū appꝛoxi-
dubio. One. Quid igik refert tua hec cōdēsatio a dimēsatione
sionū occupatiōe? Et q̄d tua hec rarefactio a dimensio
num se occupantiū extractiōe? Mo. Jd ego ambigebā/
fieriq̄ id mihi minime posse videbatur: vt decē pedalia
vt cū ex aere fit aqua: tantū atq̄ vnum tādē occupēt sēp
suas partes extra se inuicē seruātia: q̄n se occuparēt. Et
vnū rursū pedale ad venariā molē se extēdere (vt cū ex
aqua fit aer) nisi prius illa decē se occupassent: aut interie
ctum interhianſq̄ relinquerek vacuum. Enā. Cōstāter
tamē sēper o Momophrō inficias ibas aut corpora se
occupare/aut corpora ex corporib⁹ extrahi/aut aliqd i
terceptum relinq̄ vacui. Mo. Cōstātissime o Enāri id ore
negabā: tāetsi forte id me esse tē nepugnaret. nunc aūt lō
geverissime cum One ropolo et suo pulchro Aristotele
aliter sentiam⁹ rarefactionē scilicet fieri dimēsiōe den-
sione abiecta: et rara acq̄sita. Et cōdēsationē dimēsiōe
rariore depulsa: et densa susceptā. et hunc motū ad quā
titatē eē: et de cōtrario in ꝛrariū aut medio quēadmo
dum et ceteri mot⁹. Ita ne tecum sentiem⁹ o One ropo-
le? One. Ita maxime si vobis recte dicta videank. Mo.
michi quidē recte. Enan. Et mihi. er sentio me tua gra-
tia o One ropole eterno ꝓblemate liberatum et re men
tē meā a languore) est ent ambiguitas et opinio mētis
anxietas et laguor) eripuisse. One. Gaudeo potuisse q̄ō
vobis grarū visū sit: sed nunc hec missa faciamus. Pa-
rate sunt epule nos vna (ū rē mihi q̄ gratissimā facturi
estis) hodie discumbem⁹. Enā. Prestare nos amico dif
ficiles minime decet: quo min⁹ hodie cōuiuam⁹. cum q̄

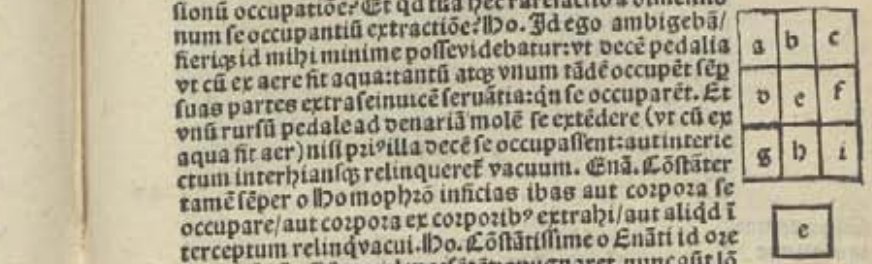

nobis vel sēper cōuiuere felicissimum eēt. Mo. lepidus es o enāti siat ergo vt vult Dneropolus.

COMISes o Oneropole: ⁊ nos liberalik ⁊ laute admodū tractasti: ⁊ nō min⁹ leta frōte q̄ liberalibus sermonibus. Enā. Pro triplici cena o Homophrō gratiū oneropolo habituri sum⁹. Dauit enim ante hāc corporeū cenā superiorē intellect⁹ partē ⁊ tēplatiōe et doctrina Mox corpa nra lauto ferculo curauit. ⁊ prudētie sermones nō defuerūt: q̄ simul inferiorē aie partem pasceret. Ersi corporeas cenas multi extimāda sit: si tū ad cā respicim⁹ o Homophrō q̄ cenā illā pcessit: parui extimabim⁹ Mo. video cur hos sermōes i mediū adducis. velles nos ad p̄ores sermōes relabi. Enā. Id ipsū est o amice. Et aīa sēp diligētiore cura corpore curāda est. Petamus igik vterq; nostrū ab Dneropolo vt talē cenā iterū nobis pstet. Dne. imo iubeatis. si qd possim: id tortūvobis denoueo. Enā. Nō est igik: cur sermonē plixi⁹ extēdamus

¶ Dic nobis igik an puncti linee/ ⁊ supficiei sint mot⁹ quod alio loco discutiēdum pus nūssum feceras. Dne. Preter senū cōditionē fecunda o Enanti memoria poles. De puncto igik nō arbitror te ambigere: absq; motu et trāsmutatiōe eē: atq; cū delek: absq; motu et transmutatiōe deleri. vt quod ipers sit/ qd q; in sua acqsitiōe deletiōe q; successionē habere nō possit. Enā. Ita rōnabile videk. Dne. sed cum aliquādo nō sit et postea sit: et cum aliquādo sit et postea nō sit: sine motu tū ⁊ mutatione: similitudinē tū cum ijs q̄ gīanē et corrūpunk gerit habetq; aliqd generatiōi et corruptiōi sile. Enan. Quo pacto id sermone explicabim⁹ ⁊ Dne. Id appellāt subitam/ momentaneāq; mutationē. At subita et momentanea mutatio minime mutatio ē: vt neq; ocul⁹ pict⁹: oculus est. Enā. Aptum michi vocabulū visum est. ¶ Sed hec tua responsio amplius me in dubitatem coniecit Punctum ais absq; motu et transmutatiōe nunc ad orum duci/ nunc deperdi. Dne. quia sit impers. Enā. hic mes ambiguitas est. Nā rationalis aīa ipers; est. Dne.

Q; punctum mutatione physica non acqrak neq; depdatur

Obiectio

At non vt punctū cū plena sit. Enā. Et id volo. nihilominus tū i sua acqrēda plenitudie: nulla prorsus successio esse potest. Dne. Nulla. Enā. Quomō igr homo cu pus non sit: posterius absq; motu et trāsmutatiōe nō est: Et cū desinit: quō absq; motu et trāsmutatiōe nō desinit: Dne. Rem perarduā tangis D Enāti. Et gīatio et corruptio hois non oīno ceterarū rerū generationibus et corruptiōibus similis est. Operepreciū est enī te hoc in loco meminisse: hominē omnis creature vinculū esse: et hec superiori substātie/ hec vero inferiori similia gerentē: qua igitur rōalis anima superiorib⁹ substātijs cōuenit: tota simul surgit ad esse. et neq; in tempore neq; instāti tēporis: sed in sua pulchra euikinitate aut euiternitatis mometo. qua vero inferioribus substantijs assimilatur materiā/ corpusq; ipsum sibi paratū carcerē: pedetētim totum informat. Jam tēpus et successionis seriē obseruans: quemadmodū et prior forma depellitur. Ita et in hominis obitu pedetētim ab informationis officio desistit: quēadmodū forma sequēs introducik. Non enī forme oīno sensibiles aut expelli aut introduci in sua potētia: nisi in tēpore et successione possunt. Cū enī homo tabescit morte resoluēdus: videas prius man⁹ emortuas/ pedes: q̄ partes cordi vicinas. Enā. Id exptum est. Dne. Hoc amice ideo est. q̄ homis mors inferiorum mortē imitatur: et suū claustrū relīquēdo: tēporis et successionis seriē seruat: quēadmodū intrando obseruauerat. Enā. Tua ratio ita necesse esse cōcludit. Alioquin si in hois ortu non seruarek successionis series: aut duo actus starēt in eadē materia/ aut pcedēs act⁹ in nō tpe abycerek. Et hois obitu aut staret makia nuda et i formis/ aut forma seqns i nō tpe i tota makia, pduceret

42 Dne. Recte calles ¶ Verūtū hoc inkest. q̄ cek orforme i obitu ipo i suis corpib⁹ deficiūt. vt frigiditas i aq̄ aduētāte caloze. ⁊ nusq̄ ⁊ nūq̄ postea subsistūt. At nra aīa nequaq̄. Sed hois mors: sola est aie a corpe seiūctio atq; separatio. q̄ facta: ipa rōalis aīa sine corporis fūctiōe et vsu subsistit: ad corpus tamē semp et corporis vnionē luctamen desideriūq; gerens. hinc D amici cognoscere possumus future resurrectionis ordinationem. Nam

Solutio.

Aie nre vplicē esse orum

Q; aīa rōnalis successiue corp⁹ informet

Cur hō mortabescit

Q; aīa rōnalis successiue a corpore informatione desistat.

nullus nature conat⁹: frustra/ociosusq; esse potest. Enā.

Quid aīe nostre creatio.

In tocūdā. O Oneropole nos traduxisti sentētiā. One. ¶Primū O amici nr̄e aīe ortū ad eē: creatiōez dicere possumus. Mā et ipas supcelestes et beatas substātias: que in sua duratiōe (seu sempiternitatē seu euiternitatē nūcupem⁹) rote simul oriūtur (nā ipertes sunt) creatas eē esserūt. Et successiuā et tēporalē nostri corpis a nostra anima iformationē: nostrā generationē dicere possum⁹ Successiuā aūt nr̄e aīe iformatiōis desistētiā: nr̄am corruptionē. Enū. Cōcipio. Si ds a me scisceret q̄d hois generatio sit: ptinus subiūgere possem: hois generatio est. successiua et tēporalis a rōnali aīa corpis iformatio. quēadmodū si iterrogarer q̄d leōis gnatio: haud male respōderetur successiuā/et tēporalē esse a leonina forma

Quid hois generatio.

Quid hois corruptio

corporis iformationē. Et si q̄d hois corruptio sit: similiter subiūgere possem: hois corruptio est successiua/⁊ tēporalis rationalis anime ab iformatione corpis desitio One. Sane quidē. Hoc tamē interest q⁹ in illa tota tpali et successiua parte post partē corporis informationē: ratiōalis aīa tota est. nō aūt leonis aīa/aut cuiusq; alt̄ius rei naturalis forma: in toto sue successiue/et tpalis iformationis tēpore: est. Et rōnalis aīa in toto successiue et tēporalis desistētie informatiōis tēpore: est. quaquidez desistentia informatiōis facta: adhuc manet et subsistit. At leonia forma aut cuiuscūq; alteri⁹ rei sēsibilis: neq; desistētie informatiōis tpe manet/neq; ea factavsq; subsistit. Enā. Ita intelligo. nā leonis et ceterarū rerū sēsibiliū corruptio: substātie et forme desitio ē. hois aūt corruptio (vt dixisti et vt mihi ipi semp cōscius sum) nō substātie et forme desitio est: sed remanentis separatio. One. Ipie O Enāti. et ea expte substātias supiores respicit: quarū substātie aut inceptio aut emanatio creatio est. ⁊ quarū desitio vnq; nihil est. Nam deficere sua natura nō possunt. Anime igit nostre desitio nihil est. Enā. Nihil certe: ⁊ hec mihi recte dicta videt? One Vis ergo. Enāti ad dimissum ppositū reuertamur? Enā volo. Attamen cognoscere desiderabā cur corp⁹ nostre aīe carcerē vocasti. Sed aptior aliquādo forte dabit locus: nunc aūt de pūcto prosequere. ¶Momento inquis emergit pūctū: 44

momentoq; ortū vanescit. One. inquio. Enā cū ergo pūctum memēto abūcit: an pūctū emergēs nouū: simul cū pmo: eodē sit⁹ momēto? One. Non simul sunt ar se simul expeditū: ita vt eorū vnū in illo sit momēto: et alterū nō sit. Quēadmodū mot⁹ acqsitiu⁹ et depditiuus se simul absoluūt. vt gnatio et corruptio/rarefactio ⁊ densitatis abiectio/calefactio ⁊ frigor⁹/pulsio/at expulsiuis/depditiuū et depditiuisq; quātitatis et qualitatis motibus: noīa posita nō tinū eodē tēpore se absolūt

Motū acqsitiuū et depditiuū

dere. One. Sint a b: et c d: duo equalis molis subiectaui quoriū signate partes vnius: signatis pribus alteri⁹ eq̄les sint. Et a b equaliter scōm molē albescat: et c d a nihilo gredine deficiat. q̄d denigrescere dicamus/cū nobis aptius nomēnon succurrat. Fiantq; he mutatiōes (quarū a vna acqsitiua est et altera depditiua) ī tēpore h i: ⁊ pres in partibus. quid igitur albedinis in tēpore h k acqsitū est: et quid nigredīs depditū? Enā. Albedo a e acqsita est: ⁊ depicta nigredo c g. One. ⁊ in tpe h l? Enā. albedo a f acqsita est: depictaq; nigredo c h. One. Sēper eq̄lis molis. Enā. Semp equalis. One. et in tpe h i? Enā. Tota p⁹ius albedo a b cōfecta est et tota nigredo c d depulsa depictaq;. One. nōne igit illa albatio et denigratio (denigrationē voco: cōtinuā nigredinis abiectionē) se simul absoluūt vt ūtū cōtinue sit vnius: simul: eodēq; tēpore cōtinue nō sit: deficiatq; tū alterius? Enā. Sic est. One. Et si harū mutationū vtranq; fieri intelligas in eodē subiecto vt c d: nonne se simul absoluēt in subiecto c d? Enā. simul. vt p⁹ius in subiectis eq̄libus. One. Ita vt in quo tpe ps c g olīno albescat: in eodē tpe eadē pars c g olīno denigrescat. Et in quo tēpore pcise parta sit albedo in c g: nihil ampli⁹ nigredīs sit in c g. et ita de quacūq; altera parte eq̄li/et de toto. Enā. Simile certe. One. Ex hoc facile ppendere possum⁹ quo pacto in rei successiua gnatione: nihil duarū substātialiū formarum eidē parti materie simul assit. vt si in tēpore h k substātialis forma acqrerē in c g: tantū dē forme substātialis oppositē abiret: abiscerē q; et de singulis aliis q̄buscū q; partibus/et de toto simile iudiciū est. Enan. Simile. One. Et si ī tēpore h k acquiritur raritas in tota parte

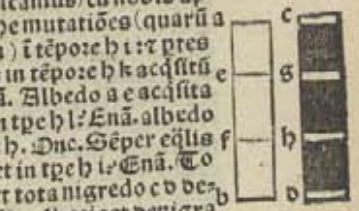

c g:nõne in eodẽ tẽpore h k depellit denſitas c g? Enã. neceſſe eſt. Alioq̃n ſe occuparẽt dimẽſiones. One. Ingenue ergo fateris motũ acq̃ſitiuũ/depulſiuũq; ſubſtãtie/quãtitatis: et q̃litatis: ſe ſimul abſoluere. Enã. Fateor. One. Ita eſt et de puncto. Sicut enĩ motuũ acq̃ſitio et deperditio ſe ſimul tẽpore abſoluũt:ita et momẽtaneaꝝ mutationũ ortus et aboliti o eodẽ ſe abſoluit momẽto.

Q̃ſ linea et ſuperficies ſine ſucceſſione acquirãt.

¶ Et ſicut punctũ abſq; tpanea mutatione oritur: ita et lineã et ſupficiẽ contingeret: ſi ſimul quicq̃ totũ diuidi contingeret. Quod et forte contingit in duarũ aquarũ cõtactu (Se enĩ bñ momẽto cõtiguũt) q̃ ſi tũc ſe cõtinuẽt ac vniant:i nũc et momẽto orta ſunt puncta/linee ꝛ ſupficies aut ſaltẽ abiecta. Enã. ita eſt. One. Et q̃uis i ortu abiectiõeq; linee et ſuperficiei: ſucceſſio eſſe poſſit: hec mihi accidentaria videtur: neq; ab illis quicq̃ moueri dici. vt neq; a puncti aut ortu aut deletione. vnde manifeſtum fieret oẽm augmentationẽ/et diminutionẽ/et rarefactionẽ/et condenſationẽ:ſolũ fieri:aut ſuſcepto corpore aut corpe deperdito. Rurſũ enĩ ſupficies corpi addita aut ipſi ablata:efficit ipm aut maius aut minꝰ/ Enã. Non certe. neq; linea ſupficiei addita eam efficit maiorem vt neq; punctũ additũ linee eam efficit maiorẽ: aut ſublatũ/minorẽ. One. Attamẽ linea linee addita:eã efficit maiorẽ. Et ſupficies ſupficiei addita: ſupficiẽ. Enan. Sic eſt. ideo mihi iterũ apparere facis: nullo adhibito

Obiectio

corpe fieri poſſe augmẽtationẽ. One. Quo pacto/ Enã. nã eadẽ cera aliquãdo longior eſt:nullo aut adiecto aut deperdito corpore:aliquãdo latior. hoc aũt eſſe non poteſt niſi a linea et ſupficie: q̃ linea addita linee: eã efficit maiorẽ. et ſupficies addita ſupficiei:ſupficiẽ maiorem.

Solutio

quẽadmodũ huius rei me admoniſti:et ſicut corpꝰ additũ toti corpi:totũ efficit maius. One. hoc o amice partiũ diſtratione,puenit. ſicut ſi digito aquã. longã p planitiẽ extẽdas:ptes pꝰ ſecũdũ latũ ꝛtinue: ipſis a ſua pma cõtinuatiõe diſtractis:ſecundũ longũ cõtinuãtur. Et nõ mõ linee lineis additę ſũt:ſz et ſupficies ſupficiei: et corpus corpori. ideo cera hec lõgior dicit:q̃ habeat nõ mõ lineas actu longiores q̃ pus:ſed et ſuperficies et corpꝰ. Attamẽ non apte eam dixeris auctã/minutã/rarefactã

aut cõdenſatã. Enã. video tã ſic eẽ:vt neq; ſi diuiſero lignũ ſecũdũ lõgũ in 9tuor ptes:q̃ ſcõm longũ addite lõgitudinẽ octocubitã efficiãt: cũ idiuiſum lignum ſolum longitudine bicubitũ eſſet. q̃uis partes ille cõtinue ſint ligãtur:nullus dicet lignũ illõ auctũ/minutũ/ rarefactũ aut denſatũ. One. ita mihi recte videt. Sed hanc extenſionẽ q̃ partiũ diſtractione et locali motu,prouenit:ego a Homophrõ dudũ miſſa3 feceram?. Enã. ꝛ cõſulte qdẽ non cenſeo multã operã in illa diſcutienda eſſe terendã. Sed ſupeſt vt de cõtrarietate et alteratiõe nobis aptas ſi cõmode id fieri queat. quã rem ſi feceris: nũq̃ tibi hodie quicq̃ moleſti erimus. One. Nihil mihi moleſti eſtis modo poſſim. Enan. Jã te poſſe cõfidimus. precedẽtiũ diſcuſſio:te id poſſe magno nobis eſt argumẽto. Incipe dum voles. One. Quandoquidẽ vobis ita perſuadetis: libens vobis obſequor/et quod poſſim (vt dixi) efficiã.

46 QVOD in quãtitate extẽſio eſt:in qualitate eſt intenſio et in latione ſucceſſio. eſtq; vnũ alterius apta ſimilitudo. Enã. Eum qui diſcit Oneropole:credulũ3 eſſe neceſſe eſt. Et idcirco nos tibi in hoc aſſẽtimur:quo a te quod reliquum eſt diſcamus. One. Mos iuuabit quod de rari ꝛ denſi cõtrarietate iam ꝓcepimus. Enã. Quo pacto? One. Nam ſicut res que actu ſunt: magnitudĩe et paruitate natura determiate ſunt: ita duratione et duratiõis ꝓpenſione et breuitate. Hic O Enãti pendẽt rerũ periodi:et vnũ alterius apta eſt ſimilitudo. Itidem et res intenſione et remiſſione natura determiate ſunt. Et reuera philoſophari de qualitatũ intẽſione et remiſſione et earũ cõtrarietate:eſt philoſophari de magnitudĩe et puritate et quãtitatũ cõtrarietate. Enã. Manifeſtiꝰ id nobis aperi.et pmũ mihi expedire videt vt nobis manifeſtes:an ſolũ tota q̃litas toti q̃litati ſit contraria an ꝛ ps pti. One. Sequar q̃ me trahis. ſi ſit a b corpꝰ dẽſũ q̃dricubitũ:qs totũ fiat rarũ, acq̃ratq; quantitatẽ rarã c h i k d. Arbitraris ne totã dimẽſio nẽ a b:toti dimẽſiõi c d eſſe cõtrariã? Enã. etiã. Nã eidẽ titas toti/et ſubiecto viciſſim aſſunt: a quo mutuo ſe expellãt neceſſe eſt. One. et quartã partem c h (quãtacũq; ſit) ꝓductã in

a e f g b
c h i k d

Q̃ſ tota quãpars parti ſit contraria

tota materia a e:arbitraris ne etiã cõtrariari cubitali a e. Enã. Ego equidẽ arbitror quãdoquidẽ eidẽ subiecto a e vicissim assint:ꝛ nunq̃ simul se eidẽ adesse pmittant. One. Nã se occuparent:nõne ergo tota dimẽsio a b:contrariatur toti c d:et ps vt a e:parti vt c h:? Enã. Sic est. One. et si c h aduenisset makie e f:nõne vens am dimẽsionem e f expulisset:? Enã. Mimirũ expulisset eadẽ ratione One. Et si aduenisset materie f g:expulisset dimensionẽ f g. Et si materie g b:expulisset cubitalẽ dimẽsionẽ g b.

a e f g h
c h i k a

Enã. Indubie. One. Est igitur c h:cuilibet cubitali a b contrariũ. Enã. Est vtiqz. One. et ita de h i/et i k/ꝛ k d necterẽ argumẽtũ/ostẽderẽqz vnũquodq; ipoꝛũ vnicui qz cubitaliũ a b:esse cõtrariũ. Enã. cõsimiliter certe. One. ita amice tota qualitas toti qualitati quã expellit:abit contraria. vt tota expellẽs dimensio:toti expulse dimensioni. Enan. Nihil minus. ꝛ totas adinuicẽ abire cõtrarias minus in cõtrouersiã venit:pcertim cũ intense fuerint. ¶ At quid de partib? sentiendũ sit et de ipis cũ remisse fuerint:ambigendũ est. Nam et pars parti/et ipe remisse in eodẽ subiecto et secundũ eandẽ partẽ:se simul admitere videnf. One. Atramẽ totã toti esse cõtrariã ꝛ partẽ partimobis dimẽsio nisinuat. Enã. Mihi q̃dem non satis. One. Dic age cũ incipit a b rarescere a parte a:ita vt acquirat c h et nihil vlterius:nõne stat c h ĩ materia a b cũ e f/f g/ꝛ g b:que sua tñ cõcessa sunt esse contraria neqz se mutuo expellũt imo neqz vnq̃ expellerẽt. Enan. Sic est. One. perpendis ne id esse:q; rara dimẽsio c h nõ adueniat in situ e f aut alicuius altoꝛũ cubitaliũ. Si enĩ aduenisset:? peuldubio quodcũqz illoꝛũ abiecisset vt abiecit a e. alioquin se occupassent. Ita ne sentis:? an aliter:? Enã. Sic recte. One. Et nũq̃ se expellũt nisi simul aduenĩat secũdũ extẽtionẽ ita vt nisi alterũ expelleretur/abisceretur qz se occuparẽt. Enã. Est vt ais. One. Et qõ in dimẽsione extensio est:in latione est successio/ꝛ in qualitate intẽsio. Et quẽadmodũ dimẽsiões extẽsiõe sese occupare neq̃unt: ita neqz latiões successione/neqz qualitates intensiõe. Si enĩ decẽ pedalia sese occuparẽt decẽ pedalia solũ tñ atq; vnũ occuparẽt:Et si decẽ horę se duratiõe occuparẽt:decẽ horę solũ tñ atqz vna. Ita si

Obiectio 47

Solutio

decẽ qualitatis gradus se intẽsione interciperẽt occuparentq;:decẽ gradꝰ solũ tantũ intẽsi atq; vnus appareret vt decẽ caloꝛis gradꝰ se intẽsione penetrãtes solũ tñ caloꝛis (vt vnicus) ĩducerẽt. Enã. Haudeo One ropole hec a te audire ꝛ discere. Sed pgemoꝛor cognoscere q̃d ĩde factur? ris. One. oĩa cubitalia ꝛ pedalia dimẽsiones sũt extra se scõm extẽsionẽ. ꝛ oẽs horę ꝛ horarũ minura:lationes sũt extra se scõm successionẽ/ꝛ durationẽ. Quid igitur q̃litatib? accidet:? Enã. videre videoꝛ q̃ tua tẽdat interrogatio. ꝛ certe michi q̃litatib? recte accidere videtur:oẽs suos gradꝰ extra seinuicẽ esse scõm intẽsionem. One. Sane cõcepisti. Enã. ¶ Pulehrã q̃ lecturã michi fecisti ꝛ haud dubitauerim verã:quõ duoꝛ lucidoꝛũ lumina (etsi in medio se intrẽdãt) nunq̃ tamẽ se pmisceant cõfundãtq; (vt aiunt inspectiui) sed distincta se mõstrẽt. One. Sit igiẽ caliditas l m. et frigiditas n o:toti calidi tati l m cõtraria. Enã. Esto. One intelligam? vtrãqz in tres partes intẽsione equas diuidi:vt l m:in l p/p q ꝛ q m. ꝛ n o:in n r/r s/ꝛ s o. Manifestũ est totã frigiditatẽ n o aduenientẽ subiecto l m expellere totã caliditatẽ l m. Enan. Haud dubiũ est. One. Et si n r aduenireꝛ l p secũdum eundẽ intẽsionis situ:expelleret l p. Nam se intensione occupare nequeunt/pmiscere/et cõfundere vt diximus. vt dimẽsio c h aduenies secundũ eundẽ extẽsionis situm dimẽsioni a e ipsam expelleret. Enã. Michi iam quidẽ perspicuũ est. One. Est igiẽ pars frigiditatis n r cõtraria parti caliditatis l p. vt q̃ eidẽ subiecto vicissim assint: a quo se expellãt mutuo. Enan. Sic indubie est. One. Et cuicũq; reliquarũ partiũ l m secundũ fue intẽsionis situ aduenisset:itidẽ ipsã pepulisset. vt si aduenisset secundũ situm p q:pepulisset p q. Enã. Eadẽ ratione vt l p. One. et si secundũ situ partis q m:pepulisset q m. Enan. eadẽ rõne q m. One. est igitur frigiditatis pars n r:cõtraria parti caliditatis l p/et p q/et q m. Enã. Est indubie. One. Et quilibet gradꝰ q̃litatis cuilibet qualitatis contrarie gradui contrarius: vt de dimẽsionibꝰ et dimẽsionum cubitalibus diximus. Enan. Eodẽ modo. One. Vides ergo quomodo philosophari de dimensionibus: est de qualitatibus Philosophari. Et retro

l p q m
n r s o

tota q̃litas toti/et ps parti sit contraria

agitur. de qualitatibus philosophari: est philosophari de dimēsionibus. Enā. Percipio hactenꝰ quodā modo sed nō quātum cupio. ¶ Anītu ais idē simul eidē inesse 48
Obiectio posse: cum se debeāt mutuo expellere? One. Non simul. Enā. Age iā cōcessimꝰ n r/et l p esse cōtraria. One. Concessimꝰ. Enā. Et in eodē subiecto et eadē subiecti parte est l p/et p q. One. Verum quia extra se nō sunt secundū extensionē. Et si n r aduenit secundū situm intēsionis p q: delet p q/et non l p. One. Verum ais. Enan. sunt igitur n r/et l p (que adinuicem sunt cōtraria) in eodē subiecto et eadem subiecti parte et simul. One. Acutissime
Dilutio O Enāti. verū secundū sanā (quā solam ego ⁊ tu et querimus ⁊ curamꝰ) intelligētiā plura ꝑ debueris ītulisti. Nam id tecū sentio n r et l p eidem subiecto et eidē subiecti parti adesse. At nō simul. Nā extra scinuicē esse iam cōcessimꝰ. Cōtrariorū enim natura est non posse eidem
l p q m subiecto simul adesse. Si quātitates sint: nō posse quidē
n r s o simul extēsione eidē subiecto adesse. si qualitates: simul intēsione. ⁊ si cōtrarie lationes: simul duratione/successione. ꝯ. sūt ergo n r/⁊ l p in eodē subiecto: sed nō simul.
a e f g b
c h i k d Nā se intēsione nō occupāt. Enā. et rōnabile id quidē: sed dabis veniā. id me fefellit qꝯ solū ad esse simul tēpore aduertebā: vt pleriq; expositoꝝ michi aduertere videntur. One. Etsi ⁊traria simpliciter simul tēpore eidē subiecto et eidē subiecti parti adesse nō possint: q̄litatis tamē cōtraria scōm q̄d: id nō exigūt: sed nō adesse posse simul intēsione eidē subiecto. ⁊ simul extēsione ⁊ intēsione: sub mō simul tpe ⁊ successione a Philosophis ītelliguntꝫ. est enī vnū: aliorū apta sīlitudo. Enā. Que cōtraria simplr/⁊ que q̄litates scōm q̄d ⁊trarie: postea dicturus es. ¶ Sed hāc adhuc michi excute dubietatē: quō 49
Obiectio ergo duo similis dimēsionis cubitalia nō sūt cōtraria? cū se simul extēsione nūꝯ admittere q̄ant. ⁊ duo caliditatis gradꝰ? q̄ simul intēsione stare neq̄unt: vt neq; vnꝰ caliditatis et vnꝰ frigiditatis: ne se intēsione occupent.
Solutio One. Forte tenes q̄d hic respōdendū sit. Enā. Si teneo cupio te audire an mecū sentias. One. Multū refert O amice Enāti quin duo similis dimēsionis cubitalia contraria sint/aut duo similis q̄litatis gradꝰ. Nā nō pluri-

mum distant: neq; vnū simul alteri aduenire ⁊ ipsum expellere natū est. Contraria autē ⁊ maxime distāt: p⁊cer tim simplicīt et maxime cōtraria: et eidē subiecto simul aduenire ⁊ se mutuo expellere nata sunt. Enan. Ydipsū michi coniectabā. One. Vides ergo quo pacto c h raritas in eodē subiecto stat cū densitate opposita e f/f g/et g b/Enā. Video equidē. One. et id quidē maxime fieri potest: nā vna cū illis secundū extensionē nō est. Et quo modo n r frigiditas ī eodē subiecto et eadē subiecti parte sit cū qualitate cōtraria l p/et q m? Enā. et hoc idem.
50 One. Nā simul scōm intēsionē nō aduenīūt. ¶ Et si q̄s a te scīscitaretꝫ. cur potiꝰ c h abiecit a e ꝑ e f: q̄d respōderes? Enā. potio: siquidē ratio ē: nā situi dimēsionis a e aduenit: ⁊ nō situi e f/aut alicuiꝰ reliquaꝝ partiū. One. et recte quidē. Et similiter cur potiꝰ gradꝰ frigiditatis n r deleuerit gradū caliditatis p q: ꝑ aliquē alioꝝ? Enā. quia scōm intēsionē p q aduenit ⁊ nō alioꝝ. One. potio: igīt ratio ē cur hūc gradū ꝑ illū potiꝰ expellat. Enā. Est certe: nā hunc solū depellit: cui scōm iutensionem aduenit. quēadmodū cubitale solam cubitalem quātitatem cui secundū extensionem aduenīebar. One. nunc a quātitate p⁊sidiū sumis. Enan. Sic a te doctꝰ per quātita-
51 tem de qualitate philosophoꝝ. ¶ Anū tamē adhuc a te Instantia doceri cupio: quo pacto eueniat duo remissa eidē subiecto et eidē subiecti parti adesse posse: non autē duo intēsa. quod tamē michi posse videtur: si duo intēsa extra se secundū intēsionē (vt et duo remissa) veniant. One. vnū quodq; o Enanti eo modo quo fit: natura fieri pmittit. Dilutio
Et vnūquodq; magnitudine/paruitate/raritate/dēsitate/duratione/et intēsione: natura determinatū esse diximus. Enā. dixim?. One. Et natura maximo: nullū alterū natura maius esse pōt. Enā. nullū. One. Et natura rarissimo aut dēsissimo: nullū natura aut rariꝰ aut dēsiꝰ Enā. Sic ē. One. Et diuturnissimo aut mora correptissimo nichil diuturniꝰ aut mora correptiꝰ. Enā. nichil. One. Et nā intēsissimo ⁊ calidissimo aut frigidissimo: nichil natura. intēsius: calidiꝰ/aut frigidiꝰ. Enā. indubie. One. Alioq̄n darek maius maximo: q̄ natura nō susti net neq; miꝰ mimo. Enā. Ita oporteret. One. Age nūc

a b c d e f g h i k x l m n o p q r s t u

quid calidius igne/et quid igne rarius? Enan. Nichil natura aut calidi⁹ aut rari⁹ existimo. One. Sic esse in nos statuamus. Erit ergo ignis natura calidissimus. Enan. Erit sane. One. Et vbicunq; vnum contrariū est: alterū aduenire natum est: tum intēsione/ tū extensione Alioquin se ab eodē subiecto nō expellant. Enan. Ex superiore sermone cognitum est. vt neq; dimēsio dimensionem expelleret: nisi simul secundū extensionem coaduenire. One. Et ignis a nobis concessus est calidissimus. Enan. Cōcessus. One. Maximā igitur ignis caliditatē in decē partes intēsione equas a b c d e f g h i k cogitatione diuidamus: quarū quālibet: gradum vocem⁹: hoc abs te requiro an vn⁹ frigiditatis grad⁹ vt l: simul esse possit cū maxima caliditate a k: Enan. Quid prohibet? One. Non simul intēsione cum a erit: nam duo contraria simul essent. Probata sunt autem prius esse cōtraria. Enā. Fateor. One. Neq; eadem ratione cum gradu b: aut aliquo aliorum decem nominatorū. Enā. non certe. sed nichil prohibet illum gradum extra illos decem aduenire: et eidē subiecto q eidem subiecti parti adesse. hoc enī prius ītelligebā cū admisi l simul cū maxima caliditate a k esse posse. One. idipsum ārebā. et tibi sic esse videt: michi vero secus. Esto attamē vt vis si possibile est: aduenīatq; gradus frigiditatis l eidem subiecto cū maxima caliditate a k: intensione tamē extra a/b/c/d/et reliquos gradus. Enan. Admitto. One. vbicū; vnū cōtrariū nature potentia esse valet: illic potest et reliquū. Enan. potest. One. Alioquin nō expelleret ipsum: nisi ipsl aduenīret secundū ipsius extensionis aut intensionis sitū. Enā. non expelleret. One. At l frigiditatis gradus nature potentia aduenit subiecto a k extra decē caliditatis gradus a b c d q reliquos. Enan. cōcessum est. One. illic igitur et secūm eius intēsionis situm aduenire potest caliditas: que ipsum expellat. Enā. Sic oportet. One. Aduenīat igitur quādoquidē id possibile est: vt x. Enā. michi admittendū est. One. vides igiē a x totā caliditatē q a k eius partē. Enā. video plane. One. nō erit igiē a k maxima natura caliditas: aut dabis maius maximo. Enā. id certe ſpossibile est et me pulchre ad id qō

desiderabā perduxisti. Et gaudeo me fuisse conclusum. Quid grad⁹
ξ2 One. ¶ O Enāti quopacto diffunt Astronom⁹ circuli circuli scōm gradū? Enā. Aliqñ tenui: michi forte nūc e memoria la astronomos ipsum est. Credo ipsos circuli gradū vocare ei⁹ tricētesimā atq; sexagesimā partē. One. haud lapsū est. At vero hic nō ita noīe grad⁹ vtimur. Quia tamē nomē positū/ aptū; non habem⁹: nostrū trium mei/tui q homophronis instructionis gratia gradū diffinīamus. Enā. Quo pacto? One. Sine controuersia in re q noīe gradus: conQuid grad⁹ qualitatis. cordemus/cōsentiamusq; gradū qualitatis esse maxime natura qualitatis in decem intensione equas partes diuise: quālibet decimā aut decime equalē. Enā. maximā natura qualitatē intelligis (vt arbitror) maxime nature potestate intēsam. One. intelligo. Enā. Prosequere vt voles: ipse tecum cōcordo. Mo. Et ego q eo maxime q numerū denariū. Pythagorici maximū crediderūt: et seriem numerorum haud vltra ꝓcedere. Maximā itaq; qualitatē michi iuste videris in denariū graduū numerū soluisse. One. Tāetsi o Homophrō prime rerū noīb⁹ impositiones voluntatē/ arbitriūq; nostrū seq videant: operēpciū tamē est eas aliā ratione muniri. Attamē id me (vt ita describerē) nō mouit: sed q ꝓplurimi i intēsione q remissione declarāda q ālitatū ḡtrarietate: eo vtātur numero: nescio q ratione pmoti. Tu vero me aliqd alti⁹ excogitasti: q rōne tua ḡsentaneū erit gradū q̄tita
ξ3 tis vt raritatis aut dēsitatis eo numero diffinire. ¶ Sz de ālitate nūc agim⁹. Si ergo i aliq subiecto solū essent quatuor caliditatis grad⁹ a/b/c/d: an caliditas hec intensa esset an remissa? Mo. Enātius respōsiones aknare inceptauit: suū est q nūc respōdere. Enā. ego vero dicerē esse remissam. One. Et bñ. Sed admitteret ne secū quatuor frigiditatis grad⁹/vt l/m/n/o? Enā. Admitteret. dūmodo simul ipsis scōm sue intēsionis sitū nō aduenirent. Nā extra situm maxime caliditatis nō aduenirēt. One. Optime. Maxima enī caliditas decē est graduū. cōcederes ergo ipsam q q̄nq; frigiditatis grad⁹ secū admittere q sex. nā q̄tuor q q̄nq; sunt nouē: et q̄tuor et sex sunt decē. Enā. Cōcederē. vtriq; enī grad⁹: maxime caliditatis sitū nō excederēt. One. Utrū septem? Enā. Non

Q[vn⁹ gradus caliditatis nō expellit duos frigiditatis

indubie cū quattuor ꝛ septem maxima natura caliditatis maius efficiāt: alioquin darem maius maximo. One. Ita tecū sentio. ¶ Sed eēt ne possibile vnū caliditatis gradū: duos frigiditatis pellere: aut contra? Enā. Mihi certe nō videt. One. Quo pacto id? Enā. Cū oēs caliditatis gradus intēsione in ea significatione qua hic vtimur: cōcedam⁹ esse eq̄les: tantum intēsione occupat vnus quātū vnusquisq; reliquorū. Quēadmodū magnitudinū equaliū quantū extēsione occupat vna earū tātū occupat et vnaquęq; reliquarū. One. Optime ais. Enā. Et idcirco iure michi videtur vnūquęq; caliditatis gradū tantū depellere frigiditatis: ꝑtū et quęcūq; reliquorum. One. Iure. Enā. Si igit vnus caliditatis gradus duos frigiditatis depellat: duo depellēt quattuor ꝛ ḡnq; decem. One. Verissimū. Enā. Fiat ita: quinq; caliditatis gradus maximā depellēt frigiditatē. Et quia maxima caliditas decē gradus obtinet: aduenient igit alij quinq; qui extra quinq; p̄cedentes erūt ne se occupent. One. intēsione scilicet. Enā. Sic intelligo. Et cū primi quinq; caliditatis gradus: decē graduū frigiditatis statum obtinēāt: si reparent ergo decē frigiditatis grad⁹ eūdē statū obtinebūt. et cū maxima frigiditate nō modo stabit vnus caliditatis grad⁹: verū quinq; aut habitur maius maximo: ꝛ maxima frigiditate maior. q̄ fūt ipossibilia. One. Plane o Enātiotres sese hz tenes. Enan. Sed gratia tua o Oneropole. One. Vides ergo quo pacto cōtrarie qualitates remisse se eidē subiecto adesse eodem tēpore sinūt: intēse autē minime. Enā. Et id equidē beniuolētia tua p̄cipio. One. ¶ Et sunt ꝯriarū q̄litatū nōnulle quę neutra eidē subiecto ꝛ eidē subiecti parti cū altera: aliquid sui eodē tēpore adesse p̄mittit. q̄ si sint extreme: maxime in suo genere distare dicūtur et maxie et simplicit cōtraria. Enā. maxime ꝛ simplr ꝛtraria (vt puto) q̄litatis. One. Recte. vt maxia caliditas et maxia frigiditas. Alie vero sunt quarū vtraq; cū altera eidem subiecto et eidē subiecti parti se simul tēpore admittit: at nō simul intēsione. Et hec scēm quid cōtraria dicere possum⁹. Nā non simplicit/ maximeq; distāt: neq; simpliciter et maxime sunt ꝛtraria. vt quattuor caliditatis

54

Cōtrariarū q̄litatū diuisio.

55

gradus ꝛ totidē frigiditatis. Enā. Et id rationabiliter quidē. One. Sūt ꝛ alia qualitatis cōtraria: quorū vnū nichil alteri⁹ secum in eodē subiecto et eadem subiecti parte admittere potest: at alterū alterius alicḋ secū valet admittere. vt maxima caliditas ꝛ quadrigradualis frigiditas aliquid secū maxime caliditatis optime patitur: vt duos/ tres/ quattuor/ quinq; aut sex caliditatis gradus. Et hec cōtraria maxime et simpliciter nō sunt neq; maxime distāt. Quadrigradualis enim frigiditas maxima nō est: neq; secundū quid dici merētur contraria. Nam eidem subiecto se simul tempore adesse nō permittunt. Enā. verum ais. Sed quo pacto ergo ea nosabimus? One. vos ipsi nomina indite. Ho. Ea contraria ego neutra aut mixta vocarem. neutra quidem: ꝙ neq; simpliciter et maxime cōtraria sint/ neq; secundū quid. mixta vero: ꝙ vnum talis cōtrarietatis extremū: maximum sit: et ad maximā pertinens contrarietatē: alterū autem non sit maximū: sed ad eam (quā audiuimus) secundum quid pertinēs contrarietatē. One. Apte michi o Homophron nomē indidisse videris. contrariorū igitur qualitatis hec simpliciter ꝛ maxime sunt contraria: hec secundū q̄d: hec vero neutra aut mixta. Enā. Assentimur. ¶ Sed vellem o Oneropole nobis hanc maximam distantiam in alijs cōtrarijs peregeres. In qualitate enim nudam/ detectamq; sat nos habere arbitror. One. O Enanti coges nos in longum deducere sermonem. Et cum de qualitate petieris (qua te dixisti futurum contentum) nos acto impellis minime pollicito cōtentus. Enan. immo o Oneropole michi abs te maxime omnium satisfactum censeo. Et non modo contenti: verum ꝯ contentissimi ego et Homophron abs te abibimus. Sed de contrarietate et intensione sermonem fieri postulauimus suppliceſq; rogauimus. Contrariorū autem natura haudquaq; plene nosci poterit: vbi quod fronti descriptionis adiectum est: ignotum nos latuerit. Adiectū enim est: maxime ab semuicē distare. Sin minus precibus nostris acquiescas: vt Aristo⁹ olim varium multiformēq; veridicum tamen Protea brachijs et vinculis implicuit: compulitq; verū fateri: ita quoq;

56

Quid ꝛria sue

Aristeꝰ et p̄tei fabulā ex quarto georgicorū virgilij require

ego et Homophrō brachijs teiplicabimus: cogemusq; quod ḡimus te nos docere. One. Comis es o Enanti et pulchre me cogis emerita Milonis brachia timēte: vestris petitiōib⁹ acqescere. Vos ergo vterq; rectitis q̄ sit alioꝝ cōtrariorum maxima distātia. Enā. Nos idipsum. One. In quātitate maxima materie extensio (quā maximā raritatē nuncupam⁹) et eiusdē minima extensio (quā maximā nuncupam⁹ densitatē) maxime a seinuicem distāt. Suntq; reuera rarissimū et dēsissimum in quantitate: calidissimū et frigidissimū in qualitate. Et maxima sursū latio natura/et maxima deorsū latio maxime distāt. Suntq; ḡrie simpliciter: latiōes et maxime successiōe distātes: vt calidissimū et frigidissimum maxima intensiōe distant. Estq; maxima sursū latio vt ignis: maxime caliditati assimilis. Et maxima deorsū latio vt terre: assimilis maxime frigiditati. Tantumq; inter se hę due latiōes nature diuersitate discrepāt: quātū inter se maxima caliditas/frigiditasq; maxima. Et mot⁹ qui nō sunt maxime latiōes vt aeris et aque: medio mō nature diuersitate dissidēt vt medij inter se colores. Et ad maximas latiōes et secundū rectū successiōes sese hñt: vt medij colores ad extremos albedinē scz et nigredinē idē tñ in q̄litatib⁹ notū/peruiūq; habēt: in latiōib⁹ autē latenti⁹. Enā. In qualitatib⁹ notū nec iniuria vt mihi videt. nā hę vt caliditas/frigiditas/albedo nigredo sē sibilia sunt ꝓpria. Aliavero cōtraria vt dimēsiōes et motus cōmuniasēsibilia sūt. Ꝓpōa autē sensibilia nobis notiora. One. nō est futilis tua ratio. Sed age superi⁹ dicta paucis recolligēdo perstringam⁹ vnde putes cōtrariarū qualitatū maximā distātiā ꝓuenire? Enan. A cōtrariarū q̄litatū maximā trēsiōe. One. In quātitate? Enā. A maxima dimēsiōis raritate et maxima densitate. One. Et in latiōe? Enā. A maxima lationū successione: que secundū maximā diuersorū locorū distātie rectitudinē sumitur vt arbitror. One. Recte vbiq; o Enanti respōdisti dūmodo extremarū qualitatū maximā intensionem intellexeris. ¶ Sed age o Enanti si duo cōtraria sic suapte natura maxime a seinuicē semp distarent ꝙ neq; per intensionē/extensionē/aut successionē: its vt

Unde ḡrior maxime distātia ꝓueniat.

57

ijs ad maxime distandū nichil ovnq; egēat: nōne hec cōtraria magis tibi cōtraria ēvident q̄litatib⁹ cōtrarijs/dimensiōibus et lationib⁹? Enā. michi quidē. nā sua natura magis distarēt. One. Et due extreme substātiales forme vt ignis et aque sub eodē genere cōtente: eidē materie et subiecto vicissim assunt: a quo se mutuo expellunt. Enā. Hec vera sunt. One. Et semp equaliter a seinuicē distāt et dissentiūt. Enā. Sēper. One. nā ipsis neq; tutēsio neq; extensio cōpetunt. Sed an q̄cq; alteri magis dissonū et cōtrariū esse putas: atq; forma ignis dissona/oppositaq; forme aque? Enan. nihil. One. Cōtrarie ergo tibi vident. Enā. Certe. One. Et sēper maxime distare. Enā. Etiā. One. Magis ergo ꝓprie in substātia cōtrarietatē reperiri arbitraris ꝙ in quantitate/qualitate aut vbi. Enan. Ita arbitror et opto tuā ipsi⁹ sentētiā cognoscere: visa est michi huc tua ratio tendere. One. Tēdebat indubie. Et ego in incōpletis substātijs primā et verissimā omniū sentio eē cōtrarietatē: in accidētib⁹ autē posteriorē. Et que sit illi⁹ vere similitudo: et a quavt a primo suā totā cōtrarietatis virtutē assumat. Enan. Audeo cognoscere tale tuū eē iudiciū et video: michi clarius intelligere rerū principia

58 contraria eē. ¶ Uellē tamē cognoscere an oia substantialia contraria maxime hoc modo cōtraria sint. One. Nō puto Denāti sed sola illa que extrema sūt. Hac de re addidi extreme substātiales forme. Nā medie cōtrarie forme vt forma aeris et aque sic distāt: sicut maxima flauities et maxima rubedo. Et ideo sicut in medijs q̄litatibus ee: maxime medie distāt que maximā hñt intēsionē: vt que nunq; aliq̄d earū alteri⁹ secum admittant: aut darē maius maximo: ita in medijs substātijs contrarijs semp ipse: maxime medie distāt: sicut et extreme semp maxime distāt extreme. Enan. Intelligo has medias substātias semp equaliter et maxime medio modo distare: et magis quidē ꝙ medij colores: quos cōtrarietatis noīe sensemus. vt flauities et rubedo. Nā nō maxime sua natura medio mō distāt: sed maxima intēsiōe et medie substātiales forme sua natura semp hoc mō maxime distāt. One. vt quib⁹ intēsio/extēsio/aut successio

Q; ḡria substantialia vē riorē habeāt ꝙ accidentia ḡrietatem

Q; nō omēs forme substātiales sint eq̄ ḡrie.

Q; i medijs formis substātialib⁹ sit maior distantia ꝙ in medijs coloꝝ.

non competat: sed semper sua natura maxime sint. Mirum ergo videri debet: si due contrarie ꝗlitates/ aut medie/aut extreme: se in eodē subiecto admittāt. Nam sua natura maxime nō sunt. Substantiales autē forme contrarie (seu medie sint siue sint extreme) nunꝙ. Enā. Ideo equidē substantiales formas magis sua natura contrariorum ꝓditiōes retinere: vt que magis distent/ minusq; eidē subiecto natura et secundū se et quodlibet sui admittant: et que strictius ab eodē subiecto se fundi tus eradicent et expellant. Siquidem vnius rei sensibi lis: vnicus est primus/princeps et precipuus actus. Et nonmodo suū cōtrariū secū nō admittit: sed et quācūq; alterā formā: alteri cuicunq; cōtrariā. Ita vt nullū alterum cuicunq; substantiale contrarium: secum vnꝙ admittat. quod accidentalis contraria et certe (me consēciente) minus contraria: sustinent et admittunt. One. Recte sentis o Enanti. Enan. Tu michi Oneropole huius intelligentiā aperuisti. Et plura huiꝰ rei te per contrarer: nisi iā seruus vesper nos ad tecta vocaret: et nisi re plequo lacesserē. Moxvbi parū adhuc de intensiōe nobis detexeris: ego et Homophron valefacimꝰ. ¶Ad hec autē aperiri cupimꝰ id est: an ne sicut in qualitate est intēsio et remissio/ita in quātitate et latiōe sit? One. In analogia scilicet. Quod enī in qualitate intēsio est ⁊ remissio: in quātitate maioratio et minoratio est: et ī latiōe velocitas et tarditas. Et vt intensū et remissū vocabulū est qualitatibꝰ aptū: ita maius et minꝰ aptū quātitatibꝰ: et velox et tardum lationibus. Quo fit vt sicut intensum et remissū speciei discrimē nō arguāt: ita neq; magnū ⁊ parū ne q velox et tardū. Enan. Nōvis ergo intēsionē respōdere raritati et remissionē densitati. One. Nōvolo Nā illa specie discrepant: si memoria cōmendasti q̄ superius diximus: omnē maiorē raritatem omni minori/ compressioriq; raritati esse contrariam. et se habere inter se: vt medij colores medijs coloribus/ aut medij colores extremis. Et intelligo quālibet maiorē aut raritatē aut dēsitatē cuilibet minori: nō q̄dē scōz mol' aut magnitudinē aut paruitatē: sed secundū maiorē aut raritatem aut densitatē. Enan. Ita intelligebam. Nam mo

Uniꝰ rei naturalis vnicā esse formam substātialem

59

les bipedalis ignis: cōtraria nō est moli eiusdē pedali. neq; totū sue parti. cū tamē hic maius et minus secūdū molem locū habeant: nō tamē illic maius et minus raritudine aut dēsitate reperiūtur. Contra vero fit vt duo mole equalia vt pedalis ignis et pedalis aeris: dimēsiones habeant cōtrarias: et vnū vt aer minorē raritudie habeat q̄titatem: alterū vero vt ignis maiorē. One. Haud aliter atq; ego cōcipis. et lationis intensio est velocitas: et eius remissio: tarditas. Quo fit iterū (si intēsum ad lationes transferre velimus) vt motus velocissimus: sit ⁊ intensissimus. Et si esset natura motus tardissimus: ille esset et remississimus. Et motū celi circa equatorem velocissimū: et circa axem tardissimū: nature diuersitate non discrepare neq; ābulationem et cursum. Enan. Jure. Nā sola tarditate et velocitate discrepare videnk. ¶Sed an qualitates omnes cōsimiliter intendantur? One. Multum refert O Enanti. Nam ꝗlitatū he facte pmanēt vt calor/albedo. Quedā vero cū fiunt: transeūt/euanentq;. quā rem vt liquido ꝑspiciamꝰ: dic tensionem age cū rem quāpiā calefacis aliquāto tēpore: vt exēplis suscipientiū causa vna hora: que in minuta partit: nōne in pmo horevtuisso minuto aliquid caloris ī re partū reperis? Enā. Aliqd certe. One. Nōne aliqd in secūdo? Enā. Aliquid. Forte duplum. One. et in tertio? Enā. Forte triplū. One. Ad pmū scz: ⁊ sesqualterꝫ ad secūdū et ita deinceps. Enā. Ita. Nam mihi videtur idē mouens in equalibus tēporibꝰ (modo tollantur impedimēta) equos ꝑducere effectus. One. quo pacto ergo ꝓuenit vt calor qui in fine scōi minuti habeā duplus sit ad calorē pmi? cū idē mouēs in equis tēporibus equos ꝑducat effectus. Enan. Nescio certe Oneropole nisi ꝙ forte calor in pmo minuto ptus maneat cū calore secundi. haud habeo quid aliud dicā. One. Et recte quidē dixisti. Nā (vt adduxisti) mouēte eodem et mobili eodem: tantū caloris in primo minuto ꝑducitur: atq; in secūdo/et quolibet reliquorū. Enan. An si mouētis potentia mutarek aut mobilis ꝗus substantia: illa manerent: an reputas hic idē mouens ⁊ idē mobile manere? One. Minime. Sed solum quādiu eadem agendi virtus et eadem patiendi resistētia fuerint.

Equator/ eq̄ noctialis

60

Et quādiuvnꝰ totalis illaꝝ virtutū ad alterā totā eadē fuerit ꝓportio. Enā. Sat habeo. et sic esse oportere ite-
Q; lumē non est q̄litas p manens sed euanida. ligo. One. ¶ Sed q̄d ais cū lucidū aliq̄s placet: an pu- 61
tas eius lumē fixū ⁊ tuge idē pmanere: quādiu pspicuo lucidū psens astat? Enā. Sic existimau. One. Nōne lucidū aliquāto tēpore: vt vna hora illuminās: aliquid pfert luminis ī primo minuto horę? Enā. Pfert. One Et eadē rōne tantūdē in secūdo? Enā. Tantūdē. One. Et si lumen in primo minuto partū cū tātillo maneat secūdi nonne in fine secūdi minuti duplū lumē erit / duploq; intensius: et se mutuo intendēt: sicut duarū candelarū luminase mutuo intēdūt/ intēsiusq; lumen ꝫstituūt. Enā. Haud habeo quid dicā. No. Imo vero. Enā. Quidnā? No. te ꝑperā respōdisse. Enā. Probe ais o Homophrō: tra plane respōdere debui. Non enī certam⁹ vt Hymnastici Sophiste vane alkcātes: ⁊ nr̄am positionē siue iure siue iniuria obseruātes. Hoc pfecto nostrā grādeuā et atē dedeceret ⁊ nobis pulchrius vinci. imo nos ipi nō vinci mur: sed nostra ignorātia victa: manem⁹ victores. sed fine Oneropolū inceptū prosequi. One. Ego vobiscū sentio. et in tertio minuto lumē euaderet triplū: et in quarto quadruplū. Quapropter si fixū lumē maneret: semp posteriore cū priori manēte: nulla oculi acies nōmōvnꝰ vici: sed ne vnꝰ horule quidē: lumē pferre valeret. Enā. Omnino sic oporteret. One. non igitur lumē et alie q̄litates que facte resides/ stabilesq; nō manēt vt voces/ et specierū diffusiones: q̄ successionis fluorem imitanť. intendunť parte posteriore cū pōri manēte. Enan. Nō sic intendūtur. One. Quomodo tñ calor intēdebať. Enā. Haud dubiū. One. Jd supra cōcessum est. Non ḡ q̄litates oēs cōsimilit intendunť. Enā. Seq̄ť. Nā ee que facte manēt: posteriore cū priori manēte intendūtur. non 62
autē fluide et que dū fiunt: disparent ⁊ vanescūt ¶ Sed quomodo ergo intēdūtur lumē/ vox et cetere tales euanide qualitates? One. Nōne duplus iguis in vno minuto horę duplū calorē in ducit ad suū dimidiū? Enā. Duplo intensiorē. One. Nunq̄d hoc est per partēpriorē et posteriorē? Enā. Nō vt mihi videtur. One. Quid cause ergo? Enan. Nescio nisi forte q̄ dupli ignis ad suum di-

midium dupla sit moles. One. Moles propzie aut amplior aut minor nō ī causa est: sed q̄ ī dupla mole: duplo maior inest calefaciēdi virt⁹. et due pares cādele: duplo magis q̄ altera solum illuminant. Enā. Indubie. Et id Quō q̄litates ipm ignauus respōdere debuisse. One. due pares cāde- euanide intē le seiūcte: pariter accepte: ad vtramlibet seorsum duplā duntur. seruant illuminādi virtutē: nōne ergo flāme ille cōiūcte et in vnā conflate: eandē ad suā medietatē aut alterutrā seorsum seruabūt virtutis ꝓportionē? Enā. Seruabūt. Haud mihi dubiū vllū est. One. Video igitur O Enāti Q; remissio quo pacto he euanide qualitates vt lumia/ vt soni/ vt vo pcedit a vir- ces a maiore ꝓducēte virtute intēdūtur: a minore vero tutis pcedē- lentescunt/ et remittūť. et intēsione a potētia, pcedere: ⁊ ipotentia: si remissionē ab ipotētia, vt in lationibus velocitas et tar cut intēsio a ditas. Enā. Video. One. Et hec ipsis sola intēdendi oc potentia.
63 casio est. illis vero que facte manent hec eadē: et partes posteriores cū pōribus manētes. ¶ Quo fit vt qualitates stabiles et nō ꝓtinus occidue: duas habeāt sue intē sionis occasiones. Enā. Et hoc iterū video Et vt ex He- Q; q̄litates siodo vsurpat Aristoteles: probū eū puto: qui recte vo- permanētes centi assentit. Te autē O Oneropole optimum: qui per duplicit intē teipm plurima noris. et tibi q̄s possum⁹ ego et Homo- duntur. phron gr̄as habemus: neq; tevltra hodie quicq̄ lacesse mus. One. O Enāti er me nulla noui: verū ab omībus libens disco. Q; si ab ipis verū non pcipiā: et diuina largitas mihi dcq̄ largita sit (Enā est. One. Ipsi O Enāti gratie sint) ego omībus libens effundo: modo sophiste non sint: qui philosophie sacramēta ridēt. et modo alicuius magistri fecte ptinaciter addicti nō sint. et opinionibus pertinaci⁹ obuoluti. Enan. Nec iniuria quidem. Nam hi in philosophia extremo morbo laborāt. ego et Homophrō te ꝓprimū tibi et nobis bona facultas aderit: reuisemus: tractabimusq; nōnulla alia: q̄ sūmope abs te pdiscere cupimus. One. Utinā id possim. Cū voletis. hoc pectus totū vestrū est. Enan. Volumus quod intra latet. Et tu in hoc vale noster Oncropole. One. Bene valete O enanti et Homophron amici.

¶ Dialogi difficiliū physicoū introductoriū finis.

IACOBI FABRI Stapulen. ad Hermanū de Hangy cōsiliariū regiū et decanū beluacen. prefatio in cōmentariolos introductorios metaphysices Aristotelis.

ARITHMETICVM op⁹ consultissime Hermane tuo fratri dicatū est gallicanā iustitiā moderāri q⁹ (vt peripatetici probāt) oīs iusticia geometrica rōne dispensando vtitur: aut arithmetica cōmutando. estq; arithmetica tāq; quoddā iustitie speculum ac regula. tibi vero theologicū opus tanq; sacerdoti diuina misteria potissimū curāti dico/offeroq;. Mēorie enim proditū est egyptios sacerdotes et caldeos magos olim diuina misteria tractauisse: et ab ipis ad philosophos vsq; manasse. quorū hi per ideas: hi vero per diuinas rōnes philosophati: diuinaq; philosophiā (quam metaphysicē: theologiā q; nūcupāt) nobis reliquerunt. qui ideas predicāt: platonici sunt. qui diuinas/eternasq; rationes sequūt: aristotelici. quorū theologia christiane sapientie magna cōcordia/affinitateq; cōsentit atq; coniuncta est. Libuit ergo periclitari in libris aristotelicis: et introductorios commētariolos I ser p̄mos metaphysices libros parare: vt ceteris dein occasio metaphysica diuine intelligendi: et de p̄is philosophis mirifice cogitādi. quos suo tēpore fecit de⁹ suos sacerdotes/suos vates: et faces que ad tempora nostra lucent. Et licet dñs qui omnem hominem illuminat nondum in mundo visibilis apparuisset: ipis tamen de suo celo lucebat: qui est lux immensa atq; infinita omnibus seculis lucens. hos ergo commētariolos tibi dico. oroq; supplex ipm summum bonum/summe ens/atq; summe vnū quo deper totum agitur: vt omnibus legentibus illucescat: et ex parua occasione ad magna et digna ipso contemplāda feliciter rapiar accelerer. Vale.

PRIMVS dialogus hec septē et triginta disputat

Quid hec vocabula sex: sapiētia/causa/disputatio/ens/distinctio/cōparatio: introductiōis fronti adiecta nobis pretendant. 1
Sapientie diffinitio ac declaratio 2
Dubitationis nō satis metaphysica contemplatiōe digne dilutio 3
Quidnam questioni quid: respondēdum sit 4
Que prime cause et prima principia 5
Quo pacto interpretak metaphysica 6
Quid sapiens 7
Quo pacto interpretak sapiens 8
Quot sapientis conditiones 9
Obiectio 10
Q̄ malus sapiēs esse nō possit 11
Expertū nō artificē artifice nō experto certiꝰ operari: z nos bifariā artē aliquā acq̄rere cōtingere 12
Uter honorabilior sit artifex nō expertꝰ an expertꝰ non artifex 13
Quis sapiēti similior expertus an sensū habēs/artifex an expertus/architectus an manu operariꝰ/cōtēplatiuus an actiuus 14
Sapientē maxime oīa scire vt contingit 15
Sapientē difficillima cognoscere 16
Sapientē sciētiā possidere certissimā 17
Sapiētē maxime singulorū causas assignare posse 18
Sapiētis scientiā maxime ꝓpter se eē/sciendiq; gratia expetibilem. 19
Sapientē scientiā habere principalissimā et oīm maxime liberam. 20
Nos visum maxime sensuum diligere 21
Oēm holez maxime natura desiderare eē sapiētē 22
Jd nature desideriū nō eē ꝓcupiscibilis/irascibilis/aut rationalꝫ particule: sensū/cognitionēue sequēs 23
Q̄ nō sit concupiscibilis partis aut animose: vt et ād̄ā nature inclinatio est 24
Talē nature appetitū quo scire/intelligere z sapere natura desideramus: ipsius esset intellectus 25

Intellectum possibilem vt potentiam scire/intelligere et sapere natura desiderare: agentem vero magis et vt efficientem 26
Tale pulchrum nature desiderium: non esse affectionem quādam intellectui aut agēti aut possibili naturaliter inherentem 27
Q̄ voluntas/rationalisq; appetitus scientiam intellectum et sapientiā natura desideret: vt scilicet amabilia/voluntateq; affectabilia sunt 28
Intellectus agentis appetitum: reipsa ab intellectꝰ possibilis appetitu esse distinctum 29
Naturalē volūtatis appetitū z intellectꝰ: oīb⁹ conformibus modis subiecto idē esse: sola rōne plura. vt agēs idem est agēti et patiens possibili et totꝰ toti 30
Q̄ nō plures sint intellectꝰ: nō plures rōnales fecūdeq; memorie aut volūtates: etsi in vnoquoq; eorū agēs possibile et ex his totū subsistens reperiatur 31
Appetitū agentē et potētie vnū cōstituere appetitū z totum nostre aīe actū cū tota eius potentia vnū cōstituere appetitū qui vnus est pariter et trinus 32
Quibus potentijs regantur animalia 33
Que animaliū disciplinabilia sunt 34
Que prudentia 35
Hominē omniū mortalium disciplinabilissimū prudentissimum et optimum esse 36
Q̄ sapientia humana possessio esse possit 37

SECVNDVS dialogus hec decē et septem disputat

Quid est causas esse secundū speciem infinitas 1
Quid est eas infinitas esse secundum directum 2
Quinq; nos a veritatis perceptione prepedire 3
Causas secundū speciem infinitas esse non posse 4
Q̄ materie rectitudine nō prodeant infinite 5
Idem de forma 6
Idem de efficiente 7
Obiectio 8
Idem de fine 9
Metaphysicū primas supramundanas causas et maxime omniū primam contemplari 10

Universidad de Deusto
Biblioteca

Veritatem quodãmodo facilem ⁊ quodãmodo arduam atq; difficilem esse 11
Entia a maxime vero suam veritatem sortiri. 12
Verũ optimũ opifice q pulchrioza/ pfectioza ⁊ digniora sua opera potius esse inuestigandum 13
Omniũ existentiũ principia maxime vera esse et re atq; subiecto esse vnum: ratione vero multa 14
Omnia entia felicitatis capacia a primo suã felicitatẽ trahere: perinde ac a maxime vero suã veritatẽ. 15
Si difficultas verioza nature entia cognoscendi ex nostri intellectus imbecillitate pendeat 16
Que percipiende veritati obsunt et que eidem percipiẽ de adminicularia sunt. 17

TERTIVS hec quadragin ta disputat

Quid ens 1
Quot subsistendi modi 2
Ad ens entium ⁊ maxime ens omnes entiũ modos reduci: vt omnes salubrium modi ad sanitatem et longe quidem verius 3
Ens ⁊ ea ipsa significatione q̃ ꝓsenti disputationi maxime accõmoda est: homonymũ esse 4
Verũ inferiorũ ordinem superiorũ beatoriq; entium ordinem longe verioꝛem insinuare 5
Mundi intelligibilis intelligibiliũ verioꝛes actus verioꝛesq; potentias esse 6
Primũ actum purissimũ et absolutũ infinitũ agẽdi vigorẽ habere: ⁊ in supramũdanis potẽtiã essentie nomẽ: et actum nomẽ esse sibi vendicare 7
Si preter primũ nullꝰ alter actus oĩno purus sit: ⁊ omnino a potentie consortio seiugatus 8
An ipse supne mẽtes magis sint vne: an potiꝰ sua essentia magis sit vna: an suum esse 9
Actũ suo toto ad subsistendũ pluriũ egere 10
Ipsum esse pfectiꝰ esse essentia: magis ens/ magis vnũ/ bonum et verum 11
Materiam maxime substantiarum minus ens ⁊ minus vnam esse censendam 12
Quecunq; materiam sortita sunt: magis non esse q̃ esse videri 13
Mentiũ secunde serie dependentie. et animã nostrã esse quasi diuinoꝛum splendoꝛum vmbꝛam 14
Si supreme diuine sortis mentes magis entia sint magis vne bone et vere: mox secunde: deinde tertie vsq; ad infimũ entium gradum 15
Quecũq; sunt in regione lucis plus esse q̃ essentie pticipare: et q̃ vnius eiusdẽ similis et status sint opposita: et quibus ea maxime competant 16
Cetera a pmo assincera vnitate/ simplicitate/ idẽtitate/ exemplari ⁊ stabilitate deficere: ⁊ hec elementa in hoc quãtũ fieri potest eq̃litatis cõsonare harmonia 17
Monitio q hoꝛũ elemẽtoꝛum ens vnũ bonũ verũ plenũ potens necessariũ ⁊ ceteroꝛum meraphysice/ diuineq; ꝓplationi frequẽs cõsideratio plurimũ cõducat 18
Tres questiões quas mouet Eutycherus 19
Prime questionis solutio 20
Secunde solutio et primam mentium sub primo quatuoꝛ subsistendi indigentias sustinere; et a primo quodam modo quartam esse 21
Quid in mente sit vnitas equalitas ⁊ cõnexio 22
Summam connexionem eque ab vnitate et equalitate procedere 23
Cur nõnulli philosophãti infinitos mũdos esse statuerint: cur nõnulli vnũ sed infinitũ 24
Tertie q̃stionis discutiẽde oportuniozẽ futuꝛq; locũ 25
Tres primi ⁊ firmissimi principij cõditiones 26
Quot errores circa ipsum contigerunt 27
Huiꝰ discipline entis ãrenꝰ ens ẽ ꝓsiderationẽ esse 28
Hanc disciplinã potiꝰ esse substantie 29
Accidentium considerationem etiam ad hanc disciplinam attinere 30
Item et contemplationem vnius/ multoꝛum/ eiusdem/ alteriꝰ/ simlis/ dissimilis/ eq̃lis inequalis/ status et motus horum negationum atq; priuationum 31
Circa primam mentium primum negationem occurre: circa autem omnino primum neq; affirmationem neq; negationem esse 32
Multoꝛũ simul epilogus: ⁊ supramũdana entia equius

et rite entia dici debere: inferiora autem non entia/multa/mala inania et similib⁹ denoīationibus 33
Quare anime rationales immortalitatis sorte donate plures numero reperiuntur: supramundana autem entia similis eiusdemq; nature huiusmodi multitudinem refugiunt 34
Unam summam et individuam et super omnia entitatē esse et non duas: vnam summam bonitatem et veritatē esse et non duas 35
Hanc disciplinam omnium specierum tum substantiarum tum accidētium: et earum priuationum atq; negationum esse 36
Intellectū per se esse entis et entis specierum: et per accidens nunsq; subsistentium 37
Unum et ens vnam nominare naturam 38
Cōmunes dignitates huius esse discipline 39
Hoc principiū impossibile est idem simul esse et nō esse: primum et firmissimum esse 40

QVARTVS dialogus hec septem disputat

Metaphysicam a ceteris disciplinis differre 1
Disciplinarū solā metaphysicam rerū quidditates siue contēplationi peculiares delegisse. et q̄d metaphysicus quidditatis nomine intelligere debeat 2
Hāc disciplinā a naturali philosophia alterā esse 3
Item quo hec disciplina a mathematica differat 4
Accidentis non esse scientiam: et quid hic accidētis nomine designetur 5
Modi entium 6
Narratio de idea q̄ et dialogos claudit quib⁹ hāc breuē quā explicant introductionem prefigimus. 7

¶ Sequitur introductio in libros metaphysicos Aristotelis que etsi ad sex duntaxat se extendat ad omnes tamen valituram ex commentatione cognoscite. Neq; parui momēti erit ad eam metaphysicorum traductionem quam nobis hoc tempore Bessariō Car. Nicenus parauit.

¶ Jacobi Fabri Stapulen. in sex p̄mos metaphysicos libros Aristotelis introductio.

Sapientia — Ens
Causa — Distinctio
Disputatio — Comparatio

SAPIENTIA est que maxime scibilia primas causas et p̄ma principia et ēplat. Prime cause et prima p̄ncipia: sup̄ma illa entia et honorabilissima i natura. Sapiētia metaphysica. Sapiēs est q̄ hāc possidet sapiētiā. Sapiēs metaphysicus/p̄mus/sup̄mus/diuin⁹ supramūdanusq; philosophus. Sex sapiētis q̄ditiones. Sapiēs maxime scit ola vt cōtingit. difficillima cognoscit. null⁹ ens q̄ cognitu facilia teneat: sapiēs esse putabit. Scientiā habet certissimā. Circa sciētiā oēm causas assignare potest. Sciētiā itē habet maxie ꝓpter se et sciēdi gratia expetibilē. habet et principalissimā et maxime liberam. Sex sapiētis q̄ditiones

¶ Questiones. Quid. q̄t. vter exptus nō artifex: an artifex nō exptus certi⁹ operet. vter honorabilior. q̄s sapiēti similior expt⁹ an sēcū habēs: artifex an expert⁹: architectus an manu oparius. contēplatiuus an actiu⁹. qualis. quē sensū maxime diligim⁹. quib⁹ potētijs alalia reguntur. q̄ disciplinabilia: que prudētia. nōne ab hoc sapientia possideri possit. ¶ Elemēta. Experiētia singulariū est: et actus et opationes circa singula versant: ars autē vniuersaliū. rationē quidē habēs: atq; vniuersale sine experimēto cognoscēs (et singulare ignoret) ꝓsepe cū ratione peccabit. ¶ Qui causas sciunt: quos sciētiores sapientiores q̄ iure reputamus: qui docere queūt: quiue nō sensuum sed intellect⁹ cognitione sequūtur tales profecto honorabiliores censendi sunt. ¶ Maxime scit qui scientiarū vniuersalissimā habet. Hā qui vniuersale cognoscit: et particulare quoquo pacto cognoscit q̄ō econtra minime fit. Vniuersalia que a sensib⁹ sunt remotissima: ad cognoscendū hominib⁹ difficillima sunt. vniuersalia vniuersales cause. Certior scientia est q̄ est causarū que intelligibiliū: atq; q̄ simplicior. Qui maxie causas

et que omniū cause sunt conteplatur: singulorū causas assignare potest. Qui scire ꝓpter se desiderat. (Est enim scire ꝓpter se) maxime scientiā: maxime ꝓpter se desiderabit. Principalissima scientia ⁊ maxime libera ē que cause causarū contēplationi insistit: ⁊ cui⁹ gratia agēda sunt singula. hec enī est vniuscuiusq; oīno bonum aut in vniuersa natura optimū. ¶ Omnes hoies natura scire desiderāt. visus autē maxime sensuū nos cognoscere facit: pluresq; nobis rerū differentias demōstrat. ¶ Que auditū et memoriam habēt: disciplinabilia sunt. que vero sensum et memoriā possident: prudētia quidē sine disciplina sunt. est enī audit⁹ discipline sensus. Disciplinabilia sunt quib⁹ aliqua significare possum⁹ per que directiont ⁊ vsui reddūtur aptiora. prudētia vero q̄ futurorum videnk esse ꝓuida. ¶ Bruta plurimū imaginationibus et memorijs viuūt: hō vero arte viuit et ratione. ¶ Poeticū ficticiūq; est solius dei sapiētiā (q̄ mortalitū generi īuideat) possessionē esse. nā diuinū nume nulli inuidū esse cōuenit: sed vt tritū ꝓuerbiū est: mentiuntur multa poete. Dēū sūt enī philosophi primū admiratione duce philosophari: vt admiratione cōuersionū solis: incōmēsurationis diametri. diuina autē nobis admirabiliora sūt. q̄re vt ꝓuerbio dicik hec admiratio i melius cōsummabik: sapiētiāq; tandē nacti ipsa ꝓfruemur.

c Vluse sunt materia/forma/efficiēs et finis. ⁊ infinite scōm speciem cause dicerenk: si ipsarū infinite essent spēe. infinite autē scōm directū: si in vnaquaq; causarū specie ab vna in aliā et alteri⁹ quidem nature semp sine statu ꝓcederek. vt si hec materia ex illa fieret: que iterū (et ita sine statu) ex alia fieret. ⁊ si hec forma per hāc existeret formā: ⁊ illa per aliā: neq; in vltimū decūbatur vnq̄. ⁊ si hoc fit ab illo: ⁊ illud ab alio nullo tandē extremo reperto. et si hoc huius gratia fiat quod iterū fiat alteri⁹ gratia: nullibiq; decūbat: cause ⁊ materia/et forma/et efficiens/et finis infinite et in īfinitum procedere dicerētur. ¶ Quinq; a veritatis ꝓceptione

Que averīt a nos ꝓpediētia: consuetudo audiendi falsa: eruditioq; tis ꝓceptiōe non recta. recte docenti assentire nolle: nisi qō diciturvt nos ipediūt. mathematicus demonstret. alicui fidē non ꝓstare: nisi

sensibile sit: sensibiliue constet argumento. nulla nisi alicuius vrgente auctoritate recipere. nō posse nisi parua degustare. ¶ Questiones. Quid. quot. an cause secūdū speciem in infinitū prodeant. an materie forme efficientes aut fines rectitudine euadāt īfinite. an veritas sit facilis/aquo entia suam veritatē sumunt/ veritatē intelligē que entiū conditionē impoꝛtet. a quo maxime veriora entia cognoscendi nobis adest difficultas. que veritati percipiende obsistunt. et quib⁹ ad ipsam percipiendā preparemur. ¶ Elementa. Omnes causas: ⁊ tuoꝛ causarū speciēb⁹ complectimur. ¶ Bifariā hoc fierī ex hoc dicitur. Primo cū ex imperfecto fit perfectū sine generatione. vt cū ex puero fit vir q̄ post puerū fiat vir. sicut ex isthmijs fiūt olympia. isthmia enim ludi fūt olim nepturno i peloponeso sacrati. Olympia vero in honoꝛem iouis secūdo. Cū hoc ex hoc fit per generationē. in ꝑmo modo idē est ex quo fit: et quod factū est: et extrema sūt perfectū ⁊ imperfectū: in secūdo autē esse ⁊ nō esse. et fit ad consimilia reflexio. et omniū que ex hoc generatione prodeūt materia ē eadē: que generabiliū et coꝛruptibilium ingenita atq; incoꝛruptibilis est vt alias ostēdim⁹ et primū sempiternū. ¶ Si forme in īfinitū scōm rectitudinē prodirent formā diffinitione cōplecti neq̄rem⁹ ⁊ prioꝛ semper magis esset. Et si prioꝛ nō esset neq; posteꝛioꝛ. quare si nō esset prima: neq; posteꝛioꝛū vlla esse videretur. et tollerek scientia. scim⁹ enim cū ad īdiuidua in secabiliaq; deuenim⁹. et hoc pacto infinita ītelligere impossibile est. ¶ Et ita ē de efficiente. Et si vna est omniū aliarū causa/ ipsam esse primam necesse est. que enim in medio aut citra est: prima nō esse potest. nā suis prioꝛibus cause non erit. ¶ Consimili modo de fine. si est aliqua que aliarū gratia non sit sed alie ipsius sint gratia: aliq; prima est/ ⁊ nō prodeūt in infinitū. ⁊ nichil optimū immo neq; bonū esset. ⁊ si ēt: nullus conaretur ad ipsū/ vtpote ad quod pueniꝛe impossibile foꝛet. neq; ītellect⁹ esset actiu⁹. nā semp in talib⁹ hoc esset alteri⁹ gratia: intellect⁹ autē practicus finē ⁊ terminū habet vbi sistaī ⁊ quiescat. ¶ Veritatē null⁹ sincere et oīno digne apphēdere potest. et nullus etiā omnino eius est exoꝛs. in foꝛis

qd isthmia.

qd olympia.

bus enī vt,puerbio dici ꝙsuetū est qs delinqt.totū ꝓfecto facile est:pars aūt captu difficultatē nobꝭ affert.totū principiū.pars aūt ex principio cognitū est. ¶Unūquodq; ex vnuocis maxime oīm dicit qō aliis vt talia sint causa existit.vt ignis maxime est calidꝰ q̄ causa est ceteris sensibilibꝰ vt sint calida.ita maxime vera sūt q̄ aliis cā sunt vtvera sint.et maxime oīm verum est qōverorū oīm vt vera sint causa est.Et hec ꝑncipia verissima nō aliqñ fūt et aliqñ nō fūt:sed semp fūt nec ipsoꝝ causa est vlla:ꝙ ipa aliorū fūt cā etiā horū caducoꝝ atq; mortaliū.Hic cognoscere,pmptū est sicut vnūqōq; se habet vt sit:ita ad veritatē se habere. ¶Sicut oculi nycticoracū sese habēt ad lucē diei:ita intellectꝰ nostri ad manifestissima optima et verissima nature entiaꝝ audire ꝙsueuimꝰ:hec eadē dici dignamur:admittimusq; et cōsueta nobis notiora:incōsueta vero ignotiora.et cōsuetudinē maximā vim habere ipse leges ostendunt. Singula vt materia reqrit recipiēda sunt.neq; oīm mathematica certitudo querēda est.nulli fidē ꝑstare nisi sēsu sensualiue exēplo vincamur.parui ī potētisq; ingenij iudiciū est.Et nichil recipere velle nisi alteriꝰ firmatū fuerit auctoritate:q̄dā iudicādi ꝑpotentia est.Qui aūt sola parua degustare valēt.nature patiunt defectū intellectusq; paucitatē. ¶Ex oppositis ad pcipiendā veritatē instrui apparariq; licebit. vt ꝙsuetudine vera audiēdi eruditiōeq; recta:oporter itē recte docēti acqescere. nō oīm mathematicā certitudinē expetere:sed vnūqōq; vt eiꝰ natura atq; materia reqrit recipe. Profūde mētꝭ eē potētꝭ iudicij/sane atq; integre mētis et nature.

VE disputat sunt hec quindecī. ¶Primū vtrū alicuiꝰ vniꝰ disciplie sit oēs causas q cōsiderare. ¶Scōm si plures existāt vtrum ꝑncipaliora sit q̄ ꝙ vnūquodq; generū causarū aut que per plura demōstrat. ¶Tertiū quā liceat vocare sapientiā. ¶Quartū vtrū que substātiarū. ¶Quintum vtrū cōmunes cōceptiōes/coꝝq; principia ad aliquā disciplinā vnā pineāt. ¶Sextū an oīm substātiarum vna sit sciētia sola aut plures. ¶Septimū vtrum circa substantiā solum aut circa substantiā et eius accī-

dētia eadē sciētia atq; cōtēplatio versēt. ¶Octauum oēs substātie sēsibiles sint:aut ꝑter eas sint alie quedā ponēde. ¶Nonū vtrū prima gña sint prima ꝑncipia. ¶Decimū quo pacto suscipe oporteat ꝑncipia. ¶Undecimū vtrū corruptibiliū et incorruptibiliū eadē sint ꝑncipia aut diuersa. ¶Duodecimū vtrū corruptibiliū ꝑncipia sint corruptibilia. ¶Decimūtertiū vtrū vnū et ens rerū substātie sint. ¶Decimūqrtū vtrū pūcta/superficies/et corpora substātie sint rerum. ¶Decimum quintū vtrū ꝑter sensualia sint ponende species.

ens qō subsistit. Et hoꝝ qōdā subsistit ab altero.qōdā in altero.qōdā sub alto.qōdā ab altero.ex altero et ꝙ alterū ⁊ alteriꝰ gratia.qōdā vero subsistit neq; ab altero/ī altero sub altero ex altero/ꝙ alterū/neq; alteriꝰ gña.sed cetera oīa ab ipso fūt et ipsiꝰ gratia. Et ipsū entiū ꝑncipalissimū est maxime ens et vt ens maxime oīm subsistēs. Et oēs entiū modi ad ipsū reducunt:sicut diuersi salubriū modi reducunt ad sanitatē. ¶Tres ꝑmi firmissimi ꝑncipij cōditiōes. Notissimū eē debet nō cōditionale ⁊ qō quelibet cognoscentē et cuicūq; disciplinarū accedētē habere oportet. ¶Quatuor ediuerso circa ipsum errores. Primꝰ est ipsū demōstrare volētiū. Secūdꝰ ipsū negantiū. Tertiꝰ cōtradictoria concedētiū. Quartꝰ ipsa negantium. ¶Questiōes. Quid.quot.nōne entis vt ens est huiꝰ sciētie sit cōsideratio.nōne potiꝰ sit substantie.nōne accidētia etiā ꝙsideret.vnū.multa.vniꝰ ꝑuationē et negationē:imo et oīa:substātias oēs/oīaq; accidētia.an vnū ab ente diuersā noiet naturā.vtrū cōmunes dignitates:huiꝰ sint discipline.vtrū principiū hoc ipossibile est idē sic eē et nō esse firmissimū sit et ꝑmū. ¶Elemēta. Entis ꝙtenꝰ ens est:ꝙsideratio eiꝰ est discipline q̄ supremas causas ⁊ supma ꝑncipia rimat. ¶Potior cōsideratio eiꝰ entis merito censenda est:ea q̄ vt principio cetera pendēt:et ꝓpter qō cetera fūt. ¶Accidētia enī ad substātiā sese habēt:vt salubria ad sanitatē.vnum et ens eadē fūt natura et sese vt ꝑncipiū et causa cōsequūt rationē tamē diuersa sunt.vnū/multa/vnius negatio/ꝑuatio opposita sunt.oppositoꝝ aūt eadē est disciplī-

na. Quilibet sensus vnus: omnium sui sensibilis generis specierum atq; priuationum est: et quelibet scientia vna: sui generis specierum. entis autem vt ens est species sunt hec que substantie et que accidentium. ¶ Idem est ens et vnum ens: vt ens homo et vnus homo. nec vnū alicuius generatione abesse potest neq; cuiuspiam corruptione: sed simul sunt et simul non sunt/ et sicut vnum quodq; per suam substantiam ens est: ita est et vnum. ¶ Cōmunes dignitates communissima principia sūt: et q̄ vnicuiq; cōmunis vt entia sūt attribuūt. et qb⁹ inferiores discipline ad suā materiā contractis vtunt.

¶ Hec duo et quadraginta distinguit.

Principiū	7	Dissimile	5	Scōm q̄	5
Causa	4	Oppositū	5	Scōm se	5
Elementū	4	Contrariū	5	Habitus	4
Natura	6	Prius	8	Passio	4
Necessariū	5	Posterius	8	Priuatio	8
Vnum	8	Potestas	4	Habere	4
Multa	8	Possibile	4	Ex quo	6
Ens	14	Impotētia	4	Pars	5
Ens p accīs	3	Impossibile	4	Totum	5
Substātia	4	Quantum	4	Colobus	7
Idem	8	Quale	4	Genus	4
Diuersum	8	Adaliquid	8	Diuersa gñe	2
Differens	2	Perfectum	4	Falsum	4
Simile	5	Terminus	9	Accidens	4

Principiū ¶ Septem modi principij. Primo terminus est: vnde motus incipit. 2 vnde vnum quodq; fit optime. 3 quod i aliquo primum generatur. 4 a quo primo non inexistēte aliquid fit. 5 ad cuius electionem et arbitrium mutabilia mutantur. 6 vnde res primum fit nota. 7 causa.

Causa ¶ 4 modi cause. primo est ex quo inexistēte: aliquid fit 2 species. 3 primum mutationis effectiuū. 4 finis et cuius gratia. Sunt 7 modi qui ad longum in physicis ducti sunt.

Elementum ¶ 4 modi elemēti. Primo est ex quo inexistente indiuisibili specie in aliā speciem: aliquid fit. 2 in quod dicunt corpora resolui vt in vltimum: quod quidē in alterum specie irresolubile est. 3 demōstratiōis principiū. 4 quod vnū et simplex ad multa cōe atq; vtile est

vt vniuersale. ¶ 6 modi nature. Primo generatio est Natura et primo nascēti natiuitas. 2 principiū primū mexhis ex q̄ aliquid gñatur. 3 primū pncipiū motus et qctis eius quo est. 4 ex quo prius iformi aliq̄d fit: quodq; i natura formatur. 5 forma et cōpositio. 6 substātia ¶ 5 modi necessarij. Necessariū Primo sine quo res esse aut saluari nequit. 2 sine quo bonū aliquod assequi: vel malū vitari neqt. 3 preter volūtatē violentiā inferēs. est enī vis quēadmodū dixit empedocles necessitas quedā. 4 qō aliter sese habere non cōtingit. 5 ppositio necessaria. ¶ 8 modi vnius qō Vnum viducik in vnū scōm se et vnū scōm accidēs. Primo qō continuū est. 2 quod cōsimile subiectū habet atq; potētiā. 3 q̄ eiusdē sunt gñis. 4 q̄ eiusdē sūt speciei. 5 q̄ apō mentē eandē habent intelligentiā. 6 que diuisionē non admittūt: aut secūdū q̄ huiusmodi capiūtur. 7 que vni attribuūt. 8 qō vnā habet speciē. Sūt et modi vnius gñis specie/ numero/ et que ad vnū genere et specie: pportiōe quadā dicūtur. ¶ 8 modi multorū ex p̄cedētib⁹ oppositō mō sumūt Multa ¶ 14. entis qō viducik in ens scōm se 2 Ens secūdū accidēs. decē p̄mi modi secundū decē p̄dicamēta sumuntur. 11 verū. 12 cū accidēs de subiecto dicit. 13 cū subiectū de accidēte. 14 cū accīs de accidēte. ¶ 3 modi Ens p accīs entis per accidēs: ii sunt qui vltimo adducti sunt. ¶ 4 Substātia modi substātie p̄mo ens per se subsistēs aut eius pars. 2 forma. 3 quo destructo destruit 2 totū. 4 diffinitio. Et hi modi ad substātias vniuersales et particulares reducūtur ¶ 8 modi eiusdē quod in idem secūdū se et secundū Idem accidēs secatur quiquidem modi vt vnius modi sumēdi. vnū enī et idē sola ratione dissident. ¶ 8 modi diuersi Diuersum ex opposito et multorū sumūtur. ¶ 2 modi differentis Differens primo que eidē diuersa inter se aliquo mō eadem sunt. 2 quicquid est diuersum. ¶ 5 modi similis primo que cōSimile simili passione aliqua sunt passa. 2 que pluribus consimilibus. 3 que diuersis. 4 que eandē secundū speciē habent qualitatē. 5 que vnā pluresue earū habeāt: secundū quas proprias fiat alteratio. ¶ 5 modi dissimilis ex opDissimile posito sumūtur. ¶ 5 modi oppositorū: primo relatiua. Oppositum. 2 puatiua. 3 contraria. 4 cōtradictoria vt que sunt inter esse et non esse gñationis extrema. 5 quecunq; de eodem

Cōtrariū verificari nequeūt. ¶ 5 modi cōtrariorū. pmo q̄ eidē ī esse nō possunt gñe differētia. 2 q̄ sub eodē gñe maxie distant. 3 que maxie distāt in subiecto. 4 orñe oppositē q̄s genꝰ ptāte retinet et q̄ sub illis cōtinētur. 5 q̄ maxie aut gñe aut spē differūt. 6 hec q̄dā sūt actu/q̄dā habitu/q̄dā

Prius. agēria/q̄dā passiua/q̄dā hitꝰ atq3 ꝓuatio ¶ 8 mōi prius pmo q̄s loco est ꝓpīquus. 2 q̄s scōm tēpus. 3 q̄s scōz motū vt q̄s est primo mouēti ꝓpīquus. 4 q̄s ordine. 5 q̄s

Posterius Potestas potestate. 6 q̄s cognitiōe. 7 passione. 8 natura ¶ 8 mōi posteriorīs ex opposito sumūtur. ¶ 4 modi potestatis

Possibile. Impotentia Impossibile primo potētia actiua. 2 potētia passiua. 3 q̄s scōm voluntatē alterꝫ perficit. 4 nā alis potērat/hitusue: q̄ne ī deberī labamur: defendimur. ¶ 4 modi possibilis ex p̄dictis. 4 sumūtur. ¶ 4 modi impotētie ex modis potestatis oppositō modo. 4 modi ipossidilis ex possibilis oppositō. capiūtur itē possibile et ipossibile vt ꝓpōnum sunt

Quantū. passiōes. 4 modi q̄ti. pmo p se q̄tū. 2 p accns scōm alia p̄dicamēta sumptū. 3 pluralitas. 4 magnitudo vt linea

Qualitas supficies corpꝰ ¶ 4 mōi q̄litatis pmo subst. rialis drūa 2 forme et figure vt abstracta mathematica. 3 sensibiles

Adaliquid passiōes. 4 affectio quecūq3 ad bonā aut malū ¶ 8 mōi adaliquid. pmo scōm rei essentiā vt idē diuersū. 3 scōm numerū et magnitudinē vt duplū 7 dimidiū equale 7 inequale. 3 scōm mensurās 7 mēsuratū vt sciētia scibile. 4 scōm potētias vt calefactiuū 7 calefactibile. 5 scōm q̄litatē vt simile et dissimile. Sūt enī eadē quorū vna substantia est. Equalia quoꝝ q̄tas est vna. Similia quoꝝ vna est q̄litas. 6 quorū gña dicūtur ad aliq̄d vt grāmatica. 7 quorū cōcreta vt eq̄litas 7 similitudo. 8 q̄s aliq̄s p dictorū denotare cōtingit vt homo q̄ et accidat posse eē

Perfectum. duplū. ¶ 4 modi pfecti pmo extra q̄s nihil est deficiēs accipere q̄s sue sit attinēs essentie. 2 cui nihil deest scōz

Terminus suū genus atq3 naturā. 3 cui nulla pfectio deest q̄ ipm p ficere nata sit. 4 q̄s ad finē ordiat honestū. ¶ 9 modi termī pmo est q̄titat' vltimū. 2 eē q̄s nihil est accipe rei 3 infra q̄s oīa sūt rei. 4 forma sensibilis. 5 ad q̄s tendit motus. 6 vnde ꝓficiscit motus: aut ad q̄s euadit cōpletus. 7 finis. 8 vniuscuiusq3 actus et forma. 9 diffinitio.

Scōm q̄ ¶ 5 modi scōz q̄. pmo spēm iportat. 2 p̄ortatē. 3 finē. 4

causā. 5 locū 7 pōnem. ¶ 5 modi secūdū se pmo spēz no- Scōm se minat. 2 esse in aliquo. 3 esse ī pmo. 4 nō eē alterā causā 5 soli inesse ¶ 4 mōi habitꝰ pmo quidā est ptiū ordo 7 Habitus ad se et ad locū. 2 habere indumētū. 3 quedā pmanēs affectio ad bonū vel malū. 4 talis affectiōis pars. ¶ 4 Passio modi passionis pmo est. q̄litas scōm quā est alteratio. 2 talīs q̄litatis alteratio. 3 eiusmodi qualitatū nocumētū atq3 detrimētū afferētes alteratiōes. 4 vehemētes aut gaudiorū aut tristiciarū appetitꝰ. ¶ 8 modi ꝓuatiōis Priuatio primo si q̄s natū est haberī quippiā nō h3 etsi ipm natū habere non sit. 2 q̄s nō habet q̄s scōm se aut suū ꝓpīquū genus habere natū est. 3 q̄s q̄d nō habet quādo natū est ipm habere. 4 per vī ablatio. 5 q̄s oīno aliq̄d non habet. 6 q̄s praue habet. 7 q̄s parū habet. 8 q̄s nō facile aut nō bene habet. ¶ 4 modi habere pmo est aliq̄d Habere

63 scōm suā naturā ad suū impetū quicq̄ deducere. 2 est habere dispositionē. 3 cōtinēs habere cōtentū. 4 alterius ipetū cohibere. ¶ 6 modi ex aliquo pmo ex makia aut Ex aliquo. scōm genꝰ aut indiuiduā spēm. 2 ex primo mouēte. 3 ex cōposito et toto. 4 ex parte. 5 ex aliq̄ mouēte scōm ptē. 6 ex priore tēpore. ¶ 5 modi ptis prio q̄s in toto est. 2 Pars. q̄s aliquotiēs sūptū totū q̄ mēsurat. 3 partes subiectiue aut essentiales. 4 in q̄s resoluit totū/et exquo totū cōponitur. 5 q̄s in alicuiꝰ diffinitiōe ponit. ¶ 3 mōi totiꝰ Totum primo cui nulla partiū ex quibus natū est cōstare deficit abestq3. 2 natura multa cōtinēs vt genꝰ et vt integrale totū. 3 quod aliūde q̄ natura multa cōplectit: 7 q̄cq̄d totū dicit. quicq̄d aūt trāspōne facta nō manet idē offie et nō totū dicit vt ois aqua. ¶ 7 ꝓprietas colobi. est Colobus enī colobū atq3 mutilū cui aliqua secūdū quātitatē ab est ptīcula. prīa ꝓprietas cōtinuū esse debet. 2 q̄s ablatū fuerit: remanēte minꝰ esse debet. 3 manere debet specie cōsimile. 4 dissimiliū denotationū partiū esse debet 5 partes ille diuerse non essentiales sed secūdū quātitatem sumpte esse debent. 6 pars ꝓprīa 7 substātie pcipua ablata esse non debet. 7 non debet itē interior et latēs esse: neq3 noua generatio reparari posse. ¶ 4 modi ge- Genus. neris primo collectio generatorū cōsimilē speciē habētium. 2 taliū generatorū primū principiū. 3 passionū sub

Diuersa gñe iectū. 4 quod in diffinitiōibus primū obtinet locū ¶ 2 modi diuersorū gñe primo q̄ idē subiectū p̄mū non habēt. 2 q̄ diuersorū sūt p̄dicamētorū ¶ 4 mōi falsi p̄mo eorū que componi non possunt mētis affirmatio: et que dissolui nequeūt negatio. 2 que videri nata sunt nō q̄ sunt. 3 qui intentiōes fallendi ratione adducti falsas. 4 qui ratiōes apparētes facit et nō intētione fallēdi ¶ 4 modi accidētis primo quod alicui ĩheret. 2 quod extra semper et frequenter: et non ex intētione euenit. 3 quod accidentaliter p̄dicatur. 4 quod de alicuius substātiali diffinitione non est.

Falsum

Accidens

QVo a ceteris hec disciplina differat. quo a natura philosophia quo a mathematica. an entis per accidēs sit sciētia: sciētie autē noīe artē et prudētiā cōplectimur. qui modi entis ¶ Elemēta. Hec disciplina principia 7 causas entiū vt entia sunt: cōsiderat alie aūt non. hec simpliciter quid et substātiā cōtemplat: nō aūt aliarū vlla. 3 vna q̄q; circa aliquid vnū speciale extra ens aut substātiā versatur. hec disciplīa quodāmodo vniuersalis est: alie vero particulares. hinc vt ille suū gen⁹ esse non demōstrāt quod earū finis existat: ita hic neq; ens aut substantiā esse demōstrandū est. ¶ Naturalis philosophia circa quoddā genus entis versatur. id enī substantia est p̄ncipiū motus et quietis in se habēs: et solū circa mobilia et inseparata ei⁹ cōsideratio existit: oīsq; eius cōsideratio vt cōsideratio sīmi est. p̄ma aūt philosophia circa ens ip̄z: imobilia/ 7 separata: 7 ei⁹ cōsideratio vt consideratio cauī existit. ¶ Cōuenit tñ naturalis philosophia cū hac sup: amūdana: q̄ cōtemplatiua sit. Etenī omnis scientia omnisq; disciplina aut cōtemplatiua est quā Theoricā vocāt: aut actiua quā p̄racticā: aut factiua quā dicūt poeticā. At vero nō actiua est: nā hec secūdū electionē est: et earū que intra nos sunt actionū. neq; factiua: nā et hec secundū electionē est et earū effectionū: que in opus extrīsecū trāseunt. relinquitur itaq; ipām cōtēplatiuam esse. ¶ Mathematica circa vnū genus itidem entis versatur: neq; vt entia sunt considerat: sed potius vt commensurabilia arq; incōmensurabilia aut

Metaphisice et naturalis phie discrimen

Earū conuenientia

Mathematice 7 metaphisice discrimē

aliqd huiusmodi. Conuenit tamen cum p̄ma philosophia q̄ ipsa identidem contemplatiua sit: et immobilia et tanq̄ separata consideret. non tamen reipsa separabilia sunt quemadmodum diuina illa que sapientia ideo iure theologia nominata: contemplatur. Ex his itaq; liquet tres Theoricas esse disciplinas. Physicā/ mathematicam et sapientiā quam theologiam nominauim⁹: q̄ alias disciplinas et actiuas et passiuas longe antecedūt desiderabiliores: et lōge sapiētia ipsa oēs ārecellit vt q̄ sit circa diuinū et honorabilissimū gen⁹. ¶ De ijs Accidēt⁹ non que accidūt nulla scientia aut cōtemplatiua aut actiua esse scientiā. aut effectiua: studiū curam⁹ adhiber. Que accidunt infinita esse possunt: neq; causam determinatam habent. Et siquidem sophiste curant: qui nulla disciplinis accōmoda tractant. Et cum entiū quedam semper sint/ quedam plurimum/ quedam neq; semper neq; plurimum: sola ea que semper sunt aut plurimū discipline curant. accidentia autem neq; semper neq; plurimū existunt. ¶ Entiū quoddā quod quid est et substantia est. quoddam ꝓtum. adaliquid. quale. ageno. patiens. quando. vbi situm et habitum. quoddam secundū se. quoddam secundum accidens. quoddam actu et quoddam potentia. Item ens vnomodo verum: et non ens falsum dicit quo pacto semper contradictoriorum alterum ens est/ alterum vero nō ens. suntq; ens et non hoc pacto circa intellectus cōplexiones: et non in rebus exteris et que sint extra mentem et intellectum ste. Sed hec amplius determinare alter exigitur locus. nunc autem ad ens quod quid est et substantia: aperiendum nos conuertamus. in sex primos metaphysicos aristotelis libros introductionis finis.

INTERROGASTI me doctiſſme Hermaner: cur per dialogos ꝛ non potius oratione perpetuo diſcurrēte cōmentariolos tibi dicatos cōpoſuerī. Hanc rationē accipe. Ad hoc faciendū honeſtus adoleſcēs Guillermus gonterꝰ qui me per italicā orā ꝛmitatus mlta officia ꝓſtitit. facile ḳducit. Si ita feceris ḳquit admonebis qui docturi erunt quo pacto interrogare debeant / iterrogataqꝫ docere et ſimul vtiliter diſcipulo cōſules ꝛ docenti. Admonuit me preterea legentes monefacere frōti prefixā yſagogē q̄ facile memorie mādet in artificio eſſe cōſtitutā: et q̄ſtiones: ordinē / ſertēqꝫ predicamētorū ſeq̄ et affirmatiuas queſtiōes per an et nūquid reſponſionem exigere negatiuā: et cōtra negatiuas affirmatiuā: ꝛ earum dilutiones ꝓpriis elemētis ſuo ordine paragraphis diſtinctis eſſe querēdas. Atqꝫ vos ita eſtote moniti ꝛ q̄cūqꝫ docendi munus ꝓuinceāqꝫ aſſumet: ſe putet theoreticū. q̄cunqꝫ vero probus adoleſcens vocebitur: ſe neaniam putet aut putet Entycherum

DIALOGORVM metaphiſice introductionis note.

¶ Acroamatica / auſcultatoria: q̄ non paſſim oīs ſed ſelecti pauci ad metahpyſicorū auditionē admittebantur. ¶ Anthichthona / terra terre cōtrapoſita ¶ Singula / ſingularia. ¶ Architectus / qui edificandi ſciam habet: qua ceteros ad artis opera dirigit. Hos ſcientie nomen ad habitus tum actiuos / tum factiuos qui ſunt prudentia et ars. hoc in loco oſtendimus. ¶ Archetypus / exemplaris.

¶ Jacobi fabri Stapuleñ. in introductionē metaphyſicorum Ariſtotelis commentarū.

Theoreticus. metaphyſicus. Meanias. adoleſcens.

QVID libri o dulcis Meania nūc ī manibus tenes. Me. eſt neſcio q̄d o Theoretice forte (vt aiunt) minus minimo. tolle hūc ipſum ſi placet atqꝫ ītroſpice. hūc michi nunc vnus meorū equalīū e litterarū ludo reuertenti obuiā factus obtulit. neqꝫ ſatis ſententiā teneo. The. Introducto quedam eſſe videt in acroamaticam ariſtotelis philoſophi ſapientiā. Me. Ita certe recordor qui michi ipſū obtulit: titulū pronūciabat. The. Sed o p̄clare indolis Meania tam preclarū nomē (dico ſapientiā) minime abs te excidere debuiſſet. Sed quid etiā ſi ipſius aliq̄d intelligeres? Optares ne? Me. Maxime ꝛ oportune nūc quidem. Nā hac ipſa hora ludus vacat. ceteriqꝫ mei coeq̄les alicui nūc honeſto ocio indulgent. Si autē minus tibi moleſtū eſſet O ſapientiſſime Theoretice (talem enī te fama autumat) ruditatē meā informare: me vedo ad quecūqꝫ voles paratiſſimū. The. Probe adoleſcens qui poſſim: libellū haudquaq̄ euolui. Ego vero ſi vel in curſu trāſegiſſem ꝛ me id poſſe ſentirem: michi tecū gratiſſimus ſuſcipiendꝰ eſſet iſte labor. Me. Equidē credo etſi nōdū totū euolueris: te id vel q̄maxime poſſe. The. Quia igit te ſic affectum video teqꝫ id vehemēter exoptare: q̄d poſſim experiemur. Attende igitur aliquādo preclarius a tuo preceptore auditurus. ꝛ que minus in ocio et p̄o hac noſtra (cū alteriꝰ negocij vacui ſimus) cōmuni recreatione expediuerim⁹: hec omnia plenius qui te curant ſapientes tui p̄ceptores te alias informabūt. ¶ Nunc abs te ſciſcitor: quid exiſtimas hec vocabula ſex Sapientia. Cauſa. Diſputatio. Ens. Diſtinctio. Comparatio: fronti adiecta ſibi prete-derevelle? Me Etiam id a te doceri cupio. Theoreticus. Michil o Meania niſi materiā qua ſex p̄mos ſue auſcultatorie ſapientie libros Ariſtoteles digeſſit. Primus ſiquidem eſt de ſapientia. Secūdus de cauſis q̄ in infinitū nō prodeant: ſed ipſarū omniū vna ſit prima. Tertiꝰ di-

Sex p̄mos libros metaphiſice materia.

sputat. Quart⁹ entis naturā edocet: q̄q̄ oīa ad vnū ma-
xime ens: pinde ar⁹'oēs cause ad vnā primā et maxime
causam sint reducēda. Quint⁹ quotiēs cōplura illic cō-
tentavocabula vicank: distinguit. Sext⁹ sapiētiā ad in-
feriores disciplinas tū naturalē philosophiā tū mathe-
maticā ꝓparat. Ne. Satis michi videor sex ꝓpositoꝝ vo- 2
Quid sapia. cabulorꝝ rōnē tenere. ¶ Te. mox sapiētiā ipsā finit q̄ sit
q̄ maxime scibilia p̄mas causas/ et p̄ma p̄ncipia ꝛ tēplat
cuius hūc itellectū esse putes. Sapiētia ē eoꝝ q̄ in natu
ra sūt honorabilissima entia: intellect⁹ pariter ꝛ sciētia.
predicte dif Ne. hāc ego dignissime vir quā subiūgis interp̄tationē
finitionis ex me audiuisse recordor ab Agatho ꝛ Aristo viris admo
planatio dū bonis ꝛ in morū disciplina eruditis. Arbitror ergo
in hac finitione maxime scibilia ꝓpter sciētiā metaphy
sicā appositū fuisse: ꝛ deinde subiunctū p̄mas causas et
primā p̄ncipia ꝓpē intellectū metaphysicū. The. Recte
sentis. deīde finit vt vides q̄ prima p̄ncipia ꝛ p̄mas cau
sas hic vocet. q̄d sapiēs. ꝛ sapiētiā ꝛ sapiēs interp̄tatur: 3
sexq; sapiētis adiūgit ꝛditiones. ¶ Ne. Sed cū vicis q̄
hāc sapiētiā possidet: an aliq̄d singulare denotes idiui-
duue demōstres quicq̄? The. Warua sūt q̄ peris o vul
cis neania. audisti ne q̄ in diffinitionib⁹ vniuersalia si-
gna videnk: non esse vniuersalia. ꝛ q̄ singularia videnk:
itidē neq; esse singularia: qñ quidē oīs diffinitio sit vni-
uersalis: maximaq; circa diffinitiones cura sanaq; intel
ligētia adhibēda sit. Ne. Audiuerā equidē: sed ita sum
fluxa/ labilisq; memoria vt iā e mente lapsum excidisset.
The. Hāc itaq; possidere sapiētiā est possidere sapiētiā
in ea ipsa significatiōe q̄ nuper diffinitā audiuisti. alias
quascūq; significationes ne cura nec te deturbēt. Dein-
de q̄stiones format quarūquidem quarūdam p̄eccēdūt
elemēta: quarūdā etiā subsequūtur. Elemēta voco prin 4
Quid elemē cipia. Sed te iam interrogo. ¶ Quid? Ne. nescio quid
ta. huic tue questioni respōdere debeā. The. nō iniuria ꝓ
fecto. nā questio querit quecūq; prius diffinita fuerūt
diffinitionesq; premisse hāc absoluūt questionē: suntq;
nobis elemēta. Sed nūc serio te percōtor: Quid sapien-
tia? Ne. haud dubito esse respōdendū eam ipsam esse q̄
maxime scibilia/ primas causas/ ꝛ prima principia com-

templetur. Qꝛ si michi peteres hāc explicare: protinus
subiungerē sapiētiā intellectū esse ꝛ sciētiā eoꝝ q̄ in na-
5 tura sūt honorabilissima. The. docte quidē. ¶ Que p̄i Quāta est ce
me cause ꝛ p̄ma p̄ncipia? Ne. Suprema illa ꝛ honorabilestis regio-
lissima in natura entia. The. probe iterū. Sunt enī illa nis pulchri-
venerādissima mūdi itelligibilis entia ꝛ illis felicissime tudo.
lucide regionis: cuius terrā oculis mortaliū intuert cō-
cessum est. Eoꝝ enim terra celū ipm est: omniū eoꝝ que
ipsum inhabitāt infinitū. et ita ad illa beatissima ꝛ opti
ma entia sese habēs: vt terra hec nostra et nostris pedi-
bus subdita ad nos sese habet. Ad quā diuinā anthich-
thonā. cū mortales oculos cōuertim⁹: nos ī suspiria tra
hit hui⁹ tā lucide/ tāq; felicis regionis desiderio. q̄ ali-
quādo o amice neania si recte in hac turbulēta ꝛ iferio- Pulchra al-
ri regione viuimus: nostra regio futura est. Cuius si ter surrectio.
ra tam lucida miriq; decoris ispicitur: quales arbitra-
ris o amice illius regionis incolas? Ne. Arbitror mire
haud vicibilis ꝛcogitabiliq; pulchritudinis. The. Et
6 bonitatis quidē et sapientie. ¶ Sed tu modo dic quo- Sapiētie in
modo sapientiā ipsam ĩterp̄retabere. Ne. Metaphysicā terp̄retatio
primā/ supremā/ diuinā/ supramundanāq; philosophiā.
The. Poti⁹ metaphysicam interp̄retare supranatura-
lē supramundanāq; philosophiā. ¶ Quid sapiēs? Ne. Quid sapiēs
7 Is est qui vt pauloante diffinita est possidet sapiētiam.
8 The. Sanc. ¶ Sed quo pacto interp̄taris sapiēs. Ne. Sapiētis in-
Metaphysicū primū/ supremū/ diuinū/ supramūdanūq; terp̄retatio.
philosophum aut potius vt tibi placet metaphysicū in-
terpretor supranaturalē/ supramūdanūq; philosophū.
The. Erudite quidē. eoꝝ quodlibet sapiens interpre-
tatur. Sed vellem aliquod eoꝝ que diximus michi de-
mōstrares. Ne. Non audeo dicere ne me fallere velle cū
id opus officiūq; minime sapientis sit. sed me poti⁹ pro
bas an cum male tenaci sim memoria vt dicebās id a me
iam exciderit quod a te dictū audiui hec esse principia.
The. Non ab re respondes. Nam cū principiorum alia
non sint principia: videtur nichil eoꝝ que tractauimus
demonstrari posse: et interpretationes ipse ad diffinitio
nes que principia sunt reduci videntur. Tibi ne ita esse
9 videtur. Ne. Videtur omnino. ¶ Te. dic quot sapien-

Sapiētis cō ditiones

tis cōditiones? Me. ita ne respōdendū essecēses: sex esse Sapientē scilicet maxime oīa scire vt cōtingit. difficillima cognoscere. Sciētiā nactū esse certissimā. Circa sciētiam omnē: causas assignare posse. Sciētiā maxime ꝓpter se/sciendiq; gratia expetibilē habere. Habere itē et scientiā ꝓncipalissimā ⁊ maxime liberā. The. Ita respōdendū. Me. Certe. ¶ Sed michi cōplures relicte esse videnť: vt ceteris ꝓesse/et ꝓncipari/ ad cōmune bonū dirigere/leges condere/et cōditas exequi curare. tales ego audiui maxime sapiētes vocare. The. Haud satis attendisti dictū fuisse eā solā sapiētie significantiā nos curare oportere: q̄ definita ē intellectū et scientiā eaꝝ rerū esse: que honorabilissima sūt ī natura īmo vero michil aliud iterū esse dico nisi sūmorū rerū ꝓncipioꝝ et eternarū rerum omniū rationū cognitionē. ⁊ illi⁹ sapientie: aut potius hac sapiētia ꝓditi sapiētis: cōditiones sex adduxisti. Et quas vlteri⁹ assignasti nō ipsius vere sapiētis sed ciuilis facultatis periti existūt. Qui si dicak sapiēs ⁊ statuarius Policlet⁹ sapiēs: nichil hic talē sapientiā curamus. ¶ Sz forte tibi nō ab re obꝛepit difficultas si hec ipsa nō sint sapiētis officia: et fortiter/⁊ tēperate/et magnifice/et magnanime agere/ alioq; ad ita viuendū dirigere. dubitas forte an ergo malus sapiēs esse possit? Me. dubito plane. The. Hec ꝓfecto officia nō a sapiētia sed fortitudine/temperātia/magnificētia/magnanimitate/ atq; iusticia ꝓficiscunť. verūtamē non īmerito dubitas. dic age putasne corpus egrū optimas ei⁹ operationes habere: ipsasq; efficere posse. Me. Mō puto. The. Putas malitiā omnē vt timiditatē/intēperantiā/pusillanimitatē/et iniusticiā: quādā esse animi egritudinē. Me. puto. The. Si itaq; ita mētis egritudo ad mētem vt corporis egritudo ad corpus sese habeat: malus vt timidus/intēperat⁹/paruificus/pusillanim⁹/ et iniustus: minime optimā mētis operationē faciet: nā mēte egrotat. Me. Ita est. The. Si te percōtor qs optimus oculi sit habit⁹ q̄d respōdebis? Me. Optima oculi sanitas. The. Quid si te rogo que eius optima sit operatio? Me. Visio optimi visibilis: arbitror id esse. The. verū dicis vt solis. Sed quē dices optimū mētis habitū?

Vſ mal⁹ non potest esse sapiens.

11

Me. Sapientiā. The. Quā optimā mentis operationē? Me. Contēplationē. The. Verū dicis optimi contēplabilis. Malus igit haudquaq; cōtēplari poterit optimū maximūq; contēplabile: vt neq; oculus eger optimū maximūq; visibile sustinere. Me. ita videtur. The. Vide igitur quo me tua questione perduxeris: quoue a ꝓposito sim digressus. Ex hac tamē digressione vtilitatē tibi cape. Entere igitur quātamcūq; potes mētis valitudinē tibi parare: vt sapiēs efficiaris. Qēs certe citra sapientiam ipsam bone mētis affectiones: vt cetere scientie cetereq; virtutes oēs: ad ipsam quedā ꝓparamēta/ dispositionesq; esse debēt. Et haud secus ad ipsam tēdere artem omnis corporis harmonia tēperamentūq; in sanitatem/optimūq; corporis habitum. Sed cetera co quo cepimus modo: discurram⁹. ¶ Alter expert⁹ nō artifex an artifex non expert⁹ certius operetur? Me. Expertus nō artifex artifice non experto certius operaī. The. Id pāus opere

Exhoratio ad virtutē

12

Q̄ expt⁹ nō artifex certe.

de. Me. Verū id michi potius pandas: sic forte ꝓptiorem ad reliquorū ꝓquirenda/ applicandaq; elemēta me reddideris. The. Haud male sentis. huius rei elemēta sunt hec: experientiā singulariū esse. act⁹ et operationes circa singula versari. Artē vero esse vniuersaliū. Respōde ergo nunc? Experientia singulariū est. Me. Cōcedo. The. Et actus/operationesq; circa singularia sūt. Neanias. Et id concedo. The. Ars autem est vniuersaliū. Me. est. Theo. Rursus expertus nō artifex experimentum habet: nā expertus est. Me. habet. The. artifex autem non expert⁹ minime habet experimentū: nam esset expertus: sed solā circa vniuersalia cognitionē. Me. Ita est. The. Expertus igitur nō artifex experientiā habēs que est ad operandū circa singularia: certius operabiť ipso artifice nō expert⁹ non habēte huiusmodi ꝓsidiū ad operandum circa singularia. Nea. Ita esse oportet. Theoreticus. Percipisne hinc fieri vt qui ratione habēt: vniuersaleq; sine experimēto cognoscūt: circa opus sepius oberrare cōtingere: cū singularia ignorēt? Neanias. Ego quidē non satis. Theoreticus Quomodo? Neanias. Nam didici ex singularib⁹ sensus: nobis memoriā aggenerari: ex memoriis experimētū: experimē-

tum autē mētis vniuersale sequi: qđ artis futur⁹ sit principiū. Qui igitur fiet vt quis artē habeat: et si artē vniuersale ei⁹ principiū: et tamē non habeat experimētū? Itaq3 modo nō michi videt quispiā vniuersale cognoscēs sine experimēto rōnis neq3 artē oīno sine experimēto haberi posse. The. falsū ergo arbitraris ꝓsuppositū/ aliquē scilicet artificē esse ⁊ nō expertum. Re. idipsum.

Duplex artis acq̄rēde rō.

The. O amice neanta bifariā artem aliquā nos acq̄rere cōtingit. Uno modo ꝑ ꝓpriam inuētionem vt si quem aspis pcusserit qui ꝓtinus epoto aceto se inde effectum sanū cognouerit: deinde cōplurib⁹ alijs simili periculo uerētis: semp et sepius eodē medicamine succurrerit: talis ꝓfecto vniuersalis cognitionē habet ꝙ oīs aspide pcussus aceto sūpto leuetur. Et qui hoc pacto in vniuersalis artisq3 cognitionē deuenerit: ipsum experimētum habere necesse ē. Altero autē modo vniuersalis et artis cognitionē alio docēte nāciscimur. quēadmodū tu modo si meis verbis fidem p̄bueris que nuper dixi: vniuersalis habes cognitionē ꝙ omnē aspide pcussum: acetum bibitū leuet cui⁹ tamē tu minime experimentū habes. Ita fit amice vt qui sola doctrina artē sibi cōparant: primum artifices sint et vniuersale sine experimēto cognoscant: ignorētq3 et artis ⁊ vniuersalis illius singularia: quod tu ignorare videbare. Re. Non aduertebam ꝓfecto. sed tam intelligo id totū quod ptractauimus de arte ⁊ artis cognitione: que doctrina/ alteroq3 docēte paratur intelligere debemus. ¶ The. Sapis modo. vterius pgamus, vtrū ipsorū honorabiliorē putas. Re. artificem non expertū. sine id ego ostendā. Qui causas cognoscunt ij ꝓfecto nescientibus causas/ honorabiliores sunt. artifices autē etsi nō experti causas norūt: experti autē non artifices minime. erit itaq3 artifex nō expert⁹ expto non artifice honorabilior. The. Recte putas nam cuius solū exptus quia cognoscit: artifex cognoscit ꝓpter quid. intelligo solum exptum qui expert⁹ sit ⁊ non artifex. Et hinc cuenit vt ipsos architectos magnipendamus/ pluriſq3 faciamus/ ⁊ magis honorem⁹ manu operarios. nā scientiores/ sapiētioresq3 reputamus. Re. Ita est sed sine perficiam. Quos ergo (vt dicis) merito

Q⁹ artifex nō expt⁹ sit honorabilior.

sciētiores/ sapiētioresq3 reputam⁹: honorabiliores sūt. facitū etenī sciētia et sapiētia (vt sepi⁹ me audiuisse memini) suos possessores honorabilissimos. At solū artifices sciētiores sapiētioresq3 non imerito reputam⁹ ipsis solū exptis. Intelligo tamē sciētiores/ sapiētioresq3: sciēti arq3 sapiēti similiores. fit igitur iterū vt artifex nō exptus: expto non artifice honorabilior euadat. Bursū nōne qui docere possunt circa aliquid honorabiliores censentur ijs q̄ circa idipsū docere nequēt? The. vt ais. est enim oīno sciētie signū posse docere. Re. at solū artifex docere potest nō autē solū expertus. fit igitur vt artifex non exptus expto non artifice honorabilior habeatur. Preterea honorabiliores sunt q̄ intellectū sequunt ijs qui sequūtur sensū. Atqui solū artifices intellectū sequūtur: qui et causas solus cognoscere facit/ solū autē expti sensū. non imerito ergo dictū est artificē nō expertū expto nō artifice honorabiliorē esse. The. satis ostēdisti sed cur tot rationib⁹ hanc argumētationē defecasti. q̄t tuo: enim effecisti cū vnicū habeas elementū. Re. ob id ipsum nā elemētum hoc qui causas sciūt: quos sciētiores/ sapientioresq3 iure reputam⁹: qui docere queūt: q̄ue nō sensus sed intellect⁹ cognitionē sequūtur honorabiliores censendi sunt: michi quadrifidū esse visum est. et a qualibet eius quattuor particularū: pticulare sumi posse elemētū. The. nec iperite quidē ita ꝓpēdisse vide-
14 ris. ¶ Sed ꝓsesemq. quis sapiēti similior: expt⁹ an sensum habēs/ artifex an exptus/ architect⁹ an manu operarius/ contēplatiuus an actiuus? Re. questio hec tota multas michi partiales implicare videtur: q̄ suo sunt ordine digerēde hoc modo. exptus sapiēti similior ē solū sensū habēte. ⁊ artifex expto. ⁊ architect⁹ manu operario. et cōtēplatiuus deniq3 actiuo. Expt⁹ siquidē sensū habente sapiēti similior esse videt ꝓpter hoc ꝙ artifici ꝓpinquior/ similiorq3 euadit. Artifex autem vt diximus scienti sapientiq3 similis habet. vt si me cernēte exptus aliqs cancrū supposito medicamine sanet: medicamēq3 illud diligētius obseruē: idipsū cognoscēs ego sensū habeo nō experimētū. ipse vero ⁊ sensū et experimētum habet. estq3 artifici et scienti similior qui ob experimētū:

Q⁹ expt⁹ ꝙ sē sū hūs sit sapiēti simior

Q[artifex q̄ sanandi habet certitudinē. Ego vero solū sensū habēs
expto sapiēti minus silis minusq; certus euado. Et q artifex expto
sit silio: sapiēti silior sit et architect⁹ manu operario: causā tam
tetigim⁹. q: quos iure scientiores/sapiētioresq; reputa
mus: sapienti sunt silliores. Ac cōcessū est artifices expto
rio/et architectos manu operarios iure sciētiores/sapi
entioresq; reputari. sit igit vt artifex expto / et architec
tus manu operario sapiēti silior sit. Sūt et alie cause q̄s
ad ostendēdū artificē nō expertū experto nō artifice ho
norabiliorē cē adduxim⁹. verū q cōtēplatiu⁹ actiuo sa
pienti sit silior: nō vsq; adeo michi cōstat nisi forte dice
ris contēplatiuū et ipsū sapientē idē cē. The. idē certe:
sed nō oino. Nā ois sapiēs cōtēplatiu⁹ est imo maxime
contēplatiu⁹: sed cōtra nō p̄cedit oēm contēplatiuū cē
sapientē. Quod quo pacto fiat intellige. intellect⁹ due
Intellectus partes due sunt vires scz vis cōtemplatiua cui⁹ habitus sunt scien
tia/intellectus/et sapiētia. et vis cōsultatiua cui⁹ habi
tus sūt ars et p̄udētia. Ars q̄dē ad faciēdū: et p̄uden
tia ad agēdū. Et hec et quo pacto sciētia/intellectus/sa
pientia/ars/et p̄udētia abinuicē differāt: ex hoc loco i
telligere nō possit sed morali philosophia. Ne. hec ego
oia superioze anno vna cum didacto et Eutychero meis
coequalib⁹ ab eudemone: aliqua etiā ab Aristo audiui
The. tanto p̄mpti⁹ que dicere statui dephēdes. Omnē
scientē ergo et intelligentē dicere possum⁹ cōtēplatiuū:
vtpote q̄ partis contēplatiue habitū habeat. Ne. appa
ret. The. nō autē oēm scientē aut intelligētē dicere pos
sum⁹ sapiētē. Ne. ita est. The. nō igit ois cōtēplatiuus
est sapiēs. Ne. necesse est. The. sed nunc agam⁹ an talis
cōtēplatiu⁹ q̄ idē sapiēs nō est: et actiuo et factiuo hoc
est et p̄udēte et artifice: sapiēti sit silior? Ne. michi re
spondēdū est ita cē: sed tu causas adhibe. The. q̄ magis
causas cognoscit arbitrarisne sapienti silior. Ne. imo.
The. et q causas necessarias et vt aliter sese habeāt im
possibiles: et necessariorū et aliter sese habere ipossibili
um cognoscunt: an causas magis ijs cognoscāt q̄ cau
sas cōtingētes et aliter sese habere possibiles: et cōtin
gentiū et aliter se habere possibiliū cognoscūt? Ne. ma
gis cognoscūt causas: q̄ necessarias et necessariorū co

gnoscunt. The. et ois sciēs quē et cōtēplatiuū esse fassi
sumus: necessarias causas et necessariorū cognoscit: est Q[sciētie p̄
enī sciētia necessariorū z impossibiliū aliter se habere. stātiores sūt
Et actiu⁹ et factiu⁹ causas cōtingētes et cōtingentium arte seruili z
cognoscunt. Quippe cū ars et p̄udētia circa cōtingen p̄udētia.
tia et aliter sese habere possibilia sint habit⁹. Ne. ita ē.
The. ois igit cōtēplatiu⁹ q̄ et idē sapiēs non sit: et acti
uo et factiuo sapiēti similior est. Ne. recte sec̄t. The. do
cte adolescēs si totū elementū percurrerevis: videre po
tes quo ad singula: cōtēplatiuū ipsū q̄ idē etiā sapiens
non fuerit z actiuo z factiuo oino sapiēti similiorē. Nā
vt dixim⁹ magis causas cognoscit. sapientior iure repu
tari debet: versat enī circa eterna vt et ipse sapiens. ma
gis docet: nā p causas certissimas/impossibiles q; aliter
vt sese habeāt. magis q; intellectū sequēs: sec̄t enī p̄mā/
stantē et sup̄emā intellect⁹ portionē: in qua ipsa pallas
et ipsa sapiētia arcē suam locauit: ex qua vt ex altissima
specula celestia cōtemplat. ars vero et p̄udētia sequūt
inferiorē: q̄ oculos a moralibus nunq; deflectunt. Ne.
mirū in modū hec audiēs oblector et clarissime intue
rivideor que loqueris: trahis q; me desiderio illius altis
simorū contēplatricis sapiētie. The. iterū vter sapien
ti similio: est qui magis p̄pter se qui habitū habet: an
qui minus p̄pter se. Ne. qui habitū habet q̄ magis sit
p̄pter se. nā ex quinta sapiētis cōditione admisim⁹: q; sa
pientia habit⁹ sit maxime p̄pter se. The. recte iudicas.
At scientie ipse oēs magis p̄pter se sunt arte et p̄uden
tia: q̄ imediate advitā/vsum/et necessitatē ordinate sūt
humanā. inuentis enī oli oib⁹ q̄ vsui sunt et necessitati
succurrūt humane: Egyptij sacerdotes perq; rendis di
sciplinis vacare ceperūt: omī vite semota sollicitudine.
primūq; ferūt tūc mathematicas disciplinas inuentas
fuisse. oportet igit contemplatiuū eum q̄ inferiores ha
bet scientias: et actiuo et factiuo ipsi sapienti similiorē
15 ē. Ne. oportet. ¶ The. dic age rursū qualē dicis sapi- Sapiētē ma
entē? Ne. maxime oīa scientem vt contingit. Et tametsi xime oīa sci
elementū percipere videar quo id efficere possim: te ta- revt ꝛtingit.
men ☉ Theozetice monstrante videor quoquo pacto
michi clarius intelligere. The. cū tibi ita persuadeas ego

id libens efficiã. Qui scientiã habet vniuersalissimã: oĩs maxime scitvt cõtingit. Nã q̃ vniuersale cognoscit quo quo pacto cognoscit et particulare: qđ ꝑtra nõ opoꝛtet. Re. ita est. The. sapiens autẽ scientiã possidet vniuersalissimã. Nã quid vniuersali⁹ ipso maxime ente a quovniuersa pendẽt entia⁹ q̃ deniq; notiõe entis vniuersaliozꝛ cui⁹ appellationẽ nulla effugiũt. Re. Nihil certe maxime ente vniuersalius michi esse videt vtpote quod existimẽ vniuersoꝛ causã esse. entisq; notiõe nichil iterum michi occurrit cõmunius. The. sapiens igit eã ipsam scientiã habens: que maxime entis atq; entis notionũ est/ scientiã habebit vniuersalissimã. Re. liquido cõstat. The. cõstat igit etiã ipsũ maxime oĩa scire vt cõtingit. Re. cõstat ex ijs q̃ dixim⁹. The. scit certe maxime oĩa ĩ applicatiõe ad ea ipsa et ratiões ipsas quib⁹ cõsideratvt ad ens/ vnũ/ verũ bonũ/ potẽs/ necessariũ ⁊ similia.

Sapiẽtẽ difficillima cognoscere.

¶ Qualẽ iterũ eũ dicis? Re. difficillima, cognoscẽtem. nullus enĩ q̃ scitu facilia cognoscat: sapiẽs eẽ censebit. The. verũ. sed ad ꝓpositũ adduco. vniuersalia et q̃ a sẽ su sunt remotissima: nobis cognitu difficillima sũt. Re. nimirũ. The. at sapiẽs talia vniuersalia cõtemplat: nã suprema illa atq; honorabilissima nature entia: que sola mente adeũda sunt. Re. ea ipsa contemplat. The. vt enĩ naturalis philosophia mundũ sensibilẽ cõtẽplat: et a rebus variabilib⁹ nunq̃ oculũ detoꝛquet: ita hec diuina sapientia mundũ intellectualẽ et Archetypũ nunq̃ admirari desinit. Putas ergo nos vane dixisse sapientẽ difficillima cognoscere. Re. nõ temere sed bona rõne id effectũ est. ¶ The. qualẽ iterũ ipsũ putas? Re. scientiã habere certissimã. The. habet, pculdubio: quod hac ratiõe cognoscimus. Tres peripatetici modos ponunt quibus scientiarũ altera altera certioꝛẽ esse cõtingit. vt que causarũ est certioꝛ ea est quã prebet effectus. ⁊ que intelligentiũ: ea quã sensibilia ministrãt. et que simpliciozũ: ea iterum que cõpositozũ existit. Re. ita certũ est. The. quid igit de ea sentis scientia vbi hec tria cõueniunt: vt q̃ est causarũ ĩtelligibiliũ/ et simpliciozꝛ. Re. certa est admodũ. The. et ea q̃ maxime causarũ/ maxime intelligibiliũ/ et simplicissimozũ oĩm est. Re. hec ceteras

Qꝫ sapiẽs scientiã habet certissimã

Tres certiorũ scientiarũ modi

certitudine antecedit: omniũq; certissima est. The. agenũc. sapientia maxime causarum est. Nã earũ que causa causarũ sunt: et quib⁹ nulle vlteri⁹ sunt cause. et maxie intelligibiliũ et que solo ĩtellectus in se recepti acumiẽ vix tenuiẽ adeũda sũt. et simplicissimozũ oĩm vt q̃ꝫ ꝑfus compositiõis omis et actus et potẽtie sint expertia. Sapiens itaq; hanc sapiẽtiã obtinẽs: sciẽtiã habet (vt diximus) certissimã. Re. habet vt diximus. The. dic queso bone fili neania si q̃s te adeat sapiẽtiã traditur⁹: et opiniones narret hanc confutet vt vnã q̃ cunq; alterã defendat: hanc et hanc quomodocũq; concoꝛdet: arbitraris ne talem idoneum sapientie preceptoꝛẽ. Re. indignũ hoc ☉ theoꝛetice mihi esse videt: quãdoq; dẽ falsi sum⁹ hanc omniũ esse certissimã: et opinio marie sit incerta. que animũ huc atq; illuc euagatũ ipellit a qua se suapte natura explicare cupit vt oculus lucẽ querens a tenebꝛis: et puppis naufragiũ timẽs a turbine. The. Nõ est dissona tua hec de oculo cõparatio. vis ergo q̃ hec sciẽtia q̃ sit certissima. hic fieri vt mime oĩm opiones admittat: haq; ꝑsimope viteꝛ teuebꝛas. Re. ita volo. The. nec iniuria ita fetis. Sz talẽ offẽdẽ ꝑceptoꝛẽ haud facillimũ ẽ

Opiones a metaphysica reiciẽdas eẽ

Rara auis in terra est: nigroq; simillima cygno.
Longo tẽpoꝛe a socrate questa sed nunq̃ inuenta. Que nos pertractam⁹ o amice non sunt nisi quedam tenuia preludia ad ipam sapientiã et queꝛspeciez tenebꝛarũ ad ipsam lucẽ referunt. ¶ Sed ꝓficiscamur qualis iterum est sapiens? Re. maxime singulozũ causas assignare poterit. Nam vniuersalissimas causas et q̃ oĩm sunt cause: ipm cõsiderare iam cõcessim⁹. The. verũ quidẽ concedis singulozꝛ causarum esse et q̃uis hac ratione contẽtus esse possis: addereſas assignat. etiam possumus sapientẽ omnia scire vt contingit concessum. Re. concessum. The. ex quo iterũ efficitur vt sapiens maxime singulozũ causas cognoscat. Maxie enĩ scire arbitramur cũ causas ipas cognoscimus. Re. verũ The. sic maxime singulozum sapiẽs causas assignabit. Re. ita est. ¶ The. qualis itẽ sapiens. Re. scientiã habens marie ꝓpter se/ sciendiq; gr̃a expetibilẽ. The. nec imerito si scire ꝓpter se esse putas. Re. puto. The. et

magis scire magʃ ꝓpter se. We. magis. The. maxime itaqʒ scire: maxime erit ꝓpter se. et maxime sciētia maxime ꝓpter se scientia. We. sequitur. The. sapiente autē cōcessimus maxime oīm habere sciētitiā nam maxime scit We. cōcessimꝰ. The. haber igitur sapiēs maxime ꝓpter se scientiā/ sciēdi ꝙ gratia expetibilē. We. haber haud du bie. ¶ The. dentqʒ qualē dicis esse sapientē. We. sciētiā habere pᵓcipalissimā et oīm maxime liberā. The. an ne putas maxime scientiā/ diuinissimā/ certissimā/ maxime oīm causas adducere potentē: et que cause causarū con tēplationi insistit cuiꝰ gratia agenda sunt singula (hec enī est vniuscuiusꝙ oīno bonū: imo vero in vniuersa na tura optimū) pᵓcipalissimā eē. We. Quid ergo ni putē The. Et hanc eandē ⁊ que maxime oīm ꝓpter se sit ma xime liberam. Quēadmodū eū hoīem liberū dixim⁹: qui suimet et non alterius causa sit. We. ita sentio. The. sapiens autē talē habet sciēnam que sꝫ maxime sciēna est/ diuinissima illoꝝ diuinissimoꝝ cognituꝙ difficilli cimoꝝ (vt diximus) entū contēplatrix/ certissima/ ma xime singuloꝝ causas assignare sufficiēs/ cause cause ꝙ/ contēplationi insistēs et maxime oīm ꝓpter se. We. hec omnia verā modo sit aliquis sapiens sed raram auem esse dicis. The nichil ad rem: sit an non sit: mō esse pos sit: sit itaqʒ ex ijs que cōcessimꝰ sapientē scientiā habere principalissimā et maxime liberā. We fit certe. ¶ The. quē sensuū maxime diligimus/ We. visuʒ quod satis co gnitu ꝓmptū esse puto. nam oīs hoīes natura scire ve siderant. visus autē maxīe sensuū plura nos cognoscere facit: pluresqʒ rerū differētias ostendit. nā oīa corpora quodāmodo colore participāt. noscqʒ maxime sensuuʒ: sensibiliū coīum is sensus certos efficit. Et reuera quos tiens ad lucidā illā beatissimoꝝ entiū regionē visū at tollo: oculos ipsos diligo/ agoꝙ gratias optimo nature parenti: ꝙ me luminibꝰ ad illā felicē regionē intuēdam ornauerit. The. hecꝓfecto pietas probanda est: verū etiā tu cū celū ipm intuebare: potius dicere debuisses. O vos brissimi et optimi huiꝰ lucidissime regiōis ci... et incole: qui his mozibundis oculis adiri nō potestis: gratias ago vestro totiusꝙ nature oīmqʒ supra cogita-

Q∫ visū maxime diligimus.

Grata in deū pietas.

tū oēm optimo parenti vobisꝙ ipsis: qui mihi alterum oculū ipartiti estis quo vos cecutiēs adeo: ad quos aspi ro. hunc mihi (tensis brachijs/ manibusꝙ cōplosis vos ozo) illuminate: quo vos feliciter videam// contempler laudem/ et amē. We. verū certe ꝓius ad illū internum oculū cogitare debuissem obꝙ illū esse pīū: aquo etiam ipsa nascitur pietas. Sed dico vt mihi parū ꝓdēti eue nit: minus bonū cognoscēti et meliozis ignaro. Ex quo cōiecto non ab re nos maxime sensuū vsum diligere: co gnoscēdi sꝫ gratia et per se. The. recte aperis. nā ꝓpter essendi necessitatē forte putas tactū magis diligendum pariter ⁊ gustū: et ad plura tū maxīe per accidēs cogno scendū: auditū. We. ita er Aristotelica philosophia sen
22 tio. ¶ The. sed tu assūpsisti oēs hoīes natura scire desi derare: vbi mihi aliquātis per insistendū esse videk an vi sus faciat scire/ nisi forte vissionē sciētiā esse putes. We. neꝙ vissionē/ neꝙ auditionē neꝙ oīno sensum vllū sciētiā esse puto. visus tamen sicut et auditus facere scire conce di potest vt ⁊strumentū machinamētūꝙ quoddā ob nr̄e intelligendi cōditionis infirmitatē requisitū: qui: nihil intelligimus vnq̄ nisi mens nostra sensibilibꝰ sit excita. visus autē inuentioni q̄ accōmodatissimus est: auditus vero vt ab altero suscipiak doctrina. Ad hoc tū illud as sumpserā q̄ vnūqōꝙ ad optimā eius operationeʒ suapte natura inclinak: vt fertilis arbor ad optimuʒ quē effice cere possit fructū et suauis/ redolensꝙ plantula ad suā uissimū redolentissimūꝙ (quem sua afferat natura) flos culum. et si suauioꝝ pulchrioꝝēꝙ efficere posset: nō ipe dita arbitror efficeret. The. efficeret indubie nec iniu ria. Rititur enī vnūquodqʒ ipsī summo pulchro/ ipsiqʒ bono optimo vt q̄tū fieri potest similius euadat. We sci re autē et intelligere optimā existimaui hoīm opationē hoīes igitur natura ⁊ scire et intelligere inclinātur q̄re et ea natura desiderant. Mihil enī aliud mihi cōiecto natura desiderare: q̄ ad aliqua natura inclinari. modo homo illas optimas sue nature operationes nisi sensus adminiculo consequi nō potest: et maxime visus. nihil mirū igitē si illā mihi, ꝓpositiōem (quēadmodū etiā I li bello notatā videra) assumpseri. The. scite locꝙ vidiris.

Nam scire et intelligere secundū sapiētiā que vtrunqz cōplectitur optime sunt hoīs opationes optimaqz eius officia. Et vnūquodqz natura suā pfectionē desiderare videtur: non modo summā sed et eas oēs que inferiores infraqz summā existunt. meliores magis et optimā maxime. Ne. Maxime igitur omīs homo desiderat esse sapiētē. The. natura videlicet et omīs homo ad hoc natscitur vt sapiēs fiat suiqz contēpletur imo oīm factorē. sicut vnaqueqz arbor vt suo tēpore optimū quē natura potest: afferat fructū. sed neqz omnis homo id assequit neqz omīs arbor optimū sue nature semp affert fructū. Ne. gratie o theoretice optimo rerū oīm pentī: qui oēm hoīem ad rā altū/ bonūqz finē creauerit ad ipm scilz cōtemplandū et amandū cū ego ve numero hoīm ei⁹ pierate sim vn⁹: me ad eū dē finē creauit. The. creauit neania et te et me: et gratie sint illi. Stude igr ne similis fias infructifere virgule: que ad optimū fructū instra fefellit orolanū. fructus quē tu et ego totius nature orolano debemus: sapientia est eiusqz secundū sapientiā cognitio.

Hoīs finis

¶ Sed adhuc o neania intactū relictū est cum nos vna ipi cōueniam⁹ te z me ceteroſqz hominū ea que nos perficiant natura desiderare: an tale desiderii talisqz nate appetitus ad cōcupiscibilē/ irascibilē/ an rōnalē ptē attineat⁹ hec enī tria cōcupiscibilis irascibilis z volūtas appetūt qō forte ideagie dignū reputas. Me. dignū eqdē

Quo mō aīa ta et q̄ insta appetunt.

The. qd q̄ aiscum tu nā scire desideres: an id desideres pte concupiscibili/ an irascibili/ an volūtate ipa z rōnali⁹ Me. nō certe mihi videt nā he desiderādi affectiōes apprehēsionem aliquam sequūtur vt apprehenso delecta bili cupimus: apprehenso perui pēdente irascimur z voluntas ipsa consilio deliberationeqz freta: rēvultaut renuit. The. bene sentis de iis accidētariis appetitib⁹ qui in nobis sensū cognitionēue sequūt. sed de his q̄ro q̄ nobis naka assūt q̄pacto etiā res iaīe appetere cōcedūt vt quēadmodū dicebas: q̄ sit q̄ dā i bonū nate inclinatio. natura enī semp ad optimū tēdit: ad bonūqz ei⁹ oīs conat⁹. Et ea q̄ nos ad ipfecta trahūt: pter naturā sūt et q̄ dā nature i sua genitura ipedite iualitudies ipotētieqz: quēadmoū si mor: bid⁹ hō filiū generet ad pfectā corpis inualitudinē pnū: talis pnitas inclinatioqz haud desidē

rium nature est: sz ex nature ipedimēto pficiscit; pter-
24 qz naturā cuenire videt. ¶ Ne. ita videt er si forte concupiscibilis/ irascibilis et volūtas in eo appetit⁹ significationis vsu: natura scire desiderāt et appetūt The. cupiditas cupiendiqz facultas desiderat ea que ipsam pficere nata sunt: ad illaqz inclinat. Ne. sane. The. non etiā appetit ea aquib⁹ nullo pacto pfici possit⁹ Ne. minime. The. nā talis nature conat⁹ irritus/ vacuusqz esset. Ne. prorsus. The. nū scientia/ intellectu/ sapiētia: cupiēdi particula pfici potest⁹ Ne. nō videt. The. neqz itē aiosa irascendiqz virtus. Ne. neqz animosa. The. Nō igit cōcupiscibilis irascibilisqz aut scire aut itelligere natura de
25 sīderāt vt aiebas. Ne. Dubitaui. ¶ The. Age videcam⁹ nūc an ad rōnalē appetitū z volūtarē ipa forte attineāt. Ne. Ira esse opinor. The. hoc cōsiderem⁹ cui⁹ scire/ itelligere z sapere: sciētia/ itellect⁹ et sapiētia pfectiōis sint Ne. itellectus īdubie. The. Sūt ne in volūtate⁹ Ne. Minime vt mihi videt. The. Sūt ergo intellect⁹ pfectiōes. Ne. Sūt. The. Et nō cōcessim⁹ vnūqdqz suā pfectionē natura desiderare: ad eāqz natura iclinari. Ne. Cōcessimus. The. Est igit nature tale desiderii/ pulchrūqz ad
26 bonū conamē ipius itellect⁹. Ne. Oportet. ¶ The. An scientia/ intellect⁹/ et sapiētia in itellectu agēte an possibili pfectiones sint⁹ Ne. Possibili certe. The. Appetit igit natura itellect⁹ possibilis et sciētiā z intellectū z sapientiā. quādoquidē vnūqdqz suā pfectionē natura apperat. Ne. Necesse ē. The. Intellect⁹ aūt agēs qd⁹ Ne. Inscius sum qd dicā. The. Oculus ne suapte natura ad videndū iclinat: et intellectus ad intelligendū. Ne. Sic est. The. Ubi z ipavisso: que ocli pfectio est⁹ Ne. In ocli potētia. The. Verite. appetit ne ergo oculi potētia visionē: q̄ ipam pficit⁹ Ne. Appetit. The. z pficit ab ipavisione vt potentia. Ne. Ut potētia. The. et aīa que actus in ocło est.: appetit ne etiā visionē ipam efficere i sua potentia⁹ an poti⁹ appetit esse vacua/ ociosaqz⁹ Ne. Minime appeteret se esse ociosam: sed appetit visionem efficere. The. Et visionē efficere nūqd non ipsius illic existentis anime pfectio est⁹ Ne. Est. The. Et magr quidē q̄ visionē in se vt potētia recipet: qūquidē aliqd magis

agēdo assimilēk bono optimo sūmo rerū oīm autori: ꝙ patiēdo. magis igitur aīa: oculi visionē appetit ꝙ eius potētia. q: visio ipa magis sit ipius anime pfectio si vera sunt que supra cōcessimus. Me. Oportet. The. An intellectus possibilis scientiā/intellectū/aut sapiētiā efficiat? Me. non sed recipit vt potentia oculi visionē. The. ¶Quid ergo efficit? Me intellectus agēs. The. vt anima in oculi potētia efficit visionē? Itidē. The. Appetit ne intellectus agens i possibili esse vacuus ociosusq? Me. Minime vt mihi videk: ꝙto bono optimo sūme pleno lōge simili: euadit. The. Rationē habes. appetit igitur scientiā ītellectū et sapiam in sua potētia efficere: talesq; sibi pulchras parare pfectiōes. Me. pfecto. The. Talesq; admodū pulchras et bonas opationes facere: est ne sua pfecto? quādoquidē simili: est p idipm sūmo er se semp sūmā gignēdi sapiētiā: et magis quidē ꝙ pati. Me pculdubio. The. cū itaq; scire/itelligere et sapere ītellectus agentis sint pfectiones: et magis (vt mecū cōcor diter sentis) ꝙ ipius passibilis: ītellectus agēs etiā illa appetit: et vel magis ꝙ ipe passibilis. Me. Ita certe est. The. appetit igitk sciam ītellectū et sapiam ītellect⁹ possibilis vt potētia: ⁊ intellectus agēs vt efficiēs ¶Sed qñ 27
tam longe digressi sum⁹: paululū adhuc longius pgrediendū est. Si q̄s te pcontetur cupide k̄aq; adolescens: cū oēs hoies et scire et intelligere et sapere natura cupiant: et tale nature pulchrū desideriū ipius intellect⁹ sit et agentis et potētie: an appetitus talis intellect⁹ potētie: sit ipemet potentie ītellectus? aut affectio quedam illi natura inherens? q̄d rīderes? Me. Me hui⁹ q̄stōis enodāde ineptū/meq; hui⁹ rei insciū esse. The. Age dic quando oculus ad videdū natus sit: anima que ī oculo
¶Q̄ intellect⁹ est natura visionē appetit. Me. Cōcessum. The. an seipa agens seipso an affectione q̄dā q̄ ipsi insit? Me. Seipsa vt mihi videk appetit. The. Et intellectus agens scire ītelligere et sapere apetēs? The. seipo etiā. nā act⁹ sunt: quorū non est pati ⁊ recipe sed agere. The. pbe paterētur enī. nō igitk ad natura appetendū affectio quedā reqrik. Me. nō in actib⁹. The. Et potētie seipsis se hñt ad patiēdū et recipiēdū: vt act⁹ ipi seipsis ad agēdū. Me. apparet. The. Sicut igk

actus ad naturalē agēdi appetitionē: affectionē nō reqrit: sed aīa in oculo ⁊ suus natura videdi appetit⁹ subiecto sunt vnū/solavero rōne duo. ⁊ intellect⁹ agēs ⁊ suus sciēdi intelligēdi ⁊ sapiēdi naturalis appetit⁹ cōsimilik: ita potētia ad naturale patiēdi desideriū haud affectionem reqrit quequidē ille ipse sit appetit⁹. sed potētia ⁊ leq; desideriū subiecto sunt vnū ⁊ sola rōne dissona. Me. bona rōne videk ita esse sentiēdū. Sic enim suapte natura ⁊ nō per alterū: suam pfectionē appetere cognoscek.
28 ¶The. Sed modo an appetit⁹ ille sciēdi: rōnalis appetit⁹ exīstat: nōdū discussum ē. dixisti tñ sciētiā/ītellectū ⁊ sapiētiā nō esse ī volūtate. ex q̄ nō conficik volūtatē illa/ natura nō appetere: cū etiā illa eadē in ītellectu nō sint agēte: quē tñ, pbauim⁹ illa natura appetere. Me. nō plane sentio q̄ se sit vertēdū. The. an volūtas sciētiā amat/ intellectū/et sapiētiā? Me. Amat. The. nōne natura illa amat ⁊ magis forte virtutib⁹ ipsis: q̄ ī ipsa exīstētes ipsam pficiāt? Me. videk. nam magis bonū magis natura amat. The. Et illa natura amare: est ne ipsi⁹ volūtatis perfectio. Me. Est. The. Quādo similio: hoc ipso euadit ipsi sūmo bono: qō ē īfinit⁹ amo:/īfinitaq; amādi ratio. Me. Certe. The. appetit igitk volūtas rōnalisq; appetit⁹ natura sciētiā/intellectū/⁊ sapiētiā/scire/ītelligere/⁊ sapere: imo volūtatē ea natura amare est illa eadē natura appetere. Me. michi certe videtur. The. vt sez amice sūt amabilia/volūtateq; affectibilia. Me. hec ita sese habere
29 michi pulchre videre video:. ¶Sed o theoretice cū hec que dixim⁹ intellectus agēs/intellect⁹ possibilis/⁊ volūtas natura desiderēt: an tria sunt re ipsa distincta desideria: an reuera subiecto essentiaq; sint vnū: cui⁹ esse et rationes diuerse sint vel quō aliter? The. Chare neania ¶Q̄ aīa rōnal an intelligis aīam (q̄ vt separek facta ē sepataq; operek) cōponak ex ꝓpriū actū, ꝓpriāq; potētiā habere? potētiā dico ab hac actu ⁊ potens sensibilis corporea ⁊ defecabili potētia alterā: q̄ dē veretia. in se ꝑstet nō fluxa/nō marcessibilis/distrahibilisq; virturib⁹/sciētia/ipsaq; ventq; sapiētia adamabilis. ⁊ illū actū: illam nō esse potentiā. Me. Ex philosophia didici. The. ītellectū agētē dicisne actū illū eē? Me. Dico. The. Et appetitiuū dicisue suū esse appetitū. Me. pbatū est.

The. et intellectū possibilem dicis etiā esse potētiā illā: que in se vere cōster indefluxa semp' semperq; substātia eadē? Me. dico. The. Et cū appetat dictū ne est esse appetitū. Me. Dictū. The. Et iā cōsensisti aīe nostre actū: proprīā eius nō esse potentiā. Me. Consensi. The. nō est igit ipsius intellect⁹ agentis desideriū ipsi scilicet actui idem: intellect⁹ potentie desideriū quod quidē potētie idē est. Me. Certe. Sunt igit subiecto/essentia/reqp ipsa intellect⁹ agētis et intellectus potētie: duo distincta/diuersaq; desideria. Me. Oportet. The. An putas aīe nostre vnicū vere actum vnicāq; vere esse potētiam? quidem anime actus in ppria potētia rationales intelligēdi/memorādi ⁊ volēdi facit operationes: quas potētia ipsa recipit. et actum illū vna/simulq; cū potentia cōstituere intellectū/memoriam rationalē ⁊ volūtatem vultum scilicet diuini luminis supra nos dei pierate signatum? quēadmodum aīa simul cū oculi potētia cōstituit oculū/et illa eadē cum simili potētia auditū ⁊ odoratū. Me. Audiui. Sed hec eadē a te repetita fuisse michi ꝑ grat issimū est. The. intellect⁹ igit memoria ⁊ voluntas hac rōne: subiecto essentiaq; sūt vnū ⁊ rōne tria: quēadmodū gust⁹ tact⁹ ⁊ appetit⁹ in līgua. Me. Fit ita. The. nō igit appetit⁹ volūtatis et appetit⁹ intellect⁹ subiecto essentiaq; discrepāt sed rōne sola: sed oīb⁹ subiectū essentiaq; ē eadē vt agēs agēti/⁊ potētie possibili/⁊ toti⁹ toti in eodē re ipsa. Me. apparet. The. Et vt de volūtate ꝓlocuti sum⁹: ita de illa rōnali fecūdaq; memoria sentiēdū est. ¶ Me. Sz tu nū ponis plures intellect⁹/volūtates ⁊ rōnales memorias: cū ipsox cuiuslibet ponas agens possibile et totū? The. nō fili. sed cū dico intellectū agētē ꝓinde ē ac si vocē animā in oculo oculū agētē: et cū voco intellectū possibilē ꝓinde ē atq; si vocarē oculi potētiā oculū possibilē. nō tñ dico simplr aīam q̄ in oculo ē esse oculū: neq; potētiā oculi esse oculū sed oculus nomē toti⁹ est: ⁊ act⁹ ⁊ potētie. ita neq; simplr dico intellectū agentē esse intellectū: sed intellectū agētē. neq; intellectū potētie esse intellectū: sed intellectū possibilē. Et ita de memoria agēte ⁊ possibili: volūtate agēte ⁊ possibili. Sed intellect⁹: nomē totius et act⁹ et potētie simul est: ⁊ rōnalis memoria ⁊ vo-

Partiū aīe desideria ē distincta

Q; appetit⁹ volūtatis et intellect⁹ sint

Intellect⁹ volūtates et rationales memorias nō ē plures.

luntas. Me. Sic ergo intellect⁹ agēs et actus intellect⁹ idē sunt: ⁊ intellect⁹ possibilis ⁊ potētia ipsi⁹ intellect⁹ idē. et volūtas agēs et act⁹ volūtatis. The. Prorsus vt gis oīno ī his ⁊ reliqs cōsimilit. Me. ꝓpulchre michi cōfirmare videris: quecūq; de aīa maxime scitu digna putaui. ¶ Sed o theoretice nō sim tibi molest⁹ si de hac re vnū quiddā sciscitet. The. Sciscitare. Me. An sicut ītellect⁹ agēs ⁊ possibilis parit vnū cōstituūt ītellectū: ita appetit⁹ agēs ⁊ appetit⁹ potētie vnū ꝙstituāt appetitū? The. Prorsus. Me. Tot⁹ ergo aīe act⁹ vna cū tota aīe potētia: vnū cōstituūt appetitū. The. vt ais q̄ vn⁹ ē pariter ⁊ trin⁹. Me. Rōne scz: ītellect⁹/memorie ⁊ volūtat⁹. The. Sic est. et iterū eox q̄libet cū vnus sit: parit ē trinus. Me. re tñ puto: actus scz ⁊ potētie ⁊ toti⁹. Sed quē existimas pfectiorē ⁊ magis vnū: an actus/potētie an toti⁹? The. Q̄ existimas pfecti⁹ magisq; vnū: lineā/superficiē/an corp⁹? Me. Corpus pfecto q̄ pulchro ternario pfectū est. Jd ipm vt q̄ lōge videre sim īept⁹ haud percipiebā totū totiusq; appetitū suo pulchro ternario cōsurgere perfectū: itaq; naturā imo vero ipm nature opificē perfectū omne: suo ternario cōplere. Et adhuc ternariū intellect⁹ memorie ⁊ volūtatis pfectiorē esse/q̄nquidē sit magis vnus. The. diuinū ingeniū michi habere videris ipsum excole vtipm in suo (q̄ videris) ꝓpulchro/pfectoq; ternario ⁊ trib⁹ pfectis sine quacūq; ipsox adinuicē cōpositione substētē: cū oīno substantia sint idē: ad illud pfectissime vnū ⁊ trinū sese erigat ⁊ digno ⁊ ēplationis officio: vbere memoria: pio/pfectoq; amore ꝓseqūtur. superāt ne tibi alia q̄ qras? Me. nulla. The. vis ergo ea q̄ dixim⁹ paucis recolligam⁹ vt firmiori memorie mādes? Me. maxime. The. Quasi a proposito per ociū ludētes longius euagati diximus.

Totū ē simplici⁹ q̄libet parte

Pulchra admonitio.

Breuis eox q̄ dicta sunt epilogus

Omnē hoīem maxime natura desiderare esse sapientē.

Jd nature desideriū non esse cōcupiscibilis/irascibilis/aut rōnalis particule: sensum/cognitionēue sequēs.

Q; nō sit cōcupiscibilis partis aut animose: vt et quedā nature inclinatio est.

Q; talis nature appetit⁹ quo scire/intelligere et sapere natura desideramus: ipsius sit intellectus.

Intellectū possibilē vt potētiā scire/intelligere ⁊ sapere natura desiderare: agētem vero magis ⁊ vt efficientē.

Tale pulchrū nature desiderū nō esse affectionē quādā intellectui aut agēti aut possibili natura inherētem.

Q; volūtas/ rationalisq; appetitus: scientiā intellectū: et sapientiā natura desideret: vt scilicet amabilia/ voluntate ⁊ affectabilia sunt: et rationalis memoria eadem vt memorabilia sunt appetat.

Intellectus agentis appetitū re ipsa ab intellectus possibilis appetitu esse distinctum.

Naturalē volūtatis appetitū intellect⁹ roibus cōformibus modis subiecto idem eē sola rōne plura: vt agēs idē est agenti et patiēs possibili et totus toti.

Q; nō plures sint intellect⁹: nō plures rōnales fecūdeq; memorie aut volūtates. etsi invnoq; eoꝝ agens possibile ⁊ ex his totū subsistens reperiatur.

Q; appetitus agens ⁊ potētie vnū constituāt appetitū.

Item totū nostre anime actū cū tota eius potentia: vnū cōstituere appetitū q vnus est pariē et trin⁹. Me. subiecto scilicet vnus et ratione trinus. The scilicet.

Deniq; quelibet illorū triū vnū esse et re ipsa esse trinū.

Hec omnia breuiter perstrinximus. Curemus modo vt reliq; absoluam⁹. Me. curemus. ¶ Te. quib⁹ potētijs regūtur aialia? Me. Bruta plurimū imaginationib⁹ ⁊ memoria viuūt: hō vero prudentia ⁊ arte. The. imo vero omnia bruta his trib⁹ sensu/ sensuali memoria/ ⁊ appetitu viuunt i suaq; dirigūtur vita: ⁊ hō intellectu/ rōnali memoria/ et volūtate. Nā vnūquodq; natura viuit vt q̄ optimas sua affert natura operationes efficiat. Sic eni illi maxime bono ad qō omnia respiciūt et ad quod oia tendūt: simili⁹ euadit. Optime autē opationes ab optimis proficiscunt potētijs: viuit igitur vnūquodq; scōm optimas eius potētias. atq; meliores potētias sensu/ sensuali memoria/ sensualiq; appetitu bruta nullas habēt. et hō diuiniore sorte potit⁹ intellectu/ rōnali/ secundaq; memoria ⁊ volūtate. Me. verū. The. viuūt igitē bruta sensu/ sensibiliq; memoria ⁊ appetitu. Et hō diuiniorem sue nature sortē sequēs: intellectu/ rōnali memoria/ et volūtate. Me. nempe. sic enim vtraq; in suo ternario pulcherrime illam summā q̄ optime possunt imitātur vitā. The. Ita est amice. solus homo est qui sue diuiniorīs nature cōditione neglecta: spōte deuiat: quiq; mauult bruto vilius quā aialia aliquo similiore: sensum/ sensualeq; memoriā et appetitum sue cōditiōis sequēs p turbationes: q̄ in diuina vult⁹ diuini sorte suo perfectissimo assimilari principio. vt hinc intelligas bonum pendere et malū/ premiū atq; penā. Sed vide ne te feceris bruto inferiorē quod nūq̄ spōte deuiat a sui principij quātūcunq; potest assimilatione. itidē et cetera res sensus rationisq; immunes. Me. ipsum ozo omniū principiū vt me semp ex me quidē fragilem ⁊ infirmū erigat ad ipsum. ⁊ ad ei sapiētie/ fecūditate ⁊ amore (q̄tumcūq; ipse me capacē fecerit) assimilandū. The. Plum tuū desiderium. Sed ꝓcedam⁹. ¶ Que aialia disciplinabilia sūt?

34 Me. Que auditū ⁊ memoriā habent. nam talib⁹ aliqua significare possum⁹: per que visui directioniq; reddantur aptiora. The. Et maxime omniū homo: cui nō modo terrena/ caduca ad horā q; labēta significātur: sed celestia ⁊ eterna. Me. ita est. ¶ The. Que prudentia? Me. Q; hō aialiū disciplinabilissimū est

35 sensum ⁊ memoriā habētia. nam hec futurorū videtur esse prouida. The. Que etiam parū memorie participāt vt apes sibi hexangulas domos fabricātes: phalangi⁹ in cibi venatione subtiliter telam texens: ⁊ formice que sibi cibum in estate aggerant: ne hyemis asperitate aduentante domenā/ deficiantq;. ad quarū prudentiā contemplandā sapiens imprudentē ⁊ pigrū mittit. Me. Ita est. The. Et li auditū non participēt sed quelibet sensū alterū. quid tum? Me. Prudentia quidem erunt sed nō disciplinabilia: nam sensu discipline carent. The. cognoscunt ne talia rationis expertia futurū: cuius tamē gratia agere videtur? Me. minime. nam ipsorum virtus cognoscendi suprema: imaginatio estq; solum presens ⁊ cognoscat futurū Q; bruta nō preteritū attingit. The. Probe admodū. nō igitur preturum dentia sunt quia preterita futuris cōnectant ac comparent. Me. ita dicēdum. nam ipsa vtrūq; extremum ⁊ preteritum ⁊ futurū cognoscere oporteret. Jam autē ea cōcessimus non cognoscere futurū. The. Memoria igitur in ipsis parū facit ad prudentiam. Me. scilicet. The. immo etiā et sensus et memorie expertia vestigiū prudētie

Solū hoīem

in se gerere videtur. vt arbores cū folia in cooperimētū
fructꝰ ⁊ pulpam ⁊ durioꝛē testam in seminis defensionē
proferunt. ¶Sed quero si quodnā animaliū presentia 36
preterita et futura discernat: adinuicē cōferat: et ex pre-
sentibꝰ ⁊ preteritis: futuroꝝ facile sibi cōiectura sumat:
ipsum ne prudētius ceteris tibi esse videreꝝ. Me. videre-
tur. Et suspicoꝛ te velle hominē dicere. The. Sine. Nō
ne tibi videtur illud (quodcunq; fuerit) ꝓpriam habere
posse prudentiam: modo ratione haberet ad cōsultādū
de ꝓuidentia futuroꝝ que prudentia ipsa respicit. Me.
immo etiā eiꝰ sola prudētia ꝓpria esset: vt que esset acti-
ua recta cū ratione circa eius totiꝰ vite bona: que non si-
ne futuroꝝ cōsilio est. Et aliorū inferioꝝ prudētie om
nes impropꝛie sunt et que lōgo interstitio et tenui qua-
dam similitudine illius imitatur imaginē. The. nonne
tibi mirū videtur si hanc similitudinariā habentia pru
dentiā: in suo ipso tenui admodū prudētie vestigio sem-
per imitanꝝ summā prudētiam nec vnq; nec vsq; veniāt.
hoc vero in ꝓpria et (vt ita dixerim) aliorū comparatio
ne vera: minus ipsam imitatur? Me. id monstrū est: pre-
terq; naturam cōtingere videtur. The. ita tamē amice
est. O nostram miserādā sortē. haud male suspicabaris
me hominē intelligere voluisse. Cōstat enim ipsum om-
nium mortaliū disciplinabilissimū/prudētissimū ⁊ opti
mū: qui solus omniū suam naturam nō seqtur sueq; na-
ture benignitatē negligens ea abutitur. cuius mali cau
sam esse reoꝛ q seipsum nō cognoscit. magna ꝓfecto sa-
pientia est (vt vel id oraculo cōcedamꝰ) seipsum cogno-
scere. Tu te ipsum o fili neania cognoscere stude ⁊ te ani
maliū natura mansuetissimū et prudētissimū esse memē
to. Talis enim natura quilibet hō est. ⁊ tue nature beni
gnitatē semper sequere: admoneq; ceteros eq̄les tuos
vt seipsos cognoscāt: et quales sunt natura videant: ad
sapientiāq; pariter (vt tu) aspirēt. ¶Sed videamꝰ an 37
ipsum summe sapiēs quod oīa largit abūde: nobis etiā
ipsam sapientiā cōcesserit possidendā. Me. Supra ꝛcessi-
mus in eiꝰ oparione hoīs finē cōsistere. The. dictū qui-
dē est ⁊ verū. Quod nō oībus tū ita esse visū est. tū quia
maxime sapiētia libera ē: hoīs autē natura multis mo-

dis: ipsis serua visa est. Me. si hoīs naturā respiciamus
(ita ex ijs que me modo docuisti cōiecto) omniū morta-
lium vel maxime liber est et suimet causa ita vt totiꝰ na-
ture opifex opus suū inter mortalia i hoīe perfectissimū
cōsummasse videaꝝ. Si autē ex accidēti seruus fiat: pax
firmū est argumētū. Nā ⁊ talē natura existimamꝰ sapiē
tiā ⁊ nō ex accidēti. The. Aiunt ꝓterea deū solū hūc sibi
vēdicasse honoꝛē. Et re vera deꝰ sūme sapiēs ē. sed de il
la sūme sapiētia qua deꝰ solus vt ē seipsū cognoscit: ser-
monē non agiramꝰ: sed de illiꝰ sūme ⁊ verissime sapiētie
remotissima similitudine: q̄ ipsum quātū nobis ꝛcessit esse
felices/mēte adimus. Me. De similitudine scz agimꝰ cuius
deū solū nō possint dicere possessoꝛē: q̄ eā ipsā oīs sapien
tie possidet veritatē vt mō dicebas. The. mitto q nōnul
li dicāt deū inuidere tantū bonū a mortalibꝰ possideri:
quādoquidē omniū rerū optimo parēti ipsiq; sūme be-
niuolētie inuidiā ascribere maximū sit nefas. Estq; id
poete dictū. euenitq; hoc i loco vt vetus ꝓuerbiū docet
q multa mentiant poetē. dicebāt ꝓterea sapiētiā q ma-
xime diuina/ maximeq; honorāda sit: soli maxime diui
no ⁊ honorādo (q̄lis solus deꝰ est) cōuenire: ipsūq; sum-
me diuinū et honorādū deū esse: ⁊ ipsam sūme diuinā et
honorādā sapientiā esse deā. q̄ de ipsa sūme sapiētia imo
oīs sapiētie veritate ⁊ eterno exēplari verissime dicunt
nō autē de ea hac similitudinaria q̄ nos in ipsū vere ꝛtē-
plationē rapit et aduocat. quā solū ceterarū sciētiarū a
nobis in hac caducavita possideri possibilis: ꝓhauimꝰ
diuinissimā/maximeq; venerādā. sed tu dicito nōne ho-
mines auspicati sūt philosopharī q̄ apparuēt aliqua
que ipsoꝝ animos in admirationē traxerūt. vt solis ad
nos cōuersioꝛ diuersioꝛ: nūc solis ⁊ lune terrifici defectꝰ/
ostēta i aere visa. Me. ita inceperūt vt opinoꝛ. The. ⁊ ad-
miratio nūq̄d sine ignorātia ē? Me nō. The. ⁊ naturali
cupiūt illo ignorātie vinculo solui. Me. scz. The. q̄s vnū
quodq; natura suū bonum appetat: illo autē soluī bonū
sit. ⁊ nō minꝰ dīna admirari ceperūt vt an hec sensibilis
machina temeritate q̄dā facta sit: sempiternoq; ea ipsa
periat morꝰ: an intelligētia/ sapiētiaq; aliq̄ gubernet. ⁊
an huiꝰ pulchri rerū ordinis vnus autoꝛ/ vnꝰ guberna-

tor an plures. arbitrarisne ipos hec et silla cognoscere fuisse accesos. Me. lōge magis q̄ sēsibilia ipa: imo vero maxime vt michi videk. nā ego (quē ipsor cōparatiōe cecutientē talpā reputo) hoz sēpiknoz desiderio magisq̄ dici q̄at accēdor. The. sic accendunk amice q̄ mentē puriorē habēt minusq̄ corpore/ corporeisq̄ pturbatiōib⁹ occupatā. hec aūr sine sapiētia cognosci nō possūt. Me. haud aliter. The. putas appetitū illū et naturale illud desideriū irritū vacuūq̄ esse posse. Me. minime. The. nā summa illa plenitudo oīb⁹ in reb⁹ ociositatē vitat. vt in reb⁹ sensūbilib⁹ corporū/ magnitudinūq̄ vacuū. possessores igit sapiētie esse possum⁹. et hic nobis ad nostrum principiū/ aduniuersorū oīno bonū relictus est aditus. Me. hec pculdubio admiratio: admiratiōeq̄ suscitat⁹ appetit⁹ i meli⁹ decūbit. gratie sint illi⁹ largitori. The. gratie. nosq̄ naturā (quā nobis vsq̄adeo bonā munificus cōcessit) oī ex parte perficere iuuet. Me. iuuet. The. sed sunt ne alia q̄ nūc tibi occurrāt expediēda. Me. nulla. The. q̄ supersunt reliquorū sunt librorq̄ t quemadmodū ociū requirūt. tibi autē nunc forte paruū est: et mihi itidē. sol (nō lōga mora futura est) a nobis suū subtrahet aspectū. Me. verū ais o Theoretice. sed aliq̄n alias cum se tpis oportunitas vltro dabit: nō te michi difficilē prestabis: q̄ min⁹ ea q̄ superant michi nō manifestes. The. me semp mō sit tēporis occasi⁹ nō mō facilē sed q̄ facillimū habebis. Vale. Me. et tu O optime theoretice nūc vale: in futurū q̄rursus tu semper optime valeto.

¶ Primi dialogi finis

¶ Secundus dialogus metaphysice introductionis.

Theoreticus. Neanias.

SERVS aduenis o Neania. Me. serus O Theoretice. nā pater me⁹ hac ex vrbe mō rus cōcessit: qui me etiā plusq̄ velim remoratus detinuit. attn̄ si q̄d ocij tibi suppetat (codicē attuli) a questionib⁹ orare t quavelocitate voles transige. The. ita optime fili et decet et oportet. nā nos tpis angustia pmit. ne ergo multa prelocutiōe tem

1 pus vane absumam⁹. ¶ Dic age q̄d est causas eē sēm Quid cause speciem infinitas. Me. si petas q̄d rei: mihi est. at si q̄d sēm spēm in nos: infinite sēm speciē dicerem̄k si ipsarū infinite essent species. The. q̄ pacto. Me. vt si eēt materia/ forma/ efficiens/ finis/ exēplar spēs a pdictis altera: a b cd e f semp noue a priorib⁹ et sine statu cause spēs. The. pbe

2 ¶ Quid est eas ipsas infinitas esse sēm directū. Me. Quid cause q̄d rei nichil est: nā neq̄ sūt neq̄ eē possūt. at quid nos sez directū respōdeo infinitas eē sēm directū: si in vnaq̄q̄ causarū infinite spē abvna in aliā alteri⁹ nature: sēp sine statu, pcederek The. q̄ pacto itelligis in vnaq̄q̄ causarū spē. Me. in q̄libet q̄tuor causarū genere vt i materia/ i forma/ i efficiēte/ atq̄ fine. The. id ergo in makia pāde. Me. materie secundū directū infinite dicerēk: si vna fieret ex alia: q̄ iterū fieret ex alia. neq̄ vnq̄ vllū assequerem⁹ ēminū vt si hoc vt fra fiat ex aere vt makia/ et aer ex igne/ t ignis ex a vt ex makia varie/ diuerseq̄ nature: t a ex b/ t b ex c et ita sine statu: makie ille sēm directū abirēt infinite. The. pāde i forma. Me. forme sēm directū in infinitū pdirēt: si aliq̄ forma p aliā et alteri⁹ nature formā subsisteret: q̄ iterū esset p aliā: neq̄ vnq̄ inultimā decūberek. The. id in efficiēte. Me. cause efficiētes sēm directū infinite dicerenk si effect⁹ fieret/ enascerek̄q̄ ab aliquo: q̄ iterū ab alio: nullo tandē ēmino reperto. The. in fine. Me. in fine cōformiter. vt si hoc gratia hui⁹ fiat: q̄ iterq̄ alteri⁹ gratia fiat nusq̄q̄ decūbat: series finū sēm directū, pbarek infinita. esset enī fines sēm directū infiniti: si effect⁹ alicui⁹ gratia fieret q̄ iterū alterius gra fieret neq̄ vnq̄ vbi stem⁹ terminū finēq̄ habeam⁹ q̄ alteri⁹ nō sit gratia. The. facis O neanta vt ingenui iuuenes facere solēt: q̄ nūq̄ nisi pmeditati pceptorē adeūt. hinc fit vt ad singula q̄q̄ quesita egregie: sciteq̄ respōdeāt: i graues tandē t sciētificos viros euasuri. ita ne est. Me. ita. pmeditat⁹ aliq̄tulū me tibi obtuli. The. tāto expeditius singula trāsigem⁹.

3 ¶ Dic ergo q̄t nos averitat⁹ pceptiōe disturbāt et ppediūt. Me. quinq̄. Consuetudo audiēdi falsa. eruditioq̄ nō recta. recte docēti assentire nolle: nisi q̄ dixerit vt mathematic⁹ mōstret. Nulli fidē pstare nisi sēsibile sit/ sēsibiliue q̄stet argumēto. nīla reci

Que averitatis pceptiōe impediant

pere nisi alicui⁹ vrgẽte auctoritate. nõ posse nisi qua de
Q cause nõ gustare. ¶ The. age nũc an cause scõm speciẽ infinite 4
sint scõm spe esse possint. Me. nõ possunt: nã oẽs causas quatuor cau-
ciẽ infinite. rũ spciebus materia/forma/efficiẽte ⁊ fine cõplectimur.
non itaq3 hoc pacto sunt infinite. The. satis specie diui
dua respondisti/ de individua aũt nõ satis. Me. nõdũ te
Aliqd ex al- neo qd respõdẽdũ sit. ¶ The. ꝓficiscamur igit et cedo 5
tero duplicik an makie rectitudie ꝓdeãt infinite. Me. mime. nã bifariã
fieri dicim⁹ ex aliquo aliqd fieri. Primo sicut ex ipfecto fit
pfectũ quemadmodũ ex puero dicimus fieri virũ: et ex
isthmijs olĩ ludis neptuno dedicatis fiebant olympia.
et ex et post: hoc in loco eandẽ signficãtiã retinere vidẽ
tur. scõo ex aliq̃ fit aliqd per gnationẽ. at neutro dicto
rũ modozũ ꝓceditur rectitudie in infinitũ. in ꝑmo quidẽ
cũ ex ipfecto fit pfectũ vt cũ ex puero fit vir. nã idẽ est ex
quo fit et qõ postea pfectũ est. nõ itaq3 hoc mõ ꝓcedik
in infinitũ. nã semp ad aliud/ alteri⁹/ diuerseq3 nature ꝓ-
cedere oporteret. etsi qõ fit et ex quo fit eadẽ nõ sint: ex-
trema dekmiata hñt ipfectũ ⁊ pfectũ. at dekmiatis extre
mis media quib⁹ ab vno i aliud ꝓcedik infinita esse ipos
sibile est: qppe que nũq̃ trãsiri posset. cũ igr fiat hoc ex
hoc ꝑmo: seriei ꝓcessus nõ abit infinitus. ¶ The. recte ais
Me. neq3 qdẽ cũ hoc fiat ex hoc gnatiõe et scõo. ꝑmo qz
illic extrema esse ⁊ nõ esse dekmiata sunt. Ubi aũt extre-
ma dekmiata sunt: media i infinitũ ꝓdire nequnt. scõo
qz cũ hoc ex hoc gnatione ꝓdeat: ad cõsiꝛa tandẽ fit re
flexio. atq3 si hoc pacto makie ꝓcederẽt infinite: semp ad
alterius nature makiã sine resilitiõe aliqua ꝓficiscerẽt
et irẽt. nõ itaq3 makie scõm directũ ꝓcedũt infinite. ktio
qz cũ hoc ex hoc gnatione surgit: materia eadẽ numero
est. et qõ in vnius gnatiõe sumik: ab altero i corruptiõe
dimittik. The. naturali⁹ institutio hui⁹ rei fidẽ fecit. Me.
et makia ꝑgenita est atq3 ĩcorruptibilis: et ꝑmũ rerũ sen
sibiliũ sẽpiternũ. nõ igr possũt makie in infinitũ scõm dire
Q forme in ctum ꝓcedere ¶ The. hoc pacto de forma an rectitudie 6
infinitũ recti in infinitũ ꝓdire q̃at expedi. Me. hec mihi hacten⁹ facilia
tudine nõ ꝓ- visa sũt: sed timeo seqntia me matore difficultate ꝑmere
deant sentio th respõdẽdũ esse: formas scõm directũ haudq̃q̃
infinitas euadere posse. ꝓmo qz si hoc pacto infinite euade

rent forme/ diffinitione cõplecti non possent: hoc aũt ir-
rationabile est. nõ igit hoc pacto euadũt infinite. attamẽ
haud plane ituor quo pacto forma ꝓpterea diffinitiõe
ꝓplecti neq̃at. The. nec hoc qdẽ facile. sed an puras aliã
deberi forme applicari diffinitionẽ ꝓpter eam qua signi
ficamus formã dare esse rei/ remq3 cõseruare in esse. Me.
nullã aliã. The. albedo q̃ qdã forma est quale dat esse-
Me. albũ: ⁊ ipa ꝓmo: albũ ꝓseruat. The. nũqd dat aliud
esse/ Me. nullũ. The. et dulcedo dat esse. Me. accidẽtale
scz: eẽ dulce. The. ⁊ nullũ aliõ- Me. nullũ qõ noti. The.
si albedo esset ꝑ dulcedinẽ et ꝑ nullũ aliud quid ais tũ:
nũquid posset albedo dare eẽ qõnõ haberet- Me. nõ mi
chi videt. The. et habz solũ eẽ dulce. nã est ꝑ dulcedinẽ
Me. est. The. nõ dabit igit esse nisi dulce. Me. mihi qdẽ
ita esse videt. The. age nũc forma substãtialis q̃ de nũc
agim⁹ dat esse et verius quidem: veriusq3 cõseruat. Me.
verũ id est. The. sed id ⁊ q̃ hacten⁹ dicta sũt itelligo vbi
forme finite sũt. nũc aũt ponam⁹ eaꝝ seriẽ in infinitũ exce
dere. vt sit a ꝑ b/ ⁊ b ꝑ c/ ⁊ c ꝑ d et ita sine termio. Me. ad
mitto. The. a nõ habet esse nisi ꝑ b: sicut albũ nõ habet
esse ꝑ albedinẽ. atqui b nõ hz eẽ nisi ꝑ c. nõ igr b dabit
ipi a aut alicui alioꝝ eẽ b. nã nihil dat alicui esse qõ non
habz neq3 dabit eẽ c. nã c nõ habz esse nisi ꝑ d. d eni ipi
dare eẽ admittẽdo ꝓcessũ formarũ infinitũ cõcessũ est. et
nihil dat ipm eẽ qõ nõ est. cũ igr c nõ potest alicui dare
eẽ c: tãto min⁹ b dare eẽ c potest: ei ita de d ⁊ qlibet alio
rũ argumẽtaboz. Me. ita oino. sed qd tũ iuenim⁹. The.
nullã dare eẽ. q̃ si nõ dãt esse neq3 rem saluãt/ cõseruãtq3
i esse. Me. dubie. The. si igit formei infinite enadẽt/ diffi
nitiõe haud ꝓplectent: qñdoqdẽ illa q̃ maxie oim ipsis
cõuenire videt: ipis nullo pacto aptari/ applicariq3 q̃at
Me. mihi sic esse oportere iam rõne satisfactũ esse videt
The. rodẽ pacto itellige rões quib⁹ diffinitioꝝ ꝓplek⁊
infinitas euadere nõ posse. ẽ eni rõ/ fokã q̃dã. Me. ꝓpedo
hoc mõ itelligentẽ infinita trãsire nõ posse. The. ꝓge igit
reliqs rões absoluere. Me. vt visi scõo forme infinita/ i-
terminataq3 serie nõ ꝓdeunt. Nam in illis formis semp
magis eẽ deberet q̃ poz esset. et q̃ ante: ea que deiceps.
et ꝑioz posterioꝝ vare esse. at vbi nõ est ꝑmũ: neq3 hoc

pacto ꝓius et posterius est. The. et in rōnibus. Ne. cō similiter. Nam ꝓior ea que subsequit magis est. vt que sit rontū saltor ex qua pēdere debeat posteriozis cognitio Atqui si infinite essent cū primū et vltimū non darēt: neq; medīū itidē neq; ꝓtes ⁊ posteriores atq; deceps. tertio quia si in infinitū ꝓdirent: rerū scientia tolleret. nā res: pas cōtēplādo: forme p quas cōstarent sciri nō possent. Nam infinite essent. infinita autē transigere intelligentē impossibile est. quare neq; res ipe cōposite scient The. ꝓbe/ nā rotū suis ignotis partib⁹ cognosci nō potest: sed tūc ipm cognoscim⁹ quādo ex quot et qlib⁹ cōpositū sit cognoscim⁹. Et si rōnes ipas respicimus? Ne. itidē rollitur sciētia: nā scire ipossibile est nunq; ad ꝓximas duas species venire potētē. atsi hmusmodi rōnes forme in infinitū ꝓdirēt nūq; ad indiuiduas species decūberet. nā in infinito vltimū: locū non haber. si aūt vlle darent: Q; cause efficientes recti tudine non sūt infinite

essent vltime. Tollerēt igit itidē scientia. ¶ Et efficiētes causas infinitū scōm directū ꝓgressū non sustinere pene cōmunibus cōstare potest rōnibus. Item ⁊ hec: si sunt cause efficiētes medie: et postremas esse necesse est. Et efficientiū causarū sunt medie vt q̄ sint ab alijs et a q̄ bus alie sint: sunt igitur extreme. non enī aliqua mediarum extrema esse potest. The. quid hoc? Ne. nā esset ab alia supioriq; efficiente: que ideo potius/ valentioreq; iure extrema et supꝛema dici mererer. Q; si detur ꝓma in ipis non euadit in infinitū. itidē si detur vltima. The indubie nā si essent infinite: oīa medie essent si medias

Obiectiōis dilutio.

vocare liceret (vt tu) que ab aliis efficientib⁹ sunt ⁊ a q̄ bus alie efficiētes ortū sumūt. ¶ Sed quomodo ☉nes nia si temporū sempiternus ordo infinitaq; ꝓcesserit series vt plane sensisset Aristoteles: efficiētes cause scōm rectitudinē nō exeāt infinite? nā tu ab homophrone genitus es. Ne. sum. The. homophron aūt a tuo auo/ au⁹ ab abauo/ q̄ iterū ab atauo/ et atauus a tritauo: et ita sine statu vllo ꝓcedit: vt nunq; sit dabile efficiens primū aquo tu ipe ꝓcesseris. Ne. verū ais. ☉ theoretice. attū ꝓpter hoc efficientes cause nō ꝓdeant rectitudie infinite. nam non ꝓcedis ad eas efficientes que euarātis/ dissimilisq; sint nature cū ame ad patrē/ a patre/ ad auū/ ab

auū/ atauū et tritauū ꝓcedis. Si tamē infinite scōm directū ꝓdire deberent: semp ab vna ad alterius nature alterā (vt diffiniuim⁹) ꝓgressio euaderet. Ob id etiā q̄ de infinitis efficiētibus actu: mihi supior sermo haberi visus est. The. ⁊ recte q̄dē. Ne. nūc aūt nō de infinitis efficiētib⁹ actu sz potētia obiectio ꝓcedit. nō enī sunt aut fuerint infiniti hoīes actu: a quib⁹ ego ꝓcesserī sed potestate et appositione sola: quēadmodū posterioza tēpoza priozibus sed non manēribus quidē addūtur. The. nō obtuse dictū ☉ neania. et reuera infinita hoc modo esse efficientia: est infinitas esse linee ptes et infinitas ptiales et in potētia makias sub dimēsione secabiles. at ꝓpēa makie scōm directū non ꝓdeant infinite. Ne. ita plane oneropolus cuius ego discipulus et auditor fū dicerer. The. adde fili hypothesim mūdū ppetua serie (vt nevn q̄ q̄dē inceperit) ꝓdurasse: falsam esse: quare et id quoq; falsum infinitos ꝓcessisse ex quibus tu pendeas homi

9 nes. ¶ Hūc autem expedi. fines ne infiniti scōm directū fines rectitudinis excedāt an aliter? Ne. minime ꝓfecto excedūt: nā causerudine nō esset. The. difficillimū fili. nam quopacto illius gra esset: que ab ipsa infinito interuallo/ infinitisq; medijs distaret: vt quā per ea ꝓcedēdo nunq; assequi valeat. Et si non est illius gra (quā tn solā putare oportet optimā) certe nullius alterius gratia esse videbit. in ijs enī que rectitudinis seriem seruāt quod gra priozis/ melioriq; nō fuerit: neq; ꝓfecto posterioris minusq; boni gra erit sed perge. Ne. sedo q: neq; priozis et posterioris īregra seruarēt cōditio: vtpote que in infinitis locū non habeāt vllū. tertio tollerēt scīa finis. ārto q: si vn⁹ finis est gra cuius oēs alij fines sunt et non sit alterius gra: vnus est. oīm vltimus finis et nō extrahūtur fines in infinitū. Atq; vnus finiū est qui omniū aliorū finis est. et qui amplius non est alterius gratia. alioq̄n in rerū vniūsitate nichil optimū. nō igitur fines rectitudie extrahūtur in infinitū Quinto q: nihil esset optimū imo neq; bonū. Et si q̄cq̄ optimū esset: nihil conarēt ad ipm: q̄ppe ad qd̄ puenire impossibile esset. The. sic fili ipius boni optimi natura tollerēt: nā ipius natura esse videt ab ipo oīm pendere

bonitatē/ad ipm ola tēdere et ipius gfa esse ola. modo nihil tenderet/conarekqz ad ipm vt qs attingit (quēad modū aiebas) haud quaq valeret vnq. Conatusqz ad id rei vacuꝰ/irritusqz hꝫetur. Nihil itaqz esset optimū eiusqz sublata esset natura: quo quidē nō exīte optimor omnis alterius bonitatis fonte et pncipio: vt nullum alterū et posterius bonū sit vllū necesse est. Tibi ne ita videtur an secus? Me. ita plane. The. absolue igit. Me. Sexto neqz itellectꝰ vllus esset actiuꝰ: qñquidē itellectū actiuū finē habere vbi quiescat necesse est. nullū aūt haberet. The. nam in infinitū ꝓdiret. neqz manifestū est intellectū actiuū/administratiuūqz ipius cōtēplatiui gfa esse et ipam actionē et prudētie administrationē/ contēplationū et sapiētie gratia. Cōtemplationē aūt et sapiētiam optimorū iā posuimꝰ. Tolle igit optimū: cōtēplationē tollis et contēplantē intellectū: quare et actionē actiuūqz intellectū. Et certe itellectꝰ noster: oculus q̄dē suo sole carens (modo aliūde ispeditus nō sit) nō cessat in pulchritudīs sensibiliū pulchritudīe summā cogitare pulchritudinē: in ipsorū bonitate: summā bonitatē: in ipsorū duratione eternitatis imensitatē: vt que nobis specula sint illa summa pulchritudīe/bonitate/et eternitatis imensitate effigiata/ipressaqz. et nobis i speculo et enigmate imensa dei pietate relictū est: ꝺ diu crasso corpe tā ꝺ carcere cingimur: illa btissima adire entia. illis vero supiozibus mētibꝰ secus: sine velamine sez illā rerū summā pulchritudinē/bonitatē/imēsitatēqz cōtuerivt oculis semp vigilibus quibꝰ sol/maximūqz visibile sp̄q̄qz illuceat. ¶ Si te pcōter dulcis neania q̄s nālis pbs causas potissimū uenire gestit/ptinꝰ subdes nāles vt maxiā vt rerū sensibiliū formas vt nāles efficiētes atqz nāles fines. q̄s igf methaphysicus diuinusqz pbs potissimū desideret/ptinꝰ q̄d respondēdū sit in ꝓmptu obuiūqz est: prias et supramūdanas cās et marie oim primā: rex exemplar et formā/oim effectricē cām/et oim felicissimum atqz optimū finē. quā hoc ipo q causē in infinitū nō pruant iā sua bonitate explorata/cōpraqhēmꝰ: mūc qd reliquū est absolucre tētemꝰ. ¶ An veritas sit facil/an difficilis/ ¶ Me. q̄dāmō facilis et quodāmō ardua atqz difficilis. nā nullus vnq sincere et oīno digne veritatē apprehendere valuit: et hic ipius difficultatis sumit indicū. nullꝰ et iā vnq veritas oīno exoris: qd rursū aliqd ipiꝰ facilitas arguit. Quis enī (vt vetere ꝓuerbio cōsuetudīe dici tractū est) in foris deliquet? Totū ꝓfecto facile est pars aūt captu nobis difficultatē affert. The. sane ita ē. foreq sciēti arūqz value: ploquia/dignitatesqz sunt (que hic tota nūcupamꝰ) et que talia sunt vt ea vnusquisqz cō probet audita: q̄bus neqz reniti neqz mēte dissētire queat. Et ea in disciplinis capere facillimū est. Cōtra vero que ex ipis pendēt et que hic partiū nobis censemꝰ: cognoscere difficile: et ꝓpter a pncipiorū luce distantiora sunt: tanto captu/cognituqz impiora. et certe veritas videt ad nostrū ita sese habere itellectū vt illustre solis iubar ad oculū: cuiꝰ eximiā claritatē nūq perfecte et digne satis noster apprehēdere valet oculus. Nullꝰ etiā oculus tāti iubaris expers oīno euadit. ¶ Cedo insuper a quo entia suā veritatē sumant? Me. a maxime vero. nā in vniuocis vnūquodqz marie omniū tale dicitur: quod aliis vt talia sint causa existit. vt ignis marie calidus existit: qui ceteris sensibilibꝰ vt calida sint causa esse dignoratk. ita et maxime vera sunt q̄ aliis vt vera sint/causa existūt. Et marie oīm idverū est: qs oīm vero q vt vera sint/causa est. omia itaqz entia a maxime vero suā veritatē sumūt. The. et id recte quidē si enī in vniuocis cōformis/assimilisqz natura: omia a marie tali suū sumāt exordiū: vt ola calida ab igne maxime natura calido/ calida esse dicāt: multo igitur fortius i homonymis in quibꝰ semp quod prius fuerit: natura prestantius et pfectius euadit. et cōditionē illā quā ceteris tribuit (et quā cetera ab eo sibi vendicant et assumūt) altiorem natura retinēs. Mirū igitur posterius et quod imbecillioris/ infirmioris q natura est: a maxime pfectissimeqz vero suā veritatē vendicare atqz tale dici. Sicut si sol oīm clarorū homonyma suā veritatē a cā esset et ola clara illa sole posteriora essēt: illorūqz claritates/solis claritudine inferiores/imperfectioresqz: fortiuntur sol omniū iure diceretur clarissimus: quippe qui perfectissimā oīm claritatē haberet: et q̄ omnibus claris vt clara essent/causa esset. et ꝓpter vicinius quicq a sole suā

Q Pfectiori modo supiora ꝓ hō intelligant.

10

11

12

claritatē sibi vendicaret et illius maxime magis emulā tanto ip̄m clarius non ab re censendū esset: ꝛ ꝑto emin⁹ distātius atq; remoti⁹ ꝛ min⁹ illi⁹ emulā: tāto min⁹ clarū bono iure cēlerek. ita fili que a marie verovicini⁹ suā sortiunk veritatē et magis illi⁹ verissime imitatricē (vt supram ūdane beate mētes) verioza sunt. Quevero e lō ginquo et min⁹ illi⁹ verissime affinē et emulā: min⁹ vera Et vt de veritate dictū audisti: ita quoq; et de entitate/ vnitate/ bonitate/ plenitudine/ potestate/ necessitate/ sapiētia/ vita et ceteris transcendētib⁹ intelligēdū puta. Entia sq̄dē a maxime ente suā sumūt entitatē: vt dictū est a maxime vero suū sumere veritatē. et a maxime vno suā sibi vēdicāt vnitatē/ a maxime bono suā bonitatē/ a plenissimo suā plenitudinē/ a maxime potēte suā potentiā/ a maxime necessario sūmaq; essēdi necessitatē: suam sumūt necessitatē. ab oīm sapiētissimo suā sapientiā/ et a maxime viuēte suā vitā. ita vt vniuersa ꝑtū vnicuiq; cōcessum est sua entitate summā imitenk entitatē/ sua vnitate sūmā vnitatē/ sua plenitudie maximā plenitudinē/ sua bonitate sūmā bonitatē/ sua veritate sūmā et p̄ severitatē/ sua potētia agēdiq; facultate ip̄az quoad potest oīpotētiā/ sua necessitate sūmā necessitatē/ et suo q̄licūq; sapiētie et puidētie vestigio sūmā sapiētiā oīb⁹ reb⁹ suauik puidērē/ et suavita viteue vestigio illā sup̄mā vitā et imortalitatē. Et revera vnaq̄q; res est ip̄ius sūme entis/ sūmevni⁹/ sūme boni/ sūme veri/ sūmepleni/ sūme potētis/ sūme necessarij/ sūme sapiētis et imortalis: speculū et scriptura ab illo sūmo ꝛ maxime rerū oīm opifice nobis ante oculos obiecta/ stratāq; : quo ip̄m in illo nature libro ab ipso q̄dē effozmato signatoq; legam⁹/ cognoscam⁹/ cognitū amem⁹/ cognitū et amatū frequēter meditemur. ¶ Attamēnō in oīb⁹ eq̄ inuestigād⁹ est sed ipsū pulcherrimū rerū potius in pulchris/ pfectissimā in perfectis/ optimū in meliozib⁹ et oīno nature dignioribus entib⁹ a nobis cognitis: ipsa sūma maiestas et dignitas questigāda est. In his enī veri⁹ dilucet ipsa sūma entitas/ vnitas/ bonitas/ veritas/ ipa sūma plenitudo/ pfectio/ sūma maiestas/ sūmaq; dignitas: q̄ tanto perenīa hec trāsmūdana philosophia desiderat ¶ Sz

Quō ip̄z maxime ens digne est inuestigandū

13

14

age dic O Meania. nōne oīm existētiū p̄ncipia (dico sūmā entitatē/ sūmā vnitatē sūmā bonitatē/ veritatē: entium/ vnoz̄ū/ bonoz̄ū/ et veroz̄ū) maxime vera sunt p̄incipia? Me. maxime o Theozetice. ꝛ hoc nō modo opinoz: sed sine aliqua hesitatione credo. The. nec iniuria. nā qsq; nō sunt vera ꝛ qsq; nō: sed sempiēna sempiternaq; veritati semp coniūcta quib⁹ nullū p̄ncipiū ꝛ nulla cā est vlla: sed oīb⁹ ipsa cause sūt ꝛ p̄incipia. Et certe has o neania felix q̄ potuit rerum cognoscere causas. Me. has scz sed o theozetice aut nō sane satis cōcipio aut alluci-nor. Existimaui enī oīa ad vnū p̄ncipiū reuocanda atq; reducēda esse: tu vero michi videris plura ponere ꝛ q̄dē simpliciter p̄ma: vt quib⁹ nullū p̄incipiū et cā sit. The. Maxime p̄ima o fili: plura quidē nō vt cōcipis re atq; subst̄ātia: sed rōne sola cū ea ipsa essentia ꝛ subiecto sint vnū imo maxime vnū. sintq; illa sūma vnitas qua nichil aut esse aut excogitari potest magis vnū. et cognoscere quo pacto res subiecto sit vna: rōnevero multa: ad sapiētiam pandit introitū. Et tu meministi ne p̄ius a nobis dictū fuisse: sapientiā nichil aliud esse ꝑ eternarū rationum intellectū et scientiā. Me. in memoziā reuocas. The. Attamē nō est nisi vnū p̄imū ens entiū: ꝛ si cōmode dici potest vnissimū/ optimū/ verissimū/ plenissimū/ potētissimū/ summe necessariū/ sapiētissimū et imoztale. in omni re in celo sursū/ in terra et in abisso deoz̄sum signatū: si nobis san⁹ legēdi relict⁹ esset oculus. Sit ipsi⁹ pietas: nobis o neania oculū recludere: q̄ ipsū cognoscam⁹. Me. sit oro. The. huic (vt ferunt) enti entiū se Aristoteles cō-mēdare solebat: eius misericoz̄diā iploz̄abat: qū cōfitebatur/ qū p̄dicabat/ p̄o quo tandē exul/ dānatusq; inter gētes exteras degebat: tandē in Chalcide pegrin⁹: hoc munere moztalis vite funct⁹ tradit. Quid nos o neania: nosne debem⁹ ipsi supplices cōmēdare? Me. debemus supplices. The. Et ex nūc cōmēdam⁹ O ens entiū/ vnum optimū/ verissimū/ plenissimū/ potentissimū/ summe necessariū/ sapientissimū/ imoztale/ atq; sempiternū: p̄de nobis ad te viam et accessum: et adiuua qū nobis indidisti naturale desiderium. Sed p̄ficiscamur pere-pis ne hinc fieri vt sicut res ad esse habeant: ita quoq;

Aristotelis cōmēdatio

Grata in deum pietas

ad veritatē. Re. michi percipere videor. nā que prestantius sunt: vt nature entia beata: vicinius ab ipso maximo ente prodeūt et manāt: quare ⁊ vicinio⁹/indistātiusq; ab ipso maxime vero. nō enī aliud et aliud maxime ens et maxime verū ipsum est. The. Et illa eadē cōsimiliq; ratione magis vna sunt/magis bona/plenioza potētioza/necessarioza/sapiētioza/magisq; imortalitatis sorte participāria ijs ipsis iferioribꝰ ⁊ caducis: ꝙ ijs ad hoc

Quō inferiora labētibꝰ prestātioza sūt entia. Re. Certe. The. Quō ra a supiorū igit in sensibilibꝰ est motꝰ/et entitatis instabilitas: est ꝓfectiōe defitillic iugissima/stabilissimaq; entitas. Et quod in sensibilibus quedā est pluralitas: est in celestibꝰ vnitas. qō in sensibilibꝰ bonitatis et veritatis exile vestigiū: illic nostre bonitatis et veritatis exēplar ⁊ veritas. Attamē et in celo et in terra non est nisi vna summa veritas. Re. et vna entitas vt puto. The. vna summa entitas et ita in reliquis. et pro libera illic plenitudine: nos hic locū et plenitudinē sortimur occupantē: et ꝑ vniuersali potētia particularē potentiā/resistentiā ⁊ reluctamē. pro necessitate cōtingētiā. ꝑ sapiētia ignorātiā/⁊ ꝑ imortalitate deficientē vitā. Unde fili qd est ꝑcul esse a maximo ente. hec mala a natura ībecillāq; omni ex pte nature ⁊ditionem ideo patimur: ꝙ longe a ꝓmo ente distam⁹: longeq; ab eius veritatis imitatione. ¶ Hinc cognoscere prom 15
ptū est felicitatē ⁊ summū bonū ijs rebus (q̄ huiꝰ sint capacia) ex ipsiꝰ sūmi boni quo ad fieri pōt assimilatione pēdere. Et cōtra: summā miseriā ex ipsius q̄ ad fieri pōt dissimilitudine ⁊ ab eo discessione. Fit itē vt vnū solū sit absolutū ens/vnū bonū/verū/plenū/potēs/necessariū/sapiēs ⁊ absolutū viuēs ⁊ sempiternū: qō ab alio nō habeat suā entitatē/bonitatē/vnitatē/veritatē/plenitudinem/potentiā/necessitatē sapiētiā et vitā. sed ꝑ se sit ens et vnū: et ita in ceteris. Cetera autē oīa nō absolute entia/vna/bona/aut vera dicūtur sed ab altero ⁊ ad alterꝫ talia: q: ab ipso sint vero ⁊ ꝑ se ente/vno: ⁊ ipsiꝰ absoluti entis/vniꝰ/boni/veri/similitudines imagines ⁊ simulachraquedā ⁊ certe o amice neania si nobis illiꝰ sūmi absoluti ꝙ entis/sūme vniꝰ/sūmi boni/⁊ veri vnū ꝑfectū attingere cōcessum esset: illa ipsa contēplatione ꝑfū corꝑ

trahentibꝰ caducū ⁊ mortale fas est: felices essemus. Et ¶ Si hō ꝑcerte illa dei entitas/vnitas/bonitas ⁊ veritas linea est cto diuine infinita ⁊ quicqd aliud in celo ⁊ in terra felix ē: oculus ē gnitiōis ē finitꝰ: punctū solū illiꝰ summe et absolute bonitatis apprehēdens: aut qō perinde se habet ad apprehēsum: vt ad infinitā/indimēsibilēq; lineā sese habet ꝑfectum. Et deꝰ ipse solus seipsū vt est plenissime apprehēdit: et seipso solus maxime felix est. Quo fit iterum vt sicut oīa vera a maxime vero suā trahūt veritatē: ita felicia a felicissimo suam felicitatē: qui ꝓinde felicissimꝰ est ꝙ seipsum maxime possidet ⁊ seipsum maxime cognoscit/diligit/et sibi ipsi maxime cōplacet. sunt igit cetera felicia ꝙ ipsum q̄ ad fieri potest possidēt/cōtemplanť/amāt. et ea sola voluptate trahunť ꝙq; in hoc ipso ipsi sūme felici assimilanť. Re. recte igit audiuerim aristotelē asseuerasse nostrū summū bonū et nostrā felicitatē in veritatis cōtemplatione cōsistere. The. recte admodū ⁊ maxime veritatis: sed nos ad ꝓpositū reuocem⁹. ¶ Unde nobis verio- 16 Suppamus ra hec nature entis cognoscēdi adoriť difficultas/Re. dana esse ma A nostri intellectꝰ imbecillitate. nā sicut oculi nycticoracum xime cognoseum sese habēt ad lucē diei: ita ⁊ noster intellectꝰ ad ma scibilia. nifestissima optima ⁊ verissima nature entia. Atq; ꝙ nycticoracū oculi difficultate diurne lucis hebetescunt ac obtundunť maxime quidē visibilis: hoc ex nycticoracū oculorū infirmitate/debilitateq; paritur. igiť ꝙ noster intellectus circa manifestissima et optima et verissima nature entia cognoscendi difficultate laborat: hoc eius infirmitas/debilitasq; parit. The. Ita ē vt alio neania sicut enī sensibile ad sensum sese habet: ita intelligibile ad intellectum. Et sicut maxime sensibile ad sensum: ita et maxime intelligibile ad intellectum. Atqui si maxime sensibile a sensu non percipiatur: id maxime sensibilis iniuria/culpaq; non prouenit sed potius ipsius sensus imbecillitate atq; ifirmitate. igitur ⁊ si maxime intelligibile ab intellectu non percipitur: hoc maxime intelligibilis culpa non fuerit: sed potiꝰ ipsius intellectꝰ 17 infirmitas debilitasq;. ¶ Que veritati ꝑcipiēde obluctantur ac resistūt? Re. Illa quinq; que prius adducta fuerūt. primo cōsuetudo audiēdi falsa/eruditioq; non

recta. tū q̄ q̄ audire cōsueuim⁹ hec eadē dici dignamur arcq̄ admittim⁹: tū q̄ cōsuera nobis notiora sūt: incōsueta vero cōtra: ignotiora. q̄ itaq̄ ꝙsuetudinē traxerūt audiēdi falsa: falsa dici dignabūtur: falsis assentiēt que et ꝓ notioribꝰ receptabūt. veritas autē tanꝫ ignotior illos effugiet. distorquet igit̄/ disturbat/ ipedimētoq̄ percipiēde veritatis huiusmodi educatio est. The. Et leges ipse cōsuetudinē plurimi momēti et efficacie ad hoc esse ostendūt: q̄ fabulas puerilesq̄ ineptias ob cōsuetudinē recipiūt ⁊ ipsas veritati anteponūt. Me. scio recte docēti assentire nolle nos a veritatis ꝓceptione retrahit. Nā singula vt materia req̄rit recipiēda sūt: neq̄ omniū mathematica certitudo expetēda est. Qui autē recte docenti assentire renitit̄: nō singula recipit vt vnuscuiusq̄ natura postulat ac req̄rit: disturbat igitur talis a veritat[perceptione. The. Ita est o fili. eorū que demōstrationē patiūtur ⁊ sustinēt demōstratio expetēda est ⁊ demōstrāti credere oportet: et q̄ analogie similitudinē desiderāt: ea vt decet adducta cōtenti abire debem⁹. Que psuasionem qualēcūq̄ aliā: ea si quidē sufficiēre adducta: nos faciles ꝓstemus oportet. neq̄ demonstrationē neq̄ analogiam efflagitem⁹. Sic enī omnis veritatis facile compotes euadem⁹: et vnūquodq̄ ꝓ dignitate recipiemus. his tamē trib⁹ ꝓ dignitate rite vti q̄ difficillimū puto: viriq̄ esse in omnis discipline ꝓfessione cōsumati. Sed iam perge. Me. Tertio nulli fidem ꝓstare nisi sensibile sit/ sensibiliue cōstet argumēto: ꝓcipiende veritatis obluctamentū pstat. Nā nulli fidē ꝓstare velle: nisi sensu sensualiue exēplo vnicamur: qui/ impotētisq̄ ingenij argumētū est. Ut igenij quitas ⁊ impotētia nobis nimirū percipiēde veritatis obex ⁊ obluctamentū est. nulli igitur fidē pstare nisi sensibile sit sensibiliue cōstet argumēto veritati percipiēde obluctat̄/ obstatq̄. Quarto nulla recipere velle nisi alicuⁱ cōfirmet auctoritas: veritatis ꝓceptionē item ipedit. nō nichil recipe velle nisi alicuⁱ auctoritate firmatū fuerit: quedā iudicādi ipotētia ē. iudicādi autē ipotētia ꝓcipiēde veritatis ipedimēto est vt visus circa sensibile iudicādi ipotētia bonā pfecto sensibilis ipedit ꝓceptionē. nulla igit̄ recipere velle nisi que

Quō in discipliis vnūq̄ q̄ dignitate recipiēdū est

allena firmata autoritate fuerint: veritatis perceptionē impedit. Quinto itidē et nō posse nisi parua degustare. nam qui sola parua degustare sufficiūt: nature defectū/ oblesimentūq̄ patiūtur et intellectⁱ paucitatē. qui autē hec pariunkta veritatis ꝓceptione ꝓpediunk perinde at q̄ qui pupille oblesimentū/ visusq̄ paucitatē patiē: quā visibilis ꝓceptione ꝓpedit. nō posse igit̄ nisi parua degustare nos averitatis ipedit ꝓceptione. The. haud inconueniētes similitudines adduxisti. Quibꝰ ergo ad pulchre veritatis perceptionē apparamur atq̄ bñ afficimur/ Me. horū q̄nq̄ que iā adducta sūt oppositis: ad ipsam ꝓcipiendā instruimur/ apparamurq̄ vt cōsuetudine vera audiēdi ⁊ ꝓceptione recta recte docēti assensione ⁊ obediētia. vnusquisq̄ vt materia ipsa req̄rit ⁊ postulat receptione. alta mēte et potēre iudicio. sana/ integra/ illabefactaq̄ mentis natura. The. rectissime sic o fili. sic enī cōtraria cōtrarijs medicamur: ⁊ aduersus cōtraria cōtrarijs reluctamur. ⁊ cui deⁱ hec quiq̄ priorib⁹ obicibus aduersa bñficia ꝙtulerit: ꝓcipiēde veritatis ꝑ alijs potēs efficietur. det igit̄ tibi o fili q̄ iuuēta flores: sanū ꝓceptorē q̄ veriꝰ ⁊ pulchꝛis te instituat ꝓceptis. det tibi docilitatem qua recte docēti benuole aquiescas. det vnūquodq̄ ꝓ dignitate recipere. det altā mentē et acre iudiciū: et integrū/ inoffensum/ illabefactūq̄ ad ipsum contēplandū mētis acumē. Et nō modo tibi hec sed omnibꝰ qui desiderio pulchꝛarū scientiarū bñvtēdi gratia rapiūtur: nō quidē vana sui ostētatiōe/ nō fastu/ nō ambitione/ nō rerum caducarū opulente cōgestionis auiditate. hec profecto vilia sunt et futuro philosopho indigna: et a nostris quoq̄ ꝓtoribus tantopere damnata. Sed nos eo laborem⁹ ingenio vt pulchꝛis admodū veritatibus illi veritatū regine/ summe/ absolute (quo ad nobis cōceditur) similes affozmemur. Tale conamē/ ingenuusq̄ animus philosophorū sit. Et tantula tibi o fili neania crepusculo tam nos separūte victa sufficiant. Et ad me cum voles alias redito: et nunc abi prospera fortuna comite. Et Vale. Me. Vale semper o Theozetice.

18

Quibꝰ veritatē facile ꝓcipiemus

Secundi dialogi finis.

Tertius dialogus.

Homophron. Meanias. Theozeticus. Eutycherus.

MEVS Meania nobis assiste. Me. Pa ter. Ho. hui⁹ dies amentias/et aure tēperies/ꝛ gratia: exercitamentū querūt. Est rus est lucus ē ꝓxima luco colonia: illuc me solādi gratia trāsfero et virētia loca lustro. Tu michi comes assistite. nulli dubiū est spirāte flozētiū locozū halitū: nostrū suauiter refouere spiritū. Me. Optarē pater sed alio solādi gñe ego pluri mū soleo. Ho. Quid illud ē? Me. Ego theozeticū nostrū vicinū viso ꝓximū vacua dāt occasiōq multa liberalitate michi aperit qōcūq cognoscere opēcīū duco. Ego vero cū ipm (nisi me stricti⁹ tibi assidere iubes) mō vnū rus erā. Ho. nō iubeo fili imo gras theozetico agoz: referāꝫ si possim vnī gratiā hāc: si tibi doctrinaꝫ aliqd liberalit imptit. Me. imptit dubie. Ho. Abi igit o fili et ipm meo noie saluere iubeto. alteꝫ autē q michi assideat comitē curabo. Me. faciā. The. diligēs iuuēt⁹ ꝛ honestozū cupida: felicē senectā expectat. video te o hōphzonis fili qdā diligētia ꝛ honesto desiderio ad eruditā vitam ꝓperare. Me. Quousq eruditā o Theozetice hoc optat pater hōphzō q ꝓximū rescisti te iterū visendi me cōsuetudinē traxisse: mirū in modū gauisus ē: et ꝓcōcepto gaudio collachrimat⁹: abi inqt o fili ꝛ theozeticū meo noie saluere iubeto cui gras agoz: ipsiqꝫ gratiam hāc si possim aliqñ vnī referā. Me rus vna secū ductur⁹ erat i vicinos lucos/ vicinosq viculos. The. Patres q ita filios afficiunt: ꝓbozū parētū cōmēdanē officio nūq sua, ple dolituri. Et cū multa parētib⁹ debeam⁹: illis sūmope debem⁹ ꝓplurima. Sed hec omittam⁹ et salu⁹ sit homophzō. nos vero ea quoꝫ gratia huc cōuenim⁹: pariter cotractemus. hec puto colloq̄o ꝓtulisti pāno/ hec rure/ hec vicinoꝫ lucoꝫ et vernātiū locozū amenitatib⁹. Me. ꝓtuli equidē. The. Eia ergo qndecim illas (q̄s tertio libzo respōdere dixim⁹) q̄stiones discutiam⁹. Me. nosti qd expeditat. The. noui eqdē. ꝛ ideo illas nos ꝛsulto nūc relinq̄m⁹: ipsas aliqñ opozturn⁹ vtriq disputaturi.

Et nūc satisfit illarū questionū formationē memozia tenere: et hoc ex loco meminisse q̄stiones illas vtriq aristotelē disputasse. Me. Aup suo ozdine ipsas mecū ipse Quid ens didici. The. oportune. Trāseam⁹ igit ad naturā entis Diuersi enti
1 uinoscendā. Me. trāseam⁹. ¶ The. Et nos a q̄stionib⁹ um modi auspicia nostra sumam⁹. Ex pmū si tenes qd sit ens esser
2 in mediū. Me. Ens est qō subsistit. The. sane. ¶ Quot sūt subsistēdi modi? Me. Arbitroꝛ me respōdere debere qnq. Prim⁹ ē cū dep̄ subsistit ab alio. Secūs cū subsistit sub altero. Terti⁹ cū in altero. Quart⁹ cū p alteꝫ ꝛ alteri⁹ gra. Quint⁹ cū subsistit qdē sed neq ab altero/ sub altero/ i altero/ p alterū/ alteriusue gra. Sed reliq oia ab ipso subsistūt ꝛ ipsi⁹ gra. The. id ipm debebas o fili: sed multa se offerrēt hic diligēti⁹ pēsiculāda. Et qz tēpestiue aduenisti nec nos tpis indigētia ꝓmittimus fidētius (etsi longiusculi futuri sum⁹) aliq exsequemur: hinc ozsi. oia alia a primo ꝛ maxime ente ab altero subsistūt. Et rerū substantiales potēte subsistāt sub altero: substantiales act⁹ ꝛ accidētarie affectiones passionesq oēs in altero: referēter tamē. nā substātiales act⁹ in altero superiozi/ prestātioziq mō subsistūt: vt sc̄z cōsubstātiale in ꝓsubstātiali quo cū simplr vnū vnāq cōpletā substātiā ꝓstituit. Accidētaria autē affectio in altero est: sed nō vt cōsubstātiale in cōsubstātiali ꝛ cū quo aliqd vnū simpliciter constituere possit. Et cōplete ipse substātie p alterū ꝛ alterius gratia subsistūt: et nō modo hoc/ sed ab altero ꝛ ex alio. Ab altero quidē. nam oīa ꝓter primū ab ipso subsistūt. Ex altero/ nā ex potētia. per alteꝫ qz per actū: qui nunq sub primo sine potētia: neq potētia sine ipso subsistit et alteri⁹ quidē gratia. nā oīa sūmi boni gratia sunt. Et subsistere sub altero/ i altero/ ex altero/ per alterū nunq
3 sine subsistētia ab altero et alteri⁹ gra reperias ¶ Ipsū autē primū qō summe ens summe vnū/ optimū ꝛ verissimum vndū nūcupauimus: ens ipsum est qō subsistit. non ab altero quidē/ sub altero/ in altero/ per alterum aut alterius gratia maxime ens/ maxime omniū et vere subsistēs/ ens entiū/ et omniū entiū entitas/ q̄ditas ꝛ veritas oīm maxime subsistēs: ꝛ ad qō oēs entiū modi reducēdi sunt vt oēs salubriū modi ad sanitatem et longe

Salubrium modi

ꝓfectoveriꝰ.qꝫ vt paulo planius tibi cõstet:constituamus salubriũ modos. Salubriũ enī hec sũt sanitatis effectiua/hec ꝓseruãtia/hec in sanitatē ordinata. q̃ pacto ḡ salubria parãtia sanitatẽ:i ipsã reducũt/ Ne.vt causę (nisi ego ipse falloꝛ) in suũ effectũ. The. haud falleris ꝛ quõ oĩa entia ad maxime ens et oĩm primũ/ Ne. poriꝰ vt effectꝰ in suã causã. The. et oĩm maxime causã. vtra ḡ harũ reductionũ tibi varioꝛ videt/ Ne. ea certe qua effectꝰ in suã causã restituũt. The. et eovarioꝛ quo in oĩm veriſſimã ꝛ maximã causã. dic rursũ quopacto salubria q̃ sanitatē retinẽt et saluant:in ipsã reducũt/ Ne.vt cõseruãs in ipsũ suũ cõseruatũ. The. idipsũ. quõ oĩa entia ad maxime ens et oĩm ꝓmũ/ Ne.vt cõseruata in cõseruans ipsũ. The. et oĩm maxime cõseruãs:vt qõ oĩa saluet/cõseruetqꝫ.vter ḡ horũ tibi reductiõis modꝰ varioꝛ apparet/ Ne. quo cõseruata i suũ cõseruãs restituũtur. The. et tãto varioꝛ ꝓto in suũ sũmũ et maximũ. Ne. tã tovarioꝛ. The. rursũ ordinata in sanitatẽ q̃ pacto in ipsam reducũt/ Ne. vt in finẽ. The. sed an ipsi ꝰ sint maxime gratia/ Ne. minime. nã sanitas sũmũ bonũ non est. The. et nõne oĩa entia eodẽ mõ i ꝓmũ reducũt/ Ne. vt in finẽ scz. The. sed an sic vt in finẽ:vt et illius maxime gratia sint/ Ne. maxime ☞ thcoꝛetice:nã id ipsũ sũmũ bonũ est/ The. ꝑbe consecrasti. ipm sũme ens/sũmũ bonũ est. oĩm vltimus et optimꝰ finis:et q̃ in aliũ finẽ minime vnq̃ est ordinatꝰ. applẽdis igit oẽs modos entis veriꝰ et lõge eẽdẽ in ꝓmũ et maxime ens restituiq̃ salubrium modos in sanitatẽ. Ne. applẽdo et id eẽdẽ michi indubiũ est. ¶ The. sed agevtrũ sanũ qõ multifariam dicit nunc in se suscipiens sanitatẽ. nũc sanitatẽ efficere/nunc saluare/nũc designare/atq; repsentare:vniuocũ sit vnicaq; rõne dictũ nec ne. Ne. haud vnica rõne dictum est. The. eq̃uocũ igit atq; homonymũ est. Ne. est. The. ꝛ saluꝛe/ Ne. itidẽ vt sanũ. The. et ens cũ dr nũc de ꝓmo ꝛ maxime ente:nunc de ijs q̃ ab ipso sũt/ ꝓpt ipm ꝛ q̃ vtcũq; possũt ipsũ mõstrãt/repsentantq;: vtrũ vniuocũ sit et eadẽ rõne dictũ. Ne. minime vt mihi videt qui poriꝰ homonymum. The. et recte quidẽ sic enī hoc in loco eo vtimur. et certe ipsũ primũ ens et ea que ab ipso/et ꝓ

Q; ens equiuoce dicit de ꝓmo ente et ceteris ītẽ et de subst̃ia & accidẽte

4

pter ipsum sunt nunc substantie/nunc accidentia:nulla etiã ꝓportiõe:magis abinuicẽ nature affinitate recedũt q̃ quecũq; inter se salubria aut sana. que enī ꝓmi/ maxime entis et infinitii:et ceterorũ entiũ finitoꝝ ꝓportio/ Ne. nulla ꝓ:sus videt. The. que substãtie et accidentis nature vicinitas:vt ipsis eadẽ ratio apta tribuat/ Ne. et accidẽte nullã video The. nunqd cũ ꝓsens fueris speculo et ipsi tuã similitudinẽ affoꝛmas:tibi et tue similitudini idẽ nomẽ et nois eadẽ ratio est:q̃uis illa tua imago tibi q̃ simillima videat. Ne. nomẽ idẽ sed nõ ratio eadem. nomen quidẽ Meanias aut homo. The. homonymũ igit nomen Meanias ad te et tuã similitudinẽ. Ne. homonymum. The. et omĩa primi similitudines et simulachra sunt:magis quidẽ a suo affoꝛmãte exemplari distantia q̃ tua a tua similitudine. et accidentia substãtiarũ quedã sunt vestigia et velut quedã vmbre:videt ergo tibi iure si omniũ primũ et ceteꝛa post ipsũ:substãtias et accidentia:eodẽ entis noie cõplectimur:id nos equoce facere. Ne. iure equoce. The. attamẽ oĩa ad vnã naturã et vni uocã reuocamus atq; reducimꝰ. Ne. quã/ The. es iam ꝓcedẽtium immemoꝛ factus? ad ipsũ oĩm primum et maxime ens. quo fit vt noie entis vt homonymoꝛ analogo tamẽ (perinde ac medicis salubri et sano) nobis vtẽdũ sit. et cũ vocabuli significatio ad ꝓportionẽ (quã quid est nuncupãt) attineat:et equocatio/homonymitasq; significatiois positionẽ sequat:id poriꝰ nobis vel sine ꝓbatione recipiendũ est:q̃ ꝓsuaderi admittendũ. dictũ satisſit hoc in loco sic eo esse vtendũ. et vtrũ aliqs talis significatus quo eadẽ rõne oĩa significet ipſi cõmode aptari queat:nũc missũ faciam. q̃ sic quidẽ vbi effingi apte valeret:nobis ad hoc q̃ conamur minime necessarius esset. et ijs relinquam ꝰ exquirendũ:qui sibi aptũ fore putãt. sed de hoc abundãtius q̃ par sit:nũc autẽ nos ad alia cõuertam ꝰ. ¶ Nosti ne ☞ neania in rebꝰ caducis et in hoc nostro inferioꝝ mũdo reꝑ eẽ ordinẽ/ Ne. noui eqdẽ. The. quẽ/ Ne. hoiem primũ locũ obtineꝛe: post quẽ alia rõnis immunia/ post que arbusta et plãtas et ceteꝛa id genus vegetum. post vegetãtia/ lapides metalla et ea que ex terre ꝓfunditate eruunt:post que

Oĩa ad vnũ reduci

Pulcherrimus rerũ ẽfeꝛioꝝ ordo.

vapores/halitꝰ/pluuiã/niuẽ/grãdinẽ/spiritũ / et ceteras
q̃ ipfecta cõpoſita nũcupãt. vltima aũt nature loca: ele-
mẽta ignis/aer/aq̃/ſra ſibi vẽdicãt. ⁊ in hac pulchra na
ture ſerie: ſẽp ſperfectiora preſtãtiora reſpiciũt et illorũ
ſunt gſa. The. aptꝰ nobis eſt iſte inferior ordo. ſz longe
intelligei ſuperiorib⁹ entib⁹ vertorẽ: quẽ iſte rerũ inferio-
rũ ortu occaſuq; laborantiũ: exiliter admodũ et ãſſi vm
bratilĩ imitatr. ¶ Sz habẽme res ſenſibiles actum et 6
potẽtiã: Ne. habet. The. optime ⁊ potẽtie multũ: ideo
multarũ paſſionũ obnoxie ſunt/poſſũtq; multa pati. et
parũ actꝰ: ideo parũ agere ſufficiunt. et hinc particula-
res agentes dicte ſunt. et hi noſtri actꝰ et nr̃e potentie:
vere actus ervere potentie nõ ſunt ſed veroꝝ actuũ ⁊ po
tentiarũ veſtigia/ſimulacra et vmbre. tu ne plane ita eſ
ſe cõſentis: Ne. cõſẽtio plane. ſed O theoretice iſte pau
liſper: audio fortis Eutycherũ loquẽtẽ: vis ipſũ itro ac-
cerſam⁹: totus enĩ gaudio ſoluit: quotiẽs de deo pũ in-
cidunt ſermões. ſin ſpũ/indignioꝝ: triſtis meret ⁊ lamẽ
tat. et vidi ipſũ pre cõcepto gaudeo (eudemone patrue-
le meo nõnulla religiõe noſtra digna loquẽte) plorantẽ
The. aduoca igit ipſum. Ne. eutychere potes introve-
nire theoreticũ auditur⁹ vna mecũ: nõnulla tibi grata
(vt arbitror) diſſerentẽ. Eu. cgovero libens. The. aſſi-
de nobis O eutychere ⁊ te nobiſcũ exerce. Eu. felicẽ mẽ
hac veſtra collocutiõe reputabo. The. ego vt aliq̃d de-
prehẽdas ceptã materiã vna cũ neania ꝓſequar. et cum
q̃cũ⁹ deprehẽderſ aut min⁹ examiatũ aut ꝓperã aſſertũ: no
biſcum diſputationis particeps agita. ¶ Dic age o fili 7
neania nõne q̃ plus potẽtie hñt min⁹ agũt: Ne. minus.
The. et q̃ pluſculũ actꝰ: magis. Ne. magſ. The. et q̃ ite
rũ plꝰ actꝰ et minꝰ potẽtie. Ne. iterũ magis. The. potẽ
tia igit agẽdi ipedit facultatẽ. Ne. ipedit. The. q̃d igit
actꝰ ille q̃ in ifinitũ n potẽtia ſemotꝰ euadet: q̃ agẽdi re
luctamentũ ipedimẽtũq; pſtat. Ne. in ifinitũ aget: erit-
q; infinita agẽdi virtꝰ et potẽtia. The. recte coniectaſti.
fili actꝰ ille pmꝰ puriſſimꝰ et abſolutꝰ actꝰ: eſt ſũme ens/
ſũme eynꝰ/ſimpliciſſimꝰ. ſũme bonꝰ/verꝰ/plenꝰ et potẽs.
¶ Sed an aliq̃d poſt ipſũ ſit ſũme potẽs: Ne. michil vt 8
arbitror: nã vnũ ſolũ eſt maxime ens, ſũme vnũ et bonũ

Primi et ab ſoluti actꝰ in uestigatio Unicũ eẽ pu rum actum.

vt diximus. The. probe. videtur ergo tibi nullus alter
actus eſſe omnino purus et omnino a potẽtie conſortio
ſeiugatus. Ne. mihi quidẽ id rationabile nimiũ. The.
attamen in rebus ſenſibilibus potentia peculiare nomẽ
materiã ſibi vẽdicat: et actus formã. Ne. vẽdicat. The.
at in ſupramũdanis potẽtie et actus nomẽ retinemus: q̃
nos platonico et peripatetico more inẽdũ eſſẽtiã ⁊ eẽ vo
cem⁹: potẽtia ſcz eſſentiã: atq; actũ ipm eſſe. Ne. vocem⁹. 9
et his nolbus ꝑmiſcue vicũq; voles vtare. ¶ The. pſi-
ciſcamur igit. rerũ inferiorũ ordovt veſtigiũ quoddaz:
ſuperiorẽ celeſtiũ ordinẽ nobis ſinuat. Ne. dictũ ẽ. The.
nos ergo i eorũ nũero q̃ ſub ꝓmo ſubſiſtũt: q̃ ab ipo pri-
mũ emanãdi locũ obtinet: ꝓmã mẽtẽ et ꝓmi ordis nucu-
pemus. Ne. nũcupem⁹. The. et q̃ ſcõm emanãdi locũ: ſe
cundã ⁊ ſcõi ordinis. quẽadmodũ homo: mortaliũ pri-
mũ locũ ſibi vẽdicat et aĩantes rõnis expres ſcõm. Ne.
eſto. The. et hũc modũ digere ſi tibi placet nouẽ ordi-
nib⁹ ipas ſuperiores beataſq; mẽtes: quẽadmodũ nõnul
li olim non ſine diuinitatis multo ꝓſidio diſcreuerunt. Mẽtes ſupra
digniſſime. quero ergo id vnũ: an ipe ſupne mentes ma mũdanas ac
gis ſint vne an poti⁹ ſua eſſentia magis ſit vna an ſuum tũ et potẽtiã
eſſe. nõ enĩ ipas ſolos actꝰ eẽ pones. nã vnicꝰ ſolꝰ ⁊ purꝰ habere
actus: et vnicũ purũ imo puriſſimũ eſſe. et tanto minus
ſolas eſſentias atq; potentias cũ maxĩe poſt ꝓmũ actiue
ſint: vt nõ ab re cõtra q̃ nos vniuerſaliũ efficientiũ nola
ſint ſortite: qõ potiꝰ ipi eſſe ⁊ nõ eſſentie cõpetit. nihil vi
carie rũſionis alternas. Ne. q̃ nihil habeã. The. euty-
cherus forte habet q̃d potiſſimũ pro te rñdeat: qui diui
ne lectiõis aliorũ ſua cõſuetudie ſtudioſus eſt auditor.
Eu. nihil oĩno O theoretice. forte q̃cũ⁹ haberẽ ſi fuiſſem
ab ipo diſputatiõis ĩitio. porro cũ neanias rũdẽdo vici-
tudiem alẽnat: haud minꝰ ipe me atq; tu edocet. The.
ſermonẽ igit ad ipm rurſus cõuerto. dico neania an nr̃o
ordie mẽtes ille digeſte ſuis potẽtijs ⁊ ſuis actib⁹ magſ
ſint vne/pſtãtiores/atq; meliores. Ne. q̃ quidẽ vis ⁊ re
ſpondẽdo aliq̃d afferã: ipe potẽtie magis vne ⁊ ipi actꝰ
magſ vni mihi eẽ videt. The. ridvidẽt. ſit a ꝓma mẽtiũ
ſub ꝓmo ꝓmũ locũ ſortita. Ne. ſit. The. ⁊ b eẽntia: c ẽ o
ei⁹ eẽ. Ne. eſto. The. aio eẽntiã b eẽ magſ vnã ipa mẽte a

Q̄ totū sit ve itidē et ipm esse c:mēte a magis vnū. Me. ajo. The. sed
ri⁹ ens et ma nōne quāto quicq̄ (vt subsistat) plurib⁹ eget: min⁹ ens
gis vnū q̄ su tibi esse videt: nā indigentia ex discessu ab ipo primo et
a potētia per se sufficiētissimo ente est. Me. videt certe. The. at essē
Q̄ potentia tia b plurium vt subsistat q̄ a egena est. Me. quo pacto.
plurib⁹ indi The. nā primo eget esse ab altero: a se enī neq̄q̄ subsiste-
geat q̄ totū. re potest scō sub altero nā sub esse: sine quo et vacua et
ociosa et sine vsu aliquo subsisteret. tertio ipius esse gra
nam melius essevt qō absoluto esse et simplicissimo oim
rerū autor: q̄ sua essentia similius euadat. quarto est to
tius mentis a: gratia. quito est optimi sūmiq̄ boni gra.
tibi ne hec vera eē videt. Me. videt oīno. The. quicq̄ igit
vt subsistat essentia b: indigētias sustinet. Me. quicq̄ sc3.
The. nūc a: totū sc3 ipm rimemur/exploremusq̄. primo
ipm ab alio est: a quo eget vt subsistat. scō ex altero est.
nā ex suo essentia. ēcio est p alterū: nā p suū esse. quarto
est alterius optimi sc3 sūmiq̄ boni gratia: et ipius q̄dē
solius gratia. assentis hec ita se habere? Me. assentior.
The. neq3 enī a sue essentie aut sui esse gra est: vt neq̄ in
rebus caducis elementū aut plantā sue materie aut sue
forme gratia eē dinoscis. Me. simile. The. sustinet igit
a vt subsistat: solū dependētias indigentiasq3 q̄tuor. Me.
solū quatuor. The. et essentia b quicq̄ substinet. Me con
cessum iam est. The. a igit mens tota pauciorū q̄ b sua
essētia vt subsistat egena magis ens est magisq̄ subsistit
Me. michi cōcedēdū ē. The. tli magis ens est: et magis
vna/bona/vera et potēs: q̄q̄dē prio et maxie enti ma
ximevni/bono/vero et potēti sīlior. ē. Me. oportet. The
virim⁹ enī vt vnūq̄q̄ sese h3 ad esse: et advnū/bonū/ve
rū et reliq̄ sese habere. Me. dictū. The. Et fassus es esse
tiam b: totius esse gratia. Me. verū certe sicut materia i
sensibilibus: iporū sensibiliū gratia est. The. Et esse c:
etiā totius a: esse gratia forte fateberis. Me. fatebor: eq̄
dem sicut sensibiliū forme iporū sēsibiliū et totorū etiā
caducorū gratia sūt. nec mihi videbor errare. The. īge
nue et tanto veri⁹ illorū esse sunt gratia: q̄to illa tota bo
na sunt eterna et oīm optimo q̄simillima hec vero tota
bona sunt caduca et verorū bonorū vmbre et sub primo
imperfectiora perfectiorū et meliorū sūt gratia: nō aūt cōs

tra perfectiora gratia imperfectiorū. Me. Semp natura.
The. Recte addidisti natura. de iis sic̄dē q̄ nra inordi
natiōe puerterem⁹ non loquor. Nature enim teneor ab
optimo et ordinatissimo rerū opifice tributus pulcher
rime ordinatus pseueratiū: dū aliunde inordinatio nō pē
deat. Est igitur iterū intelligētia a non modo sua essen Q̄ totū suo'
tia b: sed et suo eē c: perfectior et melior: quare et magis ens actu perfecti⁹
magis vna et magis vera. Me. ita cōfitaneū videt. The. est ens et ma-
Vides ergo quo pacto mentes ille superiores suis ordi-gis vnum.
nibus digeste: suis potentiis et actibus magis sūt vne/
prestantiores et meliores. Me. video et me prius perpe-
ram respondēdo cōiectasse. The. et eque facile vnūq̄q̄
totū sua potentia et suo actu prestare et magis vnū esse:
ostendere posses. Me. eque. ¶ Sed an c esse et actus: suo Q̄ act⁹ pluri
toto ad subsistendū plurium egebat. The. Quodāmō. bus egeat q̄
nam eget esse ab altero/in altero vt i subiecto vt in essentiis totū.
tia et i alio vt i toto vt intelligētia et toti⁹ a gra et optimi
supmiq̄ boni gra et ipm magis egere: vt subsistat q̄ totū:
manifestū est. Nā a fine q̄ cā cārū est. magis vnūq̄q̄ pen
det. Est aūt eē c ab ipo toto a vt fine dependēs: et nō cōtra
a ab ipo c vt fine. Me. pcipio certe et vnūq̄q̄ totū suo ac
tu eadē rōne minus dependere atq̄ egere: et vniuscuiusq̄
actū magis ¶ The. Et penes superiore argumēto cōstat Q̄ act⁹ sua
ipm esse: perfectius esse essentia/magis ens/magis vnū potētia pfe-
bonū et verū. nā essentia est ipsius esse gratia et ab ipso cti⁹ subsistat.
vt fine pendet: et non cōtra. adde mobile magis pēdere
a motore: vt qui sit sūmo enti a quo oia pendēt simillor:
vniuscuiusq̄ aūt rei esse vt motor est: essentia vero vt mo
bile. ¶ Quo fit vt substātiarū maxime materia: minus Q̄ materia
ens/et minus vna cōsenda sit. vt que in cōfinio nō esse et est ppe nihil.
prope nihil existat. Me. quo pacto. The. q: si ꝑstituam⁹
primū et summū ens et nō ens extrema: et omnes substā
tias tū cōpletas tū īcōpletas/materiā/formā/essentias
oīs et esse vt media: et harū oīm substantiarū dependen
tias/indigētias q̄ numeraueris: nullā p: ius earū remo-
tiorem a primo et maximo ente et plurium indigentiorē
ipa materia videbis. quare nulla nō enti vicinior vt q̄ et
rite dicta videat in cōfinio nō esse cōstituta et admodū
prope nihil. ¶ Hinc fit iterū vt quecūq3 materiā sortita

sunt: magis non esse ꝯ esse videant: omni incōstantie/in
stabilitati et variabilitati obnoxia: et magis ad nō esse
ꝯ ad esse prona. et que a materia/et materie conditione
que esse impedit recedūt: verius subsistūt vt quorū esse
semper et stabile solū appareat. Me. olim. The. et omis
essentia quedā materia est. est enī omis: ipius esse ⁊ act⁹
substerniculū quoddā. Me. in ꝓportiōe scz. The. mens
igitur a sub primo: mentiū prima: merito esse ꝯ non esse
dicenda est et ad semp esse ꝓclina/cōstātissima et stabi- 14
lissima. Me. merito. The. Ets ergo nūc vt secūde scriei
mentiū subsistēdi dependētias perueſtigem⁹. Me. sequor
te quocūqz voles trahentē. The. concipe igit ipm primū
quod est super omia fons et origo rerū olim: vt solēt ⁊ pri
mam mentiū sub illo: vt lucē. scdam vt lumē: et tertiā vt
splēdorē. Me. ita lucor cōcipere. The. sol ille ☉ neanis
eternus et inuisibilis: nostri visibilis solis veritas et ex
emplar sub se veram lucē nō quidē accidētariū (qualis
lux est sensibilis solis) sed substātialē ꝓducit primā: scilz
creatarū mentiū et ꝓfectissimā et maxime olim infra ipm
primū: efficacē. cui statī coagendi cōmunicatur facultas
vt sol sensibilis sensibili luci pro suo modulo cōmunicat
et sol ille supmus coagente luce lumē ꝓducit verā ⁊ sub
stantialē lucis similitudinē et secundā intelligentiā. neqz
hoc mireris de illa sub ꝑmo efficacissima luce: qñquidez
vides nō modo sensibilē lucē minus efficacē sed et oēm
rei naturalis vel ifimā naturā sue similitudis ꝓgignēde
auidā. et hīc mīra nake miracula quāuis vulgo ignota
pendere cōiecta. et primū vna cōproducentibus luce et
lumine celestes progignit splēdores et tertie dignitatis
mentes: ꝓceditqz in tantū ista diuinorū splendorū se-
ries in aliquā vmbrā decidat que non sit olim diuini lu
minis expers quod ī deūsuā originē verū rerū olim solē
reflectit/recurrit/reflitqz. sed tenuiē admodū vt sensibi
lis vmbre flaccidū et pene deficiens lumen in sensibilem
solē reflire solet. Eu. ☉ theoretice hāc vmbrā etiam vo-
cas mētē. The. etiā infimā scz et nostrā aiam q̄ illo quo
ad potest vmbratili radio (modo ꝓpedita non sit) in sū-
mam reflit/recurritqz contēplandā entitatē/vnitatem
summā/ veritatē/bonitatē/plenitudinē et olim poteritā-

simū autorē. Eu. cōcipio. tu ergo nostrā animā intellige
bas. The. et post nostrā animā sunt brutorū anime: que
iam diuinoꝝ luminū olim sunt exortes/ ⁊ vt tenebre sola
lucis illius priuatione et absentia in corporū opacitate
merse nunꝯ recurrentes/reflectentesqz se in deum. Eu.
non ādubie. et ideo iure: diuino lumīe et spiritali capte
cece et tenebre censentur. non tamē sensibilu ⁊ corporeo
lumine priuantur. ⁊ nūc tecū ☉ theoretice (si tibi gratū
est) aliquātisper neanie partes agam: neqz neantemole
stum sit qui mecū obiscūvna adesse voluit: me etiā secū nō
nihil imparti laboris et studū. et vbi propter precedē
tia minus audita insufficiens videbor: supponat manū
et presidiū ferat amico. The. vt vis ☉ eutychere. interi
neanias attentione ꝓficiet/poteritqz interdū si necessa
rium videbit tibi vt requiris suppetias ferre. vis ergo
vt reuertamur et secunde mentis dependētias recluda-
mus. Eu. id cupio. The. quot prima mētium sub primo
dependentias sustinere cognita est. Eu. quatuor. nam ab
alio est/ex alio/per aliud/ ⁊ alterius gratia. The. et scōa
mētiū etiā ne a primo est. Eu. est. nam ab ipo sunt omia
The. et etiā a prima assignata mēte. Eu. dictū est. quēad
modū lumen a luce. The. duas ergo vt ab altero subsi-
stat sustinet indigētias, Eu. duas: vt q̄ a duobus pende
at. The. ⁊ quanꝯ a ꝑmo absqz prima mēte manere pōt
nūꝯ tamē (vt neqz lumē a sole sine lucis medio) emana
bit. et est ex altero. Eu. est. The. ⁊ per alterū. Eu. ⁊ hoc.
The. ⁊ bruta luminis diuini exptia ⁊ tenebre: hominis
sunt gratia qui nō nihil diuine illumiatiōis vt in vmbra
participat. Eu. sūt. The. ⁊ q̄ ifra brutales tenebras sūt/
ipius hominis gratia sunt omnia: et ipfecta pfectiorū/
prestātiorūqz gratia. Eu. ordo nature ē. The. ⁊ brissima
illa entia nr̄e sensibilis et cōtinuo labētis machine or-
dinis cōtinēt veritatem. Eu. indubie. The. erit ne ergo
scōa mētiū ꝑmeſuptoris mētis ⁊ pfectissime gra: qñqdē
ī hiscaducis ⁊ ad horā labētib⁹ tenebre (vt ita dicā) ipi⁹
vmbre sūt gra. Eu. ē certe. et mlto ꝺdē magis. The. est
etiā ⁊ ꝑmi gra. Eu. nimirū. nā ei⁹ ipius gra sūt ofa. The
collige ergo nunc ☉ eutychere dependētias/ indigen-
tiasqz numera. Eu. sex sustinet. ab altero duas/ ex altero

et per alteꝝ singulas:et alterius gra sustinet itidē duas
The. Et suo modo de eius esse ⁊ essētia dicerem⁹. Eu. pe
nitus. The. ⁊ ita mentiū terrie dignitatis dependētias
inuestigarem⁹:et quarte et quite ⁊ esse et essentias vsq;
ad īfimū rerū gradū. Eu. sez. The. et ī hac luestigatiōe
semp posterius plurīū egere suo priori cōperimus. Eu.
semper plurīū. ¶ The. quo fit vt supreme diuine sortis 15
Jn superiorib⁹ mētes magis etiā sunt/magis vne/bone/et vere/magis
pl⁹ act⁹ esse q̄ plene efficaces/necessarie/sapiētes magisq; vite sempi-
potētie sicut terne compotes:mox scē deinde tertie et ita deinceps
in īferiorib⁹ vsq; ad infimū entiū gradū. Eu. oīno. ¶ The. fit etiaz 16
pl⁹ est poten- vt secūdarū esse et essentie īperfectiores sint esse et essen
tie q̄ act⁹ tijs primarū:plusq; essentie scē habeāt q̄ prime/et ter
q̄ secūde. et cōtra: prime plus esse q̄ secunde et secūde q̄
tertie. attamen quecūq; sunt in regione lucis plus esse
q̄ essentie participant. alioquin ad multitudinē/diuisi-
bilitatē/et motum cōditiones potētie laberenk. ¶ Sed
age quid vnius ⁊ īdiuisibilis oppositū cēses? Eu. multa
et diuisibile. The. nos vnū et īdiuisibile idē esse volum⁹
itidē diuisibile et multa. quid eiusdē oppositū? Eu. alte
rius. The. quid oppositū similis. Eu. dissimile. The. q̄d
status oppositū. Eu. motus. The. tu ad singula scite et
expedire respondisti. Eu. hec ex diuinis disputatiōibus
quibus non nūq̄ interfui ita accepi. The. Pergeigit
cui maxime vnius natura cōpetit? Eu. primo et maxie
enti:et quod est ipsa rerū oīm summa vnitas. The. q̄re
et maxime eidem cōpetit indiuisibilis natura eritq; sū
ma rerū īdiuisibilitas:cui maxime:eiusdē natura? Eu.
primo enti quod semp vnū et idē manens:sibi semp ma-
xime oīm et omnino idē est ⁊ rerū idētias. The. cui ma
xime:similis natura? Euty. maxie enti quod oīm est exē
plar et omīs similitudīs veritas. The. cui maxime sta-
tus? Eu. itidē primo enti. nā ipm est eternitas et rerum
A supmo ad oīm sūma stabilitas. ¶ The. an cuiq̄ a primo hec since 17
infimū q̄ re cōpetere queāt? Eu. nulli prorsus. The. deficiūt igit
ditiōes de- cetera omīa a sincera vnitate/simplicitate/idētitate/ex
scensus. emplari et stabilitate. Eu. oportet. The. qua propk ad
illorū opposita alitq̄rulū deuergūt. Eu. cōsentaneū est.
The. mētes igit lucidissime regiōis q̄ magis esse/ actūq;

sequūtur:que et magis sunt q̄ non sunt: magis vnius ⁊
simplicitatis participes sunt:multitudinis autē ⁊ diui-
sibilitatis minus. Item idētitatis/similitudinis/et sta-
tus naturā magis participāt: et diuersi/dissimilis ⁊ mo
bilitatis min⁹. et homo q̄ est ois nature vinculū supio-
rum et inferiorū mediū: his elemētis vno/multis/indi-
uisibili/diuisibili/eodē/altero/statu ⁊ motu medio mo-
do cōtemperat⁹: eq̄litatis q̄tū fieri potest cōsonat har-
monia. cetera vero infra tpm hominē multitudinis/di-
uisibilitatis/ alteritatis/dissimilitudinis/ et mot⁹ tenēt
excessum: vnitatis autē/indiuisibilitatis/ idētitatis/si-
militudinis ⁊ stat⁹ defectū: ⁊ omniū maxime substātiaꝝ
sensibilium potētia: vt que iam quedā infinitudo sit:ois
diuisibilitatis obnoxia/ oīno altera vt nichil ipsi⁹ capi
tā possit q̄ sibiipsi oīno sit idē:maxime informis et for-
me formarū et rerū exēplari dissimillima: maxime mo-
tui/incōstātie ⁊ instabilitati subiecta: ita vt iā nullū om-
nino subterfugiat motū. ⁊ ita vicēdū esse puta de esse et
nō esse/bono ⁊ malo/vero et falso/pleno ⁊ inani/potēte
et impotēte/necessario ⁊ cōtingēte/ sapiēte et ignaro/vi
uente et caduco. Eu. affecisti me gaudio O Theoretice:
cū de vno ⁊ multis/indiuisibili et diuisibili/eodē ⁊ alte-
ro/simili/dissimili/statu ⁊ motu ita disseruisti. The. sub-
limis ⁊ ardua que ex illis pendet O Eutychere contem
platio: sed quā ocia nostra ⁊ cū neania suscepte introdu
ctorie disputationis officiū imp:esentiarū ptractare nō
18 sinūt. ¶ Proderit tamē Neanie sepi⁹ hec elemēta eno/
vnū/bonū/verū/plenū/potēs/necessariū/sapiēs/viuēs:
insup/vnū/multa/idiuisibile/ diuisibile/idē/alterū/simi
le/dissimile/statum ⁊ motū mēte reuoluere:et eā (quā di
uina requirūt) solerti indagine queritare intelligentiā.
nos ergo (si vobis gratū est) ad aperiendā litterā cōuer-
19 tamus. ¶ Eu. venia tua dixerim O theoretice nōnulla
ex dictis michi surrepserūt dubia q̄ si placet attendas.
The. que illa sunt? Eu. primū dixisti potētiā egere sub-
sistere sub altero et actum egere subsistere ī altero. Sed
hoc michi igerit difficultatē q̄ nra aīa destituta corpore
subsistit: nichilomin⁹ actus est: sed vbinā tūc in alio sub-
sistit? Scōm q̄ pacto euenit pmā mentiū ,prime sub pri-

mo constitutā quattuor indigētias sustinere: ⁊ cū sit vicine post primū no sustinere pauciores. Tertiū cū dicas primā mentiū vicine sub rerū ꝓncipe cōstitutā plus esse ꝙ nō esse: an illud nō esse intelligam⁹ maxime enti oppositū. The. Graues sunt o eutychere he tue difficultates: et que ꝓpēsum laborē requirūt. Sed quia iā diu euagati sum⁹: vteliꝫ poterim⁹ ꝙ pauciſſimis tui gratia ipsas absoluere annitemur. ¶ Prime igiſ hūc in modū satisfacimus. nā etsi nostra aīa nostri corporis act⁹ est: ipsa tamē simplex purusq; act⁹ nō est. nā in se ⁊ ꝓriū esse/ proprijsq; essentiam retinet. Sed an nō meministi rātopere Aristotelē conatū fuisse ostēdere: nostre aīe intellectum esse agentē pariter ⁊ intellectū potētie ⁊ capacē. Eu. memini ranꝫ nunc primū legissem. The. hoc amice est nostre aīe proprīū esse actū: et ꝓprīā peculiarēq; essentiam ostēdere. Et nō modo id ex aristotele reſre sed ex variorū tū philosophoꝝ tū magoꝝ auctoritate. Iegunt enim Zoroaster et Mercuri⁹ ter maximus sensisse: infimā mētiū suprēmo corpori adherere et infundi: quo tanꝫ medio crassioribꝰ et dimēsis corporibꝰ copularet. Spirit⁹ enī simplex vt sentiūt īmortalisq; nō aliter cōpositō mortalīq; corpori ꝙ p corp⁹ simplex ⁊ īmortale coalescit/ cōiungiq;. Et Plato aīe attribuit nūc vehiculū nūc currū: q essentiā ipsam ⁊ potētiā firam/ manētē/ ideficiētēq; semꝫ actui assecla et comitē intelligit. neq; vebem⁹ p suprēmū corpus ⁊ īmortale: dimēsum celeste corp⁹ intelligere (nō enī vsqueadeo pingui fuerāt ingenio quos natura litterarū primates nobis tribuisse videt) sed essentiam potētiamq; īmortalē: qualē suprema entia īmortaliaq; sub primo possidēt. quā et in analogia magi vocāt suprēmū corpus: ꝙ perinde ad superiorū mētium esse se habeat: vt inferioꝝ crassiuscula hec corpora ad formas. Que enī inferiorū crasse molis sunt corpora/ fluxa/ multiplicia et caduca: illic essentie fūt stabiles/ simplices/ īmortales q. Et rationalis anima qua vtraq; natura ⁊ superior et inferior cōciliatur et que est vtriusq; media: ture vtrā q potentiam et stabilē ⁊ defluxam sibivendicat: vt hac mortalibus coniungatur ⁊ a qua deficere et solui queat. illa vero īmortalibꝰ ⁊ eternis ⁊ qua īmortalis/

Q aīa rōnal habet ꝓprīū actū/ ꝓprīāq; potentiā

Aristoteles Zoroaster Mercurius Trimegist⁹ Plato.

sempiternaq; pseueret et iugiter permaneat. sic etenī in ipsa medio modoꝝ ꝓportione equalissima consonabūt: vnū et multa/ diuisibile ⁊ indiuisibile/ idē et alteꝝ/ simile et dissimile/ status atq; motus. Sed plixior sum ꝙ voto cōceperā. Eu. Satis dictū o theoretice et hac tua gratia satis ambiguitate soluor. ¶ The. Secūda ad altiorem speculationē nos vocat. Attamē quicqd ad alteritatem vergit: nō pauciorib⁹ quattuor egere necesse est. Est autē essentia alteritatis principiūq; a se nequaꝫ subsistit: quin potiꝰ ad nō esse vergit alteritatē respiciens. Eu. indubie. The. neq; sine actu esse potest. Mā nullam priorsus agēdi facultatē retineret: quā tamē ꝓrimū primo: post primū maximā habere necesse est. Eu. necesse. The. et finitā quidē. nam si infinitā haberet: iā īmunis potētie esset purissim⁹ actus atq; ipm maxime ens. Eu. Certe. The. neq; is actus a seipso est. finit⁹ enim est: nullum autē finitū a seipso est. Eu. sic est oīno. The. At prima sub primo ꝓstituta intelligētia: ad alteritatē labit. Eu. labitur. The. Est igitur ex essentia alteritatis principio et eius esse atq; actu: quorū neutrum a seipso subsistit. Eu. est. The. neq; igiſ ipsa tota intelligētia a seipsa subsistit. quo pacto enī totū a se subsistet: cui⁹ nulla partiū a se subsistit? Eu. Impossibile. The. subsistit igiſ ab altero. nā omne aut a se aut ab altero subsistere necesse est. Eu. cōfiteor. The. et melius est quicq; ꝓpter finē ꝙ temere fieri. Eu. melius sane. The. et melius ꝓpter melioꝛem ⁊ optime ꝓpter optimū. Eu. Optime. The. et primum ens maxime bonum et potens/ vnūquodq; ꝙ optime fieri potest efficit. Eu. Indubie. The. primā igitur mentium summū bonum ab ipso quidem vicine natem ꝙ optime fieri potest efficit. Eu. Etiam. The. eam igitur ꝓpter finē efficit: īmo ꝓpter optimum, videsergo q̄ pacto quicqd ad alteritatē labitur: paucioribus
21 quattuor egere non valeat. Eu. videre videor. ¶ Sed an altiorem contemplationē indeetiam contendebas. The. Longe o eutychere. sed nos diutius īmorari oporteret. Eu. minime ꝓfecto. nā desiderantibus ⁊ cū gaudio ⁊ gestione mētis auscultantibꝰ michil diuturnū esse videtur. Quidnam ergo aliud? The. Quid o eutychere

Q ꝑma mētiū nō pauciores ꝙ ꝙtuor sustinet indigentias

ſi prima mentiſ a nobis cõſtituta q̃tuor ydigẽtias paſ
ſa:etiã a ꝓmo quarta ſit. Eu. Quo pacto id? The. nã ſu
pra ipſam mentẽ eſt vnitas/eq̃litas ꝛ cõnexio. Eu. quid
hoc o theoretice? The. hic magi hic ꝓphete deſudant.
Philoſophi autẽ citra quieſcũt. Age dic que ſit natura
boni. Eu. ſe diffundere vt arbitror et cõmunicare. The.
ſatis apte reſpõdiſti. Nõne ergo maius bonũ ſe magis
diffundit/ꝓpagat ꝛ cõmunicat. Eu. magis. The. Quod
quidẽ ſi minime faceret? Eu. eĩ eſſet quedã ocioſitas.
The. et ſi adhuc maius bonũ. Eu. adhuc magis. The.
Quid igit̃ ſi infinite bonũ? Eu. infinite ſe cõmunicabit.
The. alioquin eſſet quedã ocioſitas. Oꝛpoꝛẽ autẽ omnẽ et ocioſitatẽ:infinita plenitudo vitat. Sed nõne ſumma vnitas eadẽ eſt ꝛ ſũma bonitas? Eu. eſt. The. ſe igit̃ in infinitũ fundit/ꝓpagat et cõmunicat. Eu. Ita oportet. The. Sed an extra ſe:ſe in infinitũ fundat? an extra ſe:ſe cuiꝰ infinite cõmunicet? Eu. nõ michi videt̃ nã extra ipſam oĩa ſunt finita/capacitatiſq̃ finite. The. Ita ẽ illa igit̃ ſumma bonitas:intra ſe ſeipſam infinite diffundit et ꝓpagat. et quia cui ſe infinite cõmunicat finitũ eſſe nõ poteſt capacitatiſq̃ finite: ipſũ infinitũ eſſe neceſſe eſt quod ꝛ ideo vocãt equalitatẽ. Eu. et merito. The. At in quocũq̃ vno eſt vnitas et eq̃litas: vtriuſq̃ cõnexionem eſſe oportet. Eu. Oportet. The. At in primo eſt vnitas et eq̃litas:vnitas quidẽ infinita ĩmẽſe ꝛ infinite eq̃litati ſe infinite diffundens et ꝓpagans:alioquin illa ſumma bonitas q̃dãmodo vacua/ocioſaq̃ eſſet. Eu. eſſet. The. Eſt igitur vtriuſq̃ ꝓnexio. Eu. eſt. The. At ex maxima vnitate et maxima equalitate nõ ſubſiſtit maxime vnũ: ſine maxima connexione. Eu. Nõ videtur. The. eſt igit̃ illa vtriuſq̃ ꝓnexio maxima:quare ꝛ infinita. Eu. oportet. The. Sed nõne ſumma vnitas etiam ſummũ ens eſt ſũme bona/vera/plena/potẽs/neceſſaria/ſũme ſapiens/ immortalis ꝛ eterna. Eu. eſt indubie. Theoreticus. Nũ quid ergo ſe equalitati infinite diffundet/cõmunicabit/ propagabit:non diffundendo/communicãdo/et ꝓpagando ſuam infinitã entitatem/ bonitatẽ/ veritatẽ/plenitudinem/potentiam/neceſſitatẽ/ſapientiam ꝛ vitam. Eu. Minime profecto. The. Equalitas igit̃ eſt maxime

Altiſſima ſũme monadis triadiſq̃ cõtẽplatio.

ens/maxime bona/ maxime vera/pleniſſima/oĩpotens/ maxime neceſſaria/ſumme ſapiens/ĩmortalis ꝛ eterna. Eu. Ita eſt. The. Et maxima vtriuſq̃ cõnexio nunquid maxima eſt ſi maxime ens/ bona/vera/plena et potens non eſt? Eu. minime ita eſſe poteſt. The. Eſt igit̃ maxima vtriuſq̃ cõnexio/maxime ens/ bona/vera/plena/ſũme potẽs/ſumme neceſſaria ꝛ ſapiẽs/vita viuẽs ĩmortali et ſempiterna. Eu. neceſſe eſt. The. Quare ſicut ſũma vnitas omniũ eſt ꝓncipiũ eque et ſũma equalitas omnium ꝓncipiũ ꝛ ipſa ſumma cõnexio omniũ. ꝛ vnitas/ equalitas et cõnexio non ſunt niſi vnũ ſummũ ens/ſumme vnum/ſumme bonũ/verum/ plenũ et potẽs. Eu. vnũ certe et maxime vnũ. The. Et nõnulli magorũ (qui diui Altiſſimum ne ſapientie radio eorum mẽtibus illapſo viderunt illã magorũ diſſummã vnitatem ſue equalitati ſe latiſſime diffundentẽctum et totam ꝓpagãtem) diuina oꝛa ſoluerunt/dixeruntq̃ deum gignere deũ. nam ſummã vnitatẽ viderunt gignẽtem ꝛ ſummã genitam equalitatem. Eu. Altiſſima vident o theoretice. The. Vides ergo iterũ primã mentiũ quatuoꝛ egenã:tria hec vnitatẽ/equalitatẽ ꝛ cõnexionẽ ſupra ſe habere. Eu. Aperiat michi mentẽ o theoretice ipſa beatiſſima vnitas infinite ſapientie pelagus ꝛ ad id credẽdum et ad quantũ mortalibus fas eſt intelligẽdũ. The. Et michi o eutychere ipſa ſumma equalitas. Ne. Et michi ipſa ſũma ꝛ beatiſſima vtriuſq̃ ꝓnexio. The. imo vero nobis et omnib⁹ illã pie querẽtibus ſumma vnitas/ſumma equalitas et ſumma cõnexio/vnum/idẽq̃ ꝓncipiũ/ſũma entitas/ſũmaq̃ bonitas. ¶Sed pergamus o eutychere. in primo vnitas: eſt in intelligentia quoddã vnitatis veſtigiũ. Et quod illic eſt eq̃litas: hic iam eſt quedã alteritas. Et quod rurſum illic maxima ꝛ ſimpliciſſima vnitatis et equalitatis abſq̃ quacũq̃ compoſitione ꝓnexio (vbi enĩ maxima vnitas:nulla prorſus cõpoſitio eſſe poteſt) hic iam vnitatis et alteritatis quedam compoſitioni aduenienꝰ cõnexio. Et vbi in primo eſt ſumma vnitatis/equalitatis et nexus ſine pluralitate vnitas: hic iam quedã vna multitudo ꝛ multitudinis vnitas. ¶Sed age o eutychere an in intelligẽtia vnitatis et alteritatis cõpoſitio:magis ſit ab eius vnitate an

magis ab eius alteritate? Eu. eque ab vtraq; vt michi videt. The. neq; cur poti? sit huius q̄ illi? esse videtur. Eu. nō. The. et ab vtraq; simul quicq̄d est accipit. Eu. accipit. The. ⁊ in intelligētia: vnitatis ⁊ alteritatis cōpositio: in ipso summo vno cōnexio est. Eu. est. The. nō igitur sūma cōnexio ab vnitate solū/ aut eq̄litate solum: sed eque ab vtraq; ⁊ simul enascit ⁊ p̄cedit. Eu. Sic michi certe prima itelligētia insinuare videt. The. nimirū nā ipsa ⁊ vnūquodq; ad ipsi? sūme vni?/sūme vnitatis/ equalitatis et cōnexionis similitudinē factum relucet: hoc vt ꝑpinquius simulachrū/ illud vero vt remotius.

¶ Ex his eutychere cōiectare posses cur nōnulli philosophātiū (qui citra vnitatis/eq̄litatis ⁊ cōnexionis mysteriū defecerunt) vt Anaxarchus Abderites infinitos mūdos esse statuerint. Eu. Cur hoc? The. vt illa īfinita bonitatis plenitudo se īfinite cōmunicaret/ ꝑpagaret q; et ne vlla ex parte vacuā ociosamq; cōfiteri cogerent. At mūdus q̄optime fieri potuit fact? est. meli? autē ipsum vnū esse: vt qui sic suo diuino opifici euadat similior. ille enī sua vnitate sui opificis sūme vnitatis emulus est: et sua bonitate sūme bonitatis. Est itaq; mūdus hic ens ⁊ vnus/bonus/verus ⁊ plenus: quantū eius natura entitatis/vnitatis/bonitat?/veritatis ⁊ plenitudinis capax esse potuit. perperā ergo tibi ne videtur nōnulli plures mūdos esse asseuerasse. Eu. perperā. The. Et longe dissonāti? q̄ infinitos asseruere. Eu. Dissonāti? certe. nā id summe vnitati dissimili?: atq; infime potētie q̄ quedā infinitudo est affini?. The. Hec defuerūt alij qui hūc corporeum mundū vnum tamē: sed infinitū esse defendere conati sunt. Eu. eadē vt opinor de causa. The. eadem vt scilicet ipsa sūma bonitas se īfinite diffunderet atq; ꝑpagaret. At id absone quidē. Nā cū ista corporea moles plenitudinē impediat: nō vident se eam sūme plenitudini equā facere imo et totam infiniti mundi entitatē infinite entitati equā: et vnitatē vnitati. alioquin sūma entitas/vnitas/bonitas et veritas nō se (vt volunt) infinite diffundent ⁊ cōmunicabunt. et horū et priorum positionibus allata ab Aristotele accidūt incommoda. et nunq̄ inter philosophos pax firma habita ē ipsam licet

Anaxarch? Cur aliq̄ philosophi mundos īfinitos aly vero vnū sed infinitum asseruerint

24

25

26

27

querentes veritatē: donec ipsa semper benedicta oībus seculis quesita veritas: et summa sūme vnitatis eq̄litas ⁊ virgineis viscerib? illapsa mortalib? innotuit. hec siquidem tanti erroris caligine ductos philosophos recocitauit et cū hoībus cōuersata se viā/ vitam et veritatē p̄fecit: ⁊ se omnia a sūma parente vnitate plenissime accepisse. sed te his arbitror cōtentū. Eu. Maxime o theoretice. video vt posteaq̄ vel tenuiter deprehensū sit summe vnitatis/equalitatis ⁊ cōnexionis mysteriū: ꝑtinus vanescāt oēs de huius mūdi finitate ⁊ infinitate vnitate et multitudine ambiguitates. The. Ita ⁊ de hui? mūdialis machine nouitate ⁊ sempiternitate. Sicut enī dimēsa plenitudo sese habet ad summā ⁊ infinitā plenitudinem mita q̄p nouitas ⁊ tēpus ad summā infinitā ꝑsempiternitatis immensitatē.

¶ Tertie autē questionis discutiēde postea aliquādo oportunior dabit locus. Et satis nunc digredi visi sumus. ad neaniā (cuius gratia disputationē hanc suscepim?) familiariora declarādo nūc nos cōuertam?

¶ Dic ergo o Neania nostro resumpto proposito quot primi et firmissimi principij cōditiones assignas. Ne. Tres. notissimū esse debet/ nō cōditionale: et q̄ libet docendū ⁊ se alicui discipline mācipantē habere necesse est. The. et he cōditiones de p̄ncipio doctrine: ⁊ nō de primo ente et maximo subsistēdi p̄ncipio intelligēde sunt. Primū enim rerū principiū nobis notissimū non est: neq; necesse est quēliber suscipende discipline idoneū ipsum habere. Adde q̄ cōditionale esse aut non cōditionale: principia doctrine et non rerū comitātur.

¶ Quot errores circa ipsum cōtingunt? Ne. quattuor. Primus est ipsū demonstrare conantiū. Secūdus ipsum negantiū. Tertius cōtradictorias cōcedentium. Et quartus ipsas negantiū. The. Qui ipsum demōstrare moliti sunt: similes eusserūt ijs qui accensa face in serene diei medio: ad facule lumē ceēos ad contēplādū solem accersērēt. Ne. hi ridiculi nimiū. The. ⁊ illi. magis tamē reliq̄s venia digni sunt: vt qui ex intelligētie paucitate discernere non norunt: inter ꝑpter se notum et notum ꝑpter alterum. sic oculus eger impotens iudicare an albedo an nigredo magis visibilis: imo an color

an lumē magis visibile. ḋvero ipsū negāt et ḋ contradi-
Heraclitus. ctorias cōcedūt: vtolim Heraclitus et Protagoras eo
Protagoras rūq; astipulatores: quiq; eas negāt: mera insania labo-
rare videnť. Sed hec omittamus. nullus enī nostrum
huius morbi suspitiōe tenet. Eu. Attamē o theoretice
hac nostra tēpestate vidi ḋ in aliquorū sophismatū cu-
riosa obseruatiōe contradictorias negarēt: neq; credo
defuerūt tāti errōris duces ḋ et scriptovestigia relique
rūt. The. Sophiste erāt o amice. Eu. haud dubiū certe
est: et quos malus abstulit error. The. Dneantia adsciē
tiarum principia nunq; pertinax esto. eorum saniorem
intelligentiā ḡtum fieri potest capessere studeto. magis
q; ipsis vel sine ratione credito p̄ persuasionibus: quas
ad infirme mentis velamen nubēq; depellendā adduce-
re solem⁹. Sūt enī in vnaquaq; disciplina ꝓpter se t nō
ꝓpter alia nota: et maxime oīm si dignitates existunt.
¶ Sed ꝑficiscamur vtrum entis vt ens est huius disci- 28
pline consideratio sit. Re. Est indubie. nā entis quate-
nus ens est eius discipline cōsideratio esse debet: que su
premas causas/ supremaq; p̄ncipia rimať et cōsideraţ.
hanc autē disciplinā supremas causas et suprema prin-
cipia rimari atq; inquirere cognitū iā est. ad hanc igiť
disciplinā nimirū hec ḡtēplatio accōmoda est ¶ The. 29
Utrū ergo hec disciplina potiꝰ sit substātie. Re. potius
Nā huius discipline potior eius entis cōsideratio est: a
quo vt principio cetera pendēt t cuiꝰ gratia cetera sub
sistunt. tale autē ens substantia est. Pendent enī cetera
ab ipsa et ipsius gratia cetera sūt. The. et maxime om-
niū a suprema illa substātia que eadē suprēmū et primū
ens est omnia pēdēt et eius ipsius gratia sunt oia. qua-
propter maxime eius soliꝰ substātie que et maxime ens
est: huius discipline ḡtēplatio suscipiēda est. Re. Opor
tet. ¶ The. An hec etiā disciplina accidēcia cōsideret. 30
Re. accidentia etiā. nam accidentia ad substantiā sese
habent: vt salubria ad sanitatē. Atqui eiusdem disciplī
ne est sanitatem et salubria considerare: igitur t eiusdē
considerare substantiā t accidens. Ut huius discipline
(vt modo cognitum est) est substantiā considerare. con-
siderat igiť eadē et accidētia. The. Certe vt entia que

dam sunt. quo fit vt huic discipline omniū substantiarū
pariter et accidentiū incūbat determinatio. quandoq;
dem substantie omnes et omnia accidentia in primā et
maxime subsistentē substantiā: imo in ipsū maxime ens
et omnino quidēverius reducunť/ restituunturq; p̄ sa-
lubria in sanitatē. Re. Consentaneū videť. The. scilicē
vt entia quedā sunt. ¶ Utrū cōsideret vnū/ multa/ idē/ 31
alterū/ simile/ dissimile/ equale/ inequale/ statum/ motū
vnius negationē atq; priuationē et cetera talia que pri
us pertractauimus. Re. michi ḋdē sic oportere videť.
nam vnum et ens eadē sunt natura et sese mutuo sequū
tur. vt duo hec principium et causa. attamē rōne diuer
sa sunt. Entis autē naturā hec disciplina contēplatur:
contēplabitur igitur et vnius. Aſ si vnius naturā: igiť
et multa. sunt enī vnum et multa opposita et oppositō-
rum eadē disciplina est. The. imo maxime ens de quo
huius discipline principalissima cura est: maxime vnū
est: et a quo cetera vtyna sint sue vnitatis sumunt exor-
dia. et de eodē et altero/ simili et dissimili/ equali iequa
li/ statu et motu eodē cōstaret argumēto. nā victū iā est
ipsum maxime ens maxime idem esse. ipsum itē esse ois
similitudinis veritatē atq; exemplar: et sūmā equalita
tem et stabilitatē. idē autē et alterum/ simile/ dissimile/
equale/ inequale/ stabilitas et motus opposita sunt. et
non minus hec disciplina non entis/ mali/ falsi/ inanis/
ipotentis/ cōtingētis ignorātis et caduci ḡtemplatrix
existit. Quo fit iterū vt nō modo de vnius sed et entis/
et boni/ et veri negatiōe et priuatiōe: suū munꝰ et offici-
um sit cōsiderare. Negatio enī in quadā absentis/ defe- Quid hic ne
ctuq; ab ipsa prima entitate/ vnitate et bonitate conci- gatio
piť. et priuatio quandā subiectū naturā respicit: q̄ non
habeat qđ habere nata sit. Re. Hec igiť oīa vt affirma- Quid priua
tio et negatio et habitꝰ et priuatio cōditiōes rerū respi- tio.
ciunt atq; ipsorūt. The. hoc in loco bone fili. in dialecti-
cis autē et sermocinalibꝰ disciplinis: dictibiliū et notio-
nū cōditiōes. ¶ Sed ꝑcedamꝰ vbi primū inuenis nega 32
tionē. Ipmo ne vbi est infinita entitatis plenitudo: et pa
ritervnitatis/ bonitatis et ceteroꝝ. Re. Minime. The.
vt neq; in infinita luce aliqđ tenebrarū reperio. Re. Sic

The. Sed prima mentiū deficit ne ab illa sūma entitate. Me. Et vnitate quidē et bonitate. The. sicut quelibet lux finita ab ipsa lucis infinite deficit plenitudine. Me. eque. The. Est igit circa primā mentium negatio. Me. est. The. et non circa ipsum maxime ens. Me. non circa ipsum. The. et affirmatio et negatio opposita sūt Me. sunt. The. et opposita habent fieri circa idem. Me. Idipsum. The. Circa autē ipsum primū nō fit negatio. Me. nullo modo. The. igit nec affirmatio: sed primum circa primā mentē. Me. videtur. The. vides igitur quō ipsū primū et maximū: est supra oēm affirmationē ⁊ negationē/positionē/et ablationē. imo ⁊ supra oēm oppositionē. Circa enī primū nulla cōtingere potest ablatio quare nec⁹ appositio. Me. Videre videor. The. an igit nō esse oppositū sit ipsi primo et maximo esse. Me. nō videtur. nā cōfensimus ipsū eē supra oēm affirmationē/⁊ negationē/⁊ oppositionē oēm. The. nō habet igit affirmatio entis circa primū fieri: nā est supra entis affirmationē. et etiā entis negatio circa ipsū fieret. Me. Me attonitū reddis. nec⁹ sentire nec⁹ refutare audeo. The. audentior esto. Nos enī hec parua exercitamēti gratia ludimus: sincerius hec alias et altiore ad explationis officiū mō/te auditurū spera. Me. dicā ergo qđ concessa ⁊ tua ratio efficere videnk: entis affirmationem circa primū/locū nō habere: imo nec⁹ negationē. The. Primū igit nec⁹ erit ens nec⁹ nō ens. Me. Certe. vt ens entis affirmationē et non ens entis negationē insinuant. michi enī occurrit entis affirmatio: vt q̄dā ipsi⁹ primi ⁊ maximi participatio. ita vt ea ipsū magis participent: q̄ magis bona et vera et ipsi similiora sūt/magisq⁹ in affirmatiōe sūt. an puto tibi ridicula dicere videor. The. acutius q̄ ego ipse expectabā respōdisti. Attamen si caperes ens atq⁹ nō ens non vt metaphysicā affirmationē et negationē sed logicā puto⁹ illinuāt: auderes ne vtrūq⁹ de primo negare. Me. non auderem indubie. nā de quolibet hoc pacto affirmationē vel negationē verā esse/necesse est. et de nullo autem simul affirmatio et negatio vera esse possunt. The. nō refello tuū iudiciū. Tui grā o eutychere huc digressi fuimus. arbitror te intelligere

Tertij dubij primi ab Eutychero ppositi solutio.

Mā primū ens est supra oēz affirmationē et negationē

53 quorsū hec nostra dicta vergerēt. Eu. Abūde. ¶ The. Et quo pacto multa malū/falsū/inane/debile q̄ negatio ne designātur nō opponūt primo/maxie vni/bono/vero/pleno et potēti. ⁊ vt ab esse puenit vnitas/bonitas/⁊ veritas ab essentia/potētia/et maxie malia: mīitudo/malū et falsitas. Quo fit vt a malia potissimū pēdeat non ens/malū/falsū/inane ipotētia/cōtingētia ignorātia/rerū mortalitas atq⁹ iteritus. Eu. Cōsentaneū est. The. nō absone ergo supramūdana entia lōge plus esse q̄ essentiā participātia: potius esse posuimus. Eu. Nō absone. The. et dignū est a maiori ⁊ digniori nos iram denolationē auspicari. Eu. Dignū: The. simpliciter igit ⁊ rite entia dicūtur. At si ad hec inferiora despicim⁹ cū malia plurimū imersa obuoluta⁹ sint parū actus participātia si a maiori et dñante materia ea denolare volum⁹: certe potius q̄dāmō dicēda erūt nō entia /multa/mala/falsa/inania/ipotentia/cōtingentia ignorātia/fluxa et mortalia ofa. etsi entia/vna/bona ⁊ vera videtur. Eu. erūt iudubie. The. Sunt ne ergo amētes et insani qui has tota cura expetentes bonorū vmbras: que bona videtur cuz non sint: nunq̄ mētis aciem in ipa vera entia et bona: et nullo vnq̄ fine desitura erigunt. Eu. amentes et ceci.

Mſ supiora poti⁹ eē q̄ nō eē ponenda sūt. inferiora vero pl⁹ non esse q̄ esse

54 ¶ The. Sed sermonem sequamur. indiuiduū et singulare nōne id esse dicim⁹ quod per se totū subsistit: vt vn⁹ homo vnus leo et vna planta. Eu. Indiuiduū et singulare/subsistētie scz. The. Esto. et si accidens/indiuiduum tie. simgulare et vnū numero describeres: forsitan diceres id ipm esse id accidens quod totū in altero subsistit. Eu. et duū accidēt forte totū id esse itelligis: quod vnius simpliciter pars non sit. The. Idipm. ⁊ elementa plus materie sibi vendicare vidēt ceteris sensibilib⁹ oibus: psertim crassiora vt terra et aqua. Et q̄uis vnūquodq⁹ eorū vnū actu indiuiduū esset: multa tñ potentia esset: imo innumera. Quis enī vnq̄ dicere valeat ī quot stillas aqua dirimi possit: quarū quelibet seorsum ab altera indiuidua/singularis et vna numero est. Eu. Ignoraret profecto ipe Democritus: vt suarū athomorum numerum. The. Et lapides et metalla valde multa potentia sunt. Eu. Valde vt nullus mortalium: numerum norit. The. Et plante vne in

Quid indiui

Quid indiui

multas actu desecãtur plantas / indiuiduas et singulares: que prius erant potẽtia. Eu. in multas. The. ꝛ insecta aĩalia in multa decerpũtur aĩalia vt ostẽdit mutilus coluber. Eu. in multa. at nõ in tot quot et planta. The. neq; planta in tot quot metallũ: neq; metallũ ĩ tot quot et terra. Quod enĩ insectũ aĩal ad plãtã: id plãta ad metallũ: et metallũ ad terrã esse videt: sed vnde hec indiuiduorũ et differentiũ numero multitudo: tibi pendere vt detur. Eu. et materia. The. nã q̃ magis a materia recedunt: minꝰ huiusmodi singulorũ multitudinẽ admittũt Eu. Certe. The. ꝛ qz hõ magꝭ a materia recedit: ꝛ suptorẽ actũ et oĩm sensibiliũ plenissimũ obtinet: ideo rerũ sensibiliũ solus cũ vnus actu sit: nullo pacto hoĩm multitudo potẽtia euadit: alioqnĩ oportereꝫ nostrã aĩaz diuelli dissecariq;. Eu. Certe. The. et que magis a materiali lege et natura: q̃ homo ipe ꝛ nostra anima recedũt: hãc diuersitatẽ ꝛ indiuiduorũ / numeroq; differentiũ multitudinẽ magis fugiũt. Eu. rõnabile. The. quãdoq;dez hec hõ sez et anima potẽtie: et magis maioris potentie naturã sequũtur. et q̃libet aĩa nostra si seiũcta fuerit et a corporeis vinculis absoluta / indiuidua ꝛ vna nũero est: vt nullo ingenio aĩaz multitudo esse possit: iter se tamẽ multe indiuidue et numero drãtes sunt, put diuersã sortite sũt potẽtiã: que tametsi materia nõ sit: cõditiõis tamẽ eius emula singulorũ multitudinẽ et numero differẽtiũ admittit. quã peripateticorũ more possibilitatẽ quãdã nũ cupare possumꝰ. ꝛ supramũdanorũ essentia magis a sensibiliũ potẽtia recedit: q̃ nostre ab eadẽ anime possibilitas. huiusmodi igit multitudinẽ beata illa et supramũdana entia magis: q̃ nostre anime refugiũt Eu. ioubie. The. sed quomõ magis refugiũt si multe solo numero dissidẽtes supramũdane mẽtes reperiũt: quẽadmodũ ꝛ nostre anime possibilitati ãnixe? Eu. nõ video. The. vi detur ergo tibi ex fuga et distãtia a lege ꝛ cõditiõe materie: vnã solã eiusdẽ gradus supramũdanã mentẽ subsistere neq; vllã quãcũq; alterã nature affinitate ꝛ cõsortio sibicõciliare. Eu. videt ¶ The. qõ ergo in ĩfinitũ fugat euadit q; remotũ nõ modo a materie cõditiõe et natura: sed et possibilitatis oĩs / et oĩs potentie: nũquid secũ al-

Q; er materia pendeat rerũ multitudo et diuisibilitas.

Q; in supramũdanis nõ sunt plures eiusdẽ gradꝰ mẽtes q̃ iter se solo numero differãt

terũ solo numero dissidẽs admittit: vt duo sez paria / assimilisq; per omĩa nature rerum pncipia subsistãt. Eu. minime oĩm. The. vna ergo sũma indiuidua et super Q; vnũ est sũ oĩa entitas: et nõ duo. vna sũma ꝛ idiuidua vnitas. et nõ me ens et nõ duo. vna summa et maxima bonitas et veritas: et non plura duo. Eu. vna certe sola. The. et per oĩa se fundẽs: ꝛ suũ singulis sue vnitatis et singularitatis ipressẽs vestigiũ
56 sed satis euagati sumꝰ iam resumamꝰ dimissa. ¶ Ad te reuertor. O neantia an hec disciplĩa sit oĩm spẽrũ tũ substãtiaq; tũ accẽtiũ ꝛ earũ puationũ atq; negationũ? Ne. oĩm. nã quilibet sensus vnus: oĩm sui sensibilis generis specierũ atq; puationũ est. igit et q̃libet disciplina vna sui generis scibilis: et oĩm eius specierũ / puationũ et negationũ. at metaphysica: disciplina vna est cuius genus scibile est ens: est igitur oĩm entis speciesq; puationũ atq; negationũ. spẽs aũt entis spẽs substãtiarũ sunt et accidentiũ. est itaq; hec disciplina oĩm specierũ tũ substãtiarũ / tũ accidẽtiũ / earũ puationũ / atq; negationũ. The. recte. nã quod est sensus ad genꝰ sensibile: sciẽtia est ad genus scibile. et entis generis scibilis species (dico scibiles) sunt quas adduristi. Ne. hoc mihi difficultatẽ ingerebat an diceres ens esse genꝰ: sed scite adiecisti scibile: nam peripatetici iõm esse genus logicũ et p̃dicabile negant. The. et docte certe et ideo bene eius spẽs logicas
57 et p̃dicabiles negabũt. ¶ Et si te pcõtor quomõ sensus vnus puationũ sui generis sensibilis et eius specierum est: ꝛ quomõ visus tenebrarũ. Ne. dico per accidẽs. ꝛ luminis et aliorũ colorũ per se. The. recte ais ita et intellectꝰ p se est ent / et entis spẽrũ: per accidẽs aũt nusq; sub
58 sistentiũ ¶ An vnũ ab ente diuersam noĩet naturã? Ne. minime. pmo quidẽ: qz idẽ est ens et vnũ ens: vt ens hõ et vnꝰ homo. scõo qz eiusdẽ gnãtione gignũtur aut corruptiõe corrũpunt. fieri enĩ necꝫ vt vnũ gnãtiõe adesse possit et alicuius corruptiõe abesse: quĩ eiusdẽ gnãtiõe aut corruptione sit aut non sit reliquum. sed simul sunt aut simul non sunt. nõ igit diuersam noĩant naturã, ter
tio vt vnũq;q; per suã substãtiã ens dicit: eque quoq; dicitur et vnũ. nõ igitur diuersam noĩant naturã. The. et p in primo haud diuersam noĩant naturã: in nullius

controuersiã venit. ⁊ vbi primã mẽtiũ ab oĩ aduẽtitia ẽ accidentaria affectiõe sequestras: facile eã sua substãtia ens et vnã esse intelligis. sed an homo et musicus diuersam nouerint naturã? Me. scz. nam musicus musicã nouit quam nõ nouit homo. The. sũt tamẽ homo et musicus idem. Me. subiecto scz. et rõne multa. The. ⁊ ens ⁊ vnũ. Me. itidẽ subiecto idẽ et rõne multa. The. refert ne ĩ alĩ quo. Me. refert si apte cõcipio. nã homo et musicus rõne et natura multa sunt. natura quidẽ ꝙ musicus musicaꝫ artem noĩer alterius rõnis et nature: ab eo quod nouit homo. ens autẽ et vnũ etsi rõne multa sunt: non tamen natura. The. vis ergo eorũ q̃ subiecto et substantia sunt idem et ratione multa: hec rõne sola multa esse: hec aũt ratione et natura. Me. volo. ¶ The. Utrũ cõmunes dignitates huiꝰ sint discipline? Me. sunt. cõmunes enĩ dignitates dicimꝰ cõmunissima ꝓncipia et q̃ vnicuiq; cõuenit vt entia sunt attribuimꝰ: ⁊ quibus ĩferiores discipline vtũq; ad suã materiã cõtractis: vtunt. Nimirũ igit si huic discipline ascisc̃tur. si enĩ dixero quecũq; sunt eq̃lia vni et eidẽ illa inter se eẽ equalia: qd ꝓmptius familiariusq; intellexero: ꝙ quecũq; entia vni et eidẽ sunt eq̃lia. The. nihil familiarius ipso quidẽ ꝓloquio ĩ suo ambitu vniuersimq; cõcepto. et si quisꝙ adducat: ꝓpter qõ tale alterũ tale est: ipm magis tale esse: quid familiariꝰ intelligendũ occurrit ꝙ ꝓpter qõ ens tale alterũ ens tale est: ipm ꝓmũ ens magis tale esse. Me. nihil ¶ The. an hoc ꝓncipiũ: ipossibile est idẽ simul esse et nõ esse ꝓmũ sit et firmissimũ? Me. ꝓmũ eẽ nemo ãbiget: nã dignitas et ꝓloquiũ est. firmissimũ aũt est qz notissimũ / non cõditionale: et quod quẽlibet suscipiẽde discipline idoneũ habere necesse est. The. et ꝓbe quidẽ. circa ipm enĩ nullus idoneus discipline auditor errabit vnq̃. Attamẽ circa ea que ignoramꝰ: erramꝰ / decipimurq; frequẽter. et circa vnũq̃ꝫ entiũ ita esse: vt ipm sit aut nõ sit necesse est. nõ est ergo cõditiõale. ⁊ si quisꝙ ꝓcipiẽde discipline cõmittit: qui vsq; adeo habes et corneolus cõperit: vt nesciat an ipe sit an nõ sit: fuste certe arcẽdus est. assiris nimiũ vere illi q̃ e regione solis ĩ media luce locatꝰ solẽ nõ sentit: et ceptus pictoriã discere querit. hic corporis

39

40

oculo cecus est: ille mentis. et certe ẽto hmõi ꝓncipia cõmunissima ꝙ / vniuersalissimarũq; notionũ existũt: q̃ maxime ꝓprie intelligendi facultati addicte sunt: tanto minꝰ circa talia eũ q̃ mentis oculi captꝰ nõ fuerit errare conueniet. vt neq; sensum circa ꝓpriũ imo maxime ꝓpriũ sensibile. ⁊ ceteris ꝓncipijs firmiora / accõmodatioraq; intellectui esse debẽt. an plura desideras? Me. nulla ꝓrsus nisi sequẽtiũ (que mihi satis facilia vident) expeditionẽ: si expeditissima transcurrio te nõ fastidit. The. nihil me fastidis: transcurre vt voles.

¶ Tertiũ dialogũ finis.

¶ Quartus dialogus introductorie commentationis metaphysice.

Neanias. Theoreticus. Eutycherus.

HEC duo et q̃dragita ꝓncipiũ / causa / elemẽtũ et reliqua sequentia que in quinto diffinit Aristoteles ꝓtereo The. tanto laborẽ nostrũ minuis. Me. ꝓpta hec mihi et captu quia eẽ videtur. quod sequitur ꝓsequor questionũ serie secutꝰ et rõnes adhibẽs. The. neq; cura q̃stiões ipsas tangere / modo eas suo ordine dissolues: adiungasq; responsiones que tibi aptiores videbuntur. ¶ Me. faciam vt iubes hinc mihi sumẽs auspicia. Metaphysica a ceteris disciplinarum differt. ꝓmo quia hec disciplina ꝓncipia ⁊ causas entiũ vt entia sunt considerat: nõ aũt reliquarũ aliqua. secundo hec disciplina simpliciter quid et substãtiã cõtẽplatur: quod nulla reliquarũ facit. sed vnaquecq; circa aliquid vnũ infra entis aut substãtie ãbitũ: suos limites coercet ⁊ astrigit. vt exẽpli causa grãmatica / logica / rethorica / circa sermõis cõtẽplationẽ. musica et Arithmetica circa nũerorũ facultatẽ. geometria ⁊ astronoia circa magnitudinẽ. nakalis philosophia circa substãtiã q̃ intra se sui motꝰ ꝓncipiũ tenet. ktio hec disciplia vniũsalis cẽsenda est: cetere aũt priculares. qd enĩ notiõe entis vniuersaliꝰ ⁊ que oẽs rerũ gradus ambit ⁊ lustrat. quid

notione vnius/boni/ ⁊ veri:quid deniq; ipo maxie ente vno/bono/et vero cōmunius et vniuersalius:quorū potissimū hec disciplina cōtemplationi inhiat atq; addicitur. nimirū igit hanc disciplinā a ceteris disciplinarū distare. ¶ The. certe distat ☉ fili. et huiꝰ discipline tota vis circa ipius entis/vnius/boni/veri et reliquorum taliū cōtēplationē īmoratur. ⁊ sola disciplinarū:rerum quiditates sue contēplationi peculiares delegit. Ceterarū aūt nulla neq; vnā quidē quiditatē nouit. Ne. quo pacto id:The. forte quiditatis nole tenebris te abuoluo. Ne. sane. The. nonne dixisti hanc disciplinam circa entis contēplationē:vnius/boni/et veri/et ceterorū taliū pfistere. Ne. dixi equidē. The. hoc ipm est qđ dico: et tñ illud idē te fallit. Ne. hauđ itelligo. The. sic intelliges. summa entitas oīm entiū quiditas est. et summa vnitas oīm vnorū quiditas et summa bonitas oīm qđditas bonorum. et ipa sūma maximaq; veritas oīm verorū. nec alio (audito metaphysice quiditatis nole) vnq; tuā mētē reflecte. Ne. nulla me iam nube obducis. paucis quid rerū metaphysicas qđditates vocem⁹/pulchre aperuisti:nec liuria pfecto metaphysice dicītur:nam supramūdane sunt et diuina contēplatione dignissime. et nescio que mōstra hactenꝰ mihi has diuias quiditates cōmentabar:nūc quiditatiuas notiones:nūc absolutas huiusmodi:quiditates vocans. The. et forte venia dignus si logicas dixisses. Ne. ptinꝰ etiā relabebar ad aliquā mihi tristē logicam ⁊ nullū mihi cōmodū nisi inanem garritū pturientē. The. attū audiueras hāc disciplinā esse diuinarū/eternarūq; rationū. Ne. ille nre sunt qđditates: attū nihil audiuerā. đcđd eni hactenus hausi peregrinis dūtaxat disputatiōibus hausi longe forte a tua et mei institutoris Dneropoli intentione alienū. et nōnullꝭ luctatussum mihi qualdā vniuersales naturas somniare:quas metaphysicas qđditates vocarē: et a qbus generis/speciei et differentie conceptus ertorquerē. The. oīa hec et tibi et alīs ob platonicarū idearū introductionē irrepserūt et certe is locus ideas reqreret. Ne. q pacto:The. nos nimiū expatiari petis. ppostū psequere ne nos inaniter tēporis trahamꝰ:et postꝭ

expleueris si quo modo cōmodū videbiꝭ. et diei declinitas nostrā non arcet disputationē:nō recuso huiꝰ rei nō nichil paucis pstrīgere. Ne. nō arcebit. paucissimis nēpe qđ supest absoluā. ⁊ pene iā expleste video:. et dimissa resumo. hec disciplina cū ceteris cōspirat atq; cōuenit. nā relique disciplineſuū genꝰ esse nō cōmonstrāt. ita qđq; neq; hec:q̄ est ipsiꝰ qđ quid ē hoc est substātie īmo maxime entis/maximeq; substātie gratia: q̄ primū in hac disciplina ⁊plaꝭ. ¶ Et specialiꝰ sermonē deducēdo hec disciplina a naturali philosophia altera ē. pmo q̄ naturalis philosophia circa qđdam genꝰ entis versaꝭ. id eni est substātia ītra se sui motꝰ ⁊ quietis pncipiū tenēs:prima autē philosophia circa ens ipm totū negociaꝭ. scđo q̄ naturalis philosophie ⁊sideratio:solū circa mobilia et īseparata ⁊ a maīa ⁊ a corporea mole existit. Prima autē philosophia potissimū circa īmobilia/absoluta/et abstractissima non modo omni maīa et molis crassitie expedita:sed ⁊ potētia oī omniq; essentia. ktio tota physica ⁊platio vt cōtēplatio sīmi ē:neq; materiā sine forma/neq; formā sine maīa cōsiderat. sicut q̄ simū cōsiderat:nasū quidē q̄ vt materia est ⁊ cautatē q̄ est vt forma cōsideret necesse ē. est eni sīmꝰ nasus cauus. at pme philosophie pcipua cōtēplatio vt caui ē. nā illas puras ⁊ simplices formas īmo illā simplicissimā formā ⁊ esse ⁊plātur. attamē naturalis philosophia cū hac pma ⁊ suprāmūdana phīa cōmertiū aliqđ obtinet/q̄vtraq; ⁊platiua ē. est eni sciētia oīs/oīsq; disciplina aut contēplatiua quā theoricā vocāt:aut actiua/administratiuaq;:quāvocāt practicā:aut factiua quā dicūt poeticā. at naturalis phīa primū actiua nō est. nā actiua disciplina scōm electionē est ⁊ eaq; actionū qs ītra nos moderāte prudētia gerim⁹:q̄rū quidē naturalis phīa nō est. neq; quidē factiua ē. nā effectiua peritia itidē scōm electionē est:⁊ earum effectionū q̄ inseruile opus ⁊ extrinsecū demigrāt/trāseuntq;. harū aūtē naturalis phīa nō est: q̄ppe q̄ neq; cōsultat neq; đcēp electioni astringiꝭ. relinquiꝭ igit ipsam naturalē phīam contēplatiuā esse: qualē ⁊ primā philosophiā esse iāpridū cōmonstrātū est. et nos cū oēm scientiā disciplināq; oēm: in contēplatiuā actiuā aut fa

Metaphysice ad Physicā cōparatio

Metaphysice ad Mathematicā cōparatio.

etiuā: ptiti sum⁹ sciētie et discipline noībus artē et prudentiā cōplectimur. ¶ Hec itē disciplina a mathematica dissidiū patit atq; differt. nā mathematica solum circa vnū gen⁹ entis versat vt ꝯtiratē. neq; ipsa ꝯta vt entia sūt cōtēplat: qn poti⁹ vt cōmēsurabilia/incōmēsurabilia autē aliqd hmōi. hec aūt disciplina oīno circa ens est: et oīa vt entia q̄dā sunt explorat ac rimat. differt igit hec disciplina a mathematica. attamen cū ea cōmertiū tenet. p̄mo q̄ earū vtraq; ꝛtēplatiua ē: et id supiore rōne de mathematica deducere p̄opt̄ esset. scdo q̄ vtraq; et metaphysica et mathematica īmobilia et tā⁹ separata ꝛtēplat. Refert tn̄ q̄ hec nō reipsa separata: quēadmodū diuina illa sapiētia et tōiure theologia noīata: ꝛtēplat. et ex his p̄spicuū satis eē p̄t/tres ipsaꝫ rerū ꝛtēplatrices eē disciplinas: physicā/mathematicā et sapiētiā quā theologiā noīamus: q̄ ceteras disciplinas tū actiuas tū effectiuas lōgo interuallo desiderabiliores antecedūt. et lōge oīm ipsa sapiētia oēs ātecellit: oēsq; lōgo ītersttio post terga relinqt: vt q̄ sit circa diuinū et honorabilissimū genus. et certe ex hac disputatione collegisse videor: solāsapiētiā celestiū domesticā esse: et cū deo ipso domiciliū (q̄ ipsū liber⁹ semp ꝛtēplet/admiretur q; et amet) p̄p⁹ q̄ritare. cetere autē inferiorū cultrices michi esse videnť.

¶ Sed ne lōgior sim: p̄cedēdū est. accidētis nō est scientia. accidens enī id dicim⁹ qō neq; semp neq; vt plurimū verū est sed raro: cuius quidē nō esse scientiā cōstat. Primo. q; taliū neq; disciplina cōtēplatiua vlla est. nā oīs talis necessariorū est: ipossibiliūq; aliter se habere. neq; quidē accidētiū: actiua aut effectiua studiū/curāq; adhibet. sunt enī eorū q̄ semp aut frequēter fiunt/veraq; sunt. nulla igit accidentiū sciētia est. secūdo que accidunt: infinita esse possunt neq; perspectā causam determinatā habent. oīs autē scientia et finitorū est: et certā/exploratā/determinataq; causam habere necesse est. tertio de accidētibus sophiste iurgia atq; inter se altercationes suscitant: qui siquidē suo more nulla disciplinis accōmoda solicitār: igit accītiū nō est disciplina. quarto entium quedā semper sunt/ quedā plurimū/ quedam neq; semp neq; plurimū sed rarēter admodū. Vt disci-

pline sola ea curāt que semper sunt aut plurimū: accidētia autem (etsi sunt) neq; semper neq; plurimū sunt. merito igitur discipline (vt et eorū que temere eueniūt) accidētium curam despiciunt. ¶ Modi entiū sunt quid et substātia/ quātum/ad aliqd/quale/agens-patiens/quādo/vbi/situm/et habitum/ens per se/ens per alterꝫens actu/ens potentia/ens p̄o vero acceptum et nō ens p̄o falso: qua entis significātia vtimur cū dicere solem⁹ cōtradictoriū alterꝫ ens esse et alterū esse non ens. The. et quo pacto forte p̄i⁹ vtebaris cum adducebas entiū quedā semper esse/quedā plurimū et quedā neq; semper neq; plurimū sed raro: voleng intelligere verorū quedā semper vera esse que nos necessaria vocam⁹: quedam vt plurimū vera: et quedam raro vera que accidentia nūcupasti. Ne. idipsum. et ens et non ens hoc pacto circa mentis complexiones fieri habent: in qua quidem subsistunt et nō in rebus ipsis. et iam video: exegisse quod p̄sentis introductionis superat laboris: misi in aliquo me sentis oberrasse aut min⁹ p̄euidentē omisisse. The. certe exegisti ☺ neania. et tuam ingenuam indolem patentem fecisti: et tuos institutores non futiliter in te literarum fundamenta iecisse. neq; omisisti quicq̄ sed iam dum modo nobis non nichil de ideis aperueris. id etiā te facturum pollicitus fuisti: dum modo diei decliuitas nostram disputationem nō supp̄rimeret. The. hoc te fugisse putabam. Ne me nunq̄. The. cogis ergo me nouā subire palestram: tibi tamen in futurum conducere potest. Dixi tibi et reliquis se communicantium naturarū ex platonicis ideis opinionē irrepsisse: quas forte se cōmunicātes naturas in rebus ipsis locabas. Re. ego vero vbi locarem non intelligebam. The. et q̄uis ex platonicarum idearum introductione talis opinio mētibus posteriorū illapsa sit: non tn̄ pinde ac plato sensere. Ne. q̄ pacto nobis aperi. The. iam aperio. platonici tripler vnū ponūt: vnū supra esse/vnū in esse/vnū post esse. Vnū supra esse deū ipsum ineffabilē ininteligibilēq; ponūt: et patrē deoꝝ. et vnū in esse varia apud ipsos noīa sortiť. noīant enī ipsū ens creatorē/imaginē patris/mūdū in-

telligibilem/intelligentiã/rationẽ/verbũ/filiũ dei/mentem diuinam/exemplar ⁊ ideam. vnũ post esse spiritũ et aiam mundi nuncupãt: sese per omnia late fundentẽ et viuificantem omnia: cui illud poete alludere putã.

Virgilius

Principio celum/terram/camposq; liquentes
Lucentemq; globum lune/Titaniaq; astra
Spiritus intus alit. totamq; infusa per artus
Mens agitat molem: et magno se corpore miscet.

Et vnũ inesse ipm ens/ bonũ/ pulchrũ/omnipotens/sapientissimũ/et eternũ ponũt. ipm autẽ vnũ supra esse ponunt supra ens omne/et omne bonũ et pulchrum/supra omnipotentiã/sapientiã/et eternitatẽ. tertiũ vero vnũ: post et infra ipm ens bonũ et pulchrũ: infra omipotentiam/sapientiã ipam et eternitatẽ vt iam in cõfinio eternitatis existat et vt eternitatis horizon. Cetera autem omnia infra ipm: et ipsum ẽmense sempiternitatis horizonta subsistũt. Et hec tria putant maximos rerũ principes. et de primo nihil affirmant: nã si ipm ens vocas/minus dicis q̃ ipm est. est enĩ supra ens omne. si vocas bonũ: itidẽ vt eorũ fert opinio. nã est supra omne bonũ. Et ita si ipm vocas verũ/pulchrũ/plenũ/potens/necessariũ/sapiens aut eternũ. De sco omia affirmant. est enĩ ipm ens imo ipm mxime ens/bonũ/ verũ/pulchrũ et potens et cuiuslibet rei exẽplar et idea. Et quo melius diuinementis hoc est ipius vnius ĩ esse et entis: ideas (eo quo ponũt modo) cõcipias: hoc pacto accipe. oĩa entia a maxima entitate suã sibi vendicãt ⁊ assumũt entitatẽ: et hanc summã entitatẽ vocant entiũ ideã. et a maxima bonitate ꝓdeunt omnia bona: quã et vocant boni ideã. et a maxima veritate (quã et veri ideã ponũt) ꝓdeũt oĩa vera: omniaq; in vnũ/sumũq; reducũt. Et omẽs homies in vnũ primũ et summũ hoiem: quẽ exẽplarẽ et idealem hominẽ nuncupant. ⁊ omnes leones in exẽplarẽ leonẽ: et omẽs equos in exẽplarẽ idealẽ/et intelligibilẽ equũ. et hunc in modũ quecũq; nature affinitate inter se cõspirant et cõueniant: in suam specialẽ ideã: et has diuinas et diuine mentis ideas distinctas inconfusasq; et sinceras esse putant. et hinc exemplaris et idealis homo solum est homo neq; vn⁹ neq; plures. nam si vnus esset:

hoc idee vnius participatiõe haberet. et si plures: idee multitudinis participatione. et ꝓinde non pura ⁊ sincera homis idea esset. et ita de exẽplari leõe/et equo et reliquis. Aiunt enĩ quicquid est in genere alicuo primus sensibilis est tale: nihil aliud est q̃ tale. et si cupis cõcipere qualis sit spẽs et ima- mundus intelligibilis: sensibiles oculos aperi: et totam gomũdi ĩtel sensibilem machinã hanc oculis perlustra: oĩs sonorũ ligibilis. concentus et harmonias auribus hauri: omĩa odorum spiramina naribus. mox te ad ĩtellectum reuoca: et cõcipe quecũq; oculis lustrasti corporeis: et quecũq; vna alijs sensibus hausisti mũdũ esse sẽsibilẽ: et intelligibilem mundi huius quidẽ corporei mundi exemplaris ⁊ idee imaginẽ. quẽ quidẽ intelligibilem et exẽplarẽ mundum sensibilem intellectuali oculo circũlustrare posses: hãc totã machinam ⁊ omnes rerũ species in veritate et sua mirifica/et haud dicibili pulchritudine cõspiceres: illicq; verum hominẽ/verũ leonem/veram plantã/verum celũ deprehenderes. que autẽ corporeis oculis circũlustrando attigisti: vera non sunt q̃q̃ vera videntur et talia esse iudicamus. vt neq; tua ĩ speculo imago vere est quod apparet. Videtur enĩ homo aut neanias: cũ tamen non sit. sed tu ad tuã imaginẽ vere es: qõ ipa tua imago sinuat atq; esse videat. et stellãtis celi ĩ torrẽte fluẽte effigies nõ vere ipm celũ est nõ sidera q̃ esse videtur: sed celũ ipm stellifervũ septẽ errantiũ siderũ orbes ambiẽs et sua fixa sidera vera sũt: vera q̃dẽ ad torrẽtis effigiẽ. ita fili q̃ nos moribundis oculis cõtuemur et nobis esse apparẽt ignis/aer/aqua/terra/homo/leo/equ⁹/plãta: nos admonẽt ea non esse: sed illorum simulachra et effigies imovt placet Heraclito et pythagoricis illa sũt fluẽtis torrẽtis et cõtinuo labẽtis effigies: q̃ (q̃q̃ nõ sẽtim⁹) sẽp nullo remorãte fugiũt/volũtq; nimiũ ẋps eẽ postea a Maſone cãtata Nihil est quod toto perstet in orbe. Cuncta fluunt/omniq; vagans formatur imago.

Heraclitus. Pytagorici Ouidius

Ad hec ꝑma rerũ genera/species/exemplaria et ideas de supramũdanis et rerũ quiditatibus pythagorici et platonici locuturi se conuertũt: quẽadmodũ Aristotelico more ad entis imo maxime entis vnius/boni/veri/ et ceterorũ diuinas rõnes contẽplãdas et ꝑmordia re-

rū optima: nos ab his sensibilibus traducim⁹. volūtq; platonici semina quedā et ꝯm idearum sigilla nostris animis esse ingenita: quibusquidē a rebus sensibilibus excitis notiones specierū et generum (quarum obiecta sunt diuine mentis species et idee) effingimus. Ex his O fili de platonicis ideis ⁊ cōsimilibus dictis que mira et alta sunt ⁊ philosophica contēplatiōe dignissima: anita sint an secus: posteri mille modos naturarū se cōmunicantium cōmentati sunt. ⁊ postremi in inanes quasdā ineptias ⁊ in volitantia democriti somnia (vt multis visum est) tandem decubuerūt. ita vt quecunq; quisq; noctu puluino nixus somniasset: operepreciū duceret afferre in mediū. et quibus Aristoteles in platonem agat argumentis: nostrum impresentiarū rescincere non est officium. et si procedere pergo quo pacto eorum sententia: singula entia sui generis ideā participant: nox atra q̄ vicina est nos intercipiet: et vos inaudite discipline sermones fastidiēt. Eu. sat nobis O theoretice pro hac disputatione impendisti: neq; nūc vltra quicq̄ desideram⁹ Re nihil vltra. et de tantis gratias habemus. et nunc pater meus (vt arbitror) e rure rediit oblectamētis corporeis exsaturatus: nos autem O theoretice abs te abibimus oblectaminibus animi referti. The. cū voletis reditote: faciam vobis semper mei promptam copiam. Eu. gratias habemus O theoretice: reditumq; et benigne et liberaliter acceptamus.

Af naturaꝝ cōmuniū positio ex Idetis platonicis irrepserit

¶ Commētariorum metaphysice introductiōis in metaphysicos libros Aristotelis Finis

¶ Judoci Clichthonei Neoportuēsis ad lectores exhortatorium carmen.

Quos celestis amor: quos optima numina tangunt:
Huc vigili cura solicitate animos:
Ecque Stragirites cecis occlusa latebris
Abdiderat: clarum sunt habitura diem.
Serpete cum stris animo et celestis origo:
Vos patriam/et vestrum querite principiū.
Huc huc assitis. mundi melioris adite
Mente deos: illic vita beata sita est.
Si quid opis petitis: perparua hic mole libellus
Suppetitas vobis/presidiumq; feret.

¶ Impressum in alma parhisiorū achademia per Henricum Stephanū in vico clausi brunelli e regione scolarum decretorū: Anno Christi pūssimi saluatoris/entis entium/summiq; boni. 1504. secunda die Decembris.

Laus Philosophiæ et Vtilitas.
Ex M. Tullio Cicerone.

Philosophandi ratio est triplex, vna de vita, et moribus. Altera, de natura et rebus occultis. Tertia de disserendo, et quid verum, et quid falsum, quid rectum in oratione, quid prauum, quid g̃ruens, quid repugnet inuicem, et conuincendo. 1. Academic.

Philosophia in tres partes e distributa, in Naturæ obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in Vitam atq; mores. 1. de Orat.

Philosophia mater omnium bonarū artium, nihil e aliud, nisi (vt Plato ait) bonum et inuentum deorum. Hæc nos primum ad deorum cultum, tum ad hominem, magnitudinem animi eruditit, eademq; ab animo tanq; ab oculis caligine repulit, vt omnia supera, infera, prima, vltima, media videremus. 1. Tusc.

Est laudatax artium omniū procreatrix q̃dam, et quasi parens ea, quam Philosophiam Græci vocant. 1. de Orat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

S. VIII de 8:

f. X b Bell.